SKRIFTER UTGIFNA AF
SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND
LXII

JOH. LUDV. RUNEBERGS HUNDRAÅRSMINNE

FESTSKRIFT 5. FEBR. 1904

HELSINGFORS 1904

Den 5 februari 1904.

Runeberg

M.D.

…örneborgs…

SKRIFTER UTGIFNA AF
SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND
LXII

JOHAN LUDVIG RUNEBERGS HUNDRAÅRSMINNE

FESTSKRIFT DEN 5 FEBRUARI 1904

· HELSINGFORS 1904 ·

Bok- och nottrycket utfördt å Tidnings- & Tryckeri-aktiebolagets tryckeri.
Omslaget och planscherna utförda hos Aktiebolaget F. Tilgmann.
Papper från Tervakoski.

INNEHÅLL.

TEXT:

Pagina

Den gamle knekten och Fänrik Stål, af *C. G. Estlander* 1

Der Dichter und sein Volk, af *Rudolf Eucken* 17

Til Erindring om Johan Ludvig Runeberg, af *L. Dietrichson* 25

Om ordställningen hos Runeberg, af *F. Gustafsson* 30

Runeberg och Sverige, af *E. Wrangel* 55

Runeberg in Deutschland, af *Wolrad Eigenbrodt* 111

Runeberg og Danmark, af *Julius Clausen* 125

J. L. Runeberg i den bildande konsten, af *Jac. Ahrenberg* 135

Porträtt af Johan Ludvig Runeberg, af *K. K. Meinander* 154

Om Runebergs arbeten i finsk öfversättning, af *Ossian Grotenfelt* 192

Om musiken till Runebergs dikter, af *Karl Flodin* 250

Björneborgarnes marsch, af *Ernst Lagus* 305

Runebergs insats i arbetet för åstadkommande af en ny svensk psalmbok i Finland, af *V. T. Rosenqvist* 345

PORTRÄTT AF J. L. RUNEBERG, HÄNFÖRANDE SIG TILL UPPSATSEN PAGINA 154—191:

Titelplansch. Porträtt i heliogravyr efter litografi från I. W. Tegner & Kittendorffs litografiska institut i Köpenhamn på basen af en fotografi af A. Ottelin år 1861.

Fototypi	efter	ett silhuettporträtt 1827	emellan	p. 160	och	161
Autotypi	»	E. J. Lindhs oljefärgstafla 1832	»	» 160	»	161
»	»	C. P. Mazérs oljefärgstafla 1837	»	» 160	»	161
Fototypi	»	J. Knutsons tuschteckning «Andjakt i vassen»	»	» 168	»	169
Autotypi	»	» » blyertsteckning «Studiehufvud»	»	» 168	»	169
»	»	» » blyertsteckning 1843 . . .	»	» 168	»	169
»	»	Adler & Dietzes litografi efter J. Knutsons oljefärgsporträtt 1850 . .	»	» 168	»	169
»	»	Emile Lassalles litografiska afbildning af Girauds oljefärgsporträtt 1839	»	» 168	»	169
»	»	J. Reinbergs litografi efter R. W. Ekmans oljefärgstafla 1849	»	» 168	»	169
»	»	Th. Öbergs litografi enligt dagerrotyp 1851	»	» 168	»	169
»	»	E. Philipsens fotografi 1858	»	» 176	»	177
»	»	E. J. Löfgrens oljefärgstafla 1861	»	» 176	»	177
»	»	Marcus Larsons oljefärgstafla 1862 . . .	»	» 176	»	177
»	»	stålstick efter J. C. Lihrs fotografi 1862	»	» 176	»	177
»	»	A. Ottelins fotografi (bröstbild) 1861 . .	»	» 176	»	177
»	»	Valter Runebergs medaljong i gips 1898	»	» 184	»	185
»	»	» » marmorbyst 1861 . . .	»	» 184	»	185
»	»	C. Sjöstrands statyett i marmor efter 1857 års skizz	»	» 184	»	185
»	»	Valter Runebergs statyett i marmor . .	»	» 184	»	185
»	»	B. Reinholds oljefärgstafla 1877 enligt Fredr. Runebergs fotografi 1875. . .	»	» 184	»	185

OMSLAGET tecknadt af *A. Edelfelt.*

DEN GAMLE KNEKTEN OCH FÄNRIK STÅL.

AF

C. G. ESTLANDER.

Hösten 1836 sysselsatte sig Runeberg med Franzéns dikter, åt hvilka han egnade den vackra anmälan, som ingår i Helsingfors Morgonblad för den 11, 14 och 21 november. Huru högt han skattade Franzéns lyrik ser man af det fingerade bref, som säges hafva föranledt recensionen.

Som ett af de yppersta bland Franzéns lyriska stycken höll han alltid «Den gamle knekten». Redan i den skarpa kritiken af «Sveriges anor» (H. M. 1833) jämför han v. Beskows panegyrik med Franzéns varmt kända bild af krigarn från hjältekonungens dar. «Hvilken enfald hvilar ej öfver Franzéns tafla, och huru innerligt griper den icke ändå sinnet! Jag ville se ett försök att i den upptäcka och bevisa någon oredighet, någonting, som vore för mycket eller för litet, med ett ord, något villkorligt och följakteligen icke i sitt innersta väsende sant och träffadt».

Hvilken af diktens tre formationer det är, som Runeberg tilldelar detta beröm, säger han icke, men i alla fall är det icke den sista, af Franzén själf i de samlade dikterna införda, som han tänker på, ty året förut hade han i sin granskning af Sveriges då gällande litteratur klandrat skarpt alla ändringar Franzén gjort i sina äldre

dikter såsom «absolut och utan undantag försämringar». Däri måste man tro att han inbegripit också «Den gamle knekten», ty å först citerade ställe räknar han den bland skapelser, «som äro så rena, att icke ens deras författares egen hand får komma ytterligare vid dem, utan att de skola inquineras».

Men däraf följer icke att det är den ursprungliga dikten Runeberg egnar sina loford. Det är icke ens sagdt att han kände till denna första formation, som låg förgäten i Stockholms-posten för år 1793. Ursprungligen tillkommen under inflytelsen af kriget 1788—90, är den gamle knekten att börja med en soldat från Gustaf III:s tid, hvilken förlorat sin ena arm vid Walkiala, och drar sig tillbaka till sin stuga på en ö i Saimen, där han har sin ålderdomströst i en ung dotter. Vidare får man icke veta om honom, ingen patriotisk heroisk känsla har ännu transfigurerat honom, han är här blott stödet, kring hvilket en romanesk händelse slingrar sig, så sorglig och så full af öfverraskningar, som den tidens balladpoesi fordrade. En afton då dottern farit öfver fjärden att på kyrkogården besöka sin mors graf, möter henne en okänd, en ung adlig godsegare, som förälskar sig i hennes sorgsna menlöshet, och följer henne hem i båten. Sedan den gamle fadern kommit från sin första fula tanke vid deras anblick, ger han med glädje sitt bifall till deras trolofning. Redan är bröllopsdagen utsatt och man väntar brudgummen, då det blir ett Herrans väder, hans båt slås sönder och hans lik kastas på stranden. Vid denna syn drog bruden en suck «och dödde».

Med den tjuguårige skaldens älskliga naivitet, den öfverbrytande känslan och de öfverraskande vändningarna är «Den gamle knekten» i sin första formation en vacker ballad, den vackraste i dåvarande svenska vitterhet. Som ballad betecknar han den i Stockholms-posten, och af den engelska balladen har han metern, endast att de två korta verserna fingo kvinnliga rim, hvilket gaf åt stansen en större vekhet. Genom att låta Selma lyssna till den gamles berättelse om hans och dotterns sorgliga öde är den ansluten till Selma-sångerna.

Det vore likväl omöjligt att tillerkänna denna ballad berömmet af att icke innehålla något «villkorligt» d. v. s. godtyckligt, som

Runeberg skänker dikten. Snarare kunde det då sägas om den andra formationen, den i Åbo-upplagan, som är en fullständig omdiktning. Stansen är nu förlängd med två manligt rimmade verser af den längre typen, antagligen för att ge rum för nya drag, som runnit diktarn i hågen. Åt kärlekshändelsen har han sökt ge ett naturligare förlopp. Mötet vid kyrkogården är struket; det är ej någon obekant, som plötsligen får dottern kär, utan en godsegare, hvars gård «skymtar bortom sjön». Misstanken om en förförelse, så omotiverad redan i första formationen, har skalden icke släppt, men framställningen gör dock icke ett fullt så ungdomligt intryck. Om skildringen af stormen, brudens ångest och försök att räcka den drunknade sin hand tyckes Runebergs loford kunna gälla oafkortade. Balladens effekter äro till stor del sin kos, men balladstämningen dock i mycket och mångt bevarad.

Samma beröm kan väl kanske icke tillerkännas den nya diktens förra hälft, skildringen af den gamle krigarn, som utvecklats till dess hufvudstycke. Han är här en karolin, som snart hundraårig sitter på en ö i Saimen med sin bibel, sitt slagsvärd och sina sorgsna minnen. I hans berättelse, till hvars åhörande skalden här inbjudit Finlands döttrar, uppväckes hjältekonungens minne, men ock den glada känslan af att ett yngre släkte vid Hogland och Svensksund häfdat det forna modet. Med löjtnants afsked står han här en grad högre, hvilket gör förbindelsen med den adliga godsegarn antagligare. Hans gudsfruktan hjälper honom att fördraga fattigdomen, som han klagar att blifvit hans lott efter femtioåriga uppoffringar på krigets ban. I stället hafva utfallen mot världen bortlämnats; dess dårar, som bespotta dygden och le åt uslas tårar, hörde till det Rousseauska åskådningssättet i den första redaktionen och skönjas icke här.

Den heroiskt patriotiska känslan, genom hvilken den gamle knekten sålunda transfigurerats till en karolin, som undergifven bär den fattige och förgätne invalidens öde, hänryckt af budskapet om de svenska vapnens segrar i Gustaf III:s krig, väcktes icke hos Runeberg genom Franzéns dikt, då den ju begynt glöda hos honom tidigare och på annat håll, men för känslans bildliga uttryck hade han en inflytelserik förebild i «Den gamle knekten», Åbo-upplagan.

I denna formation gjorde Franzén icke någon hufvudsaklig omgestaltning genom sin andra omarbetning, den i Stockholms-upplagan tryckta tredje formationen, som blifvit den definitiva, men väl en mängd ändringar och tillägg för att afrunda och bättre motivera berättelsens delar. Det är nu icke Finlands döttrar han bjuder att följa och åhöra den, och det är icke i Pommerska kriget, utan vid Willmanstrand den gamle krigarn förlorat sin arm. Af större betydenhet är att all hans klagan öfver den lott honom beskärts förstummats och i stället trädt yttringen af tillfredsställelse öfver att ännu få vara en fri svensk man i sitt fädernesland. Om äfven några uttryck vunnit i afrundning och behag, kan man dock lätt förstå det skarpa klander Runeberg uttalat öfver omarbetningen. Den behagfulla naivitet, som utmärker första formationen, hade gått förlorad redan i Åbo-upplagan, men omedelbarheten, de lefvande, ur verkligheten inspirerade dragen skänka denna sitt företräde framför den sista omarbetningen.

* * *

De första frukter, som Runeberg i enlighet med denna förebild framalstrade, voro «Bruden» och «Den döende krigaren». Båda hafva exakt samma stansbyggnad, och denna är «Den gamle knektens» i Åbo-upplagan, dock att andra och fjärde verserna icke hafva kvinnliga rim, utan manliga, som de öfriga. En första tanke att i «Den döende krigaren» låta versparet i stansens slut rimma kvinnligt vidhöll han lyckligtvis icke.*

---

* Originalkonceptet, skrifvet på festskriften: «Ord till musiken vid Universitetets minnesfest öfver ärkebiskop J. Tengström den 4 december 1834», har först:

Det rådde lugn kring land och vatten
Och fridsam som en graf var natten,

som genom ändringen blef:

Det mörknade kring land och haf
Och lugn var natten som en graf.

Hj. Appelqvist, *Varianterna till FänrikStåls sägner* i Svenska litteratursällskapets i Finland Förhandlingar och uppsatser 12 (1898) p. 60.

«Bruden» lät han trycka näst före sista nummern af sin anmälan af Franzéns Skaldestycken. Man kan tänka sig att Runeberg ville med denna uppväckelse af den gamle knektens dotter visa sig som en lärjunge, hvilken hämtat motiv ur sin mästares verk, men ock att Franzén kunde taga det som en poetisk lektion huru han bort dikta. Bruden sitter med slocknadt förnuft vid stranden, letande med sin stela blick än i hafvet, än i skyn efter den brudgum hon såg försvinna i böljorna vid klippan, en fulländad vemodsfull bild af den krossade lifslyckan. Här är intet ord att ändra, intet för mycket eller för litet; säkerheten är lika stor som hos Franzén den osäkerhet, hvilken dref honom att gång på gång omarbeta partiet.

«Den döende krigaren», som trycktes i Morgonbladet några veckor tidigare, har intet motiv gemensamt med Franzéns dikt, men en fläkt af dess patriotiskt heroiska känsla är det likväl, som går öfver slagfältet på Lemos strand, och jämväl en fläkt af dess balladstämning.

Denna stämning är omisskännlig och väsentligen det, som ger denna dikt en säregen ton bland Fänrik Ståls sägner. Landstigningen vid Lemo skedde den 19 och 20 juni då, som bekant, de ljusa nätterna förtaga månen dess sken, men Runeberg säger emellertid, alldeles i balladens manér, att

> Månen går ur moln och ger
> Den hemska nejden ljus.

Till och med vålnaden ingår åtminstone liknelsevis i dikten, och när flickan går att leta bland liken på slagfältet, är det som om en ande henne fört. Framför allt är det dock den gamle krigarns öfverraskande och högst osannolika känslosamhet, som alstrar all den sentimentalitet en rätt ballad, enligt adertonde seklets förstånd, kunde kräfva.

Då skalden engång beträdde slagfältet på Lemos strand, hade han, kunde det tyckas, bort finna där en annan hjälte än den ryske krigarn «från Hoglands tid». Han hade kunnat finna där Anders Wilhelm Ramsay, det visste han ju från tidigare år, eller någon nyss från plogen tagen yngling bland de tvåhundra allmogesöner,

som från kringliggande socknar strömmat till v. Vegesacks landstigningskår. Men «Den döende krigaren» bör dock icke bedömas från synpunkten af FänrikStåls sägner; ehuruväl den är hållen i deras form och såtillvida den tidigaste bland dem, ligger det ett helt årtionde mellan dem; hvarken i det patriotiska eller det heroiska röjer dikten Sägnernas manliga, mognade realism.

Cygnæus går likväl för långt, då han, visserligen på andra skäl, vill utmönstra «Den döende krigaren» såsom «icke värdig en plats bland Fänrik Ståls sägner». Han förliknar detta stycke bland de öfriga Sägnerna med ett s. k. virtusämne bland utmärkta vetenskapliga afhandlingar, och formen finner han lika otillfredsställande som diktens hjärtnupna syftning. I stället för den alldagliga tanken att man i krig slår ihjäl hvarandra menar Cygnæus att Runeberg hellre kunnat besjunga lyckan att som den unge krigarn få falla i och för fosterlandet, älskad och begråten, i motsats till den gamles öde att falla i fiendeland, som en hatad främling, ett offer för tjänsteplikten. En sådan idé kunde ju haft sitt företräde, men sådan Runebergs dikt nu är, var den likafullt förtjänt af sin upphöjelse, ej blott för formens skönhet — hvad Cygnæus därom anmärker är mera graverande för honom själf än för Runeberg — utan ock som den första yttringen af den upphöjda, humana syn skalden har på kriget och på dem, som kämpade emot oss. Den ger till känna att redan nu i skaldens bröst förbittringen öfver det orättfärdiga öfverfallet och hatet mot dem, som utförde det, och andra sådana lägre lidelser slocknat, om de ens brunnit där. Hans fosterlandskärlek behöfde dem icke för att vara stark, den eldades af de bragder, som för äran, plikten och fäderneslandet utfördes under den förtviflade kampen, och på denna såg han med samma högsinthet som den gamle folksångarn i «Chevy jakten», hvilken, ehuru engelsman, prisade lika väl tapperheten och lojaliteten hos skottländarne och lät de kämpande sluta striden med att räcka hvarandra en hjälpsam hand. Äfven som en lätt protest mot krigförandet öfver hufvud, den enda i sitt slag hos Runeberg, eger denna dikt sitt intresse; ty en sådan mening måste väl ligga i den gamles något oklara «att pläga och att plågas blott». Den motsatta känslan är dock den för skalden utmärkande, som han uttrycker i Soldat-

gossens entusiasm för krigarlifvet, i hänförelsen öfver Wilhelm von Schwerins bragder och nästan till öfverdrift i «Kulneff», då det heter:

> Ty hvad som mer än alla band
> Af fana och af fosterland
> På krigets ban förbrödrar oss
> Är samma kraft att slåss.

Helt säkert hade Runeberg detta mannamod med sig från sin österbottniska hembygd, och däraf förklaras lätt huru han så lifligt anslogs af «Chevy jakten», där en så ändamålslös tapperhet som den ridderliga hederskänslan eller den lojala trohetskänslan förde vapnen. Desto högre skattade han kraften att slåss, när tapperheten stod i tjänst hos fosterlandskärleken. Med rätta sammanställer Strömborg (IV: 2, p. 242) idealen af en yngling, som lugnt och utan parad går i döden för sitt land, i «Molnets broder», i «Lotta Svärd», i «Döbeln vid Jutas», med följande tanke, som skalden skrifvit på en till hands liggande lapp: «Ingen människa kan komma till högre kärlek än kärleken att få dö. Men har man kommit till denna kärlek, så säljer man den icke för en spottstyfver, man tål, man bjuder den icke ut».

* * *

När den fosterländska hjältediktningen begynte, låg åter «Den gamle knekten» skalden i hågen. Icke blott att han upptog dess folksångsmässiga stansbyggnad, äfven diktionen bär spår af denna inflytelse. Samma förtroliga, oretoriska, varma uttryckssätt känner man fläkten af i Sägnernas soldatbilder. Också vid enskilda uttryck kommer man att tänka på Franzéns dikt. «Krigsmansrocken», som Runeberg klär på von Törne, är ett ord bildadt i analogi med den gamle knektens «krigsmanshatt», och då denne utbrister om kung Carl:

> Se det var kung och hjälte!

är detta som ett tema, hvilket gamle Hurtig vid bivuaken utlägger om Gustaf den tredje, en kung och hjälte, också han, i den minnes-

gode soldatens ögon. En lätt erinring om «Den gamle knekten» har man ock i början af «Fänrik Stål», då skalden inbjuder läsarn att följa honom till stället, där hjälten befinner sig, liksom Franzén inbjuder Finlands döttrar att följa sig. I den Franzénska diktens slut finner man likväl att det icke är dessa, utan en yngling, som lyssnat till den gamle knektens sorgliga saga, såsom framgår af apostrofen «Gråt, yngling, du kan gråta än!». I «Sveaborg» apostroferas likaså en lyssnande yngling.

Reminiscenserna äro hvarken många eller betydande; det är uttryckssättets ton öfver hufvud, främst betingad af versbyggnadens likhet, som gör att dikterna förefalla förvanta trots sentimentaliteten, som skiljer «Den gamle knekten» från såväl «Fänrik Stål» som «Sveaborg». Mindre är förvantskapen märkbar hos den senare än hos den förra af dessa Sägner.

Den dystra, lidelsefulla, oförsonliga andan i «Sveaborg» är någonting enastående i Runebergs hela diktning. Denna dikt är en straffsång, som liknar så nära en förbannelse, att man frågar sig huru den står tillsammans med skaldens högsinta lära om brottet, som aldrig får anses uppsvälja hela personligheten.* Därvid bör dock icke förbises att skalden lagt fördömelsen i munnen på fänrik Stål och således låter den gälla icke som sin, utan som den samtida, i hären, bland gemenskapen rådande meningen.

Historien tyckes icke benägen att underskrifva förkastelsedomen i den utsträckning samtiden gaf den. Att landets starka värn efter några felaktiga försvarsåtgärder öfverantvardades åt fienden utan rätt nödtvång, och att kommendanten är den, som bär ansvaret för beslutet att kapitulera, därom kunna väl meningarna icke vara delade, men bevekelsegrunderna äro icke så klara. På grund af sådana mäns yttranden som von Döbelns och grefve Rehbinders måste man tro att Sveaborg icke blef för snöd vinning såldt af sin kommendant, huru mycket än hans transaktioner i Petersburg kort efter fästningens fall kunde ge anledning misstänka något sådant. I förening med oförmåga att utföra det gifna uppdraget, var det hopplösheten i afseende å krigets utgång, som tyckes

* Till författaren af Svar till den gamle trädgårdsmästarens bref, Normaluppl. VI, p. 288

hafva förmått honom att svika hvad plikt och ära bjöd. Det hejdlösa återtåget mot norden hade väckt en föreställning att armén drogs bort från landet för att tjäna till Sveriges försvar, medan Finland var öfverlåtet åt förtappelsen, och däraf hade framkallats en demoralisation, som yttrade sig på många sätt, men ingenstädes så fördärfbringande som på Sveaborg. När sedan några behjärtade män vid hären gaf kriget en annan vändning och därmed mod och kraft åt de bättre elementen, främst åt folkets lojalitetskänsla, var det för sent att rädda fästningen, där modlösheten och fegheten hade gjort sitt verk. Man hade bärgat de försvarandes lif och offrat deras ära jämte fäderneslandets dyrbaraste intressen. Då äfven förrädiska stämplingar pågingo inom fästningen, kastades på kommendanten ett sken af delaktighet i förräderiet, hvartill han måhända icke var skyldig. Gränsen där dagtingandet öfvergår till förräderi var alltid svår att fastställa, men så mycket kan man säga, att om ock kommendanten icke var den förrädare sägnen gjort honom till, så har likväl förräderiet icke blifvit med ett enda ord för hårdt bestraffadt i dikten.

Man har bevis för att «Sveaborg» är en af de tidigaste bland Sägnerna, skrifven våren 1846. Men äfven «Fänrik Stål» måste samtidigt hafva varit under arbete. Den första stansen af «Sveaborg» ger till känna att skalden redan då utkorat den enkla krigarn på Ritoniemi till sagesman och att han på kvällarna plägat lyssna till gubbens krigsminnen. Och detta kan icke vara någon senare tillkomponerad ingress: «Sveaborg» är alltigenom hållen som en sådan hågkomst, och till yttermera visso vänder sig den talande i diktens midt till ynglingen med en antydan om hans poetiska intentioner och hans kärlek till våra minnen. Man måste däraf sluta att dikten «Fänrik Stål» varit planlagd i sina detaljer redan från början och troligen äfven till större delen utförd. Hufvuddelen af denna dikt har man icke i skaldens handskrift; till och med den tjugoförsta stansen finnes dikten endast i en af skaldens maka gjord afskrift, till hvilken han med sin stil fogat de sex sista stanserna, gående från den punkt, då studenten kommer med förändradt sinne till den gamle krigarn.

Att denna afskrift med de afslutande stanserna är från 1848, då samlingen utgafs, har Strömborg gjort troligt genom att fästa uppmärksamhet vid skrifsättet *Fänrik Stål,* som här är användt, medan Runeberg föregående år skrifver än «Fändrick Ståhl», än «Fendrik Stål». Däraf följer likväl icke att ej ett äldre manuskript funnits, som innehållit diktens främre och större del. Äfven valet af versmått antyder något sådant; «Den gamle knektens» hela och oförändrade stansbyggnad, som han här använder, gör en benägen att förlägga stycket till Sägnernas ursprungstid, då Franzéns soldatbild stod lifligare för honom. Att inbjudningen till läsarn i diktens början ser ut som en reminiscens anmärktes redan. Utom versen och den allmänna förvantskapen mellan skalderna, är för resten krigarn från 1808 af helt annat skrot och korn än den gamle karolinen. Runebergs fänrik Stål är bilden af en lefvande, som sitter förgäten i sin koja vid sitt arbete och sina krigiska minnen, Franzéns karolin är mest blott bilden af en poesifigur, som sitter på en klippa vid Saimen och uttalar skaldens känslor mer än sina egna.

Med undantag af den äldsta bland Sägnerna, «Otto von Fieandt», som är hållen i den finska runoformen, är det den i «Den gamle knekten» förekommande engelska folksångsformen, i hvilken dikterna från 1846 äro byggda. I själfva verket utgjorde denna form stommen äfven i den från annat håll härflutna «Vårt land».

Den engelska folksångens gamla och berömda vers klingade för skalden när han, näst efter «Sveaborg», diktade «Sven Dufva», som nedskrefs på samma postpappersark. Versen i «Sven Dufva» med sin takthvila efter 4:de versfoten kunde ock skrifvas på två rader:

> Sven Dufvas fader var sergeant,
> Afdankad, arm och grå;
> Var med år åttiåtta ren,
> Och var ren gammal då,

och skulle då bilda en balladstans lik den Runeberg så mästerligt behandlat i «Chevy jakten». Af fyra sådana parvis rimmade långverser har han gjort en stans, som sammanhålles endast logiskt,

men formellt taget kunde skrifvas på episkt sätt. Också är «Sven Dufva» bland Sägnerna den mest episka näst «Molnets broder». Någon särskild inflytelse af «Chevy jaktens» uttryckssätt kan väl icke förmärkas — det vore då vid skildringen af förpostens strid med den ryska truppen i versen: «dess allra första salfva ren blef åtta finnars fall», som i den engelska balladen motsvaras af: «den första svärm de sköto af göt fjorton skottars blod»; — men i den klara och hurtiga uppfattningen, det sympatifulla lugnet kan man dock spörja en förvantskap dem emellan.

Märkbarare är likväl motsatsen till dikten på postpappersbladets främre spalt. Det är som om skalden, efter den för hans sångmö ovanliga lidelse, i och med hvilken han bestraffat den dagtingande höge herren och befälhafvaren, så klok och så omtänksam om sitt och andras lif, sökt sin lust och ro i skildringen af den ringaste bland soldater, som knappast ansågs nog klok att tagas med i fält, men dock visste att våga lifvet i farans stund, när allt stod på spel. Hvad som i alla fall skiljer uppfattningen i «Sven Dufva» från all annan hjältediktning är humorn, som skalden gjuter in i dess patos, och konsten, med hvilken han förstår att låta de skämtsamma dragen från Dufvas exercis träda fram den stund då han går att offra lifvet. Af varianterna ser man ock att Runeberg med stor omtanke och uthållighet letat fram de rätta uttrycken för denna blandning af skämt med och beundran för hjälten. Ett exempel på denna omsorg är stället där Sven meddelar fadern sitt beslut att bli soldat. Det lydde först mera känslofullt:

Blef gubben midt i all sin sorg ej just så litet flat
När denna såg helt hjärtligt upp och svarte: jo soldat;

hvilket med en lycklig anspelning på namnet ändrades till:

Sågs gubben, ovan förr vid svar, bli helt förskräckt och flat,
När Sven lät upp sin breda näbb och svarte: jo soldat.

Denna emendation, som rann honom i hågen medan han skref på «Vårt land», i hvars manuskript den finnes upptecknad, är ett intressant bevis huru Runeberg kunde samtidigt hafva flere skapelser

under arbete med fasthållande af deras olika ton och tillgodoseende af deras särskilda intressen. Beviset blir så mycket fullständigare, som i det nämnda manuskriptet finnas jämväl antecknade några verser hörande till den först par år senare fullbordade «Fältmarskalken», ehuru icke där begagnade.*

Som ett sidostycke till «Sven Dufva» står «Torpflickan», iförd samma metriska omklädnad, blott att förra versparet har kvinnliga rim. Också den ringa hyddans dotter är beredd att för sina fäders jord offra det käraste hon eger, hon velat lefva tusen år för att sörja den fästman, som hon tror vara fallen i striden, och med denna sinnesstämning är hon en sannskyldig syster till skogstorpets högsinnade flicka, i «Molnets broder». Men hennes öde är mycket bittrare än dennas. Molnets broder har gått segrande i döden för sitt land, hans minne kan begråtas som en afton gråter dagg om sommarn, full af ljus och lugn och sånger och med famnen sträckt mot morgonrodnan; hennes älskade däremot har flytt med skam ur striden, har svikit sina bröders hopp och sina fäders jord, och för henne har lifvet mist allt värde. I båda dikterna är samma höga idealitet, samma varma upphöjda tänkesätt som hänföra läsarn, men för skalden var det tvifvelsutan lättare att med det direkta, obrutna förloppet i «Molnets broder» hålla läsarn i denna upphöjda stämning, än vid det tragiska omslag, som eger rum hos «Torpflickan». I «Molnets broder», som skrefs då skalden var mer än tio år yngre, är bildspråket med det rikaste i hans hela diktning, hvilket i sin mån bidragit att bevara den ideala lyftningen. Här är språket mycket enklare, ingen utförd liknelse pryder diktionen i «Torpflickan», om naturen ger han blott några snabba antydningar och helt oförmedladt står flickans ädla tänkesätt i all dess hopplöshet himmelsvidt utöfver moderns vulgära klokskap. Och ändock, huru känner man sig icke fasthållen i denna ideala rymd, så att intet tvifvel uppkommer om sannolikheten af hennes tal och tankar! Därtill bidrar också, hvad Cygnæus med rätta beundrar såsom djupt rörande, den milda ton flickan har i samspråket med modern, som dock med sina rådslag gjort lifvet för henne omöjligt.

---

* Appelqvist, *Varianter*, p. 57. Strömborg, *Biografiska anteckningar*, IV: 2, p. 7.

Liksom «Molnets broder» är «Torpflickan» en bild från folkkriget utanför de reguliära truppernas valplatser. Som från ett skördefält återvänder en skara landtmän, sedan en fientlig krigartrupp blifvit nedgjord eller fången. Den tågar fram glad och trött, utan att man ser spår af sårade eller något bekymmer om de på stridsplatsen fallne. I hvilket af Finlands krig händelsen tilldrar sig anges lika litet här som i «Molnets broder», men då man vet huru under sista finska striden allmogen i Karelen, i norra Tavastland, i södra Österbotten, tog försvaret i egen hand och då dikten är införd bland Fänrikens sägner, är bristen på tidsbestämning icke kännbar och knappheten i öfrigt i anseende till yttre drag fullt öfverensstämmande med diktens ideala uppgift att vara en bild af förloppet i den spanande, sörjande och till sist förtviflande flickans själ samt därmed en bild af den renaste fosterlandskänsla.

Med «Sven Dufva» är man redan långt ifrån «Den gamle knektens» föreställningssätt, och med «Torpflickan», sorglig som denna sägen är, är man knappast närmare. Runebergs sångmö hade icke för afsikt att låta sig binda i någon viss, af gammalt gifven folksångsform, finsk eller engelsk. Någon gång upptar hon sedan kända versmått från andra författare, såsom Tegnérs i Kung-Carlssången, som Runeberg använder i «Veteranen» och «Konungen», men så att innehållets, diktionens och däraf äfven tonens olikhet gör anslutningen föga märkbar. För det mesta äro dock versbyggnaderna originella uppfinningar, i hvilka spåren af tidigare folksångsformer ingå endast som mer eller mindre igenkännliga element. Äfven i afseende å versifikationen gäller Chr. Molbechs ord i en anmälan af Sägnerna i det på sin tid så ansedda Fædrelandet. Fänrik Ståls sägner, säger han, påminna om folksånger, men sålunda att de äro originella skapelser af en likaså konstbildad som nationell skald. De äro «folksägner från början af det 19:de århundradet och från Finlands senaste hjältetid; men de äro tillika romanser eller episkt lyriska sånger, sådana man diktar dem i medlet af det 19:de århundradet, utan någon tillsats af föråldrade former och manér i diktningen».

I enlighet härmed försvinna ock spåren af «Den gamle knektens» inflytelser i de efter 1846 diktade Sägnerna. I «Kulneff» finner

man en rikt utvecklad engelsk folksångsstans, ett slags ottave rime, uppkommen genom fyra inlagda 8-stafviga verser; men hvarken ton eller diktion, så folksångsmässiga de än äro i hög grad, påminner om denna eller någon annan folksång. Skildringen af hjälten är helt folkelig, men på samma gång firar tapperheten här en fest, som stiger nästan till dityramb.

> Han var vår fiende, välan,
> Vi voro fiender som han;
> Att han bröt in med fröjd som vi,
> Var det ett ondt däri?

och

> Hvar hans namn du nämnas hör,
> Hör du «den tappre» nämndt framför,
> Den tappre, hvilket härligt ord
> Af tacksam fosterjord,

äro några af de verser, i hvilka lefver en folkkänsla, hvars hänförelse vi möjligen ännu kunna sentera, om ej med något slags praktisk påföljd, så åtminstone på platoniskt sätt.

En annan sång, där i rytmiskt hänseende förspörjes någon erinring från de första Sägnernas formbehandling, är «Soldatgossen». På två långverser af Sven Dufvas typ följa tre inbördes rimmande 8-stafviga verser, hvarpå stansen afslutas med en 6-stafvig vers, där det första versparets rim återkommer, en anordning som ger stansen i än högre grad detta mot slutet skyndande lopp, som märkes i «Vårt land». Versen är folksångsartad, men af «Chevy jakten» eller den Franzénska balladen finnes ej ett spår. Däremot förnimmes i Soldatgossen någonting förvant i tonen med en annan af Franzéns patriotiska krigssånger, en af «Beväringsmannens sånger» 1813, som begynner:

> Bort plog och spade ur min hand,
> Kom svärd och bajonett!
> Jag går att slåss för kung och land,
> Och skaffa fred och rätt.

Stridslusten hos Franzéns veke och fromme yngling är resonnerad, hos Runebergs muntra och manhaftiga soldatgosse omedelbar, nedärfd som den är från en rad af fäder, hvilka alla gått i döden för ära, land och kung. Men temat är likväl detsamma och sättet att uttrycka enskilda motiv är analogt, t. ex.

> Dit vill jag öfver land och haf,
> Där man i elden är!
> Där vill jag stå med svärd i hand,
> Och döden se helt när.

Äfven följande stans kan anföras:

> Hur sällt att dö för land och kung,
> Vid ärans segerrop!
> Hur skönt att saknas ren som ung
> Bland Sveriges kämpahop!

ett motiv, som mer än en gång förekommer hos Runeberg. Och slutligen den påföljande stansen, som väl icke berör «Soldatgossen», men innehåller uppslaget till «Torpflickan»:

> Min flicka, som till kyrkan går,
> Och ser den raska tropp,
> Men ser ej mig, skall med en tår
> Åt himlen blicka opp.

Då Molbech i sin ofvan åberopade anmälan betecknar Fänrik Ståls sägner som romanser, stämmer detta icke rätt väl med hans så riktiga karaktäristik af dem såsom väsentligen oberoende af alla äldre folksångsformer. Om någondera bör ifrågakomma, tyckes då balladen vara en riktigare benämning med hänsyn till den betydelse balladformen egde vid deras uppkomst och än mer med hänsyn till den dramatiska hållningen i en så stor del af Sägnerna, där kompositionen är anlagd på ett mer eller mindre tvärt omslag från ett läge till ett annat och karaktärerna i sin mån bidraga därtill; och det dramatiska är som bekant ett mera i balladen än i romansen ingående

moment. Äfven det komiska uppfattningssättet, som utmärker icke så få af Sägnerna, kan sägas vara mera förenligt med balladens än med romansens karaktär.

I synnerhet skulle man väl tveka att kalla den senare samlingens stycken romanser. Deras friare komposition, deras form- och färgrikare realism passar icke för romansen, som från de latinska folkens strängare formkänsla alltid bibehållit någonting fastare och bestämdare i sitt väsen. Äfven verskonsten vittnar härom. I den senare samlingen finnas fyra stycken, «Lotta Svärd», «von Essen», «Wilhelm von Schwerin» och «N:o Femton Stolt», där skemat icke är regelbundet genomfördt, i det att antalet fötter växlar i de skilda stanserna och äfven versmåttet stundom ombytes från stans till stans, hvilken löshet i utförandet ger dem ett folksångsartadt tycke, men icke af romansens, utan snarare af balladens art. I den förra samlingen förekommer en sådan löshet i «Sandels» och i någon mindre mån i «Löjtnant Zidén», de båda till sist diktade styckena i denna samling.

Med allt detta är frågan om romans eller ballad af föga intresse, då de element i Fänrik Ståls sägner, hvilka kunna hänföras till tidigare folksångsformer, äro dels blott i begynnelsen använda, dels blott ytliga, af tekniskt värde. Det var skaldens äkta demokratiska skaplynne, hans känsla för de små, de underordnade och obemärkta, deras tänkesätt och vanor, som satte honom i stånd att, med bevarande af sitt fulla konstnärskap, skapa folksångsartade dikter, utan att i nämnvärd grad anlita det gamla förrådet.

DER DICHTER UND SEIN VOLK

VON

RUDOLF EUCKEN.

Nicht ohne Scheu wird ein Fremder es wagen, zum Gedenktage des grossen Nationaldichters das Wort zu ergreifen, und überwinden wird er sie nur, indem er einmal auf gütige Nachsicht vertraut, sodann aber seinen Gegenstand in einer Weise behandelt, deren auch ein Draussenstehender fähig ist, zu der er sich vielleicht besonders angetrieben fühlen mag. Dies aber dürfte wohl bei der Frage zutreffen, was es war, das Runeberg bleibend seinem Volke so wert macht, was ihm die einzigartige Stellung gibt, die ihn zugleich als ein hohes Ideal und als eine kraftvolle Verkörperung finnländischen Lebens und Strebens erscheinen lässt. So möge es gestattet sein, über diese Frage einige Gedanken zu äussern.

* * *

Gewiss wirkte zu jenem Ergebnis vor allem das enge Verhältnis, in dem Runebergs künstlerisches Schaffen zur umgebenden Gesellschaft und Natur steht. Wir Deutschen empfinden das namentlich stark im Gegensatz zu unseren eignen Klassikern. Dieser Arbeit fand die Hauptaufgabe darin, dem dürftigen und öden Alltagsleben gegenüber eine neue Welt der Schönheit aufzu-

bauen, deren beglückende Gegenwart dem Menschen eine sonst verschlossene seelische Tiefe eröffnen und zu vollem Besitz bringen sollte. Auf diesem Wege ist eine wunderbare Verfeinerung und Veredlung des Lebens gewonnen, die der ganzen Menschheit dauernd zum Segen gereicht. Aber das künstlerische Schaffen scheint hier seine volle Reinheit nicht wahren zu können ohne eine gewisse Absonderung vom allgemeinen Leben, ein geistiger Aristokratismus ist unverkennbar, die Kultur hat einen ausgesprochen literarischen Charakter, der eigentümliche Gefahren mit sich bringt. Ganz anders Runeberg. Auch bei ihm ist das Schaffen nicht mit instinktiver Notwendigkeit aus der Volksseele hervorgequollen, wie ein solches Hervorquellen aus unbewussten Tiefen heute überhaupt starker Skepsis begegnet; auch Runeberg ist durchaus Kunstdichter, er hat ausgebildete Überzeugungen von dem Wesen und der Aufgabe der Kunst, ja er hat eine eigentümliche Weltanschauung, auf die das klassische Altertum, dem seine amtliche Tätigkeit gewidmet war, stark gewirkt hat; diese Weltanschauung beherrscht nicht nur seine wissenschaftlichen Abhandlungen, sie schimmert auch durch seine poetischen Schöpfungen deutlich hervor. Aber die innere Selbständigkeit und die Weite des Horizontes entfremden den Dichter nicht der Welt um ihn, seine Kunst bleibt immer mit ihr in Beziehung, alles gewonnene Vermögen wird dazu verwandt, ihre Fülle, ihren Zusammenhang, ihre charakteristische Art klarer sehen zu lassen. Denn das gilt hier als die Hauptaufgabe aller Kunst, die Wirklichkeit ihrem eignen Leben, ihrer eignen Wahrheit zuzuführen; nichts soll von draussen hinzugetan, nichts künstlich aufgeputzt, aber es soll dasjenige vollständig und als Ganzes erfasst werden, wovon der alltägliche Eindruck lediglich einzelne Bruchstücke mitteilt. Bei energischer Festhaltung solcher Überzeugung kann sich der engste seelische Zusammenhang des Dichters mit seiner Umgebung entwickeln; er kann zugleich ein treues Glied seines Volkes sein und ihm ein verehrter Führer werden, indem er ihm sein eignes, sonst verschlossenes Wesen eröffnet und in der Eröffnung erhöht. Er bestätigt damit durch die Tat sein Wort, dass die wahre Poesie aus dem innersten Wesen der Nation entspringe.

* * *

Programme aber bedeuten in diesen Dingen wenig, es liegt alles daran, dass die innere Verbindung von Dichter und Volk wirklich zu Stande komme; das aber hat seine festen Bedingungen, es verlangt eine Vereinigung hervorragender Eigenschaften, die nicht leicht Hand in Hand gehen. Vor allem muss der Dichter, der das Leben seines Volkes zur Aussprache bringen will, eine grosse Weite des Denkens und Empfindens besitzen. Was immer sein Volk erfährt und unternimmt, was es liebt und was es leidet, Ernst und Scherz, Streben und Schicksal, das muss der Dichter, in dem es sich künstlerisch gestalten soll, wie ein eignes Erlebniss miterleben. Das aber geschieht bei Runeberg in bewunderungswürdiger Weise. Er begleitet sein Volk in seine Arbeit und in seine Sorgen, in den stillen Frieden des Hauses und in die Aufregungen des Krieges, er würdigt den tiefen Ernst des menschlichen Daseins, aber er unterdrückt in keiner Weise Frohsinn und Schalkhaftigkeit, zu tiefreligiöser Denkweise gesellt sich eine herzliche Freude an allem Guten und Schönen der sichtbaren Welt. Verschiedene Wege zur einen Wahrheit, verschiedene Lebensformen innerhalb der einen gemeinsamen Welt werden bereitwillig anerkannt. Und wie die Mannigfaltigkeit des Menschenlebens, so geht auch die Natur mit aller Fülle ihrer Äusserungen ungebrochen in die Welt des Dichters ein: ihre herbe Grösse, ihr gewaltiger Ernst, ihre wilde Unendlichkeit, ihr rauhes Eingreifen in das menschliche Geschick, aber auch ihr unerschöpfliches Leben, ihr stiller Abendfrieden, ihr Sonnenglanz durch Nebel hindurch, ihr Sprechen zur menschlichen Seele. Dem Menschen überlegen und seinem Streben feste Schranken setzend, wird sie ihm doch nicht zur Feindin, sondern sie stählt seine Kraft, sie läutert seine Gefühle, sie gibt seinem ganzen Leben Grösse und Weihe. Welche Elasticität des Geistes, welche Weite des Herzens, welche Frische des Empfindens musste der Dichter haben, um so verschiedenen Eindrücken gleiche Empfänglichkeit entgegenzubringen, um alle diese Erfahrungen seines Volkes in eigne Erlebnisse zu verwandeln!

* * *

Aber diese Vorzüge enthalten, allein für sich betrachtet, gewiss auch eine Gefahr, die Gefahr einer Zerstreuung an die Mannigfaltigkeit, eines Hinundhergeworfenwerdens zwischen verschiedenartigen Strebungen und Stimmungen. Jener zuströmenden Fülle musste eine festgegründete Einheit widerstehen, wenn die mannigfachen Züge sich zu einem charaktervollen Gesamtbilde vereinigen sollten. Das aber ist bei Runeberg in Wahrheit geschehen. Er ist eine durch und durch kräftige, kernhafte Persönlichkeit, die allen bunten Eindrücken gegenüber ihr eignes Wollen und Wesen aufrechterhält, die sich nicht an die Dinge verliert, nicht zwischen weichen und träumerischen Stimmungen wechselnder Art hin und her schwankt, die vielmehr alles in Tat verwandelt, alles auf den überlegenen Mittelpunkt der eignen Art bezieht und daran misst, die zugleich alles Mannigfache zusammenhalten und einem Gesamtbilde einfügen kann. Nichts bezeugt deutlicher die männliche Selbständigkeit Runebergs, als dass er selbst im Gebiet der Religion nicht von ihr lassen will. Wer die Worte sprach «Gottes Geist, wenn er seine Bilder formt, liebt nicht das Wachs, sondern den Marmor. Er duldet Widerstand und Härte, denn er will, dass das Bild, wenn es fertig ist, für die Ewigkeit daure», bei dem wird auch die Kunst einen männlichen Charakter tragen, bei dem wird sie ein Bewältigen der Dinge, kein Dahintreiben mit ihrem wechselnden Strome.

* * *

Aber auch dieser Vorzug war nicht ohne Gefahr; die Aufbietung der Kraft konnte zur Härte, zu einem Unrecht gegen die Dinge werden, wäre nicht mit ihr eine echte Liebe verbunden gewesen, welche gestattete, die Dinge in den eignen Daseinskreis aufzunehmen ohne ihre Besonderheit zu zerstören. Eine solche Liebe aber ist ein Grundzug von Runebergs Wesen und Wirken. Zum Preise der Liebe, die alle Verbitterung, allen Hass auflöse, die sich aus der Begrenzung des blossen Selbst hinaussehne nach Übereinstimmung mit anderen, ja mit der Unendlichkeit, hat Runeberg herrliche Worte gesprochen. Und diese Worte sind nur der Abglanz seines innersten Wesens, das Menschen wie Dinge mit jener

tätigen Liebe umfing, die ganz mit den anderen lebt, unverdrossen von der Oberfläche zum Kerne vordringt, auch das Geringste nicht missachtet, oder vielmehr die Unterschiede aufhebt, durch welche die flache Alltagsansicht die Welt spaltet. Niemand bedarf solcher Liebe, solcher inneren Aneignung fremder Lebenskreise mehr als der Dichter. Denn er würde zwischen einer seelenlosen Schilderung der äusseren Eindrücke und einer Subjektivierung aus blosser Laune und Stimmung hin und hergeworfen, gäbe ihm nicht jene Liebe das Vermögen, aus dem Innern der Dinge heraus zu schaffen, sie zur Aussprache ihres eignen Wesens zu bewegen, ihnen ihre innerste Seele abzulauschen. Damit erst gewinnt die dichterische Arbeit jenen gegenständlichen Charakter, auf den ein Goethe so stolz war.

* * *

Weite, Kraft, Liebe erzeugen in ständigem Zusammenwirken bei Runeberg ein starkes und reiches Leben; kein Wunder, dass er sich dieses Lebens freut und sich in seinem Besitz über alle Unvernunft des Daseins sicher hinausgehoben fühlt. Nichts ist für Runeberg charakteristischer als die jugendliche Freudigkeit, die Lust am Leben und Sein, die sein ganzes Wirken durchdringt. So wird ihm das Leben ein hohes Gut, so kann er die Freude am Sein das Älteste, die Angst vor dem Nichtsein das Zweitälteste in der Welt nennen und die Freude als dem Himmel verwandt, die Angst hingegen als der Hölle angehörig bezeichnen. Aus solcher Grundstimmung sind auch Umrisse eines Weltbildes hervorgegangen, das nach Art einer Theodicee mit Hülfe der Idee des Schönen auch das scheinbar Unvernünftige zur Vernunft zu wenden und durch allen Widerstand hindurch einen Fortschritt des Ganzen aufzuweisen sucht. Als Lehre betrachtet ist das gewiss angreifbar, wir Neueren haben für solche Theodiceen wenig Sinn und Sympathie. Aber bei Runeberg ist jener Gedanke weniger eine dogmatische Lehre, als ein treuer Ausdruck jenes frischen und freudigen Lebensgefühls, jener Bejahung des innersten Kernes des Daseins, eines unerschütterlichen Glaubens an eine Vernunft im tiefsten Grunde der Dinge. Ein solcher positiver Lebensaffekt ist unentbehrlich für

alles geistige Schaffen, für das Ergreifen des Gesunden gegenüber dem Kranken; um ihn handelt es sich, wenn Goethe den Kampf zwischen Glauben und Unglauben als den Hauptinhalt der Weltgeschichte bezeichnet, und wenn Carlyle das «ewige Ja» dem «ewigen Nein» entgegenhält. Nicht eine Abschwächung der Widerstände steht dabei in Frage, sondern das Überlegensein des Guten in letzter Instanz; ist dies gesichert, so kann auch das tiefste Dunkel nicht beunruhigen, es wird den Glauben nur noch kräftiger, nur noch heroischer machen. So aber ist die Art Runebergs. Jenes freudige Lebensgefühl nun, in dem sein Streben wurzelt, wird sich auch den Gegenständen mitteilen, die er behandelt, wird sie alle mit der vollen Kraft und Gesundheit ihres Wollens und Seins vor Augen stellen, wird an ihnen inmitten aller Schwächen und Fehler eine Idealität aufdecken, die von allem unwahren Idealisieren aufs weiteste absteht. Zugleich werden sie bei solcher Würdigung sich eher in ein Ganzes zusammenschauen lassen, das jede einzelne Betätigung präziser sehen und besser verstehen lehrt.

* * *

Dies alles ist von besonderer Bedeutung für das Verhältnis des Dichters zu seinem Volke. Jene Lebensbejahung lässt ihn auch das Leben seines Volkes von innen her sehen, es bis zu einer Tiefe verfolgen, wo die Kraft unmittelbar zum Rechte wird, es zugleich treu schildern und ihm in seinem eignen Wesen ein Idealbild vorhalten. Nunmehr verstehen wir, weshalb von seinen Schriften so herrliche Wirkungen ausgehen konnten, wie sein Volk in ihnen sein innerstes Wesen zugleich bestätigt und veredelt findet, wie es sich dadurch in seiner Arbeit gehoben, in seinem Glauben und Hoffen bestärkt fühlt.

* * *

Das alles hätte freilich Runeberg nicht leisten können, ohne dass der Kraft des inneren Lebens das Vermögen der Darstellung voll entsprach und zu reinem Ausdruck kommen liess, was die Tiefe der Seele bewegte. In Wahrheit hat er sicher und glücklich

den Weg vom Gefühl und Gedanken zum Bild und Wort gefunden und seinen Gestalten die feste Körperlichkeit gegeben, ohne die kein Kunstwerk überzeugt. Es ist eine merkwürdige Plastik, mit der seine Gestalten sich ablösen, bestimmte Situationen vorhalten, individuelle Züge gewinnen. Aber zugleich gibt jene liebevolle Behandlung, indem sie ihre Seele erschliesst, ihnen eine eigentümliche Bewegung und Stimmung, sie erweckt eine starke Resonanz in unserer eignen Seele; auch bleiben jene, obschon volle Individuen, nicht blosse Individuen, auch der einzelne Punkt verkörpert in seiner Besonderheit zugleich eine durchgehende Wahrheit und lässt ein charakteristisches Gesamtleben empfinden, das alle Mannigfaltigkeit umspannt, allen einzelnen Vorgängen einen gemeinsamen Hintergrund gibt. So treten wir hier in eine Welt lebendiger Gestalten, nicht blasser Schemen, aber auch nicht roher Stoffe. Was von innen her aufstrebt, gelangt voll zur Aussprache, und es wird nichts ausgesprochen, das nicht ein inneres Leben hinter sich hat.

* * *

Solche Ausgleichung beider Seiten, solches Aufschliessen des Innern ist besonders wichtig für die nordische Natur und den nordischen Menschen. Mit grossen und einfachen Zügen, aber mit einer unverkennbaren Schwere wirkt hier die Natur zum Menschen, und auch über seiner eignen Natur liegt hier ein eigentümliches Dunkel, sie ist ihm selbst oft wie ein schweres Rätsel. Uns Nordländern — auch der Schreiber dieses rechnet sich als Friesen zu den Nordländern — hat das Geschick den Weg von innen nach aussen, und damit die Belebung wie Harmonie des ganzen Seins wahrlich nicht leicht gemacht, innerste Lebensregung und sichtbare Gestaltung drohen auseinanderzufallen, der Mensch hat die grösste Mühe und Arbeit, seine Kräfte zusammenzuschliessen und damit sich selbst zu finden. Bei solcher Lage erhält die Kunst gerade für uns, die wir den Südländern mit Unrecht als minder von ihr berührt gelten, eine besondere Bedeutung, sie ist uns nicht so sehr ein anmutiger Schmuck des Lebens als ein unentbehrliches Mittel, den tiefen Spalt im eignen Wesen zu überwinden und

unser Sein zur vollen Wahrheit zu erheben. Und wie die Individuen, so haben auch die Völker sich selbst, ihr geistiges Sein erst zu erringen. So ist es etwas Grosses und Seltenes, wenn einem nordischen Volke ein Dichter beschieden ward, der ihm sein innerstes Wesen aufschloss, es sich selbst finden liess und ihm einen festen Halt gegen alle Gefahren und Nöte in dem Urgrunde der eignen Natur gab. Darum Ehre einem solchen Manne, Ehre aber auch dem Volke, das sein Andenken treu in Ehren hält!

TIL ERINDRING

OM

JOHAN LUDVIG RUNEBERG

VED FESTEN TIL FÆDRENES MINDE I DET NORSKE STUDENTERSAMFUND
DEN 11 FEBRUAR 1878.

AF L. DIETRICHSON.

Da Redaktionen af Hundredaarsskriftet gjorde mig den Ære at anmode mig om et Bidrag, havde jeg intet Andet at tilbyde end disse gamle, forlængst glemte Ord, saa gamle og saa glemte, at de kan gjælde som nye. Blegede som de var af et Fjerdedelssekels Sol, blev de dog af Red. agtede værdige til Optagelse; men jeg har fölt det nödvendigt hist og her at opfriske Farverne en Smule, dels fordi mit Syn forhaabentlig er modnet en Del i disse 25 Aar, dels fordi de Forudsætninger, under hvilke Læseren nu tager disse Blade i Hænderne, er saa ganske andre end de, under hvilke hin Tids Ungdom lyttede till mine Ord. Mindeordene knyttede sig umiddelbart til et af mig holdt Foredrag om «Personlighedens Udvikling i Fædrelandets Tjeneste».

Norske Studenter!

Til Minde om den Mand, hvis Ord ikke blot har lydt *videst* over Verden, men ogsaa talt *dybest* til den nordiske Ungdoms Hjerter blandt alle deres, der er hjemgangne i det forlöbne Aar, — til Erindring om en af Nordens största Digtere og — hvad mere er — til Erindring om en af dets ædleste Mænd — til Erindringen om *Johan Ludvig Runeberg* vier jeg det förste Mindebæger ved denne Fest for vore Bortgangne.

Hvem er der vel iblandt os, som ikke har fölt sit Hjerte varmes, naar Ilden fra hans flammende Digtersjæl faldt lysende og befrugtende over vor Ungdom?

Hvem er der vel iblandt os, der ikke i Tanken iaften vil stille og taknemmelig vandre med mig til den nys lukkede Grav paa Borgå Bakke, hvor Fänrik Ståls Sanger hviler?

Der er leflet meget med det Udtryk: «en stor Mand». Hvormangen Kobbermynt har ikke laant et falskt Præg til et ringe Værd ved Hjelp af dette gyldne Stempel! Men Johan Ludvig Runeberg var mere end en stor Digter; *han* var — om noget menneskeligt er stort — en stor Mand i dette Ords fuldeste Mening.

Lad mig da, idet jeg minder Eder om, at det Störste, det Afgjörende ved en Digters Betydning for et Folk er *Manden i ham,* i et Par korte Træk tegne for de Unge i vor Kreds et Billede af det, hvori en Digters störste og dybeste Betydning bor.

Da Runeberg födtes, var Finland endnu svensk, og skjönt Runeberg var Finne i sit inderste Hjerte, var han dog ligesaavist födt svensk og dermed nordisk — det Nordiske var ham «i Kjödet baaret og i Klæderne skaaret». Og derfor kunde Finland «som et blodigt Skjold rykkes fra Sveriges Hjerte»; Runeberg og hans Sang kunde ingen Stormagt erobre. Han forblev, hvad en Digter har kaldt ham: «Sveriges oafytterliga besittning i Finland» — netop fordi han var Finne med Liv og Sjæl, netop fordi det var det *finske* Folk og det *finske* Land, han elskede med hele sit Hjertes Varme.

Faa Digtere har vel havt en saa vanskelig Opgave at löse som han og har löst den uden at opgive en Töddel af sin Overbevisning. Thi hans Opgave var, midt i det af Partier splittede Land, ja midt i det af Fremmede erobrede Land, med fuldt bevaret Agtelse for dets lovligt bestaaende Tingenes Orden at opstemme Fædrelandskjærlighedens skjönneste Hymne lige under Sejerherrens Øjne, midt i Partiernes Strid saaledes, at ikke blot disse, men Sejerherren selv, slagen af det Store, han hörte, *maatte* laane Sangen og Sangeren og det Folk, han besang, sit Øre og sin Sympathi. Sangfuglen i de finske Furuskove voxte midt for den kronede Ørns

Øje op til en Stormagt og lærte selve Erobreren at höjagte det lille, men kjærnefriske Folk, der ejede en saadan Sanger; og i Fänrik Ståls Spor gik Finlands Emancipation under Alexander II:s ædle Styre.

I denne Sang fölte Finlands Folk sig aandelig frit, skjönt det var besejret, fölte, at det Folk, hvis Indre er frit, kan ikke kues af nogen ydre Magt.

Sangen var sungen — men der, hvor Sangerens Verk var afsluttet, der fölte Runeberg sit Livsverk at begynde. Han fölte, at den Sangens Gave, der var ham given, kun var en Del af en personlig Livsopgave, der fordrede Indsatsen af hele hans Væsens Styrke; med andre Ord: hans Sang var malmfuld, fordi den udgik fra en Personlighed, der selv var som stöbt i Malm.

Hvorledes benyttede nu Runeberg den Inflydelse, den Magt, hans Sang havde givet ham over det finske Folk? Hvorledes löste han hin «Livsopgave»? Begyndte han nu at agitere, at danne politisk Parti, at udmynte den Skat, han ejede, i Smaaskillinger — i Lösningen af kommunale, ökonomiske, sociale eller kirkelige Spörgsmaal? Nej — Intet af alt dette. Dertil havde han formeget af Seerens klare Syn paa sin Gudegaves Betydning og — dens Begrænsning; dertil havde han for klar Forstaaelse og Agtelse for de fra Fordringerne til en Nationalskald vidt forskjellige Fordringer, Fædrelandet stiller til dem, der skal lede Detaljerne i dets politiske Udvikling. Han forstod, at hvad den Mand, der havde skabt Finlands store Nationaldigt, skyldte sit Folk, det var at udarbeide og udfolde *sig selv,* sin Personlighed i Linie med sin Digtning — selv at være en tro Gjenspejling af den brændende Kjærlighed, den gjennemsigtige Sandhed og Troskab, der havde skabt hans Digt, — den maatte lyse höj og klar i Livet som i Digtet.

Ligesom hans Digtning havde givet Finland dets Liv og dets Fortid tilbage i Billeder, der forenede den græske Skjönheds Klarhed med den romantiske Inderligheds Varme, saaledes gjengav hans Personlighed Finland Billedet af det Bedste og Dybeste i dets Væsen, saa hjertevarmt og saa plastisk rent, at det deri kunde se sig selv som i et Spejl og hente Selvforstaaelsens og dermed Selvbestemmelsens Klarhed fra dette Spejl.

Og derfor var det, Forkjæmperne for Finlands Udvikling, hvilken Farve og hvilket Parti de end tilhörte, Alle sögte hen til hans Personlighed for fra dens mægtige Væld at hente sig Kraft i Kampen for Fædrelandet, og ved det lille Bord under Jagtriflerne og Fiskestængerne i Runebergs trange Arbeidsværelse fandt Finlands bedste Ungdom sine störste Impulser, sine videste Syner — ikke i Form af politiske Forskrifter, men gjennem Indtrykket af at staa foran en Mand, der altid forblev sig selv tro.

Og derfor var det, at hele det finske Folk trods alle Partidannelser sluttede sig med Kjærlighed og Tillid om denne sit Aandslivs Hövding, at det saa hen til ham og op til ham, hvergang det tog et Skridt fremad, som hvergang Nöd og Fare truede det.

Og derfor var det, at selv da han, slagen og brudt, laa henstrakt paa sit Leie i mer end et Decennium, stod Folket bekymret og andagtsfuldt omkring ham, bedende for Bevarelsen af et Liv, der dog ikke kunde bære det flere Frugter, fordi det fölte, og fölte med Ret, at han, skjönt slagen og brudt, dog var det levende Sindbillede paa Finlands Liv og Existence. Han traadte aldrig i noget Partis Tjeneste; men han elskede Alt, som ærligt arbejdede for Finlands Fremtid, og saaledes stod han over Partierne, vel ikke som deres Hoved, men — hvad mere er — som deres Hjerte, som Hjertet for hele Finlands Liv, for det Samlende i alle Partier.

Spörg den mest ivrige Fennoman, spörg den argeste Svenskfinne, spörg den forsigtigste Statsborger — spörg hver af dem, om de maaske i sit Partis Interesse kunde önske, at Runeberg og hans Digtning kunde elimineres ud af Finlands Liv — og de vil alle som en afvise denne Tanke som en Bröde mod det Bedste, det Helligste i Folkets Liv — som Tilintetgjörelsen af det, der mere end noget Andet har skabt og medbetinget Finlands Fremtid. Sjelden om nogensinde har en Sanger saaledes været sit Folks Helt som Johan Ludvig Runeberg; han var Finlands levende Fane, dets Banner, der vajede foran og over det hele Folk.

Se — dette er en Sangers dybeste Betydning for et Folk: at der bag Sangen staar en Mand, enkel, sand, trofast, ærlig og kjærlig, som han var det.

Idet han udviklede sin egen Personlighed til det Store, han var, udviklede han sit Folk, og idet han udviklede sit Folk, indvirkede han paa hele Nordens Udvikling. Ingen blandt os kan *digte* som han; men *leve* som han for vort Fædreland burde vi alle gjöre, og derfor er han ogsaa *os* et lysende Forbillede, Digter og Mand som han var. Derfor gjælder det om ham det store Ord: «*Han var större end sit Verk*». Og derfor kan hans Sange aldrig dö, og derfor er nu hans Grav det store, samlende Sindbillede, som hans Liv engang var, og Nordens Ungdom drager i Aanden did til den fjerne Kyst for at hente Styrke og Mod og Tro for sin egen Fremtidskamp.

Derfor Ære over Johan Ludvig Runebergs Minde; det kan ikke dö, för Norden glemmer sig selv — og saalænge *det* lever, flyver endnu over Norden «en flik med Finlands gamla färger kvar»!

OM ORDSTÄLLNINGEN HOS RUNEBERG.

AF

F. GUSTAFSSON.

Om hvarje konstform erbjuder vanskligheter för forskaren, som vill upptäcka lagbundenhet i dessa företeelser och skapelser, mer individuella och fria än de flesta andra föremål för vetenskaplig undersökning, så gäller detta i särskildt hög grad om den poetiska tekniken, om skaldespråkets mångskiftande gestaltningar. Till och med den jämförelsevis fasta uppränningen i den metriska väfnaden har icke sällan kunnat föra betraktaren på orätt spår. Då man t. ex. icke funnit en fullständig kongruens emellan den logiska eller grammatikaliska accenten och den metriska tonvikten, har man icke nöjt sig med det sakförhållandet, den regeln, som bland andra F. Wulff konstaterat, att dylika inkongruenser, att svaga taktdelar allmänt, men dock med en viss inskränkning förekomma i svensk poesi, utan man har äfven hos Runeberg*, som tydligt angifvit sin metriska uppfattning, trott sig kunna till metrisk norm taga de vanliga ordtakterna och därmed tillskrifvit honom ett metriskt virrvarr, lika orimligt i sig som omöjligt hos honom. Det kan icke nog ofta framhållas att skalderna rent af med afsikt, med offörtydbar

* Det oriktiga i detta förfarande har nyligen uppvisats af J. Paulson i tidskriften Språk och stil, 1902, p. 145 ff.

afsikt, såsom i självfva början af en dikt och på starkare ställen, bryta metern, så Tegnér i de två första verserna af Svea och Runeberg i begynnelseversen till Sandels.*

En viss likhet med denna företeelse röjer sig i ordställningen inom poesin. Utom det att meter och rim nödga diktaren att taga sig en gärna medgifven frihet i placerandet af orden, begagnar han sig af denna frihet äfven utan nödtvång, med full afsikt, för att starkare framhålla vissa begrepp i satsen eller versen. Det är därför man väl förstår oppositionen mot en alldeles godtycklig ordställning i dålig vers, men å andra sidan icke utan tvekan bör möta den fordran, som i senaste tid ofta uppställes för bunden stil, att ordställningen skall vara fullt naturlig, d. v. s. fullt prosaisk. Ty hvad som är natur i prosa, är det icke alltid i vers. Tvärtom kan man antaga att den bundna stilen skulle betydligt förlora i styrka och behag, om den öfverallt pålade sig den konventionella ordställningens ofta oskäliga band. Den stora ledighet, som versen härmed vunne, skulle i vissa stilarter lätt urarta till flackhet och draga med sig andra, värre friheter. Till sådana hör det tonlösa, öfverklifvande rimmet, som Viktor Rydberg kanske i parodiskt syfte användt:

vingtrött poesi
gör nu dagsverk *i*
verklighetsexakt fotografi.**

Hvilken åsikt man än hyser angående den poetiska teknikens tidsenliga utveckling, skall det icke vara utan intresse att studera just ordställningen hos en Runeberg.

Runebergs vers gör på hvar och en, som är helst något förtrogen med den delvis förkonstlade poesin på hans samtid och under tidigare perioder, ett bestämdt intryck af otvungenhet; den skiljer

* Jfr Svenska litteratursällskapets i Finland Förhandlingar och uppsatser 6 (1891) p. 30, not 25. Om dylika verser hotar en hel litteratur att uppstå, se t. ex. Språk och stil, II, p. 38, 51, 83.

** Jfr H. Söderbergh i samlingen Från Filologiska föreningen i Lund, 1897, p. 129 ff.

sig häri betydligt från många samtida och äfven senare produkter af ringa inspiration och långt gången förkonstling, till hvars tecken hör ett alltför ofta upprepadt, sökt, affekteradt och misslyckadt afvikande från den vanliga ordställningen. Men dock äro afvikelser från prosans satsbyggnad alls icke sällsynta hos Runeberg, de äro väl märkbara och oftast likaså verkningsfulla. Det är därför de icke stöta språksinnet, icke ens i stycken med hvardaglig ton.

> **Hurtig lek det skulle bli,**
> **Fieandt stoppade uti**

och

> **Men att såsom Fieandt strida**
> **kan väl också ha sin sida**

äro verser som intet förlorat af sin naturliga ton trots den skarpt markerade skiljaktigheten från traditionell ordställning. Det finnes större poem af Runeberg, där i medeltal endast hvar sjunde vers har en dylik afvikelse; men det finnes sånger med en dylik i hvarannan vers. Och i samma stycke kan man se en mängd rader med idel vanlig ordställning och så åter några verser i följd med en eller till och med två afvikelser i hvarje rad. I detta dels verkliga dels endast skenbara skattande åt tillfälligheten skola dock klara orsaker och bestämda principer kunna spåras, och med dem förklaras en stor del af egendomligheterna i Runebergs ordställning. Dessa egendomligheter lära dock, som här antydts, icke uteslutande tillhöra honom, utan tidens bättre verskonstnärer öfver hufvud i större eller mindre grad.

För att få en fastare bas för undersökningen bör man till en början hålla sig till de orimmade dikterna och bland dem därtill utesluta de klassiska versarterna, således äfven hexametern, och några andra, särskildt korta eller ock växlande, konstrika versmått, hvilka kunnat pålägga skalden större tvång än de genomgående trokaiska eller jambiska med fem eller sex takter. Det är således de orimmade bland dessa sistnämnda hvilka detta försök förnämligast skall sysselsätta sig med, för att sålunda äfven få en viss nödvändig begränsning till omfånget. Förutom diktverkens art och däraf

beroende ton gäller det att fästa afseende vid deras plats i skaldens utvecklingsbana, och förutom den regelrätta metern gäller det att lära känna de mera växlande rytmer som uppenbara sig i verstakternas förhållande till den logiska tonvikten.

Först böra vi mellertid taga en öfverblick af ordställningen i Runebergs obundna skriftställeri. Anteckna vi här afvikelserna från våra dagars vanliga ordställning, skola vi mest finna sådant, som hör till ett äldre, ännu icke alldeles försvunnet språkbruk. Dessa afvikelser bero ytterst därpå att satsfogningen ännu icke stelnat i så fasta former som de, hvilka karaktärisera flere af de moderna språken, icke minst dem som hafva beröm om sig att just vara särskildt lediga. I äldre tider tillät man sig, dels i följd af en i svenskan ursprunglig frihet, dels med stöd af bruket i de båda klassiska språken, att gifva olika plats åt ord i satsen, hvilka väl hade samma grammatiska natur, men olika styrka i afseende å tankeinnehållet. Denna benägenhet att starkare framhålla vissa ord röjer sig också i det flitigare och mera logiska sätt att använda skiljetecken, som är egendomligt för vårt äldre språk, men på senaste tiden öfvergifvits för en ensidig och enformig grammatikalisk interpunktionsmetod. Dylika efter våra dagars mening onödiga eller delvis oriktiga kommatecken möta vi öfverallt hos Runeberg:

. . . motvind och storm hindrade oss, till vår stora förtrytelse, att efter vår afsigt hinna hem till staden . . .

. . . och min man, med sina kamrater, hade farit till staden . . . (En julqväll i lotskojan, Normalupplagan III, p. 71, 97).

. . . då höstkylan, oaktadt solskenet, började besvära . . . (Eldsvådan, Normalupplagan III, p. 147).

. . . en uråldrig fästning, med höga murar och några runda torn. Huru mången längtansfull blick måste icke, från dessa grafvar för lefvande, hafva sväfvat ut öfver Saimens solbelysta vågor, blott för att låta . . . (Fästningsfångarne, Normalupplagan IV, p. 307).

Då Svenska Akademien, vid dess stiftelse, antog detta valspråk, ville hon . . . de tvenne förmögenheter, som, enligt hennes åsigt, ingingo . . . (Normalupplagan VI, 26).

Dock, helt olika är hennes förhållande till konst (VI, 37).

... som förskaffat några senare författares, så kallade, praktvers popularitet.

Detta anmärkes icke, för att afpruta något ... (VI, 44).

Att, nemligen, smutsa det höga ... (VI, 179).

Från detta starka framhållande af ord eller satsdelar, hvilka nu till dags delvis förlorat all självständighet och ton och vanligen utan pauser indragas i satsflödet, är det blott ett steg till deras ännu starkare betonande genom särställning. Se här några exempel på en dylik särställning, i synnerhet framförställning, där vi vänta efterställning:

Dessutom var han, hvad vi andra icke voro, mot allt hvad som kunde kallas blåst, köld och vatten rent af förhärdad ... (En julqväll i lotskojan).

... mitt långa bref, som så litet innehåller. (Den gamle trädgårdsmästarens bref I).

... lefva ett lif, som inga skiften känner. (Dets. II).

... som ej kan på förutnämnda sätt af parodien anfäktas.

... Derföre då parodien, sådan den af Thorild betraktades, nemligen ...

... och han sjelf vill hafva dem naturen honom nekar.

... i denna betydelse tagen ...

... i denna mening tagna ...

... för sig tagna ... (bis). (Om parodien).

... utan att den redan fullkomnade blir såsom sådan för örat angifven. (Om methoden att uppläsa bunden stil).

Man har svårt att veta hvad egentligen med snille mentes, när ... (Snille och smak).

... hvars sanning eller osanning af något enda moln i framställningen skymdes ...

... som hennes natur allena i sin renhet för dem uppenbarar ... (Fru Lenngren).

... längre tid än den, som efter denna epok förflutit ... (Sveriges litteratur).

Det är sålunda mest adverbialet, men äfven andra bestämningar till verbet som ställas framför det. Verbet åter får därigenom ofta sista platsen i perioden.

Äfven appositioner och predikatsfyllnader kunna placeras på samma sätt:

. . . hvilken dock som slutsats kan dragas ur . . . (Snille och smak).
. . . jag vill ingen syndare vara . . . (Eldsvådan, bis).
. . . (och som sutit der i storm och oväder) lik en ikorn djerf och fästad . . . (Om Saarijärvi).

Det senaste citatet låter som en fullständig runovers. Lika poetiskt pregnant förefaller följande uttryck:

Då vinter blir . . . (Fästningsfångarne).

En poetisk rytm och efterställning af subjektet kan märkas i följande:

Då mörknar för henne jorden . . . (Trädgårdsmästarens bref III).

Likaså poetiskt klingar:

. . . såg mig an med förundran . . . (Dets.).

Efterställning förmärkes icke sällan:

. . . men dock så, att deras produktioner vore *ännu* oregelbundna . . .

Utom *ännu* placeras på detta sätt *nu, redan, blott, kanske, tillbaka, båda,* o. a., delvis mot numera vanlig ordställning, i hvilken således dessa ord mindre betonas.

Slutligen bör märkas att äfven sträfvan efter omväxling kan ligga till grund för Runebergs placering af orden:

. . . *vis* i sitt vanvett, och i sin svaghet *ädel* och beklagansvärd . . . (Parodien).

Taga vi nu en af de dikter som innehålla ett jämförelsevis stort antal afvikelser från prosans ordställning, Zigenaren, skola vi finna att samma typer återfinnas här, blott djärfvare till en del och betydligt talrikare:

— slog hon *i sin oväns skuldra* knifven (adverbial framför)
— bommar starka nog att *honom* stänga (objekt framför)
— bär jag knifstygn, *af hans maka* hugget (agent framför)
— knappt så långt, som hjerpen *uppskrämd* flyger (apposition framför)
. . . *störst och käckast* var den mörke Adolf (predikatsfyllnad framför).

Afgjordt talrikast, mer än hälften af alla fall, äro de med adverbial framför verbet.

Subjektet står sist i senast anförda exempel likasom i dessa:

> Stranden hann, i sakta rullning, *kärran.*
> Till sin lada gick tillbaka *Adolf.*

Naturligtvis står verbet oftare sist, delvis i våra ögon mindre motiveradt:

> . . . skall ett hår ej på din hjessa *krökas* . . .
> . . . för vår värsta törst och hunger *funnits* . . .
> Men när törst och hunger han *tillfredsställt* . . .
> . . . och till värden, med en vink, *begynte* . . .
> Men när hungern alla stillat *hade* . . .

Efterställningen af vissa ord som *redan (ren), dock, tillbaka, båda,* återfinnes likaledes här, med tillägg af flere andra, såsom *genast, ej, sedan, längesedan, åter, ständigt, oupphörligt, omsider.*

> — men med ögat fäst på spången *ständigt* . . .
> . . . bar den trötte fram till ladan *åter.* —
> Men när förarn framtog maten *sedan* . . .
> Tvänne rätter hade klarnat *redan* . . .

Mot det i Runebergs prosa använda *såg mig an* svara här *slog han ögat opp, håll med hugget upp, höll med hugget upp, gick der in* o. s. v.*

Det märkliga med alla de nu anförda fullständiga verserna är att rent metriskt taget intet hinder hade legat för användningen af vanlig ordställning. I de allra flesta fall ha dock logiska eller rytmiska skäl fullt motiverat placeringen, såsom nedan skall uppvisas. Härtill kommer åtminstone i ett fall ett tydligt sträfvande efter omväxling, likartadt med det vi konstaterade i Runebergs prosa:

> Till sin lada gick tillbaka *Adolf.*
> *Förarn* gick, fast svag, att hemta föda.

---

* Angående dylika upplösta sammansättningar jfr J. Mjöberg, Språk och stil, I, p. 216 f.; se ock p. 223 f.

Med en likadan korsställning slutar, dock utan någon licens, Grafven i Perho:

> Af förblödda sår dog Thomas Hane,
> Och hans gamle fader dog i glädje.

Jämförlig härmed är, trots olikheten, omväxlingen i ordställning på följande ställen af Nadeschda (sång V):

> — Jag har en näktergal.
> — En bild af guld jag har.
> — Jag en furstinna har.

Hvardera af de två första verserna omgifves af fullständigt lika lydande verser, och metern lägger intet hinder i vägen för vanlig ordställning i den andra versen. Nu förmedlar denna den ännu djärfvare ordställningen i den tredje här anförda versen.

Men vi återgå till Zigenaren och skola med några exempel söka visa först de logiska och sedan de rytmiska motiven till förändrad ordställning. I så godt som alla de anförda framstår af sig själf den i afseende å åskådlighet eller satssammanhanget starkare betoningen hos det begrepp som fått en ovanlig ordställning. Samma skäl föreligger i ett stort antal andra fall:

> Midt på vägen, där som *smalast* åsen,
> *tvenne fjärdar* skiljande, *sig* höjer,
> slog han ögat opp och såg omkring sig . . .

Det kan icke nekas att ordställningen här förefaller något inbunden, men skalden har vunnit i åskådlighet: det smalaste stället af åsen och de två åtskilda fjärdarna skjutas likasom fram för läsarens fantasi. Man jämföre:

> . . . der, hvar *mellan dunkelt gröna granar*,
> strandens glesa gula björkar svaja.

I en och samma vers framföras nu de svajande björkarna, men den dunkla grönskan åskådas förr än de glesa björkarna, i stället för att skalden kunnat skrifva ledigare, men mindre pregnant:

der hvar strandens glesa gula björkar
svaja mellan dunkelt gröna granar.

Lika lycklig är icke konstruktionen på detta ställe:

Men med ena handen på ett spenbarn,
med den andra emot barmen hållet,
viste hon och talte så till förarn —

om ock skalden velat skildra kvinnans hållning med att främst nämna hennes händer.

Mindre stöta vi oss vid de fyra afvikelserna i dessa målande verser:

när *en dolk*, i *dukens veck* förborgad,
leende Zigenar-qvinnan framdrog,
och, *mot mannen* lutad, talte sakta.

I det följande läsa vi:

och befriade sin man och herre,
Lätt *från hand och medja* löstes jernen;
fötterna allena löstes icke.

Den icke af metern, icke heller af rytmen betingade ordställningen i mellanversen beror väl därpå att rättelsevis, i motsats till hela mannen, hand och medja måste framhållas.

Genast sprang emot sin ovän *Adolf*
och, med knifven höjd i luften, *sade* ...

Här ville väl ingen mot en vanlig ordställning byta bort det starka framhäfvandet af *genast* och den höjda knifven.

Hellre lemnar jag mitt rika hemman ...

Det rika hemmanet kunde möjligen anses stå främst i fantasin, men *lemnar* har en så stark logisk tonvikt, att den prosaiska ordställningen bibehålles.

Djupa suckar drog *af trötthet* förarn ...

För att vinna ett exaktare uttryck uppoffrar skalden här den vanliga ordställningen, icke nöjd med «den trötte förarn» eller något dylikt.

> . . . att *med folk och vapen* han må komma
> och *Zigenarkungen Adolf* gripa.

Åter framhålles starkt de konkreta begreppen. Likaså i följande verser:

> Bed, att stjernan ej *i molnet* skrider,
> att ej friheten *i bojor* lägges . . .

och i synnerhet i denna:

> . . . när *af sorl* den glesa ladan omgafs,
> och en röst *i dörrens mörker* ropte

och här:

> då *med barn och maka* är jag fången.

I slutverserna:

> Så han sade, och *till förarns hjerta*
> trängde med hans ord *den slängda knifven.*

hade kanske en modern poet omkastat «den slängda knifven» och «till förarns hjerta», med den största effekten i sista ordet. Runeberg vinner en starkare verkan blott med den omkastade ordställningen.

Icke sällan synes den rytmiska omväxligen af svagare och starkare versfötter eller takter*, som vi ville skilja från den regelbundna följden af metriskt betonade och obetonade stafvelser eller taktdelar, hafva varit en medveten eller omedveten orsak till omställning af orden. Ifrågavarande rytm, såvidt den röjer sig däri att, såsom oftast är fallet, första takten är logiskt svagare betonad

* Jfr Svenska litteratursällskapets i Finland Förhandlingar och uppsatser 6 (1891) p. 6—10, p. 16 och p. 28, not 10.

än de andra, synes ha sin grund i de obetonade artiklar, pronomina, prepositioner och konjunktioner som ofta börja satsen i svenskan. Denna rytm är därför långt ifrån främmande för prosan och ligger sålunda i det naturliga språksinnet.

Låt oss taga ett stycke prosa af Runeberg, t. ex. det första af hans i många afseenden storartade, till omfånget ringa skizz Fästningsfångarne, och där försöka särskilja leder med fyra till sex ord eller prosatakter i hvarje, och man skall finna att den första takten i hvarje led jämförelsevis ofta är svagt betonad:

Vid en nordlig vik af Saimen
ligger den lilla staden Nyslott,
och nära derinvid, på andra sidan**
af ett smalt sund**, en uråldrig fästning,
* med höga murar och några runda torn.
* I fredliga tider har denna fasta plats
begagnats såsom fängelse för brottslingar,
* dubbelt sorglig för de olycklige,
både genom sin egen dysterhet
och sina omgifningars skönhet.
Huru mången längtansfull blick
måste icke, från dessa grafvar för lefvande,
hafva sväfvat ut öfver Saimens solbelysta vågor,
blott för att låta ett förvildadt eller brutet hjerta
så mycket lifligare känna bitterheten
af fängelsets qvalm och bojans tyngd.

Af dessa sexton leder begynna egentligen blott de tre med asterisk betecknade med logiskt starkare takt, den första med målerisk verkan, den andra som motsats till det närmast föregående, den tredje för att förstärka ett känslointryck.

Granskar man nu från likartade synpunkter en af Runebergs väl genomarbetade dikter, förra delen af Grafven i Perho, skall man finna att förutom de 41 verser, som icke innehålla svaga heltakter, icke färre än 49 hafva den första heltakten svag och 41 den första och tredje heltakten. I 28 verser är tredje heltakten svag, i 22 den första och fjärde, i 15 den fjärde, i 12 den andra, i 9 den

** Dessa dubbeltakter skulle väl i vers af Runeberg hafva omkastats på ett eller annat sätt.

första och andra, i 5 den andra och fjärde, hvaremot endast i ett par verser den andra och tredje eller tredje och fjärde äro svaga. Rytmen medgifver således svagare betoning helst af första heltakten, men äfven af den tredje, och gärna på dessa ställen till och med två svaga heltakter, i alla fall så, att en eller ock två starkare takter stå emellan de svaga. Denna sålunda stigande, jambiska rytm — som också stundom utbytes mot en anapestisk, så att både första och andra heltakten är svagare — brytes, vanligen af bestämd anledning, för att genom växlingen gifva ökad kraft åt uttrycket, så att tvärtom första heltakten är stark, t. ex.:

Alla kan jag ej på *en gång* straffa,
en har äfven *mer* än andra felat.
— *Möttes* de, var *knifven* deras tunga,
gingo de *förbi* hvarandra, stenen.
— *Ve*, jag tänkte, *hellre* vill jag sakna ...

Egendomligt synes det ock vara för denna rytm att de starkaste takterna mindre ofta placeras sist i versen. Vanligen pressas sålunda versens starkaste del i midten.

I flere af de verser, som här ofvan anförts från Zigenaren, sammanfalla dylika rytmiska orsaker med de logiska vi betonat som grund för omställning af ord och verser. Vi tillägga här några verser, som tyckas medgifva enbart rytmiska förklaringar till ordställningen, då ju metern icke betingar den:

... sjönk han sanslös mellan hjulen *neder* —
... och i spåren af sin maka *åtföljd* —
(om ej ...) fåfängt *skall man* söka den i ladan.

Dock bör det medgifvas att endast metriska skäl mycket ofta, oftare än de logiska, nära nog i hälften fall, tyckas hafva föranledt skalden att afvika från prosans ordställning, hvaremot ensamt rytmiska anledningar synts mig förekomma blott i en åttondedel af fallen.

Egendomligt nog synes emellertid — till och med tvärt emot den vanliga och äfven rytmiskt taget mera acceptabla ordställningen

— sträfvandet att framskjuta de konkreta orden hafva varit det förhärskande, såsom i de redan anförda verserna:

> men när törst och hunger *han tillfredsställt* . . .
> men när hungern alla stillat *hade* . . .

Då likväl mot dessa ställes den förut i dikten förekommande versen

> men låt först mig stilla törst och hunger . . .

blir man brydsam i afseende å förklaringen, som icke heller torde ligga i omväxlingsbegär, då verserna knappt motsvara hvarandra i diktsammanhanget, och man frestas att som grundorsak söka blott den gamla, väl redan för Runeberg något gammalmodiga ställningen af predikatsverbet sist i de flesta slags bisatser.

Innan vi lämna de poetiska ordställningstyperna, böra vi med några exempel visa att de visserligen icke få fall, där metern synes ha gifvit anledning till afvikelsen, dock lätt kunna hänföras till någon af de typer, i hvilka metern tydligen icke varit den afgörande. Med ett ord: de inre motiven finnas ofta också vid metertvånget. Så t. ex. i följande verser:

> . . . Och igenom dörren kommen talte
> jämför: och, hans händer fattande, begynte

> . . . fjerran från ett menskligt hem belägen
> jämför: och i spåren af sin maka åtföljd

> När ur dödens slummer vaknad, förarn
> jämför prosans: när den ur dödens slummer vaknade förarn

> när en öfvergifven by han nådde
> jämför: fienderna backens sluttning hunnit.

Oftast är det blott det tonlösa subjektet eller ett annat obetonadt ord som ställes proklitiskt i stället för enklitiskt, i hvilket afseende följande verser äro typiska och visa huru obetydlig omställningen är:

Underligt *jag* kommer till ditt hemman . . .
Sex *de* voro . . .
Så beväpnade, *de* gingo . . .
Rytande *han* slängde . . .
Intet hugg, hur skarpt det föll, *han* kände.
. . . nu *det* gäller, bröder . . .
Ve, *jag* tänkte,
. . . att *dem* följa genom ödemarken
. . . som då han *sig* vände . . .
. . . såsom jag allena *det* förtjenar . . .
. . . öfver fyllda femton år *oss* glädja.

Med den af metriska skäl betingade ordföljden undvikes härvid ofta ett mindre behagligt — låtom oss blott tänka på en sångtext — sammanstötande af betonade stafvelser, t. ex. i det just anförda *nu det gäller* (i stället för: nu gäller det) och i det ofta förekommande *så han sade* (i stället för: så sade han).

Frågar man efter mera detaljerade uppgifter om antalet fall af omvänd ordföljd, hör Zigenaren till de dikter, i hvilka Runeberg ännu tyckes känna den poetiska teknikens tvång och hvilka öfverflöda af omvänd ordställning.* Den förekommer nämligen i medeltal i hvarannan eller åtminstone i hvar tredje vers, ungefär som i de längre öfversättningar från samma tid jag undersökt, sången öfver Hassan Agas maka och den om Radoslaus.

Samma antal företer äfven Grafven i Perho och den senare tillkomna dikten Molnets broder, i hvilka dock tonen är mera upphöjd än i de föregående och uttryckssättet mera pregnant, hvartdera en tillräcklig förklaring.

Bedöma vi däremot från samma synpunkt de något tidigare poemen Idyll och epigram samt den märkvärdiga cykeln Svartsjukans nätter, om hvilken sista ordet kanske ännu icke är sagdt i estetiskt afseende, finna vi här i det närmaste dubbelt färre afvikelser från den vanliga ordställningen än i alla förut nämnda dikter.

---

* Sådana fall ha icke inberäknats som de, i hvilka utelämnade hjälpord förekomma, t. ex. Sade, och . . . Talte så, och . . . Sagdt, och värden åter . . . Bestyr hvad öfrigt . . . Tvenne solar ren från hvalfvet stupat . . .

Detsamma gäller Jenny, om icke denna dikt hör till en senare period.*

Skulle nu de tre i sig så olika diktverken dock utgöra ett omedelbarare utflöde af Runebergs skaldeåder än de förut nämnda? Eller har han i dessa med större intensitet inarbetat en kraftigare diktion och mer poetisk ordställning? Så mycket synes mig antagligast att Runebergs diktion, under kampen emellan hexametern och det trokeiska femmåttet som form för episk skildring i realistisk stil, icke kommit fullt till sin rätt i Zigenaren, icke heller i Grafven i Perho och Molnets broder, om man tager i betraktande den dock i det hela enkla metern. Icke ens i den högt stämda och konstrikt byggda Adlercreutz har Runeberg flere afvikelser i ordställningen än i dessa dikter. Hvad åter de båda ifrågavarande öfversättningarna angår, bör det tilläggas att meterns och väl originalspråkets dubbla tvång däri äro tydligare. Det senare inses vid en blick i det af Runeberg använda, en skild undersökning värda exemplaret af P. von Götzes Serbische Volkslieder, hvilket förvaras i Runebergshemmet, och där skalden mellan de tyska verserna med blyerts skrifvit sitt öfversättningskoncept. Som exempel på originalspråkets inverkan är det för öfrigt nog att ur de ofvan nämnda öfversättningarna anföra följande:

Knappt ännu på himlen morgonrodnan,
knappt på himlen morgonstjernan lyste

jämför: Kaum noch dass an Himmel Morgenröthe
und der Morgenstern am Himmel glänzte

Knappt förnummit hade Radoslaus
jämför: Kaum vernommen hatte Radoslaus

Ty er moders barm är jernhård vorden
jämför: . . . ist Eisen worden.

Grafven i Perho framvisar emellertid flere verser med rytmiskt eller logiskt, men icke metriskt betingad omställning af orden:

* Jfr C. G. Estlander, Normalupplagan VIII, p. 157 och 399.

Du, hvars minne *mer* än menskans vårdar . . .
Var dock någon *framför andra* herrlig . . .
Men *med bäfvan* till sin far de gingo . . .
. . . kan hvar droppe *för ett granbarr* säljas.
. . . när den gamle *sina söner* ropte.
Nu, *vid samma Gud*, o söner, svärjen.
. . . jägarn i *sitt skjul af granar* väntar
. . . med sitt stridsrop *träsk och stränder* fyller
. . . fienderna *backens sluttning* hunnit,
då gif eld, hvem som *i bössan lod* har.
— Först *för ett pistolskott* nedföll *Erik*
— Ren var solen *bakom skogen* sjunken.
— Sist var *öfrig* endast skarans höfding.
— Gif, o Herre, att han *skuldlös* vore!

I några få fall synes anledningen till afvikelsen icke lika klar:

. . . och, hans händer fattande, *begynte*

(om icke här handlingarnas ordningsföljd skall åskådliggöras).

— Väl har Gud sex söner mig *förlänat* . . .
— Midnatt låg ren öfver jorden *utbredd* . . .

I Molnets broder märkes ett nog starkt framhållande af subjektet i följande, med två svaga heltakter begynnande och sålunda anapestiskt rytmiserade vers:

(— men glädje) blef dock vid den gamles anblick fasan.

Vanliga rytmer, mest med de första eller tredje eller båda heltakterna svagare, klinga däremot i följande verser:

. . . som ett byte *mellan rofdjur* slites.
. . . *mellan ödelagda gårdar* banad . . .
. . . låg en yngling *för hans fötter* slagen . . .
. . . *än i stoftet* störst och utan like,
(låg bland fiender, som stupat, hjelten).

I följande likaså, om ock ett modernt öra i dem skulle försakat rytmen för en vanligare ordställning:

När den gamle inom muren *trädde* . . .
När den gamle inom ringen *trädde* . . .

Kraftigt brytes den vanliga rytmen och ordställningen i följande verser:

Kär han var mig, mot mitt hjerta sluten,
dyrbar mer än annat allt i verlden,
dubbelt kär är mig dock nu den ädle.

Och en åskådlig bild af den ensamma månen ger adjektivets särställning i dessa verser:

Månen, nattens sol, den bleka, *ensam*
lyste vandrarns stig till kyrkogården.

I Svartsjukans nätter saknas icke, liksom man redan af ämnet och tonen kan vänta, starka afvikelser från den vanliga ordställningen; de flesta hafva äfven metrisk anledning. De äro, såsom redan antyddes, dock mindre talrika, än man kunde tro och undvikas stundom i rätt långa följder af verser, såsom i första nattens andra stycke (9 verser), likaså det fjärde (8 verser), det sjätte (11 verser) o. s. v. I några fall har Runeberg ändrat* den ursprungliga ordställningen, såsom i första nattens begynnelsevers, där appositionen nu får en särställning:

O du, som sjunker *stum och sluten* ned; urspr. stum och sluten sjunker . . .

Längre fram har vanlig ordföljd införts i stället för verbens efterställning:

. . . skall ej förskjuta mig, så sade jag; urspr. han skall mig ej förskjuta, så jag sade;

likaså i det följande:

hvad denna lycka var, förstod hon väl; urspr. hon visste väl.

I Idyll och epigram iakttages ännu mer än i Svartsjukans nätter vanlig ordställning, så att den omkastas i blott hvar femte vers, vanligen, där ej metriska skäl tillkomma, af tydlig inre anledning:

---

* Jfr W. Söderhjelm i Svenska litteratursällskapets i Finland Förhandlingar och uppsatser 13 (1899) p. 51 f.

(4) . . . som på några timmar honom *lärde* . . .
(5) . . . till den ena bär hon vatten *ständigt* . . .
(8) Sköna blomma, om du *vingar* ägde . . .
(16) . . . att ej sucka, att ej *missnöjd* vara . . .

Däremot läsa vi nu

(18) (att) . . . flickans minne sällan varar längre

där det ursprungligen* stått

längre varar, med predikatet efterställdt.

Epigrammatiskt verkar omkastningen af *älskar* i

(19) Hvarje årstid, goda moder, passar
ju för den, som hvarje årstid *älskar*.

Något starkt framhålles verbalhandlingen i följande verser:

(24) . . . önskande att honom till sig *locka*
. . . önskande att henne till sig *locka*.

En icke ovanlig ställning af verbet finnes i denna vers:

(26) *Kommo* tvenne fästmän då till henne.

Mindre runebergsk förefaller denna i ordföljden rent prosaiska period:

(26) ägde ett med pärlor och demanter
smyckadt spänne af omätligt värde.

Subjektet framhålles något starkt på följande ställe:

(50) (på renen) låg emot en stubbe stödd *hans bössa*.

Som ett curiosum vill jag nämna att i det orimmade idyllfragment, som W. Söderhjelm publicerat** och hvars ofärdighet redan de många verbformerna på — *om* (nedsättom, hängom, hvilom, besjungom, nämnom) bära vittne, ordställningen föga skiljer sig från Runebergs vanliga, men att vid alla omkastningar det metriska tvånget tyckes hafva medverkat.

* Jfr Söderhjelm p. 59.
** Anf. ställe p. 73.

Mellan dessa dikter och de på omvänd ordställning rikare står Chrysanthos, för att här bland legenderna taga blott denna; i medeltal har den poetisk ordföljd i hvar fjärde vers. Rytmiskt (svagare heltakter i första och tredje rummet) förklaras:

vände bort från *den med* rysning ögat . . .

likaså, men därjämte logiskt:

. . . *vet jag att Hellen* du är. Men säg mig . . .

Samma dubbla anledning finnes i denna vers:

(lefde) *för hans* fromma kärlek hon allena.

Alltför starkt framhålles den visserligen motivstarka appositionen i följande verser med uppoffring af en naturligare ordställning och dessutom af versernas enhetlighet, på hvilken dock Runeberg satte så högt värde:

Stundom åter, när på dagens mödor
och bekymmer mätt *han sökte lugnet* . . .

Runebergs Nadeschda intager i afseende å ordföljden en egendomlig ställning bland de orimmade och jämförelsevis enkelt formade dikterna. Dess tredje sång, den starkt romantiserade kampen mellan de två furstebröderna om slafvinnan, innehåller ganska täta afvikelser från prosans ordställning, i medeltal en på hvar tredje vers, i det närmaste lika fördelade på de långa och korta verserna; föga glesare förekomma de i första sången, där tonen är ungefär densamma, och i den sjätte, där en daktyl blandar sig i trokeerna. I åttonde och nionde sången, med deras något höga stämning, är proportionen densamma som i Chrysanthos, så att i medeltal hvar fjärde vers innehåller en ordomkastning, medan däremot i femte sången med dess veka, nästan idylliska stämning, trots växlingen i versernas längd, afvikelserna från vanlig ordställning äro till och med färre än i Idyll och epigram.

Mest karaktäristisk är emellertid den sjunde sången, en slående skildring af den kalla diplomatens reflexioner och befallning: där inrymmer endast hvar sjunde vers i medeltal en afvikelse från

prosans ordföljd. Den andra och fjärde sången ligga i följd af metern utom ramen för dessa jämförelser, deras lyriska fläkt uppbär ganska många ordomkastningar.

Hvad arten af afvikelserna i Nadeschda vidkommer, förefinnas knappt några egendomligheter. Blott några fall må därför här upptagas:

(I) . . . och Okà *dem* för i Wolgas famn;
när med Wolga *sen de* hafvet nå . . .

Medan den senare versen dels af metriska, dels af rytmiska skäl afviker från vanlig ordföljd, böra vi i den förra erinra oss, att Runeberg ger äfven de jämförelsevis tonlösa verben metrisk vikt framför pronominet, så äfven t. ex. *hon såg* (Normalupplagan IV, p. 145) och *hon tog* (p. 149) i stället för vanlig ordföljd *såg hon* och *tog hon*. Till och med *ej höll* finna vi (p. 156) i stället för *höll ej*. Detta skäl och rytmen förklara följande vers:

sen för fursten *vill jag* pryda mig . . .

Ur den andra sångens trokeiska tetrametrar må i förbigående några icke af metriska skäl betingade ordomkastningar blott anföras:

(leende . . .) strålar mellan båda *dagen*
. . . spanande ett byte *båda* . . .
. . . skyndar skrämd af dånet *dufvan*
. . . (dufvan söker) *med en eldblick* än hans öga
. . . (till slottet) skynda under tystnad *båda.*

Från tredje sången må bland andra icke af metern framtvungna ordomkastningar antecknas:

(. . . spränger fram) ur skogens djup *ett ryttarpar.*
Han talar, och hans broder har *hans ord* förstått,
sin häst *på stället* hejdar han . . .

Här förefalla afvikelserna mindre motiverade, likasom denna i fjärde sången:

sin broder fursten nämnde —

senare:

Min furste nämnt sin moder.

Äfven i den sjunde sången finnas trots den allt annat än romantiska färgen dock flere, metriskt taget, frivilliga ordomkastningar:

. . . än krigare, som *ingen lydnad* känna
. . . *på ottomanen* satte sig Potemkin . . .
. . . *sig sänkt* i en messalliance . . .
Man väntar, att *på detta rus af sällhet*
en mättnad skulle följa, och excessen . . .
En vink han gaf, ett tecken, att han nu . . .
. . . och *mer* hon fick än frihet, fick beskydd . . .
. . . att helsa *som sin dotter* en slafvinna
(eller får) *på jorden* än jag återse de mina.

Så godt som alla kunna lätt motiveras, lättare än några i åttonde sången, om icke äfven dessa rytmiskt, t. ex.:

(som . . . dock så nära) *till sin mors bekymmer* somnat stilla . . .
(att bära) *utan* klagan sorger, lärt för andras . . .
(outplånlig) *i hans* halftförbrunna öga stannat.
(sakta) *öfver* jorden höja purpurvingen.
(trött att irra) *sjunker* sval på blomsterbäddar daggen
. . . när i ödsligheten oförmodadt
af en syn på nytt han öfverraskas.
. . . satt en gubbe, tungt mot stafven lutad.
Men med hatten djupt på pannan *nedtryckt* . . .
. . . legda händer dina ögon *sluta*.
Sagdt; och till Nadeschdas sida *hunnen* . . .

Några af dessa afvikelser låta en förmoda att vissa grammatiska typer föresväfvat och bestämt skalden, framför allt verbformernas efterställning.

Mindre detta än logiska och rytmiska skäl tyckes däremot gälla i följande verser i nionde sången:

. . . *till sin glanspunkt* lyfta Ryssland.
. . . kan ej *någon lösen* vara . . .
svala vindar, *då er värma öks af gången*,
skada lätt er dyra helsa.
. . . till *den bleknande furstinnan* han sig vände . . .
Om behofvet *edra vackra kinder* bleker . . .

. . . *skuggor, skuggor* blott ni hopar.
. . . men med händren, *på de spädas skuldror* sänkta . . .
. . . *till sin adel* då sig vände.

Vi komma slutligen till Kungarne på Salamis. Det är väl en verkan af den tragiska, höga stämningen i denna skapelse som gör, att den vanliga ordställningen här rätt ofta öfvergifves, så att flertalet partier ur detta verk, som ju dock diktats under skaldens sista period, i afseende å ordföljden påminna om hans först utgifna poem, d. v. s. innehålla afvikelser i medeltal på hvar tredje eller till och med hvarannan vers. Det skulle trötta läsaren att anföra detaljer, hvarvid äfven versformen borde rytmiskt undersökas; jag inskränker mig till att från första aktens början upptaga ett antal frivilliga ordomkastningar:

Ej såg jag förr . . .
Ej glömd den är.
Nu tag ditt rof . . .
. . . dig drabba skall.
. . . stått hans makt emot . . .
att helgad ordning upprätthålla här.

Jag kan icke underlåta att med Kungarne på Salamis jämföra slutsången i Fritiofs saga af Tegnér, Försoningen, som i versmått och äfven i ton företer en icke ringa likhet med Runebergs dram, hvars dialogform ju bör i viss mån motväga den episka realiteten i Tegnérs dikt. Det är då öfverraskande att finna mer än dubbelt mindre ordomställningar hos Tegnér, i medeltal en på hvar åttonde vers endast. Ungefär likadan är proportionen i Fritiofs afsked, med beaktande af dess kortare vers.

Tegnérs afvikelser från prosans ordställning förete samma grammatikaliska typer som Runebergs och äro af samma karaktär, blott med undantag af de djärfvare. Så t. ex. skrifver Tegnér mot den af prosabruket fordrade inverterade ordställningen: *han var, han stod, hon föll.* Men Tegnér tillåter sig äfven jamber som *får jag, har jag* (utan logiska skäl) och till och med en sådan jambisk versbörjan: *vill jag gå derifrån.* Tegnér använder för öfrigt äfven andra medel att utfylla metern, som Runeberg i det hela försmår,

t. ex. *uti, uppå, utaf* (till och med vid agent), *utur;* han låter Halfdan stiga *in utöfver* koppartröskeln o. s. v. Alltför tätt sluta äfven hos Tegnér proklitiska ord en vers, t. ex. Det var hugget *af* | en enda nordisk marmorklyft; med rosor *i* | det oskuldsfulla hjertat; på hinsidan *om* | grafhögen; det är offret *af* | ditt eget hjertas vilda hat o. s. v., för att icke tala om lindrigare öfverklifningar. Runeberg undviker ock sådana uttryck som: när *den* våg står rätt.

Otvifvelaktigt rör sig Tegnérs senar med större lätthet och ledighet, men säkert är att Runebergs röjer större kraft.

Det vore lockande att genomgå äfven de svårare versformerna hos Runeberg, såsom de i Kung Fjalar och i rimmade dikter, särskildt Fänrik Ståls sägner med deras många intressanta manuskriptändringar*, att se huru t. ex. Adlercreutz har nära dubbelt flere ordomställningar än von Fieandt. Ett särskildt studium skulle ock med hänseende till versmåttet de hexametriska dikterna fordra. I det hela synas de grammatiska och logiska typerna för ordföljden där föga afvika från de här behandlade, något som också bestyrkes af de ändringar Runeberg företagit. Så t. ex. har i Elgskyttarne versen

medan de stego på hvar sitt par lättlöpande skidor

ändrats till

medan på hvar sitt par lättlöpande skidor de stego,

d. v. s. det åskådligare, konkreta adverbialet har ställts framför.

Likaså har det logiskt taget synnerligen starka objektet skjutits fram med följande ändring:

ville väl hellre lofva att månen skjuta i pannan; urspr. skjuta månen i pannan.**

Men, som sagdt, jag afbryter här.

Dock torde äfven af denna förkortade framställning vissa slutsatser kunna dragas angående språket och ordställningen hos Runeberg.

---

* Jfr Hj. Appelqvist i Svenska litteratursällskapets i Finland Förhandlingar och uppsatser, 12 (1898) p. 40 ff.

** Annorlunda V. Vasenius i Johan Ludvig Runeberg som konstnär, I, Helsingfors 1896, p. 116 och 119. Genom omställningen af *månen* har dess spondeiska användning förstärkts.

Det är utan tvifvel riktigt af C. G. Estlander* att karaktärisera Runebergs poetiska språk som ett bildadt talspråk, icke ett skriftspråk eller bokspråk, men icke heller vulgärspråk. Men det är det vulgära som äfven i enklare ämnen mest undvikes, medan den högre, fullare tonen dock anslås i högre grad än i talspråket, till och med högre än i det bildade talspråket. Att däraf varder något annat än ett konstladt bokspråk, borde vara klart redan af de i uppsatsen anförda ställena.

Så är det nu ock med Runebergs ordföljd. Omställningar i den betingas väl äfven i de enklare versslagen af metern, men de äro rätt ofta, utan meterns tvång, framsprungna ur en lika naturligt som konstnärligt anlagd intuition och röja icke sällan ett målmedvetet sträfvande, en bestämd konstnärlig afsikt.

Redan i Runebergs prosa framskjutas efter tidens sed i satsen vissa begrepp, adverbial o. a. d., som vi vanligen ställa efter, men som med lätthet tidigare framkallas i medvetandet i följd af deras starkare logiska halt eller deras kraftigare känslobetoning eller deras större åskådlighet. Af andra begrepp, speciellt subjektord och vissa adverbial (*ständigt, båda, alla* o. a. d.), förstärkes åter intrycket genom efterställning emot det hos oss vanliga bruket. Af den förra, synbarligen ofta upprepade anledningen följer vanligen efterställning af verbet (äfven infinitiv och participform), och möjligt är att en viss konventionalism gör sig gällande i användandet af denna typ, äfven där tillräckligt starka inre skäl icke förefinnas, åtminstone icke för ett senare släktes uppfattning. Slutligen har omväxling i ordföljden stundom varit det afgörande.

Alldeles samma egenheter, blott förstärkta och djärfvare, blott förökade, delvis till ganska stort antal, hafva vi återfunnit i Runebergs poesi. Såsom medverkande orsak tillkommer, i något bestämdare form än i prosan, en särskild, på omväxling af starkare och svagare ord grundad rytm samt naturligtvis i betydlig mån äfven meterns nödvändighet och dess behag. Så godt som hvartenda ett

* Normalupplagan VIII, p. 170, 246 och 230. Den på sist anförda ställe omnämnda sången, Färd från Åbo, har knappt i hvarje fyrradig strof en ordomställning. Den pregnanta periodbyggnaden påminner om Horatius, likaså den af Estlander anmärkta fjärde strofen (dånande larm — strepitumque Romae), det må här antydas.

af de talrika fall som här ofvan anförts är dock oberoende af metertvånget, och det är mindre ofta den poetiska ordföljden synes uteslutande framtvungen af metern utan att tillika hafva ett rent logiskt eller annat inre berättigande eller ock tillika kunna förklaras ur rytmen. Ordföljdens kraftigare omkastning har på starkare ställen ofta sin motsvarighet i en likaså märkbar brytning af den regelbundna metern och den vanligast förnimbara rytmen.

Den poetiska ordföljden förekommer än tätare än glesare, än ett fall på hvar tredje eller till och med hvar annan rad, än i ett på blott hvar sjunde rad i olika diktverk af Runeberg. Skaldens tekniska utbildning och dess fortgång kunna väl härvid spela någon roll, men med större säkerhet och i långt högre grad kan den intensivare och vidsträcktare användningen af poetisk ordföljd kännetecknas som en naturlig verkan af ett starkare, djärfvare grepp i det språkliga instrumentet, i synnerhet som en följd af det högre ämnet jämte den högre stämningen och den högre tonen.

Öfver hufvud, också i enklare stil, framträder Runebergs diktion i afseende å ordens ställning hellre kraftig, hög och värdig än hvardagligt ledig och låg. Äfven i ordföljden undviker Runebergs sångmö hvarje anledning att anses lätt på foten.

Ett fullständigare studium af ordställningen hos Runeberg, än detta försök velat vara, skall måhända bidraga till kännedomen om hans poetiska utveckling, om hans rikt skiftande skaldegenius, men i hvarje fall skall det förhjälpa oss icke blott till ett djupare förstående af enskildheterna i hans verk, utan äfven till en fullare uppskattning af hans konstnärskap.*

---

* Efter det denna uppsats blifvit lämnad till tryckning, har författaren gjort bekantskap med Ruben G:son Bergs akademiska afhandling Om den poetiska friheten i 1800-talets svenska diktning, Göteborg 1903. Särskildt i dess 4:de kapitel redogöres här med stor grundlighet för olika, dels vanliga, dels ovanliga ordställningstyper hos ett större antal skalder, till hvilka dock icke Runeberg hör. Fallen siktas för det mesta efter rent grammatiska synpunkter. Det här ofvan följda betraktelsesättet torde emellertid försvara sin plats som ett försök i delvis annan riktning och med en enda skald som ögnamärke.

RUNEBERG OCH SVERIGE

AF

E. WRANGEL.

I.

RUNEBERGS FÖRHÅLLANDE TILL DEN ÄLDRE SVENSKA VITTERHETEN.

Johan Ludvig Runeberg står som skald på svensk botten; och äfven om han är Finlands nationelle diktare, skall han aldrig upphöra att intaga ett rum i den svenska litteraturen och ett af de allra främsta rummen.

Runebergs släkt var svensk*, till Sverige var han också genom vänskapens band knuten, och till Sveriges författare egde han — oaktadt sina särskildt i yngre åren afvikande åsikter — mångfaldiga förbindelser.

Man har sagt, att Runeberg för sitt skaldskap särskildt hade två historiska förutsättningar, den äldre svenska litteraturen och

* Äfven på författarens släkttafla förekommer det Runebergska namnet: Emerentia Runeberg, skaldens farfars syster, var gift med d. v. löjtnanten Henrik Herman Wrangel. Från henne härstamma många i Sverige nu lefvande personer, bland andra en Tegnérsättling, Ingeborg Tegnér, dotter till framlidne universitetsbibliotekarien Elof Tegnér och hans maka Hedvig Munck af Rosenschöld.

den antika. Måhända bör man till dessa lägga ännu en: den tyska, särdeles den klassiserande riktningen däri. Alldeles afgjordt har slutligen — och detta till stor del genom tysk mellanhand — skilda länders, särskildt de slaviska ländernas, folkdiktning verkat befruktande på Runebergs skaldskap; till denna folkdiktning bör man då äfven räkna Ossians sånger. Dessa senare frågor är det icke meningen att i denna uppsats utreda, men jag skall, på tal om Runebergs förhållande till den äldre och den samtida litteraturen, framhäfva några synpunkter för deras bedömande.

Bland de finskfödde diktarne på svenskt tungomål, hos hvilka man påpekat ett gemensamt, om det tillåtes mig säga: östsvenskt drag, den djupa känsligheten, den enkla äktlyriska tonen och den musikaliska rytmen, har Runeberg tagit intryck af Choreus — som han dock snart lämnade bakom sig — och i synnerhet af Franzén. Till Franzén återkommer jag nedan. Under uppväxtåren märker man vidare någon gång inflytande från Bellman; en tid slog också Lidner an på hans känslighet. Man har äfven velat konstatera någon återklang af Leopold, men denna är väl helt enstaka. Däremot kom något längre fram, under 1830-talets senare del, den af Leopold förkättrade Thorild att utöfva inflytande på Runeberg, såsom Estlander anmärkt, särskildt hvad stilen angår i estetiska och filosofiska ämnen; det fanns också dem emellan, menar Estlander, en likhet i åskådningssätt, delvis äfven i sinnelag, som, ofta utan direkta intryck eller reminiscenser, hos Runeberg åstadkommit liknande uttalanden. Bland de äldre gustavianerna skulle man annars såsom Runebergs föregångare närmast kunna tänka på Kellgren, som ju en tid tillhörde den finska Parnassen; till de unga skalderna i Åbo hörde under sällskapet Auroras tid också J. Tengström, Runebergs frände och faderlige vän.

Det är af ett icke ringa litteraturhistoriskt intresse att tillse, hvarifrån i den utländska vitterheten desse finske diktare hämtade impulser. Det visar sig då, att poeterna i Åbo Tidningar, såsom det synes mer än de samtida litterära kretsarna i Sverige, studerade den tyska litteraturen. I början (på 1770-talet) är det företrädesvis de s. k. anakreontikerna, som man öfversätter från och imiterar, äfven genom rimmade parafraser efter «Anakreon» och Horatius.

Snart blir man dock bekant med Lessing, Klopstock och Herder, mot århundradets slut också med Voss, Göthe och Schiller. Ännu dröjde det ju några årtionden, innan också hos oss Herders idéer om folkdiktningen och dess stora värde och estetiska betydelse trängt igenom. Ossianssångerna banade i viss mån vägen; från Ossian öfversatte t. ex. Tengström ett «Ode till solen» (dock med rim), och i Åbo Tidningar förekomma äfven andra öfversättningar därifrån. Franzén har, likasom redan Thorild, tagit ett betydande intryck af Klopstock, och dennes orimmade antikiserande versformer efterbildades då och då. I Åbo Tidningar 1794 trycktes Franzéns öfversättning af Voss' «Den sjuttionde födelsedagen», hvarigenom den borgerligt idylliska målningen på hexameter infördes hos oss. För öfrigt hafva ju ballad- och romansdiktarne Bürger, Hölty m. fl. inverkat på Franzén och hans samtid. Schiller blir omkring år 1800 allt mera bekant i Finland, man öfversätter ur hans Xenier etc., och i en anmälan af den till svenskan öfversatta «Cabale und Liebe» framhållas, jämte Shakspeare, Lessing, Göthe och särskildt Schiller såsom stormän på dramats område. Franzéns öfversättning af «Kvinnans värde» trycktes i ofvannämnda organ 1809. I publikationen Aura (2 häften 1817—1818) och i tidskriften Mnemosyne (särskildt år 1819) förekomma också öfversättningar från Schiller.* Dessa båda vittra skrifter leddes af en skara yngre litterater — en tid sammanslutna till sällskapet «Aura» — hvilka till stor del gingo i Franzéns fotspår. Bland dem voro de mest betydande Franzéns lärjungar J. G. Linsén, A. I. Arwidsson samt A. G. Sjöström. Ehuru desse Runebergs föregångare egentligen icke tillhöra Sveriges litteratur — utom Arwidsson, som snart öfverflyttade till Sverige —, kan jag icke underlåta att med ett par ord här påpeka deras betydelse, hvilken icke torde hafva varit alldeles underordnad.

Väl är det sant att i Aura och Mnemosyne förekomma en hel del dikter som smaka af fosforism och äfven af «forngötisk» ton; men detta intryck af imitation efter de nya ytterlighetsriktningarna inom Sveriges vitterhet är långt ifrån det enda man får vid

* Bland dem må nämnas den försmådde älskarens bittra utgjutelser öfver «Minna». — Minna heter ju också föremålet i Svartsjukans nätter.

genomgåendet af de nämnda publikationerna. Efterbildningen af Tysklands klassiker och af antika författare synes mig vara nästan lika mycket framträdande. Och af särdeles stor vikt måste det anses vara att man med förkärlek upptog orimmade metra, blankvers, femtaktiga trokéer, sjustafviga jambiska verser, alkaisk, sapfisk och annan antik meter. Bland de talrika öfversättningarna från och imitationerna efter Göthe i Aura må påpekas den orimmade «Mahomets sång» samt fjärde sången af «Herrmann och Dorothea» (öfversatt af Sjöström); där meddelas också A. W. Schlegels uppsats om detta sistnämnda «den moderna skaldekonstens ojämförliga mästerverk». Åtskilliga andra poem på hexameter förekomma i Mnemosyne. Både där och i Aura möter oss skaldenamnet Kosegarten, i Aura med en (af Sjöström gjord) öfversättning af den på fria orimmade verser skrifna «Eken», i Mnemosyne med ett par lyriska dikter samt elegien «Till Alma» på distika. Arwidsson meddelade år 1819 «Darthulas grafsång» efter Ossian, och Linsén 1821 en uppsats «Något om Ossian och hans sånger». Slutligen må nämnas, att det i Mnemosyne någon gång förekom en öfversättning från finskan med fyrtaktig trokaisk vers, samt att v. Schröters «Finnische Runen» där rekommenderades (af Arwidsson). Detta intresse för den klassiska litteraturen, äfvensom för den tyska klassiciteten samt för folkdiktningen märker man också i de af Sjöström redigerade Åbo Tidningar och Tidningar från Helsingfors. Där förekom t. ex. 1830 en af Sjöström gjord öfversättning ur v. Götzes samling serviska sånger, med hvilka Runeberg samtidigt sysslade. — Sjöström hade redan 1823 utgifvit en fullständig öfversättning af Herrmann och Dorothea. Nu följde af Sjöströms flitiga hand flere större antika skaldeverk försvenskade: Homeri Odyssé, som redan 1818 börjat utgifvas, Anakreon (1826) och Theokrit (1830 f.). Af alla dessa antika författare har Runeberg lärt — hans lyrik såväl som hans epik vittnar därom.

Sjöströms verksamhet har icke kunnat undgå att få betydelse för Runebergs utveckling. Det är måhända sant, att Runeberg kände sig obehagligt berörd af den öfverlägsenhet, hvarmed han af den Sjöströmska kretsen i början bemöttes; och det var kanske ett medvetet mål för den unge diktaren, som begynte känna sin

förmåga, att distansera och öfverflygla den af allmänheten högt skattade, men som skald helt obetydlige græcæ linguæ adjunkten. Sjöströms anseende var redan från slutet af 1820-talet i nedgående; han användes visserligen fortfarande då och då som festskald, men den Runebergska diktens sol kom den lilla Sjöströmska planeten alldeles att förblekna. Den senare tyckes emellertid hafva erkänt den förres storhet; och som professor hörde Sjöström till docenten Runebergs varmaste förespråkare.

Det är betecknande, när det berättas att i den Tengströmska kretsen i Åbo och Pargas den tyska litteraturens stormän lästes och debatterades jämte Tegnér och de svenske romantikerna. Äfven genom desse sistnämnde hänvisades Runeberg på den tyska litteraturen, som han nu synes med förkärlek hafva studerat. I Bruzelii Bibliothek, som fanns hos Tengströms, intogs också Herders samling Volkslieder («Stimmen der Völker»). Ur denna kom Runeberg att hämta många bidrag till sitt Morgonblad; och hvad han då hos Herder lärde känna har tvifvelsutan verkat högst befruktande på hans skaldegenius. Särskildt tilltalades han ju af sydslavernas poesi med dess omisskänneligt klassiska behag. Bland sådana stycken, som Runeberg ur Herders samling bearbetade, må påpekas Klagosången öfver Hassan Agas ädla maka, hvilken «ej öfversatts af samlaren», såsom Herder anmärkte, utan som denne fått af Göthe — Göthe anses just hafva i den tyska litteraturen infört den femtaktiga trokéen, hvilket versslag blef det viktigaste för Runeberg näst hexametern. Också må framhållas «Darthulas grafsång» efter Ossian, som nu af Runeberg försvenskades med Herder som mellanhand. En uppsats om Ossian och de gamla folkens sånger (ur «Aus deutscher Art und Kunst» 1773) hade Herder intagit såsom inledning till folksångerna; och Runeberg gjorde i sitt Morgonblad 1836 en framställning af denna Herders uppfattning af visan, en uppfattning som tvifvelsutan för Runeberg själf och för hans estetiska teori — om det åskådliga i dikten, intuitionen — var af stor betydelse. Det yttrades vid Runebergs död (i Post- och Inrikes Tidningar) att «sedan Herder har ingen haft ett sådant universellt sinne som han för folkandarnes olika poetiska individualiteter».

För den nordiska folkvisan egde Runeberg mindre sinne; och bland moderna balladförfattare gillade han i allmänhet icke de svenske (utom Franzén), mera de tyske, särskildt Uhland. Icke heller den «forngötiska» poesien behagade honom, åtminstone icke såsom den framträdde i Iduna; den äkta folkligheten saknade han nog där, liksom verklighetstonen, den poetiska sanningen och «nödvändigheten». Detta gällde icke minst Fritiofs saga. När han en gång själf grep sig an med ett nordiskt ämne, lade han sig vinn om mer äkta hållning. Den egendomliga tonen i Kung Fjalar härrör emellertid från sammansmältningen med Ossiansmotivet. «Det är», yttrar Theodor Hasselquist*, i främsta rummet Ossian, hvars sträng här i förklarade toner blifvit träffad; Kung Fjalar är «den helt säkert härligaste dikt, som framsprungit ur ossiansk sträng ... Ingen annan skald än en född nordbo kunde träffa den så, och vi våga tillägga, bland nordbor ingen så som en finsk diktarande».

För Geijers tolkning af nordiska stämningar tyckes Runeberg icke hyst någon beundran; i sin Blick på Sveriges litteratur nämner han icke ens Geijer. Runeberg kom sedan att besjunga hjältar från finska kriget, öfver hvilka Geijer gjort poetiska dödsrunor: Wilhelm von Schwerin, bröderna Ramsay, Adlercreutz; men hans behandlingssätt är ju ett helt annat. Icke ens såsom historiker uppskattades Geijer af Runeberg till fullo; han föredrog — enligt ett yttrande till Grot 1848 — Fryxell framför Geijer; men han erkände att denne kunde kasta «snillrika gnistor, hvilka liksom blixtar upplyste själen».

Af Tegnér hade Runeberg i sin ungdom lärt åtskilligt; sedermera tog han skarpt afstånd från honom, för att åter till en viss grad närma sig honom. En tid synes Runeberg hafva tagit rätt lifligt intryck af Tegnérs skaldekonst, såsom man på skilda ställen

* «Ossian i den svenska dikten och litteraturen», akademisk afhandling Lund 1895, p. 176—184. Hasselquist erkänner den grekiska formskönheten i Kung Fjalar och påpekar huru ypperligt det antika ödet är inpassadt i den ossianska ramen; han menar att det visserligen är «samma poetiska grundton» i finnarnes fornsånger, men att Ossiansångerna — som Arwidsson nyss förut öfversatt — i väsentlig grad influerat på stämningen i Kung Fjalar, äfven på det metaforiska däri, såsom han i detalj visar; han tillägger, att «allt, som i Fjalar har någon motsvarighet i liknelser eller uttryck hos Ossian, är själfständigt ombildadt, men de ossianska vändningarna äro synbarligen med flit valda för att träffa den riktiga tidsfärgen och stämningen».

i hans äldre alstring kan konstatera. Man har påvisat däri efterbildningar af Elden, Flyttfåglarna och Sång till solen — denna sistnämnda satte Runeberg äfven sedermera särdeles högt; man har också någon gång tyckt sig märka intryck af Axel, och i «Mötet» låter Runeberg ungmön nedskrifva en vers «Ur Ingborgs klagan af Tegnér» — liksom denne i Axel låter näktergalens sång klinga «så öm, så oskuldsfull, så ren som något kväde af Franzén». I Svartsjukans nätter har redan Dietrichson påvisat inflytande från det Tegnérska bildspråket o. s. v.

Snart, när Runeberg kände sig buren af egna vingars styrka, afskuddade han sig emellertid Tegnérismens ok och vände sig fientligt mot den Tegnérska riktningen. Det är allmänt bekant och ofta kommenteradt, huru Runeberg skarpt angrep Tegnér som skald i sin «Blick på Sveriges nu gällande poetiska litteratur». Han fann hos honom för mycket retoriskt prål och såg i honom en blott «diletterande förmåga». Det var en högre åsikt om skaldekonsten — än den som behärskar den äldre svenska vitterheten — som nu uppgått för Runeberg. Han förbisåg blott att äfven Tegnér närmade sig samma ståndpunkt och i sina bästa ögonblick uppnått den, att äfven Tegnér, oaktadt bilderna kunde vara abstrakta, och stundom bortskymde hvarandra, egde en verklig intuitiv kraft; och i sin fordran på klarhet borde Runeberg redan då sympatiserat med författaren till Epilogen vid magisterpromotionen 1820. Allt för mycken vikt må man emellertid icke lägga på Runebergs ungdomliga kritiker, som han själf sedan benämnde sina «pojkstreck». Runeberg har också i självfva verket, om än först så småningom och aldrig helt obetingadt, erkänt Tegnérs värde. Flera af A. E. Nordenskjöld (i självbiografien i Biografiskt lexikon) och af Strömborg från de senare årtiondena anförda yttranden visa detta. Och i en not, som Runeberg året före sin död lät sätta vid nämnda «Blick», heter det: «Hvad som här yttras var min tanke 1832. Senare har jag villigt och självmant erkänt Tegnérs storhet i många stycken». — Likaledes har man lagt för mycken vikt vid att Runeberg i sin ungdom parodierat några af Fritiofssångerna, liksom han i «Den siste kandidanden» parodierat Geijer. Äfven beundrare till Tegnér har det nog händt att formen i någon af Fritiofssångerna befunnits lämplig

att parodiera t. ex. vid något gladt tillfälle eller för att framställa komisk effekt. Runeberg blef ju också själf parodierad; och han lär endast funnit «Konstapel Batongs sägner» lustiga och tackat deras författare, Söndagsnisses redaktör J. G. Schultz, för det nöje de beredt honom.

Det finnes visserligen en grundåtskillnad emellan Tegnérs och Runebergs skaldeindividualiteter. Men det gifves äfven flera öfverensstämmelser dem emellan både i dikteriskt och i andra afseenden; till och med i deras religiösa uppfattning tycker man sig spåra en sådan. På det litterära området voro både deras förutsättningar och böjelser till stor del lika, man må blott erinra sig att Tegnér var mera än två decennier äldre än Runeberg och att den senare uppträdde under en tid, hvars litterära situation den förre varit med om att skapa. Förkärleken för det klassiska är en af de viktigaste öfverensstämmelserna dem emellan. Om Runeberg kom att förstå den antika skönhetsvärlden bättre än Tegnér, så egde den senare kanske större förståelse för antikens världsuppfattning. Båda hafva vidare, ehuru på olika sätt, tagit intryck af den tyska klassiciteten. Också i formen visa båda inflytande från antiken; båda skrefvo förträffliga hexametrar — en jämförelse dem emellan i detta afseende skulle vara mycket intressant för metrikern. Runeberg har annars för sin hexameter haft förebilder hos Stagnelius och än mer hos Adlerbeth, hvars metriska åsikter säkerligen varit af en icke ringa betydelse äfven för den finske skalden. Det är emellertid betecknande för Runebergs skaldskap att han, den store mästaren i hexameter, nästan aldrig använde pentametern — endast i några från Schiller öfversatta epigram synes han begagnat distikon, den elegiska betraktelsens och den epigrammatiska och satiriska reflexionsdiktens klassiska form, som af så många svenske diktare varit omtyckt.

Jag vill i detta sammanhang vidröra en fråga, som blifvit mycket omskrifven, men ingalunda löst: frågan om Runebergs hexameterdikter och deras ställning till liknande i Tyskland framkomna. Det går enligt min mening icke an att låta dem framstå så godt som isolerade; någon plats bland andra hexameteridyller i världslitteraturens historia måste de ju ega, om en «nedsättande»

imitation behöfver det icke alls blifva tal — icke nedsätter det Göthes Herrmann och Dorothea att Voss' Luise gått före och visat vägen! Sådana vägvisare till den idylliska hexameterskildringen — med realistisk detaljmålning, men ideal hållning hos de uppträdande hufvudpersonerna — har naturligtvis också Runeberg egt. Det Vossiska framställningssättet kände han ju åtminstone genom Franzéns öfversättning af Den sjuttionde födelsedagen och genom Tegnérs Nattvardsbarnen, hvars ram är idylliken i Vossisk stil, om än själfva hufvudinnehållet är religiös betraktelse. Herrmann och Dorothea lär ju Runeberg föga känt till; alldeles obekant kan dock en just på den tiden så allmänt beundrad dikt icke hafva varit för den vittre studenten i Åbo, där den ju i öfversättning utgifvits kort före Runebergs ditkomst. Det är väl möjligt, att det bekanta stället i Hanna, där de älskandes ögon mötas i källans spegel, är tillkommet alldeles oberoende af Göthe, men det kan också bero på en «omedveten reminiscens», säges det — dessa omedvetna reminiscenser, hvarpå litteraturens historia är så rik, hafva icke ringa betydelse, en litterär strömning kan ofta fortplantas just på «omedvetet» sätt. Den krigiskt allvarliga bakgrunden hos Göthe återfinner man i Julkvällen. Det hastiga uppflammandet af kärleken och vinnandet af dess mål — «de älskandes raska förening» — hos Runeberg är analogt med förhållandet hos Göthe; men man återfinner det äfven hos andra idylldiktare. En sådan är Ludvig Theobul Kosegarten, en pommersk diktare, som en tid var mycket populär äfven i Skandinavien, och från hvilken, såsom vi sett, den äldre diktargenerationen i Finland öfversatt. Runeberg har ju också tolkat några af hans dikter, nämligen fem «legender», bland hvilka «Den heliga Agnes» i originalet är på hexameter, men af Runeberg — såsom han också anmärker i sitt skoltal 1839 — omsatts i jamber. Kosegarten skref gärna på orimmad vers; ofta visar han sig i de fria mer eller mindre antikiserande rytmerna efterfölja Klopstock (t. ex. i «Das Hünengrab»). Också Herder var Kosegartens lärare, och denne har öfversatt och efterbildat flere folkdikter, liksom han, på femfotade trokéer, gjort flere efterbildningar af Ossian. Såsom författare af idyller på hexameter visar sig Kosegarten gå i Voss' fotspår. Särskildt Jucunde, «des Pfarrers bescheidene Tochter»,

har flera öfverensstämmelser med Luise. Däraf kan man förklara det «syskontycke» som man erkänt mellan denna dikt och Runebergs Hanna; och ännu mer än Hanna visar Runebergs äldre påbörjade dikt Midsommarfesten öfverensstämmelse med Kosegartens Jucunde.*

När Runeberg i sin Blick på Sveriges litteratur behandlade den s. k. gamla skolan och romantiken, anade han icke huru nära han stod Tegnér; sedan fick han ögonen öppna därför — åtminstone delvis — dock, såsom Strömborg berättar, först (1874) efter det Tegnérs Efterlämnade skrifter utkommit. Å andra sidan hade Tegnér väl kunnat underskrifva de yttranden om den gamla skolan och fosforismen, som Runeberg fällde i ett bref till Beskow (1863). Ingen har framhäft fosforisternas svammel, öfverdrifter och dunkelhet, hvarom Runeberg här talar, skarpare än Tegnér. Hvad Runebergs förhållande till fosforisterna beträffar, så hade äfven desse en tid under hans utbildningsperiod utöfvat inflytande på honom. Särskildt vid midten af 1820-talet märktes hos Runeberg ett romantiskt drag; mest visar sig emellertid intryck från de svenska romantikernas diktning i Runebergs formgifning. Estlander har konstaterat att Runeberg i enstaka stycken efterbildat Atterbom äfvensom Ingelgren, någon gång också Euphrosyne och Dahlgren, hvilken han sedan skulle så blodigt förhåna. — Det bör i sammanhang härmed påpekas, att Runeberg någon gång i sin ungdomsdiktning skattade åt sentimentaliteten — och det hade ju varit underligt annars. Hans känslighet fick till och med under 1820-talets senare år, väl under intryck af egna lifserfarenheter, en dyster anstrykning, nästan af världssmärta. Då visar sig hans poetiska sinne särdeles mottagligt för intryck af Stagnelius. Han hämtar nu från denne både dikteriska uppslag och versformer; och man har äfven gjort gällande, att den sensualism, som nu under en kort period förmärkes i Runebergs diktning, i viss mån var en återklang från Stagnelius, hvars inflytande — jämte Tegnérs — ännu röjer sig i Svartsjukans nätter. Det är också möjligt, att Stagnelii försök till en klassisk tragedi «Bacchanterna» lockat Runeberg att också upptaga ett antikt

* Här kan jag icke närmare utföra denna undersökning, hvilken må sparas till en särskild uppsats om Runebergs förhållande till den tyska litteraturen; jag hoppas snart få tillfälle att något vidröra den i en behandling af frågan «Tegnér och Runeberg».

ämne till dramatisk behandling, hvilket han ju i Kungarne på Salamis utförde, dock på ett annat och mer fulländadt sätt (ehuru utan körer). Hvad dess versform beträffar, så må det erinras om att redan Stagnelii drama är till stor del skrifvet på s. k. tragisk senarie, liksom Tegnérs samma år (1822) tryckta »Försoningen».

Från 1830-talets början synes romantiken hos Runeberg vara försvunnen eller rättare mindre märkbar. Han arbetade sig med kraft ur dess våld, angrep den svenska fosforismen i skarpa tidningsartiklar och slog genom Elgskyttarne in på en ny jämförelsevis realistisk riktning. Emellertid, oaktadt det klassiska alltid hos honom kom att öfverväga det romantiska, var han för mycket barn af sin tid för att alldeles kunna »drifva romantiken ur kroppen». Mot slutet af 1830-talet upptog han åter romantiska ämnen. Den, som i detta fall påverkade honom — ty en påverkan var det otvifvelaktigt —, var enligt min mening C. J. L. Almqvist.

Almqvist var som bekant den af Sveriges då lefvande skalder, som Runeberg satte högst. Utan att gilla de alltför fantastiska utväxterna i hans diktning — liksom ej heller de moraliskt betänkliga — fann han hos Almqvist den intuitiva kraft, den verkliga åskådlighet, som han framför allt fordrade i poesien. Almqvists diktning visar ju också icke sällan enkelt naturliga och folkliga drag, som väl kunde sammanstämma med Runebergs. Med lifligt intresse och förståelse hade denne i sitt Morgonblad (1835) anmält Törnrosboken. Almqvist var också honom tacksam härför; och när Runebergs poetiska tolkning af Ramido Marinesco utkommit (1837), var han mån om att den intogs i Litteraturtidningen i Upsala, oaktadt han icke i denna tolkning igenkände sin egen konception, och fastän han i bref till tidningens ledare Atterbom låtsade som om aftryckandet af Runebergs uppsats egentligen gladde honom för dennes skull, då Runeberg därigenom kunde »komma i närmare förhållande till den läsande svenska publiken och äfven som kritiker blifva något känd».* Säkerligen har sedan, då den andra Törnrosupplagan utkom (1839), den däri intagna dikten Arturs jakt gjort ett lifligt intryck på Runeberg. Det berättas, att denne, då han af

* Brefvet är citeradt af Karl Warburg i en uppsats om Runeberg och Sverige, införd i Göteborgs Handels- och Sjöfarts Tidning den 16 februari 1901.

en resande dam hörde «en gammal rysk sägen», till den grad anslogs däraf, att den föranledde honom att göra ett försök «att skrifva något i Almqvists riktning». Så fick han uppslaget till Nadeschda. Almqvist hade tydligen visat honom att också fantasidiktningen egde «sanning och nödvändighet». I Arturs jakt äro de fem sångerna skrifna i växlande metra men utan strofindelning; så ock i Nadeschda. Annars visar formen i Arturs jakt också hän på Kung Fjalar, ehuru denna dikt har strofindelning. En viss analogi kan man kanske finna mellan den täflan, som i det förra poemet inför Artur anställes mellan Merwins trenne döttrar, och täflingen om Oihonna mellan Morannals trenne söner. Själfva ämnet i Almqvists dikt är visserligen icke hämtadt från Ossian eller ens behandladt i ossiansk stil, som man velat påstå; men en eller annan reminiscens både i uttryck, bilder och namn kan man dock påvisa, och trots skillnaden i tidsfärg och ursprung finnas dock vissa öfverensstämmelser mellan de två från olika keltiska stammar härrörande episka kretsarna. Just jakten och betydelsen af jagandet utgör en sådan öfverensstämmelse.

I Fjalar använde Runeberg metaforer i mera utsträckt grad än i sina föregående epos. Man har just på det metaforiska området gjort jämförelser mellan Runeberg och Tegnér. Ljunggren har klargjort det lyriska, mera ögonblickliga i den senares bilder och det episka, lugnt målande i den förres; dock jämför han blott smärre delar af deras diktning, hufvudsakligen hämtande exempel från resp. Sång till solen och Grafven i Perho. Man har också anmärkt, att Runeberg i allmänhet visat «brist på bilder» och att det egentligen är i Molnets broder, som bilder hos honom «i rikare mått förekomma». Men detta är icke fullt riktigt. Redan i Svartsjukans nätter äro de talrika. I Elgskyttarne finnas åtskilliga utförda naturbilder. I Hanna och Julkvällen, där Runeberg lämnat de stående epiteten, äro ock bilderna mindre talrika (utom i Julkvällens andra sång); likväl finnes i dessa båda dikter en eller annan bild, som närmar sig det Tegnérska uttryckssättet (t. ex. «mild som en brud var aftonen» — «sitter du här som en skugglik vålnad i grafven»). I Nadeschda åter äro de utförda metaforerna synnerligen sparsamma; en sådan måste jag dock påpeka, i åttonde sången, där skalden

låter Dmitris inre slitning tolkas af två olika slags «anderöster». — Tegnér har i Fritiofs frestelse den svarta och den hvita fågeln som symboler för Fritiofs olika stämningar. Kung Fjalar visar oss en fornnordisk scen af helt annan art än Fritiofs saga. Runeberg har tvifvelsutan skapat den i medveten motsats till denna senare. Den «forngötiska» apparaten är föga framträdande; men ett större rum än i de föregående verken intages här af det metaforiska. Mest är ju detta färgadt af ossiansk stil, såsom ofvan antyddes; men i partierna om Fjalar och hans son kommer det fornnordiska fram på flera sätt i formen, såsom i allitterationen samt i om skaldepoesin erinrande bilder. Här närmar sig Runebergs stil åter i någon mån Tegnérs: «månen sänkte på svärdets skördar sin blick af frid», «de blodiga svärdens lyktande fest», «stel som en stod på grafvar» o. s. v.

Tegnér yttrade en gång (1821) i bref till Martina von Schwerin: «Allvarsamt taladt, så har jag aldrig ansett mig för någon poet, i ordets högre bemärkelse. De se helt annorlunda ut. Jag är en dilettant, som de andra, en homerid, på sin höjd en Johannes döpare, som bereder väg för den som komma skall». När Runeberg gjort sitt angrepp på den svenske sångarfursten, hvilken därom af Beskow underrättades, yttrade Tegnér sig, som bekant, särdeles högsinnadt och försäkrade att han gärna skulle erkänna något bättre än den nuvarande svenska poesien — det måtte komma «från östan eller västan». Några år senare, när också Hanna utkommit, erkände han Runeberg såsom «verkligen en poetisk natur» och framkastade tanken på att invälja den unge Helsingfors-docenten i Svenska akademin — tyvärr var dock denne icke «svensk medborgare, endast till språket». Redan efter de första dikternas utgifvande hade förslag i akademin väckts att tilldela Runeberg det Lundbladska priset, men man fann det i politiskt afseende «betänkligt helst i närvarande tidpunkt»; samma år (1831) fick Runeberg för den anonymt insända Grafven i Perho det mindre priset. Detta reparerades emellertid åtta år senare, då Tegnér var med om att utmärka den finske skalden med den stora medaljen, utan täflan. Till detta återkommer jag strax nedan. Redan här må dock nämnas, att det var Tegnér, som åter en gång (1841) väckte frågan om

Runebergs inväljande; och när Tegnér gick bort, ville man allmänt kalla Runeberg till ledamot i hans ställe: han ansågs ju i hela Sverige vara efter Tegnérs död den självskrifne skaldefursten. Ingen hade heller såsom Runeberg kunnat ersätta Tegnér i Sveriges vittra areopag. Hade Tegnér upplefvat Fänrik Stål, är det väl icke osannolikt att han erkänt, att det just var Runeberg hvilken han såsom en «Johannes döpare» förebådat.

II.

RUNEBERGS PERSONLIGA FÖRBINDELSER MED SVENSKA FÖRFATTARE.

I afseende på litterära sympatier fanns det, såsom vi sett, flera öfverensstämmelser mellan Runeberg och Tegnér, men också flera skiljaktigheter. En skald var det, som under alla skiften sattes högt af båda och som af båda hyllades i beundrande dikter — det var Franzén; och Franzén skulle nog, under andra förhållanden, hafva kunnat blifva den personliga förmedlaren dem emellan.

Höjde du då ren för sista gången
Här en älskad röst,
Du som, lärkan lik, flög bort med sången
Undan storm och höst?

— — — — — — — — — — — — —

Kom tillbaka till ett land, som famnar,
Ack, så gärna dig!
Hvar som helst i våra skär du hamnar
Blombeströs din stig.

Så sjöng Runeberg till Franzén i tillegnan af den första diktsamlingen. Franzén är den svenskspråkige skald, till hvilken Runeberg närmast slöt sig, till hvilken han kände sig stå i största

tacksamhet och som han alltid erkände som sin «store mästare». Likheten i skaplynne och lifsåskådning mellan desse båda finskfödde diktare har ofta framhållits. Att Franzén skulle tjusas af de enkla och ljufva men också djupa och äkta finsknationella toner, som förnummos från hans gamla hemland, är ju naturligt. Redan den första lilla diktsamlingen gaf honom visshet om att «det är en stor skald som Finland håller på att frambringa», såsom han yttrade i sin svarsskrifvelse. Franzén hoppades att snart få följa «den vänskapsfulla bjudningen», som Runebergs dikt innehöll, och att vid ett sådant besök göra dennes personliga bekantskap. Detta skulle emellertid dröja. När Svenska akademin tilldelat Runeberg ett pris för Grafven i Perho, var det Franzén, hvilken såsom akademins sekreterare därom tillskref Runeberg; och gjorde han i detta bref det karaktäristiska tillägget, att om akademin denna gång «icke kunnat lämna den af henne redan förut skattade skalden en belöning, som fullt motsvarar dess förtjänst, så hoppas hon att framdeles kunna göra det» — hvilket ju också skedde.

Den personliga förbindelsen mellan Franzén och Runeberg tycktes likväl snart hafva blifvit afbruten; och som antaglig förklaringsgrund har man pekat på Runebergs kritiska härjningståg 1832 och följande år. I sin Blick på Sveriges nu gällande litteratur uttalade den unge kritikern sin förkastelsedom öfver Franzéns större poém, ja öfver nästan allt denne skrifvit — eller ändrat i äldre stycken — efter 1810; men Franzén och Bellman angåfvos äfven där som «de högsta skalderna» — «oefterhärmliga genier», som han säger på ett annat ställe. Det var framför allt Franzéns äldre lyriska stycken och visor som Runeberg satte så högt och som han tillskref icke blott naivt behag utan äfven djup; han har ju också själf i sin diktning tagit varaktigt intryck däraf — såsom Estlander och Sylwan visat — fastän hans sångmö var och allt mera blef mindre sentimental och äfven mindre naiv än Franzéns. Upprepade gånger uttryckte Runeberg sin beundran för Franzéns (äldre) diktning. Särskildt framhäfde han «Den gamle knekten»; dess enfald, sanning och naturlighet ställde han t. ex. emot den uppstyltade retoriken i Beskows «Sveriges anor», den förres lefvande åskådning mot den senares beräknande tankearbete: «så diktar naturen, och hvar finnes

en konst, som mäktar göra detsamma som den?» Den fosterländska stämning, som Franzén i nämnda dikt anslagit, skulle en gång uppstå hos den yngre skalden i än mera förklarade bilder: genom Fänrik Stål. I Franzéns Smärre dikter framhöll han (1835) både «den fria idealiska åsikten af världen» och den fullkomliga harmoni mellan kraft och känsla, som utmärker den äkte skalden. Och i en anmälan af Franzéns «Audiensen eller Lappskan i Kungsträdgården» och «drottning Ingjerd eller mordet på Elgarås» (1836) — hvilka dramer få så mycket beröm som kan gifvas dem och mera än man kunde väntat af författaren till Blicken 1832 — passar Runeberg på att i ett inledande «bref» utveckla «den himmelska oskuld och renhet, som ligger så på ytan som på djupet af hans sånger», och han slutar sin anmälan med att uttala «sin lifliga glädje öfver att äfven i denna del af Franzéns skaldestycken se en borgen för den store skaldens fortfarande ungdomliga verksamhet, en verksamhet, som ännu lofvar litteraturens vänner så många njutningar, så många rika skördar».

Någon förstämning har Franzén otvifvelaktigt visat öfver Runebergs angrepp på den svenska vitterheten och särskildt på Tegnér — Almqvist kunde därom berätta i bref till en vän i Finland. Och Franzén har tydligen icke låtit Runeberg veta att eller om han satte värde på dennes beundran. Men denna tystnad får icke helt och hållet skrifvas på räkningen af nämnda förstämning. Franzén synes alltjämt med glädje hafva tagit del af de vittra produkter, som hans fosterbygds store skald utsände; och såsom jag nedan skall omtala, ämnade han ännu mot slutet af 1830-talet hedra Runeberg med en utförlig framställning för den svenska publiken af dennes skaldskap. Emellertid kommo väl andra göromål hindrande i vägen. Ändtligen skulle det blifva tillfälle till ett personligt sammanträffande; det var när Franzén vid det finska universitetets minnesfest 1840 mottog kransen som jubelmagister. Franzén och Runeberg sammanfördes då; men de synas blott hafva träffats några flyktiga ögonblick, upptagna som de voro af att, sannolikt i olika kretsar, fira glädjedagarna.*

* Man har påpekat, att Franzén i sin långa dikt «Resan till jubelfesten 1840» — införd i en af J. Grot utgifven festkalender, som också upptog Runebergs uppsats «Är Macbeth

Först efter den finska jubelfesten kom Franzén verkligen att offentligen yttra sig om Runeberg. Det var visserligen icke i någon anmälan, utan i ett poem, som dock egentligen utgör en litterär betraktelse: «Vitter strid» (1841). Där heter det i dialogen mellan Roman och Romanz:

Idyll och epigram, hur egna och hur sanna!
Hvem annan kunde dem förena så?
Och Grafven se'n vid Perho och de två
Naiva taflorna: Elgskyttarne och Hanna.
Naturen själf sig satt vid hans staflett
Och i hans hand sin egen pensel gett. —
Och hans Nadeschda! Re'n i första sången
Jag tryckte tjust på hennes bild en kyss. —
Hvad nyhet så i seder som personer!
Hur lifligt framställd med så enkla drag!
Hvad skiftadt spel af färger och af toner,
Så osökt egna, med så rent behag!

Man har svårt att tänka sig, att Franzén bibehållit något groll mot den älsklige skald, som genom en rad af de härligaste skapelser gjorde både det finska fosterlandet och det svenska språket så stor heder. Franzéns efterlefvande hafva icke heller haft att berätta om något sådant groll; tvärtom sjunger hans måg A. A. Grafström till Runeberg:

Han höll dig kär som son. Den gamle gladdes
Ännu i lifvets kväll hvar gång hit öfver
Från andra stranden flög en sång af dig.

Den dikt, hvarur dessa rader äro hämtade, heter «Runeberg på Franzéns graf».* Det var på natten eller den tidiga morgonen

en kristlig tragedi?» — icke nämner något om bekantskapen med Finlands store skald. Att Runeberg «å sin sida hade ingenting att förtälja från sitt möte med Franzén», är än mer påfallande. (Strömborg nämner om saken i största korthet. Märkas må emellertid, att Runeberg i sitt bref till Brinckman 1844, där han yttrar att han icke haft tillfälle att se någon af de «stora andar, ur hvilkas skrifter jag hämtat bildning och glädje», tillägger: «om jag undantager biskop Franzén, för hvilken jag hade den lyckan att blifva presenterad vid hans senaste besök i Finland».)

* Den infördes, jämte en teckning af C. Th. Staaf, i den till julen 1851 utgifna skriften «Norden, skandinavisk nationalkalender».

till den 15 juli 1851, som Runeberg vallfärdade till sin «store mästares» graf. Han var då på väg från Stockholm och gjorde med ångbåten blott några timmars uppehåll i Hernösand. Sedan han där hyllats med sång och tal, uttryckte han den önskan att blifva förd till Franzéns graf. Där dröjde han tyst en lång stund, så bad han sångarne sjunga «Snabba äro lifvets stunder»; hans tårar vätte grafven, och han bröt en blomma till minne. «Då gick nordens tidiga sol flammande upp, belysande nordens störste skald på den hänsofne föregångarens graf», heter det i en varmhjärtad skildring af Aug. Cajanus (Nornan för 1878).

Till den gamle litteraten och litteraturvännen C. G. von Brinckman, som i april 1843 sändt Runeberg sina vitterhetsförsök jämte ett bref, «fullt af varm välvilja», skref denne följande år: «Länge har det utgjort ett föremål för min innerligaste önskan att få besöka Sverige. Alla gamla minnen oberäknade finnas där så många personer, hos hvilka jag står i förbindelse, och åt hvilka jag längtar att hembära min vördnad och tacksamhet ... Kanske kan jag i nästa sommar få ledighet från min befattning här och tillfälle att tillfredsställa min länge hysta längtan att göra en resa till Stockholm och Upsala».

Denna önskan och längtan dröjde dock att gå i uppfyllelse. Emellertid hade Runeberg råkat i förbindelse äfven med andra svenske diktare. Någon flitig brefskrifvare var han af naturen icke; men hans litterära korrespondans har dock varit större än de Efterlämnade skrifterna gifva vid handen.

Runeberg sände sina skrifter, åtminstone från och med Nadeschda, till några af de mera framstående representanterna för det litterära Sverige; och detta gaf icke sällan uppslag till fortsatt förbindelse. Atterbom och Lénström t. ex. skickade honom artiga skrifvelser till tack för Nadeschda. Den förre gjorde sig då också till tolk för den lifliga önskan, som man särskildt inom Svenska akademin hyste, att Runeberg skulle flytta öfver till Sverige — till denna fråga återkommer jag strax nedan. — Äfven med Almqvist trädde han i förbindelse. Topelius berättar att Runeberg sände denne ett bref med det ofvan omtalade kåseriet om Ramido Marinesco.

Äfven genom sin vän, målaren Mazér, som då vistades i Finland, erhöll han (enligt Strömborg) detta bevis på Runebergs beundran; och Almqvist vittnade i bref till Mazér om huru omtyckt Runeberg var i Sverige. Runeberg förvärfvade också ett af Mazér måladt porträtt af Almqvist, hvilket alltjämt hängde i hans bostad. Trots alla bizarrerier stod Almqvist för Runeberg i «all gloria», såsom dennes hustru skref till en väninna 1842. Det var också Almqvist han framför allt ville träffa, när han ändtligen satte den länge planerade resan till Sverige i verket. Men just då hade Almqvist sett sig nödsakad att försvinna från vår litterära skådeplats. Runeberg lär redan hafva anträdt sin resa, när han fick underrättelse härom, och han ville till en början icke tro på möjligheten af den beundrades sorgliga öde. Huru djupt detta gick honom till sinnes, känner man genom flera yttranden särskildt af Runebergs maka; själf talte han ogärna därom. Bekant är hvad Topelius i sin lilla uppsats i Svea för 1892 berättar om deras korta samtal om Almqvist efter Runebergs besök i Sverige; Runeberg yttrade blott darrande af rörelse: «Ser du, när Vår Herre spelar en vacker visa, frågar han ej efter om han väljer en sprucken fiol». Och på hösten samma år, när Topelius besökte Runeberg i Borgå och såg Almqvists porträtt fortfarande hänga på sin plats och då anmärkte: «jag har vändt min Almqvist mot väggen», fick han af Runeberg blott svaret: «Vänd honom rätt igen!». Ännu flera år senare yttrade Runeberg, att han i världslitteraturen satte fyra diktare högst och nämnde då Almqvist jämte Homeros, Cervantes och Shakspeare.

Almqvist fick Runeberg således icke personligen lära känna. Den, som han i stället under denna resa förvärfvade till vän för lifvet, var en helt annan författare, var den officiella vitterhetens målsman, akademismens koryfé — den en gång af Runeberg så förkättrade Bernhard von Beskow.

Många af Sveriges mera framstående skalder voro emellertid icke tillstädes — Brinckman och andre hade redan afgått med döden —, när Runeberg på sommaren 1851 besökte hufvudstaden och Upsala. Då Runeberg i sällskap med godsegaren G. Duncker, en son till den besjungne hjälten, och professor B. O. Lille anlände till Stockholm

den 29 juni, mottogs han af sin gamle vän J. J. Nordström, nu riksarkivarie och en af Sveriges mest ansedde historiker. Nordström var honom här till särskild nytta, i det han förmedlade försäljningen af förlagsrätten till de hittills utkomna skrifterna. Denna förlagsrätt öfverlät Runeberg först till Nordström och sedan denne till Abr. Bohlin, innehafvaren af Lindhska förlaget i Örebro. Bohlin hade redan året förut i bref vändt sig till Runeberg om saken; med honom sammanträffade denne också under sitt Stockholmsbesök och blefvo de då «närmare bekanta».* Förbindelsen med Nordström fortfor alltjämt; bekant är huru varmt Runeberg tog dennes försvar mot Snellmans angrepp. Nordström gjorde också Runeberg ett besök, nämligen år 1860, då han sista gången var i Finland.

Äfven med Adolf Ivar Arwidsson sammanträffade Runeberg i Stockholm; det var för första gången: Arwidsson hade redan lämnat Finland, när Runeberg kom till Åbo. Runeberg, som sannolikt icke sympatiserat med den politiska riktningen i Arwidssons författareskap, gillade icke heller hans poetiska utflykter och förlöjligade «Sonen i Örnskog» rätt obarmhärtigt. Emellertid uppstod några år senare förbindelse dem emellan, då Arwidsson, nu anställd i Kungliga biblioteket i Stockholm, 1838 underrättade Runeberg om det olofliga eftertryck, som man i Sverige gjort af hans dikter, erbjudande sig att söka förekomma de för Runeberg menliga följderna däraf. Runeberg kände sig tydligen brydd, då han «ehuru obekant blifvit omfattad med så mycket deltagande», såsom han skref i juli det året.** Äfven sedan stod Arwidsson till Runebergs tjänst beträffande hans svenska förlag; det gällde tryckningen af hans psalmboksförslag, hvilket ursprungligen icke var afsedt ingå i den Bohlinska upplagan. Och liksom Nordström besökte han honom i Borgå — det var i juni 1858, blott ett par veckor före sin död, som inträffade just på denna finska resa (i Viborg).

* Om förhållandet till Bohlin mera nedan. I Kungliga biblioteket i Stockholm förvaras ett bref från Runeberg till Nordström af den 8 december 1852, nu tryckt i den af A. Hazelius 1894 utgifna minnesskriften «Vår». Nordström tackas här för att han genom sitt besvär med förlagsrätten mycket bidragit till att «timra upp» Runebergs nya hus.

** I Kungliga biblioteket förvaras fyra bref från Runeberg till Arwidsson af åren 1838 - 1839 samt bland de Bohlinska brefven ett af år 1858.

Ännu en tredje finskfödd författare mottog Runeberg i Stockholm: det var Franzéns skyddsling Gustaf Henrik Mellin, nu utnämnd kyrkoherde i Skåne. Några af dennes noveller hade Runeberg i sitt Morgonblad recenserat, hvarvid han gifvit rätt mycket erkännande åt hans talang. Mellin synes hafva varit hans egentliga «impressario» i Stockholm. Han gjorde honom bekant med bland andra Franzéns måg A. A. Grafström, med prästen och fornforskaren A. E. Holmberg, som sedan någon gång tillskref Runeberg*, samt med J. G. Carlén och dennes romanskrifvande fru. Emelie Flygare-Carlén, som den tiden förde en litterär salong, berättar i sina minnen om denna angenäma bekantskap och om de aftonsamkväm hos Mellins och Carléns, där Runeberg firades. Ännu lefva personer, som erinra sig sammanträffandet med den finske skalden, hvilken, trots sin storhet och sin ryktbarhet, var så enkel och så ogärna ville framträda och särskildt ogärna framträdde såsom talare. Alla gladdes af — för att begagna Aug. Cajanus' ord om Runebergs besök i Hernösand ett par veckor senare — «att se nordens störste skald ibland sig. Ingen skall någonsin förgäta detta möte med en man, i hvars närhet man nästan glömde den lysande författaräran för den enkla och okonstlade hjärtlighet, som uppenbarade sig i hans väsende och drog till sig allas hjärtan».

Runeberg blef för öfrigt under sin korta Stockholmsvistelse föremål för en beundrande uppmärksamhet; så t. ex. af folkmassan en söndag på Djurgården, där man med ifver sökte efter tillfälle att «få betrakta dragen af den store diktare, som stigit upp på den sångartron Tegnér lämnat tom».

I Stockholm träffade Runeberg äfven L. J. Hjerta samt Crusenstolpe, hvilken han gärna ville se, enär han ansåg honom vara «Sveriges dåvarande förnämsta prosaist». Vidare må erinras om att han bringade den gamle Valerius sin hyllning. Runeberg hade «tusen gånger hört . . . hans friska och sunda visor»; och när man då vid en middag på Blå porten, som Runeberg intog tillsammans med de andra i Stockholm vistande finnarne, igenkände den gamle sångaren, där han vandrade mellan Djurgårdens ekar, skyndade

* År 1859 rörande subskriptionen till en minnesvård öfver Döbeln, hvilken subskription Runeberg varmt förordade (se härom Strömborg IV, 3, 293 ff.).

Runeberg och Lille ut till honom samt uttryckte för den gamle sin vördnad och tacksamhet.

Den för Runeberg mest betydande bekantskapen i Stockholm var Bernhard von Beskow. Såsom Svenska akademins sekreterare hade denne — med fullkomlig glömska af den skarpa kontroversen från 1832—1833 — tillskrifvit Runeberg i slutet af 1839 ett elegant bref med underrättelse om den stora medaljen. Genom J. Grot hörde de sedermera om hvarandra; till friherrinnan von Beskow sände Grot ett exemplar af Fänrik Ståls första häfte strax det utkommit, och han utverkade också att hon af Runeberg fick — visserligen icke såsom hon först önskat «något för sitt album», men däremot en vida värdefullare gåfva — «manuskriptet till ett längre skaldestycke». I Stockholm visades nu Runeberg af von Beskow den största uppmärksamhet, men icke blott en officiell artighet, som Runeberg föga skattat, utan verklig och oförställd vänskap och hängifvenhet, som fullkomligt eröfrade den finske skalden.

Det må emellertid, på tal om Runebergs Stockholmsvistelse, tilläggas, att han både blef mottagen på hofvet och blef föremål för officiell «akademisk» hyllning.

Flere gånger sammanträffade Runeberg med de kunglige. Förd af Beskow fick han audiens hos Oscar I och hade med honom ett angenämt samtal. Efter detsamma tillbragte han en stund hos prins Gustaf, som sjöng för honom af sina egna kompositioner, bland dem en eller annan till Runebergska texter (sannolikt den vackra «Svanen»). Vidare inbjöds han till middag hos kronprinsen Carl, hvilken visade honom synnerlig vänlighet och förärade honom sina poesier.*

Två stora officiella middagar gåfvos för Runeberg, nämligen af Beskow såsom academicus den 5 juli och af ett större antal subskriberande å Fenix den 6. Vid den senare middagen höll ärkebiskop af Wingård — Tegnérs gamle vän, hvilken kort tid efteråt

* Runeberg bibehöll alltjämt ett angenämt minne af de svenske kunglige. Om de pröfningar, som följande år drabbade dem, läste han med «största oro», såsom han skref till J. J. Nordström, och han hoppades på en bättre vändning för «de älskliga människorna». — Prins Oscar (II) var icke i hufvudstaden under Runebergs besök, men äfven han sände honom sina dikter. — Runeberg, som redan förut var Nordstjärneriddare, blef kommendör af samma orden.

skattade åt förgängelsen — ett varmt och vackert tal för honom. Hos Beskow tillbragte han också den sista aftonen i Stockholm den 13 juli. Han hade de närmast föregående dagarna gjort ett besök i Upsala, där hufvudtalet på festen hölls af d. v. adjunkten Svedelius; af den akademiska svadan blef han emellertid rätt uttröttad. Hvarken Atterbom eller Böttiger voro i Upsala då, och icke heller med Malmström, en Runebergs varme beundrare, synes han hafva sammanträffat.

Från Stockholm for Runeberg på ångbåt öfver Hernösand till Umeå, där han hälsade på landshöfding G. Montgomery, den bekante veteranen och skildraren af finska kriget, en älskvärd man, född finne, med hvilken Runeberg sedan utgifvandet af FänrikStåls första häfte stod i brefväxling — några särdeles vackra och varma bref till «min själs broder, gode, vördade Montgomery» äro tryckta i Efterlämnade skrifter. Denne hälsade nu Runeberg med en sång, där det hette «Du nämnes Finlands ära, Men Sveas likaså, Och täflande dig bära Sitt offer båda två». — Runeberg beklagade sedan att han icke med en särskild «Fänrik» kunnat hugfästa minnet af Montgomery, hvars arbete om finska kriget utgjort hans viktigaste tryckta källa. Till Beskow skref han samma år Montgomery dött (1861): «Synnerligen ledsamt var det för mig att ej hinna egna en sång åt min gamle skattade vän och landsman Montgomery, som för visso nu paraderat i samlingen, om hälsan ej svikit mig. Jag vet att det skulle fägnat honom, och jag hade så gärna gjort honom en fröjd».

Den lilla utflykten till Sverige, Runebergs enda utländska resa, var icke blott en märklig händelse, utan säkerligen äfven en ljuspunkt i hans lefnad. Mer än en gång tänkte han förnya densamma: «En aldrig minskad längtan kommer mig som oftast att uppgöra planer för en ny färd till Sverige». Men dessa planer blefvo aldrig realiserade.

Den varaktigaste förbindelse Runeberg knutit i Sverige var med Bernhard von Beskow. På tal om denna förbindelse är det af intresse att redogöra för frågan om Runebergs inväljande i Svenska akademin, hvarför Beskow under flera år var verksam. När det i akademin beslöts att gifva Runeberg den stora medaljen,

yttrade Järta att man var glad kunna utmärka en man, hvilken akademin «under andra yttre och af henne oberoende förhållanden säkerligen skulle önska på ett ännu närmare sätt tillegna sig». Och Beskow anhöll i sin skrifvelse att akademin måtte få räkna honom som sin «osynliga ledamot». Att Tegnér redan förut framkastat tanken på Runebergs inval, har ofvan omtalats. Runeberg fick också genom en resande dam, som träffat Järta, höra att man önskat hans inval (Strömborg IV, 1, 193). När Tegnér åter 1841 väckte frågan, fick han särskildt anslutning från Atterbom, hvilken skref till Tegnér, att han allt ifrån Runebergs första uppträdande satt ett stort värde på denne, och nu skulle försöka att få Runeberg kallad till den skytteanska professuren i Upsala, hvarigenom han skulle blifva svensk undersåte. Om detta senare skref Atterbom ju också i sitt ofvan anförda bref till Runeberg. Äfven Geijer hade gärna förenat sig med Tegnér och Atterbom, om han icke redan uttalat sig för en annan till den då lediga platsen. Beskow föreslog nu, att man snarare borde tänka på Runebergs inval efter Franzén, som var bräcklig och hvars bortgång väntades. I sitt bref till Runeberg 1843 tillade Brinckman en «den hjärtligaste och broderligaste hälsning» från akademin: «Sedan åratal hafva vi aldrig anställt något nytt val utan att först utropa: Ja, *självskrifven* vore *ingen* annan än Runeberg. — Också hafva vi ännu ej öfvergifvit allt hopp att på hvad sätt som helst någon gång få pryda vår ättelängd med Edert frejdade oss i allo tillhörande namn». Emellertid bortgick Tegnér före Franzén och det väcktes då på nytt och än starkare än förut tal om Runebergs inväljande. I ett bref* till A. C. Kullberg yttrade Beskow den 24 juni 1847, att *en* skulle visserligen hafva «blifvit vald med acklamation, om ej politiska skäl väckt betänklighet. Du gissar att fråga var om Runeberg». När strax därefter Franzén afled, synes man just för Runebergs skull länge dröjt ut med det definitiva valet. Ljunggren berättar (Svenska akademins historia II p. 187), att akademins beskyddare medgaf Runebergs inval, ehuru denne var en «främmande stats undersåte», om nämligen akademin enskildt inhämtade upplysning

* Liksom de följande här citerade brefven till Kullberg förvaradt i Kungliga biblioteket i Stockholm.

från Runeberg, «huru vida han egde sin regerings tillåtelse att kallelsen såsom Svenska akademins ledamot emottaga». Denna tillåtelse har tydligen icke gifvits, och kanske Runeberg aldrig begärt den. I ett (odateradt) bref till Kullberg yttrade Beskow, att uppskofvet med invalet «har egentligen sin grund däri att man önskat kunna eröfra Runeberg i ledigheten efter Franzén. Därvid hafva dock förekommit så många svårigheter, att förslaget måst öfvergifvas». Beskow ville nu i stället för Runeberg föreslå Nordström: «I detta val kunde äfven ses att man icke glömt Finland, men att, där hinder förekommo mot valet af den, som man företrädesvis önskat, gick man till den, som vore i ordningen närmast». När nu Nordström till Beskows förvåning afslog invalet, blef ändtligen B. E. Malmström Franzéns efterträdare. «Runebergs inkallande», skref Beskow till Kullberg den 6 november 1849, «möter fortfarande samma politiska hinder».

Emellertid hade man icke upphört att hoppas det Runeberg skulle flytta öfver till Sverige; och under hans besök i Stockholm fann man tillfället lämpligt att framställa en förfrågan härom. Likväl tyckes man knappast hafva väntat att förslaget skulle följas; och Beskow synes icke hafva velat använda sin öfvertalningsförmåga i den riktningen. Förslaget framställdes nu genom akademins d. v. direktör ärkebiskop af Wingård: under ofvan omtalade festbankett tillsporde denne, såsom Strömborg berättar, i all enskildhet Runeberg om saken och tillade att man i Stockholm hade en plats ledig för honom. «Härpå svarade Runeberg lika enskildt: Herr Ärkebiskop! Finland är en fattig mor, som behöfver alla sina söner! Ärkebiskopen nickade bifall, och samtalet öfvergick till andra ämnen».

«Ack huru gärna Svea ville kalla dig sin son ännu», heter det i ett poem till Runeberg (1847). Men man högaktade hans patriotism; och sådana ord måste ju väcka respekt som dessa, dem han fällde 1849 till Snellman, då denne tänkte söka en professur i Upsala: «Res icke, du behöfs här. Lämna ej ditt fädernesland, svält hellre». Beskow skonade också Runeberg från vidare förslag i den riktningen; han endast beklagade — såsom i sitt nyårsbref 1854 — att det icke gick för sig att Runeberg invaldes i

akademin;* och Runeberg var tacksam för att man velat hafva honom till medlem inom «denna frejdade stiftelse», men också nöjd med att det blott blef en önskan.

Förbindelsen mellan Runeberg och Beskow, som blifvit till verklig vänskap, fortsattes genom brefväxling ända till dess Runeberg drabbades af den förlamande sjukdomen eller rättare ända till Beskows död. Enligt öfverenskommelse skref Beskow omkring den 1 januari och Runeberg omkring den 1 maj, «vår prästerliga nyårsdag».** Detta var ett synnerligt vänskapsprof från Runebergs sida, ty bref skref han icke gärna. De skickade hvarandra sina skrifter, och utbytte tankar därom; särskildt blef Beskow intagen af hvad Runeberg skref om Svedenborg och beklagade att han redan tryckt sin monografi öfver denne, så att Runebergs djuptänkta ord däri icke kunnat införas. Stort intresse har hvad Runeberg meddelade om sitt arbete på andra häftet af Fänrik Stål. Bland otryckta dikter, som han medfört på sin resa till Sverige, befanns äfven Fänrikens marknadsminne jämte Sveaborg; sedan fick Beskow i brefven då och då del af de nya Fänrikarna, och när häftet utkommit, uttryckte han sin förtjusning tilläggande: «Hos oss fanns väl knappt något julbord, som ej pryddes af den efterlängtade gåfvan». Runeberg sände Beskow äfven prof på sina psalmer, som också vunno dennes bifall: «En aning säger mig», yttrade Beskow i nyårsbrefvet 1856, «att, då en omarbetning af vår nu-

* Ordalagen i Beskows bref äro följande: «Huru ofta har jag ej önskat, att du kunde deltaga med oss i Gustafs stiftelse för vården om den fosterländska vitterheten! Det är ej längre till Borgå, än till Lund. Men andra makter, än de vittra, hafva uppsatt en kinesisk mur. Jag fann det senast, till min stora bedröfvelse, när Franzéns rum var ledigt. Förespeglingen, att du skulle afsäga dig, ville jag dock ej tro. Äfven nu ha vi ett vackert rum att bjuda dig, som invigts af Leopold och nu lämnats af Grubbe. Men hvad hjälper det! Vår önskans uppfyllande synes, under närvarande omständigheter, ännu omöjligare än förut».

** Beskows bref citeras här efter hans i Svenska akademins arkiv förvarade koncept, hvilka af doktor C. D. af Wirsén välvilligt ställts till mitt förfogande. De äro fjorton, det första dateradt nyårsafton 1852 (Beskow, som efter Runebergs Stockholmsbesök begifvit sig ut på en längre resa, började då korrespondansen, som därefter fortsattes någorlunda regelbundet), det sista den 1 och 2 januari 1868; för åren 1855, 1858 och 1866 saknas koncepten, däremot finnas från 1860 två bref, det senare af dessa dateradt den 28 oktober.

varande psalmbok ifrågakommer, få vi äfven godt af ditt härliga verk».*

Den oroliga stämningen i norden och särskildt i Finland under Krimkriget skymtar också fram i brefven — det var en tid, då vänskapen mellan länderna sattes på hårda prof, och då i den svenska prässen mycket framkom, som måste verka upprörande på Runeberg. Han politiserade dock ogärna och bibehöll alltjämt lugnet; Beskow visar sig också ega en mycket objektiv uppfattning af den politiska ställningen, och i sitt januaribref 1856 utvecklar han på ett särdeles intressant sätt sin vidtskådande uppfattning af kraftmätningen mellan östern och västern. Med Runebergs vän Ilmoni, som vistades i Stockholm med den särskilda uppgiften att inverka lugnande på opinionen i Sverige, blef också Beskow bekant. Och när snart därefter misstämningen mellan folken blef fullkomligt häfd, särdeles sedan under nödåret i Finland rika gåfvor tillströmmat från Sverige, gladde sig de båda vännerna innerligt däröfver.**

Runeberg kom, såsom ofvan berättats, aldrig att förnya sitt besök i Sverige; särskildt under sommaren 1860 hade Beskow hoppats få se honom igen. I stället hade denne glädjen att vid olika tillfällen mottaga två af Runebergs söner Walter och Lorenzo, hvilka han sedan följde med stort intresse. Äfven med Runebergs reskamrat i Sverige professor Lille stod Beskow fortfarande i förbindelse; den förre framförde då och då hälsningar från Runeberg, likasom äfven den gemensamme vännen J. J. Nordström. Bland de i Sverige vistande finnarne, som utgjorde en prydnad för sitt nya fosterland, funnos blott, skref Beskow i januari 1857, Nordström och Lefrén kvar; med flere af de bortgångne hade Beskow varit bekant: «Jag minnes ännu, i deras fulla kraft, Adlercreutz, bröderna Wirsén, Edelcrantz, Tawast, Choræus, Poppius, Lauréus, Franzén,

* Den 2 januari 1857 skref Beskow om huru han haft det nyårsdagen, tilläggande följande: «Sedan läste jag en nyårspredikan af Franzén. Hans minne återkallade hans älskade fosterbygd och den icke mindre älskade arftagaren af hans lyra, hvars härliga psalmverk han dock icke fick upplefva. Hvad detta verk skulle fägnat honom! Alla röster sammanstämma i dess lof».

** I sitt januaribref 1857 uttrycker Beskow sin glädje öfver «de skålar som i Helsingfors egnats ungdomen vid våra högskolor». Ur ett bref från Runeberg till A. Bohlin af april 1857 må anföras följande ord: «En varm hälsning till gamla Sverige, som så broderligt vackert ihågkommer oss finnar i nödens stund!».

Skogman och Crusell. De fyra sistnämnda voro bland mina närmaste vänner!». Runeberg hoppades å sin sida på ett besök af Beskow. I januaribrefvet 1854 yttrade denne: «Mången gång känner jag en liflig önskan att besöka dig och se *ditt* land, som en gång var vårt gemensamma, men hågkomsten däraf och tanken att blotta anblicken af Sveaborg, ja hvarje steg i det gamla hjältelandet skulle blandas med saknadens känslor, sammanpressar mitt hjärta och nödgar mig att endast sända hälsningar öfver hafvet. En tröstande aning säger mig dock, att vi ännu en gång skola råkas här i lifvet. Och skulle ett vidrigt öde äfven förneka mig denna glädje, så hoppas jag att du likväl icke alldeles glömmer mig. Ofta tänker jag på de sköna stunder du förunnade oss under din korta härvaro, och bland hvilka läsningen af dina verser en morgon hos mig, besöket vid Döbelns graf och hos prins Gustaf, då han sjöng sina sköna romanser för oss, utgöra glanspunkterna». Sin längtan till Finland uttryckte Beskow sedermera i brefven flera gånger; till och med under krigsåren heter det: «Om Gud ger hälsa och fred, hoppas jag ju denna önskan fullbordas någon gång», och ännu 1860 hade han och hans fru icke uppgifvit tanken på ett besök i Finland.

Runebergs ungdomliga anfall på «Sveriges anor» berördes aldrig emellan de båda vännerna, lika litet som det sannolikt af Beskow författade skarpa svaret på Runebergs kritiker «Den nya stjärnan i östern»; vid ett nytt personligt sammanträffande hade Runeberg tänkt klargöra saken. I sina Samlade skrifter ville denne, som bekant, icke låta intaga uppsatsen om Sveriges anor. Då Topelius en gång, på tal om Beskows vänlighet under Stockholmsbesöket, menade att denna borde känts såsom «glödande kol för en gammal missgärning», svarade Runeberg «med sitt blidaste skämt: Han är så beskedlig». Öfver sitt skrifbord hade Runeberg uppsatt Beskows porträtt.

I sitt sista bref uttalar Runeberg det varmaste deltagande i Beskows bekymmer för sin hustrus hälsa och sin egen aftagande synförmåga: «Den, som öppnat och vill öppna så mångas ögon som Bror, borde väl få behålla sina egna, och den, som helat och vill hela så många oförskylldt slagna sår, borde själf ej behöfva sakna sin närmaste och bästa läkarinna». Beskows hälsa förbättrades

för en tid, men några månader senare kom till honom den sorgliga underrättelsen, att Runeberg fått ett svårt slaganfall. Hans smärta öfver vännens olycka var djup och uppriktig; i följande januaribref yttrade han: «Detta smärtans budskap skulle alltid varit hjärtgripande, men blef det dubbelt i ett ögonblick, när dina «Kungar på Salamis»*, som kort förut blifvit oss bekanta, väckte en allmän förtjusning; alla talade därom, hänförelsen och erkänslan hade nått sin höjd, då slaget inträffade, hvilket hotade att beröfva oss våra varmaste känslors föremål. Svenska akademins ordförande hade nyss förut, på högtidsdagen, antydt, huru vi med klappande hjärta väntade din sångmös nya uppenbarelse, — den kom, och omedelbart därefter sorgeposten».

Efter den tiden blef det Runebergs förträffliga maka, som å hans vägnar skötte korrespondansen. Redan förut hade de båda fruarna indragits i vänskapsförbindelsen. Runeberg hade ju i Stockholm gjort friherrinnan von Beskows personliga bekantskap och tyckes hafva satt den mycket högt; och till fru Runeberg skickade Beskow hälsningar särskildt sedan han lärt känna hennes vackra «Teckningar och drömmar». Varmt deltog Beskow och hans hustru med de finska vännerna, sörjande öfver sjukdomen, glädjande sig öfver de Runebergska sönernas framgång, särskildt Walters konstnärslagrar. I januaribrefvet 1867 uttrycker han sin stora tillfredsställelse öfver att Helsingfors universitet hade hedrat honom med ett lyckönskningsbref på hans 70-årsdag. Det följande brefvet innehåller, såsom flera föregående, klagan öfver egen ohälsa; detta bref blef också Beskows sista till den älskade finske skalden: några månader senare den 17 oktober 1868 bortgick Runebergs närmaste vän bland de svenske författarne.

Så olika de syntes vara i yttre afseende, dessa båda litteraturens stormän — den ene en skald med geniets adel, lefvande i anspråkslös tillbakadragenhet, den andre en habil vitterlekare med smak och

---

* Om Kungarne på Salamis fäller Beskow i samma bref följande omdöme: «Denna dikt har satt mig i förundran, ej minst för dess ungdomlighet, den vårluft som den andas... För mig och för många synes det en gåta huru den äktfinska kraften adlats till grekisk, huru den blyga nordiska skönheten klädts i grekernas genomskinliga dräkt, och huru vårt modersmål fått attisk klang och böjlighet».

kritisk sans, en baroniserad hofman och skönlitteraturens officielle vårdare — så funnos dock inre beröringspunkter såsom stöd för deras vänskap: hjärtats ädelhet och kärleken till det sköna.

Fastän Runeberg icke vidare kom att göra någon resa till Sverige, sammanträffade han äfven sedermera rätt ofta med svenskar. En sådan hade slagit sig ned i Borgå, där han blef anställd vid gymnasiet samt en tid var kamrat med Runeberg: Johan Knutsson, bördig från Skåne, hvilken 1844 blef ritlärare i Borgå. Vid sin ansökan till denna plats hade han fogat ett blyertsporträtt af Runeberg, hvilket sedan blef utfördt i litografi. Äfven sedermera gjorde han flera porträtt af Runeberg, till och med en liten byst, som utfördes och spreds i gipsafgjutningar.

Under den finska jubelfesten i Helsingfors 1857 träffade Runeberg också de svenske delegerade, dock, på grund af sitt korta vistande i staden, helt flyktigt. Han fick sålunda icke höra den vackra skål, som för skalden föreslogs på en fest, dagen före teologiedoktorspromotionen, af en af de svenske gästerna, professor Axel Nyblæus från Lund. Ej heller var han med på den bekanta afskedsfesten för svenskarne, hvilken hade så obehagliga följder; men det är kändt huru lifligt Runeberg beklagade A. E. Nordenskiölds — sin förre lärjunges — skiljande från universitetet.

Icke få voro de svenskar, som vallfärdade till Borgå för att göra skalden sin uppvaktning. Dit kom 1858 arkivarien A. Kullberg, såsom redan omtalats, och följande år W. E. Svedelius, då professor i Lund, hvilken i sina »Anteckningar om mitt förflutna lif» berättat om detta besök. Lorenz Dietrichson, som vistades i Finland på hösten 1861, har äfven lämnat en intressant skildring i tryck om sitt sammanträffande med Runeberg, hvarom mera nedan; likaså C. R. Nyblom, som besökte skalden 1869. Äfven åtskilliga andra ännu lefvande svenskar — C. Adelsköld, G. Mittag-Leffler m. fl. — hafva i Borgå uppvaktat Runeberg och kunna berätta därom. De hafva för Runeberg varit vittnen om huru varmt han alltjämt var älskad af det svenska folket, och huru djupt Sverige deltog för den åldrige skalden under hans svåra långa sjukdom. Och från Rune-

bergs hjärta och läppar uppsteg nog ofta den önskan, som han tillropade Adelsköld till afsked: «Gud beskydde det gamla älskade broderlandet Sverige!*

III.

RUNEBERGS DIKTER OCH DEN SVENSKA KRITIKEN.

Ända från sitt första framträdande och i all synnerhet efter utgifvandet af Hanna var Runebergs diktning föremål för liflig uppmärksamhet i Sverige. Detta har redan till dels framgått af det föregående; men det återstår att redogöra för den kritik och de offentliga omdömen, som de Runebergska dikterna här framkallade, vidare för deras spridning och användning i Sverige samt för den hyllning, som af den svenska allmänheten egnades Runeberg, för vår Runebergslitteratur och slutligen för den betydelse, som Runebergs skaldskap egt och eger för den svenska litteraturens utveckling.

Den första diktsamlingen, med de härliga idyllepigrammen, samt de serviska folksångerna i öfversättning rönte erkännande, men väckte icke genast någon lifligare beundran; detta gäller till stor del äfven om Elgskyttarne.** Emellertid fann särskildt Idyll och epigram bifall både i Gustaf Hjertas tidning Den svenske medborgaren och i Johan Erik Rydqvists tidskrift Heimdall.

Rydqvist, en af den tidens förnämste kritiker, synes, i motsats mot anmälaren i Medborgaren, icke hafva funnit något särskildt finskt i idyllepigrammen — han framkastade till och med något senare den förmodan, att de voro efterbildningar, några kanske rent af öfversättningar, från serviskan, en uppfattning hvaremot Runeberg med full rätt protesterade. I idyllepigrammen fann Ryd-

* Cl. Adelsköld, Ur mitt dagboks- och pro-diversekonto II, p. 366 f. (Det var år 1869 A. vistades några dagar i Borgå).

** Om mottagandet af Runebergs första diktverk i Sverige kan jag yttra mig i största korthet, då det redan utförligt behandlats af E. Lagus i uppsatsen «Runebergs tidigare diktning, uppfattad af samtiden» (1895).

qvist annars en verklig poesi; likaså i en del af de smärre dikterna. Likväl förmenade han att Runebergs «poetiska anda kanske mest fördelaktigt» yttrade sig i Svartsjukans nätter. Och Rydqvist trodde sig finna, att Runeberg med framgång skulle kunna försöka sig i «de objektiva skaldearterna». Så utkom Elgskyttarne. I detta verk tyckte sig Rydqvist, liksom anmälaren i Nya Argus, märka en viss imitation efter Voss och Göthe, men han betonade att, om än framställningssättet och diktarten vore liknande, poemet dock hade sin egen ton jämte det nationella ämnet. Detta nya hos Runeberg, det äkta finländska draget i förening med en folkdikten närstående enkelhet och naturlighet, kunde icke undgå den svenske kritikerns uppmärksamhet; ja Rydqvist misstänkte till och med — efter Runebergs anfall på «Sveriges nu gällande poetiska litteratur» — att han åsyftade «den finska litteraturens afskiljande från den svenska»;* i hvarje fall syntes Runeberg vilja inleda «ett nationellt finskt skaldskap». Äfven anmälaren i Nya Argus erkände, att i Elgskyttarne öppnade sig en ny värld, «vidt skild från hvad man är van att träffa i något annat lands poesi». Annars var nog publiken ännu så bortskämd med en glänsande diktion i fosforistisk eller tegnéristisk stil, att den i början endast fattade Runebergs betydande epos som «en enkel, trogen och väl lokaliserad naturmålning»** och ännu icke

* Ett märkligt bref från Rydqvist till Atterbom af år 1834 anföres i Warburgs ofvan nämnda uppsats 1901. Rydqvist påpekar däri, att han i sin (strax nedan i texten omtalade) artikel i Litteratur-Föreningens Tidning icke ingått på bedömande af Runebergs anfall på de svenske författarne, enär han ej ville synas hafva «tagit humör» å deras vägnar; han anför vidare ett rykte, hvarpå han visserligen icke tror, att den ryska regeringen uppmuntrade Runebergs anfall ... «Detta har jag sökt angifva med den försiktighet att ej tidningen må blifva i Finland förbjuden». — Det anförda ryktet blef snart förstummadt och det dröjde, såsom vi skola se, icke länge innan Runeberg för sin diktning blef allmänt älskad i Sverige.

** Citat ur den sannolikt af B. von Beskow författade artikeln «Den nya stjärnan i östern», införd i Dagligt Allehandas bihang, den 23 september 1833. Vid denna artikel, som innehåller en hel del hätska utfall mot Runeberg och en i det hela orättmätig kritik af hans dittills utgifna skrifter, kan jag här icke uppehålla mig, utan får hänvisa till Strömborg och E. Lagus. Beskow synes emellertid i viss mån varit ursäktad. Med sin beundran för Tegnér och andra af Runeberg angripne eller nonchalerade svenske skalder kunde han ju med skäl känna förtrytelse mot kritikern i Helsingfors Morgonblad. Särskildt hade det naturligtvis också sårat honom att Runebergs nedgörande artikel om Sveriges anor — en dikt, som då var nära ett årtionde gammal — aftryckts af Stockholmsposten. Denna tidning redigerades då af Anders Lindeberg, hvilken förut angripits af Beskow; och lär det varit dessa Beskows angrepp på den stackars Lindeberg, som förtretat Runeberg och först väckt hans lust att gifva Beskow en afbasning.

förstod den storslagna poesin i Grafven i Perho. Det må dock tilläggas, att åtskilligt ur Elgskyttarne, särskildt tiggaren Arons berättelse, med beröm blef återgifvet i den svenska prässen, och att man med Rydqvist beundrade det lefvande, konkreta i Runebergs bilder. Med Grafven i Perho sysselsatte sig tidningarna också rätt mycket, i anledning af det akademiska pris den vunnit.

Om än Rydqvists anmälan af Elgskyttarne är väl ljum, erkände han dock upprepade gånger Runebergs «snille». Och när Runebergs andra diktsamling utkom, försökte han att synas så objektiv som möjligt, oaktadt han väl kunde vara uppbragt öfver det Runebergska anfallet på Sveriges skalder. Visserligen menar han nu (i en artikel införd i Svenska Litteratur-Föreningens Tidning 1834 n:o 1), att Runeberg i idyllepigrammen är «en servisk homerid», men genom Grafven i Perho och andra stycken finner han att denne själfständigt återger «det nordiska lynnet och särskildt det finska»; den raska gången, den friska tonen och kärleken till naturen, som redan utmärkt hans första diktsamling, hafva här «antagit ett manligare och friare uttryck». Och Rydqvist konstaterar, att «Runebergs poetiska genius är i *stigande*»; väl söker denne nu tydligare än förut «befria sig från den nyare konstpoesins sentimentalitet», men «ännu högre stigen skall han förmodligen skönja att icke *all* så kallad sentimentalitet är känslopråI, flärd, tomt glitter, och att det gifves en poesi, som kan vara *idéns* utan att därför mindre vara *naturens*». I flera viktiga afseenden har Rydqvist träffat det rätta i denna anmälan, hvilken väl hör till det märkligaste, som skrifvits om Runebergs diktning; och hans förmodan om utvecklingen af denna — att Runeberg också skulle visa sig vara en «idéns» ej blott «naturens» skald — gick blott några få år efteråt i fullbordan.

Den reservation, som ännu förmärkes hos Rydqvist, vek snart för en fullare förståelse af Runebergs skaldskap hos den svenska kritiken; och efter hand hördes alltmer beundrande omdömen, hvilka hafva så mycket större betydelse, som de framfördes af den tidens förnämste kritiker af skilda läger, å ena sidan Atterbom, och å den andra Malmström. Enstaka skorrande missljud i beundringens lofsång hade för opinionen i Sverige mindre betydelse.

De ledande i Svenska Litteratur-Föreningens Tidning funno snart att Rydqvist icke låtit Runebergs diktning vederfaras full rättvisa. Atterbom hade, berättas det, velat skrifva en «välljudande recension» af Elgskyttarne, men afhållits därifrån af hoppet att Franzén skulle göra det i hans ställe — af Franzéns hand väntade man, som vi sett, länge en teckning af Runebergs skaldskap. Runeberg kallades, redan innan Hanna utkommit, «den förnämste af vår vitterhets yngre sångare» i en artikel i nämnda tidning undertecknad L—m (Lénström). Carl Johan Lénström, då Atterboms docent i Upsala, anmälde sedan Hanna på ett i det hela särdeles entusiastiskt sätt: Runeberg framstår som en äkta folkskald, hos honom är «konsten dold och dikten tyckes vara ett naturalster ehuru ett utomordentligt förträffligt» etc. Följde så af Lénströms penna i tidskriften Eos 1839 ett «skaldeporträtt» af Runeberg, hvilket porträtt visserligen stämplats som misslyckadt, men som dock eger en viss betydelse. Med stöd af denna och den föregående uppsatsen af Lénström lämnades en bild af Runebergs skaldskap i Finsk Nationalkalender för 1840, och Lénström baserade själf på den sin framställning af Runebergs diktning i Svenska Poesins Historia del II (1840). I en föregående öfversikt af Sveriges litteratur, nämligen P. A. Sondéns upplaga af L. Hammarskölds «Svenska vitterheten» — vår egentligen första svenska litteraturhistoria —, hade bland nyare skalder, hvilka i allmänhet blott uppräknas, nämnts Runeberg, hvarvid det tillägget gjorts, att hans dikter «utmärka sig fördelaktigt framför de flesta samtida i Sverige». I sin svenska litteraturhistoria har nu Lénström en längre utgjutelse, hvilken, ehuru den «tyska estetiken» däri föraktfullt omtalas, mest utgöres af ett kvasiestetiskt kåseri öfver realism, lyrik, episk idyll etc. med inströdda omdömen om Elgskyttarne, Hanna samt några af Runebergs mindre stycken. Åtskilligt förfeladt finnes visserligen i dessa omdömen, men också något träffande. Särskildt framhäfver Lénström Runebergs förundransvärda åskådlighet i de båda stora episka dikterna, «mästerliga skildringar på fulländade hexametrar», samt det verkligen poetiska i den enkla framställningen ur natur- och folklifvet; och han betonar att Runeberg ingalunda är någon efterbildare af Göthe, med hvars Hermann och Dorothea hans Hanna väl kan mäta sig — några

taflor däri äro «fullt jämngoda med hvilken som helst» i Göthes dikt. Annars drabbas nog Lénströms framställning till en del med rätta af beskyllningen «svammel»; detta gäller särskildt när han skall utveckla det mer eller mindre nationella i Runebergs dikter samt dennes brist på «lyrisk åder». Och oaktadt han sätter denne högst som epiker, upptager han honom dock i den öfversikt, han i slutet af samma verk lämnar af Sveriges vitterhet, jämte Böttiger som den «utmärktaste» bland yngre lyriker. — Äfven J. Grot, som samtidigt presenterade Runeberg för den ryska publiken, menade att denne lyckades bäst i episka idyller, tilläggande att «själfva svenskarne erkänna enhälligt att Elgskyttarne bland deras få (!) skaldestycken intager hedersrummet».

Trots allt har den mångskrifvande Lénström tvifvelsutan bidragit till att för Runeberg intressera icke blott den svenska allmänheten, utan äfven den danska. I den i Köpenhamn utgifna tidskriften Brage og Idun påpekade han i en uppsats med titel «Blick på Sveriges nu lefvande skalder» Runebergs betydelse med följande ord: «Bland de nyare författarna intaga Runeberg och mamsell Bremer främsta rummet. — J. L. Runeberg har gifvit oss mästerliga skildringar ur folklifvet i idyllisk episk form. Hans båda eposdikter äro värda att sättas bredvid Hermann och Dorothea, så friska, naturkänsliga, objektiva äro de. Hans lyrik är lika utmärkt i den skildrande arten, t. ex. Idyll och epigram, i den serviska folkvisans tonart». Och i en i samma tidskrift 1841 införd uppsats om finnarnes poesi aftryckte Lénström Runebergs skildring från Saarijärvi och meddelade som «sedeskildrande drag» ett stycke ur Elgskyttarne, Runebergs «ypperliga nationaldikt». Runeberg visade också Lénström, som vi sett, den uppmärksamheten att tillsända honom den sistnämnda år utgifna Nadeschda.

Vida större betydelse än Lénströms «karaktäristiker» ega naturligtvis Atterboms omdömen. Dessa framkommo i tryck först 1838 — och egentligen endast då — nämligen i en uppsats i Svenska Litteratur-Föreningens Tidning (februarihäftet). Denna uppsats skulle blott utgöra den principiella inledningen till tvenne följande, hvilka mera ingående skulle behandla Runebergs lyrik och epik; dessa blefvo emellertid aldrig skrifna eller tryckta. Uppsatsen är likväl

märklig nog, mest för Atterboms egen skull, för kännedomen om hans verkliga uppskattning af den äkta realismen i poesin. Atterbom tar fasta på den motsats i diktningen, som redan Rydqvist antydt, och som sedan Lénström, ehuru föga lyckadt, sökt utreda, motsatsen emellan subjektivitet och objektivitet, idealpoesi och naturpoesi. Hos den verklige skalden äro i grunden dessa sidor förenade, men de framträda ofta skilda och motsatta. Så ser man en åt mystik gående idealism hos Stagnelius, en poetisk realism däremot hos Runeberg, sådan han utvecklat sig och framträder särdeles i de idylliskt episka dikterna. Man kan kalla Runeberg mera «objektiv» än de flesta andra svenska skalder, «utan att likväl ha *endast därmed* hvarken så bestämdt utmärkt honom från dessa, eller så afgjordt tillerkänt honom företräde framför dessa, som man troligen förmodar». Hans framträdande måste hälsas som den lyckligaste företeelse i en tid, då idealismen på flera håll tenderar till en «abstrakt trånad» i sitt motsättande af ideal och verklighet. Hans skaplynne är äkta naivt, visar friskhet och klarhet, uppgår i omedelbar skådning och återspegling af föremålen och sluter sig därför gärna till den nationella folkdikten och folksången. — Atterbom, som börjat sin artikel med ett instämmande i Lénströms önskan att Runeberg också måtte bli en af Sveriges folkskalder, konstaterar att han redan är allmänt erkänd i Sverige och redan på många håll älskad, och att han, Atterbom, själf «länge tillhört de varmaste vännerna af hans sångmö». Detta oförbehållsamma uppskattande af Runebergs diktning hedrar Atterbom i dubbel måtto; dels var ju Runebergs diktning en helt annan än hans egen, dels hade Runeberg några få år förut skarpt angripit Atterboms skaldskap och nedsatt dess betydelse, ja stämplat det såsom lidande af oreda, otydlighet och excentrisitet. Att denne likväl, både från början och än mera sedan Runebergs större dikter utkommit, uppriktigt beundrade honom, framgår af hans korrespondans under olika tider. Ofvan är något därur citeradt (brefvet till Tegnér 1841). Det visar sig af andra ställen att han snart satte Runeberg högre än andra på 1830- och 1840-talet uppträdande svenska diktare, ja slutligen kom att sätta honom öfver Tegnér.*

* I ett bref från Atterbom till Molbech, befintligt i Köpenhamns Store Kongl. Bibliotek, af den 15 september 1850 läses följande, som doktor F. Vetterlund benäget meddelat

Särdeles högt sattes Runeberg också af Atterboms motståndare den unge Bernhard Elis Malmström. I en ganska märklig uppsats i Eos 1839 «Blick på svenska vitterhetens närvarande tillstånd» — en intressant motsvarighet men äfven motsats till Runebergs «Blick» sju år tidigare — framhöll Malmström, gent emot fosforisterna, jämte några diktare af den äldre generationen Böttiger och Dahlgren samt i synnerhet Almqvist och Runeberg, och kallade denne «vår epoks mest fulländade vittre konstnär». Hans Elgskyttarne och Hanna satte Malmström bredvid Iliaden och Odysséen. — Med stort beröm anmälde Malmström två år senare Nadeschda i en artikel i Frey. Jämte en «lika gedigen, skön och klangfull som omväxlande» vers samt en rörligare form fann man i denna nya dikt af Runeberg «allt det på en gång djuptänkta och åskådliga, på en gång manligt sansade och naivt rörande, som utmärker Runebergs sångmö».

Annars synes allmänheten icke haft lika lätt att fatta skönheten i Nadeschda — och än mindre den i Kung Fjalar — som i de tidigare poemen, särskildt Hanna och äfven Julkvällen. Den sistnämnda dikten anmäldes också i Frey såsom ett «mästerverk», hvari Runeberg åter visar «den finska nationaliteten obemängd och fri från främmande tillsatser i en på en gång sann och idealisk gestalt».*

Innan vi lämna Nadeschda, må här ännu ett par tidningsartiklar från olika pressläger omnämnas. I den konservativa tidningen Svenska Biet, som utgafs af J. C. Hellberg med biträde af åtskilliga litterära personer, anmäldes Nadeschda (möjligen af J. G. Wahlström) i en artikelserie gående genom tre nummer; i denna dikt visar sig, heter det här, Runebergs snille, hvars enkla storhet redan intagit alla, ännu mera mångsidigt, med nya stämningar, «i mångtonigare, rikare, klarare men lika ren och djup harmoni». Men i det liberala

---

mig (ock citeradt i K. Warburgs ofvan anförda uppsats): «Ditt omdöme öfver Runebergs Fänrik Stål gläder mig. Han är enligt min tanke en skald af långt ädlare och större slag än Tegnér».

* Signaturen —D—D— under denna anmälan betyder säkerligen icke, såsom Strömborg angifver, Atterbom, utan sannolikt Daniel Danelius, hvilken såsom ung magister med denna signatur uppträdt i Poetisk Kalender och alltjämt, äfven sedan han blifvit kyrkoherde i Sorunda, var litterärt verksam.

Aftonbladet sökte Orvar Odd, hvilken i allmänhet icke fann Runebergs skaldskap ega «en rang af allra första ordningen», uppvisa att Nadeschda, som han väl anser hafva bättre komposition och vara mera underhållande än Runebergs föregående epos, dock har «framstående lyten» och «opoetiska mellanstycken». Emellertid framdrager han, efter ett mycket ytligt resonnemang om versformens betydelse, endast ett sådant stycke, början af sjunde sången, hvars karaktäristiska värde han ej förstår. Men han erkänner också det antingen storslagna eller ljufva i andra partier. Det svar, som på denna artikel följde i Helsingfors Morgonblad, aftrycktes sedan i Svenska Biet.

Samma ståndpunkt intog Orvar Odd ännu fyra år senare, då han i Köpenhamn höll föredrag om den nyare svenska litteraturen. Under det han anser idyllepigrammen berömvärda, menar han att Runeberg som epiker borde skrifva — på prosa. Ett förvånande drag af oförstånd hos den annars i flera afseenden så skarpsynte Sturzen-Becker! Men för honom betydde «det pikanta», som han — ännu innan Fänrik Stål utkommit — saknade hos Runeberg, alltför mycket. I sina «Grupper och personager» (1861), hvari Köpenhamnsföreläsningarna omarbetade ingingo, uteslöt han dock dessa yttranden om Runeberg. Han ger honom endast — på tal om den svenska litteraturens efterklangsmässighet och gråtmildhet vid början af 1840-talet — en släng för de långa episoderna «i ultra-Vossisk smak»; men han börjar sin skildring af den tidens vittra förhållanden med det betecknande uttrycket: «Runeberg hade icke ännu funnit sin Fänrik Stål». När Sägnernas första häfte utkommit, hade Orvar Odd i den i Helsingborg utgifna Öresundsposten yttrat, att de utgjorde «en stor märkvärdighet» såsom litterär företeelse; hvad formen och de «stundom nog breda färgerna» beträffar, menade han att anmärkningar kunde göras. Efter Sägnernas andra häfte var väl äfven Sturzen-Becker besegrad.

Kung Fjalar väckte icke genast någon större entusiasm; i bildade kretser läste man likväl dikten «med stor beundran», såsom friherrinnan von Knorring skref till Snellman. Svenska Biet innehöll ett poem till Runeberg, hvari det hette att «ädelstenen i din skaldekrona Fjalar är»; och i Aftonbladet yttrades i en nedan citerad

artikel några år senare att Kung Fjalar «ur rent konstnärlig synpunkt» var Runebergs förnämsta dikt. Likväl har man nog på många håll däri funnit, jämte en ovanlig, något hård versifikation, «en viss köld», i likhet med recensenten i det i Uppsala utgifna Intelligensbladet, som redigerades af F. G. Afzelius, och hvari bland andra B. E. Malmström medarbetade. Denne recensent, som tydligen blifvit förbluffad öfver den helt nya tonen och det från det häfdvunna afvikande behandlingssättet af ett «forngötiskt» ämne, ansåg att Runeberg här helt och hållet aflägsnat sig från «den svensk-finska traditionen». — Huru högt man sedan i Sverige lärt skatta denna fullödiga skapelse af Runebergs geni, visa yttranden af Dietrichson och Nyblom, Chr. Cavallin och Th. Hasselquist samt dikter af t. ex. C. L. Östergren, hvilken just upptagit «Fjalar» såsom sitt skaldenamn.*

Att Fänrik Ståls sägner i Sverige genast skulle hälsas med beundran, var åter naturligt; här visade Runeberg just sin «svenska finskhet», om han också i än högre grad gaf den finska nationaliteten en drifkraft till utveckling. Detta framhölls i en varmhjärtad anmälan, som finnes införd (februari 1849) i den ofvan omtalade då af C. F. Bergstedt utgifna tidskriften Frey, hvari bland andra J. G. Wahlström och B. E. Malmström voro medarbetare. Många delade nog denne anmälares mening att efter Fritiofs saga intet skönare diktverk framkommit i den svenska litteraturen. Bland ännu lefvande idkare af svensk skaldekonst — hette det vidare — finnes säkerligen ingen, som är mera populär bland svenska folket än Runeberg, «oaktadt sin starkt prononcerade finska nationalitet». — Emot anmälarens åsikt, att det originellaste i Runebergs diktning vore det specifikt finska elementet, uppträdde nu Runebergs till Sverige öfverflyttade landsman G. H. Mellin** i en uppsats «Om den svenska

* Runebergs egen förträffliga, af tidskriften Saimas kritik föranledda uppsats om Kung Fjalar aftrycktes, jämte en kort inledning, som framhöll poemets stora värde, i «Kritiska ströftåg af Heimdall», ett häfte som utgafs (af Wetterhoff och von Qvanten) i Stockholm 1857.

** I en uppsats om Sägnernas historia i den nedan omtalade publikationen Till Fänrik Ståls minne (Lund 1898) uppgifves genom misstag Mellin vara författaren till den nyss omtalade anmälan i Freys februarihäfte (äfven ett par andra där begångna smärre misstag blifva ofvan i texten rättade). — För öfrigt får jag hänvisa till nämnda uppsats för

litteraturen i Finland», som äfvenledes infördes i Frey. Mellin fortsätter efter denna protest: «Hvad som däremot tydligt karaktäriserande hos honom framträder, är hans svenskhet icke blott i det rena språket, utan i världsåskådning, i sympatier, just i hans bildning». Orätt vore tro att den svenska bildningen i Finland «lutar till sin undergång», då den uppenbarar sig i sådana produktioner som Runebergs; vore det sant, så stode det också illa till med den svenska litteraturen på västra sidan Östersjön, ty hvad den har att framte «härligare och utmärktare än Runebergs dikter, torde icke vara möjligt att visa».

Döbeln vid Jutas hade särskildt med beundran framhållits af anmälaren i Frey. Så skedde också i Morgonbladet, där recensenten yttrade att detta stycke hörde till det allra förnämsta i den nyare litteraturen både hvad beträffar «sublim hänförelse och slående verklighet». — Det bör också tilläggas att man i Sverige med glädje och bifall läste Chr. Molbechs beröm öfver Sägnerna, hvari, såsom vi sett, Atterbom lifligt instämde.

Ett nedsättande omdöme öfver denna Runebergs härliga diktcykel, hvars värde icke ens Orvar Odd kunnat förneka, framkom likväl i Sverige, och det var återigen Aftonbladet som agerade «Runebergs buse». I en för öfrigt väl skrifven artikel förklarades här (i numren för den 6 och 15 juni 1849) Sägnerna lida af betydliga svagheter och vara underlägsna Runebergs äldre poem såväl i originalitet och «finskhet» som i individuell gestaltning eller «personskildring». Visserligen, hette det, äro dessa sånger «förträffliga i det närmaste alla» — särskildt berömmes Döbeln vid Jutas såsom den «djupast rörande» och äfven Löjtnant Zidén såsom egande få sina likar i sammansmältningen af två så olika element som det elegiskt ljufva och det martialiskt raska — och man medgaf att Runeberg genom Sägnerna blifvit «vår älskling i skaldeväg ännu mer än han var det förut»; men man betviflade starkt att Fänrik Stål skulle blifva långlifvad eller få «eternitet» — anmälaren i Frey hade däremot förespått honom odödlighet. Denna Aftonbladets

åtskilliga detaljer rörande den kritik Fänrik Stål här framkallade (t. ex. anmärkningen om slutet af Sven Dufva, hvilken anmärkning först framkom i Palmblads Läsning för bildning och nöje, 1857) samt rörande det allmänna intrycket i Sverige af Sägnernas båda häften.

recension är märklig särskildt därför att den sades vara författad af C. J. L. Almqvist, den af Runeberg högt beundrade. Detta anfördes, maliciöst nog, af J. W. Snellman, som tog sig det orådet före att aftrycka recensionen i sitt Litteraturblad (10:de numret 1849) under rubriken «Runebergs poesi bedömd i Sverige». I de inledande orden betonade dock Snellman, som ännu fem år förut — med orätt — påstått att Runebergs dikter voro «jämförelsevis ringa kända» i Sverige, att man i Finland väl visste «huru högt anseende Runeberg eger i Sverige och huru hans sånger där äfven dag för dag blifvit allt mera populära». Mot denna artikel uppträdde några månader senare Fr. Cygnæus, som i samma Litteraturblad (nu redigeradt af Elmgren) införde en skarp «Protest emot svenska omdömen öfver finsk poesi och finska poeter» — en första uppsats, som blott behandlar Aftonbladsartikeln och Snellmans aftryck däraf (fortsättningen blef hans 1861 offentliggjorda vidlyftiga Betraktelser öfver Sägnerna). Uppsatsen i Frey fann Cygnæus i flera hänseenden skarpsinnigare och bättre, och han erinrade äfven om Atterboms tidigare yttranden om Runeberg. Jämte utredning af vissa princip-frågor innehåller Protesten utfall mot — Almqvist, hvilken snärtas tämligen närgånget; Cygnæus tyckes verkligen hafva trott på Almqvists författarskap.*

Från de flesta håll ansåg man emellertid en «kritik» af Fänrik Ståls sägner öfverflödig och uttalade blott en oförställd beundran. Denna beundran tog sig flera skilda former. I den hyllning, som från veteranernas och deras efterkommandes sida bragtes Runeberg 1854, då en praktfull silfverkanna, prydd på locket af ett (i Stockholm förfärdigadt) lejon, till honom vid en högtidlig festlighet öfverlämnades, deltogo också åtskilliga svenska veteraner och svenska familjer. En stor del af hjältarna i Fänrik Ståls sägner voro ju svenskar, andra från Finland härstammande hade efter kriget bosatt

* Strömborg yttrar (IV, 1,534), på tal om Sturzen-Beckers nedsättande omdömen om Runeberg 1845, att de voro, «om man undantager kritiken af Runebergs psalmbok, af antydda slag de sista som han i tiden behöfde höra». Detta yttrande tyckes tyda på obekantskap med Aftonbladets ofvan refererade artikel samt Snellmans och Cygnæus' polemik i anledning däraf, hvilken väl icke kan hafva undgått att komma till Runebergs kännedom. Hvad Almqvists författarskap beträffar — hvilket icke synes hafva blifvit förnekadt — så är det väl antagligt att Runeberg icke satt tro till uppgiften därom.

sig i Sverige. Också i Sverige blef den nu uppblomstrande veteranlitteraturen populär. En dithörande skrift må här särskildt omnämnas, Jo. Jolins «Veteranerna», ett tillfällighetsstycke som 1857 gafs i Stockholm till förmån för de nödlidande i Finland: både hvad personer och uttryckssätt beträffar erinras man där ständigt om Fänrik Stål och äfven om andra Runebergska motiv; i stycket deklameras von Konow och hans korporal, och på Lindblads Vårt Lands-melodi sjunges till Runebergs ära en dikt, hvari «sångens brudgum» nu säges stå «på Auras strand», men likväl, heter det: «hans sköna sång är *vår*».

Ännu högre steg jublet efter den andra samlingens utgifvande. Då förklarade man här allmänt Runeberg vara nordens förnämste diktare. Detta yttrades äfven af Aftonbladet, som nu visade sig alldeles intaget af Runeberg och vittnade om den nya samlingen Sägner att den var lika skön, lika helgjuten som den förra. Äfven må nämnas den anmälan, som intogs i Posttidningen den 8 februari 1861 och hvilken är undertecknad B—n (=J. N. Bruhn). Runeberg sättes här synnerligen högt såsom karaktärsmålare; jämte verklighetstroheten och den realistiska karaktäristiken medelst några få knappa drag (t. ex. N:o 15 Stolt, Munter och Trosskusken) framhålles särskildt Runebergs frihet från nationalskryt och bombast: «Detta är poesi i sak, verklig, faktisk sak».

Hvad slutligen Kungarne på Salamis beträffar, så mottogs detta Runebergs sista arbete också med beundran, om än, naturligt nog, hänförelsen icke kunde vara så liflig eller allmän. Bland prässuttalanden må påpekas en anmälan i den ansedda af C. S. Warburg utgifna tidskriften Svensk Månadsskrift 1864. Här framhålles det antika tycket i Runebergs diktning, hvilket visar sig i «en fullkomlig motsvarighet mellan idéerna och deras uttryck, en plastisk afrundning i formen, enkel och storartad tankegång, osökt naturlighet i bilder, naivité i uppfattning af lifvet, i förening med fulländad och noga genomtänkt konstnärlighet i dess framställning». Dessa «grekiska skönhetsdrag» återfinnas hos ingen annan svensk skald i samma grad. I världslitteraturen står i detta fall ensamt Göthe i jämnhöjd med Runeberg. Kungarne på Salamis, en tragedi «alltigenom så dramatiskt anlagd och så energiskt utvecklad, att

densamma med fördel bör kunna uppföras på våra skådebanor samt rikligen njutas af den svenska allmänheten», kan värdigt sättas vid sidan om Göthes Iphigenie, ja öfvergår denna, då Runeberg bättre än Göthe förmått ingjuta lefvande själ i den antika formen. Anmälaren berömmer karaktärsteckningen och framhåller af enskilda partier särskildt scenen då Eubulos igenkänner Eurysakes samt den stora dialogen mellan Leiokritos och Leontes, «något af det skönaste som på svenskt språk blifvit skrifvet».*

IV.

SPRIDNINGEN AF RUNEBERGS SKRIFTER I SVERIGE. ILLUSTRATIONER, MUSIK, ÖFVERSÄTTNINGAR.

Öfverallt i Sveriges land äro Runebergs dikter lästa och beundrade. Jämte Tegnér är han helt säkert den mest kände af alla svenskspråkiga skalder. Populära i vanlig mening äro emellertid hufvudsakligen Fänrik Ståls sägner, som också utgått och årligen utgå i en oräknelig mängd exemplar; dock hafva äfven Elgskyttarne, Hanna och Julkvällen under de sista årtiondena börjat tränga ned till folkets bredare lager.

Som bekant eftertrycktes Runebergs dikter olofligen i Sverige 1838, och denna upplaga spreds äfven till Finland, där, trots censuren, bokhandlarne tillhandahöllo den «ganska liberalt», såsom Runeberg skref till A. I. Arwidsson. Frenckell, som hade omhand försäljningen

* Uppförd har Kungarne på Salamis väl icke blifvit i Sverige. Runeberg synes själf icke varit öfvertygad om dess lämplighet för en modern scen; han var tveksam, skref han till Bohlin (den 28 september 1863) om möjligheten att uppföra stycket på grund af dess längd och «publikens ovana, kanske äfven skådespelarnes, vid skildringar af denna art». Som en kuriositet må nämnas att delar af första akten öfversatts till grekisk vers af Z. Ahlin (Skara 1864) och af Aug. W. Lönnegren (Luleå 1871). — Däremot blef «Kan ej» uppförd i Sverige och har nog icke sällan tjänat till dramatisk familjeläsning. Ett äldre litet stycke af Runeberg «Friaren från landet», som först trycktes i Helsingfors Morgonblad 1833, blef år 1846 några gånger uppfördt å Djurgårdsteatern i Stockholm.

af Runebergs hittills tryckta dikter, men ingalunda egde förlagsrätten, — hvilket man dock spridt ut till Runebergs förtrytelse —, misstänktes vara eftertryckaren (Berg) «på något sätt särdeles obligerad». Docenten C. J. Lénström i Upsala, som i en ofvan omtalad recension af Hanna i tidningen Eos uttryckt den önskan att Runebergs arbeten snart måtte spridas till hela svenska folket, skulle — så trodde man i Finland, kanske icke utan skäl — hafva biträdt vid utgifvandet och ordnandet. I Eos blef också företaget berömdt. Häremot protesterades i Borgå Tidning i en artikel «Till tidningen Eos» (af Runebergs kamrat lektor Öhman). Emellertid bidrog denna upplaga, såsom man anmärkt, i hög grad till att göra Runeberg känd bland en större publik i Sverige.* För honom själf var dock saken närmast obehaglig, såsom medförande stor förlust: «I allmänhet måste jag tillstå», skref han till Arwidsson, «att mitt läge såsom svensk skribent i Finland är ingenting mindre än afundsvärdt».

Snart blef likväl Runebergs rätt skyddad, i det han år 1841 (genom Arwidssons medverkan) fick privilegium exclusivum i Sverige på sina arbeten för en tid af 30 år. Tio år senare, då, såsom ofvan berättats, boktryckaren Abr. Bohlin mot en rätt betydlig summa öfvertagit utgifningsrätten för Sverige, började hans Samlade skrifter här att utgifvas. Först utkommo 1851—1852 tre band, hvilka under detta och följande årtionde upplefde fem upplagor. Som ett fjärde band tillades 1858 psalmerna jämte prosaberättelserna — en sammankoppling som klandrades i Illustrerad Tidning; detta band utgafs snart i ny upplaga. Det femte bandet 1864 innehöll Fänrik Ståls sägner II, Kungarne på Salamis samt smärre lyriska dikter III, m. m. Sjätte bandet af denna stora, väl tryckta upplaga utkom 1869, sedan förlaget öfvergått till G. & F. Beijer i Stockholm; och ombestyrdes denna del, innehållande Kan ej samt tillägg till ett par föregående afdelningar jämte de estetiska uppsatserna, af C. R. Nyblom. Denne erhöll samma år Runebergs «personliga uppdrag» att i Sverige utgifva en ny, fullständigt omordnad edition, som utkom 1870 i sex

* De första dikthäftena hade icke fått stor afsättning i Sverige; af andra samlingen dikter voro t. ex. blott 100 exemplar afsedda att sändas hit öfver. Härvid hafva också tullförhållandena medverkat.

band med företal och slutord af utgifvaren; denna edition utgick tre år senare i en godtköpsupplaga. År 1876 ordnades hans skrifter i två band, och denna «svenska folkets upplaga» — för hvilken inkomsten under följande år, Runebergs sista, öfverlämnades till honom såsom hedersgåfva från Sverige — har sedan stereotypiskt omtryckts flera gånger, senast nu i en «illustrerad jubileumsupplaga». Jämte Fänrik Ståls sägner hafva de flesta af Runebergs större dikter på det Beijerska förlaget utgifvits i skolupplagor, framförallt Elgskyttarne.

Det kan tilläggas, att Runeberg syntes vara särdeles belåten med sina svenska förläggare. Redan är omtaladt, att han under sin vistelse i Sverige blef personligen bekant med A. Bohlin, som genom bref i slutet af 1850 förfrågat sig om förlagsrätten. De stodo sedan i vänskaplig brefväxling med hvarandra. «Jag erkänner med glädje», skref Runeberg till Bohlin 1853, «att mina arbeten aldrig kunnat komma i bättre händer än dina». Med både tryck, papper och anordningen af det hela förklarade sig skalden mycket nöjd. Bohlin var till och med nära att få öfvertaga förlagsrätten till Runebergs arbeten äfven för Finland.*

Enstaka dikter af Runeberg hafva först i Sverige blifvit utgifna från trycket. Redan 1831 fick G. H. Mellin till sina Vinterblommor, en i Stockholm utgifven kalender, tre smärre dikter af Runeberg. Sedermera offentliggjordes här 1846 fem af de små stycken, som han förenade under titeln «Ett litet öde»; de meddelades — jämte de fem andra dithörande, hvilka nyss förut tryckts i Borgå tidning — i publikationen Nordstjernan (utgifven af C. G. Rylander i Stockholm), som det året innehöll bidrag af A. A. Afzelius, Franzén,

* I Kungliga biblioteket i Stockholm förvaras 22 bref från Runeberg till Bohlin, skrifna åren 1850—1863, jämte 19 till denne från fru Runeberg; äfven de senare angå till stor del Runebergs dikter och förlaget till dem. Särskildt intressanta äro två bref från Runeberg, af den 25 april 1857 och den 25 maj 1858, hvilka angå hans bearbetning af äldre psalmer och författarskap af nya. I brefven förekomma också flera notiser om Fänrik Ståls sägner II och Kungarne på Salamis, samt tidt och ofta underrättelser om Runebergs hälsa.

Frågan om Bohlins öfvertagande af förlaget för Finland, hvarom Strömborg meddelat upplysningar, afhandlas i flera bref 1858—1859. När detta förlag gick Bohlin ur händerna, synes denne visat någon misslynthet, hvilken emellertid snart gick öfver. Runeberg hade alltid funnit B. vara «en man af heder»; själf visade han sig mot denne synnerligen honett, han inlöste t. ex. (genom J. J. Nordström) ett svenskt eftertryck af Hanna, för att B. icke skulle göra förluster. Då B. i början af 1860 visade otålighet rörande Fänrik Stål II, som

Runeberg, P. Sparre och Sturzen-Becker. I detta litterära album deltog således det året jämte Runeberg både hans «store mästare» och hans «buse», den förre med En berättelse från Lappland, den senare med den snart populära vådevillen Apropåerna. Bekant är hurusom Sveaborg först blef offentliggjord i Sverige, Runeberg ovetande; i «skillingtryck» utgafs den åtminstone så tidigt som 1852. En bland de senare Fänrikarne, Den femte juli, lämnade Runeberg först att tryckas i Sverige; det var till arkivarien N. A. Kullberg, hvars besök i Borgå ofvan omtalats — hans publikation, som utgafs till julen 1859, hette «Nya nordiska dikter och skildringar af finske, danske, norske och svenske författare», och den inleddes af Runebergs nämnda dikt, hvarpå följde en af Topelius.

I svenska samlingsverk och läseböcker förekomma naturligtvis talrika prof på Runebergs skaldskap. Redan i C. J. Lénströms Svenska Antologi 1840 aftrycktes rätt många (tre utdrag ur Elgskyttarne, Zigenaren, elfva idyllepigram och tolf andra smärre dikter). Ur den tredje diktsamlingen skyndade Bonnier att i sin lilla «bijou-almanach» Eugenie för 1844 upptaga fyra poem o. s. v. Flere dikter och uppsatser, som Runeberg låtit trycka i sitt Morgonblad, hade snart blifvit aftryckta i svenska tidningar, framför allt i Upsala-tidningen Correspondenten, men äfven i Dagligt Allehanda (t. ex. En julkväll i lotskojan 1833).

Äfven Runebergs psalmer äro i Sverige kända och värderade; och Beskows ofvan anförda förutsägelse har gått i fullbordan. I de flesta nya psalmboksförslag har man hämtat bidrag från Runeberg, liksom man i flera fall upptagit hans förändringar af gamla psalmer. I C. A. Cavallins Förslag af 1879 förekomma femton psalmer af

dröjde, skref Runeberg att den gamle krigaren icke stode i B:s sold, utan «gör som han själf vill». Runeberg begärde sedan 30 exemplar af Sägnernas andra häfte för utdelning till sina vänner i Sverige. Den 25 november nämnda år skickades till den svenske förläggaren «Landshöfdingen», som blifvit färdig dagen förut. «Sveaborg» önskade han att B. icke tog med, enär han icke ville såra, skref han, de aktningsvärda personer af Cronstedts anförvanter, som ännu lefde. — Äfven för de senare dikterna fick Runeberg rätt höga honorar af Bohlin. «Kan ej» hoppades han skulle uppföras af Stjernström, «för min gamla vänskap till honom», skref han till Bohlin — vänskapen daterade sig väl från den Stjernströmska truppens besök i Borgå 1849. Att den Agardhska truppen uppfört stycket i Stockholm, hade icke skett med Runebergs medgifvande. — Bohlin sände Runeberg tidt och ofta nya böcker (från sitt förlag); ännu i juni 1871 tackar fru Runeberg för en sådan sändning.

Runeberg (i nya upplagan af 1882 endast tio). Det i Nyköping 1882—1883 utgifna Försök till psalmboksförslag upptager åtta Runebergska psalmer. Den officiella psalmbokskommittén hade i sitt förslag 1889 blott tre sådana; men i 1896 års förslag ökades antalet till åtta, hvilka psalmer, allmänt erkända såsom förträffliga, äfven i Edvard Evers' nya förslag bibehållits. Från flera håll har det emellertid nu uttalats, att den Runebergska psalmskatten borde anlitas i vida större utsträckning än som hittills föreslagits. Och så skall säkerligen en gång Runebergs diktning på ännu ett område blifva det svenska folkets andliga egendom och föryngringskälla.

Till illustrerandet af Runebergs dikter hafva äfven svenske konstnärer bidragit. Det är naturligtvis främst Fänrik Ståls sägner, som lockat till bildframställning. Redan 1862 f. utkommo i litografiskt färgtryck «taflor» till Sägnerna af C. Th. Staaf. Tjugo år senare följdes de af Aug. Malmströms teckningar, införda i en praktupplaga af Fänrik Stål; dessa teckningar, som uppleft flera upplagor, ega stora förtjänster, grundade som de äro både på artistisk smak och noggranna studier. Malmström har ock illustrerat Grafven i Perho (1895). Julkvällen har 1898 utkommit med bilder af Olle Hjortzberg. Och slutligen har Gunnar Hallström gjort synnerligen stämningsfulla illustrationer till Elgskyttarne (1900). Det är ur dessa verk samt ur Edelfelts också på Beijers förlag utgifna teckningar till Kung Fjalar, som illustrationerna i den s. k. jubileumsupplagan hämtats.

Ännu flere äro de svenske tonsättare, som gripit motiv från Runebergs rika alstring. Redan Crusell — född finne — satte musik till tre sånger af Runeberg. Om prins Gustaf har ofvan talats. Flitigast har väl A. F. Lindblad varit: han har tonsatt icke mindre än femton af Fänrikarne (dessutom två melodier till motiv ur Molnets broder) samt fem andra dikter af Runeberg; särskildt Fänrik Stål-kompositionerna torde emellertid ej höra till hans bättre. Däremot intager J. A. Josephson ett af de allra främsta rummen af Runebergstolkare i toner; det är nio sånger af Runeberg som Josephson tonsatt, nämligen Saknaden och Svanen (op. 1), Morgonen (op. 2), Tjänsteflickan (op. 10), Det var då (op. 15), Höstsång och

Hvem styrde hit din väg? (op. 27) samt Till aftonstjärnan och Höstkvällen (op. 31). Äfven andra af Sveriges förnämsta kompositörer hafva satt musik till dikter af Runeberg: så Wennerberg (Sof, oroliga hjärta, sof), Söderman (ur Idyll och epigram samt Serviska folksånger, dels för en röst dels för kör) samt Norman. Denne senare hämtade, liksom Josephson, från Runeberg text till några af sina allra första tonsättningar och komponerade sedan, liksom Lindblad, musik till «Ej med klagan skall ditt minne firas» (sång för fyra mansröster, införd i «Konung Oscars drapa»). Från en senare tid må nämnas John Jacobsson, som satt musik till flera, delvis redan förut af svenske tonsättare upptagna Runebergssånger. Och ännu i dag är denna härliga sångskatt en alltjämt anlitad källa för våra musiker. Bland Sveriges mest framstående eller lofvande yngre kompositörer hafva Sjögren, Stenhammar, G. Hägg och R. Liljefors hämtat motiv från Runeberg. Särskildt må framhållas Stenhammars kompositioner (op. 4 och op. 8) med text till stor del ur Idyll och epigram.*

Det må slutligen tilläggas, att den berömmelse och spridning, som Runebergs dikter fått utom Skandinavien, säkerligen till stor del förmedlats af Sverige. Man kan t. ex. erinra om A. Geffroys uppsatser i Revue des deux Mondes på 1850-talet och om E. Peschiers «Gedenkblatt» 1882 i anledning af vårt konprinspars förmälning. Äfven om åtskilliga af öfversättningarna till franskan, engelskan och tyskan torde detsamma gälla. I Stockholm utgåfvos Ida Meves' tolkningar af Fänrik Ståls sägner I och Nadeschda, hvartill sedan kom Kung Fjalar. Och på svensk botten, så att säga, står den förnämste tyske Runebergsöfversättaren doktor W. Eigenbrodt, hvilken utgaf Runebergs «Sämmtliche epische Dichtungen» i två band 1891; hans öfversättning af Fänrik Stål har särskildt tryckts och utkommer nu i en förbättrad upplaga i Reclams Universalbibliotek.

---

* Ehuru jag här ej åsyftar någon fullständighet, hvilken tillhör bibliografen, må ytterligare nämnas bland svenske tonsättare till Runebergstexter Alb. Rubenson (en manskör), A. M. Myrberg (en duett), K. Valentin och R. Anderson.

För flertalet af här ofvan lämnade uppgifter om svenske tonsättare har jag att tacka herr filosofie kandidaten Tobias Norlind, extra amanuensen vid Kungliga biblioteket M. Wisén, doktor M. Boheman samt doktor K. Valentin.

V.

NYARE SVENSK RUNEBERGSLITTERATUR. RUNEBERGS-HYLLNINGAR I SVERIGE. RUNEBERGS INFLYTANDE PÅ DEN SVENSKA VITTERHETENS UTVECKLING.

Den första mera omfattande framställningen af Runebergs lefnad och skaldskap utgafs i Sverige 1864: »Johan Ludvig Runeberg. Ett skaldeporträtt». Den var författad af den här länge bosatte norske litteratur- och konsthistorikern Lorenz Dietrichson, då docent vid Upsala universitet. Hans skildring grundar sig till en del på uppgifter i första hand och erbjuder därför åtskilligt af intresse, om än icke framställningen i allo är fullt riktig. Tämligen kortfattadt behandlar han Runebergs diktverk, längst dröjande vid Kung Fjalar. Dietrichsons uppsats skrefs emellertid redan 1861; den trycktes under hans vistelse utomlands, och C. E[ichhorn] bifogade då ett »tillägg», hvari skaldens senare produktion behandlades, framför allt Kungarne på Salamis, som Eichhorn sätter högt såsom »konstverk», men hufvudsakligen betraktar som efterbildningsarbete och därför anser sakna friskhet och omedelbarhet.

Dietrichson hade, redan innan detta »skaldeporträtt» trycktes, offentliggjort sina intryck från ett besök hos Runeberg. Detta skedde i sista afdelningen af de intressanta »Billeder fra Finland», hvilka han införde i första bandet (1862—1863) af sin i Köpenhamn utgifna Nordisk Tidskrift for litteratur og kunst. I den andra afdelningen af denna skildring från Finland, »Production og Censur», omtalas den pikanta historien om huru Fänrik Ståls sägner passerade censuren i Finland. Dietrichson hade också hos Runeberg fått del af det under utarbetning varande dramat Kungarne på Salamis, hvarom han nu för den skandinaviska publiken meddelade några upplysningar.

Ett årtionde senare — i början af 1871 — gjorde Dietrichson i svensk Illustrerad Tidning, som meddelade Runebergs porträtt, en kortare teckning af denne med titel «Nordens älsklingsskald». I Runebergs sånger, heter det där, «speglar sig det svenska lynnet i Finlands själ», nu njuter han stillheten efter arbetsdagen «omhuldad af tvenne folks tacksamhet». Slutligen höll Dietrichson, då Runebergs sjuttioårsdag firades af de i Stockholm vistande finnarne, högtidstalet på den enkla och anslående festen. — På denna dag bragtes skalden en ståtlig hyllning såsom «Hälsning från Upsala studenter» i en dikt af C. D. af Wirsén.

Från 1870 hafva vi att omnämna två vackra bidrag till Runebergslitteraturen: C. R. Nybloms ofvan omtalade företal till den omredigerade upplagan af skaldens Samlade skrifter, hvilken uppsats sedan tryckts framför alla följande svenska upplagor, i något ändrad form från år 1886; samt ett varmhjärtadt föredrag om Runeberg, hållet i Östergötlands folkhögskola af dess då varande föreståndare, P. A. Gödecke, och sedan tryckt i band II af «I folkhögskolans tjänst» (1883).

Gödecke har sedan såsom redaktör för Aftonbladet i en helt kort «ledare» skrifvit något af det bästa, som i Sverige yttrades vid Runebergs bortgång; redan den 7 maj (1877) stod den lilla uppsatsen att läsa i tidningen. Runeberg prisas där icke blott för sitt fulländadade skaldskap, utan icke mindre för sin «upphöjda mänsklighet». — I Post och Inrikes Tidningar, då redigerade af Edvard Bäckström, betonades detsamma: Runeberg lefde ett lif, «hvars like i skönhet och ädelhet endast med svårighet skall uppsökas i skaldernas historia»; det svenska folket kände hans bortgång som «förlusten af en anförvant, slitande många minnets och broderskapets band». — Nya Dagligt Allehanda för samma dag framhåller entusiastiskt den bortgångnes nationella betydelse både för Finland och Sverige, han var «en af de ädlaste uppenbarelserna i vårt tidehvarf af hvad detta inom sig egt stort och skönt». Särskildt uppehåller sig författaren här — likasom minnestecknarne i andra tidningar, t. ex. Göteborgs Handels och Sjöfartstidning — vid Fänrik Stål: denna folkdikt är «en källa till nyfödelse, föryngring och kraft för de båda folken, som skall förläna dem hvar på sitt håll seger öfver

fegheten, kallsinnigheten och egennyttan och gifva dem mod att offra allt för sin frihet och sin nationella civilisation». Och i den på franska tryckta halfmånadsrevyn heter det i samma tidning (den 17 maj) att Runeberg var «nordens störste skald och vi skulle kunna säga en af de störste i hela världen, om han vore mera känd»; efter en kort karaktäristik meddelas i fransk öfversättning von Konow och hans korporal.

Nya Dagligt Allehanda innehöll på Runebergs begrafningsdag den 12 maj en dikt «Kungasorg» af E. B—n, hvilken dikt emellertid — liksom Johan Nyboms minnessång, som inleder kalendern Nornan för 1878 — alldeles träder i skuggan för den samma dag i Aftonbladet intagna, undertecknad af det bekanta skaldenamnet Fjalar (C. L. Östergren). I varma och högstämda ord besjunges här Runebergs lifsgärning och särskildt hans betydelse för Sverige: «Hvar finns den man i Sveriges bygd, som gripit — Så djupt i svenska hjärtan in som han?». Särskildt dröjer skalden vid Kung Fjalar — en gammal förkärlek tydligen. Nu välsignades Runebergs minne af tusendens läppar; det är

> Som när en sol gått stilla ner i hafvet,
> Se'n han oss skänkt en härlig sommardag
> Och låtit blommor knoppas, skördar mogna
> Och rymden fyllt med strålar och med sång.

Å alla finska och skandinaviska fartyg på Stockholms ström flaggades på half stång både den 7 maj och begrafningsdagen. Riksdagens båda kamrar uttryckte sitt deltagande för fru Runeberg, likaså akademier och lärda samfund med flere institutioner, föreningar och enskilda i Sverige, som sände telegram eller kransar till begrafningen. Upsalastudenternas krans nedlades där af professor Mittag-Leffler. På den dagen höllo de i Stockholm vistande finnarne i Vetenskapsakademins hörsal en sorgefest, där, efter en hälsning af E. von Qvanten, en af honom författad klagosång afsjöngs, och ett minnestal hölls af V. Vasenius.* I Upsala firade studenterna dagen med sång i Odinslund och tal af kårens vice ordförande d. v. docenten

* Illustrerad Tidning, som åter i sitt första nummer för 1876 meddelat Runebergs porträtt, innehöll följande år bilder från både minnesfesten i Vetenskapsakademin och från begrafningen i Borgå.

A. N. Lundström. Följande år hyllade Upsala universitet skaldens minne genom en akademisk fest, där högtidstalet hölls af professor C. R. Nyblom — ett tal, som jämte samme författares nyss omtalade förord till de Samlade skrifterna utgör en värdefull insats i den svenska Runebergslitteraturen. I Svenska akademin uttalade på årets högtidsdag dess d. v. direktör professor G. Ljunggren i varmhjärtade och högstämda ord sorgen öfver den «nationalförlust», som genom Runebergs död äfven drabbat Sverige och icke minst kändes af akademin, hvilken Runeberg «i åtta och trettio år tillhört», om än icke såsom ledamot i vanlig mening.

I Lund, där studenterna visat sin hyllning för Runeberg den 12 maj 1877, på liknande sätt som i Upsala, hölls den nordiska festen år 1878 just på Runebergs födelsedag. Då uppläste A. U. Bååth en dikt öfver «Runebergs jordafärd», och ett särskildt tal för hans minne hölls af professor C. T. Odhner — hvilken som student år 1857 bevistat jubelfesten i Helsingfors och där lärt känna skalden. Detta korta tal (tryckt några dagar senare i Lunds Veckoblad) är kanske det allra bästa, som skrifvits i Sverige i anledning af Runebergs död. Vältaligt pekas här på dennes betydelse för Finlands inre pånyttfödelse och för den andliga förbindelsen mellan landen. Runeberg har blifvit en nationalskald både för Sverige och Finland; han representerar «den svensk-finska bildningens blomma, hos sig förenande hvad svensk och finsk diktkonst eger högst och djupast».

«Borgå, du lilla, vid frostig strand — Är dock en kungsstad i sångens land», sjöng Carl Snoilsky några år senare vid Runebergs graf. Vid Runebergsstoden i Helsingfors åter besjöng han i högstämda toner «Finlands värn», det ädlaste väl som från Sverige nått öfver Bottenhafvet till den odödlige sångarens minne. Den först nämnda dikten, mindre bekant men icke mindre varm, tolkar till slut Runebergsgrafvens betydelse för norden:

> Nordens blickar i mulnande tid
> Söka en borg för att trygga sig vid.
> Vördade graf här i Finlands jord,
> Tala bevekande allvarsord!
> Tufva, som troheten blomsterstrött,
> Lär oss älska det land, som oss födt!

Runebergs skaldskap blef snart föremål för vetenskapliga undersökningar äfven i Sverige. Synnerligt intressant är en uppsats, som stod intagen i Nordisk Tidskrift 1879 med titel: «Om grundtanke och karaktärer i Runebergs tragedi Kungarne på Salamis jämförd med Sofokles' tragedier». Den var författad af professorn i Lund Chr. Cavallin, hvilken analyserar dikten såsom en «sofokleisk tragedi» men utan kör och med moderna drag i karaktärer och stämning, en skapelse icke blott af «en kristen författare utan särskildt af Runebergs sångmö», den är «en dikt i finsk anda» då ju de ideal, skalden besjunger, äro ett uttryck för det bästa och ädlaste hos hans eget folk.

Ett par år därefter höllos vid Lunds universitet föreläsningar öfver Runebergs diktning af professor Gustaf Ljunggren. Denne utgaf sedan (1882—1883) «Studier öfver Runeberg», hvari han på ett fint och objektivt sätt behandlar skaldens första alstring till och med Hanna jämte hans förhållande till den svenska litteraturen och till Tegnér.

Vid «sommarkurserna» i Lund 1898 höll den, som skrifver dessa rader, några föredrag om Fänrik Ståls sägner. Under föregående vårtermin hade dessa behandlats i det Litteraturhistoriska seminariet i Lund. Trenne därifrån stammande uppsatser utgåfvos, jämte en karta, i december nämnda år för att fira femtioårsminnet af Sägnernas första häfte, under titel «Till Fänrik Ståls minne». Dessa uppsatser äro: Fänrik Ståls sägners historia af Joh. Simonsson, Kriget och Sägnerna af Yngve von Schmidten och Sägnernas poesi af utgifvaren. Y. von Schmidten har också utarbetat de korta förklaringar, som i Beijers skolupplagor meddelas till Sägnerna (i stället för J. G. Wahlströms af 1861). Utgifvaren af «Minnet» yttrar i företalet, att den lilla skriften må «äfven på andra sidan Bottenhafvet vittna huru älskad Runebergs diktning är och huru betydelsefull den alltjämt förblifver också i Sverige».

Slutligen hafva under de sista åren framkommit i Sverige ett par uppsatser af värde för Runebergsforskningen, nämligen en om «Runebergs språkbruk» af Ruben G:son Berg i Pedagogisk Tidskrift 1900, och om «Runebergs ungdomsdiktning» af Otto Sylwan i Samlaren för 1902. Den senare har i studentföreningen Verdandis

Småskrifter (n:o 112) gifvit af Runebergs utveckling en populär öfversikt, som grundar sig på en självständig genomarbetning af ämnet. Och i det verk om den svenska litteraturen 1830—1860, som samme forskare efter sina föreläsningar vid Göteborgs högskola nyss utgifvit, är ganska stort utrymme anslaget åt behandlingen af Runebergs diktning, hvilken behandling visar flera intressanta och nya synpunkter.

Att denna diktning också i de litteraturhistoriska läroböckerna — ända från Herman Bjurstens korta öfversikt af 1859 — med sympati blifvit framhållen, behöfver knappast tilläggas.

Föreliggande uppsats har nu från några synpunkter framhållit Runebergs betydelse för Sverige; men det återstår att tillägga något om hans diktnings betydelse särskildt för utvecklingen af Sveriges litteratur. Djup och ingripande har den varit, utan att egentligen göra revolution eller bilda ny epok. Hans inflytande genomtränger så småningom vår litteratur, utan buller men säkert och mäktigt förande utvecklingen framåt — en af de allra förnämsta faktorerna i denna framåtrörelse.

Runebergs inflytande spåras först i en del äldre svenska diktverk, som tydligt visa hän på honom som förebild. Detta märkes ända från 1830-talet. Då framkommo t. ex. dikter af N. Lilja, förut imitator af Stagnelius och Tegnér. I «Augustidagen», på fyrtaktiga trokéer, samt «Flickan i naturen», «Bilden i källan» m. fl., på tre- eller fyrtaktiga orimmade jamber, efterbildar han stilen i idyllepigrammen, och i «Torupsresan» stilen i hexameteridyllerna. Fyrfotade och femfotade trokéer utan strofindelning, med ett enkelt ofta vemodigt stämningsinnehåll, började blifva allt mera vanliga efter Runebergs mönster; så hos Herman Sätherberg: t. ex. «Gläd dig, nu är våren kommen» (den andra afdelningen i En vårnatt i skogen), samt hos G. E. Silfverstolpe: t. ex. «Oasen i öknen», ett verkligt idyllepigram.* En sådan dikt som den senares «Nog» — om den unge soldaten, som, när chefen befaller reträtt under ut-

* Det är professor O. Sylwan, som ledt min uppmärksamhet på dessa båda diktare såsom Runebergs efterbildare.

talande af att han «gjort nog», griper fanan och för truppen till seger — har tydligen uppvuxit ur den stämning, som Fänrik Stål framkallade. Man har också påpekat en sådan efterklang i dikter af Jolin (om «Veteranerna» se ofvan) och af Frans Hedberg samt i skarpskyttesånger t. ex. af Herman Bjursten. I Bjurstens historiska dikter, såsom Minnen från Gripsholm, är emellertid tonen en mindre äkta, mera skrytsam och braskande, liksom i åtskillig svensk patriotisk poesi från den tiden. Äkta och ädel är den däremot hos Snoilsky, hvars Svenska bilder, i mångt och mycket så olika Sägnerna, dock i viss mån äro en afläggare af dem, i hvarje fall det enda väster om Bottenhafvet framkomna, som kan sättas bredvid dem. — Också hos nyare skalder märker man inflytande t. ex. af Runebergs sätt att drastiskt och korthugget åskådliggöra; så i «Studentuppasserskan» af A. U. Bååth.

Särskildt synas de unga skalder, hvilka på 1860-talet uppträdde såsom nio och sju «signaturer», hafva tagit intryck af Runebergs folkligt enkla episkt-lyriska framställningssätt. Till dem hörde ju Snoilsky samt C. L. Östergren. Idyllepigrammatisk diktning anträffas t. ex. hos Edvard Bäckström («Ros och Törne» m. m.) samt allra mest hos D. Klockhoff. Dennes «Små figurer» äro, såsom utgifvaren af hans skrifter C. D. af Wirsén påpekar, skrifna i Runebergs stil; och i «Lyriska fantasier» är den tredje sången «likasom en efterklang af de älskandes samtal i Nadeschda». Vidare kan man anföra af Klockhoff «Den öfvergifna», «Sparfven och flickan» o. a. idylliska stämningsdikter, hvilka visa spår af den finske skaldens inflytande.* C. D. af Wirsén har ännu 1890 framträdt med en prästgårdsidyll på hexameter, «Far och dotter» i tre sånger, där handlingen föres fram genom en konflikt dels af erotisk, dels af religiös art, och som slutar med magisterpromotion och bröllop.

Runebergs egentliga betydelse för den svenska vitterhetens utveckling ligger emellertid icke i dessa mer eller mindre påtagliga efterbildningar. Den ligger, såsom ofvan antyddes, i den nya riktning af diktkonsten, som han både teoretiskt proklamerade och framför allt praktiskt genomförde. Denna riktning innebär undan-

* Detta tycker man sig också stundom märka hos A. T. Gellerstedt (t. ex. i «Småfjärilar» och i «Molnen» 1881).

trängandet af reflexionselementet och framhållandet af den omedelbara åskådningens, intuitionens nödvändighet i den konstnärliga produktionen; vidare uppvisandet af att en enkel form med enkelt, klart tankeinnehåll också kan vara poesi, ja att det granna och utstofferade oftare icke är det; slutligen, och icke minst, betonandet af det naturliga också i språket, närmandet till det vanliga bildade uttryckssättet utan onödiga inversioner, heterogena liknelser, antiteser eller andra mer eller mindre retoriska figurer. Runeberg är visserligen icke den enda faktor, som i detta afseende så småningom förändrat och förändrar den svenska poesin — redan Tegnér röjer ju i sina senare dikter en tendens åt detta nu angifna håll; men Runeberg är den förnämste förgångsmannen.

Se här några korta drag af «Runeberg och Sverige», några antydningar om Runebergs betydelse för vårt land och vår litteratur.

Denna hans betydelse är ovansklig, är omätlig, som den kärlek han förvärfvat af millioner svenska hjärtan!

RUNEBERG IN DEUTSCHLAND.

ERINNERUNGEN

VON

WOLRAD EIGENBRODT.

In einer Zeit, wo der Geschmack beherrscht ist von den Erzeugnissen grübelnder Selbstbeobachtung und peinlicher Seelen-Analyse, konnte die objective, gestaltenbildende Poesie *Runebergs* mit ihren grossen, einfachen Gefühlen nicht ohne weiteres in Deutschland allgemeine Teilnahme erwecken; um so weniger, als bis jetzt noch keine Übersetzung vorliegt, welche die Wärme und die begeisternde Macht des Originals in vollem Maasse wiedergäbe. Dass aber Runeberg gleichwohl in die verschiedensten engeren Kreise eingedrungen ist und die bewundernde Verehrung hervorragender deutscher Männer und Frauen gefunden hat, davon wollen die nachfolgenden persönlichen Erinnerungen berichten.

Wie wenig bekannt Runeberg bis in die neunziger Jahre des vorigen Jahrhunderts in Deutschland war, geht daraus hervor, dass die in diesem Aufzatze angeführten Personen ausser dreien den Namen Runeberg niemals gehört hatten. Dieselbe Erfahrung hatte *Bienemann* gemacht, der Redacteur der baltischen Monatsschrift und spätere Leiter der Leipziger Blätter für literarische Unterhaltung. Er berichtete in der letztgenannten Zeitschrift, dass ihm

in Deutschland nur *ein* Mann begegnet sei, der Runeberg gekannt habe: der Rezitator und Schillerbiograph *Palleske.* Ich selbst, wiewohl schon in der schwedischen Sprache bewandert, lernte Runeberg erst bei meinem ersten Aufenthalt in Schweden kennen. Die Tochter des Hauses, in dem ich zu Gast war, sass eines Abends am Fenster und las aus einem grossen Buche halblaut vor sich hin: Gode vänner, män och kvinnor, finns här någon, som mig hör etc. Ich hatte sofort aufgehorcht. Der Reichtum der Vokale, die kräftige Form «Granadör», statt unserer deutschen «Grenadier», der eigentümliche Rhythmus mit seinem herzlichen Tonfall zogen mich seltsam an. Ich trat heran, und wir lasen zusammen das ganze Gedicht, das mich auf das lebhafteste ergriff. Wiewohl die historischen Einzelheiten darin mir nicht verständlich waren, fühlte ich mich doch wie electrisiert von dem Klang und der tiefen vaterländischen Wärme dieser Strophen. Der Titel des Buches lautete: Fänrik Ståls sägner. Med teckningar af Malmström.

Bald hatte ich das ganze Werk gelesen, vielleicht mit demselben Eifer und Entzücken, mit dem nach Runebergs hinreissender Darstellung der junge Dichter selbst dereinst jenes Heft vom finländischen Kriege las. Dann begann ich es in Ruhe gründlich zu studieren, bis ich die ganze herrliche Dichtung in allen ihren Einzelheiten innerlich mein eigen wusste.

Mit immer wachsender Teilnahme und Bewunderung las und studierte ich darauf Runebergs sämtliche Werke. Seine literarischen Aufsätze regten mich an zu einem eingehenden Studium der ganzen Literatur in schwedischer Sprache. Bald bot sich mir Gelegenheit, die erworbene Kenntnis derselben zu verwerten. Der Oppenheimsche Verlag in Berlin suchte für seine Geschichte der Weltliteratur in Einzeldarstellungen einen Bearbeiter der skandinawischen Literaturen. *Georg Brandes* und nach ihm *Hoffory* lehnten ab, und auf den Vorschlag des letzteren übernahm ich die Arbeit. Ich begann mit der schwedischen Literatur. Aber nachdem ich mich durch die alte Zeit bis in die öden Strecken des 17. Jahrhunderts nicht ohne Mühsal hindurch gearbeitet hatte, schien es mir doch wichtiger, den grössten Dichter in schwedischer Sprache meinen Landsleuten zugänglich zu machen, als ein gelehrtes Buch über die

ganze schwedische Literatur zu schreiben. So begann ich im Jahre 1888 Runebergs epische Dichtungen zu übersetzen. Ich wohnte damals in Freiburg i Br., und es war für mich wertvoll, dort unter meinen näheren Bekannten hervorragende Männer zu haben, die an meiner Uebersetzungsarbeit ein freundliches und lebhaftes Interesse nahmen. Es waren dies Professor *Hugo Elard Meyer,* der Mytologe und Herausgeber von Jacob Grimms Nachlass; Professor *Hermann Paul,* der Verfasser der «Prinzipien der Sprachgeschichte» und Herausgeber des Grundrisses der germanischen Philologie, und der Rechtsgelehrte Professor *Karl von Amira;* alles Männer, deren Forschungsgebiete den skandinawischen Norden mitumfassen und die dort gekannt und geschätzt sind.

In Professor Meyers gastlichem Hause las ich einigemale aus FähnrichStåls Erzählungen vor, unter lebhafter Theilnahme der Zuhörer. Dieselben empfanden, ihren Aeusserungen nach, sofort, dass es sich hier um ein Werk von ganz eigenartiger Bedeutung und Grösse handele. Dazu bot das Erscheinen einer fremdartigen Kultur einen ungewohnten Reiz. Von tiefer Wirkung waren besonders Der Wolke Bruder und Döbeln bei Jutas.

Unter den Zuhörern befand sich ein älterer Student, namens *Hoops.* Ich traf denselben nach Jahren wieder, als er Professor für Englisch an der Universität Tübingen geworden war. Er erzählte mir, dass ihm Runeberg seit jener Vorlesung teuer geworden sei und dass er oft in seinen Kreisen aus der Uebersetzung vorgelesen habe.

Professor Paul war ein Mann, der das Schweigen ebensogut verstand, wie *Ernst Curtius* und *Moltke.* Besonders gut schwieg er, wo er nicht zustimmen konnte, und wo er zustimmte, sprach er sein Urteil meist knapp und zurückhaltend aus. Es war mir darum besonders erfreulich, dass er, nachdem er sich das Original von Fähnrich Ståls Erzählungen angesehen hatte, sich wohl kurz, aber mit ungewöhnlicher Wärme über das Werk aussprach und lebhaft hinzufügte, er sei überzeugt, dasselbe werde in Deutschland grossen Beifall finden. Paul nahm auch Interesse an der metrischen Seite meiner Uebersetzung, um so mehr, als er damals selbst seine Deutsche Metrik für den Grundriss schrieb. Er hatte die Freund-

lichkeit, den ersten Gesang der Elchjäger mit mir durchzugehen und mich auf die Mängel meiner Hexameter aufmerksam zu machen. Sein Grundsatz war, dass Trochäen möglichst zu vermeiden seien und dass im Hexameter als einem daktylichen Versmaasse der Versanfang ein Daktylus sein müsse, damit der Leser oder Hörer gleich in das Characteristische des Rhythmus hineingezogen werde. Wiewohl dieser Grundsatz mir einleuchtete und ich ihm zu folgen suchte, vermochte ich ihn doch nicht in der Praxis genügend durchzuführen. Paul sagte mir später einmal in seiner trockenen Weise über meine Hexameter: «Nun, es gibt schlechtere».

In Freiburg begegnete mir auch der erste Deutsche, der Runeberg schon kannte: ein jugendlicher Student mit Namen *Albert Leitzmann.* Er war in Schweden gewesen, las Runeberg im Original und hatte den Versuch gemacht, Hanna, von welcher Dichtung er damals besonders entzückt war, ins Deutsche zu übersetzen. So hatte er natürlich Interesse an meinem Unternehmen und war mir bald befreundet.

Eines Tages überraschte uns Professor Meyer mit der Nachricht, in seinem Hause habe einer der Hauptthelden aus Fähnrich Ståls Erzählungen Wohnung genommen: *Karl von Adlercreutz.* Es war ein junger, liebenswürdiger schwedischer Heilgymnast dieses Namens, der sich uns bald freundschaftlich anschloss.

So war ein kleiner Kreis gebildet, in dem sehr viel vom Norden, besonders von Schweden und Runeberg gesprochen wurde, um so mehr, als jenes schwedische Mädchen, von dessen Lippen ich zum ersten male Verse von Runeberg gehört hatte, meine Gattin geworden war.

Nicht wenig erfreut waren wir, als Professor *Noreen* aus Upsala zu kurzem Besuche in Freiburg eintraf. Mit ihm verbrachten wir in dem Wirtsgarten zu Kyburg in einem auf Freiburg mündenden lieblichen Schwarzwaldthal einen unvergesslichen Abend.

Einen solchen Kreis fand ich nach meiner Uebersiedelung nach Karlsruhe dort nicht vor. Nachdem ich hier, durch das Interesse und den sachverständigen Rat meiner Frau in meiner Arbeit beständig gefördert, die Uebersetzung vollendet hatte, (frühere Uebersetzungen von Dichtungen Runebergs hatte ich nicht gelesen

mit Ausnahme der des König Fjalar von *Ida Meves*) galt es einen Verleger zu suchen. Man hätte doch wohl denken sollen, dass nach so herrlichen Werken wie Runebergs Dichtungen viele Verleger ihre Hände ausstrecken würden. Aber es kam anders. Etwa 15 Verleger sandten mir das Manuscript zurück, meist umgehend, ohne dasselbe gelesen zu haben. Die Begleitbriefe enthielten entweder die Bemerkung, dass der betreffende Verlag mit Unternehmungen überladen sei, oder Motivierungen wie folgende: das Publicum interessiere sich nicht mehr für Poesie, der Hexameter sei unmodern, Runeberg sei in Deutschland ganz unbekannt, ein buchhändlerischer Erfolg sei ausgeschlossen etc.

Es war mir allmählich zur Pein geworden, die Werke eines so grossen Dichters wie eine Marktwaare vergebens auszubieten. Da riet mir bei einem gelegentlichen Besuch in Karlsruhe Professor Paul, ich solle das Manuscript an seinen Verleger *Max Niemeyer* in Halle senden. Ich that dies, und Niemeyer war der erste Verleger, der das Manuscript wirklich gründlich las. Er schrieb mir am 8. Mai 1890:

«Ich habe, wie ich versprach, jede freie Stunde benutzt und mich mit Runeberg beschäftigt. Ich kann nur sagen, dass ich Ihr Urtheil über die Dichtungen bestätigt gefunden habe, ob aber der Dichter beim Publikum grossen Anklang finden wird, darüber bin ich zweifelhaft. Fest davon überzeugt bin ich, dass er seine Gemeinde finden wird, diese aber wird nur klein sein, da die grosse Masse nicht so sehr auf die Schönheit und Reinheit einer Dichtung sieht, sondern auf den spannenden Inhalt. Was die Nerven kitzelt, die Phantasie ins Ungeheuerliche steigert, das hat einen grossen Abnehmerkreis, aber das wirklich Schöne wird beiseite gelassen. Das ist meine Erfahrung als Sortimenter hier in Halle. Täuschen kann ich mich hierin, als Verleger habe ich dergleichen bis heute nicht gebracht, es fehlt mir desshalb ein sicheres Urtheil. Ich stehe desshalb dem Unternehmen etwas unentschlossen gegenüber. Ich gestehe es offen. Lassen Sie mir noch einige Zeit, so möchte ich das Manuscript einem mir befreundeten Litteraten vorlegen und sein Urteil anhören . . .»

Trotz solcher Bedenken nahm Herr Niemeyer das Werk in Verlag, und nachdem es im November desselben Jahres ausgegeben worden war, konnte er mir am 31. December folgende hocherfreuliche Zeilen senden:

«Ehe das Jahr schliesst, ist es mir Bedürfniss Ihnen noch zu schreiben und Ihnen zu sagen, welche Freude ich an dem Runeberg habe. Ich meine jetzt nicht die Freude an dem Geschäft, denn das kann ich noch gar nicht übersehen, sondern die an dem Dichter selbst. Ich habe es jetzt mit den Meinen einmal, zweimal, ja sogar stellenweise drei- und viermal gelesen und immer mehr Interesse empfinden wir dabei. Meine Töchter sind stumm und andächtig bei dem Lesen und das Verständniss wächst bei ihnen von Tage zu Tage. Ja, das ist ein Dichter der von Gott begnadet wurde. Eine Kraft, eine grossartige Anschauung der Natur und Verhältnisse, eine Darstellungsgabe, eine Reinheit des Herzens steckt in dem Manne, wie wohl selten in einem gesteckt hat. Vergleichen möchte ich ihn mit Niemand. Er hat seine Vorbilder gehabt und vielfach klingt er an bekanntes an, aber immer geht ein frischer eigenartiger Strom durch seine Dichtungen, der einen erhebt und kräftigt und der einen als besser gewordenen Menschen das Buch aus der Hand legen lässt. —

Ich habe für den Runeberg geworben, wie für keinen zweiten, jeder der in mein Geschäft kann, musste ein Exemplar mitnehmen auf Probe, und nur einer brachte es zurück. Es fand Anerkennung bei den Professoren *Robert*, *Haym*, *Lastig*, dem Curator *Schrader*, Gymnasial-director *Naumann*, Reg. Baumeister *Harte*, Dr. *John Maier*, Prof. *Sievers* etc. Diese sind, die mir einfallen, mit denen ich nach der Lectüre gesprochen habe. Daneben habe ich aber noch viele verkauft und wie gesagt, nur einer brachte es zurück. Allerdings muss man die Leute jedesmal darauf aufmerksam machen sich nicht durch das Versmass abschrecken zu lassen. Es ist dem grossen Publicum unmöglich das fremdartige sofort zu überwinden, und erst wenn dieses geschehen, dann kommt die Begeisterung etc. etc.».

Die Hingabe an Runeberg, die aus diesen Zeilen spricht, hat Herr Niemeyer sich bewahrt, obwohl das Werk nur geringen Absatz fand. In der That wurden Publikum sowie Presse zunächst abgestossen von der «unmodernen» Form des Hexameters, in der drei der grossen Dichtungen geschrieben sind, von der Fremdartigkeit der Formen in Nadeschda und König Fjalar und von der Notwendigkeit eines historischen Vorstudiums zum Verständnisse von Fähnrich Ståls Erzählungen. Man musste, wie gesagt, die Leute erst nachdrücklich aufmerksam machen, welcher kostbare Kern unter der fremdartigen Schale verborgen war.

Wie Herr Niemeyer in seinen, so strebte ich in meinen Kreisen für Runeberg Interesse zu erwecken. Ich arbeitete damals an der Grossherzoglichen Bibliothek und stand in naher Beziehung zu den

Beamten derselben, welchen ich darum Exemplare des Werkes dedicirte.

Der Historiker Dr. *Paul Ladewig* fing sofort Feuer und geriet besonders in Entzücken über die Kraft der Menschendarstellung in Fähnrich Ståls Erzählungen. Er veröffentlichte eine warme Anzeige in der Allgemeinen Zeitung, die ausführlichste, welche überhaupt in der deutschen Presse erschienen ist und deren Wert auf einer eindringenden Darstellung des Inhaltes der einzelnen Dichtungen beruht.

Bibliothekar Dr. *A. Holder,* der bekannte Keltist und Herausgeber des Keltischen Wörterbuchs, ein ungemein fleissiger Gelehrter, pflegte nichts zu lesen als was in sein Fach einschlug, selbst nicht die in Deutschland so beliebten Dichtungen seines Freundes *Victor von Scheffel,* welche dieser ihm nach ihrem Erscheinen zu schenken pflegte. Ich war darum nicht wenig überrascht, als Holder mich eines Tages höchst lebhaft begrüsste mit den Worten: «Hören Sie, ich habe den Zigeuner von Runeberg gelesen. Das ist ein grossartiges Gedicht. Die Kraft darin! Es hat mich ordentlich gepackt!» — Solche unmittelbare Gewart übte Runeberg aus selbst auf das Gemüt des Gelehrten, dessen Interesse, wie er selbst freundlich lächelnd versicherte, nicht über das 8. Jahrhundert hinausreichte.

Mit lebhaftem Anteil begrüsst und gleich in seiner Bedeutung erkannt wurde Runeberg von dem Professor für Geschichte und Literatur an der technischen Hochschule in Karlsruhe, *Arthur Boehtlingk,* der bekannt ist durch sein Werk über Napoleon I und Ansehen hat als hervorragender, feinsinniger Kenner von Shakespeare und Goethe. Am Sonntag pflegte sich in zwangloser Weise in seinem Hause ein geselliger Kreis zu versammeln, welcher die verschiedensten Interessen verkörperte. Bei solcher Gelegenheit las er einmal in seiner lebhaften, eindringlichen Weise Nadeschda vor. Die ganze Gesellschaft war wie versunken in den Zauber dieser Dichtung, und mit atemloser Spannung wurde der herrliche Schlussgesang aufgenommen. Alle waren entzückt, und zugleich erstaunt, von dem Dichter eines solchen Meisterwerkes bisher nie gehört zu haben.

Ein anderer Kreis, in dem Runeberg Bewunderung und Liebe fand, bestand aus angesehenen Damen von feiner Bildung, meist Witwen von Künstlern, aus deren Schule Meister wie *Hans Thoma* und *Max Klinger* hervorgegangen sind. Eine ausgezeichnete Vorleserin von Runebergs Dichtungen hatte dieser Kreis in Frau *Schnorr von Karolsfeld,* der ehemals so berühmten Sängerin, besonders bekannt seit der ersten Aufführung von Wagners Tristan und Isolde, bei welcher sie und ihr berühmter Gatte die Titelrollen in so unvergesslicher Weise gesungen hatten. Der Mittelpunkt dieser Vereinigung war die feinsinnige Blumen- und Initialen-Malerin *Alwine Schrödter,* eine Frau von seltenem Geiste und Character, mit der *Grossherzogin von Baden* nahe befreundet. Sie hatte zuerst sich für Runeberg erwärmt und das Vorlesen seiner Dichtungen angeregt. Das grösste Entzücken erregte bei diesen Damen Hanna, besonders der 3. Gesang, und in diesem vor allem die Stelle, wo das junge Mädchen den Jünglingen von dem alten Fischer erzählt. Eine der Damen sagte mir, dass sie völlig in Runeberg lebe, dass die patriarchalischen Gestalten der Elchjäger ihr zu persönlichen Freunden geworden seien. Einer anderen wieder galt der Wolke Bruder als das herrlichste, u. s. w.

Der Director der Grossherzoglichen Bibliothek, Professor *Brammbach,* sagte mir, er habe auf dem Tische des Grossherzogs die von *Malmström* illustrierte Ausgabe des Fähnrich Stål liegen sehen; es werde darum dem Grossherzog gewiss willkommen sein, wenn ich ihm meine Uebersetzung zusende. Ich tat dies und wurde bald darauf zur Audienz beschieden. Die bekannte herzgewinnende Liebenswürdigkeit dieses edlen Fürsten und Menschen machte auf mich um so mehr Eindruck, als sie gepaart war mit Worten wärmster Bewunderung für Runeberg. Der Grossherzog erzählte mir, er habe die illustrierte Ausgabe von Professor Malmström selbst in dessen Atelier zum Geschenk erhalten und freue sich an den vortrefflichen Zeichnungen. Dann bemerkte er, Gustav IV Adolf sei keineswegs so schlimm gewesen, wie er dargestellt werde. Auch habe bei seiner Enttronung die ganze Landbevölkerung zu ihm gestanden. Ich erwiderte, dass Runeberg selbst die Gedichte «Der König» und «Der Feldmarschall» als «strenge Stücke» bezeichnet,

dieselben aber eingefügt habe, damit im Gegensatze zu diesen beiden Persönlichkeiten die Tapferkeit des Heeres um so stärker hervortrete. Als ich noch erwähnte, dass der Feldmarschall Graf *Moltke* mir mit Anerkennung über Runeberg geschrieben habe, äusserte der Grossherzog mit Wärme: «Es freut mich für Sie, dass Ihnen noch diese Genugtuung zu Teil geworden ist». Es lag in der Art dieser Aeusserung zugleich ein Ausdruck der Bewunderung für den grossen Feldherrn, die um so tiefer wirkte, als derselbe kurz vorher gestorben war. Ich hatte die epischen Dichtungen an Moltke geschickt mit der Bemerkung, dass seine Worte: «ein gerechter Krieg entfessele die edelsten Leidenschaften», in Fähnrich Stål eine glänzende Bestätigung fänden. Eine persönliche Antwort hatte ich nicht erwartet, um so weniger als Moltke schon in seinem 90. Jahre stand. Die kurzen Worte, die er dann doch schrieb, haben bei seiner gemessenen Ausdrucksweise eine besondere Bedeutung; er meinte, er habe «die ihm bisher unbekannten Dichtungen Runebergs mit lebhaftem Interesse gelesen» und «sich sehr daran erfreut».

Noch von anderen, auf ihren besonderen Gebieten hervorragenden Männern erfuhr ich Aeusserungen und Urtheile über Runeberg. So schrieb mir *Paul Heyse,* er habe die Dichtungen Runebergs «mit grossem Genusse gelesen» und er «zweifle nicht dass der Dichter in der Weltliteratur stehen bleiben werde». Gcheimrat *Wendt* in Karlsruhe, bekannt durch seine Aeschylos-Uebersetzung, erzählte mir, in Ischl habe *Johannes Brahms* ihm die beiden Bände Runeberg gegeben mit den Worten: «Den Dichter müssen Sie lesen. Der ist einer von den ganz grossen». Brahms pflegte auf seinen Gebirgswanderungen gute Bücher im Ränzel mitzutragen. Es ist ein schöner Gedanke, dass der grosse Componist in erhabener Alpengegend sich in Runeberg versenkt habe. Niemand weiss, ob nicht in seinen Schöpfungen jener Jahre Töne erklingen, die Runeberg in ihm geweckt hat.

In seiner Villa zu Alsbach bei Darmstadt besuchte ich den Vater eines frühverstorbenen Freundes, den Germanisten Dr. *Max Rieger,* einen in der deutschen Wissenschaft hochgeschätzten Mann, bekannt durch seine Biographien von *Walther von der Vogelweide* und von *Maximilian Klinger,* dem Dichter und Jugendfreunde

Göthes. Rieger kannte Runeberg aus meiner Uebersetzung. Ich traf ihn im Gespräche mit *Ernst Curtius,* welcher aus seiner benachbarten Sommerfrische Jugenheim herüber gekommen war. Es war mir nun ein höchst eigenartiger Genuss, zu hören wie Rieger mit geistvollen und warmen Worten dem grossen Altertumsforscher von Runeberg erzählte und ihn auf die Bedeutung «dieses wahrhaft grossen Dichters» aufmerksam machte. Das feine Gesicht von Curtius erschien mir beim gespannten Zuhören noch vergeistigter als sonst. Ob er dann Runeberg wirklich gelesen hat, weiss ich nicht. Er starb bald darauf.

Rieger schrieb eine kurze aber feine Anzeige über die epischen Dichtungen, liess aber leider dabei König Fjalar unerwähnt. Später schrieb er mir:

«Ich habe inzwischen den Fjalar gelesen und bedaure recht, dass es nicht vor der Recension geschehen war. Er ist ein vorzügliches Werk. Welch ein wunderbarer Formsinn war in Runeberg, dass er nacheinander drei epische Stile ausbilden konnte, deren jeder sich dem Inhalt so völlig anpasst und so rein herauskommt, dass man meinen könnte, es sei ein traditioneller, den der Dichter wahllos übernommen hätte. Im Fjalar hat er dazu auch noch die Form geschaffen, das mir zuerst einiges Misstrauen einflösste; aber sie hat mich völlig gewonnen. Sie klingt an die Ossianische an und gibt in ihren wechselnden Tönen so viel mehr aus. Die poetische Kraft der Darstellung ist ausserordentlich; sie erschliesst sich bei ernster Versenkung immer mehr. Diese fordert freilich das Werk und kann daher nur ein kleines Publikum erwarten».

Kurz nach Empfang dieses Briefes erfuhr ich, dass König Fjalar an einem norddeutschen Fürstenhofe unter lebhaftem Beifall vorgelesen worden sei, und verschiedene Zuschriften äusserten, dieses Werk sei Runebergs bedeutendste Schöpfung. Wen dasselbe einmal ergriffen hatte, den hielt es dauernd fest. Aber es waren ihrer nur wenige, wie Rieger richtig vorausgesagt hatte.

Umsomehr tat Fähnrich Stål seine mächtige Wirkung in den verschiedensten Kreisen. Ich selbst hatte in einer vornehmen Gesellschaft auf Anregung eines anwesenden schwedischen Officiers «Döbeln» vorgelesen und mit Freude den tiefen Eindruck wahrgenommen, den das Gedicht hervorrief; und kurz darauf schrieb mir ein Pastor von der Mosel, er habe an einem Gemeindeabend

dasselbe Gedicht seinen Bauern vorgetragen, die mit Aufmerksamkeit, Staunen und Bewegung gehorcht hätten. — Ein jüngerer Offizier hatte das Buch von mir entliehen. Nach einigen Tagen traf ich ihn in seiner Wohnung beschäftigt «Der Wolke Bruder» zu copieren, um die Abschrift seiner Braut zu schicken. Das Gedicht hatte ihn tief ergriffen.

Auch in Arbeiterkreise hat Runeberg Eingang gefunden; die Kruppsche Lesehalle zu Essen besitzt die Epischen Dichtungen und die Sonderausgabe von Fähnrich Ståls Erzählungen in doppelten Exemplaren, welche lebhaft verlangt werden.

Bei einem Sommeraufenthalt in Obersassbach am Fusse des Schwarzwalds wurde ich bekannt und bald nahe befreundet mit einer bedeutenden, ehrwürdigen Frau, *Sophie von Harder,* Schwester des berühmten Petersburger Orientalisten gleichen Namens welcher, jetzt 87 Jahre alt, in Leipzig lebt. Sie wurde nur ein Jahr nach Runeberg, 1805, geboren, hatte 1836 wegen geschwächter Gesundheit Petersburg verlassen und war nach Obersassbach übersiedelt, wo sie noch heutigen Tages lebt in ungebrochener Frische ihres reichen Geistes und ihrer stets für andere thätigen Hände. Als junges Mädchen hatte sie Finnland besucht, zu jener Zeit, als Runeberg noch Student war. Nun war es ihr eine wehmütige Freude, in Runebergs Dichtungen die finnländische Natur und Landschaft, welche sie in ihrer Jugend entzückt hatte, so schön und wahr wiederzusehen. Aber sie drang tiefer ein, ihr Hauptinteresse galt den Menschen. Ihr langes Leben in dem stillen Dorfe war keine Idylle gewesen; unzähliche Menschen mit ihren ungleichen Schicksalen waren ihr begegnet, und vor allem an den Sorgen und Leiden der Landbevölkerung hatte sie tiefen Antheil genommen. So war sie besonders ergriffen von den Menschengeschicken, wie sie Runeberg in den Elchjägern, dem Weihnachtsabend, in Fähnrich Stål, im Grab in Perrho so erschütternd und zugleich so versöhnungsvoll darstellt. Das Versöhnungsvolle in Runebergs Poesie war es, was ihr wohl tat. Mich rührte es seltsam, Verse von Runeberg zu hören von den Lippen dieser Greisin, die zugleich mit dem Dichter jung gewesen war und nun, nachdem er längst entschlafen, an seiner Poesie sich erquickte.

In Jena, wohin ich 1895 übersiedelte, traf ich *Albert Leitzmann* wieder, als Docenten an der dortigen Universität. Sein Interesse für Runeberg hatte sich nur noch vertieft, und er ist meines Wissens der erste deutsche Universitätslehrer, welcher in seinen germanistischen Uebungen ein Werk von Runeberg (Nadeschda) behandelt hat.

Noch manchen Freund und Verehrer Runebergs fand oder warb ich in Jena. Es seien hier nur kurz genannt: der Historiker *Brückner* (früher in Dorpat), der zufällig anwesende Kunsthistoriker *Dobbert* aus Charlottenburg, ein Freund Tikkanens, der Anatom *Fürbringer,* der Theologe *Drews,* der Philosoph *Scheler* und andere mehr; vôr allen aber der Literarhistoriker *Schlösser,* welcher, seinerseits für das Bekanntwerden Gobineau's in Deutschland wirkend, an meinen Bemühungen um Runeberg fortdauernd lebhaften Anteil nimmt.

Niemand freilich widmete sich Runeberg mit solchem Eifer und Ernst wie Professor *Eucken.* Man weiss, welchen Anteil er an dem Geschicke Finnlands genommen hat, und sein Aufsatz über Runebergs Weltanschauung, seine Anzeige der 1900 erschienenen Sonderausgabe von Fähnrich Ståls Erzählungen sind in Finnland bekannt geworden.

Von der Aufnahme und Wirkung jener Sonderausgabe habe ich wenig erfahren, da ich in jenen Jahren zurückgezogen lebte. Die Schwedische Literatur-Gesellschaft in Finnland hat diese Ausgabe des Fähnrich Stål an die Unterzeichner der Kulturadresse in Ländern, wo Deutsch gesprochen oder verstanden wird, versendet. Hierdurch hat eine Reihe hervorragender und berühmter Männer Kunde von Runeberg und seinem Hauptwerke erhalten.*

Mögen diese Erinnerungen abgeschlossen werden mit einem Worte von *Herman Grimm,* welches mir besonders wertvoll erscheint. Der grosse Kunsthistoriker und Essayist, der so viel bedeutendes über die grossen Dichter der Weltliteratur gesagt hat, schrieb mir 1898 unter anderem: «Sie haben sich durch diese

---

* *Anmerkung.* Im Januar 1904 erscheint die Übersetzung von Fähnrich Ståls Erzählungen in einer neuen, vielfach verbesserten Ausgabe in Reclams Universal-Bibliothek (Preis mk 0,40; gebunden mk 0,80).

Übersetzungen [von Runebergs epischen Dichtungen] *um das Vaterland verdient gemacht*».

Welche ausserordentliche Wertschätzung Runebergs liegt in diesen Worten, die doch nichts anderes sagen wollen, als dass durch seine Werke unsere eigene deutsche Geistes-Kultur eine wertvolle Bereicherung erfahren habe! Die berühmten Brüder *Wilhelm* und *Jacob Grimm* hatten dereinst die Kalevala mit Entzücken begrüsst, und nun begrüsste Herman, der Sohn Jacobs, mit derselben Wärme die herrlichen Dichtungen Runebergs!

Ein weiteres, feinsinniges Zeichen seiner besonderen Schätzung Runebergs gab mir Herman Grimm, indem er mir zu Goethes 150. Geburtstage die neue Auflage seines berühmten Buches über diesen grössten deutschen Dichter sandte, und zwar mit einer Runeberg betreffenden Dedication. Mir kam hierbei der Gedanke, welche helle Freude der Alte in Weimar wohl gehabt haben würde an der Gesundheit und Frische von Runebergs erster grosser Schöpfung, den Elchjägern. Aber dieses köstliche Werk erschien 1832 — im Todesjahre Goethes. Mein Denken führte mich unwillkürlich weiter zu einem Vergleiche dieser beiden grossen Dichter und Menschen. Die Unterschiede zwischen ihnen liegen auf der Hand; sie beruhen vor allem auf der Verschiedenheit der Zeitalter, in denen sie jung waren, und auf der Ungleichheit ihrer Lebensverhältnisse. Und doch — welche Übereinstimmung beider in den grössten Fragen nicht nur, sondern auch in kleineren Dingen bis in Einzelheiten. Die Offenbarung der göttlichen Schöpferkraft in der Natur ist das bei beiden Dichtern immer wiederkehrende Grundthema. Und wenn Runeberg sagt, erst durch das Christentum sei das rechte ethische Prinzip in die Welt gekommen, so bekennt Goethe, dass er seine ganze ethische Bildung der Bibel, dem neuen Testamente verdanke. Dass der Mensch aus eigener Kraft nichts vermöge, war eine Grundanschauung Runebergs, die er im König Fjalar verkörpert hat; und Goethe that den Ausspruch: «Jede Productivität, jedes bedeutende Aperçu, jeder grosse Gedanke, der Früchte bringt und Folgen hat, steht in niemandes Gewalt und ist über aller irdischen Macht erhaben. Dergleichen hat der Mensch als unverhoffte Geschenke von oben, als reine Kinder Gottes zu betrachten, die er

mit freudigem Danke zu empfangen und zu verehren hat». Gemeinsam wiederun ist beiden Dichtern die Abneigung gegen einen weltverneinenden Pietismus, der freudige Glaube an den ursprünglichen Wert und die Herrlichkeit der Schöpfung, an die Immanenz des Göttlichen in allem Sein; ebenso die Überzeugung von der Unzerstörbarkeit der individuellen Seele. Die Übereinstimmung von manchen Aussprüchen Runebergs und Goethes ist auffallend. Bekannt ist z. B. Runebergs Äusserung über die *Ideen*, welche, wie die Schmetterlinge, ihre Farbe verlieren, wenn man sie einfängt. Ganz denselben Gedanken spricht Goethe aus mit den Worten: «Die Idee, in Wirklichkeit übersetzt, verliert ihre Würde». Runeberg kann diese Worte nicht gekannt haben, denn sie wurden erst 1870 veröffentlicht in den Gesprächen Goethes mit dem Kanzler Müller. Auch im Verhältnisse zum äusseren Leben, zu den Menschen, zeigen beide Dichter auffallend ähnliche Züge. Beide waren Freunde der Kinder. Man weiss, wie liebevoll Runeberg in der «Feuersbrunst» (Eldsvådan) die kriegerischen Spiele der Jugend dargestellt hat. Ebenso war es dem greisen Goethe eine Freude, von seinem Fenster aus den kämpfenden Knaben zu zusehen, wobei er den Zurückweichenden mit seiner mächtigen Stimme anspornte, bis er wieder vorbrach und den Feind in die Flucht schlug. Weiter ist beiden gemeinsam eine ausserordentliche, manchmal fast schwärmerische Liebe für die Blumen; und wie Runeberg sogar eine Fliege zähmt und füttert, so fragt sich Goethe, nachdem er einmal eine Spinne erschlagen, ob er das wohl gesollt habe, denn «Gott hat doch ihr, wie mir, gewollt || Einen Anteil an diesen Tagen». Doch es ist hier nicht Raum zu weiterem Vergleichen. Wohl aber mögen zum Schlusse noch folgende Worte Goethes hier ihren Platz haben: «Es giebt aber eine Stufe, wo... man gewissermaassen *über* den Nationen steht und man *ein Glück oder ein Wehe seines Nachbarvolkes empfindet, als wäre es dem eigenen geschehen*».

Das Gefühl, das diese letzten Worte aussprechen, ist Finnland gegenüber in vielen deutschen Herzen lebendig. Man hat warmes Mitgefühl mit seinem *Wehe,* zugleich aber auch mit seinem *Glück,* einen *solchen* Dichter zu besitzen, wie Runeberg.

RUNEBERG OG DANMARK.

AF

JULIUS CLAUSEN.

Det er næppe for meget sagt, at det er gennem Tegnérs «Frithiofs saga» og gennem Runebergs «Fänrik Ståls sägner», at Danskerne i förste række har lært sig læse svensk. Og når man yderligere tör fastslå, at Runebergs storslåede patriotiske cyklus endnu den dag i dag er det mest udbredte og mest læste på svensk skrevne digterværk her i Danmark, er der mange sammenlöbende omstændigheder, som dette skyldes.

I förste række naturligvis digtningens egen iboende kraft, dens dybe og betagende skönhed, hvad enten man betragter den fra indholdets eller formens side. En så ægte og så dyb national pathos vil altid give den livskraft selv hos dem, der ikke har minder fælles med den. Men dette alene er ikke nok til at forklare, hvorfor «Fänrik Ståls sägner» slog så hurtigt og stærkt igennem i Danmark, som tilfældet var.

Også Runebergs digtning står her i gæld til den skandinaviske bevægelse, således som denne fra omkring tretiernes midte en menneskealder frem i tiden ryddede vejen for kendskabet til de nordlige naboers åndsliv i Danmark. I de förste årtier af forrige sekel var det vel knap en af tusinde, de litterært interesserede

medregnede, som i Danmark havde haft en på svensk skreven bog mellem hænder, end mindre læst den. Kun nogle ganske enkelte som oldgranskeren og litteraturhistorikeren Rasmus Nyerup, der også korresponderede med Finnen Porthan — på latin! —, litteraten J. K. Höst og den ældre Molbech, havde rejst i Sverrig og vedligeholdt forbindelsen med svenske åndsfæller. Og selv hos disse mænd var det langt mere almindelige videnskabelige og litterære interesser, der vare de forbindende, end nationale rörelser, som gjorde sig gældende. For den almene bevidsthed stod Sverrig endnu som den gamle arvefjende — på Finland tænkte ingen.

Det blev Skandinavismens fortjeneste at rydde grundigt op på dette felt. Selv om man må vare sig for at overdrive betydningen af Oehlenschlägers lavrbærkroning af Tegnérs hænder i Lunds domkirke midsommerdagen 1830, så blev denne begivenhed dog som en fanfare, der bebudede, at «söndringens tid är förbi». Og da studenterskandinavismen henved halvandet årti efter kulminerede med det store nordiske studentermöde i Köbenhavn, kom Tegnér og Bellman på mode, i anden plan Geijer og andre svenske digtere. Kendskabet til Bellmans musik, som Heiberg og Hostrup havde gjort populær ved at anvende den i deres vaudeviller, blev dog altid större i Danmark end kendskabet til hans i sproglig henseende for Danske også vanskeligere forståelige tekst med dens mange lokale hentydninger. Af Tegnérs arbejder var det navnlig «Frithiofs saga», som blev meget læst og meget skattet, endda dens overströmmende billedpragt og til tider stærke sentimentalitet oftere skulde synes at falde den mere nögterne og beherskede danske smag noget for brystet. Det nytter da heller ikke at nægte det: tiden har været ret hård mod Tegnérs digtning her i Danmark. Dens navn er nu bedre kendt end dens inhold. Fra i sin tid at have været en overmåde benyttet festgave i danske krese er den fra os vandret sydpå, hvor den endnu i tysk oversættelse paraderer på konfirmationsbordene, og hvor man sikkert bedre kan forlige sig med dens sentiment.

Men Runeberg, i hvert fald i hans ypperste digtning, lever endnu iblandt os, og trygt kan man forudsige, at han vil vedblive at leve længe. Det var den litterære skandinavismes fortrin også

at have banet vejen for ham. Det var ikke blot ved det mindre studentermöde på Helgonabacken ved Lund, at der blev slået til lyd for Finland af Talis Qualis gennem hans pragtfulde apostrofe: «Finland, så jag ville ropa»; også ved mödet i Upsala 1843 blev der bragt de to tilstedeværende finske gæster en varm toast, som de ved deres hjemkomst rigtignok måtte betale med relegation fra universitetet. Ved banketten i ridehuset i Köbenhavn to somre efter talte den theologiske kandidat, den senere kendte kirkehistoriker Fr. Helweg for Finland og sagde bl. a. disse udfordrende ord: «Er det sandt, hvad rygtet har fortalt, at Finnerne, som i politisk henseende ikke længer er svenske, heller ikke vil være det i national? Ville de virkelig være *slaver?*» — ord, som på den russiske gesandts foranledning havde tiltale fra statsfiskalen til fölge.

Men om der end således ikke var plads for Finland i det skandinaviske treklöver, ulmede der dog nu, også blandt den danske akademiske ungdom, naturligvis under påvirkning af svenske kammerater, en stærk og dyb sympathi for Finland. Og det blev «Fänrik Ståls sägner's» fortjeneste snart efter at före denne ud i videre krese, at göre den fastere og varigere.

Det var som bekendt i slutningen af 1848, at de sytten förste sange af «Fänrik Ståls sägner» offentliggjordes i bogform. Det havde været et bevæget år for Danmark. Heftige grænsekampe var udkæmpede mod Slesvig-Holstenere og Preussere, og endnu i to somre standede striden nede i Slesvig, det gamle tvistens æble. Fra nederlag ved Slesvig og Eckernförde var det gået fremad til de for et lille land strålende bedrifter ved Fredericia og Isted. Heltemodigt og på baggrund af en dyb national fölelse var her kæmpet mod overmagten, som der kæmpedes på den finske jord i 1809. Også den danske hær havde sine stolte stridsmænd, en Olaf Rye, en Læssöe, en Helgesen, som den finske havde haft sin Adlercreutz, sin v. Döbeln, sin Sandels. *Inter arma silent musae* — hedder det, men da Slesvigs land forelöbig var generobret og den politiske frihed befæstet, kunde det ikke være andet, end at enhver årvågen og lydhör Dansk måtte föle de toner, som strömmede ham imöde fra «Fänrik Stål», dobbelt gå sig til hjærte, fordi de talte med en selvoplevelsens kraft. Den förste recensent, som

havde slået til lyd for Runebergs herlige digtning, den gamle professor Chr. Molbech, i intelligensens blad, den ny tids og frihedsmændenes avis, «Fædrelandet» (December 1849), så ganske rigtigt på forholdene, da han sluttede sin lange anmeldelse med disse ord: «Øjeblikket er for os Danske i sandhed ikke uden anledning til med forhöjet deltagelse at lytte til de skönne nationale heroiske toner fra den berömte digter, der lever hos vore gamle finske venner ved det sö- og skovrige Suomis strand». Det danske felttog 1848—50 forögede modtagelighedens styrke for «Fänrik Ståls sägner».

Just det at selve Molbech, der var en i politisk henseende meget konservativ og ikke meget poetisk sjæl, blev den, der tog ordet for Runeberg i Danmark, er betegnende. Det viser bedst styrken og kraften af den Runebergske digtning, der må betage selv den lunkneste. Efter at Molbech efter en gammeldags æsthetiks vurdering har sögt at påvise, hvorledes «Fänrik Ståls sägner» netop falder sammen med kravene til en episk-lyrisk digtning — en tankegang, som det næppe kan lönne sig nu at fölge — siger han om Runebergs sange, at «de vise os (Danskerne) det finlandske folk fra en ny side: tapperhedens og heroismens». Og her træffer han netop sömmet på hovedet — Runebergs betydning for Danmark har ikke mindst været den at introducere det finske folk i Danmark, at lære Danskerne dets udholdenhed, tålmodighed og sejghed at kende. Men hvad er det, som rent umiddelbart tiltrækker ved disse sange, spörger den gamle professor? Han har sikkert ret, når han definerer det som «sandhedens tryllemagt i fortællingen, udtrykkets natur og renheden i de herskende ideer». En sammenligning drages med Tegnérs «Frithiof». Molbech finder vel ikke «den rige billedpragt, den glimrende farverige pragt i diktionen» eller den romantiske lyriks övrige tillokkelser hos Runeberg som hos Tegnér. Han ved heller ikke, om han tör spå Runebergs romancer den samme lykke. Men deraf må man ikke lade sig vildlede. «Fänrik Ståls sägner» ville aldrig tabe den værdi, som tillhörer de primitive, ejendommelige og nationale digterværker. Og smukst rammende klinger oldingens profeti: «De hörer til de digte, som ville leve med den finske nationalitet, så længe en sådan vedligeholder sig hos dette folk i svensk sprogform og i svensk poesi».

Molbechs recension har vel nok haft den fortjeneste at henlede opmærksomheden i större krese på Runebergs mesterværk, men det vigtigste var dog, at sangbunden forud var tilstede. I löbet af de fölgende år kan også vises adskillige eksempler på, hvor stærkt «Fänrik Stål» var ved at trænge igennem i Danmark. Forud var Runeberg sikkert næppe kendt mere end af navn hernede. Nu samler opmærksamheden sig om ham. I 1852 kommer den förste oversættelse til dansk; det er af «Hanna», som en O. Höyer oversatte. Det er naturligvis dog «Fänrik Stål», der i förste række fængsler. Når Carl Ploug, en hovedkæmper for nordens sag, i det sidste kampår monografisk besynger flere af heltene i kampen for Slesvig («Læssöe»; «Hr. Helgesens vise»), *kan* det være under påvirkning af Runeberg, om dette selvfölgeligt ikke lader sig bevise. Om en meget tydelig påvirkning vidner derimod en af hans sange fra femtiårene til fædrelandets pris, der nöje er bygget over «Vort land» som mönster, ja egenlig må kaldes en parafrase af denne, for så vidt den nöjagtigt fölger tankegangen i den finske nationalsang, om end i sammantrængt skikkelse. Til et sammenlignende Runeberg-studium er den ikke uden interesse og gengives derfor her:

Vort land, vort land, vort fædreland!
  Du havets yngste sön,
Som pladsker i det blanke vand,
Og tumler med det hvide sand,
Og svinger, lys og mild og skön,
Hver vår din fane grön!

Du fik ej sölverbræ til hat,
  Til skjold ej sorte skær;
Men i dit flöjels bælte sat
Der er af gyldne aks en skat,
Og silkekappen, som du bær,
Har bræm af svanefjer.

End er af sind du blöd og veg,
  Og end af vilje svag;
Du sysler helst med skæmt og leg,
Men blinker ej for sværdets eg,
Og går så kåd og kæk i slag,
Som andre til et lag.

Og får du lov at vokse ud
 Ved friheds sunde marv,
Du vorder nok en kæmpe prud
Og fæster dig en kongebrud,
Og löfter, klog på eget tarv,
De store fædres arv.

Sangen er jo mat, og den blegner helt ved siden af Runebergs herlige nationale lyrik — men påvirkningen er dog meget kendelig.

I 1856 udkom den förste oversættelse til dansk af «Fændrik Ståls Fortællinger», som den kom til at hedde. Det var en yngre dansk officer, som under det anonyme mærke F. F. ligeså dumdristigt som naivt var gået i gang med den store og svære opgave. Han nærede den barnlige tro, at svensk var noget enhver dansk var födt med at kunne uden at have lært det — en af Skandinavismens falske lærdomme — i hvert fald ved hjælp af et leksikon. På denne tro var han altså gået i gang med «Fänrik Stål» — og med hvilket resultat! Ja det er virkelig ydmygende at opfriske denne litterære skandale, når det gælder at hædre mindet om Runeberg. Det eneste, der kunde tjene til undskyldning, var, at han — måske for at digtningen kunde anvendes som övelsesbog i svensk — havde vedföjet original-teksten, hvorved jo imidlertid de mange fejltagelser blev mere iöjnefaldende. Visedigteren og feuilletonisten, Erik Bögh, der sikkert var den, der i Danmark sad inde med de bedste kundskaber i svensk, og som har leveret en fortræffelig oversættelse af «Sven Dufva», tog sig over at besörge henrettelsen af den letsindige löjtnant. Han påviste, at oversætteren 1) ikke forstod svensk 2) ikke kunde skrive dansk og 3) hverken havde begreb om rim eller metrum. Alle de ord, der omtrent lyder ens paa de to sprog, men har afvigende betydning, havde han uden videre anfört i den danske oversættelse. Skönt *springa* betyder *löbe* på dansk, oversatte han allevegne springa med *springe,* og uagtet *stanna* er det samme ord som *stanse,* omskrev han det altid med at *stande.* Adverbiet *dit,* der skulde gengives som *did* eller *derhen,* forvekslede han med det possessive pronomen *ditt.* Når korporalen spörger kongen om han «får svansa dit kanon?», tror

oversætteren, at kanonen er neutrum og skriver «må jag dreje *din* kanon?» Han vidste ikke, at en oppasser eller tjenstekarl kaldes *dräng,* og lader v. Döbeln kalde på *drengen,* da provsten skal kastes på dören. Lige så lidt vidste han, at *liden* på svensk er participium af «att lida», men forvekslede det med det danske «liden» (= lille), så at når torpflickan siger:

> Red mig en graf, o moder kär,
> Min lefnadsdag är liden,

oversatte han:

> Red mig en grav, o moder kær!
> Min levetid er liden.

Ordet *fläkt* kendte han ikke, men troede at det var det samme som en fläck, så at når det hedder om Molnets broder:

> Han föddes lik en fläkt på heden

kom oversættelsen til at lyde:

> Han födtes lig en plet (!) på heden.

Om de militære inddelinger, *roterne,* der skulde yde soldatene fattighjælp på deres gamle dage, havde han nok aldrig hört, men kendte derimod talemålen «så fattig som en kirkerotte». Om Veteranen

> Rotfattig var han annars på sina gamla dar

kom karakteristikken til at lyde således:

> Forresten som en *rotte* han fattig var og arm.

Undertiden blev en hel strofe mishandlet, som denne:

> Adlercreutz det var och Hertzen,
> Som slog knut uppå vår nesa,
> Fältmarskalken var, som vanligt,
> Re'n för fan i våld på resa.

Her troede han, at *nesa* var ens betydende med det danske *næse,* hvorfor han fik denne aldeles sindssvage oversættelse frem:

> Det var Adlercreutz og Hertzen,
> Som slog knips ret for vor næse.
> Feltmarskalken som sædvanlig
> Fjenden vil et stykke blæse.

Nu, så mange år efter har man jo nærmest et smil tilovers for disse fejltagelser, men der er virkelig noget for os Danske harmeligt og krænkende ved mindet om, at man har vovet en sådan mishandling af Runebergs storværk. Det var sikkert heller ikke oversætterens, men Runebergs skyld, at makværket alligevel blev udsolgt! Så glad var man nu over den finske stormester i poesiens verden, i den grad havde man fået öjnene op for hans storhed, at man accepterede ham endda i slig forvanskning. Da fire år efter anden del af «Fänrik Stål» bebudedes, skete for förste gang det i dansk boghandels annaler enestående, at samtidig med i Helsingfors og Örebro udkom en original-udgave på 1,000 eksemplar i Köbenhavn på universitetsboghandler Gads forlag. «Fædrelandet», der var varmere skandinavisk end nogensinde, kunde med henblikket på det store oplag, der kun måtte sælges i Danmark og Norge, med grund skrive, at det var «et tal, der dog måtte have noget slående for dem, der hidtil have glædet sig ved den tro, at svensk litteratur hverken bliver köbt eller læst her i landet».

Runeberg var nu bleven så populær i Danmark, at flere små boghandlerfirmaer mente at kunne finde deres regning ved at lade oversætte eller optrykke af af hans andre arbeider. På den måde udkom i de nærmeste år omkring 1860 en samling «Smaa Fortællinger» i anonym oversættelse (hos indehaveren af et lejebibliothek og forlægger af feuilleton-romaner Jordan); fremdeles en anonym oversættelse af «Nadeschda», et optryk af «Kan ej», og endvidere «Tolv Digte af Fänrik Ståls Sägner oversatte af N. C. Sebbelov». Samtidig optryktes flere af digtene i Martin Hammerichs «Svenske Læsestykker». Sangforeninger intonerede «Björneborgarnes marsch», og rundt om i hjemmene hörte man «Soldatgossen» til Pacius' inspirerede musik.

Så kom der en række år, uden at der försögtes ny oversættelser eller oplag af Runeberg i Danmark, og digterens död gik mærkelig nok hen uden at vække större opmærksomhed. Men hans herlige, fuldtonende lyrik og hans ideelle realisme overlevede ham. «Fänrik Stål» er ikke bleven glemt i Danmark så lidt som hans andre værker, om end ganske naturligt «Fændriken» har bevaret prioriteten. I 1885 udgav pseudonymen *Carolus,* under hvilket mærke oversætteren Fr. Pretzmann skjulte sig, i oversættelse et udvalg af «Fändrik Ståls Fortællinger», og næste år gav den kendte skolmand Hans Rasmussen en i det hele vellykket oversættelse af hele digtningen; den slog så godt an, at kort efter en folkeudgave kunde foranstaltes. Alt sammen vidnesbyrd om, hvor stort et publikum «Fänrik Stål» har vundet sig i Danmark. Tillige bör nævnes, at ved siden deraf «Graven i Perrho» to gang er udkommen i dansk oversættelse ved *Fr.* (Skolebestyrer Frederiksen) (1885 & 1901), og at «Kung Fjalar» 1894 fandt en oversætterinde i fru *Louise Hoffmeyer*.

Når «Fänrik Stål» vedblivende har bevaret sin plads hos os, og dens læsere nu måske mindst er ligeså mange som ved dens fremkomst, bör den danske höjskoles gerning for at skaffe sine elever en sund, national læsning ikke overses. Fra folk, der er knyttede til folkeskolen og höjskolen (Th. Siersted og Marius Kristensen) er i 1901 dels bleven udsendt en samling noter, dels en kommentar til forståelse af mindre vanlige ord og de historiske steder i digtet. Disse publikationer hænger sammen med ny bevægelser for at bevæge danske til at læse svensk i större udstrækning end hidtil. Endelig skal nævnes, at Albert Edelfelts herlige illustrationer til pragtudgaven bevægede det ansete «Nordiske forlag» til at opfordre den unge danske lyriker, *Valdemar Rördam,* til at give en ny dansk oversættelse, der udkom i hæfter og forelå afsluttet for et års tid siden — en oversættelse, der i mange henseender er et dygtigt arbejde, men som dog helt igennem ikke har tilfredsstillet alle.

Når denne lille artikel begyndte med at fremhæve, at flere ydre forhold var medvirkende til at skaffe «Fänrik Ståls sägner» et andet hjem i Danmark, tör det også formodes, at når Runebergs

digtning netop i det sidste årti påny er bleven taget frem, når den er bleven kommenteret, oversat og læst mere end nogensinde, har den dype sympati for Finland og dets folk, som råder i Danmark — ikke mindst nuomstunder — sin væsenlige lod og del heri. Runeberg, den store patriot, vilde være den sidste til at beklage sig over, at hans digt påny fanger vind i sejlene ad denne vej.

Vi föler med og for Finnerne og for deres land. Når de prægtige store dampskibe «Arcturus» og «Polaris» stille sommeraftener glider ud af Köbenhavns havn med hundreder af finske emigranter ombord, hvem hjemmet er blevet for trangt, og når de istemmer «Vort land, vort land —», så bevæges også vi og föler, at vi Danske står i gæld til Finlands store sanger. Og i det stille frembærer vi vore önsker for Finlands vel og ve — att

högre klinga skall en gång
den fosterländska sång.

J. L. RUNEBERG I DEN BILDANDE KONSTEN

AF

JAC. AHRENBERG.

Hos en äldre generation i vårt land var den åsikten gängse, att alstren af Runebergs lyriska diktning, likasom af hans episka, på några undantag när ej voro sångbara — en åsikt, som såtillvida var fullt berättigad, som den Runebergska diktningen ej passade till tidehvarfvets eklektiska musik. Däremot var man tidigt på det klara med, att denna diktning inneslöt en utomordentligt rik fond af uppslag för de bildande konstnärerna. En med J. L. Runeberg jämnårig svensk diktare, C. W. Böttiger, fällde en gång, då en tablå ur Kung Fjalar förevisades, ett yttrande, som på den som skrifver dessa rader gjort ett outplånligt intryck: «Hos Runeberg är allt bilder, taflor, han är född till målare, men är blefven skald». Sanningen af denna den blida svenska lyrikerns ord har senare fastslagits af *den* finska konstnär, som i detaljer klarare än någon annan hans samtida sett J. L. Runebergs bildvärld draga förbi sin själs öga. A. Edelfelt har nämligen en gång, förtviflad öfver de svårigheter arbetet med Fänrik Ståls sägner erbjöd honom, offentligt uttalat den meningen, att «Runeberg bör ej illustreras, ty hos honom är allt sedt och allt sagdt som behöfver ses och sägas för att enhvar skall kunna kalla fram hans bildvärld. Själf hade han blott behöft känna konsthandtverket, och han hade antagligen blifvit en målare

eller en skulptör, som norden ej sett maken till». Den innersta orsaken till den Runebergska sångens bildbarhet — för att använda det mångtydiga ordet i denna bemärkelse — torde få sökas däri, att Runebergs diktning, medan den alltigenom bäres af en högstämd lugn hänförelse, aldrig glömmer realiteten. Han söker sin bildvärld, sina paralleller och paraboler i det dagliga lifvets företeelser, och han förstår den stora konsten att koncentrera.

Detta är orsaken till den öfverraskande företeelsen, att i Finland, långt förrän det hade konstnärer lämpade att taga de Runebergska sångernas bildskatt om hand, dessa bilder dock i form och färg sökte sig ut bland allmänheten — i tablåernas apoteosljus. Det behöfdes i själfva verket med skaldens sång som instruktion icke mycket konstnärligt bildande fantasi, för att på grund af sångens egna ord sammanställa taflor, där hvarje finskt öga fann drag som det kände igen, där hvarje finskt hjärta kände att ur bilden vällde fram toner, färger, former, som vuxit fast och lefvat djupt i den finska naturens och kulturens sköte, innan de här trädde upp i lefvande bilder vid rampens ljus. Och märkligt är att se att än i dag — ehuru den rent finska andan fördjupat sig i sig själf, visat prof på en konstnärlig gestaltningsförmåga, sådan den i en yngre generation af finska diktares verk kommit till synes — ingen enda af deras idealskapelser eller deras teckningar efter verkligheten i just detta afseende i den dag som är vunnit burskap i de breda lagren inom vårt folk. Det är främst de Runebergska skapelser, som burna af minnen och reminiscenser från hans Saarijärvi-tid erhållit en på samma gång klassisk och folklig karaktär — Stor var tavastländarn Ojan Paavo, Nu är åsen i min stuga bruten, Grafven i Perho, Zigenaren, Elgskyttarne m. fl., samt i senare tider Fänrik Ståls sägner — som tidigast lefvat upp i tablåernas efemära färgprakt och framställas ännu i dag som är åter och åter under stigande rörelse och hänförelse på våra teatrar och samlingslokaler vid patriotiska fester i vårt land.

* * *

Den tidigaste bildliga framställning i vårt land af denna art, hvars minne bevarats till våra dagar, torde vara tablån «Jag sitter

källa vid din rand och ser på molnens tåg», som med professorskan Johanna Carolina Avellan, född Bassi*, som hufvudfigur gafs i brunnshussalongen å Kuppis. Tablån var antagligen i början af fyrtiotalet arrangerad af den norskfödda konstnären Th. J. Legler.** I Sverige torde den ofvannämnda tablån från Kung Fjalar, arrangerad i brunnshuset i Söderköping våren 1859, varit den första i sitt slag. Sedan dess ha, under årens lopp, de Runebergska dikterna i otaliga efemära bilder gått igen vid fester i skolor, på teatrar och i offentliga förlustelselokaler i hela vårt land. Jag påminner blott om den serie af femton Runebergsbilder, som inom ramen af en grekisk teater gafs i Studenthuset 1877, och de stora tabläer som Severin Falkman arrangerade vid den finska teaterns Runebergsfest 1888, då Elgskyttarne fyllde teaterns scen till hela dess bredd.

Den första bildliga framställning af ett af Runeberg behandladt ämne finna vi å titelbladet till hans första diktsamling. Denna utkom som kändt 1830, och bilden ansluter sig till dikten Svanen, närmast till orden

> Om nordens skönhet var hans sång,
> — — — — — — — — — —
> Hur skuggan där är djup och rik
> Inunder björk och al;
> Hur guldbestrålad hvarje vik,
> Och hvarje bölja sval.

Det är en känslofull enkel bild, som mycket anslog sin samtid, tryckt i litografi hos firman J. Beggrow i St. Petersburg. Enligt mig i tiden lämnade uppgifter skulle teckningen vara af häradshöfdingen *Petter Adolf Kruskopf.**** Kruskopf, skolad i S:t Petersburg, utförde en mängd landskap i litografi och fyllde väggarna i den stora salen i sitt fädernehem — Mälkylä i Mohla — med i svart och hvitt utförda landskapsvyer. Enligt C. G. Estlander skulle *Berndt Abraham Godenhjelm* † varit den som tecknat denna första Runebergs-illustration.

* Dotter till Charles Bassi, född i Turin, död i Åbo 1840, och H. K. Wetterbrunn, gift med kapten A. F. v. Willebrand, skild, omgift med F. W. Avellan, död 1902.

** Thomas Legler, född 1806 i Trondhjem, död i Åbo 1873.

*** P. A. Kruskopf, född i S:t Petersburg 1805, död 1852.

† B. A. Godenhjelm, född 1799 i Mäntyharju, död 1881 i Helsingfors.

Nästa gång vi träffa ett Runebergskt motiv i den bildande konsten är 1836. Då utkom hans Hanna (tryckt hos F. Tengström) med en helsides plansch, där man ser de båda unga i Hanna, återgifna icke utan en viss färdighet. Hvem som tecknat bilden är ej med säkerhet kändt. Vid denna tid utfördes teckningar för litografi, utom af redan ofvan nämnda personer, af en mamsell Jeanette Conradine Ramstedt*, mamsell Louise Forssman samt af de resande «konstnomader», som tillfälligtvis vistats å orten. Vi nämna Ch. Mazér**, Hansen (?), Gurke m. fl. På sten har den antagligen tecknats af en tillfälligt anställd litograf Hansen. I form af titelvignetter finna vi Runebergska motiv vid denna tid å en del i tryck utgifna sånger, så t. ex. å «Morgonen» af Henry Bollé, med skaldens porträtt, signeradt Gurke 1845. Till «Fyra Fänrik Ståls sägner» satta i musik af K. Collan, har en klen teckning, signerad C. A. E. och med underskriften: «Hurra det var flink manöver, nu dö vi som herrar vi» utförts hos F. Liewendahl. Bättre, till och med väl har utfallit en teckning till «Sex sånger ur Fänrik Ståls sägner» satta i musik af A. G. Ingelius. Vignetten återger fänriken och J. L. Runeberg. Den är tryckt hos Liewendahl 1852. Konstnären okänd. Allt detta var emellertid endast lätt gods, bagateller, de första försöken till det som sedan visar sig växa upp till den kanske största insatsen i vår moderna finska konst.

På hösten 1845 hade *Robert Wilhelm Ekman**** återvändt till fäderneslandet. Redan i Sverige hade han, starkt anslagen af Elgskyttarne, målat i olja en bild af den lifliga scenen i åttonde sången, som börjar med orden: «Sång, låt höra hvad allt den förståndige Petrus i stugan såg, då han tågade in och stannade häpen vid dörren». Med denna figurrika komposition som introduktions- och receptionsstycke gjorde han sitt insteg i den finska konstens panteon. Hans stora målmedvetenhet gentemot hans begränsade förmåga, hans banala färg och hans svaga teckning beredde honom

* Dotter till en svensk löjtnant med detta namn. Senare gift med bankkommissarien W. Lagus. Har bland annat tecknat det kända porträttet af G. A. Wallin, som legat till grund för R. W. Ekmans stora porträtt af den berömda resenären-språkforskaren.

** Charles Pierre Mazér, en sällsynt duktig tecknare, elev af baron le Gros, född i Stockholm 1807, död i Neapel 1884.

*** Född i Nystad 1808, död i Åbo 1873.

med tiden lidanden, för hvilka döden först blef en befriare. Ekmans första tafla ur Elgskyttarne är emellertid ett förtjänstfullt arbete, som lämnar alla föregående försök till teckningar till Runebergska motiv med ens och långt bakom sig, och är bättre än repliken af samma tafla af 1856, nu i Konstföreningens galleri. Taflan är målad i mörk asfaltton och konstnären tvingas här osökt till en viss grad af clair obscur — något som hans verk eljes sakna i högsta grad. Teckningens kraftlöshet döljes skickligt under en behaglig färg och en stor scenens rörlighet och lifaktighet. Taflan tillhör häradsskrifvaren Victor Ahrenberg i Viborg.

Ungefär samtidigt med Ekman målar äfven B. A. Godenhjelm en stor tafla med ämne ur Elgskyttarne, «förärad åt en vän i Kuopio», föreställande den scen i pörtet, då herrgårdens pigor beskåda skatterna i Ontrus väska. Kompositionen omfattar elfva figurer. Huru konstverket utfallit och hvem det nu tillhör är för mig obekant.

Till Ekmans tidigaste verk i denna art hör äfven den 1845 målade Pistol berättar i stugan, ett motiv ur Julkvällen; tillhör doktor A. Tollet i Helsingfors, (en replik målad på beställning utfördes af honom 1860). Ännu tvenne verk ur Runebergs diktning har Ekman utfört: Fänrik Stål och studenten, samt Fjalars död. Det förstnämnda, ett af hans bättre arbeten, utfördes 1853 och tillhör senatorskan friherrinnan Emelie Palmén, det sistnämnda åter så sent som 1862. Vid denna tid var hans konst starkt på retur, något hvarom detta konstverk talar otvetydigt och talar högt. År 1869 utgaf han något af det sämsta, som i bildväg öfver hufvud taget utkommit hos oss: Fänrik Ståls sägner, tolf teckningar af R. W. Ekman. Till Ekmans ursäkt länder, att träsnidarkonsten icke stod högt hos oss och att hans original antagligen ytterligare fördärfvats af skäraren. Oförstådd och öfverskattad hade han börjat eran af sitt finska konstnärskap, oförstådd och beledd slutade han den. Den sista blomma, som lagts på hans graf, var «hans fosterländskhet». Påvisande i huru hög grad han för den stod i skuld hos Johan Ludvig Runebergs starka ande, vilja vi dock ej beröfva honom detta det sista erkännandet, ty äfven med stödet af Runebergs skaldskap behöfdes det mod att i 19:de seklets förrra hälft tro på en konst i Finland, att

lefva för den och lida för den. Det sista har R. W. Ekman pröfvat till dräggen.

Samma år, 1862, då Ekmans sista tafla ur Runebergs diktning utkom, utgaf en svensk konstnär, *Karl Theodor Staaf** en serie färglagda litografier i det kända Billmarkska maneret, under titeln Taflor till Fänrik Ståls sägner. I nitton bilder tecknar Staaf i detta arbete olika scener ur dessa oförgätliga sägner. Svaga i teckning och komposition, men behagliga i färgen, bäras de af en fläkt af ärlighet och värme för ämnet samt ge hvad studiet af uniformer från denna tid beträffar goda hållpunkter. De måste ha varit mycket guterade af sin tids publik. Man ser dem icke sällan i Sverige: de utkommo till och med i en senare upplaga med tillägg af «finska arméns uniformer 1808—1809» (20 figurer på tre blad).

Nästa gång vi i konsten finna bilder ur den Runebergska diktningen är 1876, och nu är det *Albert Edelfelt*** som för första gången behandlar dessa ämnen, för hvilka han senare visat sig i så eminent grad lämpad. Valet är för öfrigt karaktäristiskt, det föll på Julkvällen. Denna Runebergs idyll, påbörjad 1838, utkom 1841, och nu, midt uti 70-talets starka realistiska svallning, besatt denna genom sitt enkla, osökt naturliga motiv, en sådan karaktär af «berättelse ur hvardagslifvet», att den anslog den unga konstnären, som vid denna tid väl var uti sitt historiska skede (Drottning Blanca, Hertig Carl vid Flemings lik), men kände, anade i luften den nya riktningens vingslag. Förståndiga, torra — de äro utförda i träsnitt — voro de ungdomliga försök, som borde, om möjligt, göras om. Detta kan man ock säga om *Jacob* och *Widolfa Ahrenbergs**** teckningar af 1879 till Runebergs Hanna, äfven de utförda i träsnitt. Motivet «Hanna i väfstolen» hade tidigare (1853) behandlats i olja af fröken *Elisabeth Blomqvist*† i ett konstverk, som i tiden väckte mycken uppmärksamhet hos hufvudstadens publik. Också detta verk tillhör senatorskan friherrinnan Emelie Palmén.

---

* K. Th. Staaf föddes i Herjedalen 1816, död i Stockholm 1880. Han har bland annat utfört Oscar I:s porträtt på Drottningholm samt plafonden i Järnkontorets hus i Stockholm.

** A. Edelfelt, född på Kiala 1854.

*** J. J. Ahrenberg, född i Wiborg 1847, W. Ahrenberg, född v. Engeström i Jämtland 1845.

† E. Blomqvist, född i Helsingfors 1827, död å nämnda ort 1901.

Runeberg hade dött 1877, och året därpå firade universitetet i sin aula på hans dödsdag den 7 maj en i stor stil anlagd sorgefest. I och för denna fest hade aulan dekorerats af arkitekten *Konstantin Kiseleff** på ett synnerligen anslående sätt. Fönstren å aulans långvägg hade täckts med pannåer: å de öfre hade sentenser ur skaldens dikter återgifvits, medan å de nedre följande konstnärer tecknat åtta bilder ur Runebergs sånger, hänförande sig till de i den öfre raden af pannåerna angifna verserna. *Sigfrid Keinänen*** hade gjort en teckning till Trosskusken, öfver hvilken teckning lästes orden:

Pengar värd var gubben ock att se uppå,
Han och hästen, som han körde, likaså.
Höll den ena sina steg med två ben dyra,
Tycktes knappt ett pris förslå för den med fyra.

*Alexandra Såltin**** hade valt sitt ämne ur Torpflickan, anslutande sin teckning till de vackra orden:

Red mig en graf, o moder kär, min lefnadsdag är liden;
Den man, som fick mitt hjärtas tro, har flytt med skam ur striden.

Ur Nadeschda hade *Severin Falkman*† valt följande vers för sin bild:

Nästa ögonblick i trygghet sitter hon på Woldmars skuldra.

Ett ståtligt finskt insjölandskap hade *Hjalmar Munsterhjelm*†† tecknat — å detsamma lästes de första orden af nationalsången — medan *Adolf v. Becker*††† för sin ena pannå valt följande vers ur Soldatgossen:

Och lefver jag tills jag blir stor och fyller femton år,
Till samma svält, till samma kamp, till samma död jag går.

---

* K. Kiseleff, förste arkitekt vid Öfverstyrelsen för allmänna byggnaderna, född 1834, död 1888.

** S. Keinänen, född i Kuopio landsförsamling 1841.

*** A. Såltin, född i Ingå 1837.

† S. Falkman, född i Stockholm 1831, död i Helsingfors 1889.

†† Hj. Munsterhjelm, född i Tuulois 1840.

††† A. v. Becker, född i Helsingfors 1831.

och 1900 af *Gunnar Hallström*. Ehuru Gunnar Hallström är att anse som en af Sveriges mest lofvande unga konstnärer, torde dock hvarje finsk betraktare af bilderna i fråga gifva herr Sparres framställning företrädet. Sparre (af svensk börd född 1863 i Italien) som länge lefvat hos oss, har i unga år med värme och ifver bjudit till att förstå den finska naturen och den finska folkkaraktären. I några af bilderna, särskildt i landskapsvyerna, har han gjort det med, jag skulle till och med vilja säga, lysande framgång. Det finnes i hans verk några landskapsbilder, som stråla af friskhet och färg, ehuru tryckta endast i svärta. Äfven en del af interiörerna gifva ett trovärdigt intryck, om också den kräfvande uppgiften i t. ex. den åttonde sången starkt frestat på den då unge konstnärens krafter. Där finnes i en del af dessa bilder något af den, om vi så få säga, värdiga munterheten, humorn som lyser igenom dikten. Ornamentet har Sparre lämnat därhän. Det dekorativa elementet i boken utgöres af realistiskt tecknade etnografika från olika delar af vårt land. Om Sparre i färg och i stor skala återgåfve någon af dessa vintriga jaktscener, så skulle han förvisso öka de Runebergska bildmotiven med ett ståtligt stycke. Gunnar Hallströms bilder till Elgskyttarne äro mindre finska än L. Sparres, men en del af dem i sitt slag små mästerverk. För öfrigt kan om dem sägas som om Sparres: morgonstämningarna, vinterlandskapen äro de bästa. Likasom man sagt att Runeberg tack vare sin konstnärliga intuition förvånande väl träffat det slaviska elementet i sin dikt Nadeschda, ehuru han aldrig besökt Ryssland, kan man mutatis mutandis säga detsamma om G. Hallström och hans bilder till Elgskyttarne. De ge ett visst allmänt drag af finska typer och finskt lif, de ge en illusion om hvad saken gäller, icke den idealbild skalden framställer. Skillnaden är den, att konstnären i den illusoriska bilden ger sammanfattningen af de yttre karaktärsdragen af det föremål han afbildar, i det syfte åskådaren *vill* se dem, medan han i idealbilden ger syntesen af de inre alltuppbärande egenskaperna hos föremålet, sådana han själf ser dem. Den förra bilden kommer till rätta med mycken habilité och «ett ungefär», den senare aldrig utan entusiasm parad med färdighet i konstutöfningen. Ju mer vi se på den illusoriska bilden, desto förr bleknar den, det är vi förlora illusionen; ju mer vi se

på idealbilden, desto mera vinner den i inre sanning, den verkar på oss med dubbel kraft, konstverkets i och för sig och konstnärens: den låter oss förstå hvardera. I Hallströms bilder finnas äfven en del roliga pointer, de liggande figurerna i vignetterna. En hel del af «de rosor och de blader», som gå igen i Dalarnes färgrika ornamentik, men som sparsamt växa på Kalevas moar, gå här igen i hela sin ståtliga bondprakt.

Runebergs 1844 publicerade dikt Kung Fjalar, enligt mångens förmenande hans mest helgjutna verk, utkom 1895, illustrerad märkligt nog icke af en svensk utan af en finsk konstnär, A. Edelfelt. När vi nu andra gången finna Edelfelt som Runebergs illustratör, har han lämnat sina läroår långt bakom sig. Med en beundransvärd säkerhet tecknar han här upp sina figurer. Bäst, tyckes det oss, har han lyckats i de bilder där han återger scener, i hvilka hans för det sköna, så hos människan som i naturen känsliga stift fått röra sig fritt.

> Kom, Oihonna, mig följ i lifvet,
> Jägarn älskar dig, rosiga sky

är en af de vackraste bilder som tecknats hos oss. Till den ansluter sig värdigt teckningen till orden:

> Och Gylnandyne satte sig blek och sjöng,

en pennteckning som få skola göra ett motstycke till. Arbetet påminner i vissa allmänna drag om Walter Cranes härliga Echoes of Hellas och andra till denna skola hörande teckningar. Fullt moderna i linje- som i lavyr-maner, äro dessa bilder utförda i magnifika autotypier. Ornamentiken rör sig med glänsande säkerhet mellan fornnordiska och halft klassiska motiv. (Se vignetten till den fjärde sången). Den verkar som en transkription af den arkaistiska gafvelgruppen på Aeginas tempel.

Ett par af teckningarna till Kung Fjalar har af konstnären reproducerats i färg, den ena i akvarell — Oihonna med de tre friarena — den andra i pastell (tillhör fru Mary Ehrensvärd-Furuhjelm) föreställer Oihonnas jakt. Den förra är ett glänsande ornament i lysande färger med gyllne konturer, en skönhetsmättad idealbild

ur Runebergs mest färgskimrande saga. De utkommo till först med en rysk konsttidskrift, utgifven i S:t Petersburg af N. Sobko, senare i tidskriften Ateneum för 1899, häftena V och VI.

Af furstinnan Lydia Tohan Mirza Baranoffsky — född friherrinna af Forselles — uppmärksamgjordes författaren af denna essay på några illustrationer till Fjalars saga, som jämte öfversättning ingingo i någon af de många ryska illustrerade tidningarna i S:t Petersburg. Detta var emellertid så sent som i slutet af sjuttiotalet, och det har icke lyckats mig att oaktadt trägna forskningar förskaffa mig denna nummer.

Att August Malmströms samtida och med honom i konsten likasinnade vän *Mårten Eskil Winge** skulle särskildt anslås af Kung Fjalar var ju att förutse. Han som målat Tor och jättarna, Sigyn och Loke och andra den skandinaviska mytens hjältar, kunde icke undgå att anslås af de storvulna bilderna om striderna mellan Morvens söner och den hugstore nordiske ynglingen. Af hans bilder har författaren emellertid sett endast en del utkast, frånsedt en i träsnitt reproducerad illustration till Kung Fjalar, införd i februarinummern af tidskriften Hemvännen för året 1875.

Grafven i Perho, Runebergs 1831 skrifna «finska tragedi», har lockat tvenne konstnärer, den ena finsk, fröken *Helena Schjerfbeck***, den andra svensk, professor *August Malmström**** till bildlig framställning. Fröken Schjerfbeck har behandlat det hela i små flyktiga vignetter utförda i träsnitt, ur hvilka den sträfva gammal-romerska anda, som uppbär den dystra handlingen i denna tragedi, icke kan komma till sin rätt. Som typografiskt fyllnadsgods äro de små bilderna icke oäfna. A. Malmströms teckningar äro af annat slag: stora, omsorgsfullt i ett mjukt Doréeskt manér utarbetade bilder.

Johan August Malmström var den sista arftagaren af hvad som en gång i tiden (1811—1844) kallades det götiska förbundet.† Dess drömmar om det storvulet svenska odlade han under mera

* E. Winge, född i Stockholm 1829, död i Enköping 1896.

** H. Schjerfbeck, född i Helsingfors 1862.

*** J. A. Malmström, född i Östergötland 1829, var en representant för det svenskt-svenska måleriet under Karl XV:s tid, elev af akademin i Stockholm och af Couture. Död i Stockholm 1902.

† Se Rudolf Hjärne, *Götiska förbundet och dess hufvudmän.*

än hälften af sitt lif. Han kom för sent in i tiden, ty ingen hade mera känsla för hans götiska bilder; han gick för tidigt ut ur tiden, ty de varma svenskt nationella vindar, som blåst upp i hans fädernesland och som antagligen nu värmt upp hans landsmän, så att de haft hjärta och öga för hans Bråvalla-slag, hans drömmar om nordens storhet och dess verkligen stora period, kunde ingen ens ana, när August Malmström åldrad men dock oväntadt kallades hädan. I hans lif bildar Runebergs diktning ett grundväsentligt moment. Kall hade världen stått gentemot hans bilder ur nordens blodröda morgon, men då en dag tager han steget ut: från gudasagor, rimtursar, dvärgar och vikingar, går han öfver till N:o 15 Stolt, till trumslagar Nord, Lotta Svärd, Sven Dufva, Munter och de andra hjältefigurerna i nordens odödliga epopé — till Fänrik Ståls sägner.

Första delen af dessa sägner, på hvilka det moderna Finland andligen lefvat i ett par generationer, utkom den 12 december 1848 — under de sista dagarna af revolutionsåret par excellence i det sekel som gått — den andra först tolf år senare 1860. Upplaga på upplaga af detta verk hade sett ljuset, innan August Malmströms arbete kom ut, kändt var det och läst i alla delar af norden, och dock verkade August Malmströms bok som en nyhet. Man såg ju dem här, dessa kända personager från sångerna för första gången i konstnärligt njutbar form. För honom själf betyder arbetet att han byter ut romantiken mot århundradets största rörelse i konsten, realismen. Det är nämligen 1883, då den realistiska skolan stod i sin blomma, som Malmström afsvor sig de gamla gudarne, och nu gällde det för honom att här för första gången beträda den nyare historiens mark och därmed områden, »där studierna af den reala verkligheten äro absolut oundgängliga», säger Eichorn i sin biografi öfver honom. Malmström tog saken grundligt, studerade porträtt och uniformer, reste i Finland, aftecknade de märkligaste orter som nämnas i dikten, och slutsumman blef ett verk som anses för hans yppersta och i Sverige vunnit en ofantlig spridning. I Finland slog arbetet aldrig riktigt an. Rättvisligen bör erkännas att om också arbetet varit tiofaldt bättre, skulle det dock icke gått hos oss. Vi stodo ännu alltför nära den storhet och glans, som i minnet öfverstrålar denna vår äras gyllne tid.

Vill man finna orsaken till att Malmström, som människa uppburen och såsom konstnär högt skattad af sin samtid, med sina Fänrik Ståls sägner ej slog an i Finland, så är den väl förnämligast följande: bilderna sakna storhet, djärfhet och nobless, där förefinnes uti dem en småborgerlig, i vissa fall till och med ängslig konst, som än mera understrykes af träsnittets petiga maner. Det dekorativa elementet är (se t. ex. slutvignetterna till Vårt land och Molnets broder) banalt, och sist och slutligen, om vi också finna att konstnären gifvit typer af finsk-ugrisk ras, så erkänna vi dem dock ej. Trumslagar Nord i Edelfelts teckning är som typ icke smickrande för oss, men öfvertygande, vi acceptera den, medan trumslagar Nord och de andra finngubbarna i Malmströms teckning ej synas oss finska nog. Med andra ord: vi finna öfverallt det varma svenska hjärtat i denna vackra svenska publikation, men det finska särdraget som, fult eller vackert, dock är vårt, det som ensamt får vår kind att färgas, vår blick att glimma, som rycker oss alla med, det skönja vi ej i Malmströms verk.

Malmströms *Grafven i Perho* är förtjänstfullt skönmåleri i balladstämning, som dess värre har att göra endast med bondemän och dräkter, hvilka icke just äro egnade för denna konstart och därtill i en del viktiga fall missförståtts. Bilderna i detta senare arbete äro reproducerade på fotokemisk väg. Huru svår är dock icke konsten! Malmström bröt med sina fantasibilder «idealer som han sen barnaåren burit inom sig» för att ge sig helt fullt åt de Runebergska motiven — han drömde om flere cykler af dessa, särskildt Julkvällen — och slutomdömet, äfven af en som mera än de flesta andra vill hålla på hans konst, blir: han stod den Tegnérska andan och bildvärlden alltför nära, bilderna till Fritiof saga äro och bli hans bästa verk; de Runebergska motivens enkelhet — ett under i världslitteraturens historia — var icke för hans lynne och konstnärsuppfostran. Där han velat följa den angifna enkelheten, har han gått nedanom nollgraden för ordets betydelse.

Och så komma vi till det sista inlägget i den bildliga framställningen af Runebergs bildvärld, Albert Edelfelts teckningar till *Fänrik Ståls sägner*.

Det är att antaga, att enhvar vid läsningen af dessa dikter ser dunkla, storvulna, i visst afseende oklara bilder stiga upp för sin själ, bilder som — så skarp är karaktäristiken i dessa sånger — nog hos flertalet läsare peka åt samma håll, men från dessa drömmar till linjen, till den verklighetstrogna afbildningen är det ännu långt. Därtill behöfves en konstnär som jämte klassisk bildningsgrund egde tillbörlig smidighet för att förstå det hos och i honom egenartade, kunde foga sig i den Runebergska andans fordran på enkelhet och höja sig till hans förmåga af att se det grandiosa i denna, rent militärtekniskt taladt, envisa och ihärdiga, men på stora scener fattiga gränsmarks strider. Att stiga ned från massornas paradeffekter till individens själsaffekter och dock aldrig glömma att bakom detta den enskildes lilla lidande, denna stolthet, förtviflan eller segerfröjd dock stod ett helt folk, som mera kände än visste hvad det gällde. Denna person var *Albert Edelfelt,* född i Adlercreutz' forna hem, uppvuxen sen barnaåren i förtroligt samlif med de minnen, som sångaren förtäljer.

De första häftena af hans illustrationer emottogos — det var ju ock att förutse — med en viss köld, ty stora voro de fordringar som ställdes på denna finska upplaga. Teckningsmaneret var nytt, uppfattningen ny, det känslofullt balladartade som gick igen i tablåerna kom icke med, men allteftersom tiden led och arbetet så att säga vandes in i publikens smakriktning, höjdes denna, och när det sista häftet var färdigt, kunde det med glädje konstateras, att där var gjordt ett storverk, ett illustrationsverk som kunde sättas upp vid sidan af Carl Larssons och Hans Tegners bästa. Edelfelts teckningar äro i det maner som hör tiden till, och bör det anses i allo riktigt, att det maner som för tiden står högst, som är vår egen tids nya konst, som vi behandla bäst och som ännu är i sin utveckling, kommit till användning, desto hellre som det bättre än någon mellanhand ger oss konstnärens eget sätt att se och teckna. Ornamentet har hållits i en art af modern empire. Strängt taget är det måhända rikare och mera fylligt än tidens (1808—1809) armod det fordrar, det närmar sig mera Louis XVI, men det är sådant det är ett absolut nödigt tillägg, ty därförutan vore motiven i de trettiofem sångernas bok enformiga i bilder. Att passa in händelser

i hvilka nästan endast män, och dessa nästan alltid soldater, taga del, inom ramen af *tvenne korta år,* är ett konstverk i och för sig. Att repetera dessa scener i bild hade, utan den ornamentala siraten, till och med med A. Edelfelts savoir faire varit svårt. Man bör nämligen observera att bland den stora skaran personer som i sångerna nämnas förekomma endast nio kvinnor, att scenerna utom i sju sånger utspelas vid bivuaken, på slagfältet eller i torpet, att i de sju, där denna scen är förlagd utom denna torftiga miljö, endast tre kunna osökt ge anledning till rikare behandling af själfva sceneriet. Jämför i motsats till dessa Snoilskys Svenska bilder i måleriskt afseende (de omfatta hela nordens kultur från Gustaf Wasas tid), med Runebergs Fänrik Stål, som omfattar en tidrymd af tvenne år högst uppe i det vintriga, det fattiga Finland, och man skall lätt förstå, hvilken pröfvosten för den bildande konstnärens fantasi och historiska detaljstudier detta verk är. — Af detsamma har en synnerligen vacker dansk upplaga utkommit 1902, i något mindre format än den svenska.

Vid sidan af dessa teckningar och samtidigt med dem har A. Edelfelt målat i olja tvenne Runebergska motiv: Landshöfdingen (tillhör senator L. Mechelin) och Lotta Svärd (tillhör professor J. Runeberg), samt i akvarell Fänrikens marknadsminne (tillhör general R. Ehrnrooth). Något tidigare hade han målat den vackra guachen W. von Schwerin (tillhör bergsrådet R. Elving) och akvarellen Björneborgarnes marsch (tillhör professor E. Aspelin). Flere af dessa bilder hafva utkommit i separattryck, i praktfulla heliogravyrer utförda å firman F. Tilgmanns aktiebolags tryckeri. Besjälad af Runebergska intryck har fröken Helene Schjerfbeck målat en döende krigare vid Österbottens regemente, (finnes i Konstföreningens galleri) samt i en anslående tafla, utförd i olja, gifvit oss bilden af den i sin lefnads vårdagar fallne Wilhelm v. Schwerin. Ett konstverk som inger oss vemodiga tankar, ty den som utfört den gripande bilden har själf af sjukdom hindrats att blifva mera än ett vackert löfte för den finska konsten. Om vi nämna att herr *Sigurd Wetterhoff-Asp* målat ett par svaga taflor med ämnen från Fänrik Ståls sägner, och i tvenne vackra i olja utförda figurer, «1808—1809», tangerar den värld som Runebergs dikt behärskar, samt att *Walter*

*Runeberg** i «Wibelii minne» gifvit i marmor plastisk form åt de ofta citerade orden ur Landshöfdingen

Gror bragdens ära blott på stridens mark,
Där tappre krigarn fuktar den med blod,
Kan ej den vapenlöse hälsas stark
Och visa hjältemod?

så ha vi nämnt det viktigaste och i det nämaste allt, som i den bildande konsten till våra dar besjälats af Runebergska motiv.

Indirekte vid sidan af de Runebergska motiven ha därtill flere porträttsamlingar berörande de historiska personerna i Runebergs diktning utkommit — vi nämna endast praktverket «Fänrik Ståls män», tecknade af vårt lands främsta konstnärer med text af våra högst skattade skriftställare inom detta område. Vidare bör i detta sammanhang icke förbises att skalden själf i monumental-skulpturen i vårt land intagit en centralplats genom den bild hans son W. Runeberg på uppdrag af Finlands ständer rest öfver honom. Härtill bör läggas de snart sagdt oräkneliga byster och reliefer af skalden som, utom af C. Sjöstrand, W. Runeberg och J. Knutson, af flere bild- och ornamentshuggare modellerats.

En vacker hyllning åt minnet af Johan Ludvig Runeberg är den minnespenning öfver skalden som i endräktigt samarbete komponerats af herrar W. Runeberg, Erik Lindberg och Jac. Ahrenberg. Minnespenningen af 66 mm diameter visar på åtsidan den förevigades profilbild, omgifven af en lyra, ett altare och en lagerkrans med omskriften Johan Ludvig Runeberg 1804—1904. På frånsidan ser man Runebergs sånggudinna som åt Finland, personifierad i en ung kvinna, öfverräcker en lyra. Kring bilden läsas de härliga orden ur Julkvällen: «Finland stod för hans själ, det kulna, hans torftiga gömda Heliga fädernesland».

Sist och slutligen må ännu en bild, som väl icke direkte ansluter sig till Runebergs verk men som är framsprungen ur den innerligaste, den mest förtroliga bekantskap med och kännedom af den Runebergska poesin, nämnas här, hon som vid foten af skaldens bronsbild står försänkt i tankar öfver orden

* W. Runeberg, född i Borgå 1838.

Din blomning, sluten än i knopp,
Skall mogna ur sitt tvång.

Denna bild af W. Runeberg, något af det ljufvaste och det mest sorgbundna som nordens konstnärer skapat, måste tagas med, då man talar om Runeberg och de bildande konsterna i vårt land. Han, siaren i brons däruppe på sitt fasta underlag, ett stycke af den urformation på hvilket allt Finlands land i tidernas morgon byggdes, har han i sin högstämda vision sett rätt? Det beror af oss själfva, vi äro vår lyckas smeder, ty, heter det:

— — — ur vår kärlek skall gå opp
Ditt ljus, din glans, din fröjd, ditt hopp.

Vi själfva bära ansvaret för detta lands öden. Förstå vi vår ställning rätt och ge vi våra bästa drömmar, tankar, vår andes hjärteblod för detta land, då blir den Runebergska sången sanning en gång, då, men också först då

— — — högre klinga skall en gång
Vår fosterländska sång.

Ty i lifvet ges ingen seger utan strid, intet för intet: andens håfvor likasom detta lifvets gåfvor skola förvärfvas.

* * *

Om man i korthet vill sammanfatta hvad ofvanstående anteckningar om Runebergska motiv i den bildande konsten ge vid handen, så skola vi finna att öfver fyrahundra femtio motiv framställda af 24 kända konstnärer och några okända, direkte lånade ur hans verk eller inspirerade af dem, som vignetter, bilder, statyer, taflor i akvarell, i olja, i guache sett dagen i Finland och Sverige; att den nordiska andan i jämnt stigande hänförelse för de Runebergska idealen tagit skaldens odödliga sånger till bildlig framställning; att

denna bildkonst från otympliga försök stigit i klarhet och fägring, besjälat våra bästa konstnärer och just i våra dagar, då de mest och bäst behöfdes för att ingjuta hos oss förtröstan och mod, blommat upp i en skönhet, som beredt dem plats och rum i vida kretsar utom gränserna för de länder, där den Runebergska sångens språk är modersmålets språk — och sannat C. W. Böttigers ord: «Hos Runeberg är allt bilder, taflor, han är född till målare, men är blefven skald».

PORTRÄTT AF JOHAN LUDVIG RUNEBERG

AF

K. K. MEINANDER.

Många vittnesbörd ha lämnats oss om det mäktiga intryck Johan Ludvig Runeberg gjorde äfven genom sin yttre personlighet på dem, som sågo honom under hans krafts dagar. Den ryske författaren Grot, som hörde till hans intimare umgänge under 1840-talet, beskrifver honom som «en man om 33 år, ljuslätt, af hög växt och ett angenämt yttre. I hans öppna anlete uttryckte sig förstånd, redbarhet, saktmod och en orubblig själens frid». Grot prisar «hans lugna och ljusa blick, den höga pannan, själfva anletsdragen och den värdiga belefvenhet, som afbildade sig i desamma utan leende». Och Emelie Björksten, som vid denna tid gjorde bekantskap med honom, gifver oss i sin skildring af det aldrig förgätna «första mötet» en bild af hans «högväxta, ståtliga gestalt, hvars ädla, manliga, intelligenta anlete ovillkorligen måste fängsla uppmärksamheten och utmärka honom såsom någonting framstående och ovanligt. Han egde detta imponerande lugn, som ingen kan motstå, och hans röst hade någonting underbarligen tilldragande».

Ungefär lika lyda en mängd skildringar från senare tid. Men ständigt höres jämsides härmed den klagan, att Runebergs drag voro svåra, ja omöjliga att återgifva i bild. Eftervärlden har icke erhållit någon fullt trogen afbildning af honom. Denna klagan gällde

väl till en del den yttre likheten, ehuru en uppmärksam betraktare har svårt att tillskrifva detta en afgörande betydelse. Ty de markanta, lätt igenkännliga dragen återvända på de flesta af hans porträtt: den raka, rätt utstående näsan, den kraftiga, något sinnliga munnen, den mäktiga pannan med den kala hjässan, samt den allvarsamma blicken. Men hvad man i främsta rummet saknade var den lifgifvande fläkten öfver dessa drag, en antydan om det rika själslif som låg bakom dem, och framför allt blickens uttryck. Den finska konsten, och porträttmåleriet med den, tog sina första stapplande steg under Runebergs verksamhetsår, och det låg ej för den att gifva en psykologiskt sann bild af personligheten.

I någon mån kan ett studium af de många porträtten af skalden likväl ersätta denna brist. Med sina jämförelser och hågkomster låter det hans yttre liksom växa fram och blifva lefvande inför oss. Därför är det af betydelse, att så många dylika afbildningar bevarats, liksom ock att de redan från skaldens ungdomsår låta oss i en någorlunda oafbruten räcka följa honom ända till kort före hans död. Ingen af våra landsmän, kanske Gustaf Horn och A. E. Nordenskiöld undantagne, har afbildats så ofta som Runeberg. En närmare kännedom om hans porträtt kan därför gifva värdefulla bidrag också till den finska konstens historia under större delen af det förflutna århundradet.

Jag har i nedanstående förteckning sökt ordna materialet för detta studium. Konstverken i original — hvartill komma fotografier — äro i en dylik förteckning det väsentliga, och de ha upptagits med så stor fullständighet det varit möjligt. De flesta luckorna skall man måhända finna bland de talrika skulpturerna. Ehuru uppgifter af våra två förnämste äldre bildhuggare stått mig till buds, har det på detta område varit svårt att komma till rätta med beskrifningar utan själfsyn, som ej i alla fall kunnat ega rum. — Till detta kronologiskt ordnade material ha fogats uppgifter om kopior samt om de grafiska reproduktionerna, hvilkas studium för de flesta intresserade torde vara det enda som kommer i fråga, och hvilka bäst visa, huru populära de olika typerna varit.

Hvarje tid har haft sin älsklingsbild; i några gamla hem från seklets midt påträffas litografierna efter Mazér, Knutson och Ekman,

hvilka aflöste hvarandra allt efter som de kommo ut. Icke alldeles sällsynt är Philipsens vackra färglagda fotografi från 1858, hvilken också är urbilden för det första, i en mängd af 1860-talets publikationer återgifna träsnittet, hvarmed första steget togs att aflösa de dyrare litografierna. Senare blefvo Sjöstrands och Runebergs medaljonger och byster bland de allmännaste prydnaderna i de finska hemmen; af fotografier blef i synnerhet den Lihrska från 1862 af betydelse. Den har i vår tid varit den mest omtyckta icke minst genom Albert Edelfelts ofta reproducerade kopia. Under 1870-talet påträffas i tryck vanligen bilden af Runeberg från hans ålderdom, med rikt, grått skägg. Ett porträtt, som äfven ofta återgifvits i tryck är den Ottelinska fotografin från 1861, men som planschblad har det egentligen ej vunnit någon popularitet. Det är dock ett af de bästa, och man har velat åter bringa det i erinring genom att bifoga det till denna festskrift i heliografisk reproduktion efter Tegnérs och Kittendorffs litografi.

Den förnämsta källan för de här meddelade uppgifterna har varit J. E. Strömborgs Biografiska anteckningar. För Runebergs senare lefnadsår har fröken Ida Strömborg godhetsfullt gifvit en mängd värdefulla upplysningar med ledning af sin fars efterlämnade papper.

SILHUETTPORTRÄTT FRÅN 1827.

Bröstbild, profil till höger. Den unge skalden är afbildad med nästan grekisk profil, rak, något framspringande näsa och kraftigt hakparti. Ett yppigt lockigt hår samlar sig öfver pannan. Klippt silhuett.

Runeberg tillbragte sommaren 1827 hos ärkebiskop Tengström i Pargas. Vid ett af samkvämen där roade de unga sig med att taga skuggporträtt af hvarandra, och sålunda tillkom denna silhuett, som tillvaratogs af Fredrika Tengström, sedermera Runebergs maka. (Strömborg II, p. 91). Hvar originalsilhuetten nu finnes, är ovisst.

Följande kopior finnas:

Klippt silhuett, 18 cm hög. Tillhör fröken Ida Strömborg, Borgå.

Klippt silhuett, 18 cm hög. Tillhör Svenska litteratursällskapets Runebergsbibliotek. Å densamma finnes en anteckning af J. E. Strömborg, att den är kopierad efter ett original, klippt vintern 1828 af Fredrika Tengström. Den öfverensstämmer dock med föregående.

Reproduktioner:

Träsnitt i oktav. Titelplansch till första delen af Strömborgs Biografiska anteckningar (1880). Andra upplagan 1901.

Zinketsning. I Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

E. J. LINDS TAFLA 1832.

Halffigur, fas till vänster, iklädd brun klädesfrack och svart väst samt lindad och knuten hvit halsduk. Högra handen hvilar inom fracken. Skalden är afbildad som en ung, tämligen mager man med yfvigt mörkt hår, mörka ögon, pannan icke för hög, munpartiet något vekt, skäggbotten å öfverläppen. Han blickar eftertänksamt ut i fjärran. Isabellafärgad bakgrund. Osignerad oljemålning, 63×53 cm, af E. J. Lind 1832. Tillhör ingenjörskan M. Karsten i Åbo (genom testamente af Karolina Runeberg).

Om detta porträtt skrifver Strömborg, att Runeberg lät måla det åt sin hustru. Denna ansåg det dock vara ett dåligt porträtt, och då Karolina Runeberg, skaldens syster, 1834 var rest till Jakobstad, medförde hon det för att Runebergs därvarande anförvanter skulle få se det, och sedan dess blef det i hennes ego, emedan Runebergs maka ej brydde sig om att återfordra det. I porträttet hade Lind enligt sin vana ej sparat karmin på kinderna, och blicken såg på duken något främmande ut, men hela gestalten var verkligen betydligt magrare än vid äldre år. Den nedfällda skjortkragen utan halsduk var i hemmet den mest brukade; blus bar Runeberg icke denna tid, men satt ofta i skjortärmarna eller i en kort grå skrifrock (Strömborg III, p. 188).

Porträttet är dock ett af Linds bättre, och enligt utsago af Runebergs systrar mycket likt honom, sådan han var vid denna tid.

Reproduktion:

Autotypi i Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

C. P. MAZÉRS TAFLA 1837.

Bröstbild, fas till vänster. Skalden är afbildad som en yngre man med grå, allvarsamma, nästan stirrande ögon, hög panna och mörkt, oordnadt hår samt kraftfullt tecknad mun med mörk skäggbotten å öfverläppen. Ansiktsfärgen något blek. Han bär en mörkblå rock och väst samt låghalsad hvit skjorta med mycket bred nedvikt krage. Oljetafla, 64×52 cm. Osignerad. Å en inskrifttafla på ramen läses: *Joh. Ludv. Runeberg* samt därofvan *Pohjalaisen Osakunnan Oma.* Tillhör österbottniska studentafdelningen och förvaras å Studenthuset i Helsingfors.

Taflan beställdes år 1837 af nämnda afdelning af C. P. Mazér, som detta år utförde en mängd porträtt såväl i olja som blyerts i vårt land. Efter denna tafla gjordes de första afbildningarna i tryck af Runeberg.

Litografi i stor kvart. Text: *Johan Ludvig Runeberg.* Signatur: *F. Tengström impr. — C. Mazer pinx:t. — F. Liewendahl.* Det var sannolikt detta porträtt, som 1841 annonserades, utan att konstnären uppgifves eller det nämnes, om stentrycket är utfördt efter originalteckning eller efter något i olja måladt porträtt. (Se Strömborg, IV: I, p. 110).

Litografi i liten oktav. Text: *Johan Ludvig Runeberg.* Signatur: *Tr. hos A. & H.* I Finsk National-Kalender 1840. Denna litografi betecknas af Strömborg som «föga lyckad».

Litografi i liten oktav, jämte åtta andra författare på ett blad. Text: — — *Runeberg.* Signatur: *Tr. hos Spong & Cardon.* I C. J. Lénströms Anthologi 1841. Denna reproduktion är gjord i motsatt riktning mot originalet, fas till höger. — I ett bref, dateradt Upsala den 31 augusti 1841, ber Lénström Runeberg om ursäkt för att han, utan Runebergs begifvande, låtit införa porträttet i sin antologi. (Strömborg IV: I, p. 373).

Autotypi i Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

Träsnitt i liten oktav. Text: *Johan Ludvig Runeberg nuorena. Mazérin tekemän muotokuvan mukaan.* Signatur: *I. Falander.* I Kansan valistusseurakunnan kalenteri 1904.

GIRAUDS TAFLA 1839.

Midjebild, fas till höger. Skalden sitter och blickar med något butter uppsyn mot åskådaren; han är här första gången afbildad

med glasögon. Dragen äro nästan oigenkännliga, pannan något låg, håret rikt och kammadt framåt. Han bär rock och helknäppt väst, fadermördare, lindad hvit halsduk och prästkrage.

I november 1839 besöktes Borgå af den franska Nordpols-expeditionen, och dess artist Giraud målade då ett porträtt i olja af Runeberg. Det är obekant hvar originalbilden hamnat, och vi känna den endast genom reproduktioner:

Litografi i stor folio. Text: *J. L. Runeberg, Poète finlandais, Lecteur au Gymnase de Borgå, né à Jacobstad, le 5 Février 1804 (Finlande).* Facsimile af namnteckning: *Joh. Ludv. Runeberg.* Signatur: *Imp. Lemercier, Benard & C:e, Paris, Arthus Bertrand éditeur Londres, Ackermand & C:e, Strand.* Å bilden: *Emile Lassalle d'après Giraud.* Ingår i det storartade planschverket öfver Nordpolsexpeditionens resa. I Borgå Tidning för den 29 mars 1845 uppgifver dess redaktion sig ha varit i tillfälle att se den i Paris utförda litografin, som betecknas som «alldeles misslyckad, hvad likheten beträffar», trots allt mästerskap i det tekniska utförandet.

Litografi i liten oktav. Reproduktion i motsatt riktning af föregående; fas till vänster. Text: *Johan Ludvig Runeberg.* Signatur (saknas å en del exemplar): *O. Cardon Lith. Tr. hos Spong.* Ur kalendern Svea 1850.

Litografi (träsnittsmanér på glanspapper) i liten oktav. Midjebild, fas till vänster med oval bakgrund. Text: *Johan Ludvig Runeberg.* Signatur: *Lith. Inst. af J. F. Meyer & C:o* samt inom ovalen *J. M. A.* Titelplansch till *Hanna,* Stockholm 1850, Philipp J. Meijer.

Heliogravyr i folio, 25 × 20 cm. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Lud. Runeberg (vid 35 års ålder).* Signatur: *Giraud pinx. & Lassalle fec. — A. B. F. Tilgmann. Heliogr. 1904. Joh. K. Lindstedts förlag, Helsingfors.*

Autotypi i Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

J. KNUTSONS TECKNING 1843.

Midjebild, fas till höger, sittande vid ett bord till höger, mot hvilket båda armarna äro stödda. Skalden är en medelålders man med hög panna och rätt yfvigt hår, spetsig, framskjutande näsa och kraftigt tecknad mun; ett skimmer af godt lynne hvilar öfver de i tankar försänkta dragen. Han är iklädd en arbetsblus med nedvikt skjortkrage; på bordet bredvid bläckhorn med gåspenna samt papper. Blyertsteckning, 28 × 19 cm. Förvaras i Runebergs hem i Borgå.

Då en ritläraretjänst från år 1844 inrättades vid Borgå gymnasium, ansöktes den af Knutson, som bifogade ansökningen porträttet af Runeberg, hvilket ansågs lyckadt. (Strömborg IV: I, p. 526).

Reproduktioner äro:

Litografi i stor kvart. Text: *Joh: Ludv: Runeberg.* Signatur: *Teck. och Lith. af J. Knutson 1843. — F. Tengström Impr.*

Autotypi, med text: *J. L. Runeberg. Efter en pennteckning 1844 af Knutson.* Ingår i festskriften *Nornan,* Helsingfors 1890.

Autotypi. I Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

KNUTSONS TECKNINGAR OCH SKIZZER I OLJA.

Andjakt i vassen. Runeberg och två af hans söner i en flatbottnad båt, som af de sistnämnde skjutes fram mellan höga vasstufvor. Runeberg har stigit upp och tar ett steg framåt, med bössan i högra handen samt balanserande med den vänstra. Han är iklädd blus med bälte om lifvet samt mössa med skärm. Tuschteckning, $19\,^1/_2 \times 30\,^1/_2$ cm. Svenska litteratursällskapets Runebergsbibliotek. Inköpt 1902 från artistens sterbhus.

Reproducerad i *autotypi* i Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

Samma ämne. Landskapet är mera utfördt, med ett högt berg i bakgrunden till höger. Oljeskizz, 21×31 cm, signerad *J. Knutson.* Joh. K. Lindstedts konsthandel i Helsingfors.

Sjöfågeljakt. Runeberg och två af hans söner i en flatbottnad fiskarjulle. Runeberg står i aktern, mot hvars toft han stöder ena benet. Han håller i bössan med båda händerna, redo att lyfta den och skjuta. Klädedräkten som föregående. Den ene af sönerna sitter, den andre halfligger i jullen. Tuschteckning, $23 \times 18\,^1/_2$ cm. Svenska litteratursällskapets Runebergsbibliotek. Inköpt 1902.

Hvila. Runeberg sitter, med högra benet kastadt öfver det vänstra, spanande framåt. Bössan, som han håller med båda händerna, hvilar i famnen. Klädedräkten som föregående. Blyertsteckning, $21 \times 13\,^1/_2$ cm. Svenska litteratursällskapets Runebergsbibliotek. Inköpt 1902.

SILHUETTPORTRÄTT 1827.

E. J. LINDS TAFLA 1832.

Samma ämne. Framför Runebergs fötter ligger till höger en hund; en båt är uppdragen på stranden strax bredvid. Oljeskizz, 14 1/2 × 29 cm, signerad J. Knutson. Joh. K. Lindstedts konsthandel, Helsingfors.

Studiehufvud, profil till vänster. Skalden är här tecknad med redan åldrande, men friska och kraftiga drag; han blickar skarpt framför sig. På hufvudet en mössa med skärm. Blyertsteckning, 9 1/2 × 8 1/2 cm. Svenska litteratursällskapets Runebergsbibliotek. Inköpt 1902.

Reproducerad i *autotypi* i Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

Dessa skizzer gifva en trogen bild af Runeberg sådan han uppträdde i hvardagslag ute på Kroksnäs. Han gick där vanligen iklädd en bluskostym, förfärdigad af fru Runeberg af för ändamålet enkom i hemmet väfdt tyg. Blusen sammanhölls kring lifvet med ett bälte, som uppbar hans innanför detsamma instuckna näsduk och snusdosa. Halsduk begagnade han ej där ute, utan den ostärkta skjortkragen var nedviken öfver blusens halslinning, såsom Knutson tecknat honom 1843. På hufvudet bar han en mössa eller halmhatt, och han gick gärna barfota, i synnerhet under sina fiskefärder. (Strömborg). Det var Knutson förbehållet att i karaktäristiska skizzer föreviga skalden under denna lyckliga friluftstid.

DAGERROTYP FRÅN 1846.

En grupp, bestående af Runeberg med fru, konsistoriinotarien A. Sirén med fru, fru Borgström med hennes äldre dotter Fiken samt fröken A. Reuterskiöld. Runeberg står mest till vänster, Sirén mest till höger, mellan dem sitta två och stå tre damer. I bakgrunden (retuscherade) byggnader. Runeberg bär prästkaftan men ej krage. Hans porträtt, som vittnar om kraft och välmåga, är misslyckadt genom förteckning af det fotografiska objektivet o. s. v. — Gruppen togs hösten 1846 för att tillsändas fru Borgströms yngre dotter Mina, som samma år blef gift med kapellanen Gr. Aminoff. — Ett par fotografiska afbildningar hos fröken Ida Strömborg i Borgå.

J. KNUTSONS TAFLA 1850.

Knäfigur, fas till vänster, sittande vid ett med grönt kläde betäckt bord, mot hvilket högra armen stöder sig, medan den vänstra hvilar i skötet. Runeberg har ett ungt och friskt utseende; han bär svart uppknäppt prästrock med Nordstjärneorden, samt lindad hvit halsduk och låga fadermördare. Han blickar tankfull ut åt vänster; i högra handen håller han en snusdosa. I bakgrunden bakom bordet till vänster utsikt åt Borgå kyrka med torn samt en pelare och ett brunt draperi. Oljemålning, 90 × 65 cm. Osignerad. På baksidan af ramen står: *Köpt den 25 Martii 1850 af Gymnasii Ungdomen i Borgå*. Borgå lyceum.

Porträttet målades af Knutson på uppdrag af Runebergs dåvarande elever (Strömborg, IV: I, p. 527; IV: II a, p. 139). Det blef länge förebilden till de flesta afbildningar af Runeberg, som reproducerades i tryck.

Reproduktioner:

Litografi i stor folio. Bakgrund saknas; bordet är rundt samt täckt af en spetsduk. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg*. Signatur: *J. Knutson pinx. Druck u. Lithogr. v. Adler & Dietze in Dresden. C. Hahn lith.* Om denna reproduktion, som blef tillgänglig i bokhandeln kort före julen 1850, skrifves i Helsingfors Tidningar: «Hr Runeberg måste vara svår att träffa, ty intet af hans många porträtt är rätt likt. Det likaste af alla är törhända detta senaste, men äfven det ej riktigt. Där felas det «tusan d—la» som Sergel uttryckte sig.» Äfven Åbo Tidning (24 december) finner porträttet vara «det mest lyckade, om ock en eller annan anmärkning af mindre vikt däremot kan göras.» Finlands Allmänna Tidning (5 januari 1851) anmärker att «själfva ansiktets uttryck är förfeladt».

Autotypi efter föregående i Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

Litografi i oktav, midjebild. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg*. Osignerad.

Liten litografi, bröstbild. Text: *J. L. Runeberg*. Osignerad.

Fotografi i kabinettformat. Bröstbild, reproducerad efter en svartkritsteckning. Ingår i en serie, Gallerie berühmter Meister, Sophus William, Berlin, sannolikt i slutet af 1870-talet. Ett annat dylikt porträtt finnes, utan uppgift om utgifvaren.

Stålstick i liten oktav, visande två porträtt af Runeberg. Till vänster en reproduktion i motsatt riktning af den Knutsonska bilden, bröstbild och fas åt höger; till höger en reproduktion af den Lihrska

fotografin, bröstbild och fas åt vänster. Båda bilderna i ovala ramar, kring hvilka blad med namnen på Runebergs arbeten. På det förra porträttet står *1840*, på det senare *1870*. Nedan bild af Runebergs hem i Borgå. Text: *Joh. Ludv. Runeberg* såväl i tryck som facsimile af namnteckning. Signatur saknas. I kalendern *Svea* 1875.

Autotypi, bröstbild och fas åt höger. I rund omramning i en vignett till artikeln *Runeberg och Almqvist* af Z. Topelius i kalendern *Svea* 1892.

R. W. EKMANS TAFLA 1849.

Bröstbild, fas till höger, med ögonen riktade mot åskådaren. Skalden har ett friskt, nästan ungdomligt utseende och rätt yfvigt hår. Han bär en ända till halsen hopknäppt veckad prästrock, lindad hvit halsduk och fadermördare. Oljetafla af R. W. Ekman. Konstverkets senare öden äro obekanta.

Runeberg torde ha suttit för Ekman år 1849.

Kopia:

Oljetafla, 26 × 24 cm. Osignerad målning af K. E. Jansson. Tillhör fr. Hedvig von Schantz på Perno gård i Reso.

Reproduktioner af originaltaflan:

Litografi i folio. Utan text. Signatur: *R. W. Ekman pinx.* — — *Lith. i Åbo.* — *J. Reinberg lith.* Denna litografi, som utkom på Frenckells förlag i slutet af 1851 *, såldes såväl i svarttryck på gul ton som i kromolitografi. Z. Topelius skrifver om den (Helsingfors Tidningar n:o 91): «Första intrycket synes endast bekräfta den genom skaldens sju föregående porträtt rotfästade tron, att Runeberg är lika oträffelig som oöfverträffelig. Öfver läpparna spelar ett drag af sarkasm, hvilket man ej känner igen, och som ger det hela ett främmande uttryck. Likväl måste medges att detta drag efter hand blir bekantare; man erinrar sig ha sett det, fast icke i hvardagslag. De båda artisterna, skalden och målaren, måste under målningen ha växlat med hvarandra en skämtsam blick. Hr Ekman är säkert den ende i vårt land, som kunnat träffa Runeberg. Detta porträtt, som äfven i litografi öfverträffar alla de föregående, är ock det enda uttrycksfulla, det enda som röjer en skymt af geni».

Autotypi efter föregående i Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

---

* Icke 1850, såsom det uppgifves i *Finska konstföreningen 1846—1896*. Strömborg, IV: II, p. 171. Se äfven Helsingfors Tidningar 1851 n:o 94.

LITOGRAFI AF SALMSON.

Knästycke, fas till vänster, sittande på en stol öfver hvars karm vänstra armen hvilar. Högra handen omfattar den vänstra. Skalden blickar rätt mot åskådaren; han har ett ännu ungdomligt utseende, pannan är hög och hjässan nästan kal; yfvigt framkammadt hår vid tinningarna. Han är iklädd en ända upp till hakan knäppt veckad prästrock. Litografi i oktav. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg.* Signatur: *A. J. Salmson Lith. — Tr. hos Salmson & Ström.*

Om uppkomsten af detta porträtt, som tydligen är från slutet af 1840-talet eller från tiden för Runebergs svenska resa 1851, har jag icke lyckats erhålla några uppgifter.

DAGERROTYP FRÅN 1851.

Under Runebergs vistelse i Stockholm togs den 3 juli 1851 en dagerrotyp af skalden. Något exemplar för Runebergs egen räkning torde ej tagits, då något sådant ej funnits i Runebergs hem eller varit bekant för hans egna. Efter denna dagerrotyp gjordes emellertid en litografi, som utkom i slutet af 1851, samt andra afbildningar:

Litografi i kvart. Bröstbild, fas till vänster. Skalden har en tämligen allvarsam uppsyn; han blickar rakt mot åskådaren. Munpartiet har utfallit suddigt på litografin; pannan är hög, hjässan kal, det vid tinningarna framkammade håret glest. Han bär veckad, till halsen hopknäppt prästrock, lindad hvit halsduk och prästkrage; på bröstet Nordstjärneorden. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg.* Signatur *Th. Öberg lith. — Tr. hos Salmson 1851.* Om denna litografi yttrar Topelius i n:o 94 af Helsingfors Tidningar 1851: «Litografin är vacker och fin, men likheten — åt fjälls!»

Autotypi, efter föregående, i Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

Litografi i liten oktav. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg.* Signatur: *Meyer & Köster Götbg. — A. Köster lith.* — Ur en kalender.

Stålstick i oktav. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg.* Signatur: *Weger & Singer sc. Lpzg. — Verlag von Carl B. Lorck in Leipzig.*

Stålstick, samma som föregående, men signatur: *Stick u. Druck v. Weger, Leipzig. — Verlag von Albert Fritsch.*

J. A. WETTERBERGHS TAFLA 1851.

Midjestycke, fas till höger, i helknäppt slät prästrock med lindad hvit halsduk och prästkrage samt Nordstjärneorden. Runeberg är afbildad med ovanligt hög panna, kantad af kastanjebrunt hår, munnen är vekt tecknad och saknar det drag af fast beslutsamhet, som ger åt skaldens öfriga porträtt en så kraftig karaktär. Dragen äro något slappa och den mot åskådaren riktade blicken uttryckslös. Oljemålning, 72 × 54 cm, signerad *Jul: Alex: Wetterbergh 1851.* Gripsholms slott.

Under sin vistelse i Stockholm beviljade Runeberg åt Wetterbergh tvenne sittningar, hvilka enligt skaldens anteckningar egde rum den 5 och 9 juli. Porträttet var länge obekant, tills det år 1899 af jägmästaren C. M. Sjögreen såsom gåfva öfverlämnades till svenska statens konstsamlingar. Gifvaren hade erhållit det i arf efter sin farbroder, bergmästaren C. E. Sjögreen. Huru denna konstälskande och i samtida artistkretsar såsom mecenat välkända personlighet kommit i besittning af detsamma är ej med säkerhet kändt, men mycket sannolik förefaller den tradition, som förmäler att bergmästar Sjögreen erhållit det af Onkel Adam — måhända som ett slags godtgörelse för all den ekonomiska hjälp, hvarmed han understödt Onkel Adams broder, porträttets målare. Runeberg själf hade intet med porträttets tillkomst att göra. (Nya Pressen 1899 n:o 276 B).

Reproduktioner:

Autotypi i Ord och bild 1900 p. 42. Text: *Johan Ludvig Runeberg. Oljemålning af Julius Alexis Wetterbergh. I Gripsholmssamlingen. Gåfva till statens samlingar af jägmästaren C. M. Sjögreen.*

Autotypi i Ny Illustrerad Tidning 1899 n:o 51 och 52 med längre upplysande text.

RUNEBERG VID FRANZÉNS GRAF.

Skalden sitter försänkt i tankar på postamentet till Franzéns grafvård; han är iklädd prästerlig dräkt med prästkappa och har blottat sitt hufvud. I bakgrunden till vänster grafkullar och plank

samt längre bort ett kyrktorn och höga trän. Litografi i oktav. Text: *Runeberg vid Franzéns graf.* Signatur: *C. Th. Staaff del. — Tr. hos Salmson.* Ur kalendern Norden 1852.

Om Runebergs besök i Hernösand och vid Franzéns graf på återresan från Stockholm 1851 finnes en utförlig berättelse i kalendern Nornan 1878.

PORTRÄTT FRÅN BÖRJAN AF 1850-TALET.

Midjebild, fas till höger, sittande på en stol, öfver hvars ryggstöd vänstra armen slagits. Skalden blickar med vänlig uppsyn rakt mot åskådaren; anletsdragen äro ålderdomliga och hjässan bar, håret på sidorna framkammadt. Han bär slät prästrock, lindad halsduk och fadermördare. Litografi i kvart, osignerad. Färglagda exemplar finnas.

Träsnitt i motsatt riktning mot föregående, fas till vänster, högra armen slagen öfver ryggstödet. Text: *Johan Ludvig Runeberg.* I Ny Illustrerad Tidning 1855 n:o 23.

Uppkomsten af dessa reproduktioner är mig obekant. Detta porträtt af Runeberg öfversstämmer ej med det af Salmson litograferade, som visar ungdomligare drag.

A. L. RÖNNBLOMS BYST FRÅN BÖRJAN AF 1850-TALET.

Bröstbild med bar hals; hjässan kal, håret framkammadt vid tinningarna. Gipsbyst utan plint, 67 cm hög. Osignerad. Svenska litteratursällskapets Runebergsbibliotek. Gåfva 1902 af Finska konstföreningen.

Om denna byst säger Tikkanen (Finska konstföreningen 1846—1896, p. 84, not), att den troligen kort före Krimkriget utfördes af en ung svensk »artist», ciselör eller gelbgjutare, hr Rönnblom (Rönnholm, säger Strömborg oriktigt). Enligt E. Nervander är bysten, som han såg i sin barndom, från de allra första åren på 1850-talet.

BYST AF SJÖSTRAND 1852.

Svenska tidningar omtala, att en vacker statyett af Runeberg, utförd af artisten Sjöstrand — dock icke af bildhuggaren C. Sjöstrand, enligt af honom benäget meddelad uppgift — blifvit i början af 1852 förevisad i Konstnärsgillet i Stockholm (Strömborg IV: II, p. 229).

J. KNUTSONS BYST 1855.

Om denna byst, hvars senare öden äro obekanta, säger Strömborg (IV: II, 2, p. 87): «I maj 1855 utställdes till salu i boklådorna i Helsingfors en miniatyrbyst af Runeberg, modellerad i vax af artisten J. Knutson och gjuten i gips af italienaren Pera, på hr Liewendals förlag». Z. Topelius skrifver i Helsingfors Tidningar: «Bysten är vidpass 6 tum (15 cm) hög och kan i vår tanke anses lyckad. Den röjer samma uppfattning som ett af hr K. för några år sedan måladt porträtt; en viss bisterhet ökas af den stränghet, som skulpturen får därigenom att blicken saknas. Profilen är ganska väl träffad, i enfacen påminner bysten om Göthe. I likhet öfverträffar bysten både sina föregångare (Lindholms)* och de flesta porträtter af Runeberg, Ekmans undantaget, och kan med rätta hälsas välkommen».

Priset, 1 rubel, ansågs dyrt. Ett (unikt?) exemplar af den i kallipasta utförda afgjutningen eges af arkitekten J. Ahrenberg, Helsingfors. Signeradt med ett otydligt monogram, kanske J. K.

C. SJÖSTRANDS BYST 1857.

Bröstbild med kal hjässa och håret på sidorna framkammadt. Gipsbyst på rund fot, 56 cm hög. Osignerad. Runebergs hem i Borgå.

Kopior med växlande signatur flerstädes. Den å Upsala konstmuseum förvarade är signerad: *Sjöstrand fecit Borgå 1857 den 8 juni.* Exemplar också hos Finska konstföreningen samt österbottniska afdelningen i Helsingfors. Bysten, jämte dylika af Calonius och Lönnrot,

---

* Sannolikt är namnet Lindholm misskrifning, och den ofvannämnde svenske bildhuggaren Rönnblom torde vara afsedd.

beställdes 1857 af »universitetsfakulteternas yngre medlemmar». Reproduktion:

Litografi, fas till höger. Text: *Runebergs byst af C. Sjöstrand.* Ur Illustrerad Tidning 1858 n:o 32.

Sjöstrands öfriga i skulptur utförda porträttafbildningar af Runeberg, hvilka alla afbilda honom sådan han såg ut vid denna tid eller före hans sjukdom, äro följande:

Statyett i terracotta. Helfigur, sittande i en länstol, öfver hvilken kastats ett i rika veck fallande kläde. Högra benet är kastadt öfver det vänstra, vänstra armen hvilar emot stolen, och i handen håller skalden en skriftafla med papper, å hvilket inristats: *Runeberg*. Högra handen hvilar på knäet. Skalden bär helknäppt veckad prästrock samt lindad halsduk utan prästkrage. Skizz, på fyrkantig plint, 31 cm hög. Signerad: *Sjöstrand.* Modellerad hösten 1857. Tillhör hofrådet K. A. Weckström i Helsingfors.

Statyett i terracotta. Helfigur, sittande i länstol. Replik af föregående. Inköpt af Stockholms konstförening 1861 och utställd i Stockholm 1863.

Medaljong i marmor. Bröstbild, profil till höger, med bar hals. Medaljongen utan upphöjd kant, 40 cm i diameter. Signerad: *C. Sjöstrand.* Modellerad 1863. Tillhör bokhandlar K. E. Holm i Helsingfors.

Å Konstföreningens utställning 1864 funnos två porträtt af C. Sjöstrand:

Gipsbyst. Bröstbild i naturlig storlek. Tillhörde general C. v. Kothen.

Gipsmedaljong. Bröstbild. Tillhörde forstmästar Schröder i Sordavala.

Gipsmedaljong, bröstbild åt höger, bar hals. Diameter 13,5 cm. Med inskrift *Johan Ludvig Runeberg* och *Sjöstrand 1867.* Hör till en serie små gipsafgjutningar, omfattande äfven Cygnæus, Lönnrot och Topelius.

Gipsbyst. Bröstbild, kopia i mindre storlek af 1857 års byst, på rund fot, 29 cm hög. Signerad å baksidan: *Sjöstrand 1874.* Tillhör senator Th. Cederholm i Helsingfors.

TECKNING AF J. KNUTSON.

TECKNING AF J. KNUTSON.

TECKNING AF J. KNUTSON 1843.

LITOGRAFI EFTER J. KNUTSONS TAFLA 1850.

LITOGRAFI EFTER GIRAUDS TAFLA 1839.

LITOGRAFI EFTER R. W. EKMANS TAFLA 1849.

LITOGRAFI 1851 EFTER DAGERROTYP.

Gipsbyst. Bröstbild, i slät prästrock med lindad halsduk. Herm, 12,5 cm hög. Tillhör hofrådet K. A. Weckström, Helsingfors.

Statyett i marmor. Helfigur, sittande i länstol, på fyrkantig plint, 87 cm hög, utförd efter 1857 års skizz. Signerad å plinten: *C. Sjöstrand.* Tillhör Nyländska studentafdelningen i Helsingfors; gåfva af restauratören Carl Kämp, som beställde statyetten 1877. Utställd 1880. Reproduktioner:

Autotypi. I Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

Autotypi, fas till vänster. Ur ett bokhandelsprospekt till Eliel Vests Runebergsbiografi 1902.

Guldtryck å pärmen till nämnda arbete.

Bröstbild i prästrock. Modellerad 1891.

GIPSBYST AF VALTER RUNEBERG 1857.

Bröstbild, fas till höger, bar hals och bröst, kal hjässa, håret vid tinningarna framkammadt. Gipsbyst på rund fot, 34 cm hög. Osignerad byst af Valter Runeberg. Runebergs hem i Borgå.

Enligt meddelande af skulptören utfördes denna byst före hans första resa utomlands 1858.

E. PHILIPSENS FOTOGRAFI 1858.

Knäfigur, fas till höger, sittande vid ett bord mot hvilket vänstra armen stöder sig; den högra hvilar i skötet. Högra benet är kastadt öfver det vänstra. Skalden blickar rakt mot åskådaren, med ett vänligt och humoristiskt drag öfver munnen. Han bär helknäppt veckad prästrock och lindad hvit halsduk. Färglagd fotografi i kabinettformat af E. Philipsen. Exemplar i Runebergs hem i Borgå samt hos flere privatpersoner.

I början af november 1858 gjorde Runeberg en resa till Helsingfors. Under hans vistelse där begagnade fotografen E. Philipsen från Köpenhamn, som då uppehöll sig i staden, tillfället att få taga ett fotografiporträtt af skalden, af hvilket han på beställning tillhandahöll allmänheten kopior. Om detta porträtt, som af Runebergs

egna hölls för det bäst lyckade fotografiporträttet af honom, yttrar Z. Topelius i Helsingfors Tidningar för den 20 november: «Ehuru blicken icke är igenkännelig, bör billigt medgifvas, att detta porträtt är det bäst träffade af alla de många man härtills sett af den ryktbare skalden. Ögonen, som ej väl utfallit vid fotograferingen, äro å porträttet utförda genom retuschering, hvarför ock senare gjorda försök att fotografiskt kopiera det af Philipsen tagna porträttet ej kunnat lämna gynnsamma resultat» (Strömborg, IV: II, 2, p. 252).

Kopior och reproduktioner:

Oljemålning, 75 × 64 cm af Augusta af Brunér. Osignerad. Tillhör senator Th. Cederholm i Helsingfors.

Litografi i stor kvart. Skalden sitter här i en stoppad länstol, och bordet bredvid honom är öfvertäckt af en duk; på detsamma ett bläckhorn med gåspenna. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg.* Signatur: *Tryckt hos F. Liewendal. Lithogr. af C. A. Hårdh, efter photogr. af E. Philipsen.*

Denna litografi utkom i mars 1859. Z. Topelius skrifver därom i Helsingfors Tidningar för den 2 mars: «Det är ett vackert porträtt, med utmärkt omsorg utarbetadt, och det första bland 10 eller 12 föregångare, som ger en tillfredsställande och rätt lyckad bild af professor Runeberg. Hr Hårdh har därmed gifvit sina landsmän en kär åminnelse af dessa drag, hvilka man redan misströstat om att kunna fängsla på duk eller papper i deras sanning för eftervärlden». Mera träffande uttalar sig Aug. Schauman om detsamma i Papperslyktan för den 7 mars, däri han yttrar: «Porträttet är ganska fint och nätt och säkert det likaste af alla de många tryckta porträtten af skalden; men Runeberg är det ändå icke, sådan han är och sådant man vill ha hans porträtt». (Strömborg IV: II, 2, p. 271).

Träsnitt, midjebild, osigneradt. Detta rätt stelt och ofärdigt skurna träsnitt ingick i några tidskrifter, såsom Maiden ja Merien takaa 1865 p. 29, Folkvännen, Svenska Familj-journalen 1869, Illustreret Tidende i Kjøbenhavn 11 december 1859, Svalan 1873 n:o 25, Suomen Kuvalehti 1877 n:o 106 o. s. v. samt utkom äfven som särskildt planschblad.

Autotypi (efter originalfotografin) i Nuori Suomi 1896 samt Ord och bild 1897 p. 5.

Autotypi. I Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

PORTRÄTT AF OBEKANT c. 1860.

Å undersidan af en brefpräss finnes ett porträtt framställande Runeberg tydligen i slutet af 1850-talet, bröstbild, fas till vänster,

helknäppt prästrock med prästkrage samt två ordnar. I Lindstedts antikvariat, Helsingfors.

VALTER RUNEBERGS MEDALJONG 1860.

Bröstbild, profil till höger, med bar hals och en mantel öfver axeln. Dragen äro kraftiga, hjässan kal, håret framkammadt vid tinningen. Gipsmedaljong med upphöjd kant, 30 cm i diameter. Signerad (monogram:) VR $18^{16}/_{11}60$. Runebergs hem i Borgå.

En mängd andra medaljonger och byster af skalden, hvilka utförts af olika skulptörer, icke efter lefvande modell, afbilda honom alla från början af 1860-talet, före hans sjukdom, och uppräknas därför här.

BROSTRÖMS BYST 1861.

Helsingfors Tidningar säger den 4 maj: «Hr Broström har i dessa dagar utställt till salu ett par små tvillingsbyster, af Garibaldi och af Runeberg. — — Båda bysterna äro modellerade endast efter porträtter och hedra skulptören på det högsta. 'Runeberg liknar ändå inte alldeles riktigt men Garibaldi är lifslefvande', sade ett entusiastiskt ungt fruntimmer här om dagen.»

VALTER RUNEBERGS BYST 1861.

Bröstbild, iklädd blus med nedvikt krage och knutna band samt veckad öfver bröstet. Kal hjässa. Gipsbyst på rund plint, 65 cm hög, osignerad, af Valter Runeberg 1861. Runebergs hem i Borgå.

Under sommaren 1861 modellerade Valter Runeberg vid ett besök i hemmet bysten, hvilken i oktober utställdes såväl i Helsingfors som i Borgå. Under sin därpå följande vistelse i Köpenhamn högg han bysten i marmor, och för denna samt V. Holmbergs byst tilldelades honom 1863 Finska konstföreningens första pris, 20 dukater (Tikkanen, Finska konstföreningen 1846—1896) Repliker äro:

Marmorbyst på rund plint, 63 cm hög. Osignerad. Tillhör studentkåren, förvaras å Studenthuset i Helsingfors.

Marmorbyst på rund plint, 63 cm hög. Tillhör grefve G. Ph. Creutz.

Marmorbyst på rund plint, 63 cm hög. Osignerad. Tillhör Finska konstföreningen.

Reproduktion:

Autotypi. I Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

Efter denna byst har utförts det i Reinholds samling af silhuetter ingående porträttet af Runeberg:

Klippt silhuett. Bröstbild, profil till vänster. Eges af hofrådet K. A. Weckström i Helsingfors. I samma samling af Reinholds originalsilhuetter ingår en annan fullkomligt dylik, men i profil till höger.

Reproduktion:

Litografi i tonad oval ram, i stor oktav. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg*.

VALTER RUNEBERGS BYST 1867.

Bröstbild med bar hals. Kolossal gipsbyst på rund plint, 1,24 m hög. Signerad baktill *V. Rbg Borgå 18$^{30}/_{3}$67*. Universitetsbiblioteket i Helsingfors.

Replik i Borgå lyceum.

GLOSIMODTS MEDALJONG 1868.

Hufvudstadsbladet n:o 281, 1868, säger: »Norske bildhuggaren Glosimodt, som de senare åren uppehållit sig i Köpenhamn och där bland annat arbetat i Bissens atelier, har nyligen utfört flere porträttmedaljonger i elfenben eller buxbom af nordiska skalder, såsom af — — J. L. Runeberg. Dessa arbeten skola utlottas i januari vid den danska föreningen Fremtidens årliga bortlottning af medlemmarnes konstverk.»

GUSTAFSBERGSBYSTEN 1868.

Hufvudstadsbladet meddelar i n:o 298, 1868: «Runebergs byst i naturlig storlek har nyligen vid Gustafsberg i Sverige blifvit gjord i porslin.»

A. TAVASTSTJERNAS MEDALJONG 1883.

Bröstbild, profil till höger, iklädd blus med nedviken krage samt framtill fastknutet band. Gipsmedaljong med upphöjd kant, 46 cm i diameter. Osignerad, af Aug. Tavaststjerna. Utställd i Finska konstföreningen 1883. Afgjuten i gips. Reproduktion:

Träsnitt. I ett prospekt af Finska industrimagasinet.

Relieftryck. Bröstbild, profil till höger, i prästrock. Efter modell af C. Jahn, utgifvet såsom postkort år 1902.

M. RUNEBERGS MEDALJONG 1886.

Bröstbild, profil till vänster iklädd blus med nedviken krage. Liten oval gipsmedaljong med upphöjd kant, 41 × 35 mm. Osignerad, af lektor M. Runeberg. Det icke illa utförda porträttet skars färdigt sommaren 1886 på en ångbåtsresa och förärades af skulptören åt nuvarande egaren, lagmanskan A. Brunou i Leppävirta.

V. WALLGRENS BYST 1896.

Skalden afbildas iklädd blusskjorta samt rock med dubbla rader knappar. Hufvudet är något tryckt och käkpartiet för kraftigt, hvilket förlänar bysten ett främmande utseende. Osignerad marmorbyst på fyrkantig fot af Ville Wallgren. Borgå stadshus; skänkt år 1896 af konsul G. L. Söderström. Höjd 58 cm.

VALTER RUNEBERGS MEDALJONG 1898.

Bröstbild, profil till höger, iklädd prästrock. Gipsmedaljong med upphöjd kant, 19 cm i diameter. Osignerad, af Valter Rune-

berg. Gjuten efter vaxmodellen till den medalj, som Svenska litteratursällskapet ärnade utgifva år 1898 till firandet af 50-års minnet af Fänrik Ståls sägners utkommande. Svenska litteratursällskapets Runebergsbibliotek.

Reproducerad i *autotypi* i Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

Samma porträtt användes senare för 1904 års medalj. Det var förebild för:

Zinketsning, bild af Runeberg å pärmen till Svenska folkskolans vänners kalender 1903. Efter teckning af A. Federley.

SIGURD WETTERHOFF-ASPS BYST 1902.

Bröstbild i prästrock och med lindad halsduk samt lagerkrans på hufvudet. Anletsdragen äro särdeles markeradt skurna, ansiktet långlagdt och magert, hela utseendet främmande för Runeberg. Gipsbyst, 68 cm hög, på rund fot, å hvars framsida inskriptionen *Pater patriæ*. Signerad baktill *S. W. Asp 1902*. Afgjuten i gips för Finska industrimagasinet.

A. EDELFELTS TECKNING 1900.

Bröstbild, profil till höger, med naken hals. Kritteckning, signerad Æ, af Alb. Edelfelt för den illustrerade upplagan af Fänrik Ståls sägner (1900). Teckningen, som förvaras bland de Antellska samlingarna i Helsingfors, återgafs i

Autotypi i stor kvart, i två färger. Text: *J. L. Runeberg*. I ofvannämnda arbete.

Autotypi i kvart, i två färger. Titelplansch till den danska illustrerade upplagan af Fänrik Ståls sägner, Kjøbenhavn 1901.

FOTOGRAFI c. 1860.

Knäfigur en fas, sittande vid ett bord, mot hvilket högra armen stöder sig. Blickar rakt emot åskådaren. Fotografi i visitkorts-

format, signerad *Atelier Kaserngatan 9*. Runebergs hem i Borgå. Denna obetydliga fotografi, som ingenstädes finnes reproducerad, torde vara tagen omkring 1860.

KROKSNÄSGRUPPEN 1861.

Grupp af den Runebergska släkten på trappan till Kroksnäs stuga, nämligen Joh. Ludv. Runeberg, professorskan Fredrika Runeberg, professorskan Sofi Kellgren, Hannes Runeberg, doktorinnan Sofi Nordström, Hanna Tikkanen, Fredrik Runeberg, professorskan Karolina Tengström, professorskan Nathalia Castrén, Robert Castrén, J. J. Tikkanen. Runeberg sitter längst till vänster i gruppen, med vänstra handen hållande i ett knapphål å rocken och högra benet kastadt öfver det vänstra; han är iklädd lång, svart, helknäppt prästrock, grå benkläder och mössa med skärm. Han har ett vänligt leende öfver anletet och är vänd mot de öfriga, af hvilka professorskan Runeberg sitter närmast honom och sonen Fredrik nedanför dem på trappan; sonen Hannes står närmast fru Runeberg. Fotografi i kabinettformat. Runebergs hem i Borgå. Denna fotografi, som ansågs gifva ett mycket godt porträtt af Runeberg, togs midsommardagen 1861 (ej 1860, då Sofi Kellgren och Karolina Tengström voro i Sverige).

Reproduktion:

Autotypi, ovalt utsnitt af gruppen Joh. Ludv. Runeberg, hans maka och sonen Fredrik. I Ord och bild 1897 p. 8 samt Nuori Suomi 1896.

Kopia:

Oljemålning, 39 × 34 cm, Runeberg med maka och sönerne Hannes och Fredrik. Signerad *J. Knutson*. Tillhör Svenska litteratursällskapets Runebergsbibliotek. Inköpt från artistens sterbhus.

FOTOGRAFI 1861.

Midsommardagen 1861 togs en fotografi af Runeberg, samtidigt med den stora gruppen å Kroksnäs (Ida Strömborg).

A. OTTELINS FOTOGRAFI 1861.

Bröstbild, fas till vänster. Skaldens anletsdrag äro kraftfulla och energiska, men redan åldrade; han blickar försjunken i tankar något åt sidan. Han bär helknäppt slät prästrock samt lindad hvit halsduk. Fotografi i kabinettformat, tagen i juni 1861 (enligt anteckning å J. E. Strömborgs exemplar; uppgiften i Vägledningen i Runebergs hem att den tagits 1860 är oriktig) å Kroksnäs af Alfr. Ottelin, som tog två olika porträtt.

Af denna fotografi togos några fotografiska förstoringar.

Reproducerad i *autotypi* i Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

Träsnitt, bröstbild, fas till vänster, långsmalt ansikte med beskedligt uttryck, prästrock. I Svenska Medborgaren 1874.

A. OTTELINS PORTRÄTT 1861.

Midjebild, fas till vänster. Skalden, hvars drag här icke äro så slappa som i den andra fotografin af Ottelin, blickar rakt mot åskådaren; han bär vanlig rock med dubbla rader knappar samt skjorta med nedviken smal krage. Fotografi i kabinettformat, tagen i juni 1861 af Alfr. Ottelin å Kroksnäs.

Reproduktioner:

Träsnitt i kvartformat. Text: *Johan Ludvig Runeberg.* Signatur *H. P. Hansen sc.* Planschblad.

Autotypi (efter teckning), å titelbladet till Hirvenhiihtäjät, suom. A. Genetz, Borgå 1897.

Litografi, höftbild med högra armen stödd på en stol och den vänstra, som håller en snusdosa, hvilande i skötet. Å titeln till Runebergin teokset, Borgå 1884.

Litografi lik föregående å planschbladet *Bilder utgifna af Svenska folkskolans vänner I. Johan Ludvig Runeberg.* Skaldens porträtt är omgifvet af 7 vyer från Jakobstad, Borgå och Helsingfors. Signatur *J. B—g. — H. Arvidssons Lit. H:fors.*

A. OTTELINS FOTOGRAFI 1861.

Knästycke, fas till vänster, sittande med vänstra benet slaget öfver det högra. Dragen äro särdeles kraftfulla, blicken något

E. Philipsens fotografi 1858.

E. J. Löfgrens tafla 1861.

Marcus Larsons tafla 1862.

stålstick efter J. C. Lihrs fotografi 1862.

fotografi af A. Ottelin 1861.

eftertänksamt riktad åt vänster. Skalden bär upptill knäppt, nedtill öppen slät prästrock och lindad hvit halsduk. Fotografi i visitkortsformat, tagen 1861 af Alfr. Ottelin. Denna sällsynta fotografi, hvaraf ett exemplar eges af hofrådet K. A. Weckström i Helsingfors, reproducerades som bröstbild och blef som sådan ett af de populäraste af skaldens porträtt.

Som kopia kan anses:

Oljemålning, fritt kopierad efter fotografin, med hufvudet vändt mera åt vänster, samt med veckad prästrock. Taflan, 78×61 cm, är signerad *Arvid Liljelund* 1880. Tillhör Jakobstads stad och är enligt påskrift den 27 februari 1882 upphängd i rådhuset.

Reproduktioner af fotografin:

Fas till vänster. Litografi i kvartformat. (Exemplar med större pappersrand, i folio, finnas ock.) Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg.* Signatur *I. W. Tegner & Kittendorffs lith. Inst.* (Å en del exemplar därjämte *Lith. efter Photographi.)* Denna i Köpenhamn utförda litografi är utgifven som planschblad samt ingår såsom titelplansch i upplagor af Runebergs samlade arbeten (Helsingfors 1873—74, 1896, Nybloms).

Heliogravyr i stor oktav. Titelplansch till Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

Ljustryck. Vykort; reproduktion efter teckning. Flere varianter från olika kemigrafiska anstalter.

Träsnitt, osigneradt, nedtill halfrundt afskuret. Liten bild å många af de Beijerska och Edlundska skolupplagorna af Runebergs arbeten.

Träsnitt i oval ram, omgifven af girlander. Text: *J. L. Runeberg,* i andra *Johan Ludvig Runeberg.* I antologier.

Träsnitt, jämte porträtt af Böttiger, Nybom, Strandberg, Kullberg, Sehlstedt och Snoilsky, i hvilkas midt Runebergs porträtt fått plats inom en omramning af slingrande rankor m. m. Text: *Vittra författare — — — Johan Ludvig Runeberg — — —* I Svenska Familj-Journalen 1873.

Fas till höger.

Träsnitt, midjestycke. Text: *Johan Ludvig Runeberg.* Signatur *E. Skill del.* I Ny Illustrerad Tidning 1871, 14 januari.

Samma träsnitt i enkel, oval och fyrkantig omramning samt med signaturen borta. Text: *J. L. Runeberg.* Titelplansch till Edlunds upplaga af Samlade skrifter 1882. Ingår i ett prospekt till Hemvännen 1877 samt i Hjemmet 1886 n:o 22 (text: *Illustrationsprøve af «Johan Ludvig Runebergs Samlade skrifter»*).

Samma träsnitt, utan signatur och rakt afskuret nedtill. Text: *Johan Ludvig Runeberg.* I Hemvännen 1875, februari.

Samma träsnitt, ytterligare afskuret nedtill och på sidorna. Text: *J. L. Runeberg.*

Fotolitografi af Skills träsnitt.

Träsnitt, med text *Johan Ludvig Runeberg.* Signeradt *I. R. sc.*

Samma träsnitt, med text *Runeberg n:o 26.* Signaturen borta.

Träsnitt, med text *Johan Ludvig Runeberg (1808—1877)* och signerad *H. P. Hansen.* I Ahnfelts Litteraturhistoria II, p. 525.

Träsnitt, groft arbete. I Nykterhets Basunen 1878, 2 januari.

Träsnitt, groft arbete (rocken skuggad i stela, parallella sneda ränder; bilden afskuren på sidorna). I Illustreradt svenskt folkbibliotek 1881 p. 324.

PORTRÄTT TILL MALMSTRÖMS UPPLAGA AF FÄNRIK STÅLS SÄGNER, 1882.

Midjebild, fas till vänster, kraftfulla drag, blicken riktad åt vänster. Delvis uppknäppt prästrock och lindad hvit halsduk. Svartkritsteckning af Eduard Hansen, hufvudsakligen med begagnande af Alfr. Ottelins fotografi 1861. Det är säkerligen om denna bild, som Helsingfors Dagblad 8 mars 1882 säger: «Ett porträtt af J. L. Runeberg utfördt af (hos?) hoffotografen Jæger i Stockholm med begagnande af de bästa tillgängliga afbildningar af skalden, finnes utställdt i hr G. W. Edlunds bokhandel. Detta porträtt är afsedt att användas till den illustrerade upplagan af FänrikStåls sägner, som kommer att utgifvas i Stockholm, och skall porträttet återgifvas i det moderna, för sin finhet och elegans utmärkta ljustrycket. Anmärkningar mot porträttlikheten emottagas med tacksamhet i nämnda bokhandel för att läggas till grund för vidare retuscheringar, på det den största möjliga likhet må kunna finnas.»

Reproduktioner af originalet, hvars öden äro ovissa, äro:

Ljustryck i folio. Signatur å bilden: *Eduard Hansen.* Planschblad.

Träsnitt i folio. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg.* Signatur: *Efter kritteckning af Eduard Hansen. I. Falander.* Ur den af Malmström illustrerade praktupplagan af FänrikStåls sägner.

Autotypi i oktav. Titelplansch till J. L. Runebergs Samlade skrifter, jubileumsupplaga, Stockholm, Beijer 1903.

Reliefttryck å klotpärmen till Samlade arbeten, Helsingfors, Sederholm 1881.

E. J. LÖFGRENS TAFLA 1861.

Höftbild, fas till höger, sittande i en enkel brunmålad länstol med rödt öfverdrag. Armarna hvila på stolens armstöd. Runeberg, som allvarsam och något förströdd samt med ett ansträngdt drag kring ögonen blickar framför sig, har långt krusigt hår som samlar sig äfven öfver hjässan; han är iklädd svart helknäppt veckad prästrock med prästkrage samt bär Nordstjärneordens riddare- och kommendörskors, Dannebrogen samt ryska S:t Anne orden. Brun bakgrund. Oljemålning 139 × 107 cm, signerad *E. J. Löfgren pinx. 1861.* Tillhör Alexanders-universitetet i Helsingfors. — Löfgren liksom alla andra hade svårt att träffa likheten i sitt porträtt. Det är om honom som Dietrichson berättar att han efter mycket och fåfängt kluddande sade åt R.: «Professorn har så svinaktig mun». Porträttet är stelt och lider af fel i teckningen, men mottogs dock väl af samtiden. I Helsingfors Tidningar 1861 $^{16}/_{10}$ säges: «Knappt är den Holmbergska expositionen slutad, förrän man åter har att framvisa någonting, som gör den största heder åt den finska målarkonsten. Det är Löfgrens porträtt af Runeberg, nu hithämtadt och på några attiraljer när färdigt. Hr Löfgren är den första som verkligen målat Runeberg — det är ett stort beröm nog, när man tänker på alla de många porträtten man sett — och dock är det det minsta man om den taflan kan säga.»

Reproduktioner:

Fotografi i ovalt utsnitt, signerad *P. C. Liebert, Helsingfors.* Åtföljde Porträtter till Fänrik Ståls sägner I, Helsingfors 1862.

Heliogravyr, 28 × 21 cm, signerad *E. J. Löfgren pinxit. A. B. F. Tilgmann, heliogr. 1904. Joh. K. Lindstedts Förlag i Helsingfors.* Med facsimile af namnteckningen *Joh. Lud. Runeberg.*

Repliker:

Oljemålning, bröstbild med oval ramöppning, 71 × 57 cm, signerad *E. J. Löfgren pinx. 1862.* Tillhör Vasa svenska lyceum.

Oljemålning, 141 × 109 cm, signerad *E. J. Löfgren pinx. 1867.* Tillhör Borgå lyceum. Borgåbladet (22 juni 1857) finner detta porträtt «det bästa af alla hittills målade» men anmärker «det för starkt

markerade vecket mellan ögonen, som ger åt ansiktet en viss lidande och på samma gång sträng min, den ingen torde kunna erinra sig från verkligheten». Också den högtidliga minen, «påminnande litet om audienssalen», förekommer främmande.

Kopia:

Oljemålning, 60 × 48 cm, signerad *Arvid Liljelund. Efter E. J. Löfgren.* Runebergs stuga invid Jakobstad; gåfva af kommerserådet Axel Schauman. Utfördt 1888.

MARCUS LARSONS TAFLA 1861.

Höftbild, fas till höger, sittande i en enkel brunmålad länstol med rödt öfverdrag. Armarna hvila på stolens armstöd; i högra handen en snusdosa. Skalden sitter vänd åt höger och blickar emot åskådaren; han bär svart prästrock med krage samt fyra ordnar. Brun bakgrund. Oljemålning, 154 × 109 cm, signerad *Marcus Larson. Borgå 1861 pinxit.* Joh. K. Lindstedts konsthandel i Helsingfors.

Kopia:

Oljemålning, 154 × 109 cm, signerad *Marcus Larson 1862.* Tillhör Nyländska studentafdelningen i Helsingfors. Gåfva af konsul Björksten 1883.

Taflan är till sin komposition en trogen kopia af E. J. Löfgrens porträtt, men ansiktet har här beröfvats hvarje spår af ett högt andelif och är flackt och ofärdigt måladt. Porträttet målades af Larson i slutet af 1861 och fördes af honom till S:t Petersburg, där han kopierade det. Originalet, som är betydligt bättre än kopian, var länge försvunnet i obekanta öden, tills det nyligen, enligt uppgift, af en finsk familj i S:t Petersburg såldes till bokhandlar Lindstedt. Kopian däremot hamnade i hemlandet, och om den säger Helsingfors Tidningar 26 sept. 1864: «På Wasenii boklåda exponeras för närvarande ett porträtt af Runeberg, måladt af Marcus Larson på Kroksnäs. Taflan erbjuder den synnerliga märkvärdighet att vara det enda porträtt, som utgått från Larsons pensel. Det synes också lätt, att den store landskapsmålaren här rört sig på ett för honom främmande område. Priset uppges till 150 rubel silfver». Helsingfors Dagblad, 27 sept. 1864, meddelar, att en del af Runebergs f. d.

elever vid Borgå gymnasium i tiden kontraherat med Larson om att denne för gymnasii räkning skulle måla skaldens porträtt, men att han icke fullgjort denna förbindelse och att man därför nu vändt sig till Löfgren för att af honom erhålla en kopia af det porträtt, som han målat för universitetet. Måhända hade Larson i lifstiden för afsikt att aflåta just detta porträtt åt de f. d. eleverna, ehuru tillstötande vidriga omständigheter hindrat honom.

Reproduktion af kopian:
Autotypi i Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

J. C. LIHRS FOTOGRAFIER 1862.

Under en vistelse i Helsingfors i maj 1862 (enligt en annan af fröken Ida Strömborg meddelad uppgift först 1863) blef Runeberg på föranstaltande af bergmästar Tengström fotograferad tillsammans med Zacharias Topelius af myntdirektör J. C. Lihr. Denne tog först två olika bilder i något mindre kabinettformat och några dagar därefter två likadana större. Han har beklagat, att han den tiden var ovan både i teknik och arrangemang. Fotografierna lida af expositionsfel och torde knappast blifvit mycket spridda, men reproduktioner efter dem blefvo synnerligen talrika och omtyckta. Exemplar af dem alla finnas i Runebergs hem i Borgå. De äro:

a. Knästycke af de två skalderna, sittande sida vid sida, Runeberg vänd halft åt höger med vänstra armen öfver karmen af en pinnstol och händerna hopknäppta i skötet. Han bär helknäppt prästrock samt lindad halsduk utan prästkrage. Topelius sitter vänd åt Runeberg med armarna korsade; han bär frack samt svart halsduk och fadermördare. Denna fotografi, likt följande i mindre format, har ej reproducerats.

b. Knästycke likt föregående, men Runeberg sitter vänd något mer åt höger, dit han ock blickar; Topelius har vänstra handen instucken i fracken, medan den högra hvilar i skötet.

c. d. Knästycke, likt föregående, men Runeberg blickande rakt mot åskådaren och med högra handen instucken i rocken, medan den vänstra hvilar i skötet. Topelius håller armarna korsade.

Reproduktion:

Autotypi, titelbild till E. Nervanders Blad ur Finlands kulturhistoria.

Kopior:

Oljemålning 77 × 66 cm. Bröstbild. Af Augusta af Brunér. Tillhör geheimerådet Th. Cederholm, Helsingfors.

Svartkritsteckning, 65 × 52 cm. Bröstbild. Af F. Ahlstedt. Joh. K. Lindstedts konsthandel i Helsingfors.

De porträtt af Runeberg, som utförts efter dessa fotografier, visa honom i den karaktäristiska ställningen med högra handen instucken i rocken, men för öfrigt blickande än åt höger, än rakt mot åskådaren. Dylika reproduktioner äro:

Fotografi i visitkortsformat af Hårdh. Bröstbild. Utom denna i handeln utkomna fotografi finnas andra dylika, i olika förstoring, framställande skaldens hufvud.

Stålstick i stor kvart. Knästycke, med stol i efterempire, draperi ofvan till vänster och ett bord med böcker till höger. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg.* Signatur: *Helsingfors, F. Tilgmann, Editeur.*

Samma stålstick, men med signatur: *Helsingfors, K. E. Holm, Editeur.*

Samma stålstick, men med signatur: *Tryckt hos Akt. Bolaget F. Tilgmann, Helsingfors. Joh. K. Lindstedts, Helsingfors, egendom och förlag.* Utkom som planschblad 1904.

Samma stålstick, titelplansch till W. Söderhjelms finska Runebergsbiografi 1904.

Stålstick i stor oktav. Knästycke utan bakgrund. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg* samt ** 5 Febr. 1804 † 6 Maj 1877.* Signatur: *Stick u. Druck v. Th. Weger, Leipzig.* Titelplansch till nationalupplagan af Runebergs Samlade arbeten 1903.

Autotypi efter föregående. Svenska litteratursällskapets festskrift.

Träsnitt, midjestycke, sign. *Evald Hansen.* I Kansanvalistusseurakunnan kalenteri 1904 m. fl.

Träsnitt, bröstbild utan armar, sign. *Evald Hansen.* Å pärmen till flere skolupplagor af Runebergs arbeten.

Träsnitt, bröstbild, utan signatur. I «Ur Finlands sång», Helsingfors 1890.

Autotypi, bröstbild. Halfrundt aftonad nedtill. I «Fänrik Ståls sägner», miniatyrupplaga, Helsingfors 1895.

Litografi, bröstbild utan armar. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg.* I «Bilder ur Fänrik Ståls sägner» (äfven i finsk upplaga), Helsingfors 1885.

Litografi, lik föregående, men något mindre. Å pärmen till nämnda arbete.

Kolteckning. Bröstbild, fas åt höger. I Cygnæi galleri i Helsingfors.

Litografi i stor oktav. Repr. af föregående. I Muistosanoja 1887.

Fotografi af D. Nyblin, som ditretuscherat en interiör med fönster, tafla m. m. I mycket stort format i Runebergs hem i Borgå.

Autotypi. Reproduktion af föregående. I Nuori Suomi 1896 samt Ord och bild 1897 p. 10.

Litografi. Bröstbild, i ett fosterländskt kromografiskt blad.

Autotypi i folio. Text: *J. L. Runeberg.* På Hemskoleexpeditionens förlag i Helsingfors.

Autotypi i stor folio. Efter Nyblins retuscherade bild. På Akademiska bokhandelns förlag i Helsingfors 1900.

A. EDELFELTS TAFLA 1897.

Knästycke, fas till höger. Skalden sitter med högra handen instucken i rocken och den vänstra hvilande i famnen, samt blickar eftertänksamt framför sig. Han bär helknäppt prästrock samt lindad hvit halsduk. Osignerad (?) oljemålning af Alb. Edelfelt, 58 × 43 cm. Åbo konstförening, gåfva af kommerserådet Fr. v. Rettig 1897.

Denna tafla, som målades för «Finland i XIX århundradet», är en kopia af ett af de Lihrska porträtten 1862.

Reproduktioner:

Heliogravyr, plåtrand 28,3 × 21,7 cm. Text (i den svenska upplagan af Finland i XIX århundradet): *Joh. Ludv. Runeberg. Efter en tafla af A. Edelfelt.* Signatur: *Heliogr. F. Tilgmann, Helsingfors.*

Heliogravyr, plåtrand 14 × 11 cm. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg.* Signatur: *Heliogr. Akt. Bol. F. Tilgmann, H:fors.*

Autotypi. I Ord och bild 1897 p. 13 samt Nuori Suomi 1896.

Tuschteckning af A. Edelfelt, bröstbild. Antellska samlingarna i Helsingfors.

Autotypi efter föregående på tonpapper, i stor kvart. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg.* Signatur: *AB F. T.* I Fänrik Ståls sägner, illustrerade af A. Edelfelt.

Autotypi, lik föregående. I O. Sylwan, Runeberg (Verdandis småskrifter 112).

Autotypi, i kvart, med ram i fornnordisk stil, med Runebergs namn i runoskrift. Ur kalendern Eos, Helsingfors 1903.

Autotypi. Knästycke. Text: *J. L. Runeberg.* Ur Brausewetter, Finnland im Bilde Seiner Dichtung und seine Dichter.

Autotypi efter teckning. Bröstbild. Text: *Johan Ludvig Runeberg. Nach einem Gemälde von A. Edelfelt.* Meyers Historisch-Geographischer Kalender 1904, 5 februari.

C. HÅRDHS PENNTECKNING 1863.

Hvila i gröngräset. Runeberg ligger utsträckt på rygg på en gräsmatta, ansiktet skuggadt af en lätt hatt, händerna hopknäppta på bröstet och knäna uppåtböjda. Nedan till höger å bilden hufvudet och ryggen af en annan sofvande. Blyertsteckning med påskrift: *Runeberg 1863 af C. Hårdh. En förmiddagslur i gröngräset. Tillhör kamrer K. A. Weckström.* Förvaras hos egaren i Helsingfors.

Reproduktion:
Autotypi, i Lördagskvällen 1899 n:o 5.

FREDRIK RUNEBERGS FOTOGRAFIER 1875.

Efter det slaganfall, som år 1863 bröt Johan Ludvig Runebergs krafter, blef han icke vidare afbildad, ty svårigheterna härvid voro naturligtvis stora och hvarken tillfälliga eller längre gäster sökte sig nu så talrikt som förr till det Runebergska hemmet. Först år 1875 tog sonen Fredrik fotografier af föräldrarne, af Johan Ludvig Runeberg fyra stycken, hvilka emellertid alla blefvo rätt skrala och så mörka att de ej kunde omedelbart reproduceras. En af dem, den sista af de här förtecknade, blef dock förebild för en stor mängd kopior, hvilka under de närmast följande åren bekantgjorde Runebergs utseende på hans sjukbädd och delvis voro ändå mer omtyckta än de tidigare porträtten. Fotografierna, hvilka alla förvaras i Runebergs hem i Borgå och äro i litet format, äro:

a. Höftstycke, fas till höger, hvilande tillbakalutad i en länstol, mot hvars sidokarm vänstra armen stödes. Skalden är nu en gammal man med trötta och slappa drag och långt grått skägg; han är iklädd en vid schlafrock och blickar något tungt mot höger.

b. Bröstbild, fas till vänster, med blus samt hatt på hufvudet. Dragen äro kraftiga och rätt friska.

c. Helfigur, stående i fönstret till sjukrummet; ena fönsterhalfvan är uppe och fågelbrädet utanför är betäckt af snö. Skalden är iklädd en vid schlafrock, i hvilken högra handen är instucken;

V. Runebergs medaljong 1898.

V. Runebergs byst 1861.

C. Sjöstrands statyett 1857.

V. Runebergs statyett 1885.

B. Reinholds tafla 1877.

han blickar utåt mot den skara, som just vid fönstret kan tänkas bringa honom sin hyllning; hans utseende är rätt friskt.

d. Bröstbild, fas till vänster, hvilande mot en kudde. Runeberg är äfven här afbildad i schlafrock samt med drag som äro präglade af sjukdomen.

Bland de talrika kopiorna efter denna bild kunna två typer särskiljas, den ena mera öfverensstämmande med originalet och visande Runeberg som en bruten, åldrig sjukling, med trötta aftärda drag och sorgsen blick, den andra retuscherad. I Morgonbladet för den 21 juli 1877 läses: »Den naturliga och så allmänt spridda önskan att af vår nationalskald ega ett godt porträtt äfven från hans senare dagar, har föranledt fotografer såväl härstädes som i Sverige att reproducera den lilla fotografi i visitkortsformat, som en af skaldens söner för några år sedan tagit af sin fader. Den Hårdhska atelieren och en svensk fotograf samt nu senast hr Riis hafva sålunda börjat sprida upplagor i olika format af den aflidnes porträtt. I Waseniuska bokhandeln har en ovanligt stor fotografi (bröstbild) samt fotografier i kabinetts- och visitkortsformat varit utställda, alla från Hårdhska ateliern*, men man måste mot dem anmärka, att den energi och kraft, som artisten genom en ny retuschering sökt återgifva den redan retuscherade originalfotografins temmeligen matta och uttryckslösa drag, ingalunda förefaller naturlig eller vacker. Likaså göra ansiktets proportioner ej fördelaktigt intryck, ity att pannan tyckes vara för låg. Den svenska fotografin synes oss äfven ganska motbjudande genom det skarpa uttryck af tärande sjukdom, som hvilar öfver det hela, varande både oskönt och osannt. Redan det som tidningarne meddelat om den ädles i det längsta oförsvagade själsförmögenheter, nödgar oss att förklara detta för en otillfredsställande bild af vårt lands skald på sjukbädden. De porträtt, hvilka utgått från hr Riis atelier, äro däremot i högre

* Detta porträtt utställdes i naturlig storlek på Parisutställningen 1878. Det var under senare hälften af 1870-talet det mest omtyckta, och det utträngde nästan alla andra. En insändare i Helsingfors Dagblad 1878 n:o 202 klagar öfver att «man tyckes föredraga att återge skaldens bild såsom den åldrige, visserligen som sådan mera vördnadsbjudande, men dock ålderdomens stämpel bärande mannen i stället för att se honom såsom den kraftfulle, älsklige skalden i blomman af sin ålder», och föreslår utgifvandet af nya reproduktioner af Runebergs tidigaste porträtt.

grad ett resultat af konstnärlig samverkan med fotografikonsten. Med ledning af ett porträtt, utan den ursprungliga retuscheringen och således möjligast likt den aflidne, har nämligen den hos oss så väl bekante målaren B. Reinhold med mycken omsorg och artistisk takt gjort en teckning, hvars fotografiska afbilder, såväl i visitkorts- som i kabinettformat göra intryck af att vara omedelbara fotografier af skalden själf. Hr Reinhold har icke fattat sin uppgift för realistiskt; det af sjukdomen något slappa draget kring munnen har förmildrats och hufvudet är fritt uppburet, hvarigenom det hela gifver en helt annan totalbild än i synnerhet det svenska porträttet med dess hopsjunkna hållning och hvassa, kantiga drag.»

Reproduktioner äro:

Fotografi af C. Hårdh, retuscherad till ett klart och energiskt uttryck. Bröstbild, fas till höger.

Autotypi. Text: *J. L. Runeberg på de sista åren.* Ur Ord och bild, 1897 p. 16. Ingår äfven i Nuori Suomi 1896.

Träsnitt med oval ram bildad af en enkel kvist. Text: *Johan Ludvig Runeberg.*

Träsnitt i oval medaljong, öfver hvilken tvenne gestalter *Svea* och *Aura* hålla lager och lyra. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg.* Signatur: *W. Meyer X. A.* Träsnitt ur kalendern Nornan 1878.

Kromolitografi, i folio, bröstbild, fas till vänster, i schlafrock. Friska drag och kraftig blick. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg.* Signatur: *Central Tryckeriet, Stockholm.* Bilaga till Förr och nu 1878. I denna och följande bilder ha icke blott anletsdragen retuscherats utan äfven rocken tecknats så att gestalten synes mera upprätt och spänstig.

Litografi, i stor folio, bröstbild, fas till höger, i helknäppt veckad prästrock. Text: facsimile af namnteckningen *Joh. Ludv. Runeberg.* Signatur: *Teckn. af Rud. Widing. — Central Tryckeriet, Stockholm.*

Stålstick i oktav, kopia af föregående. Text: *Johan Ludvig Runeberg.* Signatur: *Stick u. Druck v. J. Wolf, Leipzig.*

Träsnitt i folio, i medaljong, kopia af föregående. Text: *Johan Ludvig Runeberg. Porträtt för Svenska Tidningar af O. Dahlbäck.* Signatur: *O. Dahlbäck sc.* Bilaga till Svenska Tidningar 1883 n:o 48.

Träsnitt i oval och fyrkantig ram med lagerblad och inskrifttafla, kopia af näst föregående. Text: *Johan Ludvig Runeberg.* Osigneradt.

Fotografi af en svensk fotograf.

Fotografi af Ch. Riis efter teckning af B. Reinhold, retuscherad, med något trötta drag men klar och skarp ehuru vemodig blick.

Reinhold målade äfven ett par liknande taflor i olja:

Bröstbild, fas till höger, i grå schlafrock. Oljetafla, 67 × 55 cm, i fyrkantig ram, signerad *B. Reinhold. 1877.* Tillhör fröken Ida Strömborg i Borgå. Professor Strömborg förklarade, att denna idealiserade kopia af 1875 års fotografi på ett ypperligt sätt återgifver Runeberg på hans ålderdom.

Bröstbild, fas till höger. Oljetafla i fyrkantig ram med oval bildöppning, 62 × 50 cm, signerad *B. Reinhold. 1877.* Tillhör friherrinnan F. v. Born i Helsingfors.

Reproduktioner:

Träsnitt i kvart, bröstbild i oval, omramad af svenska och ryska («finska») fanorna, lagerkrans m. m. samt bilder af Borgå, Helsingfors, Torpflickan och Sven Dufva. Träsnittet är signeradt C. L. (af tecknaren) samt ingår i Ny Illustrerad Tidning 1876 n:o 1, Kansan Ystävä 1882 n:o 11, Kuvalehti.

Morgonbladet, som den 14 januari 1876 berömmer detta porträtt, nämner att originalfotografin då mångfaldigades i Stockholm för en finsk firmas (Riis') räkning.

Zinketsning, reproduktion af ofvanstående, dock endast porträttmedaljongen och lagerkransen. Text: *Runeberg n:o 31.*

Träsnitt i oval ram. Text: *Johan Ludvig Runeberg.* Signatur: *Ant. Olsen sc.*

Träsnitt. Text: *J. L. Runeberg. — (1804—1877).* Signatur: *C. L. Sandberg.* Kalendern Svea 1878. Detta träsnitt användes äfven i den af J. J. Guinchard (lärare vid Kadettkåren i Fredrikshamn) utgifna öfversättningen af Julkvällen. Text: *Jean Louis Runeberg* samt biografiska notiser.

Träsnitt i oval medaljong och fyrkantig omramning fylld med bandornament. Titelblad till *Svenska folkets upplaga* af *Johan Ludvig Runebergs samlade skrifter.* Signeradt *DIC. W. Meyer X A.*

Fototypi. Text: *Johan Ludvig Runeberg.* Signatur *AB Fot.* Ur Aftonbladet, Nya Pressens veckoupplaga, samt utgifven särskildt å kvartblad.

Träsnitt, osigneradt, å en del skolupplagor af Runebergs arbeten.

Träsnitt, osigneradt, med text: *Der schwedische Dichter Johann Ludvig Runeberg.* Något fritt skuret (rocken tecknad med bågformiga, tvärs öfver gående jämnlöpande linjer) efter de föregående, med energiska, grofva drag och ett främmande uttryck. Ur en tysk illustrerad tidning.

Träsnitt med rysk text samt signerad af I. Matjoschin efter P. F. Borel. Ur Vsemirnaja Illjostratsija n:o 447.*

* I den ryska tidningen Ogonjok, 1881 n:o 12 ingick ett porträtt af skalden, hvilket jag ej varit i tillfälle att se.

Litografi, i liten oval ram å den af G. L. Söderström i Borgå utgifna kromolitografin, afbildande skaldens graf. Lit. hos A. Gutternacht i Stuttgart.

Autotypi efter fröken Strömborgs tafla, i Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

VALTER RUNEBERGS STATY.

Skalden är afbildad med kraftiga, men redan något åldriga drag, sådan han såg ut vid ungefär 55 års ålder. Han är iklädd slät prästrock med lindad halsduk, utan krage; högra handen griper i ett af knapphålen — en för Runeberg karaktäristisk rörelse — och den vänstra hvilar längs sidan. Högra benet träder något framom det vänstra, ställningen är energisk och blicken fast och riktad i fjärran. — Bronsstaty i dubbelt naturlig storlek i Runebergsesplanaden i Helsingfors på en fyrkantig piedestal, hvars framsida prydes af en kvinnlig figur, föreställande Finland samt stödande sin vänstra arm mot en tafla med tre verser ur *Vårt land* och i högra handen hållande en lagerkrans. Vid hennes fot ligga böcker med titlarna på skaldens förnämsta arbeten. På vänstra sidan om postamentet inskriften: *Suomen kansa Maamme laulajalle,* på högra *Af Finlands folk.*

Det första förslaget till att resa en staty öfver Johan Ludvig Runeberg framkastades i förbigående i Helsingfors Dagblad den 9 januari 1872. På andra håll (Uusi Suometar och Morgonbladet) motsades det dock, såsom för tidigt väckt, och tanken fick några år att mogna.

När finska folkets representanter den 12 maj 1877 återvände från Runebergs begrafning i Borgå, uppstod hos dem planen att genom en stod, upprest i finska folkets namn, med enskilda bidrag från alla landsdelar, hedra minnet af skalden. Förslaget upptogs med enhälligt bifall vid en enskild sammankomst af talrika landtdagsmän, och en inbjudning till teckning af bidrag utfärdades den 31 maj af därtill utsedde kommitterade, hvarjämte före landtdagens slut år 1878 en centralkommitté utsågs för vidtagande af åtgärder till planens förverkligande. Stodens modellering öfverlämnades åt skaldens son, Valter Runeberg, och det ställe i Helsingfors espla-

nader, som utsetts till plats för densamma, jämnades genom lämplig dosering. Redan sommaren 1878 fanns ett modellutkast af ungefär en alns höjd*, hvarefter bildhuggaren skred till att i sin atelier i Paris utföra stoden i den för monumentet afsedda storleken. I början af år 1882 vidtog gjutningen i brons, men först tre år därefter var allt färdigt, och den 6 maj 1885 aftäcktes stoden i närvaro af landets ständer m. fl. samt öfverlämnades till Helsingfors stad.

Replik:**

Bronsstaty i naturlig storlek. I esplanaden i Borgå stad. Aftäckt den 30 maj 1885. Efter en modell af Valter Runeberg samt öfverensstämmande med monumentet i Helsingfors, dock med postamentet utan bilden af Finland och utan inskrifter.

Oljetafla af J. Knutson:

Runebergs staty i Borgå. Monumentet är afbildadt från dess högra sida, så att skalden framträder i profil åt höger. Månskensbelysning; i bakgrunden gata med låga trähus på ömse sidor. Oljemålning, 32×25 cm, signerad *J. Knutson.* Svenska litteratursällskapets Runebergsbibliotek; inköp från konstnärens sterbhus.

Statyn replikerades af konstnären äfven i mindre storlek, såsom:

Marmorstatyett, 45 cm hög. Bokhandlar F. G. Beijer i Stockholm. Skalden stöder sig mot ett lågt postament.

Bronsstatyett i samma storlek. Exp. å Fria utställningen i Helsingfors 1898.

Gipsafgjutning samt afgjutning i terracotta (å W. Andsténs kakelfabrik invid Helsingfors).

Byst på fyrkantig fot, kopia efter monumentet i Borgå. Inskrift framtill *J. L. Runeberg.* Signerad å foten *V. Runeberg 1888.* 68 cm.

Bronsafgjutning efter samma modell. (Exemplar hos ingeniör R. Runeberg, S:t Petersburg, bokhandlar V. Hoving, Viborg, presidentskan C. Montgomery, Helsingfors).

---

* Utställdt på Konstföreningens exposition 1882.

** Det är egentligen Helsingforsstatyn som är en replik, medan Borgåstatyn är efter den ursprungliga modellen. Den förra har dock upptagits först, såsom den viktigare och tidigare aftäckta.

Reproduktioner äro:

Träsnitt i folio af stoden efter fotografi i atelieren. Text: *Johan Ludvig Runeberg. Stod af Valter Runeberg.* Signeradt *C. Weidenhayn.* Ur Ny Illustrerad Tidning 1882 n:o 4. Ingick äfven i ett par danska tidningar med varierande text samt Land och Stad n:o 6.

Träsnitt i oktav, som föregående. Text: *Johan Ludvig Runeberg. Staty af Valter Runeberg.* Signatur *W. Meyer X. A.* Ur en svensk kalender. Ingår äfven i Scherrs Geschichte der Weltlitteratur, 9 Aufl., II, p. 366.

Autotypi efter stoden i Helsingfors. Ur Finland i XIX seklet, alla upplagor.

Autotypi som föregående, med fyra andra bilder från Helsingfors. Ur Ny Illustrerad Tidning 1892 n:o 44.

Zinketsning som föregående, efter teckning. Text: *J. L. Runebergs staty.* (Finlands nationella högtidsdag). Ur Aftonbladet febr. 189?

Guldtryck å pärmarna till Runebergs Samlade skrifter, Helsingfors 1890.

Fotografi i kabinettformat, ur serien *Nordiska konstnärers arbeten,* efter statyetten i marmor.

Autotypi efter bronsstatyetten. Ur Fria utställningens katalog 1898.

Autotypi efter marmorstatyetten. I svenska litteratursällskapets festskrift 1904.

VALTER RUNEBERGS BYST 1904.

Bröstbild i prästdräkt, vid c. 55 års ålder. Bronsbyst i dubbelt naturlig storlek, på piedestal (efter ritning af professor G. Nyström). Gjuten i Köpenhamn efter modell af Valter Runeberg och 1904 afsedd att uppställas i stadsparken i Jakobstad.

H. EKVALLS MEDALJ 1878.

Åtsida: Byst af skalden från hans senare år, med bar hals och långt skägg, profil till vänster. Omskrift: JOHAN LUDVIG RUNEBERG; signatur nedan *Hugo Ekvall.* Frånsida: en lagerkrans, inom hvilken skriften FÖDD 1804 DÖD 1877; omskrift SÖRJD OCH SAKNAD AF NORDENS FOLK. — Diameter 45 mm.

Om denna medalj, som präglades i silfver, brons och britanniametall, säger Helsingfors Dagblad den 29 nov. 1878, att det icke

finnes den ringaste likhet med Runeberg i dess bild. Den reproducerades i:

Stålstick, i originalets storlek jämte andra afbildningar å folioblad i Iversens på ryska språket affattade verk om ryska medaljer.

JUBILEUMSMEDALJEN 1904.

Åtsida: Medaljong med porträtt af skalden omkring 1860: byst, i prästrock, profil till höger. Signatur å medaljongen *V. Runeberg.* Till vänster om densamma en lyra, nedan till höger en lagerkvist, ofvan till höger ett altare med påskrift PATRIA; inskrift nederst JOHAN LUDVIG RUNEBERG 1804—1904 och signatur *E L* (monogram). Frånsida: två allegoriska kvinnliga figurer: Finland, som räcker lyran åt Runebergs sångmö. Finland till vänster med ena armen stödd mot en fura; vid hennes fötter ett klippblock med Finlands vapen; Sångmön knäböjande till höger; bakom henne ett insjölandskap med en svan. Omskrift: FINLAND · STOD · FÖR · HANS · SJÄL · DET · KULNA · HANS · TORFTIGA · GÖMDA · HELIGA · FÄDERNESLAND. Nedan i afskärningen: AF MEDBORGARE OCH MEDBORGARINNOR. — Diameter 60 mm, präglad i silfver och brons å myntverket i Stockholm.

Medaljongen med skaldens porträtt å åtsidan samt frånsidan äro modellerade af Valter Runeberg, anordningen omkring medaljongen af skulptören Erik Lindberg. Originalmodellen till porträttet: vaxmedaljong utan upphöjd kant, 26 cm i diameter, förvaras hos skulptören; några gipsafgjutningar finnas. (En hos handlanden M. Hallberg i Helsingfors, med inskrift: *Till M. Hallberg vänskapsfullt af V. Rbg).*

OM RUNEBERGS ARBETEN I FINSK ÖFVERSÄTTNING*

AF

OSSIAN GROTENFELT.

I.

DE FÖRSTA FÖRSÖKEN.

Det har anmärkts — först af Fredrik Cygnæus 1837 — att det dröjde länge, innan något omdöme eller ens uttalande om J. L. Runebergs diktning såg dagen i hans fädernesland. Detta förhållande får dock icke fattas såsom tecken på att hans dikter ej skulle slagit an bland hans landsmän. Fastmer synes denna tystnad till största delen föranledts af allmän beundran och hänförelse, som ej ger rum för någon kritik. Vid närmare undersökning af hit hörande omständigheter skall man finna, att redan Runebergs första diktsamlingar gjorde ett mäktigt intryck på hans landsmäns sinnen.

* Det ligger i sakens natur, att denna öfversikt icke kunnat blifva absolut fullständig. Många omständigheter hafva medverkat därhän, att jag icke anträffat alla förefintliga källor, hvarjämte det väl ock är troligt, att flere detaljer undgått den forskandes öga. Särskildt ville jag framhålla, att här icke ens afsetts att fullständigt förteckna alla i tidningar och tidskrifter ingångna öfversättningar till finskan af Runebergs mindre framträdande lyriska dikter, då ju en sådan förteckning blott skulle tröttat läsaren. Af öfversättningarna efter 1860 har jag berört blott sådana från hans större dikter äfvensom sammelverken. I alla fall skulle

Det egendomliga härvid är, att de tydligaste bevisen härpå sågo dagen i höga norden.

Vi kunna här icke närmare tala om den vackra hyllningsdikt på svenska, «Till R . . . . . . g», som sändts från Torneå och signerad med H—k— * ingick i Helsingfors Tidningar den 2 april 1831, således ungefär ett år efter det Runebergs första dikthäfte utkommit (Strömborg, Biografiska anteckningar III: 1, p. 26).

Men ett mycket mera ojäfaktigt bevis på huru detta första häftes dikter tidigt slogo an på sinnena i landets nordligaste trakter finna vi däri, att man snart, ja ännu förr än den berörda svenska hyllningsdikten såg dagen, där började öfversätta dikterna till finska och i denna dräkt offentliggöra dem i ortens då för tiden enda finskspråkiga organ, Oulun Wiikko-Sanomia. Uti denna år 1829 grundade veckotidning ingingo från första början ganska ofta finska dikter, nästan alla skrifna på runometer, hvilket äfven i sin mån bevisar, att den finska folkdiktningen ännu dessa tider lefde kraftig i nämnda nordliga trakter, så att äfven flere bildade i bref och annars brukade uttrycka sig på den finska folksångens fyrmåliga trokaiska versmått.

---

jag dock tro, att jag lyckats uppdaga och sammanföra så mycket, att min framställning ger en i allmänhet exakt bild af ifrågavarande fosterländska sträfvande.

För att ställa de utkomna öfversättningarna i rätt belysning har jag tillika försökt meddela lämpliga utdrag ur samtidens omdömen och recensioner öfver desamma. Då dessa uttalanden ofta bära spår af sin tids mindre fordringar och större hänförelse, måste de naturligtvis emottagas med tillbörlig reservation. Enär förhållandena likväl bäst belysas genom dylika omdömen från samma tid, har jag i allmänhet meddelat dem utan tillägg, lämnande åt den upplyste läsaren att på dem utöfva den kritik, hvartill en senare tids mera utvecklade förhållanden gifva anledning.

Jag bilägger här en varm tacksägelse åt alla, som välvilligt biträdt mig med litterära och personalie-upplysningar!

* Man kan uppställa endast förmodanden om hvem som döljer sig bakom denna signatur. Möjligt är, att hyllningsdikten är insänd af den litterate kronofogden i Torneå Jakob Heickell (1779—1840), som till de fyra första årgångarna af Oulun Wiikko-Sanomia meddelade flere finskspråkiga bidrag både på prosa och runometer (se J. Krohn, Suomal. kirjall. vaiheet, p. 276). Äfven kan man såsom upphofsman till den ifrågavarande dikten tänka på Karl Heickell, som var barnfödd i Paltamo, men då för tiden vistades såsom skollärare i Torneå. Till honom skref Lönnrot i en tillfällig kärleksaffär år 1835 två bref på finsk runometer, och bägge besvarades af Heickell på liknande vers (se A. N. uti Eljaksen Muisto 10 p. lokakuuta 1902). Likväl finnes icke om någondera af desse två män med namnet Heickell omnämndt, att de skulle strängat sin lyra äfven på svenska.

En naturlig följd af detta förhållande var den, att när Runebergs vackra, enkla dikter genast vid sitt utkommande väckte lusten att öfverflytta desamma till finskan, de ofta iklläddes den finska runometerns dräkt. Och lika naturligt var, att man till dessa första öfversättningsförsök valde sådana original, som äfven själfva äro byggda på trokaiskt versmått, främst hans Idyll och epigram, af hvilka de 27 första numren ingingo i skaldens första, 1830 på våren utkomna dikthäfte. Dessa stycken äro tillika skrifna i så folkeligt maner, att de, såsom bekant, i Sverige väckte oberättigade misstankar om att de vore öfversättningar från finska folkrunor. Att öfversättarne främst valde sina förebilder bland dessa idylliskt-epigrammatiska småstycken, hvilka ju mestadels erhållit formen af femmålig trokaisk orimmad vers, därtill torde äfven bidragit den omständigheten, att de äro affattade i en halft berättande stil, som lätt kan förstås af hvem som helst.

Den första dikt af Runeberg, som i finsk dräkt anträffas i det nämnda Uleåborgska veckobladet, är epigramidyllen n:o 18: «Till en källa talte gossen vredgad», hvars öfversättning ingår redan i n:o 47 för den 20 november 1830, således något mera än 7 månader efter det originalet utkommit ur trycket i Helsingfors. Öfversättningen är såsom antydt bunden i finsk runometer, och allitterationer finnas också ymnigt, men icke parallellismer, i följd hvaraf det finska återgifvandet innehåller blott några flere verser än det svenska originalet. För att läsaren måtte själf få bedöma denna märkliga första finska Runebergöfversättning med dess frihet i uttrycken och dess kärfva stil, meddela vi här dess senare del, innehållande källans svar till gossen:

Lähet laski rukouksen,
Lausu siihen lakeasti:
Miksi mua rankasisit,
Sevottaisit silmäkkeeni,
Kaivaisit mun veettömäksi,
Polkisit mun kukkaviertein!
Minä raukka, veen sikiö,
Kylmä, vierin veretönnä,
En oo ketään rakastanut,
Enk' oo keltään rakastettu.
Eipä sunkaan povessasi,
Povessasi palavassa,
Syämmesi silmäkkessä
Muisto tyttösi menesty
Kauvemmin, kun kaunosena
Näkyy neito nävössäsi.

Denna första öfversättning af Runebergs diktning, som oss veterligen bevarats i tryck, är undertecknad *Ign*, hvilken signatur betecknar den kände ifraren för finska språket, sedermera medicineprofessorn* *Erik Alexander Ingman* (1810—1858), som sedan 1832 uti en akademisk afhandling offentliggjorde en metrisk öfversättning på finska af början till Iliaden, där han tillika »först uppställde fasta lagar för finsk hexameter», såsom Snellman efter dåtida måttstock bedömer företaget (Kallavesi 1846, n:o 2). Två år senare utgaf Ingman en finsk öfversättning af Anakreons (och Sapphos) sånger**, hvilken enligt Snellman (anf. st.) vida öfverträffar Gottlunds öfversättning af samma sånger »i poetisk halt, i språkets och meterns korrekthet». Äfven Lönnrot säger om den förra, att den »är en af de första skrifter med vårdad metrik, hvarom man ända dittills i finskan knappt hade något begrepp». Om vi hålla oss blott till Ingmans öfversättning af Runebergs idyllepigram n:o 18, så måste vi visst medgifva, att den förråder en för den tiden oväntad bekantskap så med finska språket som med finska runometern; likväl ger den i hvartdera afseendet skäl till anmärkningar, som bevisa, att lagarna för finska språkets och för runometerns byggnad ännu då voro ganska litet utredda. I alla fall utfaller en jämförelse mellan denna och tvenne senare publicerade öfversättningar af samma dikt — af O. Blomstedt i Mansikoita ja mustikoita I (1857) och af S—n i samma samlings IV (1863) — icke obetingadt till nackdel för den Ingmanska, särskildt hvad den folkeliga enkelheten beträffar.

Länge dröjde det dock icke, förrän andra öfversättningar af Runebergs då utkomna dikter sågo dagen i Oulun Wiikko-Sanomia. Redan i samma årgångs sista nummer (25 december 1830), ingår ett återgifvande af idyllepigrammet om Ojan Paavo. Denna öfversättning, som blifvit intagen utan att öfversättaren nämnes eller antydes, är betecknad såsom Mukaama ruottin kielestä, med tillägg i en not på svenska: »Idyll och epigram af Runeberg; 27». Ut-

---

* Se Finsk Tidskrift, maj 1902.

** Två Anakreonssånger på finska ingå redan i Oulon Wiikko-Sanomia 1830, n:o 37, och en uti årgången 1831 n:o 50, och alla tre äro särskildt betecknade med Ingmans ofvan angifna signatur.

trycket *mukaama* får dock ej uppfattas så, som vore återgifvandet blott en imitation, utan hafva vi här en rätt ordagrann öfversättning med bevarande af originalets versmått, det orimmade, femmåliga trokaiska. Likasom i finska runometern förekomma också i denna öfversättning en mängd allitterationer, men eljes iakttages i den samma så noga det knappa uttryckssättet i originalet, att blott på några ställen en svensk vers återgifvits med två finska. Äfven i öfrigt är öfversättningen förvånande väl utförd; härtill kommer en naturfriskhet i uttryck, hvilken sällan påträffas i de följande återgifvandena af vare sig denna eller liknande dikter.

Följande år ingick i samma tidning på Runebergs födelsedag en förfinskning af en parallelldikt till den senast berörda, nämligen den bekanta Paavodikten. Äfven här är originalets femfotade trokaiska versmått noga iakttaget och återgifvandet öfver hufvud rätt lyckadt. Här finna vi redan orden: Vaikka kokee, eipä hylkää Herra, hvilka i nästan oförändrad lydelse (endast *koettaa* i st. f. *kokee)* blifvit den klassiska finska formen för denna vers, som i så korta, men betecknande ordalag uttrycker allt det myckna, som finska folket fått genomlefva. Då denna öfversättning tillika kännetecknas af ett djupt förstående af det härliga originalet, är det ej att undra öfver, att flere ställen af denna första förfinskning upptagits i de många dylika, som senare sett dagen.

Att också Runebergs följande diktsamling, hans förträffliga återgifvande af Serviska folksånger, som utkom till julen 1830, snart blef känd och kär i vårt land, och särskildt i samma nordliga trakter, framgår däraf, att en ledig och till språket nästan felfri öfversättning af dikten «Domen» förekommer redan den 12 mars 1831 i Oulun Wiikko-Sanomia. Icke långt därefter, den 9 april, finna vi därsammastädes en förfinskning af Runebergs öfversättning «Du är min egen». Också dessa bidrag äro märkeliga för sitt goda språk och sin poetiska uppfattning; dessutom äro de bundna i finska folkdiktens vanliga versform. Visst finna vi äfven de svenska originalöfversättningarna affattade på fyrmålig trokaisk vers, men i de finska hafva tillkommit så många af runometerns skönhetsmedel, att dessa versioners form förefaller tämligen jämbördig med de svenska förebildernas.

Angående upphofvet till dessa fyra finska öfversättningar af Runebergs dikter, hvilka alla äro införda utan någon signatur, kunna vi blott framställa ovissa förmodanden. Ernst Lagus, som synes fäst sig vid endast den först nämnda af dessa, uttalar (Svenska litteratursällskapets Förhandlingar och uppsatser 9, p. 7) den konjekturen, att då den första i O. W. S. synliga Runebergöfversättningen är af Ingman, så »torde man kunna antaga, att äfven den andra är af honom». Visst är det svårt att i så korta stycken finna bevis för den ena eller andra åsikten. Men den omständigheten, att blott den första öfversättningen är undertecknad med Ingmans signatur, medan de andra sakna sådan, måste väl anses såsom ett bevis emot hr Lagus' antagande, helst som de tre öfversättningar af Anakreonssånger, hvilka, såsom vi sett, finnas i två nummer af samma veckoblad, äro hvar och en undertecknade med Ingmans signatur, hvilket därför måste betecknas såsom hans sed dessa tider.

Då vi således måste tänka på annat möjligt upphof till de senare öfversättningarna, stanna vi uti stor villrådighet, när vi hafva så få indicier att hålla oss till, att man icke ens kan påstå, att dessa fyra öfversättningar härröra från samma hand. Härtill kommer, att Oulun Wiikko-Sanomia från sin första början, år 1829, innehålla en mängd runor, en del bland dem original och de flesta osignerade. Främst måste vi vid fråga om upphofsmannen till dessa Runebergöfversättningar tänka på Peter Ticklén, som »någon tid» redigerade O. W. S. och som var »en genom studium bildad öfverlägsen kännare af finska språket, hvars förtidiga död troligen beröfvat detta språks litteratur en nitisk arbetare». *

Bland andra, som vi i denna fråga kunna tänka på, är den österbottniska kapellanen Klas Johan Kemell, som 1830 började lämna poetiska bidrag till det ofta nämnda veckobladet, t. ex. den långa, på rätt god runometer skrifna originaldikten Matkamies, intagen i numren för den 14 och 21 maj 1831. Kemell blef sär-

* Snellman i Kallavesi 1846, n:o 3. P. Ticklén var kapellansson från Pyhäjärvi i Österbotten, f. 1792, student 1811, pedagog och präst i Uleåborg 1817, magister 1823, lärare vid kadettskolan i Fredrikshamn 1824, konrektor i Uleåborg 1825. Blef pastor i Östermark (Teuva) 1829 och dog därstädes 1838, innan han tillträdt kyrkoherdetjänsten i Vesilaks, hvilken han erhållit samma år. — Såsom vi längre fram skola få se, kunna vi här också tänka på *Gustaf Toppelius*, ehuru intet kan härom med bestämdhet påstås.

skildt känd genom sin prosaöfversättning af Thomas à Kempis «Kristi efterföljelse». Ty det var det folkeliga skrifsättet* däri, som gjorde, att detta arbete fick så stor betydelse inom den finska kyrkan, särskildt emedan den «väckta» rörelsens predikanter togo hans språk till förebild, något som blef en af orsakerna till denna rörelses hastiga utbredning. Men äfven flere poetiska alster, bland dem också original, flöto ur K. J. Kemells flitiga penna. Att bland dessa skulle varit äfven de nu i fråga varande öfversättningarna af Runebergs dikter, är väl möjligt, emedan också i dem framträder den folkeliga ton och den noga bekantskap med den finska folkdiktningen, som var egendomlig för såväl denne som för hans yngre broder Frans Peter Kemell.** Likväl måste vi härvid hysa vissa betänkligheter, grundade förnämligast därpå, att bröderna Kemell synas, likasom Ingman, under sina publikationer städse utsatt sina lätt igenkända signaturer (K—LLI, K—LI, K—lli, —ll, m. fl.).

Särskildt hafva vi att bland den äldre Kemells poetiska alster märka imitationen «Ystävä kullat, siukut ja veikot», en efterbildning af Bellmans Fredmans epistel n:o 9, som först blef synlig i O. W. S. den 29 oktober 1831.*** För det som nu sysselsätter oss är denna imitation af intresse därför, att Kemell däri omdiktat personnamnen till i hans tycke mera finska: så har Mollberg fått på finska heta — Sotkunen! Denna tid synes ett dylikt förfarande varit allmän sed, äfven utan att öfversättningen i öfrigt fordrade något dylikt. Så märkes uti den ofvan nämnda versionen af Paavodikten, att detta af Runeberg i dess finska form begagnade namn utbytts mot Hannu. Ännu egendomligare förefaller det, att när Lönnrot år 1845, såsom

* Detta synes Kemell förvärfvat i sin hemtrakt, där han äfven verkade såsom präst. Han var född kyrkotjänareson i Ylivieska (1805) och blef kapellanssubstitut i Alavieska, där han dog enligt Alavieska kyrkoböcker 1832.

** Född 1817 i Ylivieska, präst 1842, dog såsom kapellan i Yli-Kiiminki 1857. Denne broder synes besuttit ännu större poetisk begåfning. Hans dikter, original och öfversättningar, finnas i O. W. S. 1840 och 1841. Bland dem nämna vi redan här ett synnerligen vackert återgifvande af Runebergs «Ynglingen» på ledig elegisk vers.

*** Klas Johan Kemell synes med framgång täflat i Bellmansöfversättningar med Gottlund, om man nämligen får taga Snellman alldeles på orden, då han i Kallavesi (1846, n:o 3) yttrar om honom: «Denna för finska litteraturen alltför tidigt hänfallna, poetiskt begåfvade landsman, af hvars förträffliga öfversättningar från Bellman ett par ännu fortlefva i traditionen». J. Krohn känner (i Suomal. kirjall. vaiheet p. 276) endast en öfversättning, och ref. har ej heller anträffat någon annan än den ofvan nämnda.

vi längre fram skola få se, försökte återgifva samma dikt — ett försök som ej föll väl ut —, äfven han förändrade Paavos namn till Martti!

Äfven på Lönnrot hafva våra tankar fallit vid efterforskandet af upphofsmannen till de fyra nu ifrågavarande öfversättningarna af Runebergs dikter. Att i Lönnrots håg redan tidigt lekte tanken på att återgifva Runebergs dikter på finska, skola vi snart erfara. Dessutom skötte han något senare, hösten 1832, en läkaretjänst i Uleåborg och var synbarligen intresserad för det där utkommande veckobladet, förutom Turun Wiikkosanomat den enda finskspråkiga tidning, som för tiden utgafs i landet. Kändt är ock, att Lönnrot äfven senare underhöll lifliga förbindelser med den nordfinska staden och skötte 1852—1853 redaktionen af den återuppståndna Oulun Wiikko-Sanomia. Men att han skulle haft sin hand med vid affattandet af någon eller några bland dessa fyra öfversättningar, kunna vi på tämligen säkra grunder betvifla. Redan dessas mera poetiska ton skiljer sig märkbart från den enkla, «torra» stil, som i allmänhet kännetecknar äfven de poetiska försöken af Lönnrot. Om vi dessutom jämföra de i det föregående omtalade öfversättningarna af Ojan Paavo och Saarijärvis Paavo med dem, som Lönnrot offentliggjorde 1845, skola vi finna, att hans stå långt efter de förra i poetiskt värde och noggrant återgifvnde af originalens ord och tankar* samt att dessa två öfversättningar i allmänhet äro så vidt olika sinemellan, att de svårligen kunna leda sitt ursprung från samme öfversättare.

Ännu böra vi härvidlag hafva i minnet, att dessa öfversättningar äfven kunna härleda sig från den andre af Oulun Wiikko-Sanomias dåtida redaktörer S. W. Appelgren. Såsom vi snart skola få se, offentliggjorde han i sin tidning åtminstone en annan Runebergöfversättning. Om Appelgren utfört också dessa tidigare öfversättningar, hvarom nu varit fråga, så skulle detta tillika förklara, hvarför ingen signatur utsatts under dem, då de ju voro redaktionens egna alster.

---

* Därför står ock O. Manninens år 1901 utkomna öfversättning af dessa dikter betydligt närmare till den tidigare öfversättningen än till Lönnrots.

Vi nödgas sålunda bekänna, att vi icke kommit till några mera positiva resultat vid forskandet efter upphofsmannen till de fyra Runebergöfversättningar, hvilka näst Ingmans lilla försök äro de första som i litteraturen anträffas. Likväl taga vi knappast fel, om vi påstå, att bland de nu nämnde bör öfversättaren till dessa stycken sökas.

Årgångarna 1833 och 1834 af O. W. S. äro fattigare på poetiska artiklar, men de innehålla dock några intressanta öfversättningar af Runebergs arbeten. I den förra årgångens femte nummer (den 2 februari) ingår en epigramidyll «Den sällsynte fågeln» i finsk öfversättning. Denna utgör också ett tydligt bevis på huru omedelbart Runebergs dikter slogo an på hans landsmän, ty icke fullt en månad förut (den 4 januari) hade det svenska originalet sett dagen i Helsingfors Morgonblad. Öfversättningen bär ingen annan öfverskrift än «Mukailema Ruottin kielestä». Detta är en verklig imitation, i det att originalets ofvanskrift och tvenne inledningsverser äro utlämnade, samt att, ehuru det femfotade trokaiska versmåttet bibehållits, den finska runometerns egenheter med allitteration och tillagda parallellverser förekomma rikligt i öfversättningen, så att denna blifvit längre än originalet. Början af denna vackra öfversättning lyder:

Mik' on Mikko parka, pauloissasi
Syynä, lapsi rukka, langoissasi?
Vietät syksyn synkässä salossa,
Kanssa kaiken pitkän talvikauven,
Vielä kesäpäivät päällisiksi,
Muut ne saavat viljan satimista,
Mehtoja ja pyitä pyyvyksistä,
Kantavat kotiinsa koppeloita,
Kanojakin karvajalkasia,
Teiriäkin paljon paulostansa;
Sinä vainen tulet typi tyhjin,
Merkkiäkään saamatta metästä.

Angående denna öfversättning är först att märka, att här tillagts det i originalet obefintliga namnet på sonen. Vidare förekommer i ett snart följande nummer (23 februari) en på finsk runometer gjord öfversättning Mesilintu (Mukailema Saksan kielestä), hvarom i en not anmärkes: Sekä tämä että eellimäinen (N:o 5) om muualta saatu. Då sålunda dessa insända bidrag synas vara af samma öfversättare och båda angifva sin upphofsmans noga kännedom af den finska runopoesin, gifver detta ytterligare stöd åt den förmodan,

att öfversättningarna härleda sig från Elias Lönnrot. Egentliga skälet för detta antagande ligger däri, att uti den af oss förut nämnda samlingen af finska öfversättningar, som Lönnrot offentliggjorde 1845 — och hvarom i det följande mera — denna samma Runebergöfversättning finnes intagen med den från originalet afvikande öfverskriften Linnustaja och blott med få förändringar, hvilka tydligen föranledts af öfversättarens utvecklade bekantskap med finska folkpoesin. I nämnda samling intog Lönnrot visst äfven andras tidigare öfversättningar, men i dessa gjorde han många och betydande förändringar. Svårligen hade han bland sina egna »försök» upptagit en tidigare gjord öfversättning nästan oförändrad, om han ej själf ursprungligen skrifvit densamma. Vi skulle således här hafva det första exemplet på en dikt af vår store skaldekonung, öfverflyttad till vårt andra inhemska språk af finska folkdiktningens frejdade samlare. Att öfversättningen väckte sympati, finna vi däraf, att den från »försöks»-samlingen i Suomi reproducerades i Maamiehen Ystävä (1846 n:o 43).

År 1834 finna vi uti Oulun Wiikko-Sanomia tvenne öfversättningar af Runebergs arbeten, båda lika förtjänta af vår uppmärksamhet. Den förra, införd den 1 februari, är ett återgifvande af den härliga »Svanen» *(Jouhten)*. Öfversättningens upphofsman är enligt J. Krohn (Suomal. kirjall. vaih. p. 243) Karl Saxa, känd äfven genom några originaldikter på finska. Saxa var född i Suomussalmi 1796 och verkade såsom skollärare och själasörjare i sina hemtrakter till sin död 1849. Lönnrot besökte under sina runosamlingsfärder honom ofta på hans kapellansgård i Suomussalmi (Kianta). Förmodligen erhöll han ock af Lönnrot uppmuntran till sina poetiska försök, ehuru den sistnämnde i sina reseberättelser icke omtalar dem. Alstren af Saxas hand finnas strödda i den tidens periodiska litteratur och synas de kännetecknas af enkelhet och en viss poetisk lyftning.* Vid införandet af Jouhten i O. W. S. har öfversättarens namn icke angifvits, utan bidraget betecknas

* Saxa samlade också folkrunor från sin hemtrakt och hade för afsikt att utgifva dem. Hans renskrifna manuskript kom till Z. Topelius d. ä., som använde det vid utgifvandet af sina runosamlingar. Se A. R. Niemi uti Suomi 1896 och i Vähäisiä kirjelmiä XXII, p. 45 f.

blott såsom insändt och originalet citeras tydligt. Öfversättningens två sista strofer lyda:

Näin kulki salmi salmelle	Ah, jos en ilo-mesiä
Se Jouhten Pohjolaan;	Ijäti maistanut,
Ja poven kullan povelle	On (sic!) uinut Pohjan vesiä,
Hän käänsi, laulo vaan:	Hyväillyt, laulanut.

Om vi jämföra denna öfversättning med dem, som senare blifvit publicerade af samma dikt, finna vi, att den står något efter de senare tillkomna, hvilka vi här nämna i ett sammanhang. Mycket bristfällig är den version, som finnes intagen i Maamiehen Ystävä (1844 den 16 augusti) och där åter hvarken originalets eller öfversättningens ursprung blifvit angifvet. I fullt klassisk form utkom «Svanen» på finska snart därefter i Lönnrots nyligen berörda samling i Suomi 1845. Visst är ju denna öfversättning icke så ordagrann som de senare offentliggjorda af K. Forsman (1885) eller O. Manninen (1901) — den förres har i vårt tycke utfallit bättre än den senares —; men obestridligt står Lönnrots version framom dessa båda i enkelhet och — denna gång äfven — i poetisk uppfattning. Den föll, såsom vi längre fram skola få se, icke Snellman i smaken, men oss synas både Bäckwall och Cajander handlat rätt, då de i sina öfversättningar af olika upplagor af Topelii «Boken om vårt land» upptagit denna version, så att de under densamma kunnat teckna vår litteraturs främsta namn: Runeberg—Lönnrot.

Men vi måste ännu en gång återvända till årgången 1834 af Oulun Wiikko-Sanomia, ty redan i numren 7—10 (den 15 och följ. mars) finna vi en längre dikt af Runeberg återgifven på finska. Detta är Grafven i Perho. Såsom bekant blef denna realistiska folklifsskildring till sitt värde icke fullt uppfattad af den tidens höglärde konstdomare i Sverige. Annat var förhållandet i skaldens hemland, ehuru här lika litet framträdde något offentligt bedömande af denna som af hans öfriga dikter. Men att man i Finland tidigt anslogs af den enkla, folkeliga ton, som karaktäriserar den dystra sagan om Tomas Hane och hans söner, framgår fullt tydligt ur de öfversättningar till landets andra inhemska språk, hvilka snart sågo dagen och af hvilka den första offentliggjordes i det Uleåborgska

veckobladet knappa 10 månader efter det originalet publicerats i andra häftet af «Dikter af Joh. Ludv. Runeberg» (som utkommo i juli 1833). Denna öfversättning har till öfverskrift Lepokammio Perhosa (Ruottin kielestä suunnitettu suomentama). Ingen notis om öfversättaren finnes bifogad. Återgifvandet har nog sina förtjänster. Dess språk är så riktigt man för dessa tider kan fordra; en viss kraft och poetisk uppfattning framträda märkbart. Originalets femfotade trokaiska versmått är bibehållet, men ur dess behandling framgår tydligt, att öfversättaren noga känt finska folkdiktningens uttryckssätt: allitterationer förekomma rätt sparsamt — dock äro de lika märkbara som i det svenska originalet —; emellanåt anträffas parallellismer, i följd hvaraf öfversättningen blifvit något längre än originalet. Vid fråga om öfversättarens person hafva vi vägledning redan i öfverskriftens första ord Lepokammio (hvilokammare), som synes tyda på en medlem af andliga ståndet. Det enkla *s* uti innessivens ändelse (t. ex. Perhosa; dubbelskrifvet *s* förekommer dock äfven, någon gång t. o. m. i raden efter den, där enkelt *s* begagnats i samma kasusändelse), äfvensom några osammandragna former (t. ex. harmajata) och annat synes angifva Österbotten såsom öfversättarens hemort. Den enda direkta uppgift ref. funnit angående hvem vi här böra tänka på, finnes i Kirjallinen Kuukauslehti (1867, p. 108), där J. W. Calamnius uppgifver Appelgren såsom öfversättare till ifrågavarande dikt. Denna uppgift har också mycket skäl för sig, ty Simon Vilhelm Appelgren* var jämte Peter Ticklén redaktör för Oulun Wiikko-Sanomia ända från detta blads första uppsättande 1829.** Denna öfversättning af Perhodikten utkom

---

* Född i Säräisniemi 1786, student 1803, magister 1810, kollega i Uleåborg 1813, rektor 1825, kyrkoherde i Gamlakarleby 1838; dog där 1854.

** Undertecknad kom först att i denna fråga tänka på Lönnrot, hvars finska skrifsätt ännu icke på denna tid vunnit någon stadga och som någon gång visade sig hafva i sin stil upptagit olika dialektegenheter. Till denna tanke föranleddes jag af ett förhållande, som jag ber att här i förbigående få referera. Uti första och andra numren af samma årgång (1833) ingår ett «utifrån erhållet», på finsk runometer skrifvet sändebref (Lähetyskirja) hvilket är anonymt, men dock tydligen härleder sig från Lönnrot. Det är sändt från trakterna af Åmmä- och Koivukoski till Uleåborg, som får parallellnamnet Tervapori (Tjärborg), medan Kajana för sin obetydlighet kallas Sirkkapori (Syrseborg)! Uti slutet af det för Lönnrots godmodiga skämtsamhet så betecknande skaldebrefvet berättar han, att han nyss förut varit på besök bl. a.:

äfven år 1846 från samma tryckeri (Chr. Barcks) där Oulun Wiikko-Sanomia hade tryckts, i en ny upplaga, som är ett så noggrant aftryck af den första, att t. o. m. tryckfelen bibehållits. Dessa och några nytillkomna äro anmärkta i de tvenne exemplar af denna upplaga, hvilka finnas i Runebergs privatbibliotek i Borgå. Stilen å de anmärkta ställena synes icke vara Runebergs.

Att intresset för «Grafven i Perho» under det följande årtiondet lefde oförminskadt bland författarens landsmän se vi däraf, att därunder tvenne nya förfinskningar af dikten företogos. Strömborg berättar (Biografiska anteckningar IV: 2, p. 481), att år 1843 en dylik åstadkoms af en Borgå-gymnasist Wäänänen* och att den enligt Zachris Cajanders *(Sakari Sakarinpoika)* omdöme var «lyckad». Samme man skall tillagt notisen om att det föregående höst lyckats Wäänänen att «på lika utomordentligt sätt öfverflytta «Ojan Paavo» till finskan». Båda öfversättningarna synas blifvit otryckta, hvarför hvarje kontroll af den för sin kamrats fosterländska arbeten entusiasmerade Cajanders omdömen blifvit omöjlig.

Den följande öfversättningen af Perhodikten offentliggjordes två år senare, ehuru uppgifterna om dess upphofsman ända till senaste tid varit osäkra. Öfversättningen förekommer i den af savo-

---

Wuokkaniemen niekkain luona,
Laulupaikassa paraassa,
Maallä mahtavan Venäjän,
Josta koko laukun lastin,
Koko suuren kontin täyven
Runosia raikkahia
Toin ma totta tullessani — o. s. v.

Detta skaldebref, som synbarligen syftar på de runosamlingsfärder, hvilka Lönnrot dessa tider med så stor framgång företog till ryska Karelen, föranledde mig först till den förmodan, att brefvet skulle varit Lönnrots «omslag» till den ifrågavarande öfversättningen, som dock, i likhet med andra i samma tidning ingående poetiska bidrag, synes härleda sig från dennas redaktion.

* Härmed afses synbarligen Anders Johan Wäänänen eller, såsom han efter Gottlunds föredöme skref enligt sin hembygds dialekt *Weänänen*. Han var bokhandlarson från Kuopio, född 1820, inskrefs med betyg från trivialskolan därstädes «såsom medborgare» i Borgå gymnasium den 25 september 1837. Dimitterad den 8 december 1841. W. blef också student, ehuru troligen något senare, ty hans namn återfinnes först i studentkatalogen för höstterminen 1842. Synes sedan lefvat såsom «flitig öfversättare till finskan», men utgaf äfven tvenne originalarbeten, hvaribland hans novell Naapuritalot recenseras i Literaturbladet 1857 (p. 166); ledigheten i hans stil berömmes, men hans ortografi säges «onödigt afvika från den vanliga».

karelska studenter 1845 utgifna folkskriften Lukemisia Suomen kansan hyödyksi I, hvarest öfversättarens namn icke uppgifves. Aug. Schauman (Från sex årtionden, I, p. 246) nämner i förbigående, att öfversättningen är utförd af Aug. Ahlqvist. Men J. Krohn, som förvärfvat sig stora förtjänster om den finska litteraturens historia, meddelar (Suomal. kirjall. vaih. p. 383) uppgiften, att den ifrågavarande öfversättningen är af Paavo Tikkanen. Sin uppgift har Krohn synbarligen från Kallavesi (1846 n:o 2), där Snellman vid omnämnandet af öfversättningen tillägger inom parentes: «af Tickanen» samt bifogar följande omdöme: «Ehuru denna är affattad i rent och vackert språk, har dock metern stora brister». Oss förefaller detta omdöme alltför kategoriskt, i det att språket ej är fullt så rent, som man för den tiden redan kunnat vänta, och äfven metern företer flere brister än man vanligen påträffar i den tidens litteratur.* Betecknande nog hade denna öfversättning dock blifvit prisbelönad. Detta omnämnes i Savokarelska afdelningens album Koitar V (p. 243), där Gabriel Rein junior tillika konstaterar, att öfversättningen är af Tikkanen. Då Rein synes hafva sin uppgift från afdelningens protokoll, torde den få anses vara fullt tillförlitlig, hvarför vi nödgas antaga, att Schauman vid nedskrifvandet af sitt påstående litat på ett sviksamt minne.

Kasta vi slutligen en blick på de senast utkomna öfversättningarna af «Grafven i Perho», så finna vi att äfven denna dikt blef enligt den då rätt allmänna seden öfversatt till finska på runometer. Detta försök utfördes af J. E. Blom — om hvilken vi snart skola tala närmare — och torde han, att döma af några egenheter i språket, tidigare utfört sin öfversättning, ehuru han offentliggjorde densamma i förening med åtskilliga andra «försök från poesins område» först 1873. År 1872 utkom femte delen af samlingen Annikka taikka suomennoksia kauniista kirjallisuudesta, och där var Perhodikten öfversatt — jämte förfinskningar af Franzéns Selmasånger och Tegnérs Axel — af Anders Törneroos *(Tuokko)*. Om denna version (på originalets versmått) redan ansågs förtjänstfull, öfver-

---

* I Suometar 1844 (n:o 25) förekommer ett idylliskt originalpoem med ungefär liknande förtjänster och fel som den nu ifrågavarande öfversättningen. Detta poem är undertecknadt P. T.

träffas den dock af K. Forsmans (1887) och O. Manninens nyligen utkomna öfversättningar (den senare uti J. L. Runebergin teokset; Werner Söderström), hvilken sistnämnda såväl med afseende å det ordagranna återgifvandet som poetisk uppfattning i hög grad fyller de anspråk man numera kan ställa på en god öfversättning af den så gripande dikten.

II.

REAKTIONENS OCH DET FOSTERLÄNDSKA UPPVAKNANDETS TID.

Snart efter Runebergs första uppträdande finna vi uti vårt land en stark reaktion göra sig gällande på alla områden af fosterländsk verksamhet. De friare vindar, hvilka i början af 1830-talet blåste kring världen, aflöstes inom kort af en politisk och litterär dådlöshet, som utan längre afbrott räckte till senare delen af 1850-talet. Men *under* denna andliga overksamhet finna vi dock i midten af 1840-talet flere tecken till nationellt uppvaknande visa sig i Finland. Dessa tecken framstodo visst mindre tydligt under det ännu starkare tillbakagående, som snart inträdde och som hos oss främst kännetecknades af 1850-års språkreskript och det orientaliska kriget, men det var dock en nödvändig förutsättning för det framåtskridande, som sedan vidtog efter Alexander II:s uppstigande på tronen.

Men vi kunna tydligen skönja, hurusom detta för vårt folk så oändligt betydelsefulla nationella uppvaknande på 1840-talet väcktes till lifs förnämligast däraf, att våra störste män då utförde en betydande del af sin banbrytande fosterländska verksamhet. Och äfven sträfvandena för öfverflyttandet af Runebergs arbeten till finskan återupplifvades synbarligen af desse mäns uppträdande.

Först finna vi, att Runeberg själf just under dessa reaktionens ljusfientliga tider lät sina stora episka dikter — bland dem tvenne med varmt fosterländskt innehåll — äfvensom sitt sista häfte lyriska

dikter flyga kring den beundrande norden, och dessa i förening med de snart i handskrift cirkulerande första «Fänrikarne» väckte naturligtvis bland hans hänförda landsmän lust att göra dem tillgängliga äfven för den finska talande delen af vårt folk.* Till öfversättningarna af hans lyriska dikter se vi nu träda äfven återgifvanden af hans större episka verk, om ock till en början endast i brottstycken.

Likaså ligger det i sakens natur, att äfven den finska folkpoesins offentliggörande genom Lönnrot skulle mycket befordra öfversättandet af äfven annan poesi till finskan. Men likasom Lönnrot oaktadt de «mörka tiderna» oförtrutet arbetade på finska folkdiktningens samlande och offentliggörande, likaså se vi denne otroligt verksamme man stå i främsta ledet bland dem, som sökte öfverflytta Runebergs diktning till finskan. Vid detta arbete hade han naturligtvis god hjälp i sin djupa kännedom af finska folkpoesin. Och att han genom detta föredöme verkade uppmuntrande på flere andras sträfvanden i samma riktning, framgår af många omständigheter.

Minst lika stor väckelse i samma fosterländska anda gafs dock af den tredje stormannen i vår nationallitteratur, den till Kuopio bortträngde Johan Vilhelm Snellman. Äfven i denna aflägsna landsort ansåg han sig icke få vara overksam, hvarför han där grundade sin svenska tidskrift *Saima* och sin finska veckoskrift *Maamiehen ystävä* (hvilken senare han dock från dess 15:de nummer öfverlät åt en annan redaktion; se Saima 1844 n:o 16). I båda behandlade han flitigt frågor angående den inhemska litteraturen på finska och i båda började han offentliggöra poetiska bidrag på samma språk. Visserligen hade man äfven förut sett, att i landets periodiska

---

* Ett märkligt bevis på den hänförelse Runebergs diktning redan 1840 väckt äfven bland ifrarne för finska språket ingår uti Sanansaattaja Wiipurista för den 22 februari detta år. Däri läses en finsk runa med rätt ledigt språk och meter, ehuru båda ställvis felaktiga. Med anledning af att Runeberg den 20 december 1839 af Svenska akademin tilldelats dess stora guldmedalj skildrar denna runa, huru akademin halft mot sin vilja ansåg sig böra sända denna sin största belöning till fjärran östern, där det uppstått en skald större än alla andra och sjungande på härligt svenskt språk. Dikten slutar med en varm hyllning åt Runeberg, ty ehuru hans lyra hade främmande strängar, vore dess delar dock hämtade från alla trakter af eget land, hvarför redan tusenden kände dess ljud. Runan torde vara skrifven af Judén, som samma år för sina litterära förtjänster promoverades till honorär filosofie doktor.

litteratur på svenska språket (t. ex. i Runebergs Helsingfors Morgonblad) nu och då ingått dikter på finska, men först i Snellmans Saima ser man detta ske redan från första början med bestämd afsikt. Snellman ville synbarligen fylla den brist, hvaröfver han 1846 (i Kallavesi för den 29 augusti) klagar, att nämligen »ännu jämförelsevis så litet af skönlitteratur finnes till finskan öfversatt»; och om skälen, hvarför man bör arbeta för uppkomsten af en dylik öfversättningslitteratur, uttalar han sig på samma ställe: »finska litteraturen skulle otvifvelaktigt därigenom lättast vinna utrymme hos de bildade i landet*, och denna väg är den enda, hvilken kan leda till en originallitteratur, som förtjänar detta namn«. Det låg i sakens natur, att öfversättningar från landets egen fosterländska litteratur på svenska skulle härvid främst komma i fråga. Med den nya tiden framträda också nya öfversättare, bland dem sådana, hvilkas förtjänster blifva bestående på detta område, särskildt den flitige Bäckwall och den snillrike Ahlqvist.

Saima började, såsom nämndt, utkomma år 1844, och redan i dess fjärde nummer (den 25 januari) finna vi en i många afseenden märklig Runebergöfversättning. Redaktionen inleder densamma med denna förklaring: »Följande insända början till en öfversättning af Runebergs Julkväll tro vi för dess ledighet och språkets renhet vara mången läsare en glädjande syn». Den återgifver 31 inledningsverser af diktens första sång, hvilka här öfversatts på finsk runometer (80 verser) med begagnande af både allitterationer och parallellismer, de senare ändå icke alltför rikligt, tydligen för att skildringen ej skulle blifva för långdragen. Pistols namn är enligt tidens sed och den finska versens fordringar förändradt och har blifvit *Miekka* (svärd). En del oriktigheter i språket förekomma, hvarför vi i vår tid icke kunna obetingadt ansluta oss till Snellmans berömmande af dess renhet. Runoversens fordringar äro ej heller på alla ställen fullt iakttagna, och originalets poetiska doft har ofta rätt mycket förflyktigats. Vi meddela såsom prof af detta intresse-

---

* Likaså var det för att närma de bildadas i landet tankar till den finska litteraturen, som Snellman i samma Saima flitigt införde svenska öfversättningar från finska folkpoesin; härvid var August Ahlqvist hans flitigaste medhjälpare och härigenom tyckes denne först blifvit allmännare känd.

väckande försök följande 13 begynnelseverser, motsvarande de 6 första i originalet:

Joulun aatto.

Sytyteltyänsä piipun
Lämmiteltyänsä, läksi
Illan hämärtämisessä
Vihdoin vanha sotamiesi
Miekka mökist' yksinäisest
Salon synkän sisuksesta
Eikä jäänyt kotomiestä
Ontoniekan mökin varjoks,
Eikä ollut seuraavaista.
Ukon ainukainen poika,
Ainukainen suvun turva,
Turkin tuimaisessa soassa
Urhon töitä toimitteli.

Öfversättningen är undertecknad blott med ett *B.*, hvarför det är svårt att komma under fund med hvem som döljer sig därunder. Af några egenheter i språket märker man, att öfversättaren ej kunnat eller velat fullständigt hålla sig till runospråket (*t* har på de flesta ställen förmildrats till *d* och blott i särskilda fall — såsom *soassa* — bortlämnats). Några västfinska egenheter (t. ex. talrik elidering af slutvokalen) och en del egendomliga former (såsom *kuitengan* o. dyl.), hvilka påminna om språkbruket i de äldre bibelöfversättningarna, synas med någon sannolikhet angifva, att öfversättaren hört till det andliga ståndet. På tvenne personer kunna vi här tänka. Den ena är Erik Johan Blom, som var född uti Idensalmi 1817, blef student 1836 och magister 1840, hvarpå han verkade först såsom skolman och sedan såsom präst, sist såsom kapellan i Sysmä, där han afled 1887. Blom var en flitig öfversättare, ehuru hans öfversättningar icke vunno odeladt bifall. Mestadels utkommo de på 1860- och 1870-talen. Bland poetiska verk öfverflyttade han till finskan Tegnérs Fritiofs saga (1872) och Runebergs Elgskyttarne (1876); den förra «är alls icke lyckad», och, såsom vi längre fram skola få se, den senare icke heller. Ett litet häfte smärre poetiska stycken utsände Blom 1873 under titeln: Niitä näitä runouden alalta, ajan huviksi, I (någon fortsättning följde icke). Detta häfte innehåller främst en originaldikt *Suomen Impi* och sedan förfinskningar af Runebergs, Franzéns, fru Lenngrens och andras mindre dikter. Af Runeberg återfinna vi här «Bondgossen» (Talollis-poika), «Fänrikens marknadsminne», (Sotavanhus)

(= Idyll och epigram n:o 22), «Ojan Paavo», «Trosskusken» (Kuormuri) och «Grafven i Perho». Bland dessa äro «Bondgossen» och de två «Fänrikarne» återgifna på samma versmått som originalen, medan alla de andra äro i öfversättningen byggda på finsk runometer. Det är just denna omständighet, att Blom med förkärlek begagnade den finska runometern, äfvensom några för honom egendomliga kraftuttryck, som föranledt oss att tänka på att den ifrågavarande öfversättningen af början till Julkvällen vore af honom. Dessa visserligen ej afgörande skäl stärkas ej heller däraf, att J. Krohn (Suomal. kirjallis. vaih. p. 447) anger, att Blom «offentliggjorde sina egna diktningar första gången i Saima 1845 och senare i Suometar». Tidigare publikationer, vare sig original eller öfversättningar, har ref. icke funnit af honom, och icke ens i nämnda årgång af Saima har påträffats någon namnteckning, som skulle antyda ett bidrag af Blom. Svårt var ock att utleta hans bidrag i Suometar, men slutligen kom jag under fund med att de ej alltför talrika bidrag, som äro undertecknade —lo—, härleda sig från honom. I denna tidning finnes nämligen (1854, n:o 1) ofvan omtalade «Runo»: Suomen impi» undertecknad med denna egendomliga signatur.

Sannolikare synes därför, att bakom den ifrågavarande signaturen B. döljer sig Johan Bäckwall. Äfven han var likasom Blom präst och född samma år som denne, men bördig från Österbotten (Haapajärvi). Redan tidigt lämnade Bäckwall bidrag till de senare årgångarna af Mehiläinen, och därefter inflöto talrika alster af hans flitiga penna i Saima och Maamiehen ystävä. Medan Bäckvall tjänstgjorde såsom präst i Uleåborg, skötte han efter Lönnrots afgång länge Oulun Wiikko-Sanomia (1854—1865). Han är äfven känd såsom förste öfversättare af Topelius' «Naturens bok» och «Boken om vårt land». I allmänhet sysslade denne synnerligen trägne arbetare i finska litteraturens tjänst blott med öfversättningar. Med de poetiska bland dem väckte han såsom en af de förste banbrytarne mycken uppmärksamhet, ehuru de i följd af den bristfälliga versformen och saknaden af poetisk lyftning icke uppfylla senare tiders högre fordringar. Under sina bidrag tecknade han, så vidt vi veta, alltid någon signatur, än B—w—ll, än —kw—.

Då det nu ifrågakomna öfversättningsförsöket i många afseenden påminner om Bäckwalls senare alster, är det möjligt, att han här icke ännu bestämt sig för någon viss signatur, utan såsom märke begagnat initialen till sitt släktnamn. Snart inflöto dock andra bidrag af honom i Saima, och under dem tecknade han redan de mera kännspaka signaturer vi nyss nämnde.

Af intresse är att jämföra denna öfversättning af Julkvällen med en liknande, som förekommer i samma blad några månader senare. Uti n:o 14 (den 4 april) ingår nämligen åter en på finsk runometer affattad version ur Julkvällen: nu gäller det början af tredje sången, hvaraf 22 verser återgifvits med 55 runoverser, och därunder finna vi den kända signaturen *A. O. . . . . n.* Att vi här hafva ett alster af den unge August Ahlqvists (Oksanens) hand, märkes genast. Språket är för tiden utmärkt och versbehandlingen är vida naturligare och ledigare än hos dem som förut begagnat finsk runometer i skrift; likväl kan man också häri göra några anmärkningar med stöd af den nutida kännedomen om reglerna för detta versmått, till hvars utforskande just Ahlqvist såsom bekant senare väsentligen bidragit. För att läsaren skall få tillfälle att själf jämföra, meddela vi äfven häraf ett prof:

Joulun-aatto.

Kolmas laulu.

Vaan se vanha sotamiesi
Istu tuvassa, tupakoi,
Haasto soasta, haasto maista,
Maista monenkaltaisista,
Kunnes tuli tarinansa
Tuonne julmaan Turkinmaahan.

«Turkkilaisen», niin hän sano,
Puhu savut piipustansa,
«Turkkilaisen minä tunnen
Paremmin kuin teiät kaikki
Vaik'en ole koskaan ollut
Hänen kanssans tappelussa.»

Äfven Lönnrots initialer finna vi uti denna första årgång af Saima under en Runebergöfversättning. Uti n:o 18 för den 2 maj anträffas ett återgifvande af legenden «Bönen», hvarunder står E. L. och hvilken Lönnrot med obetydliga förändringar intagit i sin samling af öfversättningsförsök i Suomi följande år. Här är originalets femfotade trokaiska versmått bibehållet, men behandladt efter samma regler som folkdiktningens fyrmåliga vers. Genom att

återgifvandet är något fylligare, har det också blifvit något längre än originalet.

Men ännu en märklig öfversättning från Runebergs arbeten anträffa vi uti första årgången af Saima och denna säkert fluten ur Bäckwalls trägna penna, ty bidraget är försedt med hans signatur B—w—ll. Nu (den 12 september) gäller det Elgskyttarnes sjunde sång, ur hvars början 82 verser öfversatts på finsk hexameter. Detta så vidt vi känna första försök att på finska återgifva Runebergsk hexameter är visst bristfälligt och klingar för oss rätt ovant därigenom, att versen är byggd uteslutande på kvantiteten. Men en viss naturfriskhet kunna vi icke frånkänna detsamma. Såsom prof anföra vi de 6 första verserna:

Pekka se tyttärinensä ja Anni ja kerjäjä Aaro
Alkovat hiljaa matkansa valjastetulla orolla.
Ohjasta nykkien haasteli kohta se taitava Pekka:
Varma on varsani, veikkoni Aaro, mut en sitä sentään
Juoksuta; kuorma on raskas; mutta jos pakkanen näykkii,
Niin sano, kohtakos sätkäsen, emmekä tiell' ole kauan.

Bäckwalls tankar synas dessa tider varit mycket upptagna af en finsk öfversättning af Elgskyttarne. Anledningen var synbarligen ett af Finska litteratursällskapet utfäst pris för en fullständig förfinskning af denna dikt. Härom likasom om Bäckwalls senare ansträngningar i samma riktning skola vi närmare tala i det följande, och tillägga blott här, att i Saimas andra årgång (1845 den 24 juli) förekomma på finska 32 verser af denna dikts andra sång samt att detta bidrag är undertecknadt med Bäckwalls andra signatur (—kw—), hvilken han dessa tider synes allmännare användt såväl i Saima som i Maamiehen ystävä och i Mehiläinen.

Dessa tre tidningar innehålla äfven en mängd öfversättningar af Runebergs lyriska dikter. Angående de viktigaste bland dessa meddela vi här en kort öfversikt, innan vi lämna denna tids periodiska litteratur.

Äfven i detta fall var Bäckwall den flitigaste. Till hans första hit hörande bidrag är att räkna «Lähteeltä», ett återgifvande af

den bekanta sången «Vid en källa» (Maamiehen ystävä 1844 n:o 15). Versionen har utfallit väl för att vara af Bäckwall. Att han likasom många andra lifligt anslagits af denna dikt se vi äfven däraf, att blott tvenne nummer senare i samma tidning och med samma signatur (—kw—) ingår en originaldikt Pohjolan yö, hviken är affattad på samma versslag som nämnda förebild. Den genomgående idén, förhärligande af natten i höga norden, synes vara Bäckwalls egen, ehuru slutet rätt mycket påminner om Franzéns «Lappvisa».*

Till Runebergs mest populära och till finskan oftast öfversatta dikter hör äfven «Till en fågel», hvilken likaledes återgifvits af Bäckwall i Maamiehen ystävä 1845 n:o 30 under titeln Lintuselle. Denna dikt återgafs ännu samma år såväl af Lönnrot (rätt tilltalande, ehuru fritt) som ock af Ahlqvist (ordagrannare), båda uti de samlingar, hvarom vi snart skola närmare tala. Äfven påträffas en öfversättning uti Suometar 1852 (n:o 38) utan att vare sig originalförfattaren eller insändaren af denna «runo» finnes angifven; den står ock betydligt efter de tre förstnämnda.

Af skaldens andra märkligare lyriska dikter hafva äfven «Bondgossen» och «Tjänsteflickan» först öfversatts till finskan af Bäckwall, den förra i Maamiehen ystävä 1844 n:o 21, den senare därsammastädes 1846 n:o 12. Eljes har årgången 1846 af detta veckoblad endast tvenne andra poetiska bidrag af samme man, nämligen ett återgifvande i tre rimmade strofer af Runebergs idyllepigram n:o 15 (Ruman valitus; i n:o 2) och en till innehållet tämligen obetydlig originaldikt, Talonpojan tuuma herroista (i n:o 14). Prosabidrag af samme Bäckwall finnas däremot i denna och följande årgång rätt många.

Äfven Ahlqvist uppträdde i Saima och Maamiehen ystävä flitigt med förfinskningar af Runebergs lyriska dikter. I den senare tidningen finna vi (n:o 19 år 1845) en rätt ledig öfversättning af «Vårvisa» (Jo tänne tulevat Ne linnut kun lentänyt on) undertecknad

* Att Runebergs «Vid en källa» slagit an, särskildt sedan uti Ehrströms vackra melodi «nationens eget skönhetssinne funnit ett verkligt, hvad man kallar adeqvat uttryck» (Z. T. uti Helsingfors Tidningar den 29 juni 1850), finna vi äfven af den täcka dikten *Ehtootähti*, som ingår i n:o 4 af Suometar 1856 och hvarom i en not anmärkes: Lauletaan kuin Runebergin «Källa». Denna finska originaldikt är i Suometar undertecknad med sign. —ax. (Saxbäck?).

med Ahlqvists fullständiga skaldenamn.* Likaså hafva vi att bland denne mans bidrag i samma årgångar märka flere förfinskningar af «Idyll och epigram». Dessa skilja sig ej alltför mycket från de motsvarande återgifvandena i den fullständiga samling, hvarom vi snart skola tala; de äro undertecknade dels med Ahlqvists fullständiga skaldenamn *A. Oksanen,* dels med märket *—ks—*.

Ännu anteckna vi, att i Saima för år 1846 — tidningen indrogs i slutet af detta år — ingår (i n:o 23) ett återgifvande af Runebergs Idyll och epigram 21 («Imitation»), såsom den svenska öfverskriften lyder. Originaldikten («Gossen sade till sin flicka»), som innehåller 6 fyrmåliga versrader, är uti imitationen utspunnen till en runo på 19 verser. Återgifvandet förråder bekantskap med finska folkdiktningen, men är eljes rätt otympligt hopkommen, hvilket allt bekräftar Snellmans förmodan, då han (Kallavesi 1846, n:o 2) efter bidragets signatur «E—s» skrifver «Europaeus?»

III.

LÖNNROTS OCH AHLQVISTS SAMLINGAR AF ÖFVERSÄTTNINGAR UR RUNEBERGS DIKTER.

De största vinningar, som finska litteraturen på detta område gjorde under dessa tider, bestodo dock uti tvenne öfversättningssamlingar, hvilka oberoende af tidningslitteraturen utgåfvos 1845 af de två främste föregångsmännen inom den finskspråkiga litteraturen. Vi hafva redan ofta syftat på dessa Lönnrots och Ahlqvists samlingar och vilja nu i ett sammanhang taga dem i närmare skärskådande.

---

* Ett egendomligt sammanträffande är att samtidigt i Saima (n:o 18) ingår under den svenska rubriken «Vårvisa (fritt efter Runeberg)» ett finskt återgifvande af samma dikt med förändring af flere motiv och i en rätt haltande metrisk form. Bidraget är undertecknadt S. R., som knappast torde beteckna Samuel Roos, hvilken veterligen skref endast obunden finska.

I Suomi för det nämnda året* ingår Kokeita suomalaisessa laulannossa Elias Lönnrotilta, innehållande 15 förfinskningar af svenska och tyska original, bland hvilka alla de svenska äro af Runeberg, nämligen följande 13 stycken: «Vid en källa», «Svanen», «Den sjuttonåriga», «Till en fågel», «Sjömansflickan», «Vårvisa», «Begrafningen» och ur Idyll och epigram: «Flickan kom ifrån sin älsklings möte», «Till en källa talte gossen vredgad», «Den sällsynta fågeln», «Ojan Paavo» (här «Ojalan Paavo»), «Saarijärven Martti» (n:o 25, vanligen kallad «Bonden Paavo»), samt bland legenderna den redan nämnda «Bönen». Lönnrot beledsagar denna sin samling finska sångförsök med upplysande anmärkningar, där särskildt det metriska i sångerna behandlas, hvarjämte han tillagt förklaringar öfver de svårare af honom bildade finska ordformer han begagnat i sina öfversättningar och de konstord han användt i förklaringarna. Härur erfara vi bland annat, att han vid sina öfversättningsförsök äfven begagnat flere förut publicerade öfversättningar, gjorda dels af honom själf, dels af andra; dessa alla har han sökt efter förmåga förbättra. Angående det metriska säger han, att då det ännu är tvist underkastadt, om man borde bygga finska konstdikter enligt runosångens föredöme på stafvelsernas kvantitet eller i enlighet med förhållandet i svenskan och andra moderna språk lämpa dem efter accenten, så har han vid dessa sina försök slutit sig till dem, hvilka försvara det förra sättet till versbyggnad, anseende, att runosången bör läggas till grund äfven för den öfriga finska poesin. Ehuru detta betraktelsesätt icke gillats af senare forskare och skalder, måste dock erkännas, att i Lönnrots samling finnas rätt lyckade förfinskningar, t. ex. de af oss nyss nämnda «Joutsen» och «Lintuselle» samt de flesta tolkningarna af idyllepigrammen, där ju redan i originalen finnes det för finskan så lämpliga trokaiska versmåttet. I dessa passar också det naiva i Lönnrots stil till dikternas grundstämning, i följd hvaraf hans öfversättningar å flere ställen förefalla mera tilltalande än andra från senare tid, äfven om dessa ega företrädet af större ordagrannhet.

* Detta häfte torde utkommit i slutet af året, kanske ock först i början af det följande.

Samma år utgaf äfven Ahlqvist sitt häfte i duodesformat: Runoelmia Joh. Ludv. Runebergiltä. Suomentanut A. Oksanen. Det var ej utan skäl han dedicerade sin samling till skalden själf, ty han hade haft denne till förebild i mycket, särskildt i det enkla, klara, naturliga framställningssättet. Ahlqvist arbetade dessutom — särskildt senare — på flere områden, där den store mästaren varit hans föregångare. Det var t. ex. ett bland Ahlqvists första litterära företag att han, i likhet med hvad Runeberg förut gjort (se Svenska litteratursällskapets Förhandlingar och uppsatser 16, p. 95—109), sträfvade för bekantgörandet af finska folkdiktningen bland landets svenska befolkning genom att utarbeta svenska öfversättningar af finska runor, hvilka han sedan införde i Saima. Likaledes intresserade Ahlqvist sig för den serviska folkdiktningen, i det han till finskan öfverflyttade icke blott sex af Runeberg till svenskan öfversatta serviska folkvisor, utan ock direkte från tyskan tolkade ännu en dylik: Kehen neito kasvanut (först publicerad i Suometar 1849, n:o 27); denna är likasom de förra intagen i *Säkeniä.* Med legenderna är fallet detsamma. Ahlqvist återgaf på finska de af Runeberg till svenska öfverflyttade »Dopet» (först i Suometar 1853, n:o 3)* och »S:t Jodocos» (Jodokon leipä; först i Suometar 1853, n:o 24) samt »Stenarnes amen» (på runometer i Sanomia Turusta 1857, n:o 22); men han öfverförde från tyskan direkte till finskan tvenne andra, nämligen Kuolettaminen ja eläväksiteko (Suometar 1853, n:o 33) och Hevosen kenkä (Suometar 1854, n:o 12, Lisäl.) under den allmänna rubriken Katoolinen pyhäinkertomus; alla dessa utom »Stenarnes amen» återfinnas i Säkeniä. Likaså har Ahlqvist från nygrekiskan till finskan öfversatt Kuinka rakkaus tulee ilmi (först i Suometar 1860, n:o 1), hvilken han bundit i 6 jambiska versrader, medan Runeberg bland sina öfversättningar af nygrekiska sånger gifvit den formen af en rimmad dikt i tre strofer

---

* Med denna dikt eger det egendomliga förhållandet rum, att Runeberg upptagit densamma bland sina originallegender (jämför äfven Strömborgs Biografiska anteckningar IV: 2, p. 449), medan Ahlqvist, som återgifvit den nästan ordagrant — blott med tilläggande af en och annan parallellvers, men utan att införa något nytt motiv — anger sig hafva sitt original från tyskan. Oaktadt flere försök har det ej lyckats mig att uppdaga orsaken till denna olikhet i uppgifter. Runebergs manuskript till ifrågavarande legend finnes icke bevaradt, hvarför man icke kan däraf vinna någon utredning af saken.

under namnet «Den förrådda kärleken». Utan Runebergs föredöme har Ahlqvist till finskan öfversatt en nygrekisk sång, Kreikkalaisen vala (Suometar 1860, n:o 7), efter den berömda skalden Rhigas från slutet af 1700-talet. Att han äfven förfinskat flere af Runebergs psalmer, skola vi i det följande erfara. Att Ahlqvist redan tidigt med stor skicklighet öfversatt äfven andra framstående svenska dikter, t. ex. «Rings drapa» af Tegnér (Saima 1845, n:o 7) och «Lappvisa» af Franzén (Saima 1845, n:o 27), är mindre kändt, då han ej upptagit dessa öfversättningar i Säkeniä. Mera bekant är, att Ahlqvist självständigt diktat flere allmänt sjungna fosterländska sånger, främst Savolaisen laulu (första gången publicerad i Suometar 1852, n:o 50)*, samt att ehuru Ahlqvist visserligen skrifvit sången *Suomen valta* (Nouse, riennä, Suomen kieli; först i Suometar 1860, n:o 13), där Yksi kieli, yksi mieli-teorin fått sitt poetiska uttryck, han dock har såväl i andra dikter som i offentliga tal m. m. med fosterländsk och manlig frimodighet betonat den svenskspråkiga kulturens betydelse i Finland samt kraftigt motsagt dem, hvilka ej förmått uppfatta dess vikt för vår politiska och nationella självständighet.

Vi se sålunda, att Ahlqvist var eldad af samma fosterländska anda och samma kärlek till hela den fosterländska litteraturen, som Runeberg, ehuru han af naturliga orsaker affattade sina skönlitterära arbeten på finska. I följd af allt detta och emedan han i grund kände finska språket och folkpoesin, var han rätte mannen att på vårt andra inhemska språk återgifva Runebergs snilleverk. Hvad deras inbördes förhållande beträffar, blef Runeberg 1848 personligen bekant med Ahlqvist, och ett par år därpå hyllade han hos sig omsorgsfullt den för tillfället sjuklige studenten och följde honom därpå med synnerligen varma känslor.

Men om dessa sistnämnda af Strömborg (Biografiska anteckningar IV: 3, p. 147 ff.) meddelade uppgifter, såsom man har anledning att förmoda, äro riktiga, var Ahlqvist ännu personligen obekant för Runeberg, när han 1845 såsom ung student utgaf och

* Denna och flere andra af dessa sånger och öfversättningar publicerades först under olika signaturers döljande förklädnad, eller ock fullständigt anonymt, så att hvarken deras upphofsman eller originalens diktare angafs.

till skalden dedicerade sitt häfte* öfversättningar af dennes alla 60 Idyll- och epigramdikter, hvartill i slutet fogats ett återgifvande af hans «Till en fågel» (Linnulle), hvarom redan varit tal.

Vid genomgåendet af dessa öfversättningar finner man snart, att det varit en verklig skald, som bland sina första försök på den poetiska vädjobanan företagit sig att tolka en lika sinnad stor skalds så populära ungdomsdikter, uti hvilka «främst klinga de enkla, ljufva toner, som så anslå en finnes hjärta och sinne» (W. Schildt uti en kort recension af dessa öfversättningar i Kanava 1846, n:o 25). Flere bland Ahlqvists tolkningar äro, såsom Snellman i Kallavesi (1846, n:o 2, p. 5) säger, «lyckade»; oss synes tonen vara ganska väl träffad samt formen enkel och klar. Likväl skola vi snart få se, att de icke fullt behagade ens Snellman, och säkert är, att en nutida läsare nog märker, att Ahlqvist vid affattandet af dessa sina första öfversättningar icke ännu nått fullständig utbildning i tekniskt hänseende, att han icke då ännu så hade «språket fullkomligt till sitt förfogande», som senare, då hans dikter «utmärkte sig genom ytterst vårdad form och ren smak», såsom Snellman uttalar sig i Literaturbladet (1860, n:o 11) angående Ahlqvists samma år utkomna första «flock» Säkeniä. Man märker dessutom tydligt, att finska språket icke ännu 1845 «vunnit den böjlighet och rikedom, som en högre kultur för sitt uttryck kräfver», hvarom Snellman 1860 talar såsom en uppnådd ståndpunkt. Att Ahlqvist också själf icke ansåg dessa sina första öfversättningsförsök såsom fullmåliga, finna vi däraf, att han icke upptog dem i någon «flock» af sina «gnistor», ehuru han, såsom vi sett, där intog sina förfinskningar af Runebergs öfversättningar från serviska och nygrekiska sånger.

Men vid granskningen af dessa tvenne öfversättningssamlingar väckes vårt intresse af en recension, som Snellman publicerade i Kallavesi (1846, den 21 november) och som ursprungligen var föranledd af Lönnrots ifrågavarande «försök», men däri han äfven upptager Ahlqvists samling** till jämförelse. Visserligen finner

---

* Eget nog finnes i Runebergs efterlämnade privata bibliotek intet exemplar af denna publikation.

** Att denna samling utkommit tidigare, kunna vi sluta äfven däraf, att Snellman redan i n:o 2 af samma Kallavesi-årgång (den 29 augusti) omnämner densamma, men har

man i Snellmans recension ett och annat, som förefaller oss egendomligt; icke blott sådant som synes oss elementärt, men som förmodligen var nödvändigt att uttala under det väckelsearbete Snellman den tiden utförde bland vårt folk, utan också många paradoxer, hvilka väl också ytterst syftade till samma mål. Han yrkar t. ex. på att såsom föremål för öfversättningar till finskan borde väljas arbeten af icke-svenska författare, hvarvid han nämner Tasso, Oehlenschläger, Schiller, Beranger, Hugo, Shakespeare och Byron. Det vore visst en «berömvärd pietet» som förmått de flesta öfversättare att på finska återgifva Runebergs sånger, hvaremot, «om man frågar, hvilka fördelar för den finska litteraturen på dess närvarande ståndpunkt dessa öfversättningar kunna göra, så blir svaret åtminstone osäkert». «Ingen svensk bildad», fortsätter han, «tager om dessa kännedom, om icke af nyfikenhet och af ett förut väckt deltagande för finska språkets odling. Allmogen åter kan anslås af få bland Runebergs dikter, emedan hela dessas tankegång alltför mycket afviker från folkbildningen».

Äfven om man med det sista uttrycket förstår den ståndpunkt, hvarpå den finska allmogens bildning för tiden befann sig, så faller ändå betraktelsesättets skefhet lätt i ögonen. I sin ifver att undanskjuta det svenska språket i detta land märker Snellman icke, att hans invändningar mot detta språks litteratur kunna med lika och ännu större skäl riktas mot de utländska språks litteratur, hvarifrån han vill att öfversättningar till finskan borde göras. Likaså har han vid nedskrifvandet af dessa sina paradoxer alls icke haft i minnet, att de ämnen från eget land, hvilka de inhemska författarne behandlat, kunna mycket bättre uppfattas af finska talande läsare än de främmande ämnen, som utländska författare besjungit. Han hade ju dessutom själf ifrigt sökt befordra den finska skönlitteraturen genom att i sin svenskspråkiga Saima och finskspråkiga Maamiehen ystävä offentliggöra öfversättningar af svenska original, främst just ifrån Runebergs arbeten, hvilka alla öfversättningar han dessutom kort förut med gillande uppräknat i andra häftet af Kallavesi för samma år. Tillika synes Snellman härvid icke betänkt motsägelsen

icke då ännu något att säga om Lönnrots samling i Saima, hvilken tidskrift ju *kan* hafva sett dagen till och med först i början af följande år.

däraf, att han såsom ett verksamt medel för uppammandet af en finskspråkig originallitteratur rekommenderar öfversättningar från främmande länders litteratur, men förbiser, att detta höga fosterländska mål bäst befordras genom öfverflyttandet till finskan af den fosterländska litteratur, som inom eget land uppblomstrat på svenska. Det tyckes sålunda vara afvogheten mot detta språk, som ledt Snellmans penna vid nedskrifvandet af dessa ensidigheter; härtill synes ock bidragit en viss nedslagenhet, som visserligen var ovanlig hos Snellman, men som var ganska förklarlig, då han hade så stora svårigheter med censurmyndigheterna — de ledde ju till Saimas indragande i slutet af året — och då det äfven eljes såg mörkt ut både för honom själf och för alla fosterländska sträfvanden. Ett uttryck för detta missmod finna vi också i följande paradoxala uttalande, som förekommer i sammanhang med det föregående: «Och det värsta härvid, såsom vid all läsning för folket, är den lätt förklarliga omständighet, att allmogen icke förstår ett grammatikaliskt regelrätt språk». Likasom icke finska allmogen då för tiden redan skulle lärt sig förstå det från dess eget ofta nog ganska afvikande språket i Bibeln och likaså det i folkrunorna! Snellman hade ju själf redan börjat arbeta på att höja folkbildningen på det enda rätta sättet, just genom att uppamma allmogens intresse för att läsa skrifter affattade på ett grammatikaliskt regelrätt skriftspråk. I sin ensidighet och af smärta öfver sin och landets svåra belägenhet synes Snellman för tillfället förbisett den svenskspråkiga fosterländska litteraturens i vårt land betydelse, hvarpå han dock nog eljes både i ord och handling visat sig lägga stor vikt.

Ehuru Snellmans recension sålunda innehåller reflexioner af omtvisteligt värde, så finna vi där tillika mycket värdefullt, särskildt vid bedömandet af de tvenne nu ifrågavarande öfversättningssamlingarna. Framhållande öfversättarens dubbla åliggande att troget återgifva originalet på samma gång som att följa sitt folks och sin tids språkgenius, hvilket just gör öfversättandet till en så svår konst, betonar Snellman, att detta icke kan lyckas för den, som icke i rikligare mått eger poetiskt sinne. Dessa synpunkter följer han vid bedömandet af Lönnrots öfversättningar samt tager såsom exempel hans återgifvande af «Svanen», hvilken öfversättning han

nagelfar vers för vers och lämnar erkännande åt just ingenting däri, medan enligt hvad förut anförts densamma i vår tid förefallit mången rätt tilltalande. Såsom motstycke anför han Lönnrots öfversättning af «Vid en källa», uti hvilken röjer sig »ett lyckadt bemödande att återgifva originalet». Såsom slutresultat af sin undersökning anför Snellman, att «språket i Lönnrots vers sällan förekommit honom så melodiskt, som man gärna skulle önskat i den lyriska dikten». Snellman säger sig visserligen vid detta bedömande hafva ett så osäkert öra, att han häruti mer än i öfriga omdömen behöfver andras bekräftelse, — hvarför äfven andra jämte rec. i vissa stycken hyst afvikande åsikter i dessa saker. Men hans allmänna påstående om Lönnrots vers torde i hufvudsak icke kunna jäfvas, detta likväl beroende ej mindre på finska språkets ringa utveckling då för tiden än på öfversättarens bristande poetiska förmåga.

Längre fram i recensionen öfvergår Snellman till en jämförelse mellan Lönnrots och Ahlqvists öfversättningar, där han väl icke ger mycket erkännande åt någondera, men dock uttalar en träffande reflexion. «Ahlqvist», säger han, «närmar sig genom tätare bruk af partiklar bibelfinskan och de moderna språken, hvarigenom han sättes i stånd att göra sin öfversättning ytterst trogen. I följd häraf synes hans språk i Snellmans tycke mera ledigt och får för örat en mildare klang. «Däremot tvingas Lönnrot genom bruket af sammansatta former, öfver hufvud genom sträfvandet till grammatikalisk korrekthet att uppgifva det ena och det andra både af innehåll och form». Häruti har en senare forskning gifvit Snellman i hufvudsak rätt. Visserligen har språket äfven i Ahlqvists prosa- och poetiska skrifter i jämbredd med senare tiders mera populära skrifsätt förefallit kärft och något styft. Men Lönnrot hade utbildat sin finska stil på en tid, då det finska språkets lagar först undersöktes, hvarför han ofta nog med förbiseende af det genuina uttryckssättet sökte binda sin stil vid generellt uppställda grammatikaliska regler och — såsom just Ahlqvist (i Elias Lönnrot, Biografiskt utkast, 1884, p. 26 ff.) uppvisat — enligt de klassiska språkens syntetiska uttryckssätt använde t. ex. sammandragna konstruktioner på *alla* de ställen, där man då trodde att de *kunde* användas; han hade

därjämte icke då ännu frigjort sig från hvarjehanda dialektegenheter m. m. I följd af allt detta var Lönnrots finska under hans första skriftställareperiod likasom sammanpackad och därför svårförstådd. Härvid måste vi dock tillägga — hvilket också Ahlqvist på anfördt ställe betonar — att den rika utveckling, som på finska skriftspråkets område försiggick under Lönnrots långa lefnad, betydligt inverkade på hans stil, så att den på senare tid blef långt enklare och naturligare.

Slutligen hafva vi att angående dessa tvenne öfversättningssamlingar nämna, att ur dem intogos en mängd stycken uti därpå följande års fåtaliga och fattiga tidnings- och tidskriftslitteratur. Det ser ut som om man dessa tider icke haft andra källor och därför med fulla händer öste ur dessa för tiden utmärkta flöden.

IV.

«VÅRT LANDS» OCH SUOMETARS FRAMTRÄDANDE.

För den, som söker vinna upplysning om sträfvandena under 1840-talet för återgifvandet af Runebergs arbeten på finska, framstå tvenne händelser af år 1847 såsom särskildt betydelsefulla, nämligen Suometars framträdande i början af året och «Vårt lands» offentliggörande under våren samma år. Ty likasom en särskild finsk veckotidnings uppsättande var egnadt att betydligt upplifva och befordra dessa sträfvanden, likaså se vi ur de där framträdande Runebergöfversättningarna, att en stor del af samma sträfvanden koncentrerade sig uti försök att få den sång, som inom kort blef vår nationalsång, så snart som möjligt återgifven på vårt andra inhemska språk.

Bland de talrika poetiska bidrag, som ingingo i veckotidningen Suometars första årgång, finna vi flere öfversättningar af Runebergs dikter. Här framträder ofta en egenhet, som angifves med orden: runoksi tehty, d. v. s. dikterna äro omarbetade till finska runor efter finska folkdiktningens vanliga versmått. Sålunda finna

vi redan i första årgången tre Idyll- och epigramdikter och lika många serviska folksånger på detta sätt återgifna. De förra äro helt annorlunda affattade än Ahlqvists samling af år 1845, och äfven de senare äro ganska olika Runebergs svenska öfversättningar, då här tillkommit runoversens allitterationer och parallellismer. Likväl finner man icke några nya motiv tillagda; den lekande tonen och den idylliska uppfattningen äro väl bibehållna, hvarjämte den vid finska runodiktningens omständlighet vane läsaren icke heller märker, att den epigrammatiska kortheten gått förlorad. Angående dessa öfversättningar kunna vi med säkerhet säga, att de som återgifva de serviska folksångerna äro af Ahlqvist, ty de återfinnas i hans *Säkeniä;* orsaken till att härom intet angifvits i Suometar, är väl främst den, att Ahlqvist under tidningens första år tillhörde dess redaktion. Men angående återgifvandena af idyllepigrammen kunna vi icke vara lika säkra, då Ahlqvist redan en gång förut återgifvit dem i annan form. Att han icke upptagit dessa öfversättningar i runoform i Säkeniä, bör icke anses såsom bevis mot ett dylikt antagande, och säkert är, att Ahlqvist likasom så mången annan öfversättare en tid med förkärlek gaf sina öfversättningar runometerns form.

Att Runebergs härliga «Vårt land» genast vid sitt första framträdande gjorde ett mäktigt intryck på alla fosterländska sinnen, erfara vi af samtidas vittnesbörd. Då Snellman, som också fann den vara en «fulländadt skön sång», dock tyckte sig böra anmärka, att den «icke lefver ett högre nationellt lif», att dess «poesi icke är patriotismens», så fick han förutom skriftliga motsäganden det mest slående beviset på motsatsen genom den allmänna hänförelsen öfver denna sång vid studentfesten 1848. Men det kanske allra tydligaste beviset på att dikten genast från början uppfattades såsom uttryckande allt det bästa *hela* finska folket tänkt och känt, finna vi däri, att man så snart och så ifrigt försökte göra det möjligt för den finska talande delen af vårt folk att på sitt språk sjunga samma sång.* Dikten har ju såsom bekant genomgått en mängd skiftande öden under finska folkets politiska lif; men äfven de egendomliga omständigheter, under hvilka dess finska öfversättningar tillkommit, utgöra en betecknande del af vår kulturhistoria.

* Jämför härom hvad R. Polén skrifver i Suometar 1852 n:o 14.

Dikten «Vårt land» blef ju första gången fullständigt offentliggjord i tredje häftet af «Fosterländskt album», som utkom i april 1847. Det dröjde icke mycket öfver ett år, innan första öfversättningsförsöket såg dagen i Suometar. Men nog visar detta försök tydligt, huru man ännu dessa tider icke fick ställa sina anspråk högt. Den 26 maj 1848 — således blott ett par veckor efter det dikten fått sitt elddop vid den nämnda studentfesten — ingick nämligen i sagda tidning ett insändt bidrag, hvilket anger sig såsom ett återgifvande af första versen af Runebergs «Vårt land». Den fria, men med naiv fyndighet hopsatta tolkningen lyder:

> Isäni maa, isäni maa,
> Rakas, vaikk nuorukka!
> Tott' Kalevala muistetaan
> Ja Suomess' aina lauletaan:
> Ett oma maa on mansikka,
> Mut muu on mustikka.

Den mera om fosterländsk känsla än om språkförmåga och poetiskt sinne vittnande öfversättningen talar dock tydligt om huru angelägen man var att åstadkomma något, hvarigenom landets finska talande befolkning kunde uttrycka sina fosterländska känslor.

Det följande försöket i samma riktning utföll icke stort bättre, om man fäster sig vid det språkliga återgifvandet. Det ingår i Suometar nästan på dagen ett år efter det första (den 25 maj 1849). Här har öfversättaren synbarligen sträfvat till att så noggrant som möjligt återgifva originalet, hvarför han för detta ändamål nästan fullständigt åsidosatt formen, som blifvit alldeles bristfällig så till språk som till rim och meter. Såsom prof på denna första förfinskning af hela dikten «Vårt land» meddela vi första och sista verserna:

> Oi Suomi, sulo kotomaa,
> Soi kallis sana, soi!
> Ei kullaista oo kumpua,
> Ei ookaan lumolaaksoa,
> Niin rakasta kuin meille on
> Tää pyhä pohjomaa.

> Ja kukoistukses kammitsa
> Se kerran katkiaa.
> Kas, lemmestämme leimahtaa
> Viel valos', loistos', riemusi
> Ja kaikuu kerran kimeemmäst'
> Tää laulu kotonen.

Det ser nästan ut, som någon skulle försökt att med samma stafvelseantal få till stånd ett ordagrant återgifvande af originalets tankar samt att man skyndat att offentliggöra detta återgifvande, så bristfälligt det än var, allt för att äfven de finska talande skulle på något sätt med Pacii melodi kunna uttrycka det härliga, som deras svenska talande landsmän uttryckte genom originaldikten. Öfversättningen är undertecknad *—n —r;* efter upprepade försök att genomtränga den gåta signaturen företer lyckades undertecknad få upplysningen, att bakom densamma döljer sig Konstantin Schröder, som var född 1808 i Uukuniemi och tjänstgjorde största delen af sitt lif såsom präst uti Ingermanland, men som äfven var den förste redaktören för den finska officiella tidningen *Suomen Julkisia Sanomia* 1857—1858. Schröder strödde ut både poetiska och prosabidrag i nästan alla den tidens finskspråkiga tidningar, emellanåt begagnande pseudonymen *Lieto.*

Det dröjde dock ej länge, innan i dagens ljus framträdde en öfversättning af «Vårt land», som tillfredsställde större poetiska fordringar. Uti samma årgång af Suometar (n:o 35 för den 31 augusti) finna vi *Maamme* återgifven af en man, som skulle höja sig till en bland våra främste Runebergöfversättare. Vi meddela här den första och sista versen:

Oi Suomen maa, isiimme maa,
Soi kultanen sana!
Ei kumpua, ei kukkulaa,
Ei lampia, ei laaksoa,
Oo niin rakasta, niin somaa
Kuin isiimme maa.

Sun heilimäsi heittävä
On kerran kuorensa,
On syömmistämme syntyvä
Valosi, riemusi hyvä,
Ja laulu kerran kaikuva
Somemmin Suomessa.

Denna rätt poetiska, men ännu till formen bristfälliga öfversättning är undertecknad K. K., hvilka initialer äfven finnas under en liten tilltalande inledningsdikt till den finska öfversättningen af «Kungarne på Salamis», där Karl Mårten Kiljander i sin lefnads sista större arbete med anspråkslöshet säger, att han icke anser sig själf vara skald, men att han «ville ändå på finskt tungomål återgifva de toner han hört i diktens lunder». Kiljander var född 1817 i Kaavi, blef 1842 prästvigd till bönehuspredikant i Lapinlaks, där

han verkade, tills han 1851 blef konsistoriinotarie i Kuopio; var kyrkoherde i Nilsiä och domkapitelsassessor i Kuopio samt dog 1879. Redan 1848 offentliggjorde Kiljander en öfversättning af Stagnelius' «Martyrerna» och 1855 en dylik af Nicanders «Runesvärdet», hvarefter han, såsom vi i det följande skola få se, egnade sig åt förfinskande af Runebergs arbeten, först hans psalmer, sedan hans större dikter; med anledning af allt detta blef Kiljander vid Upsala universitets jubelfest 1877 promoverad till filosofie hedersdoktor. Beträffande Kiljanders förmåga att på finska tolka svensk poesi böra vi anföra Snellmans entusiastiska uttalande i Literaturbladet 1855 (april, p. 118) uti en recension öfver återgifvandet af «Runesvärdet». Han säger: «Herr Kiljander har genom *Martyrat* och *Taikkamiekka* fullt bevisat sig vara den förnämsta finska öfversättare i bunden stil bland alla som varit och äro, och dessa öfversättningar äro i alla hänseenden så oklanderliga och förtjänstfulla, att framtiden föga skall kunna uppvisa några bättre. Med en utomordentlig rikedom på finska ord och vändningar samt i följd däraf med stor makt öfver språkbruket förenar hr Kiljander en icke vanlig poetisk fallenhet, hvilken bevisar sig såväl där han i något uttryckssätt afviker från originalet som i hans öra för språkets och versens skönhet». Om också detta omdöme måste med afseende å Kiljanders öfversättningar något modereras — hvarom mera framdeles — kunna vi dock fullt förstå Snellmans därur framlysande fosterländska glädje, helst om vi taga med i beräkningen den anspråkslösa utveckling, som finska litteraturen då ännu ernått.

Kiljander synes först försökt sig såsom öfversättare af några lyriska dikter. Uti Saima 1845, n:o 5, finna vi ett återgifvande af Runebergs «Den sjuttonåriga», undertecknadt L. P. Då denna öfversättning slår an genom sin enkla, behagliga form, väcker den begär att genomtränga signaturens svårlösta skal. Nu finnes i Kallavesi (1846, n:o 2, p. 5) ett omnämnande af öfversättningen, hvarefter Snellman inom parentes skrifvit: «Kiljander?». Huruvida Snellman tillagt frågetecknet för att bevara signaturens «skyddande förklädnad» eller om han icke mera kom ihåg, hvems öfversättning han i sin tidning infört året förut, kan numera vara likgiltigt. Utredning i saken vann jag genom Kiljanders son, författaren Robert Kiljander,

som upplyste, att fadern verkligen någon gång såsom yngre begagnat signaturen L. P., hvilket betyder Lapinlahden Pappi! I Saima finnes icke vidare någon annan öfversättning med Kiljanders någondera signatur. I Suometar finna vi signaturen K. K. första gången 1849 (n:o 11), där den står under en finsk öfversättning af en täck lyrisk dikt af Nicander, hvars större dikt «Runesvärdet» Kiljander, såsom nämndt, utgaf på finska 1855.

Men om vi återvända till Kiljanders öfversättning af «Vårt land», så hafva vi beträffande denna ännu att märka ett par omständigheter. Strömborg berättar nämligen (Biografiska anteckningar IV: 3, p. 170 f.), att på F. Rabbes förlag utkom mot slutet af 1851 «Vårt land af J. L. Runeberg jämte finsk och tysk öfversättning». Af den i kvartformat på Finska litteratursällskapets tryckeri föranstaltade publikationen bevaras i Runebergs efterlämnade bibliotek i Borgå ett exemplar. Där äro de svenska, finska och tyska texterna tryckta på spalt bredvid hvarandra. Endast den finska är undertecknad och det med K. K. Den är ordagrant lika med affattningen i Suometar 1849, n:o 35.

Strömborg berättar vidare om den af Rabbe utgifna tretextupplagan: «Karaktäristiskt för det dåvarande Litteraturbladet är, att detta omnämner den lilla publikationen med följande tillägg» (Litteraturbladet 1851, p. 319): 'Det hela är en liten julgåfva för dem, som älska att sjunga «Vårt land» för ombytes skull äfven på vårt lands *egentliga* språk'.

Den närmast härefter följande öfversättningen afspeglar ock de egendomliga tiderna. Det famösa finska språkreskriptet hade utfärdats 1850, enligt hvilket endast sådant fick på finska språket tryckas, som bidrog till religiös uppbyggelse eller ekonomisk nytta. Det var således att frukta, att en direkt öfversättning af «Vårt land» icke finge se dagens ljus, åtminstone ej i tidningspressen. Men hvad man ej fick säga om vårt timliga fosterland här nere, kunde man väl säga om det andliga vi vänta efter detta lifvet. Och det var ej heller underligt, att finska folket då mera än vanligt vände sig bort från allt det mörka och svåra detsamma fick lida här nere, sökande tröst och styrka i ett högre sedligt lif såsom förberedelse till det himmelska. Under dessa s. k. pietistiska och evangeliska

rörelser egde också vårt folk framstående ledare, hvilka förstodo hvad folket den tiden bäst behöfde. Bland annat sökte man för de talrika sammankomsterna sammanbringa så mycket som möjligt religiösa sånger, för hvilket ändamål man äfven omdiktade flere kända fosterländska sånger till religiösa och afsjöng dem på deras ursprungliga melodier. Sålunda se vi, huru en af dessa rörelsers främste ledare, F. G. Hedberg, omskref »Vårt land» på originalspråket till en rätt tilltalande dikt i 5 strofer: »O land, du sälla andars land, Där Herren Gud själf bor» etc., hvilken ännu förekommer i religiösa sångböcker (t. ex. Sionsharpan af 1889, n:o 26). Snart öfversattes denna äfven till finskan, och fick den såsom sådan ingå i Suometar 1852 (n:o 27) under titeln Maamme taivaassa Hedbergin mukaan.* Såsom prof på denna förtjänstfulla omdiktning (hvilken senare förbättrats upprepade gånger och ingår t. ex. i Sionin Kannel af 1895, n:o 33) meddela vi här första och sista strofen:

O maamme tuolla, autuun maa,
Joss' asuu Jumala!
Tuoll ylempänä tähtiä,
Joss' ei oo muuttuvaisuutta,
Siell' ompi ilo kerran suur,
Siell' asuu Jesus juur.

Kuin heilimäki heittävä
On kerran kuorensa,
Samaten meille näkyvä
On paratiisimme hyvä,
Ja laulu silloin kaikuva
Someemmin taivaassa.

Denna finska omskrifning, hvars upphofsman synes känt Kiljanders öfversättning, är undertecknad F. A—st, hvilken signatur väl ej kan tillhöra någon annan än bokförläggaren Fredrik Ahlqvist i Kuopio. Denne uppträdde från 1852 till 1868 såsom flitig öfversättare af religiösa skrifter, men behandlade äfven världsliga ämnen. Han var äfven redaktör af Tapio år 1866. Oss synes de nu behandlade tvenne lediga och folkeliga öfversättningarna af Vårt land betydligt bidragit till att de senare öfversättningarna däraf framträdde långt mera lyckade än de föregående.

* Att härvid namnet på författaren till den ursprungliga dikten utelämnats, bör så mycket mindre väcka förundran, som, enligt hvad vi snart skola få se, oblida makter synas samtidigt uteslutit detta namn också från direkta öfversättningar af samma sång. En annan öfversättning af denna omdiktning förekommer i Mansikoita ja mustikoita IV, där signaturen —ax— väl ej kan beteckna Saxbäck, då dennes fullständiga namnteckning just förut finnes utskrifven i samma samling?

Men innan vi nämna dem, hafva vi att märka några friare finska efterbildningar af samma dikt. Först finna vi en dylik affattad på runometer. Denna trycktes 1853 (Finska litteratursällskapets tryckeri; 2 blad 8:o) och är oundertecknad, men i universitetsbibliotekets handkatalog finnes antecknadt, att den härleder sig från Albin Stjerncreutz. Det är således samma publikation som den, hvarom Strömborg (IV: 3, p. 245) berättar, att Runeberg af nämnde öfverstelöjtnant fått emottaga jämte skrifvelse en finsk öfversättning af «Vårt land» i två exemplar, hvilken enligt Strömborgs förmodan ej förekommit i bokhandeln.* Öfversättningen är rätt ordagrann och återger originalet strof för strof. Ehuru det i nästan hvarje strof ingår någon oegentlighet i språk eller meter, måste man dock anse, att återgifvandet, bedömdt med sin tids måttstock, har sina förtjänster. Den strof som mest anslagit oss, må här meddelas såsom prof:

Jos me vielä vietäisimme
Aamuruskon rantehille
Kullan hohtavan hovihin,
Ilon kaiken kuuluville,

Sittenkin me vielä sieltä
Pois takaisin rientäisimme
Tälle köyhälle kodille
Armahalle isänmaalle.

I Runebergs boksamling i Borgå finnas inga spår af de i brefvet omtalade tvenne exemplaren af denna öfversättning.

---

* Ivar Johan Albin Stjerncreutz var född i Ijo 1808, men synes — att döma af det här nedan meddelade brefvet — redan två år förrän han 1828 blef student gjort bekantskap med Runeberg. S. gick sedan in vid sjöekipaget och senare vid lotsverket, där han avancerade till öfverstelöjtnant och adjoint hos öfverdirektören, samt dog 1862.

Den i texten nämnda så vackra och betecknande skrifvelsen, som «väcker tankar mångahanda», finnes bevarad i Runebergs efterlämnade brefsamling och förtjänar återgifvas in extenso:

«Heders Broder!

Din härliga och odödliga sång «Vårt land» har jag försökt öfversätta till finskan på runometer och tager mig friheten att af denna öfversättning tillsända Dig här 2 exemplar. Om «Maamen» har något värde, må Du själf mildt bedöma. Att ditt namn saknas öfver runan, rår jag ej före, i manuskriptet fanns det, men högre makter ville annorlunda. Sat sapienti!

Tillönskade Dig och Ditt hus en god julefröjd, tackar jag Dig varmt för dina många och vackra sånger och för din 27 åriga vänskap mot

tuissimus
Albin Stjerncreutz.

Helsingfors den 20 december 1853».

En egendomlig finsk omskrifning af denna dikt finna vi uti Suometar 1856 (n:o 24). Nu kunde man redan obehindradt sjunga fosterlandets lof, och detta sker äfven här i rikligt mått och efter samma meter som i «Vårt land». Tankarna och andan äro också något så när desamma, men originalets koncentrerade kärnfullhet och enkelhet hafva förflyktigats, så att omdiktningen blifvit något öfverspänd (här berömmas bland annat Finlands himlar) och vidlyftig och dock på samma gång rätt urlakad. Sålunda har omdiktningen uttänjts till 23 strofer, hvaraf vi här meddela den sista:

Ah, ihana on isänmaa
Ja kallis kaikilleen!
Kuin hellin äiti ainoaa,
Hän lapsiansa luonnistaa
Ja jakaa onnen omilleen
Kuin luoja lapsilleen.

Den mera om värme och känsla än om besinning vittnande omdiktningen är undertecknad G. T.*

Raden af finska efterbildningar af «Vårt land» afslutas på ett värdigt sätt af A. Kivis dikt «Suomenmaa», hvilken dikts födelseår är obekant, men hvilken ingår såsom «förut otryckt» i hans «Valitut teokset, II» af år 1878. Detta är en imitation (Mukaelma) förnämligast genom att den är skrifven på samma meter och genomgås af samma grundtankar; men den framstår eljes såsom en tämligen själfständig dikt. Efter att hafva skildrat Finlands skönhet, som fosterlandsvännen aldrig kan glömma, berör skalden också här de lidanden som frost och krig tillskyndat dess folk, hvarpå han ger ett vackert uttryck åt sin glädje öfver att landet nu är vårt, samt utbrister i åttonde och sista versen:

Mi autuus helmaas nukahtaa,
Sä uniemme maa,
Sä kehtomme, sä hautamme,
Sä aina uusi toivomme!
Oi Suomenniemi kaunoinen,
Sä iankaikkinen!

* Möjligen Gustaf Toppelius, den för finska språket så intresserade stadsläkaren i Uleåborg, som var yngre bror (f. 1786) till Zachris Topelius den äldre och bistod honom vid hans runosamlingar. Enligt J. Krohn äro flere dikter af G. T:s hand publicerade i de första årgångarna af Oulun Wikko-Sanomia, hvarför det ej är omöjligt, att några i det föregående behandlade osignerade Runebergöfversättningar, som sett dagen i nämnda årgångar, äro af honom. Äfven i andra tidningar skola alster af hans penna ingått, ehuru osäkert är, om han mera på 1850-talet offentliggjort något. Han dog 1864.

För att här i ett sammanhang afsluta skildringen af de underbara öden, som vår nationalsång varit underkastad äfven i fråga om dess återgifvande på finska språket, hafva vi att märka, det under senare delen af 1860-talet sträfvandena för finskans utveckling kommit så långt, att en fullständig och värdig öfversättning af alla dikterna i «Fänrik Ståls sägner» kunde påtänkas. Förnämligast genom den hängifne Julius Krohns företagsamhet bragtes detta fosterländska företag med fleres förenade krafter i gång. Härpå skola vi i det följande närmare ingå, men nämna redan här, att uti det 1867 till julen utkomna förra häftet af förra delen ingick äfven «Vårt land». Enligt uppgift af en bland deltagarne i företaget, lektor P. Cajander, hade kommittén haft till denna dikt till sitt förfogande åtskilliga öfversättningsförslag af olika personer, hvaraf sedan genom sammanställningar och ändringar framgick den tryckta öfversättningen, som ock därför hade en lättfattlig och sångbar form. Det var denna öfversättning, som den bildade ungdomen under referentens tidigare år lärde sig; sedermera, när sången på 1880- och 1890-talens folkfester, folkhögskolehögtidligheter och dylikt började blifva bekant för hela den finska talande delen af vårt folk, sjöngs den redan efter en ny, af samme lektor Cajander förbättrad öfversättning, som blifvit utspridd förnämligast genom Folkupplysningssällskapets senare skolupplagor af «Fänrik Ståls sägner».

Om vi ännu kasta en kort öfverblick på de tider, som följde näst efter Suometars och «Vårt lands» framträdande, så finna vi, att de sista åren af 1840-talet och än mera de första af det följande decenniet förete en betecknande lucka i Runebergöfversättningarnas rad. Det var ju tiden för reaktionens hårdaste regemente, för orientaliska krigets åskor och — 1850-års språkförbud. Då man i följd af detta ljusfientliga påbud icke fick af mera ideella ämnen offentligen behandla annat än dylika af religiös natur, så var väl detta orsaken till att man t. ex. i Suometar af Runebergs arbeten finner — förutom de nämnda omdiktningarna af «Vårt land» — blott tvenne af hans legender, hvilka likasom några andra legendartade dikter äro öfversatta af Ahlqvist och af oss i det föregående nämnda. Några ytterligare oaser i öknen böra dock äfven nämnas. Särskildt märka vi uti Suometar år 1852 (n:o 38) Laululinnuille (muualta saatu); men

angående detta insända bidrag finna vi icke den ringaste antydan om att dikten ursprungligen är svensk och skrifven af Runeberg («Säg mig, du lilla fågel»), ej heller om hvem som öfversatt densamma till finskan. Öfversättningen är alldeles olik såväl Lönnrots som Ahlqvists förfinskningar uti deras samlingar af år 1845. Då versionen af 1852 dock är ganska tilltalande och poetiskt ihopkommen, vore man frestad att anse den såsom en förnyad öfversättning af den sistnämnde, i hvilket fall den mera träffande och vårdade formen skulle förråda den alltmera mognande skalden; vi hafva ju ock i det föregående sett, att Ahlqvist just dessa tider i samma tidning publicerade (ofta anonymt) flere af sina mest sjungna dikter. Såsom en motsats härtill vilja vi nämna ett uti Suometars första nummer år 1854 ingående återgifvande af Runebergs «Vårvisa» («De komma, de komma»); återgifvandet är skralt så till språk som meter. Dess upphofsman döljer sig bakom signaturen «— —s» (Europaeus?).

V.

ELGSKYTTARNE, PSALMERNA OCH FÄNRIK STÅLS SÄGNER ÖFVERSÄTTAS.

Efter Alexander II:s tronbestigning finna vi allt flere tecken till en friare fosterländsk verksamhet framträda i vårt land. Så äfven på den finska litteraturens område, där verksamheten blir allt lifligare för utvecklandet af finska språket till bärare af en högre fosterländsk odling. Då såsom ett af de verksammaste medlen härtill var frambringandet af goda öfversättningar från mera bildade språk och särskildt från den inhemska svenska litteraturen, riktade man snart med fördubblad ifver sina ansträngningar äfven på åstadkommandet af allt flere och allt bättre öfversättningar af vår störste inhemske skalds odödliga skapelser. Sålunda inträder nu i Runebergöfversättningarnas historia det sista skedet, tiden för återgifvandet på finska af Elgskyttarne, psalmerna och Fänrik Ståls sägner, hvartill

sedan såsom en värdig afslutning sälla sig sträfvandena att få vår nationalskalds alla dikter i fullt värdig form återgifna på vårt andra inhemska språk.

Till en början finna vi ett länge planlagdt öfversättningsarbete vinna sin fullbordan och småningom utvecklas till en mönstergill öfversättning. Detta arbete gällde Runebergs äldsta och största folklifsskildring, «Elgskyttarne». Men företaget har sin egen förhistoria.

Snart efter den ifrågavarande diktens utkommande (1832) synes man, såsom redan antydts, klart insett, att då i densamma på ett så oförlikneligt sätt skildras den finska talande delens af vårt folk lif, seder och åskådningssätt, förfinskandet däraf var en lika viktig fosterländsk angelägenhet, som att den några år senare utkomna Kalevala skulle öfverflyttas till svenskan eller något annat mera kändt språk. Finska litteratursällskapet beslöt därför på sitt årsmöte 1836 — således blott några månader efter Kalevalas utkommande — att bland 5 prisuppgifter utfästa ett pris för en svensk eller tysk öfversättning af Kalevala (500 rubel; uppgiften sedermera fullgjord af M. A. Castrén, hvars svenska öfversättning af Kalevala utkom 1841), medan åter ett pris af 200 rubel banco utfästes för en finsk öfversättning af «Elgskyttarne». Likväl räckte det länge, innan någon vågade sig på att återgifva vare sig delar af eller hela denna dikt. År 1841 omnämner akademikern Grot — troligen efter Runebergs egen berättelse — att uppgiften ännu var olöst (Strömborg, IV: 2, p. 403). Vid sitt årsmöte 1845 beslöt samma sällskap att ånyo utsätta ett pris af 100 rubel silfver för en hexametrisk och 60 rubel för en på runometer utförd öfversättning af «Elgskyttarne», hvarjämte bestämdes att prisskrifterna skulle inlämnas före den 1 december samma år. En hexametrisk öfversättning blef ock till sällskapet före nämnda dag per posto insänd, men den befanns vara i metriskt afseende så underhaltig, att den ej kunde prisbelönas (Strömborg, IV: 2, p. 531).

Likväl synas arbetarnes på detta område sinnen varit ifrigt upptagna med denna dikts förfinskande. Om Bäckwalls två första försök i Saima hafva vi redan talat. Ett mera omfattande försök af samme outtröttlige man var hans i tredje häftet af Jouka-

hainen (1848) ingående *Suomentamia Runebergin Hirvenhiihtäjistä.* Detta försök omfattar diktens tredje, fjärde och sjunde sånger. Visst märkes här, att öfversättaren försökt förbättra ojämnheter i det han tidigare offentliggjort, men någon större tillfredsställelse får läsaren icke heller nu af det i språkligt och metriskt afseende bristfälliga försöket, äfven om en del kraftiga och folkliga uttryck förnöja här och där.

År 1852 inlämnades af förre studenten, sockneskolläraren Malakias Costiander till Finska litteratursällskapet en metrisk öfversättning af «Elgskyttarnes» alla nio sånger, hvilken kunde, sedan den blifvit något rättad, belönas med ett mindre pris. Offentliggjord i sällskapets tidskrift Suomi (1855) bär denna öfversättning titeln: Hirvenampujat, yhdeksässä runomuksessa, J. L. Runebergin. Suomentanut Malakias Costiander. Såsom man redan af den styfva öfverskriften kan sluta, vann detta försök dock lika litet erkännande som de förra af Bäckwall och som samme Costianders försök att metriskt återgifva Vergilii Aeneids första bok (Suomi 1858; se Litteraturbladet 1859, p. 194), detta både för det bristfälliga språkets skull och emedan hexametern uti dem alla är byggd uteslutande på kvantiteten.

En medelväg i detta afseende sökte den redan nämnde E. J. Blom beträda uti sin 1876 utgifna öfversättning: J. L. Runebergin Hirvenhiihtäjät. Runoelma. Denna befanns (recension i Kirjallinen Kuukauslehti 1877, p. 81 ff. af P. C. och i Finsk Tidskrift 1877, p. 409 af G. Lönnbeck) i jämförelse med sin närmaste föregångare framträda i betydligt bättre och mera fulländad form, såsom man kunde vänta i följd af att finska språket under den långa mellantiden så mycket utvecklats. Språket i öfversättningen betecknas såsom i allmänhet «saftigt och godt», hvarjämte originalets tankar angifvas såsom något så när väl öfverflyttade till finskan, på några ställen dock alltför slafviskt. Den viktigaste anmärkningen mot denna öfversättning gäller allt ännu den metriska behandlingen. Då hade redan Arvid Genetz uti Savokarelska studentafdelningens album *Koitar* (II, 1873) så noga som möjligt utstakat lagarna för hexameterns behandling i finskan; mot dessa söker visst Blom i ett företal motivera sin i några punkter afvikande åsikt. Något gillande

har han dock icke vunnit vare sig för dessa åsikter eller för sin öfversättning, hvilken sålunda synes hafva betydelse blott såsom ett förberedande arbete.

Redan i det nyssnämnda studentalbumet meddelade A. Genetz såsom prof på tillämpningen af sina regler en öfversättning af «Elgskyttarnes» sjätte sång, hvarpå han 1884 utgaf dikten fullständigt öfversatt, och skedde detta på G. L. Söderströms i Borgå förlag, hvarom mera i det följande. Självfva öfversättningen, hvars öfverskrift är: Joh. Ludv. Runebergin Hirvenhiihtäjät. Yhdeksän laulua, tillvann sig Finska litteratursällskapets pris och har «allmänt erkänts såsom mästerlig».* Detta har dock icke hindrat samme öfversättare att i den senast utkomna samlingsupplagan (V. Söderström: *Runebergin teokset)* betydligt omarbeta sin öfversättning och detta till stor fördel för den så folkliga dikten.

* * *

Runebergs psalmer intaga en synnerligen betydande plats inom hans diktning. Såsom bevis på huru mycket dessa slogo an och huru viktiga de ansågos vara för hela folket, förtjänar framhållas, att å ena sidan vårt lands mest framstående skriftställare öfversatt dem till finskan — ehuru anmärkningsvärdt få bland dem blifvit intagna i den finska psalmboken af år 1886 — samt att å andra sidan detta öfversättande skedde genast efter, ja i några fall till och med förr än Runebergs psalmsboksförslag utkom i tryck (juni 1857). Vi beröra här endast dem, som först sågo dagen i finsk dräkt.

Den bland Runebergs psalmer, som vi funnit först återgifven på vårt andra inhemska språk, är hans anslående bearbetning af Davids 137 psalm («Vid älfvarna i Babylon») — «en äkta pärla af renaste slag» (Strömborg, IV: 4, p. 29). Redan uti Suometar 1857 för den 12 juni ingår densamma så vackert återgifven på finska, att denna öfversättning är fullt jämbördig med den svenska. Den förra härleder sig från K. M. Kiljander, om hvars större Runeberg-öfversättningar vi snart komma att tala. Att märka är likvisst, att Runeberg med sin poetiska takt lämnat oåtergifna de sista verserna

* En prisbillig upplaga utkom på samma förlag 1897.

i Davids original, där Jehovahs hämnd nedkallas på Edoms barn. Så har äfven Kiljander gjort. Men ehuru Runebergs «original-bearbetning» blifvit nästan oförändrad antagen i den svenska psalmboken af 1886 (n:o 499), så ha ur Kiljanders återgifvande uti den finska psalmboken af samma år (n:o 305) intagits blott de två första stroferna, hvarefter tilldiktats fyra strofer med motiv från Davids original och andra tillägg, men utan Runebergs vackra omkväden i slutet — allt såsom oss synes till stor förlust för poesin, för folkligheten samt för en sant kristlig uppfattning.

Runebergs «psalm för medborgare» («Bevara, Gud vårt fosterland» — svenska psalmboken n:o 361) finna vi ock tidigt öfverflyttad till finskan: I Suometar 1857 n:o 28 ingår en öfversättning däraf skrifven af Lönnrot, och hör sålunda äfven denna till de sånger, vid hvilka Finlands båda runofurstars namn äro fästade.* Denna psalm finnes, egendomligt nog, alls icke upptagen i vår finskspråkiga psalmbok.

Äfven Runebergs så vackra psalm «Hur ljuft det är att komma Till Herrans tempelgård», på hvilken skalden satte så mycket värde, att han utvalde densamma till att i facsimile spridas med hans psalmboksförslag, finnes öfversatt i Suometar 1858 n:o 2 af signaturen «Y.» (Kanske = Y. K?). Denna psalm har såsom kändt blifvit upptagen hvarken i landets svenska eller finska psalmböcker, — hvilket man nog med skäl beklagat.

Skaldens enkla och anslående «psalm för barn» («Jag lyfter ögat mot himmelen») ingår på finska i Suometar 1859 n:o 32, återgifven af E. J. Blom. I ojämförligt vackrare dräkt ingår den dock i 1886 års finska psalmbok under n:o 410.

Samma är fallet med Runebergs så härliga omskrifning af Davids 19:de psalm («Himlars rymd sin konung ärar»). Denna har Blom också försökt återgifva på finska (Suometar 1860 n:o 40), hvarjämte liknande försök utförts af Ahlqvist (Sanomia Turusta 1858) och Krohn (Mansikoita ja mustikoita III, 1861): likväl ingår i den nu begagnade finska psalmboken samma psalmomskrifning i betydligt vackrare och enklare finsk form under n:o 333.

* Det förtjänar tilläggas att samma psalm också återgifvits af Ahlqvist uti Sanomia Turusta för den 2 november 1858; likväl står detta återgifvande, märkligt nog, långt efter det Lönnrotska.

Slutligen hafva vi att märka, att också landets förnämsta dåtida skald på finska språket genast efter det Runebergs psalmer blefvo synliga, kände sig manad att öfverflytta flere bland dem till nämnda språk. Under loppet af år 1857 och de två följande åren ingingo uti Sanomia Turusta öfversättningar af Runebergs och andra psalmer signerade med *—t —t —t,* hvilket ej kan beteckna någon annan än August Engelbrecht Ahlqvist. Dessa omnämnas med lifligt erkännande af en insändare i Helsingfors Tidningar 1858 (n:o 92): «man skulle tro dem vara original»; «man förvånas, huru ledig och skön finsk poesi kan vara»; äfven framhålles «öfversättningarnas fullkomliga ordagrannhet» och «ovanliga formfulländning». Likaså förekomma i tidskriften Suomi (1858) Neljä virttä Runebergin virsikirjasta. Suomentanut Oksanen. De äro: Bort, o värld, med all din ståt och prakt (Rbg 204; Sv. psb. 84; F. psb. 118); En dyr klenod, en klar och ren (Rbg 225; Sv. psb. 107; F. psb. 142): Hell, Herrans tempel, där ditt folk (Rbg 226; icke upptagen i någondera af de sedermera antagna psalmböckerna); En gäst och främling är jag här (Rbg 379; Sv. psb. 356; motsvaras delvis af F. psb. 504). Oss synes ofvan anförda loford öfver Ahlqvists psalmöfversättningar vara något öfverdrifna. De hafva också omarbetats, innan de intagits i den nu använda finska psalmboken.

* * *

Såsom ett annat tecken på det nationella uppvaknandet i vårt land under senare delen af 1850-talet och de därpå följande tiderna måste vi betrakta sträfvandena att till finskan öfverflytta Runebergs för oss betydelsefullaste dikter, Fänrik Ståls sägner. Redan 1856 finna vi i den af oss ofta nämnda «Suomi, tidskrift för fosterländska ämnen», en af de mest storartade sägnerna öfversatt: Joh. Ludv. Runebergin Döbeln Juuttaassa, suomentanut A. Oksanen. Visst är det betecknande för finska språkets då för tiden outvecklade tillstånd, att redan i titeln på denna af en så framstående språkkännare gjorda öfversättning förekommer en språklig oegentlighet (Juuttaassa i stället för Juuttaalla.)* I alla fall var med detta återgifvande af Runebergs

* Äfven andra smärre anmärkningar framställdes mot denna öfversättning, som dock af alla erkändes vara mycket förtjänstfull (se Y. K. i Suometar 1857 n:o 50 äfvensom Litteraturbladet 1857 p. 166).

ståtliga, men tillika svåröfversatta dikt början gjord till att på vårt andra inhemska språk tolka Fänrik Ståls sägner. Härvid få vi dock ej glömma, att Ahlqvist redan långt tidigare öfversatt en annan dikt, som Runeberg sedermera upptog i sin förra samling «sägner». Redan till det 1846 utgifna andra häftet af Lukemisia Suomen kansan hyödyksi, hvilken serie, som vi redan sett, ombesörjdes af savo-karelska studenter, hade Ahlqvist såsom sitt bidrag lämnat en öfversättning af den äldsta bland dessa sägner, den redan 1835 diktade «Molnets broder» (Pilven veikko). Härom yttras i Kanava 1846 (n:o 28), att denna tolkning är både för sitt ämnes och sin finska dräkts skull så folklig, att man icke anar att det är en öfversättning. Äfven Snellman (Kallavesi 1846 n:o 2) berömmer den såsom «väl öfversatt». Enligt hvad ref. kunnat uppdaga äro dessa de två första «fänrikar», som blifvit öfversatta till finska.

Under de följande årens lopp försökte allt flere af landets bästa krafter återgifva särskilda sägner på samma språk och sågo dylika öfversättningar allt oftare dagen i Mansikoita ja mustikoita, Kirjallinen kuukauslehti, Maiden ja merien takaa, Suomen kuvalehti och Suometar. Under senare delen af 1860-talet började tanken att få alla dessa så viktiga fosterländska dikter öfverflyttade till finskan slå rot på olika håll.

Enligt de underrättelser den som skrifver detta lyckats samla skall August Ahlqvist på ett Finska litteratursällskapets möte väckt fråga om att sällskapet skulle taga initiativ i saken. Uti sällskapets protokoll har undertecknad dock icke kunnat finna något nämndt härom. Snart hade också redan flere intresserade personer förenat sina krafter till planens realiserande. För referentens sagesman, lektor P. Cajander, har magister K. Slöör uppgifvit, att tanken på företaget utgått från den sistnämnde. Men när det sedan gällde att gå till verket, så var nog den varmhjärtade Julius Krohn själen däri. Han synes utverkat skaldens tillstånd, då han af gammalt var god bekant i dennes hem. Han öfvertog äfven förlaget, han skötte det mesta af korrekturläsningen m. m.

Bland de öfriga medverkande äro såsom särskildt verksamme att märka Anders Törneroos (pseudonymen Tuokko) och — ehuru ej deltagande från företagets början — Paul Emil Cajander. Båda äro

kända såsom lyckade originaldiktare och framstående öfversättare af berömda skaldestycken (den förre: Selmasångerna, Grafven i Perho, Kan ej, Axel, Regina v. Emmeritz [otryckt]; den senare: Hanna, Julkvällen, Daniel Hjort [1877 prisbelönt af Finska litteratursällskapet], samt Shakespeares dramer, tills dato 19 delar).

Då det synes vara af vikt, att åt eftervärlden bevaras kännedomen om hvem som ursprungligen öfversatt de särskilda «sägnerna», anföra vi dem här enligt uppgift af lektor Cajander, hvars välvilliga upplysningar i denna afdelning varit oss till stort gagn.* Af Vårt land förefanns, såsom vi redan sett, öfversättningar af flere personer. Fänrik Stål — Rahkonen; Molnets broder — Krohn**; Veteranen — Osk. Blomstedt; Löjtnant Zidén — Krohn (?); Torpflickan — Slöör; Sven Dufva — Rahkonen; von Konow och hans korporal — Törneroos; Den döende krigaren — Osk. Blomstedt; Otto v. Fieandt — Rahkonen; Sandels — Krohn; De två dragonerne — Törneroos (?); Gamle Hurtig — Krohn och Godenhjelm; Kulneff — Krohn (?)***; Konungen — Rahkonen; Fältmarskalken — Rahkonen; Döbeln vid Jutas — Törneroos†; Soldatgossen — Rahkonen och Törneroos; Björneborgarnes marsch — K. F. Eneberg††; Fänrikens marknadsminne — Slöör (?); Lotta Svärd — Krohn; Gamle Lode — Krohn; Främlingens syn — Törneroos; Fänrikens hälsning — Cajander; von Törne — Rahkonen; Den femte juli — Slöör†††; Munter — Törneroos*†; von Essen — Cajander; Trosskusken — Rahkonen eller Godenhjelm; Wilhelm von Schwerin — Krohn; N:o 15 Stolt — Cajander; Sveaborg — Törneroos; Landshöfdingen — Krohn; Adlercreutz — Krohn.

Också den uppgiften är af intresse, att uti granskandet af öfversättningarna äfven andra personer togo del, bland hvilka Cajander

* Se härom äfven hvad K. Kramsu skrifver i Valvoja 1886 p. 489 och J. W. Calamnius i Kirjallinen Kuukauslehti 1867 p. 108.

** Såsom redan nämnts, fanns häraf en tidigare, af kritiken berömd öfversättning af Ahlqvist.

*** Törneroos publicerade en öfversättning af denna dikt i Suometar 1863 n:o 35.

† Denna dikt blef först, såsom vi redan sett, öfversatt af Ahlqvist.

†† Uti Suometar 1860 n:o 34 säges, att K. M. Kiljander skyndat sig att till finskan öfversätta denna året förut diktade «sägen» samt att nämnda öfversättning publicerats i Satakieli.

††† Berömmande recension i Litteraturbladet 1860 n:o 12.

*† Först i Suometar 1862 n:o 49.

nämner: D. E. D. Europæus, Y. Koskinen, K. Suomalainen och V. Löfgren. «Ahlqvist var, egendomligt nog, icke alls delaktig i företaget».

Angående förfaringssättet vid öfversättandet berättar Cajander: «Dessa öfversättningar upplästes vid gemensamma möten, som höllos i deltagarenas hem; anmärkningar framställdes och med ledning af dessa förbättrades öfversättningen hemma och upplästes åter vid följande sammanträde, tills den blef duglig. Så kunde det inträffa, att af den ursprungliga öfversättningen till slut fanns ganska litet qvar».

Man kan lätt finna, att ett så omständligt arbetssätt måste fordra rundlig tid. K. Kramsu uppgifver (anf. st.), att det var «7 man, som under 10 år arbetade» på det gemensamma verket. En så lång tid fås endast om man medräknar tiden för de sporadiska öfversättningarna omedelbart efter originalsamlingarnas utkommande. Men äfven sedan arbetet blifvit så organiseradt som ofvan skildrats och flere medarbetare indragits däri, så erfordrades likväl åratal, innan dess resultat kom under allmänhetens ögon. Äfven andra svårigheter måste genom uppoffrande hängifvenhet öfvervinnas. Den ekonomiska sidan säkerställdes genom subskription inom studentafdelningarna och annorstädes, och arbetets spridande till landsbygden befordrades ock af den akademiska ungdomen. På omslaget bar det titeln: Vänrikki Stoolin Tarinat, Runoilijan luvan saanut suomennos. På inre titelbladet nämnes äfven skaldens namn. Det senare häftet af förra samlingen utkom våren 1867, det förra först till julen samma år. Dessa båda häften synas snart slutsålts, ehuru rätt starka upplagor afdragits. Detta förhållande anföres med rätta (i en recension uti Kirjallinen Kuukauslehti 1868, p. 22) såsom bevis på att allmänheten uppfattat dikternas fosterländska betydelse och ansett öfversättningarna dugliga.* Granskaren (J. W. Calamnius; om det först utkomna häftet i samma tidskrift 1867, p. 108—190) finner öfversättningen fullt tillfredsställande och tror, att hvar och en, som med öppet sinne läser den, skall gjuta lika hjärtliga tårar som då originalet den 14 december 1860 utkom. Likaså tviflar han icke heller på att den står framom de tyska öfversättningarna, ehuru tyskan ojämförligt mycket bättre lämpar sig till öfversättning från svenskan än finskan gör det. Likväl finner han, att just finskans

* Nya upplagor utkommo redan 1870 af andra häftet och 1873 af det första.

egendomliga natur äfven i dessa öfversättningar förorsakat en mängd svårigheter, emedan dess benägenhet för långa ord och former gör, att man ej kan inom samma versrad inrymma samma tankeinnehåll som i svenskan. Följden häraf blir, att mången poetisk vändning och upplysande bild måste lämnas oåtergifven.

Den senare samlingens förra häfte utkom 1870, men samme recensent (Kirjallinen Kuukauslehti 1871, p. 14) finner dessa öfversättningar svagare än de föregående häftenas. Något sista häfte af denna upplaga utkom icke; en recensent i nämnda litterära månadsskrift beklagar 1875 (p. 14), att man allt ännu nödgas vänta på sluthäftet.

Likväl var man icke overksam på detta område. Behofvet af en fullständig upplaga af Fänrik Ståls sägner på finska blef allt mera kännbart, särskildt sedan man börjat använda dessa dikter vid undervisningen så i de lärda som i folkskolorna; härigenom blefvo äfven prisbilliga skolupplagor nödvändiga. Det år 1874 bildade Folkupplysningssällskapet tog till en bland sina första och viktigaste uppgifter att tillmötesgå detta behof, och sålunda utkom den första fullständiga upplagan af Fänrik Ståls sägner på finska år 1877.* Snart tillades till skolupplagorna upplysningar om i Sägnerna omnämnda personer, orter, m. m.**

Uti de nästföljande af Folkupplysningssällskapet föranstaltade upplagorna förblef den finska texten sådan den framgått ur samarbetet under J. Krohns ledning. Under det följande årtiondet hade likväl det finska språket betydligt utvecklats — särskildt genom dess allmännare användande i modern poesi —, hvarför man kunde ställa högre fordringar på den finska texten äfven i öfversättningarna af Fänrik Ståls sägner. Detta gransknings- och förbättringsarbete utfördes 1889 af den redan ofta nämnde, på detta område framstående P. E. Cajander med allmänt erkänd framgång. Arbetet stereotyperades, och hafva däraf efter behof tagits flere afdrag. I

* Runeberg fick likväl icke själf se dessa sina i viss mening betydelsefullaste dikter i finsk dräkt. Härtill kunna vi sluta däraf, att i skaldens bibliotek i Borgå finnes ett vackert inbundet exemplar af 1877 års upplaga med följande svenska dedikation: »Professorskan Runeberg högaktningsfullt af öfversättarne».

** Uppgjorda af Arvid Grotenfelt.

följd af alla dessa sträfvanden hafva Runebergs betydelsefullaste dikter äfven på finska språket varit tillgängliga i fullt värdig och njutbar form. På senaste tider hafva framställts berättigade yrkanden på att mycket prisbilliga upplagor skulle af dessa som af andra verk af vår nationalskald föranstaltas på landets båda inhemska språk.

VI.

RUNEBERGS SAMTLIGA ARBETEN PÅ FINSKA.

I Finland utgöra 1870- och 1880-talen en märklig tid. Då kunde finska folket ostördt under egna lagars hägn helt hängifva sig åt arbete för sin inre utveckling och koncentrera alla sina krafter på att visa hvad det förmår både på det andliga och på det materiella området. Det var ock på denna tid, som de första ansträngningarna gjordes att få Runebergs alla arbeten utgifna på finska. Dessa ansträngningar fingo sin första anledning däri, att denna nationalskatt under det föregående årtiondet utkommit inom landet fullt samlad på originalspråket. Väl hade skaldens samlade arbeten redan 1851—69 utgifvits i Sverige i den s. k. Lindhska eller Örebro-upplagan, men mera allmänt kända inom Finland hade desamma blifvit genom den s. k. Sederholmska upplagan, utgifven i Helsingfors 1861—1871. Det var just sträfvandena att rädda utgifningsrätten till denna samlade upplaga af nationalskatten åt eget land, som väckte tanken att söka få till stånd något motsvarande på finska. Då vi nu gå att redogöra för dessa sträfvanden under vårt folks kraftigaste utvecklingstid, måste vi därjämte på sina ställen omnämna några förarbeten, hvilka för öfversiktlighetens skull lämnats onämnda i det föregående.

Ett beaktansvärdt tecken på att man nu var kommen till den tid, då samlandet af det förut spridda var dagens lösen, finna vi uti ett 1874 utkommet häfte på 191 sidor, benämndt Joh. Ludv.

Runebergin runoelmia, Suomentanut E. A. Detta samlingsförsök, som innehåller i finsk dräkt alla Runebergs lyriska dikter med undantag af «Idyll och epigram» samt «Svartsjukans nätter», härleder sig ifrån den kände skriftställaren och landtdagsmannen Edvin Avellan, som bland andra skönlitterära arbeten äfven öfversatt «Ur lifvets strid» af Berndtson (1873) samt «Die Jungfrau v. Orleans» af Schiller (1875). Avellan hade ju, såsom vi ur det föregående erfarit, vid återgifvandet af Runebergs lyriska dikter beaktansvärda föregångare, hvilkas försök mycket underlättat hans öfversättningsarbete; oftast har han dock härvid gått sin egen väg, främst därutinnan, att han sträfvat till så stor ordagrannhet som möjligt. Några af öfversättningarna synas oss rätt lyckade, såsom den af inledningsdikten «Till Franzén». Men i de flesta har man med skäl anmärkt (C. G. Svahn i Kirjall. Kuukausl. 1875, p. 41 ff.), att genom stor ordagrannhet, genom ovanliga ord och dylikt dikternas innehåll icke framstår fullt klart, hvarjämte ur de flesta den egendomliga andan och poetiska doften vid öfverflyttandet till finskan gått förlorade. Då man dessutom här och hvar stöter på olämpliga uttryck, oriktiga konstruktioner och dylikt, blef följden, att denna samling redan vid sitt utkommande icke ansågs fullt så lyckad, som det med afseende å originalens värde hade varit önskligt.

Äran af att hafva sökt realisera tanken på en så vidt möjligt fullständig samling af Runebergs alla dikter på finska tillkommer bokhandlar G. L. Söderström i Borgå. Såsom kändt (Strömborg IV: 4, p. 286 ff.) var han en af de tre unge finske bokhandlare, hvilka 1859 genom rask handling ställde så till, att förlagsrätten till Runebergs alla då utkomna arbeten i Finland och öfriga länder utom Sverige icke gick öfver till sist nämnda land, utan bibehölls inom det land, «där dessa sånger upprunnit». Väl öfverlät Söderström snart sin del af företaget åt sin medintressent Th. Sederholm, som ju föranstaltade den nyss berörda, efter honom benämnda samlade upplagan. Men härunder hade dock hos den förre tanken på en duglig finsk öfversättning af skaldens samtliga dikter uppstått, ehuru den kom till verkställighet först ett par årtionden senare. Söderström vände sig till olika öfversättare, hvilka gjort sig kända genom arbeten på detta område, och med stort intresse och ekono-

miska uppoffringar lyckades det honom få till stånd öfversättningar af skaldens flesta arbeten i en finsk dräkt, som var originalen värdig.

Skaldens lyriska dikter — nu omfattande äfven «Idyll och epigram» samt «Svartsjukans nätter» — utgåfvos på Söderströms förlag af doktor Kaarlo Forsman, känd såsom lexikograf och öfversättare af flere klassiska verk, bland annat Runebergs smärre episka dikter. Den nu ifrågavarande öfversättningen bär öfverskriften: Johan Ludvig Runebergin lyyrillisiä runoelmia, och utkommo båda häftena 1885. Forsman är en utmärkt kännare af finska språkets ord- och formrikedomar, hvarför hans öfversättningar äro trogna och fulla af träffande ord och uttryck. Likväl göra de intryck af något lärdt och tillkonstladt, så att originalens naturliga enkelhet och lätt löpande språk icke fullt kommit fram, hvarför äfven den varma poetiska andan icke alltid träder läsaren till mötes i dessa eljes så förtjänstfulla öfversättningar. Enklare och naturligare förefaller i allmänhet den finska dräkt, hvari dessa dikter iklädts af den senaste öfversättaren, Otto Manninen, uti det sammelverk, Runebergin teokset, hvilket som bäst utkommer på Verner Söderströms i Borgå föranstaltande. — Det har dock med skäl anmärkts (K. Kramsu i Valvoja 1886, p. 489), att det är omöjligt för en enda man att försätta sig i alla de stämningar, åt hvilka en lyrisk diktsamling ger uttryck, hvarför man äfven vid förfinskandet af Runebergs lyriska dikter borde likasom vid hans «Fänrik Ståls sägner» viribus unitis utföra öfversättandet genom fleres endräktiga samverkan, — hvarvid ju ock det goda, som finnes i föregående öfversättningar, behörigen komme till användande.

Samme K. Forsman utgaf på samma förlag år 1887 J. L. Runebergin vähemmät eepilliset runoelmat, och innehåller detta häfte skaldens så väl fyra «smärre episka dikter», som hans fyra originallegender.

A. Genetz' på G. L. Söderströms förlag utgifna Elgskyttarne hafva vi uti annat sammanhang omnämnt.

Därnäst är Hanna Runebergs äldsta större episka dikt. Men ehuru denna är synnerligen tilltalande och lätt förstådd, räckte det dock ganska länge, innan den framträdde på finska. Den ofvan omtalade P. Cajander säger sig på G. L. Söderströms initiativ börjat

försöka, huru de af Genetz uppställda reglerna lämpa sig för finskan. Sålunda uppstodo Cajanders öfversättningar af såväl Hanna (1880) som Julkvällen (1881*), och vunno dessa hvad det metriska beträffar gillande af Genetz. Senare säger Cajander sig likväl kommit till den erfarenheten, att på den förres regler icke i allt kan byggas riktig finsk hexameter, hvarför han nästan helt och hållet afvikit från dem i sina nya öfversättningar af dessa dikter, hvilka som bäst äro under utgifvande hos Verner Söderström. Hvad det finska återgifvandet af innehållet uti dessa två dikter beträffar, visar Cajander god poetisk uppfattning, hvarför hans öfversättningar synas fylla mycket stora fordringar.

Betydligt större svårigheter hade, skulle man tycka, Nadeschda bort förete för en öfversättare, och detta både genom sitt ämne från österlandet och sin omväxlande och delvis svåra versbyggnad. Likväl blef denna dikt öfverflyttad till finskan långt förr än någon annan af skaldens större dikter, Elgskyttarne undantagen. Detta var den första större Runebergöfversättning, hvarpå K. M. Kiljander försökte sig. Denna bar öfverskriften: Nadeschda, yhdeksæn laulua, K. Kiljanderin suomentama. Kiljander täflade med denna öfversättning om ett af V. S. Schildt (Kilpinen) doneradt pris, och ehuru Finska litteratursällskapets prisnämnd framställde några rätt allvarsamma anmärkningar emot öfversättningen (Suometar 1860 n:o 1 Lisälehti), tillerkändes priset dock åt Kiljander. Men af Schildt hade fastställts det villkor, att den prisbelönta skriften skulle tryckas med latinska stilar och med särskilda af Schildt uttänkta skrifttecken *(venykkeet)* och andra ortografiska egenheter. Så tryckt utkom öfversättningen i Kuopio 1860. Då den sålunda blef «ett profstycke på herr Kilpinens metod att skrifva finska», uttalar Snellman i Litteraturbladet (1861, p. 33) ett skarpt ogillande öfver att «Finska litteratursällskapet förunderligt nog gjort sig till stalldräng för denna käpphäst» samt att «herr Kiljander bortkastat sin utmärkta talang på en bok, som ganska få individer någonsin torde läsa». Äfven uti Suometar (1861, n:o 2) säges, att «öfversättningen öfver hufvud är god, men nog lämnar rum för anmärkningar». — Sedan

* För de första försöken att på finsk runometer återgifva början af första och tredje sången af denna dikt hafva vi redogjort i det föregående.

G. L. Söderström efter Kiljanders död (1879) tillhandlat sig förlagsrätten till dennes alla Runebergöfversättningar, utgafs Nadeschda ännu samma år i en af Uno von Schrowe förbättrad upplaga. Denna är (enligt recension i Kirjall. Kuukausl. 1880 p, 276) bättre än den föregående upplagan, och originalets fina poesi har där underbart väl bibehållits. Visserligen hafva några af originalets skönheter i öfversättningen försvunnit, men där finnes dock af dem öfvernog kvar; större brister spåras enligt recensenten i metriskt afseende, där öfversättningen nu helt och hållet byggts på accenten, hvilket enligt recensenten [han tecknar sig (**)] är en öfverdrift. För andra har denna öfversättning likasom den af «Kungarne på Salamis» (se undertecknads recension i Finsk Tidskrift 1881, augusti, och en onämnds i Suometar 1861 n:o 2) i allmänhet lyckats synnerligen väl både i skrifsättets, ordformernas och konstruktionernas riktighet, i meterns lämpliga behandling samt i återgifvandet af originalets formsköna stil.

«Kung Fjalar» utkom äfven 1881 på samma förlag i värdig finsk dräkt. Ett föregående försök att på finska återgifva en del af denna högstämda dikt hafva vi påträffat i viborgska tidningen «Kanava» (1847 n:o 18). Under titeln Sokia («Den blinde») hafva där återgifvits de 13 första stroferna af fjärde sången, där den blinde Morannals otålighet skildras, då han väntar sin fosterdotter Oihonna. Det är klart, att vid denna dikts öfversättande mycket stora svårigheter voro att bekämpa. Ty då Runeberg skildrar de gamle vikingarnes tal och krigsbragder, begagnar han en mängd korta och kraftiga uttryck samt träffande och raska bilder, hvilka äro synnerligen svåra att återgifva på det mera vekt klingande finska språket. Uti den öfversättning, som Kiljander utgaf i Kuopio i slutet af år 1876 på eget förlag, har han (enligt en recension af K. Forsman i Kirjall. Kuukausl. 1877 p. 105 f.) ersatt de kraftiga och bildrika uttrycken med en enkel, rakt på sak gående berättelse, hvarvid mången gång den poetiska doften tämligen förflyktigats. Äfven språket föreföll något gammalmodigt. Likaså utlåter sig G. Lönnbeck (Finsk Tidskrift, 1876 p. 204) därhän, att man visst kan läsa denna öfversättning med nöje och utan svårare ansträngningar, om densamma också ännu icke uppfyller de strängaste fordringar

på mönstergiltighet. Här är metern redan fotad på accenten, men afvikelser förekomma, hvilka ej kunna gillas, äfven om man ej får fordra för mycket, då finskan ännu är jämförelsevis litet bearbetad för behandling i bunden form. För dessa orsakers skull blef på G. L. Söderströms initiativ denna öfversättning genomsedd af magister K. Raitio, och utkom, såsom nämndt, 1881 denna andra fullständiga finska Kung Fjalar-upplaga, hvilken utgör ett märkbart framsteg från den föregående.

Bland Runebergs dramatiska arbeten öfversattes «Kan ej» till finskan af den redan ofta nämnde A. Törneroos under titel: En voi, perhekuvaus kahdessa näytöksessä, och utkom versionen på G. L. Söderströms förlag i Borgå 1880. Angående denna öfversättning har kritiken (recension i Kirjall. Kuukausl. 1880, p. 226) undertecknad *** haft blott mindre viktiga anmärkningar att göra. Genom omkastningar af ord har tydligheten på några ställen äfventyrats, hvarför innehållet där blifvit svårt att förstå, om man ej har originalet till hands. Den språkliga behandlingen däremot berömmes såsom vacker och ledig; särskildt framhålles behandlingen af rimmen såsom förtjänstfull.

Runebergs med rätta beundrade, klassiska drama «Kungarne på Salamis» blef också, såsom redan antydts, till finskan öfverflyttadt af K. M. Kiljander, ehuru denna version (efter det den granskats af nämnde Raitio) utkom på G. L. Söderströms förlag först 1880, året efter öfversättarens död. Det är i en vacker inledningsdikt till denna, som Kiljander — såsom vi delvis anfört — säger sig redan vara ålderstigen och icke skald, men han har dock på finskt tungomål återgifvit det han i diktens lunder lyssnat till, och detta erbjuder han nu, såsom änkan sin skärf, i fosterlandets offerkista. Sådana offerskänker, som Kiljanders tre nu nämnda Runebergöfversättningar, har fosterlandet tacksamt emottagit, ty de hafva riktat den finskspråkiga litteraturen med tre bland de mest storartade skaldeverk, som finsk man på svenska frambragt. Särskildt detta sistnämnda arbete af den talangfulle öfversättaren erkändes på sin tid såsom ett mästerverk.

Återstår ytterligare att bland de af G. L. Söderström förlagda Runebergsarbetena på finska nämna en samling prosadikter (om-

fattande så väl «Smärre berättelser» som «Fästningsfångarne» och «Den gamle trädgårdsmästarens bref*, hvilken på finska utkom 1884 med öfverskriften: J. L. Runebergin suorasanaisia runoelmina. Öfversättningen är gjord af den kände öfversättaren Aatto Suppanen.**

Under de allra senaste åren har man ansett tiden vara inne att söka få Runebergs samtliga arbeten offentliggjorda i upplagor, som äro vår store nationalskald fullt värdiga och som äfven tillgodose de kraf, som den kritiska forskningen af hans verk uppställa. På svenska har sålunda den så kallade «normalupplagan» bragts till en lycklig afslutning. Men äfven en liknande upplaga på finska har redan befunnits nödig. Förut funnos icke ännu Runebergs *alla* arbeten tillgängliga på detta språk. Tillika har under de två senaste decennierna finskan utvecklats och stadgats till ett bildadt språk, på hvilket kan uttryckas allt det, som hör till den nutida kulturen. Särskildt kan det poetiska språkbruket i finskan nu först anses hafva slagit ut i blom, hvarför de skaldestycken, som utkommo på 1870- och 1880-talen, numera förefalla kännbart föråldrade. Det är dessa skäl, som föranledt bokförläggaren Verner Söderström att söka åstadkomma en fullständig upplaga af Runebergs alla arbeten (äfven hans psalmer, recensioner m. m., åtföljda af en lefnadsteckning). Till denna har det lyckats förläggaren vinna våra nu lefvande bästa finskspråkiga skaldeförmågor och vanaste öfversättare. Förutom de redan nämnda O. Manninen (skall äfven omarbeta öfversättningen af Kan ej), A. Genetz och P. Cajander har bistånd erhållits af Eino Leino (skall omarbeta de af Kiljander först återgifna tre stora dikterna), Alpo Noponen (psalmerna) och Juhani Aho (utarbetar nya öfversättningar till prosadikterna, recensionerna och reflexionerna). En stor del af denna betydelsefulla samlingsupplaga, («Runebergin teokset» begynte utkomma i Borgå 1902) är då detta skrifves ännu outkommen, en del af det senast utkomna har ännu ej kunnat underkastas noggrannare bedömande. Men det är dock allt skäl att hoppas, att i denna med förenade krafter föranstaltade edition

* Dessa sistnämnda bref utkommo första gången på finska uti Mansikoita ja mustikoita I, återgifna af A—n (F. Ahlman?).

** Bland skaldens öfriga prosaskrifter har referenten funnit till finskan öfverflyttad endast den värdefulla artikeln om Saarijärvi uti *Annikka V*, där dock öfversättarens namn icke är utsatt.

äfven landets finska talande befolkning skall erhålla vår nationalskalds dikter i en form, som kraftigt bidrager till desammas öfvergång till hela det finska folkets egendom.

Vid den store skaldens graf yttrade Johan Wilhelm Snellman, det «Runeberg för oss upptäckt, att vi ega en fädernejord, så värd att älska». Denna af Runebergs dikter så mäktigt väckta fosterlandskärlek utbredde sig snart nog bland de bildade, spridande sig först till de svenska talande och sedan äfven — efter det högre skolor med finskt undervisningsspråk uppstått — till den finska talande bildade klassen, som då uppväxte. Bland de lägre lagren af vårt folk började den af Runeberg tända fosterländska flamman sprida sig först genom folkskolorna och sedan ännu verksammare genom folkhögskolorna. Sålunda hafva Runebergs arbeten nu allt mera blifvit ett af de kraftigaste band, som förena Finlands alla inbyggare till ett enda, själfmedvetet folk. Och först då, när de med sin lifgifvande och stärkande anda trängt in till folkets *alla lager*, skall helt uppfyllas det, som man aningsfullt kände* vid utkommandet af förra hälften af «Fänrik Ståls sägner», då skola alla känna sig såsom *ett folk som lefver och skall lefva.*

Men om sålunda Johan Ludvig Runebergs arbeten höra till de viktigaste band, hvilka sammanhålla finska folket till ett helt, som har mod och kraft att lefva genom ödenas stormar, så hafva äfven alla de män, hvilka bidragit till att öfverflytta dessa den finska andans storverk till vårt andra inhemska språk, i hög grad närmat vårt folks två delar till hvarandra samt bidragit till ökandet af finska folkets enhet, kraft och framtidshopp.

---

* A. Schauman: Från sex årtionden, I, p. 384—385.

OM MUSIKEN TILL RUNEBERGS DIKTER.

AF

KARL FLODIN.

Man har hört uttalas den åsikten att Runebergs diktning, på grund af det plastiska draget i densamma, vore mindre egnad för tonsättning än t. ex. Topelii vekare och redan i sig själf musikaliskt klingande lyrik. En blick på tonsättningen, den inhemska och utländska, till texter af Runeberg vederlägger dock ett sådant påstående och visar att Runeberg tvärtom i en ovanligt hög grad blifvit beskattad af komponisterna, de stora såväl som de små. Man måste i själfva verket förvånas öfver den rikedom af melodier, som föreligga till Runebergs lyriska dikter, till »Idyll och epigram», »Fänrik Ståls sägner» samt till psalmerna.

Det skulle kräfva en flitig forskaremöda för att framlägga alla de Runeberg-tonsättningar, som under årens lopp sett dagen såväl i Finland som i Skandinavien och utlandet. I och för föreliggande uppsats ha emellertid forskningar blifvit gjorda i bibliotek, hos musikförläggare, musikhandlare, antikvariska boklådor och hos en del enskilda personer här hemma och i Sverige, inklusive Norge och Danmark, hvilket haft en mycket rik skörd till resultat och som nu tillåter en något så när fullständig öfverblick öfver de musikaliska alster, som producerats till texter af Runeberg eller

inspirerats af dem. En särskildt uppgjord förteckning öfver samtliga dessa kompositioner har icke kunnat ingå i denna publikation, men skola de i stället bli omnämnda i föreliggande uppsats, så vidt möjligt med angifvande af årtal, förlag och publikationsort.

Att Runeberg själf var musikalisk, framgår såväl af uppgifterna i Strömborgs Biografiska anteckningar som af den omständigheten att melodier, komponerade af skalden till några af hans dikter, ännu finnas bevarade. Sitt musikaliska sinne hade Runeberg ärft af modern, som säges ha varit begåfvad med en vacker röst. Såsom gosse deltog Runeberg i stjärngossarnas vandringar, då de under julen sjöngo i husen; han hade fint gehör och spelade i unga år på en fiol — af mässing, hvilken ännu förvaras i Borgå lyceum. Topelius har berättat att Runeberg ofta under Topelii vistelse i hans hem i början på 1830-talet kom upp på den unge pensionärens rum, satte sig till fortepianot och begynte uttaga egna melodier. «Jag hörde», berättar Topelius, «honom famlande upptaga enkla, men underbart vackra, för mig okända melodier, hans egna». Och Topelius anser det bevisadt att Runeberg diktat åtminstone en del af sina skönaste lyriska stycken under inflytande af en musikalisk tanke, som sammanväxte med orden. Då «Soldatgossen» diktades skall, uppger L. Dietrichson, Runeberg hela tiden ha gnolat på en melodi, hvilken förekom den lyssnande «utomordentligt egendomlig och sammansmältande med texten». «Soldatgossens» melodi har tyvärr gått förlorad. I Strömborgs anteckningar nämnes äfven att Runeberg — enligt ett bref af skaldens maka från 1843 — skulle resa in till Helsingfors för att höra Jenny Lind samt att den svenske harpvirtuosen Adolf Sjödén år 1875 spelade i Runebergs hem, hvarvid skalden till minne af besöket skänkte Sjödén ett manuskript med strofer ur några af Sägnerna. Alla dessa drag visa hvilken kärlek Runeberg hyste till tonernas konst. Att någon musik skulle idkats i skaldens hem af hans egna, är dock icke bekant; professor J. V. Runeberg säger sig ej heller minnas att det skulle spelats eller sjungits i föräldrahemmet.

Strömborg uppger att Runeberg författat melodier till «Den öfvergifna», «Fåfäng önskan», «Ynglingen», «Hvem styrde hit din väg», «Till doktor D. Lindh på Danielsdagen», «Soldatgossen» och «Vårt land». Af dessa finnas bevarade melodierna till «Den öfvergifna», «Till doktor D. Lindh» och till «Vårt land». Den förstnämnda melodin, hvilken, jämte de båda andra, ingår i facsimileaftryck, sådana melodierna upptecknats af andra, i Strömborgs Biografiska anteckningar, är ovanligt väl deklamerad, täck, ehuru ej på något sätt originell till uppfinningen, samt hållen i en folkton, som motsvarar diktens egen. Melodin till visan om doktor Lindhs resa är likaledes förträffligt deklamerad, mycket munter — en äkta kuplett, egnad för ett festligt och upprymdt lag — samt tacksam att föredraga.

Det största intresset skänker, som naturligt är, Runebergs melodi till Vårt land. I Strömborgs anteckningar ingår densamma i arrangemang för manskvartett, gjordt af sångläraren vid gymnasium i Borgå C. F. Blom. I denna form afsjöngs sången vid Borgå stads 500-års minnesfest den 3 december 1846, väl första gången som vår fosterlandssång öfver hufvud offentligt blifvit sjungen. Runebergs melodi, i $^4/_4$ takt, B-dur, följer i rytmiskt afseende noga efter orden och öfverträffar så till vida flere senare tonsättningar till dikten. Men det melodiska elementet är ej lika framstående. Strofen «Ej lyfts en höjd mot himlens rand, Ej sänks en dal, ej sköljs en strand» är bäst lyckad och vackrast. Märkligt är att de två slutraderna «Mer älskad än vår bygd i nord, Än våra fäders jord» repeteras. Sången andas emellertid en viss kraft och skall för alla tider kvarstå som ett dyrbart utslag af det djupa inre musikaliska sinne, som vår store skald egde och som utan tvifvel skänkte hans diktarespråk dess fylliga, rika och harmoniska klang.

I det följande skall redogöras för det material, omfattande inhemska och utländska tonsättningar till dikter af Runeberg, som samlats för föreliggande uppsats. För bättre öfversiktlighets skull äro kompositionerna grupperade under de sex hufvudrubrikerna Fänrik Ståls sägner, Lyriska dikter, Idyll och epigram, Serviska folksånger, Psalmer äfvensom Kompositioner,

inspirerade af Runebergska dikter. Endast åt de tonsättningar, som i musikaliskt eller musikhistoriskt afseende intaga ett mer bemärkt rum, kunna längre omnämnanden egnas, hvaremot de öfriga kompositionerna, af hvilka många ega ringa eller intet musikaliskt värde, endast med ett par ord kunna karaktäriseras.

FÄNRIK STÅLS SÄGNER.

VÅRT LAND.

F. A. Ehrström, * 1801, † 1850, Fyrstämmiga sånger för mansröster. Helsingfors. Tryckt hos F. Tengström. Vårt land, som ingår i detta häfte, hvilket enligt Strömborg utkom i november 1846, är, utom Runebergs egen tonsättning, den äldsta komposition till dikten. Sången sjöngs första gången i Helsingfors vid Österbottniska afdelningens årsfest den 9 november 1846. Den är hvarken till melodi eller sättning framstående samt ter sig rätt färglös; rytmen är emellertid energisk. Ehrströms melodi blef vid sitt första framträdande skarpt kritiserad. I Helsingfors Tidningar fann A. F. Roos det »alltför beskedligt att göra Vårt land till ett andante» och i Morgonbladet skref A. G. Ingelius att Ehrströms sång »mer var en italiensk gondolsång än en finsk fosterländsk sång».

A. G. Ingelius, * 1822, † 1868, Sex sånger ur Fänrik Ståls sägner. Op. 6. Helsingfors 1852. Titelvinjetten visar Runeberg och fänriken; bladet omges af en guldrand. Vårt land-kompositionen är hjälplöst dilettantisk, likasom nästan alla sånger i detta häfte.

F. Pacius, * 1809, † 1891, Vårt land af J. L. Runeberg, för en röst, kör och pianoackompanjemang. Helsingfors, G. W. Edlunds förlag. På titelbladet är Vårt land aftryckt i liten notstil och arrangerad för manskvartett, D-dur, medan arrangemanget för sång, kör och piano går i C-dur. Vid strofernas två sista rader infaller kören, hvarvid harmoniseringen förändras. Det ståtliga klaverackompanjemanget är med figurerad bas och mynnar ut i ett fanfarlikt efterspel.

I Det sjungande Finland, II, andra upplagan, rev. af M. Wegelius, Helsingfors 1888, K. E. Holms förlag, ingår ett annat

arrangemang, af Pacius, för sång och piano. Här möter för första gången den coda med fanfarer, hvilken blifvit traditionell då folksången utföres med instrumental beledsagning och som äfven tjänstgör som fanfar vid skåltal o. s. v. vid våra offentliga fester.

En upplaga af Vårt land med svensk, finsk, engelsk och tysk text, för mansröster och för solosång med kör och pianoackompanjemang, liknande det först omnämnda, utkom i Helsingfors 1873 på G. W. Edlunds förlag. Titelvinjetten visar ett vinterlandskap.

I Heinr. Wächters Samling af valda sångstycken för skolorna, Helsingfors 1859, ingår Vårt land i arrangemang för två stämmor utan ackompanjemang, likaså i Wächters Fosterländska sånger för fyrstämmig kör, Helsingfors, i kommission hos Frenckell & sons bokhandel (till förmån för Porthans minnesvård), där sången finnes förträffligt arrangerad för blandad kör.

Pacii Vårt land ingår vidare i arrangemang för 6-stämmig blandad kör i Sävelistö, fyrstämmiga sånger af Taavi Hahl, Helsingfors 1889, K. E. Holms förlag; i lätt arrang. för piano och för 2 stämmor med enkelt pianoackompanjemang i barntidskriften Sylvia för den 3 januari 1880, samt i modernt, dock icke alltför svårt pianoarrangemang i Vår fosterländska sång, nytt pianoarrangemang af K. E(kman), Helsingfors, Fazer & Westerlunds förlag.

Pacii Vårt land afsjöngs första gången, med ackompanjemang af hornorkester, den 13 maj 1848 vid studenternas Florafest å Gumtäckt invid Helsingfors och har allt ifrån denna stund haft betydelsen af Finlands folksång. Den är, som musik betraktad, ej ursprunglig eller utmärkt af en skild skönhet, och mot deklamationen, särskildt af den första strofens förra del, kunna anmärkningar göras. Men i Pacii melodi innebor emellertid ett ovillkorligen tändande, lyftande och högtidligt element, hvilket, jämte traditionen och minnena, som äro förknippade vid sången, för alla tider skall häfda Pacii «Vårt lands» betydelse såsom uttrycket för hela det finska folkets fosterlandskänsla.

I andra upplagan af Fänrik Ståls sägner, utkommen 1850, ingår i en musikbilaga Vårt land, tonsatt af Pacius, Ehrström, (s. o.; arr. för en röst med piano), Wächter och Josephson. I «Die Sagen des Fähnrich Stål», öfv. af Ida Meves, Stockholm 1852, ingår likaledes i en musikbilaga Pacii Vårt land.

Pacii Vårt land ingår slutligen i Jean Sibelii tablåmusik vid festen i Helsingfors 1900 för tidningspressen, sista orkesternumret.

H. Wächter, * 1818, † 1881, «Vårt land» för fyrstämmig manskör, Dess-dur, i musikbilagan till Fänrik Ståls sägner (s. o.). Vänskapsfullt tillegnad herr lektor J. Fabritius. De första tonfallen påminna om «Boernas marsch», så berömd vorden i våra dagar. Wächters Vårt land häfdar med heder sin plats bland Pacii, Ehrströms och Josephsons tonsättningar till dikten. Den är utmärkt deklamerad, melodisk, rytmiskt kraftig och väl satt för stämmorna.

Reinhold von Böningh, * 1818, † 1891, Runebergs «Vårt land» för fyra mansröster, Helsingfors, trykt hos Liewendal (såldes 1852 till förmån för de brandskadade i Vasa). Kompositionen är rätt märklig, väl deklamerad, med förvånande rika och intressanta modulatoriska utvikningar, som förråda den fint bildade musikern. Sången är dock uppfattad för vekt, mindre som en fosterländsk hymn än som en lyrisk tonmålning. Den börjar piano; först vid orden «mer älskad än vår bygd i nord» får den musikaliska satsen kraft och betecknas med forte.

R. v. Böninghs komposition utkom äfven arrangerad för fyra mansröster i S:t Petersburg (enligt anteckning på ryska «censurerad den 5 november 1859»). Titelvinjetten visar en uppgående sol. I denna gestalt klingar sången kraftigare. Några mycket lyckliga harmoniska förändringar och en liffullare stämföring ha vidtagits af tonsättaren.

Ungdomstonsättningar till Vårt land ha komponerats af R. Kajanus och G. A. Gripenberg, men icke uppbevarats.

J. A. Josephson, * 1818, † 1880, Fänrik Ståls sägner, andra upplagan, Helsingfors 1850, musikbilagan. «Vårt land» komponerades tidigt, ett eller ett par år efter det första samlingen af Fänrik Ståls sägner utkom i Finland. I Sverige är denna Josephsons tonsättning mycket mer utbredd än Pacii, hvaremot hos oss det motsatta förhållandet eger rum. Den svenska tondiktarens Vårt land är en konstsång, som i detalj söker måla diktens olika stämningar, sådana de framträda i den första strofen. Karaktären af folksång går dock

härigenom förlorad, och melodin är alltför mycket komplicerad samt speciellt afsedd att sjungas af en manskör, för att tänkas utförd unisont af en hel allmänhet. Tonsättningen eger emellertid många förtjänster och är väl den i rent musikaliskt hänseende mest betydande af Vårt land-kompositionerna.

Ingår äfven i «100 Svenska sånger för mansröster», redigerade af J. A. Josephson och Fr. Arlberg, del 1, Stockholm, Abr. Hirsch, 1873.

A. F. Lindblad, * 1801, † 1879, Sånger och visor, del VI: Ur Fänrik Ståls sägner. Stockholm, Abr. Hirsch. «Vårt land» är här ett solent, varmt, vältaligt uppslag, men strofen «ej lyfts en höjd mot himlens rand» är melodiskt uttryckslös. Märkvärdig är slutfrasen «bygd i nord, än våra fäders jord», som till de 6 sista noterna fullkomligt öfverensstämmer med Pacii melodi.

Lindblads musik till Fänrik Ståls sägner utkom enligt Strömborg 1856. Musiken skall ej mycket ha intresserat Runeberg, som i synnerhet fann melodin till «Kulneff» simpel och omogen.

Hampus Wetterling, 10 kvartetter för mansröster, Köpenhamn, W. Hansens förlag. Kompositören till de kända serenaderna «Klara stjärna» och «Slumra ljuft du lilla» samt till valskvartetten «Älskvärda flicka för dig huru gärna» har till Vårt land funnit en enkel, kraftig och väldeklamerad melodi.

Albert Rubenson, * 1826, † 1901, Vårt land för kör, solokvartett, soli och piano. Kompositionen, från 1855, är tillegnad J. A. Josephson. Den tyckes nog konfys, utan plan och stegring samt matt till det melodiska elementet. Tonsättaren har gjort sig den icke ringa mödan att genomkomponera diktens alla 11 strofer.

Eisele, Vårt land för manskör (kopia från Stockholm), en kraftlös melodi med upprepningar af textorden samt otympliga harmoniska besynnerligheter.

FÄNRIK STÅL.

A. G. Ingelius, Sex sånger ur Fänrik Ståls sägner. (S. o.).

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). Kompositionen «Fänrik Stål» är något mattare än de öfriga tonsättningarna af Lindblad till Sägnerna.

Nils Möller, * 1803, † 1860, Sånger ur FänrikStåls sägner, med piano, öfversten frih. A. G. Gyllenkrok tillegnade, Lund. «Studenten och fänriken», såsom dikten «Fänrik Stål» här kallas, är en ytterst banal tonsättning med långa, triviala för- och efterspel i den eftermozartiska stilen, förrådande den rena dilettanten.

MOLNETS BRODER.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). Tonsättaren har af slutscenen i dikten skapat en duett mellan basbaryton och sopran, som med rätta blifvit populär genom sin känsliga melodiska skönhet. I omedelbar anslutning till duetten följer i häftet hymnen «Ej med klagan skall ditt minne firas», hvars senare hälft från orden «full af glädje, ljus och lugn och sånger» är oändligt klar, som en ljusning till ny dag.

«Ur Molnets broder» af A. F. Lindblad har i en ny upplaga med svensk och finsk text utkommit på Abr. Hirscbs i Stockholm och Helsingfors Nya musikhandels förlag.

Julius Wibergh, «Ej med klagan skall ditt minne firas», manskör a capella (kopia från Upsala). På originaleditionen är antecknadt: «Under kompositörens anförande utförd i Stockholm vid det högtidliga mottagandet af John Ericssons stoft». Med John Ericssons porträtt på titelbladet. Kompositionen bär en solenn karaktär, utan att dock erbjuda ett enda moment af betydenhet. Störande är textförändringen «Och med famnen sträckt mot ljusa morgonrodnan».

Ludvig Norman, * 1831, † 1885, «Ur molnets broder», för manskör. I «100 Svenska sånger» (s. o.). Ett mästerligt arbetadt, melodiskönt, lugnt och innerligt andante con moto. («Ej med klagan» o. s. v.).

VETERANEN.

A. G. Ingelius, Sex sånger ur Fänrik Ståls sägner. (S. o.).

F. Flodin, * 1826, Veteranen, sång för basröst och piano, komponerad 1870. Manuskript. Enkel och sångbar.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). «Veteranen» är en ädelt hållen sång i h-moll, med ett egenartadt, marschmässigt klaverefterspel.

LÖJTNANT ZIDÉN.

A. G. Ingelius, Sex sånger ur Fänrik Ståls sägner. (S. o.)

Filip v. Schantz, * 1835, † 1865, Fyra sånger af Joh. Ludv. Runeberg, satta i musik för sång och piano och fru Mathilda Floman högaktningsfullt tillegnade. Helsingfors, L. Beuermann. Sången går i hurtig marschtakt, är ej fri från banalitet. Ordupprepningarna äro ej fördelaktiga för det helas lifliga, momentana karaktär.

Ingår äfven i Det sjungande Finland, III, Helsingfors 1876, K. E. Holm.

K. Collan, * 1828, † 1871, Fyra Fänrik Ståls sägner satta i musik för sång vid pianoforte. Helsingfors 1857, tryckt hos F. Liewendal. Titelvinjetten afbildar löjtnant Zidéns segerdöd på slagfältet. Rytmiskt stram, men utan eget lynne.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). «Löjtnant Zidén» är en originell sång, en marsch i moll, såsom om dödens skuggor redan lägrat sig öfver den unge käcke krigaren. Ett monumentalt drag, sådant det varsnas i nästan alla Lindblads Fänrik Stål-sånger, återfinnes äfven här.

Nils Möller, sånger med piano. (S. o.).

TORPFLICKAN.

A. G. Ingelius, Sex sånger ur Fänrik Ståls sägner. (S. o.).

K. Collan, Fyra Fänrik Ståls sägner. (S. o.). «Torpflickan» bäres af en vacker, innerlig melodi. Sången omfattar endast versen «Red mig en graf, o moder kär» o. s. v., på hvars melodi äfven de två sista stroferna sjungas.

Gabriel Linsén, * 1838, Tvenne sånger vid pianoforte. Helsingfors 1861, Th. Sederholm. «Torpflickan» är en enkel sång utan mycken modulatorisk omväxling.

F. v. Schantz, Torpflickan (manuskript med anteckningen «Ett vänligt minne af natten d. 10—11 maj 1863 till Alfhild Blomqvist»). Sången är obetydande; ackompanjemanget påminner starkt om Schuberts «Gretchen am Spinnrade».

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). «Torpflickan», utomordentligt vacker, med en fyllig stegring.

Nils Möller, Sånger med piano. (S. o.).

Okänd tonsättare, «Torpflickan», för piano med bifogad text. Stockholm, Carl Johans musikhandel. Med en okonstnärlig titelvinjett, föreställande Torpflickan. Kompositionen mycket dilettantisk.

SVEN DUFVA.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). «Sven Dufva» är en förträffligt arbetad, stillsamt humoristisk, nästan kuplettartad sång med en rörligare, väl kontrasterande mellansats i moll.

VON KONOW OCH HANS KORPORAL.

Rudolf Sjögrén, * 1835, † 1891, Fjorton enstämmiga sånger för de lägre läroverken (kopia, signerad oktober 1890). «Von Konow», likasom öfriga i häftet ingående tonsättningar till dikter af Runeberg, är enkelt melodisk, föga originell, men nätt och lämplig som skolsång.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). «Von Konow», som är något kuplettartadt hållen, får ett plastiskt drag genom det ypperliga efterspelet.

DEN DÖENDE KRIGAREN.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). Den enkla visan höjes under hand i afseende å uttrycket.

Nils Möller, Sånger med piano. (S. o.).

Asger Hamerik, * 1843, 2 Sange ved Piano, Stockholm, Abr. Lundqvist. «Den döende krigaren», i enkel visform.

OTTO VON FIEANDT.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). I «Otto v. Fieandt» har tonsättaren funnit ett likaså originellt som lustigt uttryck för humorn. Äfven här tyder det djärfva och säkra greppet på den dramatiska begåfning, hvilken i allmänhet ger Lindblads tonsättningar ett så friskt lif.

SANDELS.

Karl Collan, Fyra Fänrik Ståls sägner. (S. o.).

Jean Sibelius, * 1865, Sandels, tondikt för manskör och orkester. Manuskript. Prisbelönad 1898 af Sällskapet M. M. Denna komposition är den största och mest betydande, som någon tonsättare hittills skapat till text af Runeberg. Det orkestrala arbetet är mästerligt och ger en fullkomlig bild af stridens annalkande och dess fulla gång, utan att några synnerligt starka eller grella effekter användts. Sången är för det mesta monoton — dikten är genomkomponerad — reciterande, höjer sig endast på viktigare ställen till en melodisk fras af mycken enkelhet, men stor pregnans, utvecklar sig från en- och tvåstämmig till klingande fyrstämmighet vid momenten «Det var storm, det var brak» o. s. v. samt till sist till en ståtlig, segerjublande hymn i marschtakt, hvilken afslutar den storslagna kompositionen.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). «Sandels» är en liten, lyckligt funnen melodi, som vinner stora proportioner genom det ständigt allt rörligare ackompanjemanget.

DE TVÅ DRAGONERNE.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). «De två dragonerne» är till den melodiska och rytmiska uppfinningen måhända den

allra egendomligaste af Lindblads Fänrik Ståls-sånger. Icke minst lyckligt funnet är det korta, men frapperande efterspelet.

Nils Möller, Sånger med piano. (S. o.).

GAMLE HURTIG.

K. Collan, Fyra Fänrik Ståls sägner. (S. o.). «Gamle Hurtig» bäres af en viss värdighet, som förlänar den enkla melodin pondus.

Ingår äfven i Det sjungande Finland, I. (S. o.).

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). «Gamle Hurtig» är karaktäristisk genom sin marschrytm och sin icke vanliga melodiska gestaltning.

KULNEFF.

A. G. Ingelius, Sex sånger ur Fänrik Ståls sägner. (S. o.). Af de sex sångerna är «Kulneff» minst dilettantisk och skiljer sig så väsentligt från de öfriga, att det ser ut som om komponisten skulle låtit denna sin sång revideras af någon öfvad hand.

Ingår äfven i Det sjungande Finland, I. (S. o.).

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). Det är svårt att dela Runebergs tidigare anförda, hårda dom öfver Lindblads «Kulneff». Sången är alltigenom originell, skarpt skuren som ett sceniskt inlägg och visar en tydlig sträfvan att framhäfva det vilda, främländska i stoffet. Visan ter sig som ett lustigt, blodrödt krigarminne, berättadt vid vinterbrasan.

FÄLTMARSKALKEN.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). Liflig, pratsam, kuplettartad, med ett ypperligt, målande ackompanjemang.

DÖBELN VID JUTAS.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). Äfven denna sång är behandlad kuplettmässigt och på så sätt väl egnad för den salfvelsefulla «herr prostens» vidkommande, men mindre väl för fortsättningen.

Nils Möller, Sånger med piano. (S. o.). «Döbeln vid Jutas» är den osmakligaste af Möllers Fänrik Ståls-kompositioner, behandlad såsom dikten är som en bataljmålning à la Mezger, med bön, triumfmarsch o. s. v.

SOLDATGOSSEN.

F. Pacius, Suomis sång af E. von Qvanten och Soldatgossen af J. L. Runeberg, tvenne sånger med pianoforteackompanjemang komponerade af F. Pacius. Helsingfors, Ludv. Beuermann. Utkom enligt Strömborg 1858. Pacii «Soldatgossen» var mycket älskad af Runeberg. Om skaldens egen melodi till dikten har tidigare relaterats; att den gått förlorad, kan ej nog lifligt beklagas. Pacii sång är med rätta beundrad för det ungdomskäcka, rörliga och sanna uttrycket, som så smidigt smyger sig efter ordens skiftningar, samt för det målande ackompanjemanget med dess idealiseradt krigiska hållning.

Ingår äfven i Det sjungande Finland, I. (S. o.), samt i Vår fosterländska sång. (S. o.).

F. F. Rabbe, * 1803, † 1862, Ada. Helsingfors 1861, tryckt hos Henr. C. Friis, 1861. Häft 2 (såldes till förmån för 1808 års medellösa veteraner). Siffernotskrift efter ett mycket enkelt system, afsedt för spel på kantele eller psalmodikon. Det lilla blå häftet, som är en biblioteksraritet, innehåller mycket primitiva melodier till samtliga Sägner i andra samlingen. Ingen enda af melodierna kan tillmätas något slags musikaliskt värde, endast kuriositets-intresse. «Soldatgossen» utkom som skild publikation i vanligt nottryck den 27 april 1861 i Helsingfors; författaren kallar sig O s m a. Visan är försedd med ett slags pianoackompanjemang, tonica och

dominant, som då och då anslås i basen, omväxlande med villkorliga, lika enkla ackorder.

Wilh. Uddén, * 1799, † 1868, Album för sång vid piano, innehållande hittills otryckta arbeten af svenska tonsättare, tillegnade Sveriges unga damer. Andra samlingen. Stockholm, Abr. Lundqvist. Uddéns «Soldatgossen» är en sång i enkel marschform utan många harmoniska utvikningar.

John Jacobsson, * 1835, «Soldatgossen», sång med piano, Fritz Arlberg tillegnad. Stockholm, Josephsons musikhandel. En förträfflig, själfullt uppfattad komposition, som söker ge ett karaktäristiskt uttryck åt diktens olika stämningar. Marschrytmen är genomgående, men förmildras i andra strofen till ett cantabile.

BJÖRNEBORGARENAS MARSCH.

I Strömborgs anteckningar berättas huru Runeberg 1859 första gången på en bjudning hos B. O. Lille i Helsingfors hörde Pacii melodi till Suomis sång samt Topelii ord till Björneborgarnes marsch, och huru han då beslöt att dikta nya ord till den fosterländska marschmelodin. Densamma utkom 1860 på Sederholm & comp:s förlag i Helsingfors för sång med piano samt i kvartettarrangemang, båda af F. Pacius. Kvartettsättningen är i det närmaste densamma som än i dag följes; klaverackompanjemanget är ej så ståtligt som i Vårt land. I Wächters Fosterländska sånger för fyrstämmig kör (s. o.) ingår marschen i ett godt arrangemang, vidare i Rabbes Ada (s. o.), i K. Ekmans Vår fosterländska sång (s. o.) och i Det sjungande Finland, I (s. o.), där M. Wegelius gifvit en moderniserad harmonisering af marschen för en röst och piano. Synnerligen verkningsfullt är Wegelii arrangemang af marschen för blandad kör med hornackompanjemang. Det vokala partituret till detta arrangemang ingår i Svenska folkskolans vänners musikbibliotek, serien A, häft 3, Helsingfors 1895.

Om marschen såsom inlägg i större vokala och instrumentala kompositioner längre fram.

FRÄMLINGENS SYN.

Mathilde Gyllenhaal, * 1796, † 1863, Fyra sånger vid piano, h. k. h. hertigen af Östergötland tillegnade, Stockholm, Meijer. Kompositionen är icke illa konciperad, men det patetiska uttrycket synes förlegadt.

DEN FEMTE JULI.

Rudolf Sjögren, «Den femte juli», för sång och piano. Helsingfors 1869, G. W. Edlund. Komponerad 1867. En enkel, intetsägande melodi; tredje raden «i denna morgonstunden» repeteras.

Af samme tonsättare föreligger en annan komposition till samma dikt, äfven den utgifven 1869 på Edlunds förlag. Denna är mer betydande med afseende å melodins rörlighet och harmoniernas samt pianofakturens gestaltning. Sången höjer sig dock icke öfver den opersonliga, traditionella visans ståndpunkt.

LYRISKA DIKTER.

LÄRKAN.

Ludv. Norman, Fyra sånger vid pianoforte, komponerade vid 11 års ålder. Stockholm, Abr. Hirsch. «Lärkan», täck och melodisk.

MAJSÅNG.

F. Flodin, «Majsång», för manskör med solokvartett och baryton-, bas- och tenorsoli. Manuskript. Komp. 1873. Välljudande, i mozartisk stil.

L. M. Béen, i Gamla och nya manskvartetter, utgifna af K. Flodin och C. v. Knorring, Helsingfors 1888, K. E. Holm. «Majsång» en hurtig kvartett i den melodiska marschformen à la Abt m. fl., med ett sympatiskt, studentikost drag.

FLYTTFÅGLARNE.

Axel Gabr. Ingelius, Åtta sånger vid piano. Helsingfors 1843, tryckta hos F. Tengström. «Flyttfåglarne» röjer ett nätt uppslag; deklamationen är naturlig.

F. Pacius, i Sävelistö, 4-stämmiga sånger utgifna af Taavi Hahl (s. o.). «Flyttfåglarne» är en luftig, mästerligt arbetad blandad kör med det för tonsättaren typiska förtonande slutet.

R. Faltin, * 1835, i Sångstycken för skolorna af H. Wächter (s. o.). Tvåstämmig, mycket täck, utan ackompanjemang.

John Jacobsson, Fyra sånger för en röst vid piano, Stockholm, Huss & Beer. En melodisk, lätt flytande sång med luftigt ackompanjemang.

W. Th. Söderberg, 14 sånger och visor för mansröster. Köpenhamn, Wilh. Hansen. Med tenorsolo och brummkör. Täck och melodisk.

Samme tonsättare har på samma förlag utgifvit «Flyttfåglarne», sång vid piano. En nätt, nästan för lätt funnen melodi.

A. M. Myrberg * 1825, Sånger vid pianoforte, Stockholm, Edv. Josephson. I enkel visform, föga originell.

Amalia Redec (Ceder?), Sånger vid pianoforte, eget förlag, Göteborg. Dilettantisk.

VALLGOSSEN.

A. G. Ingelius, Smärre sånger vid piano, op. 1. Helsingfors, tryckt hos F. Tengström. Utkom enligt Strömborg 1846. I samlingen är «Vallgossen», ehuru enkel så till melodi som beledsagning, den bäst lyckade sången.

F. Pacius, «Vallgossen», för blandad kör. (I Svenska folkskolans vänners musikbibliotek, serie A., häft 2, Helsingfors 1891). Naturfrisk och melodisk med sina eko-imitationer. Kompositionen verkar dock nog mycket konstsång gentemot de ur en sann och äkta ingifvelse sprungna orden.

Gabriel Linsén, Tvenne sånger för en röst med ackompanjemang vid pianoforte, fröken Nathalia Borenius tillegnade. Helsingfors 1868. «Vallgossen» en äkta lied med melodisk, morgonfrisk stämning och ett i all sin enkelhet idylliskt målande ackompanjemang, som kan sägas efter bilda kvittret af «luftens skaror alla» och herdegossens lurton.

Ingår äfven i Det sjungande Finland, I (s. o.).

John Jacobsson, Fyra sånger (s. o.) «Vallgossen» vanprydes af melodiska kantigheter.

Lago (professorskan Laura Constance Netzel, född Pistolekors), * 1839, Trenne duetter för fruntimmersröster med piano. Stockholm, Abr. Lundqvist. «Vallgossen» eger en viss morgonstämning och är melodisk. De två stämmorna äro behandlade med skicklighet.

MINA DAGAR.

Gustaf Stolpe, Romans för en tenorröst, Stockholm, Abr. Lundqvist. Kuplettartad.

TILL EN FÅGEL.

Rudolf Sjögren, Fjorton enstämmiga sånger (s. o.).

F. Pacius, «Till en fågel», för blandad kör. (I Svenska folkskolans vänners musikbibliotek, serie A., häft 1, Helsingfors 1891). En sannskyldig visa, täck och enkel.

Robert Kajanus, * 1856, Vier Lieder für Mezzosopran mit Begleitung des Pianoforte, Leipzig, Breitkopf & Härtel. Op. 4. (Ida Basilier-Magelsen tillegnade). «Till en fågel» mycket täck, dock måhända för litet naiv för orden. Modern stil.

Ingår äfven i Det sjungande Finland, I (s. o.).

F. Flodin, «Till en fågel», barnduett. Manuskript, sign. 1867. Enkel och melodiös.

J. N. Ahlström, * 1805, † 1857, «Till en fågel» för manskvartett (kopia från Stockholm). En enkel, anspråkslös visa.

Aug. Söderman, * 1832, † 1876, Efterlämnade arbeten, 2, Sånger för en röst vid piano. Stockholm, Abr. Hirsch. «Till en fågel» är för litet visa och därtill trivial, med en koloraturutsmyckning som verkar smaklöst.

Otto Winter-Hjelm, * 1837, 6 svenske Digte, Kristiania, C. Warmuth. «Till en fågel», i norsk ton.

VÅRMORGONEN.

F. Pacius, «Vårmorgonen», för blandad kör. (I Svenska folkskolans vänners musikbibliotek, serien A., häft 4, Helsingfors 1896). En af mästarens största körsättningar a capella. Ett jublande drag genomgår den synnerligen friska och lifliga kompositionen, där alla vårens vindar tyckas brusa. De enskilda stämmorna äro behandlade med stor självständighet och rörlighet. Ur formell synpunkt verka de upprepade sekvenserna måhända något monotont, likasom den lätt triviala melodiken i pianossimoperioden «locka fjärlarne ur natten» o. s. v. endast af ett synnerligen luftigt och diskret föredrag kan kascheras.

L. M. Béen, De skånska sångföreningarnas album, I, Stockholm 1864. Lugn och vacker, i Pacii stil.

TILL EN BLOMMA.

W. Lagercrantz, * 1825, † 1886, Mina lediga stunder, enkla sånger vid pianoforte, komponerade och Augusta Hasselström tillgifnast egnade, Kristiansstad, Lithonius bokhandel. Höjer sig icke öfver den anspråkslösaste visas nivå.

FÅGELBOET VID LANDSVÄGEN.

R. Sjögren, 14 enstämmiga sånger (s. o.).

SOMMARNATTEN.

A. G. Ingelius, Smärre sånger vid piano (s. o.). Mer vårdsamt komponerad än de öfriga sångerna, icke utan sin tidsstämning.

Hugo Ingelius, * 1853, † 1899, «Sommarnatten», sång med piano (manuskript, dateradt Leipzig 1876 i juli). En till sin förra del helgjutet formad, genomkomponerad sång. Klaverackompanjemanget opianistiskt.

I något öfverarbetadt skick ingår sången i Det sjungande Finland, III (s. o.).

Göran Möller, Tre sånger med piano, Stockholm, Elkan & Schildknecht. Verkar som en operettaria.

SVANEN.

Fredr. Aug. Ehrström, Tio sånger vid pianoforte, Helsingfors 1850, tryckt hos F. Liewendal. Häftet utkom posthumt samma år som tonsättaren dog samt anmäldes i Helsingfors tidningar af Runeberg, som bland annat skref om melodierna att de voro «enkla som om de flutit ur naturens bröst och likväl ljufva såsom stämmorna från det ädlaste sinnes strängaspel». Äfven Z. Topelius recenserade sångerna och yttrade om Ehrström, Runebergs «första stora läromästare i lifvet» (Strömborgs anteckningar) att han var «den förste som lärde oss att sjunga hvad Runeberg diktat».

«Svanen», den bekanta, älskliga melodin, är i sin enkelhet klassiskt ren och fulländad.

Ingår i Fyrstämmiga sånger för mansröster af F. A. Ehrström (s. o.) i kvartettarrangemang, men är här betydligt mindre välklingande, emedan sättningen ej är fullt skickligt gjord, i Det sjungande Finland, I, (s. o.) i originalgestalt samt i Sävelistö af T. Hahl (s. o.) arrangerad för blandad kör, sannolikt icke af Ehrström själf.

---

*G*****,* Prins Gustaf af Sverige, * 1827, † 1852, Sånger vid piano, Stockholm, Abr. Lundqvist. Den milda, enkla melodin höjer sig till ett starkare uttryck i senare hälften.

J. A. Josephson, Sånger vid pianoforte, häft 1, Stockholm, Abr. Hirsch. En enkel melodi utan fördjupning af den poetiska stämningen.

Ludvig Norman, Sånger vid pianoforte, häft 2, Stockholm, Abr. Hirsch. I häftet ingår såsom nästsista sång «Svanen», med följande såsom Runebergs betecknade, men icke af honom diktade ord:

> På flodspegeln simmar den döende Svan
> Och skjuter i silfver den glänsande ban.
> Vid stranden står skogar af björk och af gran,
> I kronorna sjunger mång fågel så van,
> Men svanen är stum in i döden.

Själfva sången är obetydande till melodi och till utarbetning.

Josef Dente, * 1838, Tre sånger vid piano till ord af Runeberg, Stockholm, Huss & Beér. En enkel, melodisk lied.

Mina Ouchterlony, Sånger vid pianoforte, Stockholm, tryckt hos Meijer. Dilettantisk.

FLICKANS KLAGAN.

Erkki Melartin, * 1875, Sång med piano, manuskript. En väl deklamerad, själfull sång med färg af finsk folkton. Ackompanjemanget målande, oroligt.

Frederik Rung, 5 sånger af Runeberg, Köpenhamn, Wilh. Hansen. Ej så framstående till melodin, men ackompanjemanget återger väl diktens stämning.

BEGRAFNINGEN.

H. A. Mechelin, * 1813, † 1899, Sex sånger ur J. L. Runebergs dikter komponerade och författaren högaktningsfullt tillegnade. Helsingfors, tryckt hos F. Tengström. Utkomna, enligt H. A.

Reinholms anteckningar, 1837. Ovanligt melodiska, om musikaliska studier vittnande amatörkompositioner, ofta med modulationer och fraseringar i pianoackompanjemanget, som förråda en verserad musikvän. Sångerna äro alla i 1850-talets visstil, eftermozartiska, men ega ännu mycken täckhet.

J. Binnemann, * 1865, «Begrafningen», sång med zittra eller guitarr. Hektograferadt manuskript. Primitiv.

TILL FRIGGA.

Jean Sibelius, 7 sånger af Runeberg, i musik satta af Jean Sibelius, Helsingfors, förlagsaktiebolaget Otava, 1892. En viss tung prakt hvilar öfver sången «Till Frigga». Det tyckes som om musiken ej rätt väl ville stämma med orden, eller att den åtminstone förvandlar dessas valör och rycker dem in på ett annat, mycket oroligare plan, där det sjuder och jäser nästan krampaktigt. De plötsliga fortissimos verka något nervöst. Hela sången är absolut individuellt fattad och framstår som ett synnerligen intressant, om också ej för alla fullt sympatiskt utslag af sin tonsättares egenart under en tidigare face af hans utveckling. Den tunga, vilda, hänsynslösa ackordkedjan på slutorden «vaggas själen till gudars ro» är märkvärdig.

UNGDOMEN.

W. Lagercrantz, Mina lediga stunder. (S. o.).

HVAD JAG ÄR SÄLL!

A. G. Ingelius, Smärre sånger med piano (s. o.). Rätt dilettantisk.

Fr. Pacius, Sjömansflickan, Vårvisa, Hvad jag är säll, Sången, Helsingfors 1869, L. Beuermann. Inkomplett. De två sista sångerna saknas alldeles.

W. Th. Söderberg, 14 sånger och visor för mansröster, Köpenhamn, Wilh. Hansen. I typisk äldre kvartettstil, hjärtnupen.

MÖTET.

Peter Schram, * 1819, † 1895, 4 Lyriske Sange, Köpenhamn, Wilh. Hansen. Rätt täck, men förråder den ovane komponisten. Orden i dansk öfversättning.

TILL EN FLICKA.

H. A. Mechelin, Sex sånger (s. o.).

VAGGSÅNG FÖR MITT HJÄRTA.

R. Laethen, * 1843, † 1899, Studentsånger, utgifna af D. Hahl, Helsingfors, K. E. Holm, 1881. Mycket täck. Orden i finsk öfversättning.

H. Ingelius, «Vaggsång för mitt hjärta», manuskript, dateradt Leipzig 1875. Melodistämman ej utskrifven, utan orden upptecknade öfver pianoackompanjemanget. Enkel och täck. Klaverfakturen förråder ovana.

A. M. Myrberg, «Vaggsång för mitt hjärta», sång med piano (kopia från Stockholm). Melodiskt mjuk och varmt känd, ehuru mycket enkel.

Gunnar Wennerberg, * 1817, † 1901, Sånger för en sångstämma med pianoforteackompanjemang, Stockholm, Abr. Hirsch, ny upplaga, häft 1. Obetydande.

B. A. Beckman, * 1866, Sex enkla visor för sopran vid pianoforte, Stockholm, Abr. Lundqvist. Enkel, mycket sentimental.

Evald Blomgren, Sånger vid pianoforte, grefvinnan Thott, f. Sparre, tillegnade, Stockholm, Abr. Hirsch. Dilettantisk.

Emilie Holmberg, * 1821, † 1854, Sånger vid pianoforte, häft 4, Stockholm, Abr. Hirsch. Obetydande melodi med ett störande kromatiskt ackompanjemang.

A. P. Berggren, * 1801, † 1880, Sex svenska sånger af J. L. Runeberg, med ackompanjemang af pianoforte, komponerade och skalden vördsamt tillegnade, Köpenhamn 1852. (Strömborgs anteckningar.) Har ej öfverkommits.

BARNDOMSMINNEN.

H. A. Mechelin, Sex sånger (s. o.).

R. Sjögren, Fjorton enstämmiga sånger (s. o.).

Rudolf S.(jögren), Tvenne sånger vid piano, Åbo 1857, J. E. Reuters förlag. Tårmild; dilettantiskt ackompanjemang.

S. A. E. Hagen, Svenska visor, sånger vid piano, Köpenhamn, Wilh. Hansen. Enkel, men med musikalisk skicklighet komponerad.

VID EN VÄNS DÖD.

H. A. Mechelin, Sex sånger. (S. o.).

F. V. Illberg, * 1836, «Sof, sälla ande, från flärden skild» (v. 5), manskvartett, komponerad i maj 1877 och sjungen vid en sorgefest i Nykarleby seminarium i anledning af Runebergs död. Manuskript. En melodisk, flärdlös komposition.

Herman Berens, * 1826, † 1880, Tre sånger, op. 96, Stockholm, Abr. Hirsch. «Vid en väns död» tillegnad fru Olena Rabenius. Ovanligt varm och vacker, med flytande melodisk inspiration och klavermässigt, högst välljudande ackompanjemang. En af de vackraste svenska Runeberg-tonsättningar i den icke utprägladt individuella stilen.

ÖFVER ETT SOFVANDE BARN.

Richard Andersson, * 1851, Trenne sånger till ord af Runeberg, vid piano, Stockholm, Abr. Lundqvist. Kompositionen något salongsmässig.

A. P. Berggren, Sex svenska sånger. (s. o.).

BARDEN.

A. G. Ingelius, Åtta sånger. (S. o.). Med otympliga utvikningar, alltigenom dilettantisk.

TILL TRÅNADEN.

F. V. Illberg, Till trånaden, Den sjuttonåriga, för sång och piano, Helsingfors, K. F. Wasenius. Mycket känslofull, men tacksam att föredraga.

W. Th. Söderberg, 10 sånger komponerade för en röst med piano, Karlshamn, i distribution hos Nils Quidings bokhandel. Patetiskt sentimental, påminner starkt om «Min lilla vrå bland bergen».

TJÄNSTEFLICKAN.

Karl Collan, Fem visor med ackompanjemang af pianoforte, Helsingfors 1852, Wasenius & komp. Enkel, tilltalande lied.

F. Flodin, «Tjänsteflickan», sång med piano, komponerad 1870. Manuskript. Melodiös; ackompanjemanget målar spinnrockens surrande.

J. A. Josephson, Sex sånger vid Piano-Forte, op. 10, Stockholm, Abr. Hirsch. En vacker sång, där kyrkklockorna återklinga i ackompanjemanget. Slutet i d-moll — sången börjar i F-dur — är ofördelaktigt för helhetsintrycket.

Otto Winter-Hjelm, Fire Sange med Pianoforte, Kristiania, Warmuth. Förtjusande poetisk. Ackompanjemanget målar på en gång klockklang och spinnrockssurr.

A. P. Berggren, Sex svenska sånger. (S. o.).

Frederik Rung, 5 sånger. (S. o.). Vacker, i form af en spinnvisa.

BONDGOSSEN.

Karl Joh. Moring, * 1832, † 1868, Sånger och visor, satta för blandad kvartett, häft 2, Helsingfors 1863. Musik till v. 5: «Står fjället där med löfprydd topp» o. s. v. Frisk, melodisk, utmärkt sättning.

Äfven för sång och piano i enkelt arrangemang.

C. Fr. Ullman, Sju nya sånger vid fortepiano, Stockholm, L. Gust. Rylander. Häft 3. Enkel, melodisk, ej utan folklig karaktär.

RODDAREN.

R. Læthén, Sånger vid piano, Helsingfors, trykt hos F. Tilgmann. Utan melodiskt behag eller stämning, ackompanjemanget äfven intetsägande, trots växlingen i takt- och tonarter.

Hugo Beyer, Sex sånger för mansröster, Stockholm, Elkan & Schildknecht. Tämligen intetsägande, i traditionellt maner.

A. M. Myrberg, Sånger, (s. o.). En mycket nätt liten visa; efterspelet skänker sången ett skildt värde.

JÄGARGOSSEN.

Jean Sibelius, 7 sånger. (S. o.). En mästerlig sång med ett synnerligen konstnärligt utarbetadt ackompanjemang. Melodin, i finsk folkton, är varm, enkel och trohjärtad; hela kompositionen åskådlig och naturfrisk såsom Runebergs egen dikt. Att sången begynner i g-moll och slutar i ess-moll stör ej helhetsintrycket.

Hugo Beyer, Sex sånger för mansröster. (S. o.). Intetsägande.

MORGONEN.

Karl Collan, Fyra sånger vid pianoforte, Helsingfors 1849, tryckt hos F. Liewendal. Den för tonsättaren egna, mjuka, något Mendelssohnska melodiken är här redan utbildad. Ett ortografiskt fel, Ass i stället för Giss, samt en hårdhet (D i melodin, Diss i ackompanjemanget), observeras.

Henry Bollé, «Morgonen», dikt af J. L. Runeberg, satt i musik för sång och piano och den vördade skalden aktningsfullt tillegnad, Helsingfors. Med Runebergs porträtt på titelbladet. Kompositionen är något kuplettartad, men förråder fackmusikern, ehuru ett par ortografiska oegentligheter och omotiverade modulationer förekomma. Första och andra strofen äro lika, den tredje går i underdominantens tonart. Kompositionen ej betydande.

B. Hrimaly, † 1894, «Morgonen», för fruntimmerskör. Manuskript. Genomkomponerad, melodisk, skickligt utarbetad.

Ingår äfven i Svenska folkskolans vänners musikbibliotek, serie D, häft 1, Helsingfors 1895.

Abr. Mankell, * 1802, † 1868, Enkla melodiska sånger, Stockholm, Abr. Hirsch. Runebergs «Morgonen» som text till en sång af Rousseau.

J. A. Josephson, Nya sånger vid pianoforte, fru Fredrika Stenhammar tillegnade. Op. 15. Stockholm, Abr. Hirsch. Häft 2, ny upplaga. En enkel melodi utan skildt behag.

Ludvig Norman, Sånger. (S. o.). Obetydande.

C. J. Lewerth, * 1818, † 1888, Morgonen af J. L. Runeberg, sång för en basröst med piano, fil. doktor Gustaf Helleday tillegnad. Stockholm, Abr. Lundqvist. Melodiskt tacksam.

Hugo Beyer, Sex sånger. (S. o.). Med tenorsolo.

W. Th. Söderberg, Sånger vid piano, Köpenhamn, Wilh. Hansen. Enkel, nästan trivial.

Fr. S. S.(ilfverstolpe), * 1769, † 1851, «Morgonen», sång med piano (kopia från Stockholm). Anspråkslös, gammalmodig visstil.

KYSSEN.

Th. Sörensen, * 1847, i Inhemska toner, 15 nya sånger vid piano, häft 1, Helsingfors, Axel E. Lindgren. En elegant, behagfull komposition.

W. Lagercrantz, Mina lediga stunder. (S. o.).

C. F. Ullman, Tvenne romanser, Stockholm, Abr. Hirsch. Simpel kuplett i polka-mazurka takt.

Otto Winter-Hjelm, Fire Sange. (S. o.). Ganska täck och graciös.

DET VAR DÅ.

F. A. Ehrström, Tio sånger. (S. o.). För två sopraner och en alt, utan ackompanjemang. Enkel, angenämt klingande.

Nathan B. Emanuel, Fyra sånger för en röst med piano, Stockholm, Abr. Hirsch. Modern, liffull, utmärkt deklamerad, med pianistiskt utarbetadt ackompanjemang. Mellansatsen «Skåda kring runden» o. s. v. af innerlig fägring.

J. A. Josephson, Nya sånger vid pianoforte, fru Fredrika Stenhammar tillegnade. Op. 15. Stockholm, Abr. Hirsch. Ny upplaga. Enkel melodi med ett rörligt ackompanjemang i trioler.

Aug. Säfström, * 1813, † 1888, Fyra romancer vid pianoforte, med. doktor Axel Gustaf Virgin tillegnade, Stockholm, Abr. Hirsch. Obetydande amatörmusik.

A. M. Myrberg, «Det var då», fyrstämmig kör a capella, (kopia från Stockholm). Enkel och nätt.

A. P. Berggren, Sex svenska sånger. (S. o.).

Halfdan Kjerulf, * 1815, † 1868, Sex sånger, hofsångaren J. A. Berg tillegnade, Stockholm, Abr. Hirsch. Sången är utan tvifvel tonsättarens bästa af dem till text af Runeberg. Där är fläkt af sjö och vind samt mjuk, innerlig känsla.

SJÖMANSFLICKAN.

Fr. Pacius, Sjömansflickan, Helsingfors 1869. (S. o.). Vek, stämningen nog romanesk, men musikaliskt fin och kompositionen utmärkt arbetad. Början är mest själfull, det första anslaget ypperligt; sedan får ordens innebörd vika för den melodiska inspirationens ostörda, något bekvämt lyriska flöde.

Hugo Beyer, Sjömansflickan, sång med piano. Stockholm, Elkan & Schildknecht. Icke utan egen ton, med vackra moment.

Halfdan Kjerulf, Fyra sånger af Franzén och Runeberg, för en röst vid piano, op. 19 (n:o 3 af Efterlämnade arbeten), Stockholm, Abr. Hirsch. Genomkomponerad, vacker, folklig, väl deklamerad.

SERENAD.

Jean Sibelius, i Det sjungande Finland, II. (S. o.). Sången ej utmärkt i melodiskt hänseende, men egendomlig i gestaltningen, med en otvetydig personlig not. Bland tonsättarens tidigaste.

Otto Lindblad, * 1809, † 1864, «Serenad» för manskvartett (kopia från Stockholm). Föga betydande.

E. Ellberg, i häft XII af Sällskapet för svenska kvartettsångens befrämjande, Stockholm 1898. I den vanliga nysvenska kvartettstilen. Tenorsolo «Om med en blick, där himlen» o. s. v.

FÖRSTÄLLNINGEN.

H. Kjerulf, Fyra sånger. (S. o.). Lekfull, graciös. Företrädesvis anlagd på ett behagfullt föredrag.

FJÄRILN OCH ROSEN.

Joh. G. Hiller, Sånger vid pianoforte. Stockholm, Abr. Hirsch. Gammalmodig italiensk bravurstil.

C. Fr. Ullman, Sånger vid fortepiano, häft 2, Stockholm, L. G. Rylander. I Donizettisk opera-romansstil.

Alfred Genser, Fyra sånger vid piano, Stockholm, Elkan & Schildknecht. Enkel lied, icke utan trivialitet.

Lago, Chörer a capella, Kristiania, Carl Warmuth. För 2 sopraner och 2 alter. Utmärkt arbetad, välklingande.

FÅGELFÄNGARN.

Halfdan Frigell, Fågelfängaren, Stockholm, Abr. Lundqvist. I operettkuplett-stil.

W. Th. Söderberg, 10 sånger (s. o.). Den enkla visan vanprydes af en ful kromatisk melodigång vid orden «Och blickar opp i tall och gran» o. s. v.

TILL AFTONSTJÄRNAN.

J. A. Ahlström, Till aftonstjärnan, för manskvartett (kopia från Stockholm). I den kända äldre serenadstilen.

Hugo Beyer, Sex sånger för mansröster. (S. o.).

C. O. Gumælius, Tre sånger, Stockholm, Huss & Beer. Dilettantisk; börjar i Ess-dur och slutar med en intetsägande triodel i Ass.

YNGLINGEN.

Ernst Fabritius, * 1842, † 1899, i Det sjungande Finland II. (S. o.). Melodin har infogats i ett välklingande klaverstycke utan att nödvändigt vara betingad af texten, hvilket äfven framgår af den oviga deklamationen.

C. Fr. Ullman, Sju nya sånger (s. o.). Täck och melodisk.

W. Lagercrantz, Mina lediga stunder. (S. o.).

A. E. Lönnqvist, Åtta sånger vid pianoforte, Stockholm. Anspråkslös, hvardaglig.

Fredrik Sandberg, Enkla sånger vid pianoforte, Stockholm, Abr. Hirsch. Abraham Mankell tillegnade. En mycket anspråkslös visa.

Ivar Hallström, * 1826, † 1901, Sånger vid piano, Stockholm, L. G. Rylander. Obetydlig till uppfinningen.

Evert af Georgii, Sånger vid pianoforte, M:lle Jenny Lind tillegnade, Stockholm, Hedborn. Amatörkomposition; efterspelet bäst lyckadt.

Julius Wibergh, Dedikations-album, impromptubilder för sång och piano, Stockholm. Modern stil, deklamationen god, men det hela melodiskt och harmoniskt sökt.

Lago, Chörer a capella. (S. o.).

Rich. Norén, * 1847, i Förr och Nu, illustrerad tidning för hemmet, 1875, band VI, häft 9. Melodin obetydande, efterspelet kuplettartadt.

Valborg Aulin, * 1860, i Svensk Musiktidnings bilaga 1881, Stockholm, Huss & Beer. Stilen nysvensk, men ord och musik stå ej i inre förhållande till hvarandra. Den vackra musiken kunde lika väl passa till andra ord.

Halfdan Kjerulf, Fyra sånger. (S. o.). En själfullt tänkt sång, dock något matt i uttrycket.

TILL EN ROS.

H. A. Mechelin, Sex sånger. (S. o.).

R. Sjögren, 14 enstämmiga sånger. (S. o.).

Hugo Beyer, Till en ros, sång med piano, Stockholm, Elkan & Schildknecht. Rätt skickligt arbetad, det melodiska elementet dock något intetsägande.

Hugo Beyer, Sex sånger för mansröster. (S. o.). Med tenorsolo.

A. E. Lönnqvist, Åtta sånger (s. o.). Anspråkslös.

Emilie Holmberg, Sånger. (S. o.). Obetydande, sentimental, gammalmodig italiensk stil.

DEN SKÖNA.

Wilh. Lagercrantz, Mina lediga stunder. (S. o.). Trivial kuplettstil.

W. Th. Söderberg, Sånger vid piano, Stockholm. Mycket enkel.

VID EN KÄLLA.

F. A. Ehrström, Tio sånger. (S. o.). Den populära visan, som vunnit en utbredning i vårt land som måhända ingen annan sång, har under ett ögonblick i Runebergs lif spelat en viktig, tröstande roll (se Strömborgs anteckningar, IV: 3, p. 231).

Ingår äfven i Det sjungande Finland, I, (s. o.) transponerad ett halft tonsteg lägre än originalet, samt i ett skickligt arrangemang för blandad kör af M. Wegelius i Svenska folkskolans vänners musikbibliotek, serie A, häft 1. Helsingfors 1891.

C. Fr. Ullman, Sju nya sånger (s. o.). Misslyckad genom $^{12}/_{8}$ takten, som gör att tonvikten faller på det betydelselösa första ordet i hvar rad, «jag», «och», «hur» o. s. v. Stilen gammalmodigt italiensk.

A. M. Myrberg, Vid en källa, duett för sopran och baryton, Stockholm, Elkan & Schildknecht. Enkel, nätt, men fullkomligt opersonlig.

W. Lagercrantz, Mina lediga stunder. (S. o.). Anspråkslös.

A. P. Berggren, Sex svenska sånger. (S. o.).

DEN SJUTTONÅRIGA.

F. A. Ehrström, Tio sånger. (S. o.). Äfven i denna sång söker och finner tonsättaren vackra, fina skiftningar i det musikaliska uttrycket.

R. Sjögren, 14 enstämmiga sånger. (S. o.).

Fr. Pacius, i Det sjungande Finland, II. (S. o.). Fin, melodisk, i den Mendelssohnska genren. Pacius komponerade sången 1840 (Strömborgs anteckningar), och var «Den sjuttonåriga» den första dikt af Runeberg, till hvilken Pacius satte musik.

Filip von Schantz, Fyra sånger. (S. o.). Väl den yppersta tonsättningen till dikten, fin, innerlig, jungfruligt varm och längtansfylld, med en underström af svärmiskt vemod.

Ingår äfven i Det sjungande Finland, II, (s. o.).

F. V. Illberg, Till trånaden, Den sjuttonåriga. (S. o.). Obetydande till melodi och uppfinning.

Alfred Genser, Fyra sånger. (S. o.). Förspelet trivialt, det öfriga förädlad kuplettstil.

HÄMNDEN.

K. J. Moring, Sånger och visor, satta för blandad kvartett, häft 7, Helsingfors 1865. Liflig, täck, målande, med självständig stämföring.

Ingår äfven i Finland i toner, Helsingfors, Fazer & Westerlund.

Emil Becker, Hämnden, sång med piano (kopia från Stockholm). Det melodiska elementet mindre betydande, stilen ovanligt ren, klassisk.

Eva Louise Stackelberg, Sånger vid pianoforte, tillegnade min fader. Stockholm, L. G. Rylander. Enklaste, opersonligaste visstil.

BLOMMANS LOTT.

Conrad Greve, * 1820, † 1851, i Finska tonsättare, första cykeln, Helsingfors, K. F. Wasenius. För sång, violin och piano. Italiensk melodik, så att sångstämman icke engång saknar den traditionella koloraturutsmyckningen. Var på 1850-talet ett omtyckt konsertnummer.

HVEM STYRDE HIT DIN VÄG?

A. G. Ingelius, Åtta sånger. (S. o.). Väl deklamerad, ganska melodisk, ackompanjemanget mycket primitivt.

H. A. Mechelin, Sex sånger. (S. o.).

F. v. Schantz, Fyra sånger. (S. o.). Af mycken karaktär; ett visst Schubertdrag tillföres sången genom den något våldsamma

moduleringen och den oförmedlade mellansatsen i dur. Vissa aksenter något trånsjukt sentimentala.

Ingår äfven i Det sjungande Finland, III. (S. o.).

K. Flodin, * 1858, Hvem styrde hit din väg? för blandad kör. Manuskript, komp. 1890.

J. A. Josephson, Sånger för en röst med pianoforteackompanjemang, op. 27. Stockholm, Abr. Hirsch. Utan egentlig ingifvelse, egendomlig genom slutet på dominanten.

C. R. Nyblom, * 1832, Ungdomsminnen, sånger vid pianoforte, Stockholm, Julius Bagge. Sången bär titeln «Du andra nejders son», är till melodin föga uttrycksfull. Den musikaliska fakturen icke fullt ren.

Lago, Sånger vid piano med obligat violin, op. 20, Kristiania, C. Warmuth. Skickligt och musikaliskt gjord.

A. P. Berggren, Sex svenska sånger. (S. o.).

SAKNADEN.

K. Collan, Fem visor. (S. o.). Melodisk, enkel.

Prins Gustaf, i Enkla melodier af högtsalig h. k. h. hertigen af Uppland Prins Gustaf, satta med pianoforteackompanjemang af Abr. Mankell, Stockholm, Abr. Hirsch. En enkel, mjuk, anspråkslös visa.

C. Fr. Ullman, Sånger vid fortepiano, häft 2, Stockholm, L. G. Rylander. En enkel visa.

W. Th. Söderberg, Sang kompositioner, op. 25 n:o 4, Kristiania, C. Warmuth. En enkel, icke fullt symmetriskt byggd sång.

J. A. Josephson, Sånger vid pianoforte. Stockholm, Abr. Hirsch. Häft 1. En liten nätt visa med figureradt ackompanjemang i andra strofen.

J. Dente, Tre sånger. (S. o.). Enkel och söt; senare delen af sången vunnen något bekvämt genom transponering i dur.

Otto Winter-Hjelm, Fire Sange. (S. o.). En rätt innerlig sång.

Halfdan Kjerulf, Tre sånger vid piano för basröst (n:o 2 af Efterlämnade arbeten), Stockholm, Abr. Hirsch. Komponerad med schvung och patos, vacker, tacksam.

VÅRVISA.

Fr. Pacius, Sjömansflickan, Vårvisa m. m. (S. o.). Af Vårvisa har endast senare hälften bevarats. Sången tyckes ej betydande och uthärdar ej jämförelse med tonsättningen för blandad kör. Slutet typiskt för Pacius.

F. Pacius, Vårvisa, för blandad kör. (Svenska folkskolans vänners musikbibliotek, serie A, häft 8, Helsingfors 1901). Af mästarens vackraste körsatser, melodisk och ljuf, såsom den Runebergska «Vårvisan» själf. Texten är synnerligen mjukt och smidigt deklamerad.

E. Fabritius, i Det sjungande Finland, II. (S. o.). Komponerad 1859. Ett lätt, målande uppslag; den melodiska originaliteten ej stor. Mellansatsen, andantino («Blott kärleken fäster» o. s. v.) svagare.

John Jacobsson, Fyra sånger. (S. o.). Melodin något trivial.

O. Winter-Hjelm, Fire Sange. (S. o.). En frisk och glittrande sång.

HJÄRTATS MORGON.

J. Sibelius, 7 sånger. (S. o.). Ett fullgodt utslag af tonsättarens egenart. Ordbetoningen icke alltid naturlig. Sångstämman saknar, likasom i alla häftets sånger, föredragstecken, hvadan utförandet öfverlämnas åt den exekverandes intelligenta uppfattning. Stämningen är djupt individuell, mindre Runebergsk. Men måhända får man vara tonsättaren tacksam för att han ryckt skalden inom det individuellas gebit och visat att hans diktning icke är läspoesi endast, utan ett varmt klappande hjärtas intima dikt.

DEN TVIFLANDE.

A. F. Lindblad, Sånger och visor, Stockholm, Abr. Hirsch. Del III. Vacker, men orden ha ej här ingått samma själfulla förening med tonerna som i häftets öfriga Runebergkompositioner.

DEN GAMLE.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). Bär en enkel, något föråldrad prägel.

J. Dente, En samling visor för basröst, Stockholm, Abr. Lundqvist. Värdig, enkel.

BLOMMAN.

F. v. Schantz, Fyra sånger. (S. o.). En lugnt, mildt glidande sång med kontemplativ stämning. I den melodiska formationen vissa egendomligheter.

Ingår äfven i Det sjungande Finland, III. (S. o.).

C. Fr. Ullman, Sånger. (S. o.). Enkel, melodisk, men deklamationen bristfällig (»och från gruset som en ängel»).

J. N. Ahlström, Sånger vid Pianoforte, Stockholm, L. G. Rylander. Anspråkslös, menuettrytm.

Albert Rubenson, »Blomman», för manskvartett (kopia från Stockholm). Obetydande, icke ens gjord med musikalisk skicklighet.

Mina Ouchterlony, 3 sånger af Runeberg, satta i musik, Stockholm, tryckt hos A. J. Palmson. Dilettantisk, med koloratur (!).

HÖSTSÅNG.

J. A. Josephson, Sånger. (S. o.). Något sentimental, i liedform.

John Jacobsson, 7 valda sånger och visor, Stockholm, Elkan & Schildknecht. Något Mendelssohnsk, men skrifven med rutin.

Gustaf Mellström, Fem sånger, Stockholm, Abr. Hirsch. Utan rätt hållning; den melodiska uppfinningen fattig.

Mina Ouchterlony, 3 sånger (s. o.). Dilettantisk.

DEN HEMKOMMANDE.

F. A. Ehrström, Tio sånger. (S. o.). En Mozartiskt ren och melodisk sång, med ett själfullt utarbetadt ackompanjemang.

A. G. Ingelius, Smärre sånger. (S. o.). En täck musikalisk tanke, men utförandet torftigt.

Mina Ouchterlony, 3 sånger (s. o.). Dilettantisk.

MITT LIF.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). En värdig, högtidlig sång.

TANKEN.

R. F. v. Willebrand, * 1858, Tre sångduetter, Stockholm. Något för många öfvergångar för en så enkelt gestaltad sång.

J. N. Ahlström, Sånger (s. o.). I gammal menuettstil.

A. F. Lindblad, Två- och treståmmiga sånger vid piano, Stockholm, Abr. Hirsch. Trio för sopran, tenor och bas; en ljuflig, mildt klingande melodi med sammansmältande stämmor.

John Ölander, 2 sånger, Stockholm, Huss & Beer. En anspråkslös komposition.

DEN ÖFVERGIFNA.

F. A. Ehrström, Tio sånger. (S. o.). En ovanligt melodisk, innerlig, af sann känsla inspirerad sång, väl tonsättarens allra förnämsta. Äfven ackompanjemanget är i all sin enkelhet mästerligt samt skänker en ny syn på denne älskvärde, i våra dagar orättvist bortglömde sångkomponist.

I Strömborgs anteckningar berättar Topelius att bland de melodier, som Runeberg plägade taga ut på fortepianot uppe i

Topelii rum, var «Den öfvergifna». Runebergs melodi var påfallande lik den som Ehrström ett par år senare komponerade till dikten, ehuru denne aldrig hade hört den Runebergska melodin, berättar Topelius vidare. I själfva verket finnas likheter mellan de båda melodierna; utom att rytmen och taktarten äro desamma, erbjuda några melodiska vändningar beröringspunkter.

A. G. Ingelius, Smärre sånger. (S. o.). Dilettantisk, vimlande af kompositionsfel.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). En genomälsklig sång, med fina och själfulla utvikningar och ett mästerligt ackompanjemang.

HÖSTKVÄLLEN.

A. F. Lindblad, Sånger och visor. (S. o.). En genomskinlig, blek poesi hvilar öfver den lugnt framvällande sången.

FÅFÄNG ÖNSKAN.

K. Collan, Fem visor. (S. o.). I känslans rena, kyska uttryck täflar sången med Mendelssohns berömda «Auf Flügeln des Gesanges». Det starka uppflammandet vid orden «blott jag har mitt brinnande hjärta» är mästerligt.

Ingår äfven i Det sjungande Finland, I. (S. o.).

R. Kajanus, Vier Lieder. (S. o.). En fyllig lidelse och utmärkt stegring känneteckna sången. Det första melodiska uppslaget tyckes ej fullt omedelbart funnet.

Ingår äfven i Det sjungande Finland, I. (S. o.).

MEN MIN FÅGEL MÄRKS DOCK ICKE.

Jean Sibelius, Sånger, Helsingfors, Fazer & Westerlund. I enkel folkton, hvilken döljer på en djup, varm känsla. Denna aksentueras särskildt i slutorden «och jag gläds, fast sorgen gnager» o. s. v.

SEN HAR JAG EJ FRÅGAT MERA.

Jean Sibelius, Tre sånger för en röst vid piano, Helsingfors, Axel E. Lindgren. I arkaiserande ton, hvilken strängt stiltroget bibehålles hela sången igenom och skänker den dess karaktär. Det enkla ackompanjemanget smyger sig lika stiltroget till den svårmodiga, ljufva melodin.

* * *

DEN BLODIGA SONEN.

Richard Andersson, * 1851, Trenne sånger af Runeberg vid piano, Stockholm, Abr. Lundqvist. I verkningsfullt attrapperad finsk runoton.

DEN TROGNA FLICKAN.

Rudolf S.(jögren), Fyra sånger vid piano, Helsingfors 1857, tryckt hos F. Liewendal. En enkel och trohjärtad melodi. I ackompanjemanget observeras ett ortografiskt fel, Gess i stället för Fiss.

VAGGVISA.

F. A. Ehrström, Tio sånger. (S. o.). Innerligt känd, stämningsfull, med ett vackert utarbetadt ackompanjemang.

Ingår äfven i Det sjungande Finland, II. (S. o.).

F. F. Rabbe, Ada, Helsingfors 1861, tryckt hos Henr. C. Friis. Häft 1. Melodier med sifferskrift. «Vaggvisa» är till en känd melodi af C. M. v. Weber.

H. Wächter, Samling af valda sångstycken. (S. o.). «Vaggvisa» till ofvannämnda melodi af Weber, arr. för 2 stämmor utan ackompanjemang.

Evald Blomgren, Sånger (s. o.). Dilettantisk.

Fredrik Sandberg, Enkla sånger (s. o.). Anspråkslös visa.

August Ekenberg, Två sånger, Stockholm, Elkan & Schildknecht. Mycket nätt melodi, men illa deklamerad, t. ex. hög ton på den obetonade stafvelsen i ordet «fluga».

Gustaf Hägg, * 1867, «Slummersång», komponerad 1888, i Svensk musiktidnings musikalbum 1895. En drömmande vacker berceuse för sång och piano med ett rörligare ackompanjemang i sista versen. Stilen modern.

Hugo Alfvén, * 1872, «Vaggvisa», för en röst vid piano, Stockholm, J. Löfvings musikhandel. Synbarligen ett ungdomsalster af kompositören, som af sången gjort mer än dikten skulle fordra. Invecklade, omotiverade modulationer.

Frederik Rung, 5 sånger (s. o.). Melodin obetydande, ligger för lågt för sångstämman.

Agathe Backer-Gröndahl, * 1847, Fem sånger för en röst vid piano till dikter af Runeberg och Topelius, op. 12, Stockholm, Abr. Hirsch. Tillegnade förläggaren. Nätt, men ej vidare betydande.

SERENADEN.

Richard Andersson, Trenne sånger, (s. o.). Stämningsfull.

Agathe Backer-Gröndahl, Fem sånger (s. o.). En mildt exalterad stämning genomgår sången, som röjer en personlig not.

TÄNKESPRÅK.

Robert Thegerström, * 1854(?) Tre sånger för en röst med piano, Stockholm, Abr. Lundqvist. Ganska melodisk, något sentimental; modernt hållen.

TILL O. M. STÅLHAMMAR.

Verserna «Till O. M. Stålhammar den 3 juni 1840» afsjöngos på en fest för veteranen i Borgå till melodin «Sången har vingar» af F. A. Ehrström. Denna på sin tid mycket sjungna och omtyckta visa — dess namn är «Tonernas välde», dikt af C. V. Böttiger — är, såsom alla körkompositioner af Ehrström, mycket underlägsen dennes tonsättningar med sång och piano.

Ingår i Studentsånger af D. Hahl, häft 2, Helsingfors, K. E. Holm, 1885, under namnet «Sången».

IDYLL OCH EPIGRAM.

FLICKAN KOM IFRÅN SIN ÄLSKLINGS MÖTE.

Jean Sibelius, Flickan kom ifrån sin älsklings möte, sång för en röst med piano, Helsingfors, Fazer & Westerlund. Två svällande breda melodiska formationer möta hvarandra i sången och klaveret; i sista strofen byta de plats, så att sången öfvertar klaverets motiv, klaveret sångens, hvilket är af utmärkt verkan. Tunga, praktfulla harmonier. Stämningen stegras i uttryck och tragisk intensitet under förloppet af den mästerliga musikaliska skildringen. Föredraget af sången är svårt på grund af den snabba växlingen mellan oratio recta och oratio obliqva i melodistämman.

Wilh. Stenhammar, * 1871, Två visor af J. L. Runeberg för en röst med piano, op. 46, Köpenhamn, Det nordiske forlag. Synnerligen själfull och behärskad; kompositionen väl så utmärkt som en icke absolut egendomlig begåfning kan gestalta en sång. Texten intelligent deklamerad.

Ruben Liljefors, * 1871, Fyra sånger för en röst med piano, op. 1, Stockholm, Abr. Hirsch. Melodibildningen föga betydande; i klaverbeledsagningen skönjas beaktansvärda försök till stämningskaraktäristik. Men det hela är ej vackert, ej sympatiskt nog.

NÄR DEN SKÖNA MAJ MED SIPPOR KOMMIT.

Aug. Söderman, «Ur Idyll och epigram», körer för sopran, alt, tenor och bas, Stockholm, Elkan & Schildknecht. I tonsättarens ljusa, svenska maner. En förtjusande frisk och vårlig komposition.

MELLAN FRISKA BLOMSTER GENOM LUNDEN.

Aug. Söderman, «Ur Idyll och epigram» (s. o.). Mjuk och melodisk, deklamationen mästerlig.

VÅREN FLYKTAR HASTIGT.

Jean Sibelius, 7 sånger (s. o.). En älskvärd, fin, hastigt tillgänglig sång. Motsatsen mellan flickans moll- och gossens sorglösa durstämning är sann och lefvande. Äfven texten är i de minsta detaljer troget återspeglad i musiken, det melodiska elementet fagert och intagande.

LUTAD MOT GÄRDET STOD.

Wilh. Stenhammar, Fem visor till text af J. L. Runeberg, op. 8, Köpenhamn, Det nordiske forlag. Enkel, innerlig, med många harmoniska finesser, hvilka ej verka konstlade, samt hållen i en viss folkligt-gammal ton.

MINNA SATT I LUNDEN.

Aug. Söderman, «Ur Idyll och epigram» (s. o.). I folkvisestil. Kromatiken synnerligt intressant. Den fria mellansatsen i dur af god kontrastverkan. Den musikaliska fakturen mästerlig.

FLICKAN KNYTER I JOHANNE-NATTEN.

Wilh. Stenhammar, Två visor (s. o.). En beundransvärd sommarnattstämning andas i sången, som är nordisk — icke finsk — mjuk, drömmande, med glädje och ett stänk af svårmod i förening. Det harmoniska elementet synnerligen intressant. Det synes vara tonsättarens styrka att «hitta hem» äfven från de fjärmast liggande harmoniska vägar.

DOTTREN SADE TILL SIN GAMLA MODER.

Wilh. Stenhammar, Fem visor (s. o.). Vacker, enkel, naturlig. Äfven här står den nordisk-svenska tonen i förgrunden.

UNDER STRANDENS GRANAR LEKTE GOSSEN.

Jean Sibelius, 7 sånger (s. o.). Det blänker och brusar i sången, ett ödsligt, olycksbådande sken lyser i den, färgprakten är våldsam såsom i Böcklins mytologiska scenerier. Öfver det hela stiger sångpartiet monotont, reciterande, byggdt på runotonens grund. De olika facerna i den af skalden skildrade händelsen få i musiken sin olika kolorit. Men öfver allt är samma vågstänk kastadt. En direkt målande episod i ackompanjemanget är afdelningen i $^{12}/_{8}$ takt, där det skildras huru gossen vaggar på vågen. Tonsättaren försätter en midt i händelsens miljö och står sålunda ej objektivt betraktande gentemot densamma. Tremolerande, teoretiskt svårt utredbara harmonier bilda det pianistiska grundelementet. Om denna musikaliska styl motsvarar andan i den Runebergska dikten, kan ifrågasättas.

STOR VAR TAVASTLÄNDARN OJAN PAVO.

W. Peterson-Berger, * 1867, «Stor var tavastländarn Ojan Pavo», komposition för kör och solo. Har ej öfverkommits.

DEN TIDIGA SORGEN.

Wilh. Stenhammar, Fem visor (s. o.). En naturlig, vackert modulerad sång med en verkningsfull, frågande afslutning på dominanten.

FLICKANS ÅRSTIDER.

Frederik Rung, 5 sånger (s. o.). Rätt egendomlig, förtjänar beaktande, likasom alla Runebergssånger af denne danske tonsättare.

LIKHET.

K. Collan, Sånger och visor vid pianoforte, häft 7. Helsingfors, L. Beuermann. En vacker, flytande skrifven sång i Pacii melodiska maner.

DEN FÖRSTA KYSSEN.

Jean Sibelius, Den första kyssen, Helsingfors, Fazer & Westerlund. Tillegnad Georg Boldemann. En förklarad höghet och skär, af intet slagg grumlad skönhet kännetecknar denna sång, som verkar helgjuten såsom få andra, trots den begynner i b-moll och slutar i ciss-moll.

Göran Möller, Tre sånger med piano, Stockholm, Elkan & Schildknecht. Rätt täck, sångbar, icke fri från banalitet, mest på grund af det schablonmässiga ackompanjemanget.

FLYG EJ UNNAN.

R. Kajanus, Vier Lieder (s. o.). En luftig, skälmsk lied.

August Körling, * 1842, Sånger för en röst med piano, Stockholm, Julius Bagge. Täck och graciös, ypperligt deklamerad.

KYSSENS HOPP.

Jean Sibelius, 7 sånger (s. o.). En drömblek, bäfvande recit. Osäkert är om den musikaliska luft, som sången andas, ackorderar med diktens. Musiken målar ypperligt det hvita, jungfruliga, men ingen sol af lycka glänser där. Sången i alla afseenden typisk för tonsättarens tidigare kompositionsstil.

DRÖMMEN.

Jean Sibelius, 7 sånger (s. o.). En af tonsättarens yppersta sånger så till den sorgbundna stämningen som till den fina detaljkaraktäristiken, hvilken i synnerhet i sångens sista del får ett koncentreradt, själfullt uttryck. Själfva drömmen («Vakna, hon är här, den sköna flickan» o. s. v.) står blekljus och fantastisk som blott Sibelius kan åstadkomma det med enkla medel.

Selim Palmgren, * 1878, «Drömmen», manskvartett. Prisbelönad 1898 af Sällskapet M. M. Manuskript. En mjuk, känslig komposition af stor lyrisk fägring. Med barytonsolo.

GRUMLA ICKE FLICKANS SJÄL!

Sophie Jennings, «Grumla icke flickans själ», för sång och piano (kopia från Stockholm). Dilettantisk.

DEN FÖRÄNDRADE.

John Jacobsson, Fyra sånger vid piano, Stockholm, Jacobssons musikhandel. En sång af stort musikaliskt värde. Tonen är besläktad med Wilh. Stenhammars.

DEN LÅNGA DAGEN.

R. Kajanus, Vier Lieder (s. o.). Tungsint, med fördjupad känsla.

Ingår äfven i Det sjungande Finland, II. (S. o.).

Karl Valentin, * 1853, Tre sånger, Stockholm, Abr. Lundqvist. Uttrycksfull och innerlig. Betoningen af «kommer ej natten snart» något för ljus och skrikig.

Julius Wibergh, Dedikations-album (s. o.). Väldeklamerad, i modern stil, men nog sökt så till melodi som harmonier.

O. Torssell, * 1844, † 1880, Tre sånger, Carl Lamberg tillegnade, Stockholm, Huss & Beer. En vacker sång med varma, välfunna betoningar.

Halfdan Kjerulf, Syv Sange, tillegnade fru Maria Friel f. Lasson, op. 11, Stockholm, Abr. Hirsch. En synnerligen vacker och uttrycksfull tonsättning.

BEHAGEN.

Josef Dente, Tre sånger (s. o.). En nätt, melodisk visa i äldre smak.

Aug. Körling, Sånger (s. o.). En graciös, temperamentfull sång.

Wilh. Stenhammar, Fem visor (s. o.). Af ett ljust och leende, men tillika vemodigt tycke, med ledigt behag komponerad samt med vändningar, som återfinnas i många af tonsättarens andra sånger. Det musikaliska arbetet förträffligt.

DEN ENDA STUNDEN.

Oskar Merikanto, * 1868, Sånger med pianoackompanjemang, Helsingfors, Axel E. Lindgren. Djupt och varmt känd, den musikaliska stylen förädlad, harmoniseringen fängslande, deklamationen god.

K. Flodin, «Den enda stunden», sång med piano, komponerad den 22 april 1893. Manuskript.

SERVISKA FOLKSÅNGER.

TILL EN ROS.

Wilh. Stenhammar, Fem visor (s. o.). En sällsynt vacker, mjukt och känsligt betonad sång, som troget följer textens alla skiftningar åt. För- och efterspelet påminner om liknande i Chopins lithauiska sånger.

DU ÄR MIN EGEN.

Aug. Söderman, Serviska folksånger af J. L. Runeberg, komponerade för en röst vid piano och Oscar Arnoldson tillegnade, Stockholm, Abr. Hirsch. En behagfull, graciös sång med folklig anstrykning.

DEN BEKYMRADE.

Frederik Rung, 5 sånger (s. o.). Af ganska mycken karaktär.

HVAD VILL JAG?

Aug. Söderman, Serviska folksånger (s. o.). Vacker, men ej folklig.
O. Torssell, Tre sånger (s. o.). Med något hvardagliga, utnötta fraseologiska vändningar.

ÖNSKAN.

Aug. Söderman, Serviska folksånger (s. o.). Innerlig, vacker, egendomlig.

PSALMER.

PSALM N:o 37. Himlars rymd sin konung ärar.

Wilh. Peterson-Berger, Fyrstämmiga sånger för mansröster, Stockholm, Abr. Lundqvist. »Hymn» (Himlars rymd sin konung ärar), en med lyftning och kraft komponerad körsats.

PSALM N:o 102. Vid älfvarna i Babylon.

Herm. Berens, Konung Davids 137 psalm, med piano eller orgelackompanjemang, Stockholm, Abr. Hirsch. Melodiskt vacker, något Mendelssohnsk, med många innerliga tonfall.

PSALM N:o 103. Du, Herre, utransakar mig.

F. V. Illberg, Davids psalm 85, komponerad i mars 1890, manuskript. För blandad kör. Bör vara Davids psalm 139, enligt nationalupplagan af Runebergs samlade arbeten. Enkel och sångbar.

PSALM N:o 161. Kom tyst, kom tyst, han hvilar nu.

R. Kajanus, i Finland i toner (s. o.) «Psalm 161», sång med piano. En mjuk, innerlig känsla ger sig uttryck i kompositionen.

PSALM N:o 167. Ho vill mer för döden bäfva.

Emil Sjögren, * 1853, Påskpsalm för blandad kör, komponerad 30 mars 1903, Stockholm. Manuskript. Vacker, väl gjord, men för orolig i harmonierna och föga religiös till anläggningen.

PSALM N:o 179. Träd in i detta hjärta.

Gustaf Norén, * 1847(?), Tre andliga sånger för en basröst vid piano, Stockholm, Abr. Lundqvist. «Pingstpsalm» i ren stil och med ett visst bredt patos; tacksam för stämman.

PSALM N:o 223. Hur ljuft det är att komma.

Emil Becker, «Gudstjänsten», solo för sopran eller tenor med pianoackompanjemang, ord af J. L. Runeberg. Chicago, Ill., Enander & Roman, 1885. En regelrätt byggd sång, utan originalitet, men förrådande mycken musikalisk bildning.

PSALM N:o 321. Bevara, Gud, vårt fosterland.

I. Dannström, * 1812, † 1897, «Bön för fosterlandet», för sång och piano. Stockholm, eget förlag. I den för tonsättaren kännetecknande melodiösa, men tämligen sötaktiga, sentimentala genren.

Edv. Grieg, * 1843, Sange til Tekster af Nordahl Rolfsens Læsebog, op. 61, Kristiania, Brödrene Hals musikforlag. N:o 7: Fædrelands-salme. Af den norske mästarens mindre framstående alster.

PSALM N:o 328. Ej finns en glädje på jorden vid.

Emil Sjögren, Bröllopspsalm, komponerad i april 1903, manuskript. Sannolikt, likasom psalm n:o 167, en tillfällighetskomposition samt af samma karaktär som denna.

PSALM N:o 379. En vilsnad främling är jag här.

F. V. Illberg, Davids psalm 39, komponerad 10 april 1889, manskvartett. Manuskript. Enkel och melodiös.

KOMPOSITIONER INSPIRERADE AF RUNEBERGSKA DIKTER.

DEN 6 MAJ.

M. Wegelius, * 1846, Den 6 maj, festkantat till Johan Ludvig Runebergs minne, för kör, deklamation och orkester. Komponerad till texter af Runeberg för universitetets minnesfest den 6 maj 1878. Pianofortepartitur. Helsingfors, Fazer & Westerlund.

Texten är sammanställd af följande fragment: Första afdelningen: ur «Barden» stroferna 1—3, ur «Talltrasten» strof 4, ur «Barden» stroferna 6—8, 11; andra afdelningen: ur «Den 5 juli» stroferna 9, 15, 16, ur «Molnets broder» slutverserna och ur psalmen «Fosterlandet» stroferna 1, 8.

Efter ett kort förspel infaller kören. Lugnt, melodiskt betraktande utvecklar sig sången med korta stegringar. Vid orden «Och obekant och sluten i sig själf» intonerar manskören ett kraftigt un poco più moto i bestämd rytm, hvilket mildare aftonadt besvaras af sopraner och alter. Ett romantiskt färgadt orkesterefterspel, där flöjter, klarinetter och fagotter inleda i terser en melodisk figuration, hvilken fortsättes af violinerna, leder öfver till den blida, ljufliga satsen «Lycksalig den, som vid naturens bröst» o. s. v., hvilken i fulltoniga harmonier utföres af hela kören. Satsen får förklinga, för att omedelbart efterföljas af ett risoluto, där de olika stämmorna

successivt upptaga en energisk melodisk fras («Och genom världen drog han med sin sång»). Densamma utvecklas till skiftande stämningar efter textordens innebörd, tills efter en återgång till den nyssnämnda blida andantesatsen («Så sjöng, så lefde han») orkestern gör ett mäktigt krescendo och kören infaller med det breda unisonot «Nu reses vården öfver bardens graf», som stegras till hänförelse vid orden «Men sången flyger öfver land och haf». Med ett kort, segerrikt efterspel, fortissimo, Ess-dur, afslutas kantatens första afdelning.

Den andra inledes med en melodram. Redan de första takterna intonera Björneborgarnes marsch, ehuru i mörkt b-moll, såsom om ett sorgflor vore hängdt öfver trummor och fanor. Efter orden «Det är det folk vi kalle vårt» ljuda plötsligt i klar dur de två första takterna af den fosterländska marschen; dess hela förra hälft intoneras, ehuru halft skymd af en rik figuration. I form af ett glittrande tremolo fortsättes återstoden af marschen såsom illustration till deklamationens «Och denna äras rena glans, Hans kärlek gjorde den till hans». Korta, uttrycksfulla episoder fylla melodramens sista afsnitt, de oförgängligt sköna orden om Duncker i «Den 5 juli». Så stiger den trösterika körsången i Dess-dur fram, så mycket verkningsfullare som endast talade ord och korta orkesterinlägg härskat tills nu; det är den fallnes ljusa eftermäle ur «Molnets broder«: «Ej med klagan skall ditt minne firas» o. s. v. Satsen smälter hän i ett pianissimo. Så förkunna basunstötar en ny stämning, det högtidliga slutets, de första tonerna af Vårt land bryta i trumpeterna igenom, och stark höjer sig körens fosterlandspsalm «Bevara, Gud, vårt fosterland». Hymnen kulminerar i ett öfverväldigande fortissimo på ordet «ljus» («uti ditt ljus få vecklas ut»).

SIIKAJOKI.

Erkki Melartin, Siikajoki, tondikt för stor orkester. Manuskript.

Såsom motto har tonsättaren ställt särskilda fragment ur «Adlercreutz». Den symfoniska dikten, som i stort är en orkesterparafras öfver Björneborgarnes marsch, inledes med en längre

introduktion i f-moll, tung och stämningsmättad. Det därpå följande allegrot målar den i fjärran begynta, allt närmare ryckande striden. Ur tonmassorna arbetar sig småningom motivet till Björneborgarnes marsch fram, intoneradt först af tuban, därefter af hela blåsarekören. I ett mäktigt tutti upptages till sist marschen af hela orkestern. Det är Döbeln, som kommer på sin vapenbroder Adlercreutz' bud och jämte denne afgör striden. Tondikten slutar med en bred, högtidlig hymn i folksångston.

KÖNIG FJALAR.

Gustav E. Schreck, * 1849, König Fjalar, für Soli, Männerchor und Orchester, op. 6. Leipzig, C. F. W. Siegels Musikalienhandlung. Klavierauszug. Text von E. S. Seiner Frau gewidmet.

Solopartier äro Fjalars, Hjalmars, Oihonnas och Dargars. Musiken saknar allt personligt drag, så rutineradt det hela än är komponeradt. Manskörerna göra sig bäst.

Att ofvanstående förteckning öfver musikkompositionerna till dikter af Runeberg icke kan vara fullständig, ligger i sakens natur. Icke blott hos enskilda personer och musikaliska föreningar, utan äfven hos musikförläggare, i bibliotek och i antikvariska boklådor i vårt land samt i utlandet kunna musikaliska alster, hänförande sig till Runebergs diktning, utan tvifvel ännu öfverkommas. Det blir framtida forskare förbehållet att i sådant afseende komplettera föreliggande förteckning. Densamma torde ändock, såsom veterligen den första i sitt slag, kunna tillmätas någon betydelse för den musikhistoriska Runebergforskningen.

På uppdrag af Svenska litteratursällskapet har studeranden Erik Furuhjelm för denna uppsats i Sverige insamlat eller låtit kopiera de därstädes tryckta musikalierna; återstoden härstammar från universitetets bibliotek i Helsingfors, från Runebergsbiblioteket härstädes samt, till någon ringa del, från privata personer.

Återstår slutligen att framhålla det jag, som först under förlidne sommar anmodades att för denna publikation skrifva om

musiken till Runebergs dikter, endast med stor tveksamhet åtog mig uppdraget, hvilket öfverlämnades åt mig af den person, som ursprungligen var utsedd att behandla ämnet, men af förekommen anledning nödgades afsäga sig uppdraget. Materialet från Sverige anlände tämligen sent till följd af tidsutdräkten med notkopiorna; öfriga sysselsättningar hindrade mig dessutom att egna arbetet på denna uppsats all den tid, som hade erfordrats. Sålunda saknas — sånär som på födelse- och dödsåren — biografiska uppgifter om de finska, svenska, norska och danska tonsättare, som blifvit omnämnda, uppgifter, hvilka skulle kräfva sin man för sig, samt anteckningar hvarifrån kompositionerna härstamma (bibliotek, enskilda personer o. s. v.). Dessa och andra kompletteringar återstå ännu att göra.

Några siffersammanställningar torde slutligen vara af intresse. Antalet här ofvan uppräknade tonsättare, hvilka satt musik till dikter af Runeberg eller af dem inspirerats till musikkompositioner, utgör 113 (medräknad är icke Abr. Mankell, som endast lämpat ord af Runeberg till en förut bekant melodi). Af dessa 113 tonsättare äro 34 finska och 79 utländska, nämligen 69 svenska, 4 norska, 5 danska och 1 tysk. De dikter, som oftast komponerats, äro Vårt land, 12 kompositioner, Ynglingen 12, Vaggvisa 10, Morgonen 9, Vaggsång för mitt hjärta 8, Hvem styrde hit din väg 8, Saknaden 8, Torpflickan 7, Flyttfåglarne 7, Till en fågel 7, Det var då 7, Tjänsteflickan 6, Den sjuttonåriga 6, Löjtnant Zidén 5, Vallgossen 5, Svanen 5, Till en ros 5, Vid en källa 5, Blomman 5, Den långa dagen 5, Soldatgossen 4, Barndomsminnen 4, Kyssen 4, Fjäriln och rosen 4, Vårvisa 4, Höstsång 4, Tanken 4.

Finska tonsättare, uppräknade i ordningsföljd, ha satt musik till följande dikter: *J. Binnemann* Begrafningen, *H. Bollé* Morgonen, *R. v. Böningh* Vårt land, *K. Collan* Morgonen, Torpflickan, Sandels, Gamle Hurtig, Löjtnant Zidén, Saknaden, Tjänsteflickan, Fåfäng önskan, Likhet, *F. A. Ehrström* Den öfvergifna, Svanen, Den sjuttonåriga, Vaggvisa, Det var då, Den hemkommande, Vid en källa, Vårt land, *N. B. Emanuel* Det var då, *E. Fabritius* Ynglingen, Vårvisa, *R. Faltin* Flyttfåglarne, *F. Flodin* Majsång, Till en fågel, Tjänsteflickan, Veteranen, *K. Flodin* Den enda stunden, Hvem

styrde hit din väg, *K. Greve* Blommans lott, *G. A. Gripenberg* Vårt land, *B. Hrimaly* Morgonen, *F. V. Illberg* Till trånaden, Den sjuttonåriga, Vid en väns död, Psalm 179, Psalm 379, *A. G. Ingelius* Hvem styrde hit din väg, Barden, Flyttfåglarne, Fänrik Stål, Veteranen, Löjtnant Zidén, Torpflickan, Vårt land, Kulneff, Sommarnatten, Den hemkommande, Den öfvergifna, Hvad jag är säll, Vallgossen, *H. Ingelius* Vaggsång för mitt hjärta, Sommarnatten, *R. Kajanus* Psalm 161, Flyg ej undan, skälmska flicka, Den långa dagen, Till en fågel, Fåfäng önskan, *R. Laethén* Roddaren, Vaggsång för mitt hjärta, *G. Linsén* Torpflickan, Vallgossen, *H. A. Mechelin* Till en ros, Barndomsminnen, Vid en väns död, Till en flicka, Hvem styrde hit din väg, Begrafningen, *E. Melartin* Flickans klagan, Siikajoki, *O. Merikanto* Den enda stunden, *F. Pacius* Soldatgossen, Vårt land, Sjömansflickan, Den sjuttonåriga, Flyttfåglarne, Vårvisa (2 olika kompositioner), Till en fågel, Vallgossen, Vårmorgonen, *S. Palmgren* Drömmen, *F. F. Rabbe* Soldatgossen, Fänrikens marknadsminne, Lotta Svärd, Gamle Lode, Främlingens syn, Fänrikens hälsning, Von Törne, Den 5 juli, Munter, Von Essen, Trosskusken, Vilhelm von Schwerin, N:o 15 Stolt, Bröderna, Landshöfdingen, Adlercreutz, *J. L. Runeberg* Den öfvergifna, Fåfäng önskan, Ynglingen, Hvem styrde hit din väg, Till doktor D. Lindh på Danielsdagen, Soldatgossen, Vårt land, *F. v. Schantz* Den sjuttonåriga, Löjtnant Zidén, Blomman, Hvem styrde hit din väg, Torpflickan, *J. Sibelius* Den första kyssen, Flickan kom ifrån sin älsklings möte, Serenad, Under strandens granar lekte gossen, Kyssens hopp, Hjärtats morgon, Våren flyktar hastigt, Drömmen, Till Frigga, Jägargossen, Sen har jag ej frågat mera, Men min fågel märks dock icke, *R. Sjögren* Den 5 juli (2 olika kompositioner), Barndomsminnen, Den sjuttonåriga, Fågelboet vid landsvägen, Von Konow och hans korporal, Till en fågel, Till en ros, Den trogna flickan, *Th. Sörensen* Kyssen, *M. Wegelius* Den 6 maj, *R. F. v. Willebrand* Tanken, *H. Wächter* Vårt land.

De svenska tonsättare, som komponerat musik till dikter af Runeberg, äro: *J. A. Ahlström* Till aftonstjärnan, *J. N. Ahlström* Tanken, Till en fågel, Blomman, *Hugo Alfvén* Vaggvisa, *R. Andersson* Serenaden, Öfver ett sofvande barn, Den blodiga sonen, *Val-*

borg Aulin Ynglingen, *E. Becker* Psalm 223, Hämnden, *B. A. Beckman* Vaggsång för mitt hjärta, *L. M. Béen* Majsång, Vårmorgonen, *H. Berens* Vid en väns död, Psalm 102, *H. Beyer* Till en ros (2 kompositioner), Sjömansflickan, Till aftonstjärnan, Roddaren, Jägargossen, Morgonen, *E. Blomgren* Vaggsång för mitt hjärta, Vaggvisa, *I. Dannström* Psalm 321, *J. Dente* Den gamle, Svanen, Saknaden, Behagen, *Einele* Vårt land, *A. Ekenberg* Vaggvisa, *E. Ellberg* Serenad, *H. Frigell* Fågelfängarn, *A. Genser* Den sjuttonåriga, Fjäriln och rosen, *E. af Georgii* Ynglingen, *C. O. Gumælius* Till aftonstjärnan, *Mathilda Gyllenhaal* Främlingens syn, *I. Hallström* Ynglingen, *J. G. Hiller* Fjäriln och rosen, *G. Hägg* Vaggvisa, *Emilie Holmberg* Till en ros, Vaggsång för mitt hjärta, *J. Jacobsson* Vallgossen, Flyttfåglarne, Vårvisa, Höstsång, Soldatgossen, Den förändrade, *Sofie Jennings* Grumla icke flickans själ, *J. A. Josephson* Saknaden, Svanen, Det var då, Morgonen, Tjänsteflickan, Höstsång, Hvem styrde hit din väg, *A. Körling* Flyg ej undan, Behagen, *W. Lagercrantz* Den sköna, Ynglingen, Vid en källa, Ungdomen, Till en blomma, Kyssen, *Lago* Vallgossen, Hvem styrde hit din väg, Fjäriln och rosen, Ynglingen, *L—e* Sen har jag ej frågat mera, *C. J. Lewerth* Morgonen, *R. Liljefors* Flickan kom ifrån sin älsklings möte, *A. F. Lindblad* Den öfvergifna, Mitt lif, Höstkvällen, Den gamle, Den tviflande, Tanken, Vårt land, Fänrik Stål, Ur Molnets broder (Nu är åsen i min stuga bruten), Ur Molnets broder (Ej med klagan skall ditt minne firas), Veteranen, Löjtnant Zidén, Torpflickan, Sven Dufva, Von Konow och hans korporal, Den döende krigaren, Otto von Fieandt, De två dragonerna, Sandels, Döbeln vid Jutas, Fältmarskalken, Gamle Hurtig, Kulneff, *O. Lindblad* Serenad, *A. E. Lönnqvist* Ynglingen, Till en ros, *G. Mellström* Höstsång, *A. M. Myrberg* Vid en källa, Flyttfåglarne, Roddaren, Det var då, Vaggsång för mitt hjärta, *G. Möller* Sommarnatten, Den första kyssen, *N. Möller* Fänrik Stål, Löjtnant Zidén, Torpflickan, De två dragonerna, Den döende krigaren, Döbeln vid Jutas, *G. Norén* Psalm 179, *R. Norén* Ynglingen, *L. Norman* Morgonen, Lärkan, Ur Molnets broder, *C. R. Nyblom* Hvem styrde hit din väg, *Okänd tonsättare* Torpflickan, *Mina Ouchterlony* Svanen, Höstsång, Blomman, Den hemkommande, *W. Peterson-Berger* Stor var tavast-

ländarn Ojan Pavo, Psalm 37, *Prins Gustaf* Svanen, Saknaden, *Amalia Redec* Flyttfåglarne, *A. Rubenson* Vårt land, Blomman, *F. Sandberg* Ynglingen, Vaggvisa, *Fr. S. Silfverstolpe* Morgonen, *E. Sjögren* Psalm 167, Psalm 328, *Eva Louise Stackelberg* Hämnden, *V. Stenhammar* Lutad mot gärdet, Dottren sade till sin gamla moder, Den tidiga sorgen, Till en ros (servisk), Behagen, Flickan kom ifrån sin älsklings möte, Flickan knyter i Johannenatten, *G. Stolpe* Mina dagar, *A. Säfström* Det var då, *W. Th. Söderberg* Saknaden, Flyttfåglarne (2 kompositioner), Hvad jag är säll, Morgonen, Den sköna, Fågelfängarn, Till trånaden, *A. Söderman* När den sköna maj med sippor kommit, Mellan friska blomster genom lunden, Minna satt i lunden, Hvad vill jag, Du är min egen, Önskan, Till en fågel, *R. Thegerström* Tänkespråk, *O. Torssell* Den långa dagen, Hvad vill jag, *W. Uddén* Soldatgossen, *C. Fr. Ullman* Saknaden, Fjäriln och rosen, Blomman, Ynglingen, Bondgossen, Vid en källa, Kyssen, *K. Valentin* Den långa dagen, *G. Wennerberg* Vaggsång för mitt hjärta, *H. Wetterling* Vårt land, *J. Wibergh* Den långa dagen, Ynglingen, «Ej med klagan skall ditt minne firas», *J. Ölander* Tanken.

Norska tonsättare: *Agathe Backer-Gröndahl* Vaggvisa, Serenaden, *E. Grieg* Psalm 321, *H. Kjerulf* Sjömansflickan, Ynglingen, Förställningen, Det var då, Den långa dagen, Saknaden, *O. Winter-Hjelm* Till en fågel, Kyssen, Saknaden, Vårvisa, Tjänsteflickan.

Danska tonsättare: *A. P. Berggren* Vaggsång för mitt hjärta, Öfver ett sofvande barn, Tjänsteflickan, Det var då, Vid en källa, Hvem styrde hit din väg, *S. A. E. Hagen* Barndomsminnen, *A. Hamerik* Den döende krigaren, *F. Rung* Vaggvisa, Den bekymrade, Tjänsteflickan, Flickans årstider, Flickans klagan, *P. Schram* Mötet.

Tysk tonsättare: *G. E. Schreck* König Fjalar.

I «Finlands minnesvärde män», band I, Helsingfors 1853, uppger H. A. Reinholm att *Bernhard Henrik Crusell* (* 1775, † 1838) skulle komponerat tre sånger med pianoackompanjemang till ord af Runeberg. Reinholm skrifver: «Crusell vände ännu på slutet af sin lefnad sin håg till Finland, i det han då satte melodier till tre af Runebergs dikter. Dessa voro bland hans sista arbeten, och ännu flere sådana hade han sannolikt komponerat, om han lefvat

längre». Hvarifrån Reinholm hämtat sin uppgift, kan icke utrönas; i en bland de Reinholmska papperen i Finska fornminnesföreningens bibliotek bevarad, af A. I. Arwidsson bestyrkt afskrift af Crusells själfbiografi, daterad Stockholm den 6 november 1837 (alltså året före Crusells död), ingår icke bland förteckningen öfver tryckta och otryckta kompositioner några sådana till texter af Runeberg. Trots efterforskningar i Finland och Sverige ha icke de Crusellska Runebergkompositionerna anträffats.

BJÖRNEBORGARNES MARSCH.

EN MUSIK- OCH KULTURHISTORISK ESSAY

AF

ERNST LAGUS.

Om man undantager psalmerna och ett eller annat tillfällighetspoem, är väl Björneborgarnes marsch den enda dikt, som Runeberg skref till en förefintlig melodi. Orden författades våren 1860; originalkonceptet, som finnes i behåll, är skrifvet på ett brefkuvert afstämpladt 18⁸/₃60. Den 18 maj sände han en afskrift af dikten, innesluten i ett samtidigt afgående bref, till B. v. Beskow. Brefvet innehåller för öfrigt några intressanta upplysningar om den nye «fänriken». «Topelius har» — yttrar Runeberg — «redan förut skrifvit vackra ord till den kända stolta melodin, ursprungligt, såsom jag hört, den så kallade Austerlitz-marschen, och min afsikt var att med hans begifvande låna dem för sägnerna; men då jag vid närmare besinnande ansåg nödigt att orden skulle ställas så, som om de sjungits af björneborgska kämparne själfva och icke af oss öfver dem, måste jag gripa mig an och försöka min lycka med en egen visa. Jag vet ej, om Bror kanske redan känner Topelii sång? ... Den tar sig utmärkt bra ut till melodin, men är vår, och icke de gamla krigsmännens, som min vill vara. Bror får icke ställa sina fordringar på mitt lilla stycke för högt, utan

betrakta det blott som en varmbulla, sist och nyss tagen ur ugnen och vänskapligt skickad af den ena grannen åt den andra».

Om den Runebergska diktens förhistoria skref Topelius i kalendern Svea för 1894 en liten skiss, treflig och älskvärd, om ock något romantiserad. Han berättar saken ungefärligen så här:

Våren 1859 tillbragte Runeberg några dagar i Helsingfors. Han blef där inviterad till en gammal vän, professor X., och antog inbjudningen med villkor att värden ej skulle «ringa ihop» folk. Då Runeberg om kvällen infann sig på bjudningen, var emellertid salen «fullradad med nåder och råder, alla i festlig skrud och spänd förväntan att presenteras eller få växla ett ord med den ryktbare gästen». Runeberg, föga lifvad i stora obekanta sällskap, höll sig hela aftonen i herrarnas rum, till föga glädje för värdinna och gäster. Man försökte på många sätt locka ut honom, men fåfängt. Senare på aftonen infann sig en dubbelkvartett studentsångare, hvilka sjöngo flere favoritsånger: allt satt Runeberg kvar i ett sidorum. Då uppstämde sångarne Björneborgska marschen. Jag hade året förut skrifvit dess första ord till en konsert för veteranerna, ord, som numera lyckligtvis äro glömda för Fänrik Ståls ord och som besjöngo björneborgarnes minne. — — — —

Då stod Runeberg i dörren till salen. Han hade icke hört denna marsch sjungas förr.

Jag stod i hans närhet. Har du skrifvit orden? frågade han.

Ja.

Hvarför låter du ej björneborgarne sjunga själfva?

Det kan endast fänriken, svarade jag, träffad af anmärkningens riktighet...

En stund därefter försvann Runeberg i tysthet från bjudningen.

Icke långt därefter dånade i festsalar och gröna parker Björneborgarnes marsch med Runebergs ord. Och nu sjöngo de själfva. Nu var det ej mera kropplösa «skuggor från de flydda dar», som defilerade bleka i minnets månsken. Nu hörde och såg man dessa trotsiga leder trampa i marschtakt genom drifvorna, såsom Edelfelt målat dem; nu förstod man hvad en krigare känner, när «en storm är lös, det ljungar eld och fältkanonens åska rullar»; nu sjöngo sig dessa blödande och dock så lifskraftiga ord in i många misströstande hjärtan, bärande med sig den öfvertygelsen, att «än finns en flik med Finlands gamla färger kvar».

I hufvudsak på samma sätt berättade Topelius några månader innan han skref sin skiss episoden emellan honom och Runeberg för den som skrifver dessa rader. När jag, som redan då var ifrig med mina forskningar angående Björneborgarnes marsch, frågade, om jag i en tillärnad uppsats finge trycka äfven hans ord, svarade

Topelius: «Nej, det får du inte. Mina ord böra glömmas för att Runebergs må lefva». När jag nu emellertid gör det, torde jag knappast behöfva bedja hans skugga om tillgift, då ju han själf i sin här ofvan nämnda uppsats lyfte så pass mycket på slöjan och då ju något intrång på de Runebergska ordens rättigheter icke torde komma att ifrågasättas. Hans ord till «Björneborgs-marschen» trycktes och såldes i ett mindre antal exemplar på den musikaliska soaré, som den 7 december 1858 gafs af Akademiska sångföreningen i universitetets solennitetssal till förmån för då ännu kvarlefvande veteraner från krigets dagar. Ett exemplar af detta sällsynta tryck finnes i universitetsbiblioteket. Dess omslag är på anslående sätt utstyrdt med bilden af en krigare i paraduniform, stödd på en hög lans. Orden lyda så:

I.

Skuggor från de flydda dar!
Stån upp ur tidens natt och skyllren än med rostiga musköter!
Framåt! Smattra högt, fanfar!
Det är de finska fanor, det är Döbelns standar.

II.

Trygg i den grå, den blodbestänkta uniformen,
Går man vid man med ärr på breda bröst mot stormen.
Framåt! Genom rök och damm
I slutna leder tåga björneborgarne fram.

III.

Hjältars led, som längesen ditt hjärtblod för oss gaf!
Nattens stjärnor tindra tyst på din glömda graf.
Men dina bragders minne ej förgår,
Din ära är dock evigt ung som Finlands vår.

I en anmärkning meddelas som upplysning, att arrangören för kvartettstämmorna funnit nödigt göra ett par ändringar af orden — påtagligen för att få dem att bättre passa in i melodin. Arrangören var Fredrik Pacius. Detta arrangemang bevaras i Akademiska

sångföreningens arkiv, dock endast i en gammal afskrift (D-dur). Det torde icke på decennier ha blifvit exekveradt; tryckt har det väl aldrig blifvit.

Enligt Helsingfors Tidningar var solennitetssalen vid festen fylld till bräddarne af en publik, som under hela soarén var i den lifligaste stämning — icke underligt, då man nu första gången fick höra den då redan allmänt omtyckta marschen *sjungas* af en kraftig studentkör. Aug. Schauman skrifver senare i «Från sex årtionden i Finland», att Björneborgska marschen mottogs «med brusande hänryckning af den fullsatta salongen».

Melodin var alltså bekant och omtyckt i vida kretsar, då Topelius skref sina ord till densamma. Detta hade den blifvit genom Fr. Berndtsons skådespel Ur lifvets strid, hvilket hade uppförts första gången af Stjernstedts sällskap på teatern i Helsingfors den 19 maj 1851 och sedermera flere gånger, tills genom vederbörandes åtgärd stycket affördes från repertoaren i Finland. Tredje akten i nyssnämnda pjes spelar som kändt i Lappo Storby, dagen efter det stora slaget i juli 1808. Officerarne vid Björneborgs regemente anordnade i anledning af segern en kollation, och till denna infann sig äfven v. Döbeln. Vid hans inträde på scenen uppspelade musiken ifrågavarande marsch.

Fr. Berndtson hade själf antecknat i manuskriptet endast: «en marsch spelas bakom scenen». Det var Konrad Greve som hade valt melodin, likasom han hade komponerat musiken till styckets sångpartier. Stycket hade en glänsande framgång. «När ridån föll efter sista akten, utbröt en storm af applåder ... Kransar och buketter inkastades på scenen, och högst lifvade skingrades åskådarne», säga Helsingfors Tidningar den 21 maj. Att den stora framgång, som Ur lifvets strid hade, berodde äfven på att de patriotiska känslorna af ifrågavarande marsch bragts i svallning, framgår bl. a. af tidningens uttalande några dagar senare: «Lägg till allt detta ett blomstrande språk med sköna tankar ... lägg därtill ännu den gamla, så lifligt anslående Björneborgs marschen ... och man skall förstå, hvarför denna pjes vunnit en framgång, större och mera förtjänt än någon härtills i Finland skrifven». Några år senare, den 26 september 1857, skrifver samma tidning, att

marschen i fråga, ånyo arrangerad af Konrad Greve, «*återupplifvades* om våren 1851 genom skådespelet Ur lifvets strid och allt sedan har bibehållit sig mycket omtyckt, dels för dess musikaliska skönhet, dels och i synnerhet såsom gengångare från en tid af stora bragder och fosterländska uppoffringar; hvarföre ock traditionen velat fästa den vid ett af sina ärorikaste minnen, det tappra Björneborgska regementet».

Till detta uttalande föranleddes redaktionen för Helsingfors Tidningar af en i samma nummer intagen uppsats «Björneborgska marschen», hämtad ur en redaktionen meddelad samling af «Traditionella och historiska tillrättavisningar, antecknade af en bland 1808 års få kvarlefvande veteraner». Denna uppsats är rätt märklig, äfven därför, att dess innehåll går igen i flere tidningsartiklar under de följande åren, då frågan om Björneborgarnes marsch behandlas. Till denna uppsats återkomma vi längre fram. —

Att det var genom Konrad Greves åtgörande som marschen återupplifvades kan icke bestridas. Talrika tidningsnotiser från 1850- och 1860-talen intyga detta. Marschen hade under närmast föregående decennier varit känd endast här och där, om ock icke helt och hållet okänd, såsom t. ex. «Rolf» i ett «Bref till Fritz» i Papperslyktan för den 7 januari 1861 vill göra troligt. Efter det han nämnt att marschen spelades redan under 1808 års krig, skrifver han nämligen: «Sedan de tappres leder blifvit upplösta, hördes marschen icke mer». Sedan fortsätter han: «Först för tio år sedan framdrog den för tidigt bortgångne Konrad Greve Björneborgska marschen ur dess glömska. Åter ljöd den, lika ungdomlig som fordom, lika gående genom märg och ben — och numera glömmes den aldrig».

Några dagar senare innehöll Suomen Julkisia Sanomia en notis, som jäfvade Papperslyktans påstående, att man icke skulle hafva hört marschen 1809—1851. Notisens författare berättade, att i en nordkarelsk by bodde från 1820- till 1850-talet en gammal fältväbel, som förtjänade sitt lefvebröd som tingsskrifvare och fiolspelare på ståndspersonernas tillställningar. Genom honom hade författaren till notisen blifvit bekant med marschen i fråga redan 1825. Den gamle spelmannen hade kallat marschen *Bonapartes*

marsch. Under namnet Björneborgarnes marsch var den då icke känd, och icke heller förstod man då att gifva den det värde, som den numera hade fått.

Redan den 15 december 1860 hade en annan tidning, Porin Kaupungin Sanomia, innehållit en längre uppsats om Björneborgarnes marsch, i hvilken uppsats författaren redogör för dess historia, såvidt han trodde sig känna till den, och konstaterar att marschen, sedan Greve återupplifvat den, blef mycket populär bland ståndspersonerna, men att den då ännu af somliga kallades Bonapartes marsch, under det andra benämnde den Björneborgarnes. I anledning af ifrågavarande uppsats innehöll återigen tidningen Otava den 5 januari 1861 en artikel, i hvilken författaren, som tecknar sig C. H., berättar, att Greve — som under senare delen af 1840-talet var ledare för Åbo grenadier-skarpskyttebataljons musikkapell — gjort den till nämnda bataljons honnörsmarsch. Så förmäler han vidare, att när de ryska trupperna efter orientaliska krigets slut 1856 tågade hem från Finland, man hörde deras musikkapell «med förtjusning» spela denna marsch. Speciellt mindes författaren sig hafva hört Grodno-husarerna spela den på slottsbron i Wiborg, när de anlände till denna stad.

Att det var Greve, som arrangerade marschen för hornorkester, intygas ytterligare af två med hvarandra för öfrigt polemiserande insändare i Åbo Tidning den 25 januari och i Björneborgs Tidning den 15 februari (ock i Åbo Tidning den 19:de i samma månad) 1888. Och enligt hvarderas uppgift hade Greve gjort sitt arrangemang efter en uppteckning af marschen i ett gammalt, hos possessionaten J. J. Maexmontan (* 1796 † 1884) på Bussila gård i Pikis förvaradt häfte handskrifna noter för klaver. Detta fru Sophie Maexmontans nothäfte, som väl härstammar från 1820-talet, finnes ännu i behåll, utmärkt väl bevaradt, och eges af den bekante «jägarkungens» döttrar, fröknarna Maexmontan i Åbo. Marschen är där inskrifven — kallas endast «Marche» — särdeles prydligt och korrekt; en senare hand har ofvanom den med blyerts inskrifvit «Åbo Läns Infanterie Regementet» *, hvilken uppgift ju sammangår med in-

* En uppgift af ofvannämnde insändare i Björneborgs tidning att marschen i detta nothäfte vore signerad Du Puy har visat sig bero på ett minnesfel. Det är en helt annan

sändarens i Björneborgs Tidning påstående, att J. J. Maexmontan, «såsom från unga år jämväl begifven på musik och tonkonst, hade i sina ungdomsår hört i Åbo förlagda Åbo läns infanteri regementes musikkår spela» marschen i fråga, som i så hög grad hade anslagit honom, att han bad Greve åter arrangera den för militärorkester. Då denna uppteckning som synes är af speciellt intresse i vår musikhistoria, meddelas den här:

marsch, också denna enligt senare anteckning «spelad af Åbo Läns Infanterie Regementes musik», som af notskrifvaren signerats «Marche af Du Puy». Den går i C-dur och börjar: ccee | gggggg | cgghgg | cccc. Samma marsch kallas i en uppteckning efter föredrag af gamle bondspelmannen Hautakoski, hvarom mera längre fram, «Vanha sotamarssi», d. ä. gammal krigsmarsch.

Trio.

En son till gamla Bussila-herrskapet, major R. J. Maexmontan, har för mig verifierat uppgiften, att Bonaparte-marschen på 1840-talet spelats vid Grenadier-bataljonen i Åbo, likasom den äfven enligt hans utsago spelades af de indelta trupper, som uppsattes kring medlet af 1850-talet, i hvilken kår han i unga år tjänade.

Enligt en mig af framlidne kapellmästar Leander i början af 1890-talet som fullt säker meddelad uppgift hade denna marsch spelats redan af gardesbataljonens eller den då ännu — ända till sommaren 1829 — så kallade Finska undervisnings-skarpskyttebataljonens musikkår, där den införts af d. v. chefen Anders Edvard Ramsay — han var bataljonens chef 1827—1835 — och troligtvis arrangerats för hornkapell af kapellmästar Tvarjansky.*

I arbetet «Fänrik Ståls hjältar och skådeplatsen för deras bragder», utkommet 1864, skrifver J. O. I. Rancken, att den «spelades länge vid den 1812, först såsom jägarekår uppsatta, värfvade finska militären». I ett bref till mig nämnde Rancken sedermera den 25 oktober 1891, att räntmästaren i Wasa, majoren Carl Otto v. Willebrand, hvilken nära 20 år tjänade vid nämnda militär, meddelat honom denna notis och uppgifvit, att marschen då kallats *Wittgensteins marsch* och att han många gånger marscherat efter dess toner.**

Af dessa uppgifter framgår det således, att marschen i fråga icke var okänd i Finland under decennierna närmast före dess så att säga pånyttfödelse och namnförändring genom Konrad Greves åtgöranden. Att den dessa tider äfven var känd i Sverige, därpå har jag åtminstone ett säkert bevis. I Kungliga teaterns utomordentligt rika musikbibliotek finnes bland diverse musikalier för piano i ett handskrifvet häfte, påtagligen härstammande från de första decennierna af 1800-talet, ett intressant arrangemang af Bonapartes marsch. Den kallas där endast «March».

När namnförändringen skedde är svårt att noggrant angifva. Det måste väl ha varit före uppförandet af Ur lifvets strid, ty eljes hade

---

* Josef Tvarjansky, född 1784, utnämnd till kapellmästare 1820, död 1852.

** Ludwig Adolf Peter Wittgenstein, grefve, sedan 1834 furst von Sayn-W., född 1769, bekant rysk militär af tysk härstamning. Deltog i Rysslands operationer i Polen 1795, i Kaukasien, vid Austerlitz 1805 etc. Slutligen fältmarskalk. Död 1843.

Helsingfors Tidningar knappast talat om «den gamla ... Björneborgs marschen». Sitt nya namn hade den börjat få — det kan med ganska stor visshet påstås — under den tid då Greve var ledare för militärmusiken i Åbo. Författaren i Porin Kaupungin Sanomia 1860 säger, att Greve återupplifvade den efter det intresset för 1808—09 års krig hade vaknat 1848, hvilket år ju Fänrik Ståls sägner I utkom. Namnförändringen skedde således 1848—1851. *Björneborgska* marschen började den kallas påtagligen emedan gammalt folk dåförtiden uppgåfvo, att den spelats af Björneborgska regementets musik under kriget.

Men var den känd redan under krigets dagar 1808—1809, och närmast, blef den då spelad af det Björneborgska regementets musikkår?

Här må först påminnas om Runebergs ord i Adlercreutz:

> Då hörs i fjärran än, men hvar sekund mer klart
> Den stolta björneborgska marschen ljuda.

Och

> Han kommer, Döbeln, på sin vapenbroders bud,
> I sträcktåg har han hunnit framom tiden.
> Ett jubel hälsat ren hans kända toners ljud ...

År nu denna «björneborgska marsch» densamma, som den, till hvilken Runeberg själf skref ord?

Det finnes några uttalanden som gå ut på, att den marsch här är fråga om icke alls skulle hafva spelats af björneborgarne under kriget. Rancken skrifver i Papperslyktan för den 4 februari 1861 i en «Promemoria till Rolf och Fritz om finska krigare», att han hört af den förste tecknaren på finska språket af det minnesvärda kriget, docenten, dr O. Blomstedt, att en gammal björneborgsk krigare uppgifvit, det nämnda marsch var okänd för björneborgarne. År 1864 skrifver samme författare*, att han hört «personer beropa sig på gamla krigares utsago, att den icke blifvit spelad af björneborgarnes musikkår 1808, och en af dem lät vid tillfrågan, hvilken

* Fänrik Ståls sägner och skådeplatsen för deras bragder, p. 23, 24.

marsch då björneborgarne begagnat, höra en, som för några tiotal år sedan spelades ganska ofta, åtminstone i södra Österbotten, men nu, nedstigen från de högre samhällsklasserna, på åtskilliga orter, t. ex. Ilmola socken, begagnas som brudmarsch vid bondbröllop». Som ett bevis både för och mot har anförts den omständigheten, att den gamle af Runeberg besjungne björneborgaren v. Konow, då han vid en finsk veterans likbegängelse i Helsingfors 1853 eller 1854 hörde den då redan så kallade Björneborgska marschen spelas, hade studsat, rätat på sig och sedan fört sin blårutiga näsduk till ögonen, borttorkande ett par tårar. Emellertid har det påpekats, att v. Konow efter kriget tjänade vid den 1812 uppsatta värfvade militären, och att hans rörelse vid nämnda tillfälle väl hade kunnat bero på att minnen från *den* tiden genom de kända tonerna manades fram. Och i anledning af diktens ord «hans (Döbelns) kända toners ljud» kan här påminnas om att Döbeln erhöll först den 17:de och mottog den 18:de april, själfva Siikajokidagen, befälet öfver andra brigaden, hvars kärna utgjordes af tre bataljoner björneborgare. Å andra sidan finnes det flere uttalanden, som tyda på, att denna marsch spelats af björneborgarne, ja något tvifvel på att så var förhållandet är i själfva verket numera icke berättigadt. Man bör väl icke draga alltför bindande konklusioner af de många tidningsnotiser på 1850- och 1860-talen, i hvilka det på grund af rykten, som sällan på något sätt verifieras, i mer eller mindre kategorisk form påstås, att den Runebergska melodin vore identisk med den marsch, som var det björneborgska regementets under kriget. Men vi måste låta trovärdigt folk vittna.

Författaren af de här tidigare omtalade «Traditionella och historiska tillrättavisningar» uppger, att den 1801 hade öfverförts till Jägerhornska regementet, hvilket var förlagdt dels i Lovisa och Svartholm, dels i Helsingfors, och att den därifrån hade spridt sig till andra finska trupper, äfven, om ock jämförelsevis sent, till Björneborgska regementet. En annan uppgift — den är insänd till Åbo Tidning af «en aktad person i hufvudstaden» och där intagen den 31 januari 1888 — är, att marschen, enligt f. d. sergeanten vid Österbottens regemente Otto Wilhelm Sölfverarms utsago, under kriget begagnats af som han trodde alla finska musikkårer. Den hade då

benämnts *Änkedrottningens marsch* af orsak att den först, åtminstone i Finland, spelats af musiken vid Änkedrottningens lifregemente, som vid början af kriget låg i garnison på Sveaborg. Då marschen på en tillställning i Gamla Wasa på 1850-talet till förmån för veteranerna hade uppspelats, hade man frågat af Sölfverarm, som var inbjuden som hedersgäst, om han igenkände den, och då hade han svarat, att han många gånger marscherat efter dess toner, men att han icke kunde inse, hvarför den skulle kallas Björneborgarnes marsch. Enligt uppgift, lämnad åt Rancken af den kände björneborgaren kapten K. A. Brakel, hade marschen säkert spelats redan sommaren 1804 vid Björneborgska regementets mönstring på slätten vid Lill-Raumo invid Björneborg, då generalmajor K. E. Ehrnrooth fungerade som mönsterherre. Regementets d. v. kapellmästare Straninski skulle t. o. m. hafva sagt att han komponerat marschen, hvilket emellertid bevisligen i ingen händelse var fallet. På sin höjd skulle han kunnat arrangera den för militärorkester.* En annan tradition nämner, att «trion» till marschen skulle hafva komponerats af Ludwig Diedrich Wolff. Denne, far till den betydande Wasahandlanden, kommerserådet C. G. Wolff, var född i Hannover

* Dahlgren nämner i sina Anteckningar om Stockholms theatrar, att Johann Ignaz Straninsky, som 1791 (?)—1805 var klarinettist eller fagottblåsare vid Kungliga teatern, äfven var «musikdirektör vid kongliga lifgardet». Någon trupp med detta namn fanns emellertid då lika litet som nu. Handlingarna i Kungliga krigsarkivet i Stockholm tyda äfven på, att Straninsky icke varit musikdirektör — «regementstrumslagare», som termen lydde — vid Svea lifgarde, Göta lifgarde eller Finska gardet före 1805, hvadan Dahlgrens uppgift förefaller oriktig. Men måhända hade han varit anställd vid Svea lifgardes musikkår som musikant. I så fall hade han nog blifvit bekant med nu ifrågavarande marsch, ty enligt många samstämmiga uppgifter hade den i slutet af 1700-talet varit *sistnämnda lifgardes festmarsch*. — Straninsky lämnade i november 1805 Sverige och flyttade väl öfver till Finland, eftersom han åtminstone den 24 januari 1809, Musikaliska sällskapets årsdag, Gustaf III:s födelsedag, tillsammans med Salgé gaf en instrumentalkonsert i Åbo. — Trots vidlyftiga efterforskningar har jag icke bland det Björneborgska regementets handlingar i Krigsarkivet i Stockholm och Statsarkivet i Helsingfors funnit någonting, som bekräftade uppgiften hos Rancken, att Straninsky skulle varit regementets kapellmästare, ja, jag har i dessa handlingar icke en enda gång påträffat hans namn. — I ett gammalt handskrifvet nothäfte har jag anträffat en obetydlig marsch af «Stranensky». — I anledning af att så många olika personer uppgifvas hafva komponerat ifrågavarande marsch, påminnes om hvad Mankell skrifver i «Sveriges herrliga melodier», Stockholm 1862: «Det blef under de sistförflutna århundraden vanligt, att den som hade satt beledsagningsstämmor till en tondikt, d. v. s. som hade draperat tondikten, mottog äfven hedern för själfva melodins *uppfinning*. Han var blott tapetserare, men kallades skald .... Men *sätta* och uppfinna musik äro olika saker».

antagligen på 1760-talet, kom i unga år till Stockholm som musiker, öfverflyttade till Finland 1799 eller 1800 och blef slutligen kapellmästare vid Björneborgska regementets musikkår, i hvilken egenskap han åtföljde regementet under 1808-års krig. Han insjuknade efter slaget vid Oravais i fälttyfus och dog efter kort sjukdom.* Den af honom i Ilmola 1808 komponerade »trion» skulle första gången ha utförts just i slaget vid Siikajoki.** Också traditionerna om L. D. Wolff måste emellertid vara mer eller mindre legendariska. I Svenska litteratursällskapets ego finnes nämligen ett gammalt handskrifvet nothäfte som på p. 47 innehåller under titel *Bonapartes Marche* följande musikstycke, här afskrifvet med fel och allt:

* Dessa uppgifter äro meddelade mig af L. D. Wolffs sonson konsul Eugène Wolff. — Ur Björneborgska regementets handlingar i Statsarkivet framgår endast, att en trumpettare Wolff i oktober 1801 tillagts sergeants karaktär, hvarjämte samme trumpettare Wolff ännu nämnes par gånger 1808. Att han varit och när han blef ledare för regementsmusiken framgår icke af dessa handlingar, men det bör tilläggas, att allt som angår musiken är ytterst ofullständigt och sporadiskt observeradt både i regements-ordres, i munsterrullor och andra militära handlingar. Detta är väl hufvudorsaken till att vi i våra dagar veta så ytterst litet om den svenska militärmusiken i forna dagar.

** Denna tradition har kyrkoherden i Storkyro Gustaf Durchman meddelat mig, jämte här på nästa sida intagna Hautakoski-variant.

De å pagina 100, 102 och 103 i detta nothäfte inskrifna numrorna äro signerade Uskela och Loppis den 27 December 1804*, hvaraf väl torde kunna slutas, att tidigare i häftet införda stycken måste vara införda *före* nämnda datum. Och som synes är redan denna variant försedd med »trion»! För att emellertid göra äfven denna tradition från »våra segrars, våra sorgers och vår äras gyllne tid» full rättvisa, har jag icke velat undanhålla den, framtida forskningar måhända till gagn.

En på 1820-talet född fiolspelare Hautakoski i Ilmola, son till gamle klockaren från samma socken, äfven han fiolspelare, hade i början af 1890-talet exekverat trion ur »Punapartin marssi» på detta originella sätt:

Den sakkunnige märker emellertid, att vi också här ha att göra med den vanliga »trio»melodin, endast förvanskad på äkta bondspelmans-maner. Om Wolff haft något att göra med marschen är svårt att säga. Måhända hade han inöfvat sin musikkår att spela densamma, större kan hans roll i dess historia knappast hafva varit.

I tidningen Nya Pressen ingick den 26 februari 1891 en notis, att denna marsch vore komponerad af musikern *C. Kress,* »som under svenska tiden var militärkapellmästare på Sveaborg och sedermera, efter fästningens kapitulation, orgelnist i Helsingfors».

* Enligt mantalslängderna för Uskela socken 1804 bodde på Haitio rusthåll i Loppis by bergmästaren Carl Lundström, men om nothäftet tillhört och skrifvits af någon i hans familj framgår icke af några anteckningar. Det skänktes i mars 1892 till Litteratursällskapet af d. v. stationsinspektorn R. R. Rosvall som uppgaf, att det förut egts af kantorerne Ylenius och Caselius i Björneborg.

Denne Kress var en anlitad lärare i klaverspel för stadens unga damer af familj, och brukade i sina elevers nothäften inskrifva sonater, variationer, valser, polonäser, marscher m. m., hvilka han antagligen låtit dem inöfva. Enligt uppgift af doktor Th. Tigerstedt, hvars mor — dotter till en kyrkoherde i Helsingfors i förra seklets början — var elev till nämnda Kress, hade denne i hennes nothäfte inskrifvit bl. a. den marsch, som nu går under namnet Björneborgarnes marsch, där signerat den med sitt namn — «par C. Kress» — och kallat den «*Marche de Buonaparte en Egypte*». Det nothäfte, i hvilket marschen fanns inskrifven med Kress' handstil, gick förloradt under en för länge sedan timad eldsvåda, men arrangemanget — ty att det icke är fråga om någon originalkomposition i egentlig mening torde framgå af det efterföljande — hade i oförändradt skick inlärts af kyrkoherdedotterns musikaliska efterkommande. Det utgafs äfven af doktor Tigerstedt i slutet af 1880-talet från trycket i Tavastehus i och för utdelning bland intresserade, och man måste medgifva, att detta klaverarrangemang af den ståtliga marschen är mycket väl gjordt.*

I början af 1900-talet utkom på Helsingfors nya musikhandels förlag en ny och vackert utstyrd upplaga af «Marche de Buonaparte en Egypte par C. Kress», och i anledning af offentliggörandet däraf publicerade öfverstelöjtnant G. A. Gripenberg (= signaturen Corno) i n:r 28 och 29 af Euterpe för 1902 en studie under titel «En gammal marsch», i hvilken han uppenbarligen med fullt skäl skrifver,

---

* Angående Kress har jag gjort efterforskningar, som delvis korrigera ofvanciterade uppgifter. Af Helsingfors stads kyrkoböcker framgår, att organisten Christ. Fredr. Kress var född 1767 och dog 1812. Hans hustru Helena var född 1781, dog 1813 å spinnhuset i Åbo. Deras barn Helena Wilhelmina född 1801 och Carl Christian född 1803 voro 1815 «ute att tigga» — således en familjetragedi i få ord framställd. Ur Helsingfors stads mantalslängder framgår också att en Kress var organist i församlingen från 1807 framåt. Mantalslängder, General-munsterverk och andra handlingar i Statsarkivet i Helsingfors och Krigsarkivet i Stockholm tala om en (tysk?) studiosus Göran (eller Jöran) Henrik Kress, som 1803 blef antagen som sergeant vid Ånkedrottningens lifregemente, stationeradt på Sveaborg, och är införd i rullorna ännu 1808, det sista år, från hvilket några rullor finnas: regementet upplöstes nämligen officiellt i november 1809. — Nu uppbar visserligen G. H. Kress lön från musikkassan och var måhända ledare för regementets musik, men identisk med orgelnisten i Helsingfors kan han dock att döma af förnamnen icke ha varit. Kanske voro de två från Tyskland (Greifswald) inflyttade bröder. — I samband härmed kan nämnas, att i ett gammalt handskrifvet nothäfte från 1800-talets början, inköpt 1893 af Svenska litteratur-

att af pianoarrangemanget framgår, det «Marche de Buonaparte en Egypte» otvifvelaktigt är tänkt för fullständig militärorkester, således *icke* för hornorkester. «Till hela sin anläggning visar den» — fortsätter han — «precis samma fysiognomi som andra gamla marscher från tiden omkring år 1800: flytande melodibildning, ett lifligt och glänsande temperament, fast rytm samt en god portion af detta odefinierbara drag af, om vi så få säga «empire-stil» som så tydligt präglar denna marsch».

Då genom doktor Tigerstedts åtgörande det intressanta Kress'ka arrangemanget är tillgängligt för intresserade, reproduceras det icke här, utan i stället följande med detsamma närbesläktade. Det återfinnes i ett redan i slutet af 1700-talet påbörjadt i Svenska litteratursällskapets arkiv befintligt nothäfte, på hvars bakre läderpärm intryckts årtalet 1783, som senare ändrats genom om- och påtryck till 1790. — «Marche de Buonaparte» är här införd troligen först på 1820-talet, eftersom på motsatta sidan af bladet finnes en «Cottillon af Prinz Oscar». Detta arrangemang lyder så, med felen bibehållna:

sällskapet från Nykarleby, ingår bland annat en «Marche af Kress», icke så illa gjord. Marscher tyckas eljes ha varit hans specialitet, och han torde äfven, enligt doktor Tigerstedt, allmänt ha kallats «marsch-kungen»! Nämnas kan ock, att samme man i början af seklet här i Helsingfors ledde uppförandet af farsen Tanddoktorn — enligt Dahlgren till större delen komponerad af O. Åhlström — till hvilken partituret, skrifvet med Kress' hand, ännu torde finnas i behåll på Haga gård i Janakkala.

Om denne Kress finnas ytterligare några mot hvarandra delvis stridiga, delvis till och med bevisligen oriktiga upplysningar i Finska fornminnesföreningens samlingar, dit de öfverlämnades i oktober 1871 af expeditören Weckström. I en af dessa anteckningar om honom af icke namngifna, påtagligen gamla personer, heter det, att han komponerat Marche de Buonaparte i anledning af franska arméns öfvergång öfver alperna, och att han tillegnat den Napoleon samt tillsändt den nämnda armé. Där heter det ock, att han, före det han flyttat till Finland, hade varit anställd vid något tyskt eller fransyskt regementes musikkår. Han skall för öfrigt ha varit «ett original i sin sort», hela sitt lif brutit mycket på tyska och gått klädd i vargskinnspäls, ständigt åtföljd, då han gick omkring och stämde stadens klaver, af sin pudel, som på hans uppmaning: «gib mir *a*», träffsäkert angaf en viss ton!

BJÖRNEBORGARNES MARSCH.

Jag har redan uppvisat, att marschen i början af 1800-talet förekom som militärmarsch och håller gärna med nyssciterade författare, att något af dess elegans väl gått förlorad, då den i våra dagar arrangerats för hornorkester. Att den kring år 1800 skulle arrangeras för militärorkester annorlunda än i våra dagar är ju eljes axiomatiskt redan därför, att dessa orkestrar förutom horn äfven hade träinstrument, som ju icke återfinnas i militärkapell i våra dagars Finland: piccolo, flöjt, klarinett, fagott m. fl. — —

Vår populära marsch kallades alltså under de första decennierna af 1800-talet i vårt land allmänneligen Bonapartes marsch. Därpå kunna anföras ännu flere bevis. I Hufvudstadsbladet för den 18 april 1891 — Siikajoki-dagen — ingick ett meddelande om Björneborgarnes marsch, härstammande från en dotter till den af Runeberg besjungna öfversten Ernst Gustaf von Hertzen. Den gamla damen — hon är född 1819 — meddelade, att hon, då hon vid 11 års ålder, således 1830, hemkom från pensionen, tillspordes af sin far, om hon kunde spela «Napoleons marsch». Då hon icke kände den, anskaffades noterna, och det var just samma musikstycke som sedan gått här under namnet Björneborgarnes marsch.

På Rabbelugn i Anjala socken lefver en vördnadsvärd gammal dam, fröken Fredrika Wrede, kanske den enda 90-åring i Finland som spelar piano. Hennes farbror, major Fabian Gottlieb Wrede,

född 1780, tjänade i sin ungdom vid Savolaks fotjägare-regemente. Han var mycket musikalisk, och af honom hade fröken Wrede i sin ungdom, således ungefär två decennier efter kriget, lärt sig Bonaparte-marschen, den nuvarande Björneborgarnes marsch. — Denna variant har Armas Järnefelt upptecknat och har för afsikt att publicera den jämte andra af 90-åringens ungdomsmelodier.

Af det anförda framgår, att Bonapartes marsch alldeles säkert spelats af olika regementens musikkapell under krigets dagar. Som i sin mån ett bevis därpå kunde måhända någon ock räkna den omständigheten, att den i Mankells tidigare omtalade arbete finnes intagen (med Runebergs ord) bland fyrstämmiga sånger och kallas «Björneborgs regementes marsch, spelad vid Lappo år 1808 samt vid flera andra slag under samma krig». Hos Mankell påträffas emellertid flere naiviteter *, och i självva verket finnes det intet bevis uppå att den skulle varit det Björneborgska regementets *honnör-* eller *paradmarsch,* om också detta regementes musik hade införlifvat den omtyckta Bonaparte-marschen bland sin repertoar. Björneborgska regementets honnörmarsch var antagligen, åtminstone en tid, den som på 1880-talet, då våra värnepliktiga bataljoner uppsattes, blef gjord till 1:sta, Nylands, bataljons marsch, och börjar så:

Några bindande bevis på att så var förhållandet torde knappast finnas, men åtminstone antogo de, som i början af 1880-talet hade att välja marscher åt våra värnepliktiga bataljoner, säkert på goda grunder, att traditionerna angående denna sak voro riktiga. Kapell-

* Han skrifver bland annat: «Denna marsch kan i melodiskt hänseende icke försvara sin plats ibland en samling af *herrliga* melodier . . . Runebergs ord och tanken på Lappo lyfta de melodiska toner i alla fall säkerligen *så* högt, att de icke vanställa dessa häften»!

mästar Leander var därom alldeles öfvertygad. I ett arrangemang för piano af Finska militärens marscher, utkommet i september 1881, benämnes Nylands bataljons marschen också uttryckligen «Gamla Björneborgska regementets marsch». — Säkerligen skulle spörsmålet i denna punkt kunna ännu bestämdare afgöras, om alla de nothäften från tiden kring 1800, hvilka ännu kunna finnas i behåll i bygderna, tillvaratoges och gjordes tillgängliga för forskningen.

Men hvem har då komponerat denna Bonaparte-marsch? Författaren till de tidigare nämnda «Traditionella och historiska tillrättavisningarna» säger sig händelsevis ega en «fullständig kännedom af detta musikstyckes historia», hvadan han nu må tala. Han skrifver så:

«Själfva namnet [Björneborgarnes marsch] innebär en oriktighet ... På slutet af förra seklet uppehöll sig i Stockholm virtuosen Dupuy, född fransman, som gaf konserter och komponerade hvarjehanda, såsom polonäser, kadriller, valser, såkallade långdanser, duetter och kvartetter, hvilken musik ännu fortlefver i äldre dilettanters minnen. Bland annat komponerade Dupuy äfven ifrågavarande marsch, som uppfördes vid en konsert, där flere bland Bonapartes entusiastiske beundrare voro närvarande, och blefvo så intagne af musiken, att de samma afton döpte marschen till namnet Napoleon Bonapartes, vid en sexa, där större delen af Stockholms amatörer voro närvarande. Detta skedde 1799, hvarföre naturligtvis marschens namn ej fick komma till konung Gustaf Adolfs öron, ty då hade den väl blifvit förbjuden att spelas, vid äfventyr af landsförvisning, kanske lifsstraff. Men nu blef hemligheten så väl bevarad, att det nydöpta barnet befordrades till paradmarsch vid Svea lifgarde. År 1801 blef dåvarande förste majoren vid nämnda kår Fr. Jägerhorn befordrad till chef för det efter honom benämnda Jägerhornska värfvade regementet (förut Stackelbergska) och medförde samma marsch, som äfven blef paradmarsch vid Jägerhornska regementet, hvarifrån den småningom öfvergick och nyttjades till samma ändamål vid några andra finska trupper, likasom den äfven skall blifvit antagen af större delen bland svenska armén; och förf. har stor anledning till den förmodan, att Björneborgs regemente var ibland dem, som senast begåfvades med marschen, ehuru den nu smeker örat vid teatrar och på fortepianot såsom ensamt tillhörande Björneborgska regementet.

Att bedöma styckets musikaliska värde är naturligtvis nu som alltid upplåtet till hvars och ens tycke och smak ... Hvad som likväl är säkrast af allt är att stycket allmänt kallades «Bonapartes marsch» åtminstone till krigets utbrott 1808, hvilket kan intygas af hvarje då i tjänst varande militär.

— Mången vill äfven hafva sig bekant, att Dupuy hämtat marschen från franska armén under namnet Bonapartes».

Denne Edouard Du Puy* var född antagligen 1771 eller 1773 nära Neufchâtel. Han uppfostrades först i Genève, sedan i Paris. Redan som sextonåring utnämndes han till konsertmästare hos Fredrik den stores broder, prins Henrik af Preussen. Reste en tid omkring på konsertresor — hans instrument var violin — i Tyskland och Polen och kom 1793 till Stockholm. Samma år blef han violinist och konsertmästare vid kungliga kapellet, 1799 tillika sångare vid operan. Enligt kontraktet, som var uppgjordt på 16 år, skulle han «uti operacomiquen och operetten spela alla de roller, som kunde inbegripas eller lämpas under genren af jeune premier ...» Men redan i november måste han lämna riket. Omständigheterna härvid berättas något olika. Versionen n:o 2 är denna: Du Puy hade deltagit i en till fägnadsbetygelse öfver Napoleons hemkomst från Egypten anställd fest och därvid sjungit några visor i en frisinnad eller, som det då ansågs, revolutionär anda, hvarför han erhöll befallning att lämna Sverige. Genom förnäm bemedling blef han visserligen benådad, men då han nästa gång uppträdde på scenen som Adolf i «Lilla matrosen» och på det ställe, där motspelaren frågar: «hvart tar ni vägen?» gaf en särskild tonvikt åt sitt svar: «Jag tar ingen väg; jag blir kvar», hvarvid han af parterren bullersamt applåderades, förtörnade detta så konung Gustaf IV Adolf, som var närvarande, att Du Puy fick förnyad befallning att afresa. — Han begaf sig nu till Köpenhamn. Där vistades han, själen i musiklifvet, ända tills han på grund af en högst celeber kärlekshistoria blef förvisad 1809. Han återvände till Stockholm, där han nu mottogs med öppna armar och engagerades först som sångare och 1812 som kapellmästare vid hofkapellet. Under den tid som nu följde inristade han sitt namn outplånligt i Sveriges musiklif, hvarom intresserade äro i tillfälle att läsa mångenstädes. Du Puy, en äkta Don-Juan-natur, eldig, vacker, intelligent, bedårande, afled 1822.

---

* Se om honom närmare i *Edouard Du Puy*, Minnesteckning af Carl Palmstedt, Stockholm 1866, och *Svenske hofkapellmästare* af Adolf Lindgren, Stockholm 1882, p. 68—80.

Denne Du Puy skulle således enligt författaren till «Traditionella ... tillrättavisningar» ha komponerat Bonapartes marsch, eller åtminstone ha hämtat den från franska armén till Sverige. Nu är det emellertid att märka, att ehuru gamla handskrifna nothäften innehålla ganska många kompositioner af denne på sin tid så populäre tonsättare, intet enda af dem som jag varit i tillfälle att genomgå meddelar marschen i fråga under Du Puys namn.* Icke heller någon af Du Puys många biografer nämner att han skulle komponerat denna marsch. Men då ju den i början af 1800-talet allmänt kallades Bonapartes marsch, ja enligt en version Bonapartes marsch i Egypten, och påtagligen var tillkommen för att förhärliga dennes tidigare militära triumfer, och då Du Puy var en hängifven Napoleon-beundrare, kan man väl antaga som möjligt, att han haft, såsom traditionen förmäler, någonting med marschen att göra. Var den komponerad i Frankrike, så kan man väl tänka sig, att Du Puy införde den till Sverige; är Sverige dess hemland, så kan man antaga, att Du Puy t. ex. arrangerat den för klaver. Dess upphofsman är han i ingen händelse, såsom här nedan skall bevisas**, och den «fullständiga kännedom af detta musikstyckes historia», som författaren i Helsingfors Tidningar 1857 stoltserar med, innehöll nog åtskilligt, som var hopfantiseradt.***

* Jag har redan tidigare uppvisat, att insändaren i Björneborgs tidning februari 1888 missmint sig, då han uppgaf att marschen i det af honom kända Bussila-nothäftet varit signerad med Du Puys namn. I alla händelser skulle denna signering knappast hafva bevisat någonting: kopister misstaga sig ofta.

** För fullständighetens skull bör äfven nämnas en tradition, mig meddelad af Albert Edelfelt, som åter hört den af C. Snoilsky. Enligt denna vore marschen i fråga ursprungligen en preussisk, begagnad i 7-åriga kriget i Pommern 1756—1763 och därifrån af Du Puy hämtad till Sverige. — Detta är dock ganska litet troligt: dels klingar den alls icke tysk, dels återfinnes den icke bland en samling «Altpreussische Armeemärsche», som för icke länge sedan utgafs af Breitkopf u. Härtel i Leipzig, och man kan knappast antaga att vår stolta marsch, som reser sig hufvudet högre än alla andra, icke hade upptagits i denna samling, om den på något sätt kunnat rubriceras som fornpreussisk.

*** För att få ytterligare indicier i denna fråga, vände jag mig för en tid sedan till herr S. A. E. Hagen i Köpenhamn, då jag erfarit att han bedrifvit de grundligaste forskningar angående Du Puy i och för en ny vidlyftig biografi öfver honom. Tyvärr har herr Hagen genom sjukdom varit hindrad att korrespondera med mig, men hans medarbetare Andr. Buntzen, Du Puys dottersonson, meddelar mig genom min vän Julius Clausen, just när denna uppsats skall läggas i pressen, att «Du Puy afgjort ikke har komponeret den» — något som ju redan förut varit klart för mig. Meddelandet ger för öfrigt icke anledning åt mig att korrigera mina uttalanden här ofvan.

Kanske lika allmän som sägnen om Du Puy såsom marschens upphof har varit en tradition, att melodin skulle vara en norsk fjällvisa. Men också detta påstående beror på egendomliga misstag. I talrika nordiska visböcker ingår en sång, som lyder så:

Man märker lätt, att dennas melodi är byggd på ledmotivet i Björneborgarnes marsch, hvilket endast blifvit uppblandadt med en för öfrigt mycket trivial mellansats (Klippens Top som etc. 4 takter framåt). Visan i fråga har redan ett sekel och mera varit en af de mest populära i Norge, den har blifvit en verklig folkvisa, en fjällvisa om man så vill. Det är nu denna «fjällvisas» melodi, från hvilken vår stolta marsch skulle härstamma! Med saken förhåller det sig emellertid så: Visan är skrifven af den norske prästen och författaren Johan Nordal Brun, född 1745, biskop i Bergen 1804, död 1816, bekant genom sina anti-svenska tänkesätt. Den ingår redan i hans «Mindre Digte», som utkommo 1791. Den friska,

sant poetiska visan lämpades påtagligen ganska tidigt till den melodi, som numera vuxit fast vid densamma, men denna melodi hade sannerligen icke spirat upp bland Norges fjäll. Det är ganska karaktäristiskt, att helt nyligen en mycket gammal norsk musiker i bref till mig skrifver: «Saa længe jeg har kjendt denne Sang, og det er Största-parten af mit Liv, har jeg altid hört Melodien omtalt som en svensk Folkemelodi og aldrig i Forbindelse med en Marsch». I Norge tyckes man således ännu ha känslan af att denna melodi kommit från Sverige — och så var det nog äfven.

Redan författaren af Traditionella och historiska tillrättavisningar påpekar likheten emellan Björneborgarnes marsch och Fredmans epistel n:o 51, angående konserten på Tre byttor. Att här är fråga om ett verkligt genealogiskt samband står utom allt tvifvel. Bellmans ord och melodi lyda så (enligt Drake och Bagge):

Man märke nu närmast likhetan emellan melodin till Boer jeg paa det höje Fjeld och till Bellmans visa. Att den senare sökt sig öfver också till Norge och lämpades till Bruns visa kan tagas för afgjordt, endast att Bellmans fyra takter från och med Hör båd folk etc. måste ändras för ordens skuld — ett äkta handtverkargöra, hvarvid den som det gjorde påtagligen begagnade sig af några takter från någon bekant slagdänga. Alltnog: Bellmans epistel har säkerligen lånat melodin åt den norska visan, icke tvärtom.*

Nu är det att märka, att redan Bellman kallar sin visa «march». Den föredrages visserligen af Scholander och andra, som säga sig uppbära den äkta traditionen, i skäligen långsamt tempo, men 1700-talets marsch höll sig genomgående i långsammare tempo (enligt metronomen $^1/_4 = 84$ à 90) än i våra dagar ($^1/_4 = 116$, 124, 140). Att Du Puy under sin första 6-års period i Stockholm blef bekant med Bellmans visa är ju högst sannolikt, och säger en tradition att han vid den omtalade Bonapartekollationen gjorde en Bonapartemarsch, så kunde detta teoretiskt taget skett utan svårigheter, då han hade ett tacksamt tema att bygga på. Antagligen var det dock Marseljäsen, som Du Puy därvid spelade. I alla fall: var det nu Du Puy eller Kress, eller någon musiker nere i Frankrike, som gjorde det gamla temat till militärmarsch: något vanligt handtverkargöra var detta arrangemang icke. Ty därvid tillkom den andra satsen, som icke återfinnes hos Bellman, och den är gjord af en inspirerad musiker. Detta behöfver knappast vara fallet med tredje satsen, som allmänt brukar kallas «trio», något som icke är alldeles egentligt.

---

* Mankell skrifver i tidigare citerade arbete, på tal om Movitz blåste en konsert: «Melodin anses ursprungligen tillhöra den norska visan: Staaer jeg paa det höje fjeld» o. s. v., hvilket likväl bestrides af Norrmän, t. ex. professor Munch». En annan gång skrifver han, efter att ha påpekat likheten emellan Björneborgarnes marsch och Bellmans-melodin: «*Kanske* härstamma begge från Norska fjell visan Står jeg på det høje fjeld». Professor Drake åter betecknar i «Musik till valda skrifter af C. M. Bellman», Stockholm 1836—1837, melodin till episteln n:o 51 som «Norsk Nationalsång». I en samling «Norske Friheds og Fædrelandssange», utgifna af Joh. D. Behrens i Kristiania, utan årtal, kallas visan Norges Herlighed och signeras «Norsk folkesang» med tillägget: «Melodiens Forfatter ubekjendt». — Någon undersökning angående Bellmansvisornas spridning i Norge känner jag icke till; men alldenstund åtskilliga af dem, enligt hvad professor Warburg visat i sin uppsats «Bellmansdikten i Danmark» (Samlaren för 1895) redan kring 1780 voro kända i Danmark, kan man väl antaga, att de åtminstone på 1790-talet hunnit till Norge.

När Bellman skref sin 51:sta epistel, Movitz blåste en konsert, har icke kunnat med full säkerhet utrönas. I «Bellmans poetiska arbeten till år 1772 — sådana han då ämnade utgifva dem — efter skaldens egen handskrift med melodier och pennteckningar», hvilket arbete utgafs i Stockholm 1872 af G. E. Klemming, ingår denna epistel icke. De i denna samling intagna dikterna måste, enligt Klemmings uppgift, vara af Bellman renskrifna i slutet af 1771 eller början af 1772 : han anhöll om tillstånd att få privilegium på utgifvandet den 7 juli sistnämnda år, men fick aldrig svar på sin anhållan. År Klemmings uppgift riktig, så har episteln tillkommit tidigast i slutet af 1772.* Hvarifrån lånade Bellman dess melodi?

J. Flodmark meddelade i en artikelserie, «Bellmansmelodiernas ursprung», i Svensk musiktidning 1882 den högintressanta upplysningen, att melodin till Fredmans epistel n:o 51 återfinnes i partituret till den «heroiska balletten» Acis och Galatea bland ballettmusiken till cyklopernas dans i andra aktens andra scen, där den kallas «contredanse». Där lyder den så:

* Intresserade hänvisas för öfrigt till J. Flodmarks och R. Steffens beaktansvärda uttalanden om och kritik af Klemmings publikation i Samlaren för 1895.

Och i en handskrifven «visbok för mademoiselle Ulrika Maria Risell» från senare delen af 1700-talet angifves melodin vara en «Contredanse belle constante», uppger samme författare.*

Nu är det ju högst antagligt, att denna kontradans vann insteg i societeten först efter det den exekverats på operan, icke tvärtom, och det är således ganska säkert i nämnda «heroiska ballett» som melodin med den enastående omväxlingsrika historien först blef hörd i Sverige.

Denna «heroiska ballett» Acis och Galatea uppfördes på teatern i Nya bollhuset på Slottsbacken den 10 maj 1773 och sedermera flere gånger under de följande åren. Ursprungligen är den komponerad af Händel och kallas i den stora af Chrysander utgifna Händel-upplagan Schäferspiel, Serenata eller Pastoral. Gjörwell kallar den i ett bref af 1773 Heroique-pastorale. Musiken i den var «dels ny, dels af Händels opera Acis och Galatea** samt andra berömda mästares arbeten utsökt och i ordning satt» af L. S. Lalin, som från och med operans återupprättande i Nya bollhuset i början af 1773 var sångmästare och skådespelare vid densamma. Några körer och andra partier i pastoralen voro komponerade af H. F. Johnsen, f. d. orkesteranförare vid franska teatern i Stockholm 1763—1771 samt på 1770-talet ifrigt verksam vid bearbetningen af utländska operor för den svenska scenen. Balletterna voro ordnade af L. Gallodier. Denne sistnämnde åter var född i Frankrike 1733, hade från 1758 varit premier dansör vid den franska trupp, som importerades 1753, och blef sedermera kongliga svenska operans förste ballettmästare 1773. Han inlade stor förtjänst vid uppsättandet af den nya operan och arrangerade ett stort antal balletter ända till sin död 1803.

---

* Denna uppgift af Flodmark är ett meddelande i andra hand, enligt hvad han yttrade åt mig i december 1903; själf har han icke sett visboken i fråga. Också jag har, tills vidare fåfängt, i Stockholm och Upsala spanat efter densamma, som påtagligen innehållit många rara saker. Den skall enligt uppgift till Flodmark år 1863 ha egts af framlidne bokförläggaren P. Hanselli i Upsala.

** Händels Acis och Galatea hade uppförts redan 1734 på en konsert i Stockholm. Den kallades då Pastoral eller Herdakväde. — Den «heroiska balletten» travesterades af C. I. Hallman och uppfördes under titeln «Casper och Dorotea, heroisk djurgårdsballett», på Humlegårdsteatern 1775—1781 och hörde till den tidens populäraste pjeser i den burleska genren. Melodin till «cyklopernas dans» användes icke i denna parodi.

I Händels Acis och Galatea ingår melodin icke, hvadan man måste antaga, att denna «kontradans» hör till den i balletten intagna musik, som är «af andre berömde mästares arbeten utsökt». Hvarifrån den i första hand härstammar, detta ha de envisaste, under flere år fortgående efterforskningar icke kunnat uppdaga. Nyssnämnde Lalin, född 1729, erhöll 1765 nådigt tillstånd att inrätta biljard i Stockholm, mot förbindelse «att göra en utrikes resa för att samla nya och utsökta musikaliska arbeten, tjänliga både för kyrkan och teatern, konserter och andra högtidliga tillfällen, och att vid hemkomsten genom kungörelse i allmänna tidningar tillkännagifva, att alla akademier och gymnasier i riket hos Lalin, utan vidare betalning än för afskrifningen, kunde till kyrkomusiker, promotioner och solenne akter erhålla tjänlig musik, när därom med honom korresponderades». Han vistades utomlands omkring två och ett halft år och medförde hem «en ansenlig samling utsökta, dyra och här obekanta musikalier, af de bästa mästares arbeten, utaf hvilka flera blefvo musikälskare kommunicerade en tid bortåt medels å riddarhussalen uppförda s. k. cavalliersconserter, till hvilka Lalin gaf mestadelen af musiken . . .» Den förmodan uttalas nu här, att ifrågavarande kontradans hörde till de musikstycken, som Lalin hade hämtat med sig från utlandet, eller ock att ballettmästaren Gallodier hade den i sitt minne från någon af de många operor och balletter, som han uppträdt uti dels på franska operan i Stockholm, dels i sitt hemland.* Ty i synnerhet när man tänker sig melodin arrangerad som dans tyckes den ovillkorligen häntyda på galliskt

* En kuriös historia om denne Gallodier kan jag icke underlåta att här omtala. Bland diverse papper angående teater i Riksarkivet i Stockholm finnes bland annat en af A. G. Ziebeth den 2 juni 1777 undertecknad skrifvelse, så lydande: «Hos H. Kongl. Maj. har Ballettmästaren vid dess spectacler, Gallodier, som nu, uppå Kongl. Maj:s befallning och bekostnad gör en resa till Paris, i underdånighet andragit, huruledes då han för ungefär 20 år sedan antogs till danseur vid Theatren härstädes, han varit nödsakad at, utan vederbörligt tilstånd, ifrån Frankrike afresa, och befarar deraf, vid sin återkomst dit, någon olägenhet, så framt ej Kongl. Maj:s dervarande ambassadeur [G. F. Creutz] genom sin åtgärd och bemedling sådant afvänder . . . För öfrigt hafva både Gallodier och . . . i und. anhållit at såsom varande i Kongl. Maj:s tjenst, och följaktligen Dess undersåtare, få, under deras vistande i Frankrike, vid alla tilfällen hugna sig af Kongl. svenska ambassadeurens beskydd och ynnest.

Hvilket alt Kongl. Maj:t i nåder befallt undertecknad at hos Hans Excellence Herr Riksrådet och Cancellie Presidenten etc. genom närvarande Notte at anmäla».

ursprung. Mångenstädes har man ju ock sett uppgifvas, att Björneborgarnes marsch skulle vara en gammal fransk melodi, och denna uppgift kunde ju tänkas bero på en tillförlitlig tradition, icke endast på subjektiv förmodan. Att den vore komponerad af Johnsen synes föga antagligt, då denne var af engelsk extraktion; men också han, som kommit till Sverige med det kapell, hvilket d. v. kronprinsen Adolf Fredrik 1743 medförde från Tyskland och från 1763 varit orkesteranförare vid franska teatern i Stockholm, skulle ju hafva kunnat medföra melodin utifrån. Det var just dessa tider som kontradansen blef modern äfven utom Frankrike, dit den hade införts af en engelsk dansmästare 1710. Efter det Rameau 1745 hade i sin ballett «Les fêtes de Polymnie» inflätat en kontradans, som rönte allmänt bifall, blef denna dans modern äfven i salongerna. Antagligen skedde detta i Sverige likasom i Tyskland på 1760-talet.* Bellman kan således nog hafva hört kontradansen på några baler, men det är dock mera antagligt, att han direkte hämtade den från Acis och Galatea. Detta så mycket troligare, som han där infångade melodin till en annan epistel: n:o 41, Mollberg satt i paulun.**

Alltnog, på 1770-talet var ledmotivet i n. v. Björneborgarnes marsch en sirlig kontradans. Jag vill här referera den scen i Acis och Galatea, där den förekommer.

Cyklopernas drott Polyfem, som hade intagits af en lidelsefull kärlek till den sköna Galatea, hembär henne sin hyllning. Men hon, dödligt förälskad i herden Acis, skänker den grymme jätten endast afsky och förakt. Cykloperna sjunga emellertid Polyfems lof i följande ord:

---

* Se härom Böhme: Geschichte des Tanzes in Deutschland, I, p. 145 och 223 ff. — Att dessa slags danser redan under nämnda decennium blefvo moderna i Stockholm framgår af en i Kongl. biblioteket i Stockholm bevarad «Beskrifning på Contradanser för Högvälborne Herr Baron Andreas Sigfrid Rålamb», uppgjord 1764 af Johan P. Lindhé. I detta häfte beskrifvas cirka 40 skilda kontradanser, de flesta med franska namn, t. ex. L'amitié, La comtesse de Fersen, La petite Hollandoise, La tirollienne, Cache cache, La reine, La Lovise, La petite Rapelle, La petite Caroline, La belle Charlotte m. fl. — blott icke «Belle constante»!

** Melodin till episteln N:o 12, Gråt fader Berg och spela, återfinnes visserligen äfven den i Acis och Galatea. Men då denna epistel, såsom Steffens uppvisat (i Samlaren 1896, p. 134 ff.) var författad redan 1768—1770, hade Bellman fått melodin till densamma — den är komponerad af Händel — från annat håll, såsom äfven anteckningen ofvanom episteln i Bellmans poetiska arbeten till år 1772 tyckes angifva. Jfr noten ** p. 331.

Polyfem kan icke fela,
Då han vill sin höghet dela
Med en skön och värdig brud.
Måtte Galatea blifva
Den som utan tvång vill gifva
Hjärtat åt vår drott och gud.

Därpå följer en ståtlig marsch af cykloper, så en loure (gammal fransk dans) i tempo andante, och så vår contredanse, arrangerad för trombe, tympane, oboe, violini, viola och basso*, genom hvilket allt cykloperna vilja förnöja sin härskare.

Hvilken utveckling, hvilka öden har icke denna melodi genomgått, sen dess den applåderades på Bollhuset af Gustaf III och det mondäna Stockholm eller ute i trädgården på Ulriksdal inför eleganta damer och pudrade hofkavaljerer.**

Men frågan är ännu öppen: hvem är sist och slutligen dess upphofsman? ty Händel är det påtagligen icke. Slumpen eller fortsatta forskningar i arkivens oceaner kunna väl en gång gifva svar också på detta spörsmål, ehuru den som sysslat med melodiforskning — tyvärr äro de icke många i Sverige och Finland — vet, huru en melodigångs rötter kunna sträcka sig djupt in i flydda tiders dunkla schakt. Måhända har jag upptäckt en sugrot, som för oss långt, långt in i «en grånad forntids dar». Saken är denna.

En bekant svensk forskare*** meddelade mig för en tid sedan, att han hos en numera afliden musikdirektör Ferdinand Bengzon i tiden sett ett gammalt fransyskt nothäfte, «däri stod en af Rousseau arrangerad Marche des Mousquetairs, som i hög grad rappellerade

* Partituret från 1773 till Acis och Galatea förvaras i Kungliga teaterns bibliotek. Ett äldre partitur, innehållande som det vill synas endast en af Lalin gjord öfversättning af Händels musikverk, bevaras i Kungliga biblioteket. — Jag fäster för öfrigt intresserades uppmärksamhet vid att melodin till nyssnämnda marsch påtagligen är nära släkt med den till Fredmans sång N:o 35, Gubben Noach, hvars upphof ju icke kunnat utrönas trots de ifrigaste forskningar af alla dem, som sökt utreda Bellmansmelodiernas ursprung. Då Gubben Noach, såsom ådagalagts af Steffen i Samlaren för 1895, härstammar antagligen redan från 1765 eller 1766, har genom min observation frågan, hvarifrån Bellman lånat sin riksbekanta melodi, ingalunda funnit sin lösning; men den skall kanske vara till nytta vid fortsatta efterforskningar.

** Operan uppfördes nämligen enligt Fischerströms i Riksarkivet bevarade dagbok där på en «stor fête» den 31 maj 1773.

*** Birger Schöldström, som med intresse omfattat mina forskningar.

Björneborgarnes marsch». Hvart detta nothäfte hamnat ha vi icke fått reda på, men meddelandet gaf anledning till fortsatta forskningar. Bland de i J. J. Rousseaus samlade skrifter intagna kompositionerna påträffade jag ingen melodi, som med föremålet för denna undersökning har någonting att göra. Men i en bilaga till sin «Dictionnaire de musique» — den utgafs första gången i Genève 1767 — återgifver Rousseau början af en «Marche des mousquetaires du roi de France», så lydande:

Den hänför sig till artikeln «Marche» i nämnda musiklexikon, där han bland annat påstår, att de franska trupperna ha ytterst få marscher, och att de flesta af dem äro «très-mal faites». Om detta hans uttalande jäfvas af det exempel «de l'accorde de l'aire et de la marche» som han anför må lämnas därhän: nekas kan icke, att det finnes hos denna säkerligen mycket gamla franska militärmarsch ett ställe, som «rappellerar» den melodi, som här är fråga om. Den rytmiska likheten och likheten i melodigång i början af dessa musikstycken kan väl vara tillfällig, men kan äfven bero på ett genealogiskt samband, hvilket ju gör vår melodis historia ännu mera intressant ... Ädelt galliskt blod strömmar i alla fall i dess ådror.

Men vi hasta vidare, nu framåt i tiden.

I Erckmann-Chatrians roman «Histoire d'un conscrit de 1813» berättas följande*: Efter de Napoleonska häramas nederlag 1812 verkställdes nya soldatutskrifningar i Frankrike, och den 15 januari 1813 försiggick konskriptionen i Pfalzburg (i nuvarande Elsass-Lothringen, nordväst från Strassburg). Om morgonen hörde man ett par musikanter spela längs gatorna «la marche des suédois», och det var vid dess toner som tusentals utskrifna för alltid lämnade Elsass . . .

Enligt uppgift till mig af B. Schöldström, som i tiden var nära bekant med Karl Wetterhoff och äfven ombestyrt utgifningen af hans «Dikter och bilder», hade denne för honom berättat, att han en gång råkat Erckmann eller Chatrian — min sagesman kom icke ihåg hvilkendera det var — samt frågat af honom, hvad det var för en marsch som åsyftades i berättelsen om konskriptionen i Pfalzburg, och då hade den tillfrågade gnolat just — Björneborgarnes marsch.

Berättelsen är ju i hög grad märkvärdig. En antagligen till sin härstamning fransk marsch, som dåförtiden åtminstone i vårt land kallades Bonapartes, skulle i Frankrike burit namnet svenskarnes?

Nu nämner Flodmark, jag har mig ej bekant enligt hvilken källa, att melodin «tros hafva användts som marsch för det till stor del af svenskar rekryterade regementet *Royal svedois* i Frankrike». Vore denna förmodan riktig, så är det ju tänkbart, att marschen i fråga på garnisonsorten och sedan äfven annorstädes benämnts «svenskarnes marsch», det vill säga fått namn efter nyssnämnda regemente. Nu torde detta redan år 1690 bildade regemente icke mera ha existerat 1813, eftersom dess siste chef utnämndes 1793; men man kan ju med god vilja antaga som möjligt, att dess marsch burit dess namn ännu en tid efter det regementet upplösts.** Några

---

* Redan Flodmark har berört denna sak i sin tidigare omtalade artikelserie i Svensk Musiktidning 1882.

** Jag har icke öfverkommit någon historik öfver detta regemente, endast, förutom några notiser, en i Kungliga biblioteket i Stockholm bevarad dels tryckt, dels handskrifven matrikel öfver «Regiment de Royal suedois, infanterie allemande», som det egendomligt nog kallas, och genom denna kunnat konstatera, att vid detsamma tjänade 1767 eller 1768 flere svenska och äfven finska officerare, att det hade sin egen musik och tambour-major samt

bindande bevis på detta allt har jag icke att prestera och beklagar, att en framställd begäran om hjälp vid mina forskningar mötts med stumhet af en framstående kännare af 1700-talets musik i Paris.

* * *

I slutet af 1840-talet arrangerades alltså, såsom tidigare uppvisats, Marche de Buonaparte under nytt namn för hornorkester af Konrad Greve i Åbo, som kort därpå gjorde den bekant och omtyckt äfven i hufvudstaden genom att foga in den i Ur lifvets strid. Hvart hans arrangemang af Björneborgska marschen tagit vägen är icke kändt. Själf dog han ju på Serafimerlasarettet i Stockholm redan 1851 den 30 juli, kort efter det den återupplifvade marschen första gången ljudit från scenen också i denna stad.

Ur lifvets strid uppfördes nämligen där redan den 7 juli nyssnämnda år, och marschens triumftåg fick Greve bevittna endast i dettas början. En högtidsstund för densamma inföll ett decennium senare. Genom bland annat nuvarande konung Oskars åtgöranden och en 25-års subskription i alla landsändar hade nämligen medel insamlats för en vård på det björneborgska regementets anförares, general G. C. v. Döbelns graf på Johannes kyrkogård i Stockholm. Sålunda kom, enligt «Några anteckningar om och af general von Döbeln», IV, p. 196, monumentet efter ritning af Scholander till stånd år 1861. «En härlig sommardag aftäcktes det i kårers, några veteraners samt en stor folkmassas närvaro, fosterländska sånger utfördes, ett kort, men kraftigt tal hölls ... och den lifvande Björneborgsmarschen, spelad af en stark militärorkester, ljöd öfver hans graf, allt för att betyga, att det förgångna icke var förgätet».

Emellertid hade marschen, som jag i början af denna uppsats nämnde, under veteran- och jubileumsentusiasmens dagar 1858 erhållit äfven *ord,* något som den dittills hade saknat. Dess verkligen patriotiska betydelse var därigenom beseglad, och äfven om

---

att det bestod af ungefär 1,000 man — till huru stor del svenskar, därom upplyser matrikeln ej. — Nämnas kan ju ock, att Döbeln en kort tid, 1780, var anställd som underlöjtnant vid Royal svedois, och att flere af dess chefer varit svenskar.

dessa första ord fått träda tillbaka för ännu mera tändande, inspirerade, ja för de kanske mest inspirerade som vår sångarkonung någonsin diktade, så är dock äfven Topelii namn varaktigt inristadt i historien om vår och nordens stoltaste marsch.

Och dock: hvad Björneborgarnes marsch blifvit, det har den ju blifvit genom Runebergs ord; med dem skall den gå in i odödligheten.

Den 26 april 1860 gaf Pacius en konsert — hvad en sådan betydde för musiklifvet i det dåvarande Helsingfors, det kräfver sitt skilda kapitel i Finlands musikhistoria. Dagen förut hade, enligt Helsingfors Tidningar för den 28:de i samma månad, hitkommit från Borgå «en af fänrik Ståls yngste och tappraste fanjunkare, bärande på standaret nya, trotsigt sköna, dödsföraktande ord till Björneborgsmarschen». Tiden var tyvärr för kort för att stycket skulle kunnat inöfvas till denna konsert. Men man brann af längtan att få höra den. «Dessa ord af stål skola snart såsom en ny nationalsång ljuda från allas läppar, för att aldrig glömmas», skref den 30 april Papperslyktan, som äfven var i tillfälle att meddela den glada notisen: «Första maj lofvar att i år göra sitt bästa och blifva en verklig högtidsdag ... Studenterna inöfva den nya Björneborgarnes marsch ...»

Kom så den efterlängtade dagen. Den skildras lifligt i Papperslyktan för den 7 maj: «Så vackert och så festligt har majsolens ankomst ännu aldrig blifvit firad i Helsingfors, som detta år. Man hade stämt möte till tidigt på morgonen på Kaisaniemi, för att hälsa den efterlängtade gästen välkommen ... Och på Kaisaniemi syntes också redan kl. 8 församladt allt hvad staden har skönt, förhoppningsfullt och lysande. Solen var synbarligen smickrad af denna hyllning: dess blick strålade härligare än någonsin ... Studentkören lät för första gången höra Runebergs nya Björneborgarnes marsch, som åtföljdes af lifliga hurrarop och hattsvängningar ... Verklig njutning och fröjd stod att läsa såväl i mänsklighetens, som i solens anlete».

Det var ingen tillfällighet, att Runebergs och Pacii Björneborgarnes marsch föddes då majsol log som härligast och först sjöngs af dem, som framom andra kallats andens fria folk . . .

Icke långt senare arrangerades den fosterländska marschen för orkester af vår genialiske, för tidigt bortgångne Filip v. Schantz. Son till en gammal björneborgare, som jämte fem bröder deltagit i 1808—09 års krig, var ju den unge musikern likasom på förhand kallad till att också han spela en roll i den gamla krigarmarschens historia. Kort efter det han komponerat sin eldiga melodi till Vi äro andens fria folk gjorde han, sen 1860 kapellmästare vid Svenska teatern i Helsingfors, sitt berömda arrangemang med pukslag och kanonskott af Björneborgarnes marsch, därmed inläggande — den unge krigarättlingen — en verklig krigsstämning i tonerna. När så teatern brann, natten mot den 8 maj 1863, blef Schantz med sin orkester husvill. Han flyttade då med densamma öfver till Stockholm och presenterade omedelbart den ståtliga marschen för Stockholmspubliken under sina omtyckta konserter i Berns salong. När ekonomiska svårigheter tvingade honom att kort efter den för danskarna så smärtfulla Wiener-freden den 1 oktober 1864 slå ned sina bopålar i Köpenhamn, tog han med sig den marsch, som beredt honom sådana ovationer i den svenska hufvudstaden, men afled redan i juli följande år. Emellertid var vår marsch redan när Schantz förde den dit icke okänd i Danmark. I ett i Kungliga biblioteket i Stockholm förvaradt bref från en af de svenske frivillige i det tysk-danska kriget, A. W. Möller, till August Sohlman, läste jag nyligen följande ord: »En egen tillfällighet: Just nu passerar vaktombytet under våra fönster, blåsande Björneborgarnes marsch. Vi ha icke förut i Köpenhamn hört denna blåsas». Brefvet är dateradt den 20 april 1864, således endast några tiotal timmar efter det Dannebrogen på Dybböls skansar eröfrats af de stormande preussarne. Förutom genom det finska blod som frivilligt göts i Danmarks sista strid fördes alltså hälsningar från våra bygder dit ned också i minnesrika, tändande toner . . .

Snart ilade vår marsch äfven utom nordens gränser. Den utfördes sålunda 1867, expositionsåret, i Paris vid en »consert scan-

dinave» som gafs af den där nyligen bildade skandinaviska föreningens stora sångkör med biträde af kända nordiska artister, och det med så stort bifall, att kören uppmanades biträda med denna sång vid ett annat musikaliskt tillfälle. Sen dess har den ilat världen rundt och har blifvit populär äfven i länder, där man icke känner dess ord, icke förstår dess titel och om dess historia vet ingenting.*

Det är dock naturligt, att marschen mest omhuldats i Sverige och Finland.

I dessa länder har den arrangerats för orkester, hornmusik, körer, piano etc. af ett stort antal delvis celebra kompositörer, hvarom här må följa några ord.

Manskörer sjunga Björneborgarnes marsch väl genomgående enligt Pacii arrangemang, som torde kunna kallas klassiskt. Originalsättningen torde ha gått förlorad, men en gammal afskrift också af denna bevaras i Akademiska sångföreningens arkiv. Likasom denna studentkör var lycklig att få kreera den nya sättningen vid 1 majfesten 1860, så hedrade den äfven maëstrons minne genom att vid aftäckningen af hans byst i Kaisaniemi den 8 juni 1895 afsjunga densamma — en högtidlig stund! — Till denna sättning har musikdirektör N. E. Anjou komponerat ett preludium (intaget i Sånger för nykterhetsmöten utgifna af Sveriges Storloge af I. O. G. T. Musikbilaga, Gefle 1900).

För blandad kör finnes ett pompöst arrangemang af M. Wegelius. Det är skrifvet för stundom delade körstämmor, 20-stämmig hornorkester jämte pukor och trummor. Ett mäktigt intryck gjorde denna komposition på Svenska folkskolans vänners andra musikfest i Helsingfors den 9 juni 1895, då kören bestod af 500—600 valda stämmor. F. n. är kompositören sysselsatt med att omarbeta detta arrangemang och äfven införa andra versens ord, hvilka det första arrangemanget icke omfattar.

De arrangemanger för piano, som f. n. allmännast spelas, äro väl de som gjorts af M. Wegelius — ingår i Ur Finlands tonskatt,

* Som ett bevis uppå att namnet Björneborgarnes marsch numera är dess officiella titel äfven utomlands kan anföras, att den har detta namn bl. a. på förteckningen öfver de stycken som exekveras af i London förfärdigade vefpianos, hvilka dragas omkring på gator och gränder.

II — och af K. E(kman) i Vår fosterländska sång, Helsingfors nya musikhandels förlag. Det förra arrangemanget, i C-dur, är hållet luftigare, så att säga mera genomskinligt än det senare, (i D-dur) där arrangören mera lagt an på krafteffekter och fulla ackorder. Allmänt spelas marschen ju ock enligt det af för mig okänd kompositör gjorda arrangemanget bland «Finska militärens marscher arrangerade för piano», Helsingfors, G. W. Edlund 1881, hvilket tidigare nämnts i denna uppsats. Det Kress'ka arrangemanget som omtalats här ofvan p. 319 är ju af intresse såsom varande ett barn af det flydda århundradets morgon: det är väl nu ungefär ett sekel gammalt och ger mera än de moderna arrangemangerna en antydan om huru marschen tog sig ut för militärorkester med träinstrument. För piano à quatre mains torde intet arrangemang förefinnas i tryck. Professor R. Faltin är f. n. sysselsatt med utarbetandet af ett sådant, helt visst till glädje för mången festarrangör i framtiden.

De hornorkestrar som ännu finnas i vårt land efter upplösningen af de inhemska värnepliktiga bataljonerna utföra marschen väl oftast efter Leanders arrangemang, förträffligt utan tvifvel — L. har icke utan skäl kallats den finska hornmusikens fader — om ock nog mycket läggande an på krafteffekter redan från början, hvadan en konstfulländad klimax mot slutet blir svår att anordna. Hvilket öfverväldigande intryck marschen enligt detta arrangemang kan göra fick man erfara på de s. k. monstrekonserterna i Helsingfors i oktober 1892, gifna af samtliga 8 finska värnepliktiga bataljoners och dragonregementets musikkårer, omkring 250 musikanter under Leanders ledning. På samtliga konserter — de gåfvos till förmån för de nödlidande — var Björneborgarnes marsch glans- och kulminationsnummern. Det var då, som *Albert Edelfelt* torde fått idén till den inspirerade guaschmålning, under hvilken han lät införa de första tonerna af Björneborgarnes marsch. I början af december var den färdig att exponeras till förmån för nödlidande landsmän.

För en röst med piano har marschen arrangerats af M. Wegelius och finnes tryckt i Det sjungande Finland, I.

För orkester ha utom Schantz flere tonsättare arrangerat marschen: R. Faltin (1869), E. Pahlman m. fl. Af hvem det arrangemang är, som t. ex. Filharmoniska sällskapets orkester i Helsingfors brukar

spela, tyckes man icke veta säkert. Jean Sibelius har två gånger försökt sig på att arrangera denna ståtliga marsch: ena gången till det tillfälle, då Edelfelts Björneborgarnes marsch aftäcktes, Konstnärsgillets programafton den 17 december 1892 — en den finska konstens högtidsstund. När täckelset föll, spelade en liten för tillfället bildad amatörorkester bestående af piccolo, violin, bratsche och par andra instrument marschen enligt detta arrangemang, som tyckes ha födts och dött med stunden. Ett annat arrangemang, för stor orkester, utarbetade Sibelius under Filharmoniska orkesterns Parisfärd i juli 1900, en natt på Östersjön ombord på Wellamo. Han hade enligt egen uppgift försökt omrama marschen med en orkestersats af krigisk stämning, för att få den in i en för densamma lämplig miljö, men anser att försöket utföll otillfredsställande. Kompositionen kom icke till utförande på någon konsert, ehuru den inöfvades på en eller annan repetition. Partituret är numera, tyvärr, «omöjligt att finna».

Här bör ock påminnas om att dessa kända toner äro på ett effektfullt, man ville säga gripande sätt inarbetade i M. Wegelii stora festkantat Den 6 maj, komponerad till universitetets minnesfest 1878, äfvensom i Erkki Melartins nyaste komposition Siikajoki, tillkommen för att celebrera nationalskaldens sekulardag.

Ett nytt arrangemang för orkester utarbetas för närvarande af Robert Kajanus.

* * *

Tolf decennier efter det Bellman på marschens ledmotiv besjöng Movitz konsert på Tre byttor, visade den sig alldeles ypperligt passa till «stridsmarsch» för Frälsningsarmén. Den fick splitternya ord, hvilkas författare dock anspråkslöst hållit sig dold. Åtminstone äro orden icke signerade i en upplaga af «Krigssånger», tryckta 1891 på Stridsropets tryckeri i Stockholm och utkomna på Frälsningsarméns förlag i Helsingfors. Men arméns vapen med kors, krona, svärd och devisen «Blod och eld» återfinnes på titelbladet! Se här den första versen — de äro inalles tre — af dessa så vidt jag vet nyaste ord till den gamla stridsmarschen:

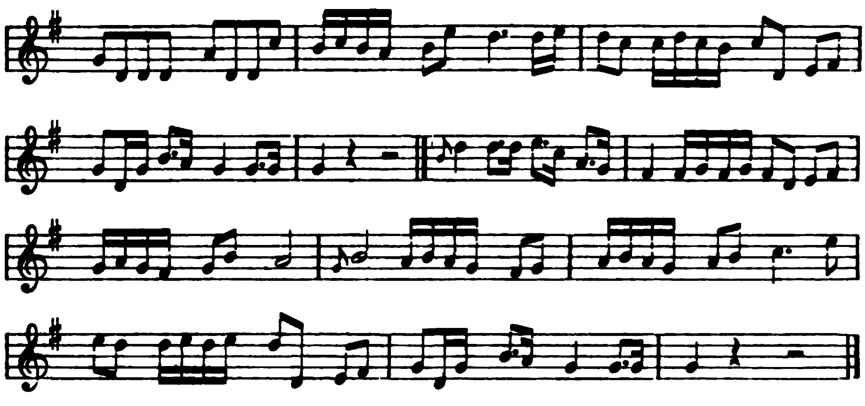
Höjom högt vårt stridsbanér!
Det gäller nu att framåt gå och tappert strida till Guds ära.
Världen skarpa skott oss ger,
Med mod vår här går fram och fröjdfullt målet ser.
Inga kulor slå oss ned;
Ej satans list, ej världens dom, ej köttets anslag oss förfära.
Fram vi gå i slutna led;
Hvem kan oss stå emot, när Herren själf är med?
Skönaste fröjd
Oss väntar efter striden,
Från himlens höjd
Nedströmmar härligt friden. —
Bröder, systrar, gladt framåt!
Se Jesu kärleksfulla blick oss följer åt.

* * *

Men marschens historia är icke all, innan jag ännu meddelat en kuriös version af densamma, som upptecknats* från folkets mun ute i Nylands bygder. När gossarna om söndagseftermiddagarna sitta och «skolfva» med töserna, bruka de flerstädes tralla «*Svenska kungins marschen*» — en gammal bekant, som lyder så här:

* Af justitierådman A. Lindberg.

I sanning ett praktstycke af folkhumor, som i sin omedvetenhet verkar med lefvande *vis comica!*

* * *

Härmed är då historien om Björneborgarnes marsch i helg och söcken slut, för så vidt den är känd af mig. Det torde väl vara svårt att uppvisa någon melodi, som genomgått flere öden än dess eldiga toner. När Johan Ludvig Runebergs nästa sekulardag infaller, då skall helt visst månget nytt blad i dess historia hafva tillkommit, och det då lefvande släktet skall väl i lika grad som vi känna bloden forsa genom ådrorna lifligare, hjärtat klappa med snabbare fart då denna marschernas marsch intoneras af sångstämmor eller musikinstrument i fosterländska högtidsstunder. Det är ock tillbörligt, att de många namn, som äro förknippade med dess historia, icke glömmas. Ty det är att märka: det fordrades ett långt, ett utvecklande mogningsarbete, innan dessa toner blefvo värdiga att fyllas af Runebergs stora anda. Om denna anda skall bäras i *toner* till tider som stunda, så är det nog främst, vid sidan af Pacii Vårt land, tonerna till Björneborgarnes marsch som ha denna årorika uppgift sig förelagd.

RUNEBERGS INSATS I ARBETET FÖR ÅSTADKOMMANDE AF EN NY SVENSK PSALMBOK I FINLAND.

AF

V. T. ROSENQVIST.

Den finska kyrkans svenska psalmbok, antagen på kyrkomötet år 1886, utgör resultatet af ett långvarigt och samvetsgrant arbete på ett område, där, om någonstädes, en särskild karisma är af nöden. Såsom en sällsam och lyckosam skickelse måste det i alla fall anses, att, medan detta arbete utfördes, den svenska sången i Finland stod på sin middagshöjd och att dess främste bärare med lust och glädje hängåfvo sig åt denna uppgift, skattande sig lyckliga att få stränga sina lyror till den Högstes lofprisande. Betydelsefull har den insats varit, som i detta arbete nedlagts af Lars Stenbäck och Zachris Topelius, för att endast nämna skalder af hög rang. Men ingen skall med rätta kunna neka, att den finska kyrkans tacksamhetsskuld för dess nya svenska psalmbok är störst till *Johan Ludvig Runeberg.*

I.

Det arbete på åstadkommande af en ny svensk psalmbok, som före Runebergs inträde i psalmbokskommittén utförts, inskränker sig till det minsta möjliga. Visserligen hade fyra decennier förgått, sedan man gripit verket an; men på denna begynnelse i början af seklet hade icke

någon fortsättning följt. Dock böra i detta sammanhang äfven några ord egnas åt detta förberedande arbete, om också detsamma icke kan anses hafva blifvit af någon nämnvärd betydelse för det, som sedan vidtog vid seklets midt och därefter icke upphörde, om också personerna växlade, förrän ett lyckligt resultat var uppnådt.*

Med anledning af den jubelfest, som år 1817 firades i Finland, likasom i andra lutherska länder, till minne af den lutherska reformationens framträdande för 300 år sedan, nedsattes fyra särskilda kommittéer med uppdrag att behandla vissa ärenden af djup betydelse för den finska kyrkans vidare utveckling. I reskript af den 14 augusti 1817 till domkapitlet i Åbo säges, att Hans Kejserliga Majestät velat tillåta, «det icke allenast Kyrkoordningen af år 1686 må öfverses, utan äfven de nu bruklige Katekeser och vid allmänna gudstjänsten nyttjade Psalm- och Handböcker omarbetas;» hvarjämte domkapitlet anbefalldes att ofördröjligen och sist inom medlet af nästinstundande oktober månad inkomma med förslag på sakkunnige män, som kunde tillförordnas att utgöra de särskilda kommissioner, hvilka hade att omarbeta och förbättra merberörda böcker. Sedan domkapitlet afgifvit det infordrade förslaget, utfärdades af senaten i Hans Kejserliga Majestäts Höga namn en ny skrifvelse, dagtecknad «Åbo å andra dagen af den till åminnelse af Lutherska kyrkoreformationen firade jubelfesten den 1 november 1817». Detta nådiga reskripts inledningsord äro väl förtjänta att anföras i detta sammanhang, karaktäristiska som de äro för den anda, som då gjorde sig gällande. Skrifvelsen begynner med följande högsinta uttalande: «Då

---

* Denna afhandling stöder sig på i tryck utkomna officiella handlingar, broschyrer rörande psalmboksfrågan, uppsatser i tidskrifter och tidningar, korteligen: så godt som all den litteratur, som under psalmboksarbetets fortgång sett dagen i vårt land. Däremot hafva efterforskningar i Åbo domkapitels arkiv lämnat ringa vinst, emedan protokoll och andra aktstycken, särskildt från de tidigare kommittéernas verksamhet, äro förkomna, och okändt är, hvar de hamnat. Många värdefulla bidrag hafva dessutom erhållits från J. E. Strömborgs Biografiska anteckningar om Johan Ludvig Runeberg och Eliel Aspelins utförliga monografi öfver Lars Stenbäck (särskildt Stenbäcks bref till sin hustru under kommittéarbetet i Åbo).

Nyligen har till Svenska litteratursällskapet af fröken Ida Strömborg förärats i handskrift «Om J. L. Runebergs psalmer ur J. E. Strömborgs dagböcker» samt «Afskrift af J. E. Strömborgs ett anteckningshäfte, innehållande en jämförande granskning af J. L. Runebergs psalmer och psalmbokskommitténs af år 1868 ändringar af dem jämte Runebergs därom uttalade anmärkningar», hvilka intressanta handlingar jag kort före det denna uppsats öfverlämnades till tryck varit i tillfälle att taga del af. Äfven har jag tillgodogjort mig hvad i Runebergs hem i Borgå stått att finna.

vi alltid ansett tanke- och samvetsfriheten för en af mänsklighetens dyrbaraste rättigheter, och förty, ej mindre af böjelse än plikt, lämnat Våre, till åtskilliga religioner sig bekännande, trogne undersåtare en obehindrad utöfning af sine fäders tro, hafva Vi icke allenast velat tilllåta Finlands invånare af evangelisk-lutherska bekännelsen att, medelst nu påstående jubelfests firande, tacksamt erinra sig Försynens dem bevista välgärningar genom den upplysning och samvetsfrihet, som af lutherska kyrko-reformationen dem tillflutit, utan ock med välbehag erfarit vederbörandes omtanke att, förmedelst öfverseende och förbättrande af de för längre tid tillbaka till allmänt nyttjande i församlingarne antagne, men nu mera i vissa omständigheter föråldrade religionsböcker, i öfverensstämmelse med senare tiders vunna upplysning, söka befrämja hvad till väckande och underhållande af en sann andakt och skälig gudstjänst lända kan». I nämnda skrifvelse bestämdes vidare, att de tre kommittéerna* skulle sammanträda i Åbo stad, enhvar med biskopen i Åbo stift såsom ordförande. Dess ledamöter skulle utgöras af två slag, dels «på stället arbetande och i öfverläggningarne ständigt deltagande», dels sådana från landsorten, af hvilka man endast väntade att de «med sina skriftliga anmärkningar och förslag» skulle «göra sin erfarenhet och sina kunskaper för det åsyftade ändamålet gagneliga». Till medlemmar af den i Åbo arbetande psalmbokskommittén utsågos teologie professorerne *Jacob Bonsdorff* och *Henric Snellman,* eloquentiæ professorn *Johan Fredric Wallenius,* kyrkoherden i Töfsala prosten *Elias Lagus* och akademie adjunkten *Gustaf Renvall.* Till ledamöter af den andra gruppen, så vidt det gällde psalmboken, kallades förutom biskopen i Borgå stift (då *Magnus Jacob Alopæus*), lektorn vid Borgå gymnasium *Joachim Adolf Cleve* samt kyrkoherdarne i Ilomants prosten *Johan Molander,* i Jockas prosten *Mathias Gottlund* och i Keuru prosten *Erland Rosenback.* Tillika uppmanades kommittéerna att enhvar för sig uppgöra en viss arbetsordning «att samtliga ledamöter meddelas», och slutligen uttalades «till samtlige nu tillförordnade kommittéer det nådiga förtroende, att de, med sitt kända nit för Guds ära och hans församlings bästa, det dem uppdragna arbetet, så fort dess vikt och grannlagenhet medgifva, till slut bringa».

* Beträffande kommittén för utarbetande af förslag till ny kyrkoordning lämnades närmare föreskrifter i en särskild skrifvelse af den 24 januari 1818.

Den 12 februari 1818 sammanträdde alla de fyra kommittéerna till gemensamt möte i Åbo under ärkebiskop *Jacob Tengströms* ordförandeskap. I ett längre andragande uttalade sig ordföranden om de grundprinciper, hvilka syntes honom böra fasthållas vid utförande af det förestående arbetet. Med upplyst frisinthet motiverade han nödvändigheten af reformers vidtagande, hvarvid han icke heller underlät att betona det af uppenbarelsens ljus handledda förnuftets rätt att göra sig gällande «ej mindre vid undersökningen och pröfningen af våra trosläror och lämpligaste sättet att uttrycka och föreställa dem, än vid forskningen inom området af våra öfriga kunskapsstycken». «Hvilken upplyst och redlig protestant, öfver hvilken Luthers anda än i dag hvilar, yttrade han, skulle väl kunna eller vilja tveka om Jesu församlings fortfarande rättighet, jag borde säga plikt, att under en än i våra dagar nitiskt och med framgång fortsatt bibelforskning, under vetenskapernas jämna fortskridande till allt större höjd och fullkomlighet, och under en däraf härrörande högre och allmännare religionsupplysning, sträcka frukterna och följderna däraf till förbättrande äfven af menighetens undervisning och handledning på kristendomens väg till utbredande af mer andakt och lif i vår utvärtes gudsdyrkan och ändtligen äfven till införande af en för våra tider bättre afpassad ordning i våra kyrkoärenders vård, då i alla dessa afseenden på mer än 100 år inga nya hufvudsakliga åtgärder blifvit hos oss vidtagna». Men å andra sidan gaf ordföranden äfven uttryck åt en sund konservatism, som var angelägen om att undvika allt, som på minsta sätt kunde stöta folkets religiösa känsla eller den fäderneärfda vördnaden för det gamla och bestående, som han så väl visste att förefanns hos de djupa lagren inom församlingarna. «Tagom oss därjämte till vara, utropade han, att ej med våra förbättringsförsök hasta fram om tidehvarfvets verkliga behof; att ej åt en förfinad smak uppoffra andaktens enkla men varma och kärnrika uttryck; att bibehålla af det gamla allt hvad utan anstötlighet och missförstånd bibehållas kan, och att, så vidt sig möjligen göra låter, kläda det nya vi därtill foge i forntidens enkla, kraftiga och högtidliga bibelspråk; så att våra omarbetningar dymedelst måga liksom sammansmälta till ett enstämmigt helt, samt våra svagare medbröder således föga märka skillnaden emellan hvad dem frångått och hvad de därför i ersättning bekommit».

Redan följande dag eller den 13 februari sammanträdde den särskilda psalmbokskommittén under Tengströms ordförandeskap för att öfverenskomma om arbetsordningen och gripa verket an. Af kommitténs medlemmar voro alla tillstädes utom akademie adjunkten Renvall, som af sjukdom var förhindrad. I det diktamen, som ärkebiskopen afgaf till protokollet, redogjorde han för de principer, hvilka enligt hans uppfattning borde följas vid arbetets bedrifvande vid utarbetande af såväl den svenska som den finska psalmboken. Hvad den förstnämnda beträffar, föreslog Tengström, att det Wallinska psalmboksförslaget af år 1816, innefattande 500 psalmer, hvilket förslag då ännu icke var antaget af kyrkan i Sverige, skulle läggas till grund för arbetet i kommittén. Dock förmenade han, att bland de i det Wallinska förslaget intagna nya psalmerna funnos flere, som, «ehuruväl af sant poetiskt värde och äfven verkligen uppbyggeliga för det mer bildade religiösa sinnet, dock äro både till tankar och ordasätt utöfver vår menighets fattningsgåfva, som fordrar sånger, lämpade i allo äfven efter de enfaldigaste begrepp, och således tjänliga att genom sitt lättfattliga innehåll och sina otvungna uttryck väcka och underhålla andakt hos så lägre som högre folkklasser». «En och annan lofsång i högre ton» kunde dock bibehållas, «för att vid vissa i församlingen inträffande högtidliga tillfällen afsjungas». Från den gamla psalmboken skulle naturligtvis flere psalmer bibehållas antingen sådana de voro eller omarbetade. Ett och annat språkfel eller ock fel mot metern och rimmet, menade ordföranden, betydde intet, då psalmen i det hela var vacker och uppbyggelig. Själfva det åldriga och enkla i uttrycket hade något så emfatiskt och högtidligt uti sig, att han för ingen del ville hafva det kraftiga och hjärtliga däraf bortbytt mot en väl korrektare men i sig själf svagare och kallare diktion. De gamla godkända psalmerna borde flyttas under någon af de sju i Wallins förslag uppgifna hufvudafdelningar, dit de lämpligast kunde anses höra (Tengström tänkte sig alltså att äfven den Wallinska *uppställningen* af psalmerna skulle följas), och strax efter hvar och en sådan gammal oförändradt bibehållen psalm skulle under nästföljande nummer tillsättas en väl träffad omarbetning däraf. Detta borde ske, ej för att psalmen genast offentligen skulle sjungas, «utan för att efter hand genom oftare upprepad enskild genomläsning blifva våra medkristne, och särdeles de yngre ibland dem, väl

kände, hvarefter de framdeles kunna, sedan de blifvit allmännare bekante, äfven i kyrkan nyttjas ömsom med de gamle psalmerne». Slutligen hoppades ordföranden att äfven goda originaler och öfversättningar af inhemska författare vore att påräkna.

Det var icke att undra det ordförandens ofvan antydda förslag väckte opposition. Både Wallenius och Bonsdorff framhöllo med eftertryck, att icke det Wallinska psalmboksförslaget borde läggas till grund för arbetet, utan den gamla psalmboken, hvilken det nu tillhörde att revidera eller omarbeta. Hvad åter uppställningen af psalmerna beträffar, borde man ej heller låta sig bindas af den Wallinska; rättast vore att uppskjuta bestämmandet af huru psalmerna skulle ordnas till längre fram, då arbetet kommit i gång och ett visst material hunnit samlas. Särskildt uppträdde Bonsdorff emot förslaget att till hvarje bibehållen gammal psalm foga en omarbetning af densamma; äfven Snellman ansåg detta «vara mindre behöfligt och kanske äfven mindre rådligt». Wallenius förmenade att ett afgörande i denna sak icke hörde «till de ämnen, som tarfva att i den preliminära arbetsplanen intagas».

Kommitténs beslut i nu berörda frågor blef, att «hvar och en när- eller frånvarande ledamot må vid förevarande psalmboksrevision följa i hufvudsaken och liksom på försök den nu därtill utstakade plan, men dock ej anse sig däraf så bunden, att han ju icke efter skäl och öfvertygelse må därvid kunna vidtaga en annan, intill dess erfarenheten omsider hunnit lära, hvilket arbetssätt må blifva det bästa och lämpligaste». Att än framgent ordagrant vilja bibehålla ett större eller mindre antal af de gamla psalmerna, ansågs väl i flere afseenden betänkligt, men som de af ordföranden anförda skäl icke desto mindre förtjänade att närmare eftersinnas, ty beslöts att låta åtgärden äfven härutinnan tills vidare ankomma på en närmare framtida öfverläggning och erfarenhet. Såsom synes sökte man, så vidt möjligt, taga hänsyn till de hvarandra motsatta uttalandena, i följd hvaraf beslutet blef icke så litet sväfvande och obestämdt.

Nu berörda förhandlingar vittna om icke ringa intresse och en öfver hufvud riktig syn på hvad som principiellt borde iakttagas vid utförande af den förelagda uppgiften. Men åren förgingo utan att något resultat af arbetet, såvidt det gällde den svenska psalmboken, visade sig. Däremot insändes flere finska psalmförslag till kommittén, hvilka

jämte tidigare förefintliga finska psalmer ordnades och bearbetades af Tengström, som dock icke före sin 1832 timade död hann utgifva dem i tryck; detta skedde först år 1836 genom Renvalls försorg. Denna materialsamling af finska psalmer utgör det enda synliga resultatet af kommitténs arbete. Emellertid tyckes man vid denna tid ännu ej uppgifvit hoppet att snarligen erhålla en ny svensk psalmbok, såvida man i detta afseende får sluta något af en år 1837 till Åbo Underrättelser (n:o 73) insänd artikel, i hvilken den Wallinska psalmboken af år 1819 högeligen prisas och en antydan göres att genom psalmbokskommitténs nitiska försorg «de svenska församlingarna i Finland snart torde på ett renare och tidehvarfvet värdigare språk få i helgedomen frambära sitt lof inför Gud».* Men några år därefter fanns icke mera i lifvet en enda medlem af den ursprungliga kommittén. Och då man under den följande tiden undantagsvis i pressen möter något uttalande i psalmboksfrågan, gäller detta en jämförelse mellan den gamla psalmboken och den nya svenska (Wallinska).**

Men hvad var orsaken att af kommittén intet tillgjordes med hänsyn till den svenska psalmboken? Måhända medverkade den omständigheten, att man icke lyckats åstadkomma en fast arbetsordning, genom hvilken åt enhvar medlem skulle lämnats en bestämd uppgift att utföra. Från svenskspråkigt håll tyckas icke heller några psalmförslag hafva influtit, som skulle sporrat intresset och eggat till arbete på uppgiftens lösande. Alltnog: arbetet på en svensk psalmbok hade afstannat i sin första början.

* * *

Frågan om en ny svensk psalmbok måste förr eller senare upptagas, ty behofvet däraf var för länge sedan konstateradt. Och den 25 april 1853 utfärdade senaten kallelsebref till åtskilliga personer att inträda som medlemmar i de gamla kommittéerna af år 1817, hvar-

* Artikeln, som är undertecknad S—n, har öfverskriften: Erinringar vid en ny eller omarbetad Svensk Psalmbok för Finland.

** Åren 1849 och 1850 påträffas i Helsingfors tidningar och Borgå tidning några kortare uttalanden, än till förmån för den gamla psalmboken, än för Wallinska. Därmed sammanhänger en mindre broschyr, som sistnämnda år utkom med titeln: Genmäle i frågan om Svenska Psalm- och Handböckerna af G. M. W(ænerber)g, i hvilken försöken att få den Wallinska psalmboken hos oss införd tillbakavisas.

igenom dessa åter upplifvades. Med ärkebiskop *Edvard Bergenheim* som ordförande kom sålunda psalmbokskommittén att utgöras af de tvenne andra biskoparne *Carl Gustaf Ottelin* och *Robert Valentin Frosterus* samt *Johan Ludvig Runeberg*, *Lars Stenbäck*, då för tiden rektor i Vasa, och professorn *Bengt Olof Lille*. I kallelsebrefvet talas visserligen om «granskningen af i Storfurstendömet Finland nu brukliga svenska och finska psalmboken»; men faktiskt nedsattes någon tid härefter en särskild kommitté för den finska psalmboken.

I augusti månad vände sig Stenbäck i bref till ärkebiskopen för att närmare höra sig före beträffande det förestående arbetet, tillika uttalande sina tankar i saken. «Jag anser det omöjligt, skrifver han, att denna splittrade och andligt vanmäktiga tid skulle kunna producera någonting värdigt och varaktigt för kyrkan i psalmboksväg, om den ville därvid göra anspråk på originalitet och egen skapande förmåga; ty därtill skulle fordras ett lefvande kristligt och kyrkligt medvetande icke blott hos den enskilde, utan ock hos kyrkan, som kunde uppbära och genomtränga det förra». Under påpekande af «den rika och härliga skatt, som vår kyrka, framför alla andra, äger från sina lifaktigare och kraftfullare tider», säger han, att det fallit honom in «att försöka göra ett urval af dessa gamla psalmer och kyrkosånger samt återgifva dem, så godt som möjligt är, med bibehållande af originalens anda och kraft». Sålunda trodde han, att det kunde blifva möjligt «att åstadkomma någonting icke alldeles värdelöst», och han kände sig villig att gripa verket an, om också «med stor beklämning». Att psalmbokskommittén i Stenbäck erhållit en ledamot, af hvilken mycket var att vänta, låg för öppen dag. Men antagligen kunde Stenbäck, när han skref detta bref till ärkebiskopen, icke föreställa sig, att Runebergs insats i psalmboksarbetet skulle blifva så betydande, som detsamma sedan faktiskt blef, — blef med Stenbäcks fulla godkännande.

I ämbetsmemorial af den 17 september vände sig psalmbokskommitténs ordförande till dess ledamöter med anhållan om uttalanden beträffande vissa frågor, som stodo i sammanhang med det kommittén förelagda arbetet. Detta memorial åtföljdes af ett nådigt reskript (i afskrift), som bland annat innehöll en af senaten fastställd för de skilda kommittéerna gemensam arbetsordning. Det förefaller, som om styrelsen skulle ansett orsaken till att kommittéerna af år 1817 icke

mäktat åstadkomma några nämnvärda resultat åtminstone delvis vara bristen på en fast arbetsordning. I ärkebiskopens memorial konstateras till först, att kommittén beträffande den svenska psalmboken icke tillgjort någonting vidare än hvad som framgår af ofvan relaterade protokoller från år 1818. Därefter framställas till ledamöternas besvarande följande tre frågor: 1:o) huruvida kommittén redan under instundande februari månad kunde sammanträda för att fastställa de grunder, som borde följas vid utarbetande af förslag till nya psalmböcker samt utse män att ombesörja deras redaktion; 2:o) om det ej vore ändamålsenligt att så inrätta de nya psalmböckerna, att de kunde i allo vid sidan af de gamla begagnas, hvarvid det således finge bero på enhvars fria behag att vid den offentliga gudstjänsten bruka den ena eller andra, — detta «till förekommande af de förvecklingar och betänkliga oredor, som en allmän föreskrift angående en ny psalmboks införande och ovillkorliga begagnande äfven hos oss skulle framkalla;» samt 3:o) om det icke vore tjänligt att, med iakttagande af den gamla nummerföljden, antingen ordagrant eller med möjligast lätta öfverarbetning bibehålla så många som möjligt af de äldre psalmerna och utesluta endast de obestridligt andefattiga, innehållslösa eller i annat hänseende olämpliga, men att åter vid dessas ersättande söka så vidt möjligt åstadkomma likhet såväl i versmått och längd som äfven i den nya psalmens hufvudtanke, — allt detta för att tvenne psalmböckers tillvaro i församlingen så litet som möjligt må föranleda någon störing eller hos den svage väcka oro och bekymmer om skedd ändring af det kära häfdvunna. Under erkännande af svårigheterna vid författande af psalmer utaf sistanförda slag och icke underkännande «det smärtsamma obehag, hvilket en frisinnad poetisk ande uti sin verksamhet måste erfara under tvånget af ifrågavarande för sin trivialitet måhända mest besvärande band», trodde sig ordföranden dock vara «oberättigad att betvifla möjligheten af berörda svårigheters lyckliga besegrande, därest kommittén anser giltiga skäl förefinnas att på uppgifvet sätt begränsa sina tillgöranden».

I sitt svar på detta memorial* godkänner Runeberg den af ärkebiskopen föreslagna tiden för psalmbokskommitténs sammanträde. Äfven

* Svaret finnes intaget bland Runebergs Efterlämnade skrifter, men orätt hänfördt till år 1856; bör själffallet vara 1853.

i andra afseenden godkänner han de af ordföranden gjorda uttalandena. Sålunda skrifver han: «Vidare är jag äfvenså i allo af den öfvertygelse, att svårigheterna vid de blifvande nya psalmböckernas införande i våra församlingar bäst och lättast blifva afböjda, om de gamla psalmernas icke blott anda och kärna, utan äfven uttryckssätt, form och nummerföljd så mycket som möjligt bibehållas, hvarvid önskligt vore att, till och med vid uteslutningar af mindre uppbyggeliga äldre psalmer, de nya kunde bringas till en åtminstone yttre likhet med dessa, om också af själfva innehållet föga eller intet vore lämpligt att upptagas. Då emellertid ändringar af så väsentlig art endast lära träffa sådana psalmer, som sällan och aldrig vid den allmänna gudstjänsten begagnas, torde genom dem den verkliga fromhetens fordringar icke finna sig svikna». Ytterligare tillägger Runeberg: «Då man, vid jämförelse mellan de äldre och nyare bearbetningarna af den gamla psalmboken, icke undgår att finna huru mycket de senare äfven utan alltför stora afvikelser vunnit, är det med Guds bistånd att hoppas att äfven genom kommitténs bemödanden, oaktadt alla mötande svårigheter, någon vinst kan tillskyndas våra kyrkosånger, särdeles om dess tillgöranden ledas af den varsamhet, som Tit. med så stort skäl förordar». — Äfven Stenbäck var i sitt svar till ärkebiskopen af den uppfattningen, att den gamla anordningen och nummerföljden borde bibehållas. De i svenska psalmboken förekommande gamla goda psalmerna af Spegel, Svedberg m. fl. borde, enligt hans mening, underkastas möjligast minsta förändringar, men däremot öfversättningarna från tyskan med lätt hand rättas och göras trognare, samt slutligen en mängd värdelösa, sällan eller aldrig begagnade psalmer ersättas med nya.

Såsom af ofvanstående framgår, kunde man vara förvissad om, att kommittén i sitt arbete skulle iakttaga all möjlig varsamhet och på intet sätt vilja påtvinga någon en psalmbok, som genom införda nyheter af ett eller annat slag komme att oroa enkla och enfaldiga sinnen, hvilka i kärlek vuxit fast vid det gamla och bestående. Det var en konservatism, som icke öfverträffades af den tidigare kommitténs, men som tog sakerna på ett betydligt mera praktiskt sätt, än åtminstone ordföranden inom denna kommitté ursprungligen hade gjort.

Till den 10 februari 1854 voro alla de fyra kommittéerna sammankallade till Åbo, och inom psalmbokskommittén uppgjordes grunderna

för det arbete, som nu skulle vidtaga. I bref till v. Beskow af den 1 maj 1854 berättar Runeberg om detta möte. «Det var ett helt kyrkomöte», skrifver han. «Landets tre biskopar deltogo i alla kommittéerna, ärkebiskopen presiderade. Grunderna inom psalmafdelningen voro snart nog lagda, men utförandet ger möda». Vidare skrifver han i samma bref: «Arbetande ledamöter för den tillärnade nya psalmboken äro prof. Lille, rektor Stenbäck och jag. Vi hafva åtagit oss att hvar för sig utarbeta ett fullständigt förslag, hvarefter allt kommer att underställas kommitténs in pleno granskning. Hvad resultatet blir af allt detta och huruvida någon vinst härigenom kan tillskyndas vår kyrkosång är ovisst; säkert är att arbete ger det oss fullt opp». Att grundpriciperna icke skulle blifva andra än de som tidigare uttalats i korrespondensen mellan ordföranden och ledamöterna, är utan vidare klart. Och inom två år tänkte man sig att arbetet skulle utföras.

Länge varade icke besöket i Åbo; i slutet af februari var Runeberg redan i Borgå och tyckes omedelbart med stor energi hafva gripit verket an. All annan poetisk produktion — han var som bäst sysselsatt med författande af nya «Sägner» — fick för en tid hvila för denna uppgift, som blifvit honom pålagd, men som ju längre det led allt mera tillvann sig hans stora och varma intresse. Under somrarna ansåg han sig dock hafva rättighet till hvila äfven från diktande af psalmer, likasom från hvarje annan diktning.

Från det redan nämnda och några följande bref af Runeberg till v. Beskow erhåller man en och annan intressant uppgift beträffande arbetets fortgång äfvensom Runebergs uppfattning af detsamma. Följande den fastställda planen, försökte han «att med så få ändringar som möjligt bearbeta de gamla psalmerna efter språkets nuvarande fordringar». Den Wallinska psalmboken var härvid «en ypperlig hjälp, dock måste, för dess mera pretiösa uttryckssätt på åtskilliga ställen, betydligare afvikelser göras äfven från den;» dessutom ingingo i denna psalmbok bearbetningar af blott vid pass 200 gamla psalmer, medan enligt kommitténs bestämning öfver 300 borde bibehållas, hvartill ytterligare skulle komma ungefär 100 nya psalmer. Beträffande dessa senare psalmer ansåg Runeberg, att icke heller många af de Wallinska psalmerna kunde för ändamålet användas, särdeles som enligt kommitténs beslut de gamla psalmernas både nummerföljd och meter borde iakt-

tagas. Med sådan raskhet skred arbetet framåt, att Runeberg den 1 maj 1855 hade kommit till den 224:de psalmen; och till påsken följande år (påskdagen inföll år 1856 den 23 mars) hade han sitt förslag färdigt.

Arbetet kostade Runeberg icke ringa möda. «Dag ut och dag in» var han fängslad vid detsamma. «I förra hälften» hade han «mycket bråk med åtskilliga partier, såsom t. ex. Davids psalmer och psalmerna öfver några söndags-evangelier, hvilka senare måste snart sagdt alla ersättas med helt nya öfver samma texter». Han blef dock säkerligen ganska snart medveten om att han skulle lyckas föra verket till slut inom behörig tid; men å andra sidan var han länge tveksam, huruvida det han åstadkommit skulle till sin inre halt blifva fullt dugande för sitt ändamål. I detta afseende «anfäktades» han «af en osäkerhet», som han förut icke erfarit vid sin diktning. Härom säger han själf: «Stundom repar jag mod och tänker: det bär sig ju skäligt; en annan gång tycker jag att alltsammans är förfeladt, skralt och matt. Hvad som uppehåller mitt lynne vid allt detta är hoppet, att ändå en eller annan psalm kan utfalla lyckligare och aktas värdig att bli upptagen i andaktens tjänst».

Kommitténs beslut var, att hvar och en af de tre medlemmarna skulle utarbeta ett fullständigt förslag, hvarefter allt skulle underställas kommitténs in pleno granskning. Runebergs medarbetare tyckas dock under arbetets fortgång hafva klagat öfver «att andra bestyr hindrat dem från att hinna framåt». Och ett faktum är, att, när kommittén ånyo sammanträdde till granskning, endast *ett* fullständigt förslag, det af Runeberg utarbetade, förelåg, om också de andra kunde framlämna månget värdefullt bidrag. Måhända hade Stenbäck och Lille redan vid kommitténs sammanträden år 1854 fått klart för sig, hvad de af Runeberg hade att vänta för åstadkommande af en ny psalmbok. Antagligen hade denne, omedelbart efter emottagandet af kallelsen att inträda i psalmbokskommittén, känt sig manad att närmare tänka sig in i saken och redan nu i någon mån pröfva sina krafter. Vid mötet i Åbo framstod han i följd häraf såsom den, hvilken var väl rustad för uppdragets utförande, men därjämte såsom den hvilken egde ett varmt och lefvande intresse — något som man kanske på förhand icke varit så viss om. Det var alltså icke under, om hos de två andra kommittémedlemmarna den tanken skulle vaknat beträffande Runeberg och den till-

ärnade psalmboken: *ille faciet.* Och förhölle det sig på nu antydda sätt, förstår man lätt, huru Stenbäck och Lille, «hindrade af andra bestyr», med jämnmod buro fataliteten «att icke hinna framåt», detta så mycket mer som de säkerligen höllos underkunniga om hvad Runeberg under tidens fortgång producerade.*

Det af Runeberg utarbetade förslaget insände han, affattadt i fyra häften, till kommitténs ordförande, ärkebiskop Bergenheim, hvilken i slutet af år 1856 öfversände åt enhvar af kommitténs öfriga ledamöter (Ottelin, Frosterus, Stenbäck, numera kyrkoherde i Storkyro, och Lille) ett häfte för att af dem underkastas en förberedande granskning.

Under senare hälften af februari 1857 sammanträdde psalmbokskommittén i Åbo till granskning af förslaget, hvilket granskningsarbete upptog 3 à 4 veckor. Troget hade Runeberg fasthållit vid de tidigare uppställda principerna. Endast undantagsvis hade en utdömd psalms versmått icke blifvit följdt uti den i stället föreslagna psalmen utan i utbyte begagnats någon annan känd och kär melodi. Detta förfarande skulle, hoppades Runeberg, icke förorsaka någon oreda, utan snarare lända till fördel, «såvida de sålunda behandlade numren därigenom fått en bekantare och vackrare ton än förut».

Förnämligast af Runebergs och Stenbäcks bref till deras hustrur äfvensom af ett den förres bref till von Beskow erhåller man en inblick i kommitténs sätt att utföra sitt ömtåliga granskningsarbete likasom också en uppfattning om den anda, som inom densamma gjorde sig gällande.

Från tidigt på morgonen till sent på aftonen fortgick arbetet. Tyngdpunkten var förlagd till den ingående, minutiösa granskning, som på eftermiddagarna utfördes af Runeberg, Stenbäck och Lille gemensamt. «Du kan föreställa Dig hvad tid och krafter måste åtgå till att öfverväga hvartenda uttryck och, i händelse det underkännes, välja ett annat», skrifver Runeberg till sin hustru. Och beträffande samma granskning meddelar han v. Beskow följande: «Mitt ingifna psalmförslag genomgicks af oss sålunda rad för rad och ord för ord, vägdes,

* Enligt E. Aspelin öfverenskoms vid sammanträdet i Åbo 1854 beträffande själfva arbetets utförande, «att Runeberg skulle först utarbeta ett förslag till ny redaktion af gamla psalmbokens samtliga 413 psalmer, och skulle detta sedan gemensamt granskas» — hvilket dock står i strid med bestämda uttalanden af Runeberg i brefven till v. Beskow.

klipptes, fylldes och jämkades med en sorgfällighet, som skonade hvarken person eller möda. Hvarje uttryck, som icke ansågs hålla prof, förkastades utan krus, och ett nytt antogs på förslag af än den ene än den andre, karl den som först fick ett bättre framkläckt». Stenbäck talar äfven om «den otroliga möda» som arbetet kostade dem. Och han tillägger: «i synnerhet för mig, som går med all möjlig noggrannhet igenom allt, först enskildt på egen hand och därvid måste med mycket bråk och bekymmer tänka ut något att sätta i stället för hvad jag önskar få ändradt». — — «Sedan jag för mig själf funderat, gå Runeberg och Lille och jag med all uppmärksamhet igenom detsamma, hvarvid vi ändra och omskrifva i manuskriptet och stundom råka i ganska heta debatter». Detta enskilda granskningsarbete, hvarom Stenbäck talar, hade Runeberg undangjort i Borgå genom utarbetande af sitt förslag, men utan tvifvel hade han äfven här att utföra «enskildt» arbete, om han också icke särskildt talar därom. Måhända egnades de tidigare morgontimmarna häråt. För öfrigt var förmiddagen från kl. 10 till kl. 2 upptagen af sammanträden in pleno, hvilka höllos på konsistorium. Hvad som på eftermiddagarna blifvit genomgånget och rättadt föredrogs nu inför biskoparna, hvilka enligt Stenbäck vanligen gjorde «inga eller högst intetsägande anmärkningar». Dessa allmänna sessioner kallar äfven Runeberg «en lek» i jämförelse med eftermiddags-granskningarna, och han säger, att de sålunda förberedda «sakerna» sedan alltid voro «lyckliga nog att få emottaga biskoparnas välsignelse utan afprutningar och inpass». Från dessa sammanträden ansåg sig Stenbäck ofta kunna absentera för att mera ostördt få egna sig åt sin enskilda granskning.

I sitt första bref till sin hustru skrifver Runeberg: «Betydligare ändringar i mitt förslag tyckas icke komma i fråga». Och i ett följande bref, då man redan genomgått 270 psalmer, säger han: «Mina originaler hafva hittills sluppit så oplockade, att de icke behöft mista en enda fjäder, och tyckas vara ganska väl tålda». Det var egentligen de ur Nya svenska psalmboken föreslagna psalmerna som voro «syndabockarna». Därnäst gällde det några gamla psalmer, hvilka både Stenbäck och Lille ville «saxa om obarmhärtigare» än Runeberg. Med rundlig hand och uppriktigt hjärta utdelar Runeberg i sina bref det största erkännande åt sina medarbetare, i synnerhet åt Lille. Så skrifver

han till sin hustru: «Jag är mina medhjälpare största tack skyldig för det deltagande och den ansträngda uppmärksamhet, hvarmed de följa mitt förslag till minsta prick, äfvensom för många förbättringar af enskilda ord och uttryckssätt, ja hela verser, hvilka förbättringar dels inflyttats från Lilles bearbetningar i mina, dels under själfva revisionen påhittats än af den ena än af den andra bland oss». Och i brefvet till v. Beskow ger han uttryck åt samma tacksamhetskänsla för «de många förbättringar» hans förslag genom medarbetarene vunnit. Särskildt känner han sig tackskyldig Lille «för de lån han med största själfuppoffring tillät mig göra ur hans bearbetningar af de gamla psalmerna, så ofta ett ord, en mening af honom syntes mig bättre lyckad än den motsvarande af mig». «På detta sätt, tillägger Runeberg, fick jag fritt suga honung ur hans blommor och rikta min kupa, utan att något annat intyg däröfver finnes, än mitt till kommittén inlämnade psalmbokskoncept med de ändringar däri, som med hans stil äro gjorda».*

De «heta debatter», om hvilka Stenbäck talar, tyckas icke hafva varit så farliga. Att meningarna bröto sig mot hvarandra, stundom kanske ganska skarpt, ligger i sakens natur. Men däraf framkallades ingen bitterhet i sinnena; under hela arbetet rådde det allra bästa samförstånd mellan kommitténs medlemmar. Runebergs ofvan anförda uttryck af tacksamhet vittna redan därom. Men än tydligare framgår detta, då han skrifver till v. Beskow: «En ovärderlig lycka och glädje för oss under allt tråk var, att vi alla tre voro hjärtans vänner från ungdomstiden och, fast jag själf säger det, hvarken otåliga eller fåfänga. Däraf kom också att, det stränga nagelfarandet oaktadt, icke minsta moln af osämja, ingen skymt af vanlig författare-ömtålighet kylde den solvarma friden under vårt arbete, och att minnet af denna tid nu kan vara oss outsägligt kärt». Till och med Stenbäck talar om, huru «trefligt» de hafva det tillsammans.

Med arbetet och dess resultat voro alla nöjda. En enda gång förnimmes en ton af annat slag från Stenbäcks läppar. Sålunda skrifver han från Åbo till sin hustru, att han, när han i förslaget kom till botpsalmerna och sådana psalmer, där det inre kristliga lifvet uttalar och

* Tyvärr är äfven detta psalmbokskoncept förkommet, men i Borgå lycei bibliotek finnes förvaradt, såsom en gåfva af Runeberg, hans ursprungliga koncept, hvaraf det till kommittén inlämnade utgjorde en afskrift.

utgjuter sig, föll i förtviflan, så att han på en hel dag kunde göra nästan ingenting. Och han tillägger: «Sådant räcker Runebergs poesi icke till; i stället för utgjutelser af ett hjärta, där gudsfruktan och kärlek lefver, har han merendels utvärtes reflexion, poetiskt utmärkt vacker, men ingen psalm». Dock lugnade sig Stenbäck snart, när man beslöt sig för att bibehålla de flesta gamla psalmer af detta slag, Och med glädje i hjärtat uttalar han sin fasta förhoppning, «att vi kunna få en psalmbok, som dock billigtvis icke skall kunna kallas dålig eller ovärdig att begagnas af hvem som helst». Dessa uttalanden af Stenbäck förtjäna att jämföras med hvad Runeberg skrifver till sin hustru: «Själfvaste Stenbäck, som naturligtvis känner de frommas fordringar på det nogaste och är mån om att bortjämka allt, som kunde förefalla dem mindre smakligt, fröjdar sig öfver vårt arbete och påstår att ingen med fog bör kunna hafva något att klaga öfver i det åtminstone, som vi hittills medhunnit, och det utgör 270 psalmer.» «Bot-psalmerna» voro alltså då redan genomgångna och man höll på att sluta afdelningen: «Psalmer om ett kristligt lefverne». I grunden öfverensstämma ju äfven bådas uttalanden.

Om man betänker den olikhet i religiös uppfattning, som förefanns mellan Runeberg och Stenbäck och som framträdt i den bekanta polemiken tjugu år tidigare, borde man icke förvåna sig öfver om meningsskiljaktighet beträffande psalmernas innehåll yppat sig. Men åren och den vunna lifserfarenheten hade säkerligen i någon mån modifierat hvarderas uppfattning eller kanske hellre lärt dem bättre förstå hvarandra. Och det personliga umgänget mellan tvenne så upphöjda och i grunden fördomsfria andar måste göra sitt till. Dock skall den sällsporda enighet, i förening med den fullkomliga friheten från hvarje författare-fåfänga och författare-ömtålighet, som vid detta kommittéarbete gjorde sig gällande, städse utgöra föremål för kommande släktens beundran. Och denna beundran skall i främsta rummet skänkas Runeberg, detta icke blott med hänsyn till den insats, — utan jämförelse den mest betydande, — han nedlagt i arbetet, utan också med hänsyn till hela hans uppträdande i kommittén. Att den hjärtlige Lille hade sin stora förtjänst vid skapande af den varma anda, som hela tiden var rådande, kan man lätt föreställa sig.

Vackrare och sannare än någon annan har emellertid Runeberg själf karaktäriserat lifvet och andan inom kommittén, när han kort efter

återkomsten till Borgå skrifver till Lille: «Det var ett stort lif vi lefde där i små rum, artistiskt, hängifvet åt en ädel sak och fullt af vänskapens bästa skatter af förtrolighet och inbördes bistånd. Visst kan man säga, att det var möda och arbete, då det var som bäst, men att det ock var i bästa mening bra och värdt att lefvas är lika så visst».

Så skildes de åt, de tre vännerna; Runeberg och Stenbäck skulle aldrig mera återse hvarandra. Men minnet af denna deras samvaro följde dem genom lifvet, och det var ljus och värme i detta minne. Ett arbete, utfördt af dessa män och under förhållanden som ofvan antydts — det vore ett under, ifall ett sådant arbete icke vore godt, icke fyllde också mycket stora anspråk.

Nu återstod att befordra psalmboksförslaget till tryck. «Utan minsta tvekan eller invändning» tillerkändes Runeberg förlagsrätten.* Tillika bestämde kommittén, att arbetet, i en upplaga af 10,000 exemplar, borde vara färdigt till den jubelfest, som den 18 därpåföljande juni skulle firas med anledning af att 700 år förgått sedan kristendomen införts i Finland. Under sådana förhållanden måste tryckningen icke så litet påskyndas; men härvid hade Runeberg en god hjälp i Lille, så mycket mer som tryckningen skedde i Helsingfors. Och arbetet blef färdigt inom behörig tid — en vackrare gåfva hade den finska kyrkan icke kunnat erhålla till sin minnesfest.

Hos Runebergs vänner vaknade tanken att bereda honom en nationalbelöning. Ett aktiebolag bildades i syfte att af skalden tillösa sig förlagsrätten till första upplagan för Finland; det var alltså detta tillfälliga förlagsaktiebolag som utgaf psalmboken.** Och den 22 maj 1858 öfverlämnade J. V. Snellman i sin egenskap af ordförande för nämnda bolags bestyrelse åt Runeberg de insamlade medlen, uppgående till 18,000 rubel silfver. Denna summa, framhöll Snellman, var att betraktas icke såsom ett vanligt författarehonorarium, utan utgjorde en för skalden och nationen lika hedrande nationalgåfva. Runeberg tyckes hafva känt sig djupt gripen af denna nationens tacksamhet, och därvid riktades hans tanke uppåt till den värld, med hvilken han genom sitt

* I förslaget hade intagits 9 psalmer af Lille, nämligen 2 originaler och 7 bearbetningar, samt 5 psalmer af Stenbäck, alla bearbetningar af äldre psalmer.

** Då man icke inom behörig tid kunde förskaffa tillräckligt papper, blef upplagan endast 7,500 exemplar.

psalmboksarbete blifvit allt mera förtrogen. Kort efter nationalgåfvans emottagande skall han en gång hafva yttrat: «Vår Herre begagnar tvenne vägar att föra människorna till sig. Den ena gör han spak genom sin aga, den andra förödmjukar han genom sin öfverväldigande godhet». Efter en stund tillade han: «För mig har han användt den senare vägen».

* * *

De principer, hvilka kommittén följt vid utarbetande af sitt förslag, hafva redan i hufvudsak framgått af det föregående. Emellertid har kommittén själf närmare fixerat dem i sitt protokoll af den 16 mars 1857, hvarest i § 2 finnes upptaget det «förord», med hvilket man beslutit förse psalmboksförslaget. Och då jämväl dessa principer blifva föremål för den granskning, hvarom i det följande skall talas, är det skäl att här ytterligare framhålla dem enligt nämnda förord.

Kommittén utgår från det kända faktum, att den nya psalmboken i Sverige af år 1819 icke lyckats uttränga och fullt ersätta den gamla psalmboken och förmenar att orsaken därtill varit den, att man uteslutit för mycket «af den gamla psalmbokens goda, om ock till formen föråldrade, innehåll, och däri infört för mycket nytt, från den sistnämnda afvikande och för församlingen främmande». Tagande lärdom häraf har kommittén gjort till sin uppgift «att söka bibehålla så många som möjligt af de gamla, genom bruket kärvordna psalmerna, och att vid alla nödige befunna förändringar förfara med varsam och lätt hand». I öfverensstämmelse med ofvanstående har kommittén vidare uppställt för sig följande grundsatser: «att söka bevara den gamla psalmbokens anda, att, under nödigt afseende på rent och vårdadt språk, likväl icke utesluta föråldrade, men ännu välförstådda uttryck och ordformer, där det enkla och högtidliga eller hjärtliga och varma, som i dem ligger, genom utbyte med ett nyare, mera begagnadt ord, kunnat gå förloradt; samt att återgifva det lättfattliga innehållet, det enkla, osökta, folkmässiga uttryckssättet, som utgör ett obestridligt företräde hos den gamla svenska psalmboken». Ytterligare framhålles, att kommittén, «för att befordra möjligheten af den nya profpsalmbokens begagnande i bredd med den gamla», ansett nödigt, «ej blott att psalmernas antal i hvardera skulle blifva lika, utan ock att hvarje ur den gamla psalm-

boken upptagen psalm skulle igenfinnas under samma nummer i den nya; vidare att de nya original-psalmerna eller bearbetningarna af äldre, hvilka införas i de uteslutnas ställe, måtte, då möjligen ske kunnat, så till hufvudsakligt innehåll som versmått, med dessa öfverensstämma, samt slutligen att, så ofta en afvikelse från denna regel göres, dessa nya psalmer blefve försedda med en allmänt känd melodi, särskildt öfver hvarje angifven».

I reskript af den 23 mars 1857 lämnades allmänheten öppet att intill utgången af år 1860 till senaten ingifva befogade anmärkningar öfver psalmboksförslaget. På anhållan af domkapitlet i Borgå stift förlängdes genom reskript af den 11 februari 1861 preskriptionstiden till utgången af år 1862. Till senaten inlämnades äfven icke så få skriftliga anmärkningar, och flere granskningar framträdde i tryck såväl i tidningar och tidskrifter som i särskilda broschyrer.

Vaken som alltid tog *F. L. Schauman* till ordet redan i slutet af år 1857 i den af honom redigerade *Tidskrift för finska kyrkan**, ehuru den påbegynta granskningen afbröts i midten. Schauman sade sig dela den glädje, hvarmed psalmboksförslaget i landet blifvit emottaget, och då han nu skred till granskning af detsamma, gjorde han det «med känslan af den största pietet såväl för den store skald, som hufvudsakligast utarbetat detta förslag, som för hans bägge för saken lika insiktsfulle som nitiske medarbetare». Hvad de af kommittén följda principerna beträffar, gillade Schauman i allo sträfvandet att bibehålla så många som möjligt af de gamla psalmerna, att söka bevara den gamla psalmbokens anda likasom äfven dess enkla och folkmässiga uttryckssätt. Ja, han ansåg, att kommittén bort bibehålla än flere psalmer än den gjort (han nämnde sju sådana). I stället för de gamla psalmer, som varit nödvändiga att utesluta, hade Schauman önskat att företrädesvis bearbetningar af andra äldre psalmer intagits, ty därigenom hade den gamla andan mera *enhetligt* kunnat bibehållas. I de nya originalen ljöd en helt annan tonart än i de gamla, hvaraf i arbetet i dess helhet en viss dissonans framkallats. Härmed ville granskaren dock «för ingen del hafva uttalat något ogillande omdöme om innehållet af dessa nya psalmer». Fastmera var han «villig att erkänna det värde de öfver

---

* September—december-häftet 1857, april-häftet 1858.

hufvud taget äfven i detta afseende» egde. Beträffande bearbetningen af de gamla psalmerna yttrade han, att den blifvit utförd «med mästarhand». Men med stort eftertryck uppträdde Schauman emot kommitténs grundsats, att psalmernas antal i den nya psalmboken borde blifva detsamma som i den gamla och i allmänhet mot alla de anordningar, som voro betingade af önskan att båda psalmböckerna skulle kunna användas jämsides med hvarandra. «I kyrkan vid allmän gudstjänst må aldrig mer än *en* psalmbok begagnas». Genom ofvan antydda grundsats hade kommittén endast bundit händerna på sig, utan att befordra något som vore däraf förtjänt. Såsom synes var Schauman i *ett* afseende än mera konservativ än kommittén, medan han i ett *annat* afseende beskyllde kommittén att hafva gått för långt i konservatism. Skada blott, att den sakförståndige granskaren icke afslutade hvad han påbegynt, då hade man äfven fått närmare besked om hans uppfattning af de nya originalpsalmerna, om deras värde och plats i psalmboken.

Efter Schaumans uppträdande förgingo några år, innan nya granskningar sågo dagen. Det var egentligen med år 1861 granskningarnas tid begynte. I en särskild broschyr tog pastorn *J. H. Roos* till ordet.* Också han godkände i allo den af kommittén uppställda principen att så mycket som möjligt bibehålla de gamla kärvordna psalmerna samt söka bevara den gamla andan, men han bestred, att kommittén vid arbetets utförande fasthållit denna sin princip. Den gamla psalmbokens kristliga anda hade ej sällan gått förlorad vid förbättrandet af formen. I synnerhet klandrade Roos, att kommittén upptagit icke mindre än 60 psalmer, «mer än en sjunde del» af hela förslaget, från nya svenska psalmboken. «De nya psalmerna (det vill säga de från nya svenska psalmboken; många äro bearbetningar af äldre psalmer) vittna alla om sina författares stora skaldeförmåga, men flere bland dem äro, som kyrkosånger, af ett högst underhaltigt värde». Och vår församling ville «i sina uppbyggelse- och andaktssånger finna något mer än ett välklingande språk». Hon hade af sin gamla psalmbok «fått en renare smak, än att hon skulle låta sig hvarjehanda andefattiga och saltlösa grannlåter behaga». Hon skulle i många af de nya psalmerna «ej finna

* Anmärkningar vid «Förslag till Svensk Psalmbok för De Evangeliskt-Lutherska Församlingarne i Storfurstendömet Finland. Helsingfors 1857» af J. H. Roos. Åbo, J. W. Lillja, 1861. 40 sidor.

annat än missljud, så vackra och formsköna» de än voro. I likhet med Schauman uppträdde äfven Roos mot kommitténs begränsning af psalmernas antal till 413 och därmed sammanhängande åstundan att möjliggöra begagnandet af två psalmböcker samtidigt; antalet psalmer hade hellre bort förökas «med något hundradetal kristliga sånger» (naturligtvis då af det gamla slaget). Men i sina korta inledande betraktelser nämnde Roos icke ett ord om kommitténs (för det mesta Runebergs) nya originalpsalmer. Alltså blir man äfven här okunnig om granskarens uppfattning i en af hufvudpunkterna. I specialgranskningen åter, hvilken upptager hela boken med undantag af dess två första blad, gjordes flere eller färre anmärkningar mot ungefär 160 psalmer, bland dem äfven några af kommitténs egna originaler. Härvid fälldes om dessa sistnämnda psalmer stundom ett ungefär så lydande omdöme: en vacker dikt (eller vers) men ej brukbar som psalm. Dock gingo äfven flere originalpsalmer helt och hållet fria från anmärkningar. Det var, som om författaren känt sig manad till något större försiktighet i sina omdömen beträffande dessa psalmer. Att här framträdde en ny ton undgick honom säkerligen icke; detta hade ju redan Schauman framhållit, af hvars uttalanden för öfrigt han tycktes vara mycket anslagen. Men kanske dessa psalmer dock framstodo för honom såsom något annat än «andefattiga och saltlösa grannlåter». — I allmänhet kan om den af J. H. Roos författade granskningen sägas, att den är mera rik på anmärkningar (öfverensstämmande med bokens titel) än på gillande och berömmande uttalanden, om man icke får anse det bästa berömmet ligga däri, att granskaren haft intet att anmärka mot något mer än 250 psalmer.

Följande år (1862) utkom åter en ny broschyr, denna gång af en lekman, professorn i fysik *A. Moberg.** Genom en ingående granskning hade han vunnit den öfvertygelsen, att man genom det nya psalmboksförslaget «kommit ett betydligt stycke framåt» och att detsamma i allmänhet stod långt framom den Svenska psalmboken af år 1819. »Men fullkomligt godt» var det ingalunda; dels hade man lånat för mycket från nyssnämnda psalmbok utan tillräcklig urskillning, dels

* Granskning af «Förslag till Svensk Psalmbok för de evangeliskt-lutherska församlingarne i Storfurstendömet Finland. Helsingfors 1857». Af A. Moberg. Helsingfors, J. C. Frenckell & Son, 1862. VIII + 52 sidor.

påträffades icke en sant kristlig anda i en betydlig del af de helt och hållet nya psalmerna; «ty vackra poetiska bilder och fraser förmå ej höja själen andaktsfullt till Gud». I allmänhet talade dessa psalmer icke «den lefvande trons enkla språk», utan de utgjorde «merendels matta, på ytan af de andliga tingen spelande reflexioner utan egentlig kärna eller innehåll, hvarjämte större eller mindre, likväl mera dolda, afvikelser från vår kyrkas lära» på några ställen förekommo. Dock ansåg denne granskare, att äfven vår tid egde en sann kristlig anda, som borde få framträda i psalmerna med begagnande af uttryckssätt, som icke vore lånade från förflutna tider. I sin specialgranskning genomgick Moberg samtliga 413 psalmer eller yttrade åtminstone något ord om enhvar af dem. När det gällde kommitténs originaler användes icke sällan uttryck af följande slag: «kylig», «rik på poetisk grannlåt, men fattig på verklig andakt», «mest grannlåt utan andlig kärna», «matt och intetsägande», «mera grann än djup», «kallt reflekterande» o. s. v. Ibland de nya psalmerna hade granskaren påträffat endast 13 verkligt goda psalmer. Såsom synes, voro de anmärkningar, hvilka Moberg gjorde, icke så litet graverande, detta icke minst mot förslagets nya psalmer. Men de med ganska stor bestämdhet fällda enskilda omdömena uppburos icke alltid af en motsvarande insikt och förmåga att bedöma litterära alster af detta slag. För min del skulle jag anse denna granskningsskrift såsom en af de svagare bland dem som framträdt. Tilläggas bör, att äfven Moberg önskade, att psalmernas antal ökats, ehuru han tänkte sig, att dessa psalmer för «särskilda tillfällen» tills vidare kunnat upptagas i ett bihang.

Ännu samma år framträdde en ny skrift, hvilken måste anses vara icke blott till omfånget det utförligaste utan äfven till innehållet det förnämsta, som i psalmboksfrågan sett dagen hos oss; den utgjorde resultatet af ett samarbete mellan *C. G. v. Essen* och *Alfred Kihlman.* * Dessa författare framhöllo i sitt förord, att en opinion förnummits, «som förklarade Förslaget för en försämring af den gamla psalmboken, hvars anda här skulle gått förlorad, hvarför Förslaget utan vidare borde förkastas;» denna opinion delade författarene visserligen ingalunda, men «det

---

* Förslag till Svensk Psalmbok för de Evangeliskt-lutherska församlingarna i Finland, (Helsingfors 1857) granskadt af C. G. v. Essen och Alfred Kihlman. Åbo, Frenckellska boktryckeriet, 1862. IX + 240 sidor.

var dock nödigt att sorgfälligt undersöka anledningen till densamma». Denna granskning tog äfven hänsyn till de tidigare framträdda skrifterna af samma slag. Dock var arbetet redan afslutadt, när Mobergs broschyr framträdde, hvarför densamma endast med några ord omnämnes i det efteråt skrifna förordet. Däremot beröras i specialgranskningen Schaumans artiklar i Tidskrift för finska kyrkan och i all synnerhet J. H. Roos broschyr; och många anmärkningar, som särskildt i sistnämnda skrift blifvit riktade mot Förslaget, tillbakavisas med sakkännedom och skärpa, medan å andra sidan icke så få uttalanden och förslag godkännas.

De af kommittén i förordet till dess psalmboksförslag angifna principerna gjordes först till föremål för en skoningslös kritik, vid hvilken icke en enda af de uppställda grundsatserna fann nåd för granskarenes blickar. Men i motsats till de föregående granskarene intogo desse i flere afseenden en vida vägnar liberalare ståndpunkt. Ja, det var just kommitténs konservatism, så i ett som annat afseende, som hårdt fick sitta emellan. Den nya svenska psalmboken af år 1819 hade framkallat missnöje icke på den grund kommittén angifvit, utan emedan den «sentimentalt neologiska dygdelära», hvilken under de första decennierna af det 19:de århundradet blifvit modern inom de bildade klasserna i Sverige, i densamma fått göra sig gällande. När kommittén angaf sig hafva velat bibehålla «så många som möjligt» af de gamla psalmerna, menade granskarene, att detta uttalande icke «var tillräckligt klart och bestämdt»; däri kunde inneligga både «för mycket» och «för litet». Och när kommittén sade sig vid alla nödiga befunna ändringar hafva följt grundsatsen att «förfara med varsam och lätt hand», ansågo granskarene, att man ock kan fela «genom för mycken varsamhet». Vid tal om «rent och vårdadt språk» samt «föråldrade uttryck och ordformer», sade granskarene sig icke kunnat blifva öfvertygade om, «att det, som framkallar en sann andakt, verkligen är så sammanväxt med de gamla formerna, att det genom utbyte mot en modernare ginge förloradt». «Vi kunna omöjligt inse, yttrade de, att det fullkomliga ligger just i det föråldrade, hvarken i föråldrade uttryck eller föråldrade ordformer». Såsom ett af kommitténs svåraste fel framställdes beslutet att bibehålla det gamla psalmantalet och söka möjliggöra begagnande af två psalmböcker samtidigt; detta var höjden af konservatism. Efter att sedan hafva angifvit huru psalmernas antal lätt kunnat ökas

med «många dyrbara pärlor», förklarade granskarene, att det icke var underligt, om man kände sig «gripen af bitter smärta vid tanken på det myckna goda, som genom detta kommitténs beslut blifvit för långa tider undanhållet de svenska församlingarna i Finland». Och toge man ytterligare hänsyn till motivet, möjligheten af den nya profpsalmbokens begagnande i bredd med den gamla, då var det «icke synd, om smärtan förvandlades till harm».

Vid genomläsning af denna del utaf granskningsskriften kan man icke värja sig för intrycket, att dess författare af sin dialektiska förmåga låtit förleda sig att alltför skarpt nagelfara med vissa satser, som i ett kort förord erhållit en något allmän form, och icke så sällan gjort sig skyldiga till det i polemik vanliga felet att rida på ord och uttryck. Men hufvudintresset beträffande nu föreliggande arbete hänför sig icke till de inledande betraktelserna, utan till den ingående och omfattande detaljgranskning, som egnas samtliga i förslaget upptagna psalmer, hvilken granskning vittnar om stora hymnologiska insikter, öppet öra för det poetiskt sköna samt ett godt och öfver hufvud taget fördomsfritt omdöme, hvarvid dock, såsom naturligt är, författarenes teologiska ståndpunkt gör sig gällande vid bedömandet af det dogmatiska innehållet i psalmerna. Hvarest granskarene påträffade sådant, som de icke kunde gilla, motiverade de vanligen utförligt sin förkastelsedom, därvid icke skyende att stundom använda rätt starka ord. Men de tvekade icke heller att på det mest oförställda sätt gifva uttryck åt sin beundran och hänförelse öfver psalmer, hvilka i deras tycke voro goda. *

Slutligen sammanfattade granskarene det resultat, till hvilket de kommit. Den gamla psalmbokens goda innehåll hade i allmänhet icke genom formförbättringarna gått förloradt, ej heller hade detta skett genom de utmönstrade psalmerna. De få psalmer, som voro lånade

* Man har beträffande denna skrift icke sällan klandrat «den gycklande tonen», hvilken förmenats «föga motsvara ämnets allvar», för att icke anföra än starkare uttryck som i detta afseende blifvit fällda. Till sin ursäkt hafva författarene anfört, att språket och tonen säkerligen blifvit underkastade revision, därest de fått tid att genomläsa sitt manuskript, förrän det öfverlämnades till trycket, eller åtminstone korrekturet (Helsingfors Dagblad 1876, n:r 136 —138). Men jag tror, att just denna klandrade ton varit orsaken till, att mången icke rätt observerat den ganska höga uppskattning af 1857 års förslag, som här uttalats — en uppskattning kanske högre än i någon annan granskningsskrift kommit förslaget till del.

ur nya svenska psalmboken, voro goda. Af kommitténs 68 egna nya psalmer, af hvilka 56 voro originaler, de öfriga 12 bearbetningar och nya öfversättningar, egde de flesta, jämförda med de utmönstrade, ett så afgjordt företräde, «att icke ens fördomen skall kunna bestrida detsamma», ja, åtskilliga af dem kunde «t. o. m. räknas till psalmer af högre ordning». I allmänhet rörde sig sångaren, där han behandlade ämnen, «hvilka ligga inom den naturliga religionens och sedolärans områden» med fullkomlig ledighet: «hans sång flyter ur ett varmt hjärtas fullhet, och den inspirerade sången verkar ovillkorligt hänförande på för dessa sanningar öppna själar». Däremot var det psalmer «af specifikt kristligt innehåll», som syntes granskarene minst tillfredsställande; de medgåfvo dock att härifrån fanns «ett par lysande undantag» och att i en del af dessa psalmer felen borde kunna rättas utan synnerlig svårighet. Af de 68 nya psalmerna återstodo dock 51, hvilka icke behöfde blygas i bredd med de ur gamla psalmboken bibehållna. Men det var, enligt granskarenes uppfattning, de dogmatiskt bristfälliga och oantagliga psalmerna, som här och där framkallat en så ofördelaktig opinion om det nya förslaget. På grund af hvad sålunda vid en jämförelse mellan gamla psalmboken och förslaget blifvit framhållet yttrade författarene: «Det vore därför höjden af dårskap att vilja hafva förslaget i sin helhet förkastadt för de enskilda fel, som vidlåda detsamma. Om förslaget ock tarfvar omarbetning, har dock genom detsamma redan i dess närvarande form ett godt steg framåt blifvit taget, och anse vi därför förslaget såsom profpsalmbok vara en företeelse, hvaröfver de svenska evangelisk-lutherska församlingarna i Finland hafva orsak att glädja sig».

Men då granskarene slutligen drogo resultatet af sin undersökning beträffande frågan om och i hvilken grad förslaget «i språkligt hänseende motsvarar tidens fordringar» samt «huruvida ett på den Heliga skrifts grund sig utvecklande, af människoläror obundet kristligt medvetande kunde finna sig tillfredsställdt»; då blefvo omdömena åter betydligt skarpare. I kommitténs förfarande att bibehålla föråldrade ord och ordformer funno granskarene «ingen rimlig grund»; de sågo däri endast «ett vidrigt jäktande efter ett tomt sken» eller «en onödig och skadlig ackomodation för fördomen». Och «kommitténs konservatism i afseende å gamla psalmbokens äfven felaktiga innehåll» hade «icke hindrat kommittén att bland de nya psalmerna låta äfven sådana

ingå, i hvilka en moderniserande utvattning af kristendomen uttalar sig, och hvilka därför icke kunna tjäna till uttryck för det kristliga medvetandet». Slutsumman blef, «att förslaget i sin närvarande gestalt ingalunda är tillfredsställande, utan tvärtom i flere afseenden lämnar ganska mycket öfrigt att önska». I följd häraf borde en revision bringas till stånd och utföras opartiskt, så att «allt antikvitetsjäktande likasom allt moderniserande af den gudomliga sanningen» hölles fjärran. Granskarene uttalade äfven hoppet, «att de män, som åtagit sig det svåra uppdraget att utarbeta en förbättrad psalmbok och i detta afseende redan åstadkommit så mycket, icke skola låta sig mödan falla tung att ännu tjäna den svenska församlingen i fosterlandet genom att afhjälpa de brister, som ännu vidlåda detta första förslag».

De nu berörda skrifterna äro de utan gensägelse viktigaste, som i granskningsväg framträdt beträffande 1857 års förslag. Men äfven i pressen möter man några uttalanden i frågan, ehuru af ganska ringa betydelse. Då i Helsingfors Tidningar för år 1860 en viss herr X gaf uttryck åt sin beundran för den Wallinska psalmboken och föreslog, att denna jämte det Runebergska förslaget skulle, åtminstone tills vidare, användas jämsides med hvarandra i stadsförsamlingar, stämplades han i en följande nummer af signaturen e—e såsom en gengångare, hvilken icke visste, att han, hvad andan i Wallins psalmbok angår, hade emot sig flertalet af vår samtid och utan tvifvel äfven Runeberg. Åren 1861 och 1862 blefvo uttalandena något flere, om de ock för det mesta framträdde i sammanhang med anmälningar af de ofvan anförda broschyrerna.* Äfven Roos tog några gånger till ordet med anledning af hvad som yttrades om hans bok. Men någon egentlig granskning af psalmboksförslaget påträffas icke i tidningspressen från denna tid. Ensam i sitt slag står en insänd uppsats i Björneborgs tidning (1861): «Röst i psalmboksfrågan», i hvilken psalmboken uppskattas nära nog som en symbolisk bok och yrkande göres, att ännu mycket mera material af psalmer måtte samlas och frågan alltså uppskjutas till en obestämd framtid, för att sålunda en riktigt god psalmbok måtte

* För 1861 i Borgå Bladet, Åbo Underrättelser och Viborg; för 1862 i Borgå Bladet, Åbo Underrättelser och Helsingfors Dagblad. — I Vasa Bladet 1863 ingår en vidlyftig anmälan af v. Essens och Kihlmans granskningsskrift, hvilken högeligen prisas; äfven skrifsättet tages utförligt i försvar. Författaren är antagligen L. L. Laurén.

erhållas. Tillika erkännas de värdefulla bidrag, som gifvits i 1857 års förslag.

När Runebergs psalmboksförslag först framträdde, var belåtenheten med detsamma mycket allmän; och den föreställningen fanns säkerligen hos mången, att Finlands svenska församlingar nu hade sin psalmbok gifven. Men det räckte icke länge, innan på visst håll, särskildt bland prästerskapet, en motsatt opinion gjorde sig gällande, förmenande att förslaget var en försämring af den gamla psalmboken.* Så kommo granskningarna af år 1861 och 1862. Men granskarene hade äfven i många stycken olika, ja hvarandra motsatta åsikter, hvilket särskildt framträdde vid bedömandet af enskilda psalmer. Alla voro de dock ense i uppfattningen, att förslaget tarfvade en revision. Och redan den omständigheten, att senaten lämnat allmänheten tillfälle att uttala sig, måste självfallet hafva till följd, att någon hänsyn skulle tagas till de gjorda uttalandena. Enligt beslut af den 26 maj 1863 öfverlämnades af ecklesiastik-expeditionen de till senaten insända anmärkningarna åt psalmbokskommitténs ordförande ärkebiskop Bergenheim för att kommittén meddelas, hvarjämte tillåtelse lämnades ordföranden att, där så nödigt syntes, i sådant afseende sammankalla kommittén. På grund häraf sammankallades kommittén till den 27 juni nämnda år för att taga ej mindre de till senaten inlämnade skriftliga anmärkningarna**, än särskilda i tryck utgifna granskningar af förslaget i noggrant öfvervägande.

Vid kommitténs första sammanträde upplästes ett bref från Runeberg till ärkebiskopen, i hvilket han på grund af sin försvagade hälsa anhöll om befrielse från skyldigheten att infinna sig till kommitténs sammanträde. Brefvet slutade med följande ord: «Jämte det jag till stöd för denna min nödtvungna anhållan bifogar hosföljande läkarebetyg, ber jag att få uttrycka den fulla tillit, hvarmed jag emotser kommitténs tillgöranden, för hvilka jag skall blifva tacksam antingen de af mig föreslagna psalmer och läsarter i förslaget bibehållas eller

---

* I Vasa Bladets första nummer för år 1860 antages Schaumans kritik i Tidskrift för finska kyrkan hafva omstämt prästerskapet, så att detsamma nu föredrager den gamla psalmboken. Författaren tyckes luta åt 1857 års förslag.

** Dessa aktstycken höra äfven till antalet af dem, som icke kunnat anträffas.

utbytas mot andra.» * Efter tagen kännedom af de insända anmärkningarna beslöt kommittén, att revisionsarbetet skulle verkställas hemma af Lille och Stenbäck samt att till H. K. Majestäts afgörande hemställa, huruvida icke borde bestämmas, att arbetets utförande skulle vara afslutadt före utgången af år 1865; därjämte förbehöll sig kommittén att, om behof däraf gjordes, framdeles få föreslå nya ledamöter, som till genomförande af den sålunda ytterligare nödig befunna revisionen kunde anses mest tjänliga. I följd af dessa beslut återstod för kommittén för tillfället intet annat än att fastslå de principer, som vid revisionsarbetet borde följas. I detta afseende beslöt kommittén, att den gamla psalmbokens nummerföljd och indelning skulle bibehållas; att icke sjungbara psalmer (psalmer i obunden form) skulle utelämnas och så vidt möjligt ersättas med andra; att med tillbörligt afseende på formen och nutidens allmänt erkända fordringar bevara den gamla psalmbokens kristliga anda så ren och ogrumlad som möjligt och sålunda undanrödja alla uttryck, som kunde väcka missförstånd och oro; att intaga, efter gjord bearbetning, åtskilliga nu uteslutna psalmer och psalmverser; att så vidt möjligt var tillägga psalmer för olika själstillsånd, tillfällen och förhållanden, hvilka psalmer vid det omarbetade förslagets publicerande skulle vidfogas som ett skildt bihang.

Hemställan till H. K. Majestät om bestämmande af tidpunkten för revisionens slutförande till utgången af år 1865 bifölls. Och mot slutet af år 1863 lät kommittén i Helsingfors Dagblad ingå en vänlig uppmaning till enhvar, som därtill ansåg sig ega håg och förmåga, att före utgången af år 1865 insända psalmförslag, vid hvilka efter omständigheterna afseende skulle fästas vid förslagets slutliga omarbetning.

Hvar på sitt håll sökte nu Lille och Stenbäck utföra det åt dem öfverlämnade uppdraget; under sommaren 1865 arbetade de äfven några veckor gemensamt, då Lille besökte Stenbäck i Storkyro. I bref till Lille från dessa år erkände Stenbäck, att han alltmera blifvit öfvertygad om nödvändigheten af en revision, och därvid tillade han en gång följande ord: «Därjämte inser jag äfven alltmer, huru mycken tack-

* Brefvet, som är af den 20 maj 1863, finnes i koncept i manuskript-samlingen i Runebergs hem i Borgå, hvarest äfven förvaras Bergenheims svar af den 24 maj s. å., ett långt bref, som tydligt vittnar om ärkebiskopens höga uppskattning af Runebergs psalmboksarbete och hans bekymmer öfver, huru verket nu skulle kunna bringas till en lycklig afslutning, när Runeberg icke mera kunde deltaga i detsamma.

samhet vår kyrka är Runeberg skyldig, och huru stor hans förtjänst är om vår psalmboks förbättring». I den flitiga korrespondens, som nu fördes mellan Stenbäck och Lille, nämndes ofta Runeberg, och det var, som om det vackra minnet från kommittéarbetet 1857 ännu skulle sväfvat öfver de två återstående arbetarene. I bref af den 14 december 1864 skref Lille, kort efter ett besök hos Runeberg, bland annat följande: «Hvad angår psalmboksrevisionen, så gaf han (Runeberg) oss full frihet att nu förfara med hans psalmer som han själf förfor med de gamles, anseende dem ej mer såsom sina, utan som kyrkans. Själf menade han sig ej mer kunna till dem tillgöra något — och i allmänhet sin litterära verksamhet hafva nått en ände. Och så lär det tyvärr äfven vara». Runeberg hade väl äfven fullt förtroende till sina gamla medarbetare, att de icke skulle misshandla hans psalmer, då de under det gemensamma kommittéarbetet i detta afseende visat sig så skonsamma.

På tillstyrkan af ärkebiskopen beslöt emellertid Stenbäck att på egen bekostnad låta trycka sitt förslag, vid hvars utförande han på det mest oegennyttiga sätt fick röna Lilles bistånd. Förordet till detsamma är dateradt den 26 oktober 1865, men boken utkom i tryck först under februari följande år.* I nämnda förord anger Stenbäck, att han, «af lätt begripligt misstroende, i möjligaste måtto undvikit att framkomma med något eget», men han har, «där nödvändigheten fordrat, med urval begagnat det förhandenvarande från äldre och nyare tider», hvarvid han trott sig «ega frihet att efter bästa förstånd och förmåga bearbeta detsamma» för sitt syftemål. Slutligen tillägger han: «Emedan numera min långvariga sjuklighet föga tillåter mig hoppas att framdeles kunna verksamt deltaga i kommitténs arbeten, har jag ansett mig böra utgifva hvad jag för min del i den dyra saken genom Herrans nåd mäktat tillgöra, för att sålunda öfverlämna det till såväl kommitténs som allmänhetens allvarliga pröfning — med hjärtlig önskan, att från vår kära gamla psalmbok, som innehåller så mycket det renaste guld, icke annat än tidens slagg och damm här må befinnas i någon mån vara varsamt undanröjdt».

Det är vanskligt att fixera måttet af den pietet Stenbäck i sitt psalmboksförslag ådagalade gentemot det Runebergska förslaget, hvilket

* Förslag till Psalmbok. Helsingfors, Finska Litteratursällskapets tryckeri 1866.

ju på sätt och vis äfven var hans eget. Att minnet från år 1857 och i all synnerhet af Runeberg och hans insats i arbetet, hans uppfattning och vilja ännu var lefvande och i sin mån utöfvade inflytande på revisionsarbetet, kan dock icke betviflas. Det är rörande att förnimma den tvekan Stenbäck stundom lade i dagen, då det t. ex. gällde att ändra en vers i någon af Runeberg högt skattad psalm. Sålunda skref han en gång till Lille: «Vid minnet däraf, att Runeberg icke ville tillåta några ändringar i den vackra psalmen af Elsa Andersdotter, n:o 411 (Eja, mitt hjärta, hur innerlig) undvek jag i möjligaste måtto att vidröra den». Han beslöt sig dock för ändringen i fråga, då han vann understöd af Lille. Men å andra sidan kan icke nekas, att de ändringar Stenbäck i sitt förslag vidtagit äro ganska många och delvis icke så litet betydande. Att de omfattande granskningar, som framträdt, skulle öppnat hans ögon för vissa verkliga eller förmenta brister i förslaget, men framför allt mana honom till ett förnyadt samvetsgrant genomgående af det gemensamma verket var naturligt. Och att Stenbäck härvid i synnerhet skulle vara mån om att undanrödja allt, som i ringaste grad vore främmande för en djupare religiös uppfattnings mer eller mindre berättigade fordringar må man icke förundra sig öfver; därjämte tyckes han äfven känt sig bunden af de principer kommittén vid sitt sammanträde 1863 uppställt. Sålunda finner man några psalmer i 1857 års förslag nu ersatta med andra samt en ganska stor mängd förändringar, hänförande sig till de bibehållna psalmernas såväl innehåll som form, vidtagna. I allmänhet moderniserade Stenbäck språket, i det gamla ordformer, såsom t. ex. «nåder», «glader», «hafsens» «dinom», «Jesum», fingo vika; dock iakttog han härvidlag en viss måtta. I detta afseende ansåg han det vara sin skyldighet «att flärdfritt och värdigt söka återgifva det ädla innehållet i en så vårdad form som han förmådde åstadkomma, i ett språk skildt icke blott från den moderna salongens och teaterns, utan ock från den gråa forntidens».*

Men hvilken ställning intog Stenbäck till Runebergs egna psalmer, dessa hvilka framträdde i 1857 års förslag utan att hafva behöft «mista en enda fjäder»? Det kan icke nekas, att de nu förlorat rätt många fjädrar samt att några nya fjädrar tillkommit. Af hela antalet, upp-

* «Det nyaste svenska psalmboksförslaget af L. S.» Helsingfors Dagblad, 1869 n:o 145—147.

gående till 62*, äro 14 uteslutna, och bland dem sådana mot hvilka man knappast bort hafva något att anmärka, särskildt om några mindre förändringar vidtagits, (T. ex. n:ris 10 Fader öfver fäder alla; 201 Säll den, hvars hopp till; 269 O lif i denna jämmerdal; 277 Vi borde städs oss reda). Af de återstående originalen finnas blott få, som undgått hvarje som helst förändring. Ganska obetydliga äro dock förändringarna i en stor del af dessa psalmer, någon gång har blott ett föråldradt uttryck moderniserats; men så finnas åter andra, där förändringarna äro mera betydande. I sju psalmer är en vers utelämnad, i en psalm äro flere verser strukna och delvis ersatta med andra. En psalm har äfven blifvit utvidgad med en vers. Undantagsvis hafva verser omkastats. Att Stenbäcks fina öra för svenska språkets fordringar och hans poetiska takt icke förnekade sig vid dessa förändringars vidtagande bör villigt erkännas, likasom äfven att en del af dem voro befogade.**

Så hade då ett nytt psalmboksförslag framträdt, hvilket icke bort undgå att väcka uppmärksamhet och framkalla intresse särskildt inom religiösa och kyrkliga kretsar. Att så äfven var fallet måste anses för gifvet; likasom långt senare en och annan röst låtit höra sig, hvilken förmenat, att detta förslag vore det bästa af alla som i vårt land sett dagen, hvarför det äfven förtjänat att utan vidare antagas till psalmbok.*** Men det var, som om man tröttnat vid offentlig granskning; någon sådan af större betydelse kom förslaget icke till del.† Dock blef det icke betydelselöst, ty psalmbokskommittén egnade det stor uppmärk-

---

* Då i Runebergs samlade arbeten 62 psalmer blifvit införda, fasthålles här och i det följande af historiken detta tal, i hvilket då äfven ingå några af Runeberg verkställda fria bearbetningar och öfversättningar.

** I Kyrkligt Veckoblad för år 1868 lät Stenbäck införa ett antal ändringar till sitt förslag.

*** I Åbo Underrättelser 1880 (i ett Åbobref af Ali) säger skalden K. R. Malmström, att Stenbäcks förslag, genom att antagas af kyrkan till psalmbok, bort blifva hans minnesvård.

† Den ende, som gjorde hvad han kunde för att fästa uppmärksamheten vid detta förslag, hvilket af honom skattades mycket högt, var den bekante österbottniske folkskolläraren A. Svedberg. Redan samma år förslaget utkom anmälde han detsamma ganska utförligt såväl i sitt folkblad Österbotten (n:o 12) som i Hufvudstadsbladet. I sin artikel i sistnämnda blad påstod Svedberg, att Runebergs förslag framkallat omilda omdömen bland allmogen, samt att förslaget själft, åtminstone delvis, varit skulden därtill, då i detsamma användts föråldrade uttryck (detta skulle vår konservativa allmoge hafva stött sig på!) och osäkerhet i kristendomens grundsanningar gjort sig gällande.

samhet, om den också icke ville godkänna detsamma som sitt förslag, hvilket Stenbäck hade hoppats, såsom det tyckes bland annat på grund af några yttranden om detsamma af Runeberg och Lille.*

När psalmbokskommittén ånyo sammanträdde, uteblef Stenbäck på grund af sjukdom. Runeberg hade redan några år varit fängslad vid sitt plågoläger. Endast Lille fanns kvar af de arbetande medlemmarna. Nya krafter trädde in och med dem en i viss mån ny uppfattning. Den Runeberg-Stenbäckska perioden i vår svenska psalmbokshistoria var tilländagången.

* * *

I medlet af januari 1868 sammanträdde psalmbokskommittén i Åbo och fortsatte med sitt granskningsarbete till den 6 april. Med vederbörligt tillstånd hade Z. Topelius redan föregående år inkallats och hade nu äfven infunnit sig. Därjämte hade F. L. Schauman, i sin egenskap af biskop i Borgå stift, inträdt i kommittén, för hvars arbete han redan förut lagt sitt stora intresse i dagen. Inom kommittén var den energiske biskopen den ledande anden, och Topelius böjde sig för hans och pluralitetens vilja samt egnade sin stora förmåga att utföra deras önskningar. Icke heller Lille vägrade sin medverkan, ja sitt bifall till de förändrade åsikter, hvilka nu gjorde sig gällande. För hans lättböjliga naturell tyckes det icke hafva varit svårt att ackommodera sig efter de nya medarbetarenes uppfattning; med samma varma intresse som tillförene deltog han alltså i den förnyade psalmbokskommitténs arbete. Resultatet af detta arbete var ett nytt psalmboksförslag, hvars förord är dagtecknadt den 6 april 1868, men som framträdde i tryck först år 1869.**

Vid utarbetande af sitt förslag hade kommittén «fäst allt afseende» såväl på de många anmärkningar, som gjorts mot förslaget af 1857, som ock på det af Stenbäck utgifna «förtjänstfulla» förslaget, men

* Ofvan angifna artikel af L. S. i Helsingfors Dagblad.

** Förslag till Svensk Psalmbok för de evangeliskt-lutherska församlingarna i Storfurstendömet Finland. Revideradt 1868. Helsingfors, Finska Litteratursällskapets tryckeri, 1869.

För detta psalmboksförslag och de principer, hvilka vid dess utarbetande blifvit följda, redogör äfven Schauman i en artikel: «Om det reviderade förslaget till svensk psalmbok för de evangelisk-lutherska församlingarna i Finland» i den af honom utgifna tidskriften Sanningsvittnet, årg. 1869, p. 312 ff.

likväl icke funnit skäl att frångå de principer, som blifvit fastställda för utarbetande af 1857-års förslag, utan fastmer ansett sig böra följa desamma «strängare och fullständigare, än törhända förut skett». Sålunda hade kommittén icke allenast återupptagit från gamla psalmboken flere utelämnade verser, utan äfven åtta fullständiga psalmer samt i allmänhet bemödat sig om att «så nära som möjligt ansluta sig till den gamla psalmbokens innehåll och uttryckssätt; endast att vid bearbetningen af Davids psalmer bibeltexten blifvit trognare följd». Helst hade kommittén velat bibehålla «det gamla och kända» samt undvika sådana förändringar, «genom hvilka den egendomliga, sant kristliga andan, som utmärker den äldre psalmboken, kunnat förflyktigas eller gå förlorad»; hvarvid kommittén ansett, att «en i visst afseende bristfällig form hellre må lidas, än ett rikt och kraftigt innehåll uppoffras». I all synnerhet hade kommittén vinnlagt sig om, att psalmerna, såväl de gamla som de nya, skulle vara «populära», det är «motsvara en hel kristlig församlings eller menighets behof vid den gemensamma sången under sin gudstjänst, utan afseende på en olika bildningsgrad». Sin förebild härvidlag hade kommittén sökt i Skriftens enkla och högtidliga språk, samt trott sig nå målet genom användande af «bilder och liknelser, hvilka ligga inom folkets lifserfarenhet och föreställningssätt», genom «värme, hjärtlighet och en viss naivitet», genom «frånvaron af reflexion» samt genom «uttryck och ordställningar, som lätteligen af menigheten förstås». Det bihang, som enligt beslutet af år 1863 borde åtfölja detta förslag, upptog icke mindre än 113 psalmer (414—526), originaler, bearbetningar och öfversättningar, af dem ganska många författade af Topelius samt äfven af Lille. En del af dessa psalmer voro sådana, framhöll kommittén, att de egentligen icke lämpade sig för gudstjänsten i kyrkan, utan mera för den enskilda andakten i hemmet, där de hellre borde läsas än sjungas. Vid sitt inträde i kommittén hade Schauman till protokollet reserverat sig emot beslutet att icke öka de egentliga psalmernas antal, utan tillägga «ett bihang». Enligt hans uppfattning borde psalmernas antal nödvändigt ökas; men att låta denna ökning framträda i ett bihang vore blott egnadt att gifva åt det hela karaktären af «ett lappverk».

Såsom af kommitténs ofvan refererade förord framgår, hade den gamla psalmbokens psalmer åter kommit än mer till heders. Öfver

48

hufvud tyckes kommittén icke hyst nämnvärda betänkligheter, när det gällt att ändra vare sig gamla eller nya psalmer. Stenbäck hade, såsom ofvan angifvits, uteslutit 14 af Runebergs psalmer. Af dessa hade kommittén återinfört 3 (n:r 10, införd såsom 11, 161 och 277), den mellersta af dem omarbetad nästan till oigenkännelighet. Men kommittén hade ytterligare uteslutit 5 af Runebergs originaler samt förflyttat en af dem till bihanget. Bland de uteslutna fanns t. ex. den vackra n:o 344 Kväll eller morgon, hvarje stund. Alltså utgjorde antalet af de utaf kommittén uteslutna Runebergska psalmerna 16. De bibehållna originalerna voro sedan ytterligare bearbetade. Än hade psalmerna ökats med en vers, än minskats. Många af de ändringar Stenbäck vidtagit hade godkänts, men äfven hade Stenbäckska ändringar förkastats och kommittén återgått till Runebergska former och uttryck. Korteligen: grundsträfvandet hos kommittén hade varit att konservera så mycket som möjligt af «det gamla och kända» samt att göra framställningen, hvad kommittén kallade, populär; och vid fullföljande af dessa sina sträfvanden hade kommittén ansett sig berättigad förfara med en ganska stor frihet. Hvad som emellertid gaf detta förslag en icke ringa betydelse var de många nya psalmer af Topelius, som här första gången framträdde (i bihanget) och sedan blifvit skatter af bestående värde bland psalmer på svenskt tungomål.

När detta nya psalmboksförslag kom Stenbäck till handa och han fann, hvilka principer som nu gjorde sig gällande och i detsamma funnit sitt uttryck, publicerade han en artikelserie i Helsingfors Dagblad: «Det nyaste svenska psalmboksförslaget»*, i hvilken han ganska skarpt angrep förslaget och de personer, särskildt Topelius, som stodo bakom detsamma. I den återblick han kastade på det föregående psalmboksarbetet yttrade han bland annat om Runeberg: «För min del har jag stundom tyckt, att Runebergs utomordentliga skaldegåfva knappt någonsin framträdt så hög och beundransvärd som i detta förslag (det af år 1857); icke därföre att förslaget i sig själf vore så öfvermåttan förträffligt, utan därföre att det så tydligt visar den äkta skaldens säkra takt och fina känsla för det objektiva, hans förmåga att uppfatta det väsentliga af hvarje sak och låta det gälla hvad det

---

* Årg. 1869 n:ris 145—147.

kan, hans själs frändskap med allt hvad mänskligheten eger högst och bäst. De gamla psalmerna äro där öfver hufvud till sin fördel ändrade med en oväntad trohet, varsamhet och pietet samt till en del bragta i närmaste öfverensstämmelse med de ursprungliga originalen och själfva bibeltexten. Bland de egna originalen åter finnas några, som skulle pryda hvilken psalmbok som helst — t. ex. n:ris 37 (Himlars rymd sin konung ärar), 225 (En dyr klenod, en klar och ren), 282 (Hvi känns mig tungt det kors jag bär?), 344 (Kväll eller morgon, hvarje stund) m. fl. Det vissa är, att psalmboksreformen genom detta förslag tagit ett ofantligt steg framåt och att banan var bruten på ett högst förtjänstfullt sätt». Sedan Stenbäck ordat om sitt eget psalmboksförslag och de principer han följt, öfvergick han till en granskning af det nya förslaget, inledande densamma med en karaktäristik öfver Topelii lämplighet att deltaga i psalmboksarbetet. Särskildt uppehöll han sig vid Topelius, emedan han trodde, att de tillgöranden, som nu förelågo att granska, förnämligast härrörde från honom med jämförelsevis ringare inflytelse och medverkan af Lille, «hvilken åtminstone förut hyllat helt andra åsikter». Då han öfvergick till att granska de gjorda ändringarna, yttrade han: «Med stigande häpnad och bedröfvelse har jag sett, huru lätt och löst man därvid förfarit. — — Hvad Runeberg och ref. efter bästa förmåga sökt — — bearbeta till enlighet med nutidens begrepp om poetisk form, det skall nu med ens liksom af en nyck förklaras ogildt, och man skall helt simpelt återvända till det gamla». Såsom «en ur luften gripen fantasi» framställdes uppfattningen, att allmogen icke hade känsla för en skön form; men skulle det verkligen så förhålla sig, då vore det en skyldighet «att söka bilda och odla dess smak äfven i denna del och lära den någonting bättre». Med bitterhet utropade han: «Att också sådana, som kunde göra det bättre, med uppsåt välja en skroflig, klumpig och vanvårdad form och i andlig poesi iakttaga en vårdslöshet som de ingalunda skulle låta komma sig till last i sina kärleks- och dryckessånger, likasom vore allt godt åt vår Herre — det är en upprörande oförsynthet och en oförsvarlig vanvördnad mot Gud». För Stenbäck framstod den ärliga gamla psalmboken till och med mindre stötande än kommitténs nya förslag «i sin tillgjordhet». Bland de detaljanmärkningar, som granskaren i slutet af sin långa uppsats gjorde, må här beröras endast några, hvilka hänföra

sig till Runebergs originaler. Själffallet hade det icke behagat Stenbäck att under n:o 11 åter införts den af honom utelämnade n:o 10 «en af Runebergs allra svagaste psalmer, en gengångare från den rationalistiska tiden, då man understod sig att framsläpa toma, tillkonstlade komplimanger åt Gud, liksom då man uppvaktar en jordisk potentat och rekommenderar sig honom på det bästa». — Ett afgjordt företräde gaf han åt Runebergs «härliga psalm» n:o 146 (O Jesu Krist, att se på dig) framför kommitténs af okändt ursprung. — Han förundrade sig öfver kommitténs «besynnerliga smak» att i stället för en af honom införd psalm af Wallin välja «denna tafatta prosaiska bearbetning af Runebergs poetiska men opassande sång n:o 161 (Kom tyst, kom tyst, han hvilar nu). — Om psalmen n:o 282 (Hvi känns mig tungt det kors jag bär?) yttrade han: «Icke mången skulle hafva hjärta att förkasta Runebergs så poetiskt sköna och andligt trösterika psalm för denna stympade bearbetning af den gamla».* — Om den af Runeberg författade n:o 344 (Kväll eller morgon, hvarje stund) fällde Stenbäck omdömet: «en af de yppersta han skrifvit, en frisk lager i hans skaldekrona». — När Stenbäck slutligen kastade en blick på förslaget i dess helhet med det af honom såsom onödigt ansedda bihanget, utbrast han: «Man drunknar i så mycken lyrik, förvirras däraf och får ej rätt andrum att skilja det bättre från det sämre — ty ingenstädes är allt förträffligt — så att alltsamman slutligen sammanflyter i en oredig massa, som för mången snart blir tröttande, enformig och likgiltig».

När man genomläser denna artikelserie af Stenbäck, — en ljungande protest mot det nya psalmboksförslaget och de däri gjorda förändringarna — får man en förnimmelse af att det här gällde för honom att värna en för hans hjärta mycket kär, för att icke säga helig, sak. Därför föllo hans ord skarpa, ja han var stundom orättvis i sitt bedömande (såsom beträffande Topelius). Men det var tvifvelsutan icke missbelåtenhet med att hans förslag undanträngts af ett annat, som *i och för sig* hvässte hans penna; för honom gällde det i främsta rummet olika principer. Han fann, att de af honom, likasom äfven af Runeberg, omfattade grundsatserna blifvit undanträngda för

* Månne Stenbäck förbisåg att psalmen fanns införd i «bihanget»?

nya, i följd hvaraf revisionsarbetet förts in på en väg, som han icke kunde gilla. Det var af verkligt intresse för saken han, trots sjukdom och bräcklighet, uppträdde. Och svårligen skall det kunna förnekas, att dessa hans artiklar innehöllo mycket, som var fullt berättigadt.

Topelius, som blifvit personligen angripen, ville icke uppträda, men Lille gjorde det å psalmbokskommitténs vägnar, i en artikel «Svar på recensionen af det nyaste psalmboksförslaget», hvarvid han erkände, att han «till en del frångått förut hyllade åsikter». Angående Stenbäcks förväntan, att hans förslag skulle accepteras af kommittén, sade Lille sig icke veta, huru Stenbäck kunnat erfara Runebergs tanke i detta afseende, men beträffande sin egen ställning till saken medgaf han, att hans medverkan vid förslaget kunnat gifva anledning till en sådan förmodan; dock hade Stenbäck haft skäl att uppgifva densamma, sedan en ny ledamot inkallats och man beslutit sig för bihanget. Hufvudanmärkningarna mot det Stenbäckska förslaget voro bristande folkelighet — «S. saknade gehör för den folkeligt enkla uppfattningen» — och ett mångenstädes framträdande «förflyktigande af den gamla psalmbokens objektiva innehåll medels en däri inflickad subjektiv reflexion». Äfven lofvade Lille lämna bevis för sina allmänna omdömen, om så erfordrades.* Att Topelius äfven hade sin hand med i redigeringen af detta svar är mer än antagligt, om han också icke af antydda skäl önskade blifva synlig. Ännu en gång uppträdde Stenbäck med några ord «Till herr B. O. Lille». Utgående från Lilles löfte att lämna bevis, utropade han: «Käre, gör dock detta!» Han menade, att detta äfven vore af vikt för blifvande granskare och af största intresse för honom (Stenbäck) själf.** I en artikel «Till recensenten af 1868 års förslag till svensk psalmbok Herr Lars Stenbäck» lämnade Lille de äskade bevisen, dock beklagande att han alls berört Stenbäcks förslag, hvarigenom polemiken utvidgats. Han ville äfven nu undanrödja ett möjligt missförstånd, att han skulle menat, det Stenbäck «i ratio-

* Helsingfors Dagblad 1869 n:o 226 och 228.

Redan innan Lille svarade Stenbäck, tog Schauman till ordet i Sanningsvittnet 1869 i en tidigare nämnd artikel, hvarest han bland annat tillbakavisade några af Stenbäcks beskyllningar mot kommittén.

** Helsingfors Dagblad 1869 n:o 250.

nalistisk anda försvagat det egentliga trosinnehållet», han hade endast velat framhålla, att Stenbäck «ej sällan förmedels reflexion gifvit det objektivt och allmänt hållna en subjektiv vändning».* Härmed var denna polemik afslutad.

Stenbäck hade i psalmboksfrågan gjort hvad han förmått; och att denna fråga fortfarande låg honom varmt om hjärtat, därom vittna de anmärkningar till 1868 års förslag, hvilka han vid sin 1870 inträffande död efterlämnade och som framlades vid 1876 års kyrkomöte; — «ett testamente» af honom, såsom en talare yttrade. Det skall heller aldrig kunna nekas, att Stenbäcks insats vid skapandet af vår svenska psalmbok varit af stor betydelse.

Likasom Stenbäcks sista offentliga uttalande i psalmboksfrågan var en protest emot det sätt hvarpå man behandlat hans förslag, så utsände äfven Runeberg från sitt sjukläger en protest i samma fråga. Den kom säkerligen såsom en öfverraskning för allmänheten, ty man hade ingen kännedom om att skalden ännu sysslade med dessa spörsmål. Emellertid lästes i Helsingfors Dagblad 1871 n:o 58 följande: «I den Stenbäckska psalmboken äfvensom i psalmbokskommitténs senaste-förslag förekomma flera af mina psalmer vanställda genom ändringar och tillägg. Då mitt namn likväl står under desamma, kunde man vara frestad att tro dessa förändringar vidtagna af mig själf, men då det icke varit min vana att förändra mina öfriga arbeten, sedan de en gång utkommit i tryck, har det heller aldrig kunnat falla mig in att göra det med psalmerna. Jag skulle därför önska se mig befriad från denna tvetydiga författareära och undanber mig tillika allt ansvar för dessa omarbetningar, om hvilka jag nu först med förundran erhållit kännedom. J. L. Runeberg».

Med anledning af denna «reservation» insände «Ledamöterne i svenska psalmbokskommittén» en kort *Förklaring*, som två dagar senare stod att läsas i samma tidning (n:o 60). Kommittén hade aldrig kommit på den tanken att ändringarna af allmänheten kunde anses hafva tillkommit genom Runebergs åtgärd, då ju alla kände till dennes sjukdom och originalen funnos i «samlade arbeten». Hvad åter kommitténs befogenhet till ändringars vidtagande beträffar, så kunde kommittén

* Helsingfors Dagblad 1869 n:o 272.

stöda sig på Runebergs bref af den 30 juni 1863;* men oafsedt detta ansåg sig kommittén ega full rätt till sitt handlingssätt. Förslaget af år 1857 utgafs i kommitténs, icke i Runebergs, namn samt underställdes allmänhetens pröfning. Då kommittén under de ändrade psalmerna lagt Runebergs namn, hade den handlat på samma sätt som Runeberg gjort med psalmer af Spegel, Svedberg med flera; dessutom hade Runeberg åt en af kommitténs medlemmar gifvit tillstånd att så förfara. Slutligen yttrade kommittéledamöterna: «Den om psalmverket i Finland så högt förtjänte skaldens obelåtenhet med kommitterades tillgöranden ger dem en ny anledning att på det högsta beklaga, det honom ej förunnades taga en verksam del äfven i den senare redaktionen af det svenska psalmboksförslaget. De äro emellertid fullt medvetna att vid granskningen af hans utmärkta verk hafva förfarit med all den pietet, som varit förenlig med psalmbokens höga bestämmelse för detta och kommande släkten».

Hvad som förmått Runeberg att uppträda och hvarför han ej gjort det tidigare, därom erhåller man några upplysningar af skaldens biograf J. E. Strömborg i en artikelserie: «Några ord i psalmboksfrågan» som han fem år senare publicerade i Helsingfors Dagblad**, äfvensom ur Strömborgs dagböcker. Runebergs sjuklighet var orsaken till att han icke förr uppträdt. Men i februari 1871 hade han ögnat i Stenbäcks förslag och då känt sig missnöjd med den ändring Stenbäck vidtagit med hans psalm 344. Häraf hade han föranledts att undersöka huru psalmen i fråga blifvit behandlad i 1868 års förslag, och då funnit den därifrån helt och hållet utesluten. Den uppmärksamhet han häraf föranleddes att egna sistnämnda förslag, hvarvid han till en början genomgick sina originalpsalmer, — senare granskade han äfven öfversättningarna — framkallade hos honom «djup smärta» öfver den behandling som kommit dem till del. Dessa psalmer hade genom kommitténs tillgöranden erhållit ett sådant utseende, menade Runeberg, «som om de skulle fortlefvat en tid blott traditionsvis och sedan blifvit

* Runebergs bref var i själfva verket af den 20 maj, såsom ofvan angifvits. Kommittéledamöterna, som icke haft brefvet till hands, hafva antagligen alltför flyktigt genomläst Schaumans ofvannämnda artikel i Sanningsvittnet, hvarest säges att Runebergs bref upplästes vid kommitténs första sammanträde den 30 juni.

** 1876, n:o 111, 113, 115, 116, 120.

ur minnet upptecknade af någon, som ej mera så noga erinrade sig den ursprungliga ordalydelsen». Då han i sammanhang härmed äfven granskade Stenbäcks förslag, förvånades han storligen öfver dennes ändringar, emedan han under arbetet 1857 emot de andra medlemmarna försvarat och yrkat på bibehållande af den Runebergska redaktionen. Resultatet blef den anförda protesten, hvilken vände sig såväl mot det Stenbäckska förslaget som mot det af år 1868. Af Strömborgs dagboksanteckningar framgår otvetydigt, att Runeberg, utan någon som helst inverkan från annat håll, dikterat sin protest för en af sina söner och insändt den till Dagbladet. Hans närmaste afrådde honom från detta steg, men han tog i detta fall icke hänsyn till deras uttalanden.

I sin artikelserie sökte Strömborg äfven gendrifva de synpunkter, hvilka framhållits i kommittéledamöternas Förklaring. Då Runeberg gaf åt kommittén sitt begifvande att vidtaga förändringar, kunde han ej befara, att kommittén skulle göra några opåkallade sådana. Samma förtroende hade han till kommittén, då kommittén sedermera, utan att till genomseende meddela honom de ändrade psalmerna, förfrågade sig, huruvida dessa psalmer, oaktadt de blifvit af kommittén ändrade, finge bära hans namn; hvarför han utan vidare gaf därtill sitt bifall. För öfrigt hade Runeberg förfarit med större pietet med Svedbergs och andra äldre författares psalmer, än kommittén med Runebergs. De ändringar Runeberg vidtagit kunde ej meddelas desse, då de ej mera lefde. Hade de lefvat, hade de haft rätt att protestera och undanbedja sig ansvaret för dem. Något annat åsyftade ej heller Runeberg med sina rader i Dagbladet. Hvad Stenbäck beträffar, tycktes han hafva mottagit inverkan af Roos' och Mobergs men i all synnerhet af v. Essens och Kihlmans anmärkningar.

Det kan numera icke betviflas, att Strömborg i sina tidningsartiklar troget återgifvit de tankar och känslor, som rörde sig hos den vid sitt plågoläger fängslade skalden, då han med brutna krafter ännu en gång egnade sin uppmärksamhet åt det för honom så kära psalmboksarbetet. Af dagboksanteckningarna framgår icke allenast, att Runeberg ifrigt uppmanade Strömborg till nedskrifvande af denna artikelserie, utan äfven i manuskript genomläst större delen däraf samt förklarat sig nöjd med det skrifna. Sedan Runeberg begynt med

granskning af psalmboksförslagen i början af år 1871 fortsatte han därmed, visserligen med några längre och kortare uppskof, ända till kort före sin död. Rörande är det intresse han på sitt plågoläger lade i dagen för denna sak. Men djupt sorgligt är äfven att förnimma, huru otillfredsställd han var icke blott med 1868 års psalmboksförslag, utan äfven med sin forne medarbetares, Stenbäcks förslag. Och då han förmenade, att denne tagit sina intryck förnämligast från v. Essens och Kihlmans granskningsskrift, fingo dessa författare ofta hårdt sitta emellan, när han gaf uttryck åt sin stora missbelåtenhet med psalmboksrevisionen. Säkerligen icke utan skäl betraktade Runeberg Schauman såsom den, hvilken *inom* kommittén utöfvat det största inflytande, hvarför hans förbittring i främsta rummet vände sig mot honom. Däremot var han villig att urskulda Topelius, om också denne gett form och uttryck åt de påyrkade förändringarna. «Om Topelius säger jag ingenting — så ungefär föllo sig hans ord om denne — han är yngst och kom sist in i kommittén och har varit beroende af de andra».

I början af år 1871, kort efter det Runeberg begynt med sin granskning, besökte Strömborg biskop Schauman och frågade därvid, om motiven till ändringarna komme att tryckas eller om de blifvit upptagna i protokollet, hvarvid han erhöll den upplysningen, att de ej komme att tryckas och ej ens funnes protokolliserade. Topelius och Lille hade redigerat ändringarna, men kommitterade hade gemensamt beslutit dem. Topelius, framhöll Schauman, visade i början mycken pietet för Runebergs psalmer och ville ej det ringaste ändra dem, men lät sedan öfvertala sig att göra det. Ändringarna hade gjorts hufvudsakligen af dogmatiska skäl. Med detta Schaumans uttalande öfverensstämmer hvad Topelius i bref från utrikesort af den 11 juni 1876 skrifver till Strömborg, jämte det han tillsänder honom sin längre fram omtalade broschyr i psalmboksfrågan. Han säger: «Jag tror också, att 1868 års kommitté, — där jag var den yngste och oerfarnaste ledamoten — blef för mycket påverkad dels af kritiken, dels af Stenbäckska förslaget, samt att Runebergs redaktion i några stycken dock slutligen skall visa sig vara den bäst genomtänkta eller rättare den klarast uppfattade. I andra stycken afviker den poetiska uppfattningen från den kyrkliga. — — — Att jag för öfrigt icke ville vidröra min mästares verk, känner Herr Lektorn, men jag ansåg mig icke heller

berättigad att protestera mot de för det mesta dogmatiska betänkligheter, som föranledde flere ändringar»*

Såväl på det ena som på det andra hållet tyckte Runeberg sig förmärka bristande hänsyn och pietet mot honom och hans verk. Men nu kunde han icke mera något tillgöra, icke ens försvara sin redaktion mot de ändringar som syntes honom obefogade, han kunde endast protestera.

Samma år Runebergs protest såg dagen egde prästmöten rum i samtliga stift. Dessa möten hade sin särskilda betydelse såsom förberedelse till det enligt nya kyrkolagen inom en icke alltför aflägsen framtid sammanträdande första finska kyrkomötet. I allmänhet var belåtenheten ganska stor med det förslag, som närmast förelåg till granskning, det af år 1868; man uttalade sig endast i största allmänhet för några mindre förändringar, för det mesta af formell beskaffenhet (mötet i Åbo talade äfven om dogmatiska bristfälligheter) samt rekommenderade för öfrigt förslaget till kyrkomötets antagande.

Den tidigare omnämnde granskaren af 1857 års psalmboksförslag J. H. Roos gjorde äfven 1868 års förslag i Schaumans tidskrift Sanningsvittnet till föremål för granskning.** Jämfördt med Runebergska förslaget ansåg Roos att det nu föreliggande stod «långt framom» hvad innehållet beträffar, men i formellt hänseende efter. Han lämnade äfven en mängd förslag till ändringar. Emot denna granskning uppträdde i samma tidskrift Schauman, dock erkännande det berättigade i flere af Roos formella förändringar.*** I ett afseende voro de äfven af samma åsikt, nämligen beträffande bihanget. Psalmernas antal borde ökas, men icke så att de tillagda upptoges i ett särskildt bihang, utan på sina resp. platser i psalmboken.

I tidningspressen framträdde äfven flere uttalanden om 1868 års förslag. I dessa, hvilka stundom voro rätt omfattande, gjordes visserligen anmärkningar mot förslaget, men öfver hufvud vann det ganska

* Brefvet finnes upptaget bland Strömborgs dagboksanteckningar.

** «Förslag till Svensk Psalmbok för de Evangelisk-lutherska församlingarna i Finland revideradt år 1868. Granskadt af J. H. Roos». 1872 p. 238 ff.

*** «Några ord med anledning af Herr J. H. Roos' granskning af det år 1868 reviderade förslaget till svensk psalmbok för de evangelisk-lutherska församlingarna i Finland». 1872 p. 310 ff. — Polemiken fortsattes i tidskriftens följande årgång med ett kort inlägg från hvardera sidan.

stort erkännande.* Dock förnummos äfven röster, hvilka yrkade på att icke allenast detta förslag, utan äfven de af Runeberg och Stenbäck skulle framläggas för det blifvande kyrkomötet.**

Kyrkomötet var sammankalladt till den 1 juni 1876. Omedelbart därförinnan sågo tvenne märkeliga uttalanden i psalmboksfrågan dagen. Det ena af dem utgjordes af den redan förut omordade artikelserien i Helsingfors Dagblad af Strömborg, hvilken hade sitt stora intresse, då den gaf uttryck åt Runebergs uppfattning i frågan. Utom hvad tidigare ur denna artikelserie framhållits, må ytterligare tilläggas några ord. Genom en ingående jämförande granskning af de fyra första psalmerna i 1857 och 1868 års förslag äfvensom genom upptagande af enskilda ställen från flere andra psalmer sökte Strömborg ådagalägga, att de flesta ändringar i det senare förslaget voro snarare försämringar än förbättringar. Slutligen uttalade han den önskan, att kyrkomötet ännu ej måtte afgöra psalmboksfrågan, utan lämna den öppen till följande kyrkomöte samt att under mellantiden båda psalmböckerna fritt finge begagnas.***

Det andra uttalandet var en broschyr, som Topelius, hvilken för tillfället uppehöll sig i södra Frankrike, nedskrifvit† och i hvilken han bl. a. närmare redogjorde för sin uppfattning af «psalmens väsende och grundvillkor», uttalade sig om «Gamla svenska psalmboken och

* De viktigaste uttalandena finnas i Wiborgs Tidning 1869 (af Gabriel Lagus?); i Hufvudstadsbladet 1869 af A. Svedberg och i Finlands Allmänna Tidning 1873 af L. L. Laurén.

** Ett sådant yrkande göres i Morgonbladet 1876 af K. Fr. Ö(ller).

*** Samtidigt som Strömborgs artiklar ingingo i Helsingfors Dagblad, innehöll nämnda tidning en lång serie artiklar af Schauman «Om kyrkomötet i allmänhet enligt vår kyrkolag och särskildt om det först blifvande». I den sista af dessa artiklar (n:o 125) angrep Schauman i en not skarpt Strömborg för hans uttalanden. Med afseende å det Runebergska förslagets bedömande hade han visat sig blindt «jurare in verba magistri» samt röjt sin stora obekantskap med självfva kärnan af den sak han företagit sig att behandla. I Strömborgs svar på denna Schaumans not (n:o 134) ingår bland annat ett uttalande om Topelii ställning till 1868 års psalmbokskommitté i frågan om ändring af det Runebergska förslaget. — Då Strömborg i sin första artikelserie sökte göra gällande, att de flesta ändringar i Runebergs förslag vidtagits med ledning af de anmärkningar, som mot detsamma gjorts af von Essen och Kihlman, hvilkas arbete ganska skarpt klandrades, uppträdde äfven dessa två i Dagbladet (n:o 136—138) mot Strömborg, hufvudsakligen anförande utdrag ur sin bok för att ådagalägga hvad de egentligen sagt om det Runebergska förslaget.

† 1868 års förslag till Svensk Psalmbok för de evangeliskt-lutherska församlingarne i Finland. Anmärkningar och Rättelser af Z. Topelius. Borgå 1876. G. L. Söderströms förlag; ss. 79.

dess bearbetare» samt lämnade en mängd «Rättelser till 1868 års Psalmboksförslag», — en varmt skrifven broschyr, vittnande om skaldens stora intresse för denna viktiga sak. Många af de åsikter, här utvecklades, igenkänner man från förordet till 1868 års förslag och från Lilles artiklar emot Stenbäck. Endast några spridda antydningar om innehållet i denna broschyr må här lämnas.

Den gamla psalmbokens stora företräden utgjordes af dess «folkeliga enkelhet och dess genomgående enhetliga grundstämning». Runeberg och Stenbäck hafva, «utan tvifvel till fördel för verkets enhet, redigerat hvardera en psalmbok, men utan andra anspråk än att bearbeta ett redan befintligt äldre material, med tillägg af nya delar. Båda hafva känt det band, som varit dem pålagdt, och man kan icke nog högt uppskatta den resignation, hvarmed Runebergs fria och mäktiga ande böjt sig under den honom pålagda fjättern, ja lyckats att i egna skapelser röra sig inom denna med mästarens självständighet. Att detta icke skett utan en inre kamp mellan det poetiska och det kyrkliga medvetandet, röjer sig ofta nog, hvarför icke heller kyrkan i alla stycken obetingadt har godkändt den i så många afseenden mästerliga redaktionen af 1857 års psalmbok». Psalmbokskommittén hade från första början klart uppfattat de tre hufvudfordringarna: den *kristliga*, den *folkeliga* och den *vårdade* framställningen. Den första fordringen hade af alla tre förslagen ställts i främsta rummet, men vid tillämpningen af andra och tredje fordringen visade sig en olikhet mellan de tre förslagen. «Det Runebergska förslaget, som var det banbrytande och hade fått den första och svåraste rensningen på sin lott, kunde icke undgå att bära märkbara spår af brytningen mellan två tidsströmmar, af hvilka stundom den gamla, stundom den nya blef förhärskande. Uppmärksam på häraf inflytande ojämnheter, beslöt sig Stenbäck obetingadt för nyare språkbruk och i allmänhet för en ytterst omsorgsfullt korrigerad form, men aflägsnade sig därigenom, mer än han själf anade, från det folkeliga framställningssättet». Runeberg närmade sig i uppfattning och framställning mera den gamla psalmboken, Stenbäck åter mera den nya (af år 1819). «I allmänhet kan sägas om dessa båda psalmsboksförslag, att det Runebergska, såväl i bearbetningen af det gamla som i dess oskattbara originaler, är af en stor och sällsport *grundläggande* betydelse i psalmbokslitteraturen, medan Stenbäcks

förslag, jämte flera däri inflätade andliga pärlor af hög skönhet, har betydelsen af en det *kyrkliga* medvetandets reaktion mot föregångarens poetiska världsåskådning». Det nu föreliggande förslagets betydelse förmenades ligga i den större vikt kommittén lagt på psalmens folkeliga karaktär och bestämmelse. Dock erkände författaren, att 1868 års förslag möjligen konserverat för mycket, samt höll det för troligt, att «kritiken och erfarenheten» i några delar skulle föranleda en återgång till det Runebergska förslaget.

Af flere omständigheter framgår, att Topelius öfver hufvud ställt det Runebergska förslaget högre än det Stenbäckska. Att han i sin förutsägelse om en återgång i några delar till det första förslaget hade rätt, skall den följande framställningen bekräfta. Vinden hade åter vändt sig.*

Vid kyrkomötet nedsattes ett utskott för granskningen af det svenska psalmboksförslaget.** I sitt afgifna betänkande yttrade utskottet om 1868 års förslag, att det funnit detta förslag «i allmänhet vara så beskaffadt, att det, efter lindriga rättelser i detaljerna, väl uppfyller de anspråk, som kunna och böra ställas på en god och i alla afseenden antaglig kyrkopsalmbok. Om de nya originalpsalmerna framhölls, att de, «såsom produkter af det yppersta i skaldeväg samt af sann och innerlig religiös inspiration, till största delen utgöra äkta pärlor af oförgängligt värde». Man borde därför icke söka åstadkomma något nytt psalmboksförslag, utan endast låta 1868 års förslag ytterligare granskas af sakkunniga personer. Tillika antydde utskottet några önskningsmål beträffande ändringar såväl af formell beskaffenhet som med hänsyn till innehållet (aflägsnande af formella bristfälligheter och arkaismer; undvikande af triviala uttryck, alltför starkt färglagda särskilda förhållanden samt uttryck af en sentimental stämning; rättande af ännu kvarstående dogmatiska otydligheter); om psalmerna i bihanget sades, att de voro af mycket olika värde; Topelii nyligen utgifna rät-

* I sitt ofvan omtalade bref till Strömborg beklagar Topelius, att han icke från början af sin revision (på utländsk botten) haft tillgång till Runebergska förslaget — han erhöll det först något senare — han skulle då sannolikt hafva «mera åberopat detta».

** Till utskottet hörde d:r Gabriel Lagus, statsrådet A. Moberg, vicepastor K. F. Öller, domprosten T. T. Renvall, professor A. E. Ahlqvist, prosten J. H. Roos och d:r A. J. Hornborg samt såsom suppleanter d:r J. K. Lampén, hemmansegaren G. A. Gustafsson och prosten F. G. Hedberg.

telser innehöllo «många synnerligen goda ändringsförslag», men dock torde de «böra med försiktighet begagnas». Vid påpekandet af en oegentlighet i dessa ändringsförslag, yttrade utskottet: «här är Runebergs utomordentligt vackra psalm egnad att åter upptagas; hvilket ock kunde vara nödigt på några andra ställen». Det sålunda åvägabragta reviderade förslaget borde tryckas och bringas till användning såväl vid statens svenskspråkiga skolor som vid folkskolorna i de svenska trakterna af landet.* Detta förslag borde äfven i god tid delgifvas församlingarna samt prästmöten i afseende å däröfver afgifvande utlåtande, på det nästblifvande kyrkomöte må komma i tillfälle att lagligen skrida till dess definitiva antagande eller förkastande.** Den blifvande granskningskommittén borde äfven utarbeta ett fullständigt förslag till psalmernas ändamålsenligare systematisering.

Under diskussionen meddelade Gabriel Lagus, att han «för några veckor sedan varit i tillfälle att samtala med grundläggaren af dessa nya psalmböcker, med professor Runeberg», som äfven yrkat på en revision. Tillika erinrade Lagus om utskottets uttalande, «att det kunde vara skäl att på ett och annat ställe återgå till det ursprungliga Runebergska förslaget», därjämte påpekande «det egna förhållande, att professor Topelius, såsom hans nyligen utkomna broschyr utvisar, äfven på sitt håll, alldeles oberoende af utskottet, kommit till samma resultat».

Kommitténs förslag blef utan meningsskiljaktighet af kyrkomötet godkändt. Till medlemmar i den nya psalmbokskommittén utsåg kyrkomötet *Z. Topelius*, *J. H. Roos*, *G. Lagus*, *A. Moberg* och *C. G. v. Essen*, således bland andra tre af dem, hvilka tidigast uppträdt såsom granskare i psalmboksfrågan, samt till suppleanter prosten *C. H. Alopæus* och professor *A. F. Granfelt*.

* * *

* Redan 1872 meddelade Runeberg Strömborg huru han tänkt sig att den nya psalmboken, vare sig Stenbäcks eller kommitténs eller hans egen, skulle fås bäst spridd bland folket. Ett tillräckligt stort antal exemplar borde tryckas och sedan utdelas 10 eller 20 exemplar eller så många som erfordrades till hvarje folkskola för att först begagnas i skolan såväl vid bönsången som vid psalmläsningen och religionsundervisningen samt sedan utdelas åt flitiga och afgående elever såsom premier. De för ändamålet erforderliga medlen skulle anskaffas genom subskription. — Den tanken ligger icke fjärran, att utskottets förslag i detta afseende står i något sammanhang med Runebergs uttalanden.

** 1868 års förslag kunde icke af kyrkomötet omedelbart antagas redan af *det skäl*, att församlingarna icke, såsom kyrkolagen påbjuder, satts i tillfälle att öfver detsamma yttra sig.

Någon dag innan psalmbokskommittén i medlet af november 1876 första gången skulle sammanträda lät Topelius genom Strömborg göra en förfrågan hos Runeberg, hvilka ställen i hans originalpsalmer han möjligen själf önskade få ändrade eller rättare ansåge behöfva ändring. Runeberg bad då Strömborg till Topelius framföra den hälsning, att hans psalmer väl «kanske på tio tusen ställen» kunde göras bättre, men att han för sin del ej hade någon särskild önskan att få dem i något afseende ändrade. Därjämte bad han Strömborg såsom exempel på det sätt, hvarpå hans psalmer blifvit behandlade, för Topelius påpeka blott psalmen 326 (Gud, se i nåd till dessa två) och särskildt vers 3 i denna psalm. Nämnda vers hade i Runebergska förslaget följande lydelse:

> Här lefs ej städs i rosengård,
> Och mången pröfning kan bli hård:
> Behåll dem då, o Herre god,
> I kärlek, som ger tröst och mod.

I kommitténs förslag var den sista versraden ändrad till:

> I kärlek, hopp och tålamod.

Runeberg framhöll nu i sin hälsning till Topelius, att ingenting kunde vara naturligare, då tvenne personer sammanvigas, än att be Gud behålla dem i kärlek, ty det är ju på kärlek det rätta äktenskapet grundar sig, och det är kärleken som i lifvets pröfningar skall ge dem icke blott «hopp och tålamod», utan framför allt «tröst och mod». Den som ej finner den i hans vers uttryckta tanken riktig, menade Runeberg, visade därigenom, att han ej själf i lifvet pröfvat kärlekens betydelse för äktenskapet.

Sammanträdet i november varade endast några dagar. Men på våren 1877 fortsattes det gemensamma arbetet. Då och då erhöll Runeberg underrättelser om kommitténs tillgöranden, men nöjd var han icke. Och då ett väntadt besök af Lagus uteblef, misstänkte han, att Lagus alls ej skulle komma, emedan han likasom öfriga medlemmar i kommittén undvek att träffa honom. Med långa mellanskof, särskildt förorsakade af pågående landtdag, fortsatte kommittén sitt arbete äfven under år 1878 samt förra delen af 1879. Då v. Essen af sjuk-

dom blef förhindrad att deltaga i arbetet under större delen af sistnämnda år, inträdde Granfelt i hans ställe.*

Medan psalmbokskommittén var sysselsatt med sin uppgift, reviderandet af 1868 års förslag, uppträdde O. I. Colliander i Tidskrift för teologi och kyrka med en artikel: «Uttalanden i psalmboksfrågan».** Strängare än någon annans ljöd hans dom öfver de senaste psalmboksförslagen, såväl det svenska som det finska, men isynnerhet det förstnämnda. Behofvet af en ny psalmbok förmenades hafva sin grund öfvervägande i formella bristfälligheter hos den gamla. De nya psalmer, som införts, ville ej rätt passa ihop med de gamla kärnpsalmerna. Det konstaterades såsom en af den hymnologiska vetenskapen erkänd sanning, «att den äkta kyrkliga psalmdiktningen icke mera sedan medlet af 18:de seklet har att uppvisa några framstående representanter ens bland af sann personlig kristendom berörda skaldegåfvor, hvilkas produkter skulle kunna mäta sig med de så kallade kärnpsalmerna från 16:de, 17:de och förra hälften af 18:de århundradet». Och så föreslogs, «att man engång för alla från hela psalmboken borde utesluta alla de psalmförsök, som i den nyare tiden blifvit gjorda såväl af kommittéer som enskilda diktare och däremot söka ersättning för dem alla ur den äldre lutherska psalmskatten».***

Med anledning af denna artikel, hvilken måste anses stå bra nog ensam i sin uppfattning om det psalmboksarbete som utförts i vårt land, uppträdde i samma tidskrift Z. Topelius, psalmbokskommitténs dåvarande ordförande, med en uppsats: «1868 års Svenska Psalmboksförslag för Finland».† Med skärpa och kraft tillbakavisade han många af Collianders anmärkningar, om han ock förklarade sig i hufvudsak gilla hans hymnologiska principer. Ett strikte fasthållande af teorin, utan att taga någon hänsyn till de förhandenvarande förhållandena, skulle leda till att vi borde låta den gamla psamboken kvarstå utan att däri ändra ett jota, ty äfven i öfversättningar och bearbetningar kan den nya andan insmugglas. Beträffande Runeberg och hans ställ-

* De af Moberg förda protokollen finnas i Åbo domkapitels arkiv.

** Årg. 1877 p. 105 ff.

*** Runeberg hade äfven läst en del af Collianders uppsats och med anledning af det däri gjorda uttalandet, att man ej skrifver psalmer i kommittéer, sagt, att detta icke heller skett.

† Årg. 1877 p. 331 ff.

ning till frågan yttrade Topelius, efter att hafva framhållit, att hans storhet som skald var mera känd än som intelligens: «Han var universell i sin uppfattning. Hans kristliga ståndpunkt dömer allena Gud, som skådar för världen okända strider, men att åt denna skald gifvits en hög Andens gåfva äfven i psalmen, därom vittna hans verk. Det är kändt, att han med djupt allvar fattade sin uppgift som psalmdiktare och med sträng omsorg genomarbetade ordet. Men sådana psalmer, som hans bästa, *göras* icke, de *fås,* och att stryka *dem* från den finska kyrkans svenska psalmbok, det vore i sanning att rata Guds gåfvor, det vore att beröfva efterkommande släkten de skönaste pärlor, som Gud låtit nedregna af himmelen i denna andeligt splittrade och materialistiska tidsålder». *

Dessa sanna och vackra ord af Topelius nådde icke mera Runebergs öron: den 6 maj 1877 lyktades hans lif. Men ännu i det sista hade han tänkt på sina kära psalmer, om det ock ser ut, som om han icke haft glädjen lägga märke till den förändrade stämning till förmån för dem, som arbetade sig fram trots enskilda uttalanden af ofvan angifna slag.

Psalmbokskommittén hade sitt förslag färdigt 1879; i tryck framträdde detsamma följande år. ** Sorgfälligt hade kommittén sökt ställa sig till efterrättelse de vinkar kyrkomötet gifvit samt egnat 1868 års förslag en i alla dess enskildheter ingående granskning. I det nya förslaget voro 15 psalmer, som befunnits svaga eller i andra afseenden mindre lämpliga, uteslutna, hvaremot 22 tillkommit; och då antalet psalmer i 1868 års förslag utgjorde 526, steg detta antal nu till 533. Bland de uteslutna psalmerna finnes ingen af Runebergs originaler, men i förordet föreslog kommittén, att n:o 37 (Himlars rymd sin konung ärar) måtte från den blifvande psalmboken utelämnas. Af protokollen framgår, att kommittén, som till fullo erkände, att psalmen var högstämd och poetiskt anslående, likväl ansåg densamma sakna «den enkelhet och lättfattlighet, som gör en hymn lämplig att läggas på en församlings läppar för att vara ett uttryck för dess andakt eller upp-

* Redan tidigare hade Gabriel Lagus i Östra Finland 1877 (n:ris 70, 71, 73) utförligt genmält Colliinders uppsats. De viktigaste tidningsuppsatser i psalmboksfrågan påträffas numera i denna tidning.

** Förslag till Svensk Psalmbok för de evangeliskt-lutherska församlingarne i Storfurstendömet Finland. Ånyo revideradt 1879. Åbo, G. W. Wiléns förlag. 1880.

maning därtill» samt att den framställde bilder och talesätt, «hvilka snarare väcka undran än uppbyggelse».* N:o 102 (Vid elfverna i Babylon) var på väg att dela samma öde, emedan man ansåg, att psalmen i sin helhet saknade «all tillämpning på vår församlings förhållanden». Men Topelius och Lagus reserverade sig och slutligen fann man plats för den bland psalmer, som handla «om det eviga lifvet». I flere enskildheter hade kommittén återgått till den Runebergska redaktionen, om den ock i några andra aflägsnat sig ifrån densamma. Men framför allt är att märka, det kommittén återinfört icke mindre än 9 af Runebergs originaler, som varit utelämnade från 1868 års psalmbok. De flesta af dessa förlades visserligen till bihanget, men då kommittén äfven, såsom åt den uppdraget var, utarbetat en ny och ändamålsenlig anordning af psalmbokens innehåll eller förslag till en systematisk anordning af alla psalmer, framgår häraf, att dess mening var att bihanget såsom bihang skulle försvinna eller uppgå i det stora hela. Den Runebergska psalmdiktningen hade alltså här vunnit en icke så ringa seger.

Då C. G. v. Essen hindrats att till slutet deltaga i arbetet, uttalade han i en uppsats i Tidskrift för teologi och kyrka: «Ett votum i psalmboksfrågan» **, sin uppfattning om 1879 års psalmboksförslag. Det syntes honom vara en afgjord förbättring af det 1868 utgifna, och om han också framkom med flere ändringsförslag i detalj, höll han dock före, att förslaget äfven *sådant det var* kunde antagas.

Ungefär samtidigt som kommittén utsände sitt förslag, framträdde en akademisk afhandling, som på det närmaste berörde psalmboksfrågan. O. I. Colliander utvecklade närmare sina hymnologiska principer i arbetet: «Om den kyrkliga psalmen jämte inledning till evangelisk-luthersk hymnologi», i hvilket han äfven berörde Topelius' broschyr af 1876 samt dennes ofvan omtalade tidskriftsartikel. Bland annat uttalade han den uppfattningen, att vi af Runebergs penna «icke hafva någon verklig kyrkopsalm, jämförlig med vår kyrkas äldre kärnpsalmer, och det oaktadt hans omfattande snille äfven diktade icke mindre än

* Emot beslutet att föreslå psalmens utelämnande reserverade sig Lagus. Att von Essen var med om utelämnandet förefaller något egendomligt med hänsyn till de starka loford han i sin granskningsskrift af år 1862 ger psalmen.

** Årgång 1881 p. 201 ff.

62 sånger med religiöst innehåll». Att denna afhandling skulle utöfva sin inverkan vid bedömande af det nya psalmboksförslaget kunde man antaga för gifvet. Några tidningsorgan skyndade sig äfven att referera dess innehåll och därmed lämna en anvisning, efter hvilka grunder bedömandet af psalmboksförslaget borde ske.* Å andra sidan gjorde Gabriel Lagus afhandlingen till föremål för en ingående granskning, uppmanande allmänheten att icke utan vidare lägga den till grund för sin kritik af psalmboksförslaget.**

Enligt gällande kyrkolag skulle detta psalmboksförslag hänskjutas till prästerskapet på prästmötena samt till församlingarna i och för afgifvande af utlåtande, innan psalmboksfrågan kunde upptagas på kyrkomötet till slutligt afgörande. Samtliga prästmöten förordade förslaget till antagande dock under förutsättning att några särskildt angifna psalmer blefve uteslutna och åtskilliga ord och uttryck, hvilka ansetts dels felaktiga, dels i dogmatiskt hänseende oriktiga, blefve rättade.

Af 72 församlingar, som uttalade sig öfver förslaget, yrkade endast 22 på dess förkastande. De öfriga församlingarna antingen gillade obetingadt förslaget eller gjorde det under vissa villkor. Åbo domkyrkoförsamling afgaf ett vidlyftigt betänkande, som innehöll många goda ändringsförslag; till dess granskningskommitté hörde bland andra K. R. Malmström. Helsingfors församlings utlåtande skänkte förslaget ett obestridligt företräde såväl framför den gamla psalmboken som ock framför alla de tidigare förslagen samt yrkade «på det mest enträgna sätt» på dess antagande.***

Det andra finska kyrkomötet sammanträdde under september månad 1886. Det svenska psalmboksförslaget jämte därtill hörande handlingar hänskötos till ett särskildt utskott†, som sedan afgaf sitt betänkande jämte förslag till ändringar till kyrkomötet. På grund af de från prästmötena och församlingarna framställda anmärkningarna,

* Wasa Bladet för år 1880 och Wasa Tidning för år 1881.

** Östra Finland för år 1880. På dessa genom fyra nummer 73, 74, 76, 83 gående artiklar följde en kortare polemik mellan Colliander och Lagus.

*** Med en viss förvåning läser man äfven O. I. Collianders namn under detta betänkande. För öfrigt finnas där namnen Herman Råbergh, Ad. Moberg, Alfr. Kihlman m. fl.

† Till detta utskott hörde statsrådet A. Moberg, prosten F. V. Sandelin, hofrättsassessorn J. J. Stenbäck, lektorn J. E. Strömborg, seminariedirektorn F. V. Sundvall, prosten F. J. Torckell och kyrkoherden K. F. Öller samt såsom suppleanter apotekaren K. H. Ekroos, possessionaten K. G. Söderlund och friherre H. K. Wrede.

hvilka delvis syntes utskottet vara af den beskaffenhet att de ej kunde lämnas obeaktade, hemställde utskottet till kyrkomötet om uteslutande ur 1879 års förslag af inalles 33 psalmer, af hvilka flertalet kunde hänföras till förslagets svagaste, andra åter behandlade alltför enskilda förhållanden o. s. v.* I särskilda psalmer föreslogs dessutom att verser skulle uteslutas eller omflyttas samt enskilda strofer och uttryck ändras. Till ändringsförslagen i Åbo-betänkandet tog man icke så sällan hänsyn. Den af kommittén uppgjorda systematiska anordningen af psalmerna förordades till godkännande. Ytterligare föreslog utskottet, att den sålunda reviderade psalmboken skulle från den 1 januari 1897 användas vid de offentliga gudstjänsterna och andra kyrkliga förrättningar; de särskilda församlingarna dock obetaget att vid kyrkostämma besluta om psalmbokens införande till offentligt bruk före nämnda dag.

Inom utskottet hade Runebergska psalmboksförslaget en den hängifnaste förespråkare i J. E. Strömborg. I en till betänkandet fogad reservation beklagade han, att den senaste kommittén icke än mera än den det gjort anslutit sig till 1857 års förslag. Dock förenade han sig i hufvudsak om utskottets godkännande uttalande beträffande nu föreliggande förslag, emedan det, ehuru «i många stycken mindre helgjutet än 1857 års förslag», dock hade sina företräden och, såsom med detta öfverensstämmande, «fortfarande bär vittne om att Runeberg lagt grunden till detsamma». Likväl yrkade han att några enskilda ändringar skulle vidtagas i öfverensstämmelse med den ursprungliga redaktionen i den Runebergska psalmboken. Äfven föreslog han, att den hittills gällande ordningen måtte bibehållas och bihanget såsom sådant kvarstå; — detta dock blott under öfvergångstiden.**

Under den långa och lifliga diskussionen, som på kyrkomötet egde rum med anledning af utskottsbetänkandet, höjdes ingen röst för psalmboksförslagets förkastande. Flere anmärkningar gjordes visserligen i enskildheter, men utan att man ens alltid tyckes hafva väntat sig, att de skulle blifva föremål för en omröstning. Ibland de 33 psalmer, som utskottet föreslagit till uteslutning, ingick icke den af senaste kommitté

* Det jämna talet 500 syntes väl äfven utskottet vara eftersträfvansvärdt.

** Strömborgs nit för bevarandet af det Runebergska förslaget framstår än tydligare vid genomläsande af utskottets otryckta protokoll, som fördes af honom. Ofta blef dock hans lott den att nödgas anmäla reservation.

föreslagna Runebergska psalmen n:o 37*, men däremot två andra af dennes psalmer, nämligen 236 (Till strids, kristen, rusta dig) och 328 (i förslaget 486 Ej finns en glädje på jorden vid). Inom utskottet tyckes stor meningsolikhet hafva rådt beträffande den förra af dessa psalmer; till en början blef den godkänd med reservation af Torckell, men vid sista sammanträdet, då Strömborg var frånvarande, beslöts dess uteslutande. Under diskussionen vid kyrkomötet tog professor Råbergh psalmen i försvar och föreslog dess bibehållande såsom «en frisk och troskraftig psalm». Prosten Lyra yrkade på att Runebergs psalm n:o 102 (Vid elfverna i Babylon), som blifvit ändrad åtskilliga gånger, skulle upptagas i sin ursprungliga form från 1857 års förslag. Därjämte föreslog han att de uteslutna psalmerna 223 (Hur ljuft det är att komma) och 226 (Hell Herrans tempel) skulle åter införas. Beträffande dessa psalmer ville Lyra hafva för kyrkomötet anmäldt, «att skalden på sin sjukbädd för en honom närstående kär vän uttalat såsom ett af sina sista önskningsmål, att i den psalmkollektion, som i Finland skulle utgifvas, särskildt just dessa psalmer måtte få ingå». Mot de nämnda psalmerna hade visserligen befogade anmärkningar blifvit gjorda, men det kunde icke förnekas, «att dessa om Runebergs skaldegåfva nog tydligt vittnande psalmer ingalunda innehölle något i sig *orätt*». Flere gånger uppträdde Strömborg till försvar för sin reservation eller rättare för att kämpa för Runebergs psalmer. Doktor Jahnsson menade äfven, att om någon förändring i kommitténs förslag skulle göras, så såge han gärna, «att de anmärkningar, lektor Strömborg gjort, skulle tagas i betraktande», ty det föreföll honom, «som om uti Runebergs egna ord ändock skulle ligga betydligt mera kraft och poetisk skönhet, än uti de föreslagna förändringarna». Emellertid kommo icke enskilda förslag under omröstning, således icke heller Lyras yrkande på införandet af psalmerna 223 och 226, mot hvilket yrkande för öfrigt anmärktes, att detsamma icke kunde blifva föremål för omröstning redan på den grund att prästerskapet och församlingarna icke varit i tillfälle att uttala sig om dessa psalmer; — hvilken trånga lagtolkning redan i utskottet gjorts gällande mot Strömborg. Med 76 röster emot 5 godkändes utskottets första kläm, hvarigenom

* I utskottets protokoll säges endast, att dess «pluralitet ej kunde godkänna de af kommittén för den föreslagna uteslutningen anförda skälen».

1879 års förslag till svensk psalmbok antogs med de af utskottet gjorda ändringarna och uteslutningarna. Strömborg reserverade sig emot omröstningspropositionen, emedan därigenom alla förslag, som varit framställda och understödda, icke kommit under omröstning. Äfven de öfriga af utskottet i denna fråga gjorda och ofvan refererade förslagen godkändes. Därmed var psalmboksfrågan afgjord af kyrkomötet. Till att ombesörja utgifvandet af nu beslutna psalmbok utsågs en kommitté med statsrådet Moberg och direktor Sundvall såsom ledamöter samt professor Råbergh och prosten Fredriksson som suppleanter.

Den finska kyrkans svenska psalmbok, antagen på kyrkomötet 1886, utkom i tryck år 1888. Då af de i 1879 års förslag ingående 55 Runebergska originalpsalmerna 2 blifvit uteslutna, innehåller alltså vår nuvarande psalmbok 53 af de psalmer, som finnas upptagna i Runebergs samlade arbeten.*

En stor mängd församlingar skyndade sig att genast införa den nya psalmboken; och intet af det motstånd, hvilket man på visst håll tycktes befara, visade sig. Och nu är denna bok, på hvilken så många rikt utrustade män under årtionden arbetat med glädje och hänförelse, en dyrbar skatt i Finlands svenska församlingar och i mångtusen svenska hem.

II.

Af den föregående historiken har framgått, att blott en del, om också en mycket stor del, af den Runebergska psalmskatten kommit till användning i vår nuvarande psalmbok. Och de psalmer af Runeberg, som upptagits, hafva sedan mer eller mindre blifvit ändrade.

Till Runebergs arbete för åstadkommandet af en ny svensk psalmbok hörde dock icke blott hans författande af egna nya psalmer, utan äfven hans bearbetning af en stor mängd psalmer från vår gamla psalmbok. Att de följande kommittéerna äfven härvidlag vidtogo förändringar, var mindre att undra öfver; men det grundläggande förbätt-

* I registret till vår psalmbok är Runebergs namn fogadt äfven till två psalmer, som icke upptagits i hans samlade arbeten, men däremot är hans namn bortlämnadt från icke mindre än 7 psalmer, som stå att finna på angifna ställe.

ringsarbetet i detta afseende utfördes dock af Runeberg. Det har emellertid synts vara tillräckligt upplysande för psalmboksfrågans utveckling med hänsyn till Runebergs insats i densamma att endast beröra hans egna psalmer och lämna bearbetningarna af de gamla psalmerna därhän.

Man kan egentligen icke tala om bestämda principer, som skulle gjort sig gällande vid granskningen och bearbetningen af 1857 års psalmboksförslag. Det inträffar nämligen ganska ofta, att ändringar vidtagas och psalmer uteslutas, för att ändringarna några år därefter skola återgå och uteslutna psalmer återinföras. Och denna återgång behöfver icke, såsom man möjligen kunde tänka sig, vara beroende af en växling af personerna inom kommittén. Det är icke så alldeles sällsynt, att hvad en granskare tidigare yrkat på, det afstår han senare helt och hållet ifrån. En gång kan han skänka en psalm ett stort erkännande, för att en annan gång vara med om dess uteslutande.

I det följande skall jag genom belysande exempel uppvisa den behandling, som kommit de Runebergska psalmerna till del under arbetet för åstadkommande af vår nuvarande svenska psalmbok.

* * *

Konservativ i sitt psalmboksarbete öfver hufvud, älskade Runeberg att såväl i sina originaler som i de psalmer han med lätt hand bearbetade bibehålla gamla ord och ordformer samt ordförbindelser. Det var dock någonting annat än «tom affektation» eller en önskan «att skona de enfaldiges fördomar», som motiverade detta. De gamla orden och ordformerna voro för honom kära, emedan de utgjorde minnen från förgångna släkten, erinrande om fädernas sätt att uttrycka sig. Och det kan ju icke nekas, att ett måttligt användande af dylika uttryck på lämpliga ställen bidrager till att förläna en poetisk eller oratorisk framställning någonting tilltalande, något af gammaldags värme och innerlighet. Redan Stenbäck begynte i detta afseende ett moderniseringsarbete, som sedan fortsattes i de följande förslagen; och i vår nuvarande psalmbok äro de flesta sådana ord och ordställningar utbytta mot andra i våra dagar mera brukliga. Utan vidare förändringar gick det på de flesta ställen att utbyta t. ex. ordet Herran mot Herren, liksom

Jesum mot Jesus. Där rimmet sådant fordrade, bibehölls dock det förstnämnda ordet i sin äldre form. Jämförelsevis lätt var det äfven att modernisera exempelvis följande: «Förläna oss där nåder till», som återgafs: «Förläna oss din nåd därtill»; «Hvem kunde glader vara», som ändrades till «Hvem kunde glad där vara». «Där kan jag glader vara», förbyttes till «Där först kan glad jag vara», och «I pilträn jämte strömmars lopp» ändrades till: «I pilträn vid de strömmars lopp». En del föråldrade uttryck tyckes man dock icke kunnat ersätta med nya utan att samtidigt förändra versens tanke. Sålunda sjöng Runeberg: «Förläna mig din nåd, att jag I ditt behag har mitt behag Och aldrig skådar öfver Den hjälp och tröst behöfver». När man nu ville hafva bort uttrycket «skåda öfver» ändrade man de två sista raderna till: «Och hjälpsamhet må öfva Mot dem som hjälp behöfva». Men därmed hade man inlagt en alldeles ny tanke i versen; hvarmed dock icke är sagdt, att psalmen genom ändringen egentligen blifvit försämrad.

Är det nu att beklaga, att dylika förändringar vidtagits? Jag tror det icke. Fastmera synes det, som om de i allmänhet varit nödvändiga, enskilda undantag kunna ju gifvas. Må man besinna, att språket är underkastadt en ganska snabb utveckling. Flere ord och uttryck, som ännu ljuda bekanta för äldre personer i våra dagar, äro redan bra nog främmande för det yngre släktet; och huru mycket mer skola de icke blifva detta för en kommande generation. Och när de blifva i alltför hög grad främmande, ja kanske oförstådda, då förmå de icke mera förläna framställningen detta drag af vördnadsvärd ålderdomlighet, hvartill de äro afsedda, utan de blifva mer eller mindre till anstöt. Men en psalmbok är afsedd att användas af flere släktled, är bestämd för århundraden. Vår föregående psalmbok hade redan ingått i det sista decenniet af sin tvåhundraåriga tillvaro, då den aflöstes af den nya psalmboken.

Tager man hänsyn till ändringar af nu berörda slag, äfven de allra minsta sådana, så gifves det icke en enda af Runebergs egna psalmer, som ej blifvit på något sätt berörd. Minst ändrade äro n:o 37 (109)* «Himlars rymd sin konung ärar», där endast på några ställen ordet «Herran» blifvit ändradt till «Herren», samt den korta måltids-

* Siffran inom parentes betecknar psalmens plats i vår nya psalmbok.

psalmen n:o 341 (441) «Herre, hela världen tröster», i hvilken, utom sist anförda ords förvandling till: tröstar, endast uttrycket «i allo land» förbytts till: «i alla land», samt n:o 348 (406) «I Herrans hand jag lämnar mig», där jämväl en mindre omkastning af ord förekommer i sista versraden. Obetydliga äro äfven ändringarna i n:o 335 (398) «En vandringsman är mänskan här», n:o 329 (383) «Jag lyfter ögat mot himmelen» och n:o 102 (499) «Vid elfverna i Babylon» samt kanske ännu ytterligare några andra. Om dessa psalmer kan dock med skäl sägas, att de i vår psalmbok äro Runebergs oförändrade originaler.

* * *

Har den bearbetning de återstående psalmerna undergått varit till fördel för saken eller icke? Vid besvarandet af denna fråga beror väl mycket på tycke och smak, d. v. s. på subjektiva betingelser. Mig hafva flere ändringar synts såsom verkliga förbättringar, till hvilka ändringar jag då icke allenast räknar de redan berörda med hänsyn till ett föråldradt språk; andra åter hafva förefallit såsom mer eller mindre likgiltiga; men slutligen finnas äfven ändringar, hvilka jag icke kan betrakta annorlunda än som försämringar. I en del psalmer förekomma smärre ändringar nästan öfverallt; i andra psalmer äro ändringarna icke så många, men desto mera genomgripande. Flere ändringar vidtogos för att göra framställningen enklare eller mera «populär». Stundom tyckes man åter hafva velat undvika alltför starka uttryck, som kunde påminna om en gammaltestamentlig uppfattning. Äfven sådana ställen, som vittnade om eller från hvilka man åtminstone kunde härleda sig till en i dogmatiskt afseende oriktig uppfattning, blefvo omsorgsfullt omfilade och omdiktade. Allt detta torde framgå ur de exempel, hvilka i det följande skola frambringas.

I n:o 209 (89) «Hvem kallar du din nästa här», hvars grundtanke angifves af begynnelseorden, hade v. 3 följande lydelse:

O, bortom länder, haf och berg,
Hvarhelst sig lif kan fästa,
Där syns, fast skild till tal och färg,
Guds håfvor mänskan gästa.
På snöhöljdt fjäll,

I solvarmt tjäll,
Där blomstring bor,
Där ört ej gror,
Där ser du ock din nästa.

Så vacker denna vers än är, så kan det ju icke nekas, att i förra delen satskonstruktionen är något invecklad och i tjärde versraden ett egendomligt uttryck användes. Stenbäck tycktes den emellertid ännu ej förefallit svårfattlig. Men i nya psalmboken erhöll versen följande lydelse:

Hvar helst, om ock i fjärran land,
En mänska bo kan fästa,
Hon vårdas af Guds allmakts hand
Och får hans gåfvor gästa.
På slätt, på berg,
Hur skild i färg
Och språk och stam
Hon träder fram,
Hon är ändå din nästa.

Genom ändringen förlorade versen visserligen något i kraft och skönhet, men den blef enklare och mera lättfattlig, hvilket säkerligen äfven åsyftades.

Antagligen önskade man äfven i n:o 308 (454) «Stäck din vrede, Herre, och oss benåda», göra i synnerhet v. 5 mera lättfattlig och enkel. Denna psalm utgör en mästerlig öfversättning af ett latinskt original af Thymus, hvarvid Runeberg äfven följde originalets meter. Stenbäck anslöt sig mera till öfversättningen i gamla psalmboken, och begynte psalmen med orden: «Vänd af din vrede, Gud, som straffet sänder». 1868 års förslag följde Stenbäck, men i 1879 års förslag vände man åter till Runeberg, dock vidtog man ganska stora ändringar. Den femte versen hade i det Runebergska förslaget följande lydelse:

Ärfda brister sig i vårt väsen blanda,
Köttets lustar locka vår svaga anda;
Låt ett sådant öde ditt hjärta röra,
Värdes oss höra!

I nya psalmboken lyder motsvarande vers sålunda:

Ärfda synders smitta vår själ vidlåder,
Köttets lusta öfver vår ande råder;
Låt vår stora svaghet ditt hjärta röra,
Värdes oss höra!

Såsom synes är tanken alldeles densamma, men formen något mera vanlig. — Förändringen af den följande versen i samma psalm vidtogs väl äfven af ofvan anförda motiv, men härtill kom ytterligare åtminstone *ett* annat. Vers 6 hade enligt Runeberg följande lydelse:

Låt en bön, en död och en blodskamp gälla,
Minns att törnekronan och korset ställa,
När din hand till hämnden vi lyftad skåda,
Mellan oss båda.

I nya psalmboken fick versen denna gestalt:

Jesu bön och blodiga död låt gälla,
Värdes törnekronan och korset ställa
Mellan handen, lyftad till straff, och våra
Synder så svåra.

Man ville antagligen icke framställa Gud såsom den, hvilken utöfvar *hämnd,* därför utbytte man uttrycket hämnd mot straff.

Detta uttryck blef med rätta utmönstradt jämväl ur nyårspsalmen n:o 134 (18) «Ett år har gått till ända». Vers 2 begynte Runeberg med orden: «Ty, Gud, om hämnd du hvälfver, Ho blifver skuldlös kvar», hvilka i nya psalmboken förbytts till: «Om du vill synden väga, Stor blir den hos en hvar». Något för starkt ljöd det äfven, när Runeberg i n:o 57 (117) sjöng om Gud: «Med frid och fröjd är han tillreds, Men sönderbryter lans och spets, Uti sin vredes stunder», hvilka versrader ändrades till: «Han stillar krig på haf och land, Han frälsar med sin starka hand Sitt folk i nödens stunder», hvarvid en hel tanke tappades bort, dock icke till skada för psalmen.

Utom de öfverallt förekommande mindre ändringarna i n:o 185 «Hvi stängs så hårdt ditt hjärtas port» (173 «Hvi stängs allt jämt ditt hjärtas port») blefvo verserna 4 och 5 helt och hållet omdiktade. Enligt Runeberg hade de följande lydelse:

Du ser din nöd men tvekar än,
Du suckar: ack, hvar finnes den,
Som visa kan en syndig själ,
Hvar han skall finna evigt väl?

Ack, tvekan råder ingen bot,
Förtviflan står ej fall emot,
Men fast beslut ger hopp i nöd,
Och hopp ger tro och tro ger stöd.

Nya psalmboken har i dessa versers ställe följande:

O arma mänska, huru snärd
Du är af satan, kött och värld;
Du känner ej den väg du går
Och ser ej hvad dig förestår.

Vak upp och se, din väg är bred,
Den förer dig till afgrund ned;
De många, som gå samma stig,
De kunna icke hjälpa dig.

Något svårt är att utgrunda motivet till den förra versens ändring, om man icke möjligen velat få öfvergången mellan psalmens två delar mindre tvär. Eller skulle man önskat få in i denna psalm, som af Runeberg, icke fullt motiveradt, hänfördes till pingstpsalmerna, men i nya psalmboken fått sin plats bland bot- och bättringspsalmerna, en bit af den kyrkliga terminologin? Stenbäck lät denna vers undergå blott mindre förändringar. Däremot uteslöt han helt och hållet den följande versen, hvilken äfven lämnar skäl till anmärkningar. Utom de något svårfattliga uttrycken, är det säkerligen talet om ett «fast beslut» som i dogmatiskt afseende framkallat betänkligheter.

När Runeberg, i anslutning till hvad i gamla psalmboken förekom, skulle dikta psalmer öfver «några söndagsevangelier», gick han vanligen så till väga, att han från den förhandenvarande bibeltexten uttog någon tanke, öfver hvilken han fritt sjöng sitt hjärtas ingifvelser. På detta sätt skapade han flere vackra psalmer. Men annorlunda förfor han med berättelsen om de tio spetelske. Det är som om han i n:o 210 (90) «För dig min nöd jag klagar» icke riktigt skulle fixerat sin uppgift, öfver hela psalmen hvilar någonting famlande och osäkert. Enligt sin vana tyckes han afsett att psalmen skulle vara ett uttryck för en allmän tanke, som lätt kunde hämtas ur texten, att den skulle vara ett rop till Jesus om hjälp i syndens elände. Men då han utförde denna tanke, använde han på sina ställen uttryck, som visserligen äro fullt på sin plats, när det är fråga om ett lekamligt botande, hvarom i texten talas, men som icke lämpa sig på andliga förhållanden; dessutom införde han detaljer från texten, som störde idén. Särskildt en detalj använde han på ett helt och hållet orätt sätt. I nya psalmboken

äro de två första verserna oförändrade; de tre återstående verserna äro däremot helt andra än i Runebergska förslaget. Jag skall anföra 4:de och 5:te verserna. Runeberg sjöng:

Jag är för dig, o Herre,
En arm samaritan,
Som vandrat, ack, dess värre,
På världens breda ban;
Nu kraft och lif mig fela,
Men du är stark att hela
Och att förlåta van.

Af synden kvald jag gråter,
Hjälp, Herre, nådelig,
Att jag får komma åter
Och botad visa mig.
Ack, vill du tröst mig gifva,
Skall jag ej uteblifva,
Men städse följa dig.

Påtagligen för att göra psalmen användbar vid sidan af texten om de tio spetälske införde skalden uttrycket «en arm samaritan». Men det som skiljer den spetälske samaritanen från de andra spetälske är, att han kände och gaf uttryck åt sin tacksamhet, då han blifvit botad. Samaritanen är alltså i denna text tacksamhetens representant och icke skuldmedvetandets. I samma syfte infördes äfven talet om att «botad visa sig» i sista versen. Men tages saken i andlig betydelse, såsom här sker, — hvilken mening inneligger då egentligen i att botad visa sig för Herren? Man skall svårligen kunna neka, att motsvarande psalm i nya psalmboken icke allenast är till tanken mera enhetlig, utan äfven närmare och bättre ansluter sig till texten. De två sista verserna lyda:

Till dig jag tröstligt träder;
O, säg ett nådens ord!
Jag mig i hoppet gläder,
Att ren jag varder gjord.
Du ensam kan mig frälsa,
O du, som är all hälsa
I himmel och på jord.

Och när du mig förlåter,
Hjälp att jag kommer då
Med samariten åter
Att prisa dig också
Och icke uteblifver,
När du din tröst mig gifver,
Men städs dig följa må.

Från några af Runebergs psalmer uteslöts en eller par verser, medan man åter till andra fogade nya. Förkortad med en vers blef sålunda n:o 39 «Ljud psalm om hinden, som förskräckt» (243 «Lik skygga hinden, som förskräckt) hvarigenom den till sin fördel erhöll en allmännare karaktär. En annan psalm med ämne från Psaltaren

n:o 103 (171) «Du, Herre, utransakar mig» utvidgades däremot med en vers. Jag tror dock icke, att den vackra, men något långa psalmen egentligen vunnit på denna utvidgning, om ock den tillagda versens innehåll återfinnes i Psaltaren.

Det ser nästan ut, som om man ansett, att Runeberg i sin psalmdiktning upptagit för många bilder från den yttre naturen, eller att en anknytning till detta område icke riktigt vore på sin plats, då människohjärtat vänder sig till Gud. N:o 352 (413) «I mörker höljs ej jorden mer» har sålunda nödgats uppoffra den vackra versen:

> Ty bodde vi i solens hus
> Och idel strålar såge,
> Men hade icke dig till ljus,
> I dunkel natt vi låge.

Psalmen är nog vacker äfven utan denna vers, men omotiverad är uteslutningen. — Såsom en än större förlust betraktar jag de två verser man strukit ur pingstpsalmen n:o 179 «Träd in i detta hjärta» (59 «Kom till mitt arma hjärta»). Stenbäck kände sig icke manad att utelämna dem, men 1868 års förslag gjorde det, jämte det en helt och hållet ny vers tilldiktades. Denna nya vers uteslöts dock äfven från 1879 års förslag och återfinnes ej heller i nya psalmboken. De två uteslutna Runebergska verserna hade följande lydelse:

> Jag ser hur jorden prålar
> Med örter utan tal,
> Ej dröjde solens strålar,
> Fast vinter låg i dal;
> De skyndade att komma,
> Och straxt sågs marken blomma,
> Som nyss var tom och sval.

> Dock kan ej solen hinna,
> O Anda, dit du når,
> Dock kan ej solen brinna
> Så varmt, som du förmår;
> Hvi skall jag då ej våga
> Dig bedja, att din låga
> Min vinter gör till vår.

Man behöfver icke annat än erinra sig, att pingsthögtiden infaller på den tid af året, då allt i naturen väckes till nytt lif, för att förstå huru väl på sin plats dessa verser voro. Guds andes verkningar i ett människohjärta kunde icke på ett lämpligare sätt antydas än som här skett af Runeberg, han som hade ett så öppet öga för Gud i naturen och hvilken såsom ingen annan förmådde med bilder från naturens värld åskådliggöra människolifvets djupaste företeelser.

Granskarene af det Runebergska psalmboksförslaget hade många anmärkningar att göra mot n:o 161, hvars första vers hade följande lydelse:

> Kom tyst, kom tyst, han hvilar nu,
> Stör ej hans ro, hans sömn är ljuf
> På mycken vedermöda;
> För kamp på jorden fann han frid
> I grafven hos de döda.

Man menade, att denna och några andra af verserna voro för känslofulla, att de lämnade så mycket rum för det blott mänskliga och poetiska betraktelsesättet, att detsamma därigenom nära nog blef okristligt. Tillika medgaf man dock, att skalden i denna psalm icke förnekat det religiösa betraktelsesättet af Kristi död. Man yrkade på omarbetning. Stenbäck utelämnade hela psalmen i sitt förslag. Men de följande förslagen upptogo hälften af densamma eller fyra verser af åtta, i någon mån bearbetade, samt fogade till dessa verser såsom inledning två andra verser. Dessa psalmen inledande verser tog man från den gamla psalmbokens motsvarande nummer, där de utgjorde början till en fjorton verser lång psalm af Paulinus Gothus. Men äfven dessa verser behandlade man på ett egendomligt sätt, i det man sammanförde förra hälften af första versen och senare hälften af andra versen samt förra hälften af andra versen och senare hälften af första versen. Hela denna sålunda tillkomna psalm bär nu Runebergs namn i nya psalmboken, där den anträffas såsom n:o 41 och begynner: «Sann Gud och man, o Jesu blid». Då psalmbokskommittén emellertid låtit v. 5 (4) kvarstå, i hvilken vers de anmärkta bristerna kanske mest komma till uttryck, har kommittén åtminstone icke för sin del varit rädd för det känslosamma, eller kanske den ansett att detta förmenta fel blifvit neutraliseradt, när psalmen genom en lämplig början med bekanta formler blifvit mera gammaldags och alldaglig. Det förefaller emellertid, som om granskarene beträffande denna psalm icke rätt satt sig in i skaldens tankegång eller icke förstått den stämning han velat frammana. När kvinnorna från Galileen bittida på uppståndelsedagens morgon gingo till Jesu graf för att balsamera hans lekamen, blefvo säkerligen deras fjät allt tystare och deras röster alltmera dämpade,

ju närmare de nalkades det ställe, hvarest den älskade mästaren hvilade. Döden och grafven bjuda alltid tystnad; Människosonens graf gjorde det förvisso äfven. Icke nås den döda af världens larm och buller, så att man därför behöfde akta sig att störa hans ro; men den egna känslan kräfver stillhet, äfven en yttre sådan, och den gör det så mycket mer, ju kärare och dyrbarare den person är som hvilar i döden. Och det är väl denna så naturliga känsla skalden velat frammana med psalmens första vers, för att sedan låta de djupa sanningarna om Kristi död och graf likasom uppbäras af densamma. Vill man åter nagelfara med psalmens enskilda uttryck, skall man nog finna sådana, mot hvilka invändningar kunna göras från dogmatisk synpunkt; men när det gäller en psalm, är ett nagelfarande i detta afseende icke på sin plats i samma mening och i samma mån, som då det gäller t. ex. ett stycke i katekesen.

* * *

Till hvad redan ofvanföre mera i förbigående blifvit framhållet beträffande omotiverade ändringar i de Runebergska psalmerna må ytterligare några exempel anföras.

I n:o 225 (107) «En dyr klenod, en klar och ren» ändrades versraden: «Hvar visar världen oss en grund» till: «Hvar gifver världen oss en grund». Och då det om människoanden, som försänker sig i det gudomliga ordet, sades, att den känner detta såsom sitt hem, «Där han i fröjd kan vara», så utbytte man ordet «kan» mot ordet «får». Dessa äro de enda ändringarna i denna psalm. Men man frågar sig: har psalmen verkligen vunnit någonting på ändringarna? Jag tror det knappast, om jag också villigt medger, att den ej heller förlorat. Men förhåller det sig så, hvarför har man då icke låtit den vara orörd, så att åtminstone några flere af den store skaldens psalmer, och såsom här en af de härligaste, fått ingå i hans folks psalmbok orörda af annan hand.

Detsamma gäller äfven de ändringar som vidtagits i n:o 321 (361) «Bevara Gud vårt fosterland». I andra versen, som begynte: «Här se vi hvad oss mest är värdt, Allt hvad vi skatte dyrt och kärt», hade en granskare spårat en afgudisk kärlek till fäderneslandet. För att

förekomma en dylik tolkning — hvilken ju måste anses vara mer än lofligt sökt — ändrades den senare af de anförda raderna till: «Hvad vi på jorden skatte kärt». Härigenom uteslöts naturligtvis hvarje möjlighet af uppfattningen, det versen gåfve uttryck åt en kärlek till fosterlandet, som, genom att icke ställa Gud i första rummet, vore afgudisk. Men denna ändring var förvisso endast ett offer — åt inskränktheten. En mindre betydande ändring i v. 4 förbigås. Men psalmens sista vers lydde i Runebergska förslaget:

Det ljuset är ditt helga ord,
En sol för himmel och för jord;
Gif att det klart här lysa må
Och aldrig mer ifrån oss gå!

Stenbäck ändrade sista strofen sålunda: «Och att vi från det aldrig gå». Antagligen emedan denna ändring gjorde versen något tung, gaf man, då man för öfrigt godkände motivet till densamma, åt de två sista raderna följande slutliga lydelse: «Gif att det klart oss lysa må Och att från det vi aldrig gå!» Men är det då orätt att bedja Gud, att han ej måtte taga ljuset (ordet) ifrån oss? Eller är det rättare att bedja, att Gud måtte bevara oss, att vi icke gå ifrån ordet. Jag menar, att det ena är fullt ut lika rätt som det andra. Och för den Runebergska tankegången kunde man nog finna bibliska stöd*, men sådana äro i detta fall alls icke af nöden, emedan saken i och för sig är alldeles klar. För mig synes den bön, som inneligger i Runebergs ord, vara, så att säga, större och mera omfattande, hvarför jag föredrager den ursprungliga affattningen. Åtminstone är det svårt att förstå, i hvilket afseende den ändrade versen vore bättre.** Alltnog: de gjorda ändringarna i fosterlandskärlekens psalm kunna icke gärna betraktas såsom några afgjorda förbättringar. Men hvarför alls röra vid denna psalm? Det är ju nästan, som om man ändrat «Vårt land»!

Första versen af n:o 344 (405) hade i Runebergska förslaget följande lydelse:

---

* Jfr t. ex. Joh. 12: 35, 36 och Uppb. 2: 5.

** Beträffande ändringen i sista raden, som redan förekom i 1868 års förslag, yttrade Runeberg enligt Strömborgs anteckningshäfte: «Jag vet ej något annat, än att det faller sig enklare och ledigare såsom jag har det».

Kväll eller morgon, hvarje stund
Har jag min ro i Guds förbund,
Med honom börjar jag min dag,
Min natt med honom möter jag;
I honom nöjd,
Till honom böjd,
Har jag min rätta lust och fröjd.

I den nya psalmboken har denna vers erhållit en, så att säga, mera objektiv karaktär, men därmed försvann äfven den barnsligt förtroendefulla och hjärtligt innerliga tonen. Nämnda vers lyder på angifna ställe sålunda:

Kväll eller morgon, hvarje stund,
Säll den, som står i Guds förbund,
Som trofast har sin tillit satt
Till Herren både dag och natt.
I Gud förnöjd,
Till honom böjd
Han finna skall sin rätta fröjd.

De återstående ändringarna i denna psalm äro af mindre betydenhet och förefalla äfven omotiverade. I vers 3, där skalden i frågeform talade om den omvårdnad som kommer allt skapadt (blomman, fågeln och hjorten) till del, fortsatte han på samma sätt: «Är det en ann, Är det ej han, Vår Gud, som allt af kärlek kan?» Åt dessa sista rader gaf man emellertid följande lydelse: «Det ingen ann Ju är, än han, Vår Gud, som allt af kärlek kan». Stenbäck hade låtit på nu anförda ställen den Runebergska affattningen vara orörd. Men en annan ändring vidtogs af honom, den enda han införde i denna psalm. Raderna i vers 4: «Är han så blid, Har han så tid, Hvi vill jag sörja för min frid?» återgaf Stenbäck sålunda: «Är han så blid, Vet han sin tid, Hvi vill jag sörja för min frid?» Äfven denna ändring infördes sedan i vår nya psalmbok. Mot den Stenbäckska affattningen kan *i och för sig* intet anmärkas. Men lika litet tror jag man kan göra det beträffande den Runebergska. Och förhåller det sig så, måste äfven denna ändring anses omotiverad.

Icke så få ändringar har aftonpsalmen n:o 363 (424) «Till natt det åter lider» undergått, af hvilka ändringar egentligen blott en synes

mig kunna betraktas såsom en förbättring. Då det i vers 1 heter: «Jag sluter mina händer Och till min Gud mig vänder», anmärkte en granskare, att det vore öfverflödigt omtala, att man sluter sina händer. I förbigående må nämnas, att samme granskare äfven beträffande den barnsligt sköna psalmen 329 (383) «Jag lyfter ögat mot himmelen Och knäpper hop mina händer» gjorde en dylik anmärkning: «Barnet må väl göra detta, framhöll han, men ej läras att anse det såsom något, som vore värdt att för Gud i bönen omtalas». Andra granskare tillbakavisade de gjorda anmärkningarna på båda ställena såsom alldeles obefogade samt erinrade om, att ingen stött sig på den gamla bekanta psalmen: «Jag lyfter mina händer Upp till Guds berg och hus». I vår nya psalmbok har man lyckligtvis låtit barnapsalmens uttryck förblifva oförändrade, men däremot antog man ändringsförslaget till aftonpsalmen; det anförda stället fick följande lydelse: «Jag till min Gud mig vänder, Mig gifver i hans händer». Man kan väl nu icke säga, att psalmen härigenom blifvit försämrad, men icke har den heller blifvit förbättrad. — I v. 3 ändrade Stenbäck de sista raderna: «Att ej ditt straff mig gnager Och sömnens frid förtager» till: «Att ej min skuld mig gnager Och själens frid förtager». Ändringen i den senare raden anser jag vara en försämring*, hvaremot jag håller för att den förra ändringen är befogad. I nya psalmboken finnas de båda raderna återgifna såsom i Stenbäckska förslaget. — V. 5 framkallade flere försök till ändring. Runeberg hade gifvit versen följande lydelse:

> Mig själf, och hvad i lifvet
> Mig kärt af dig är gifvet,
> Jag ger liksom tillbaka
> Åt dig att öfvervaka.

Det var ursprungligen ordet «liksom», hvilket icke anslog. Stenbäck ändrade de två sista raderna till: «Jag ger åt dig tillbaka Att skydda och bevaka». 1868 års förslag äfvensom det af år 1879 gjorde ändringen än mera grundlig, så att äfven tanken blef en annan. I dessa båda förslag erhöllo de nu berörda raderna följande lydelse: «Hus, hem och barn och maka Du skydda och bevaka». Mig synes emeller-

* Runeberg menade ironiskt, att det ändrade ordet *själens* måste vara ett tryckfel. Enligt Strömborgs anteckningshäfte.

tid det Runebergska «liksom» här vara på sin plats, förlänande psalmen någonting trohjärtadt och enkelt. Samma drag utmärka i än högre grad själfva hufvudtanken i versen. Den fromme, som vet att allt hvad han eger är ett lån af Gud, lämnar det, när han insomnar, tillbaka åt Gud att bevaka. Så talar barnet till sin fader. Denna vackra tanke, som Stenbäck bevarade, förstörde de följande förslagen genom att i stället införa en katekesartad uppräkning af människans goda. Förändringen från 1868 och 1879 ingår i nya psalmboken med en liten förbättring, i det att sista radens «du» förbytts till «allt».

Äfven dessa ändringar af de Runebergska psalmerna, som nu senast blifvit berörda, äro själffallet endast några karaktäristiska exempel, hvilkas antal mycket kunde ökas. Men endast en psalm må ytterligare upptagas, en af Runebergs härligaste psalmer, hvilken man, enligt min uppfattning, icke så litet misshandlat.

Skalden kände sig ställd inför ett af kristendomens viktigaste fakta, mången skulle säga det viktigaste: Jesus Kristus dör af kärlek till människosläktet. Gripen af denna kärlek, utbrast han i n:o 147 (27):

> Han på korset, han allena
> Är min fröjd och salighet;
> Ingen kan så väl mig mena,
> Ingen så mitt bästa vet,
> Ingen är som han mig god,
> Ingen har så tålamod:
> Sökte jag kring jorderike,
> Aldrig funne jag hans like.

Och i de följande fyra verserna målade han den frälsarekärlek, som går i döden för människorna. Med orden «Han på korset, han allena» begynte äfven v. 3. I de två återstående verserna (vv. 5 o. 6) gaf skalden uttryck åt sin kärlek till honom, som visat en sådan kärlek till människorna. Och psalmens sista vers icke blott begynte med orden: «Han på korset, han allena», utan slutade äfven på samma sätt. Den enkla grundtanke, som genomgår hela psalmen, var alltså: Kristi kärlek, framkallande genkärlek. Men Kristi kärlek har manifesterat sig fullkomligast på korset; därför benämnde den inspirerade sångaren honom, om hvilken han sjöng: «Han på korset». Jag kan

icke förstå, att något enklare, skönare och mera gripande uttryck kunde finnas, för att därmed namngifva den, omkring hvilken en kristen människas alla tankar röra sig på Kristi döds åminnelsedag — och psalmen är själffallet en långfredagspsalm. Emellertid yttrade en granskare beträffande ofta berörda uttryck: «Låter som församlingen skulle blygas eller frukta att nämna sin frälsares namn». Att Stenbäck skulle ändra dessa ord eller bryta sönder den sköna tråd, som sammanband hela psalmen, var icke att befara; hans religiösa och poetiska medvetande erbjöd i detta afseende tillräckliga garantier. I 1868 års förslag lämnades psalmen i nu berörda afseende alldeles orörd. Men i 1879 års förslag, som annars på flere ställen återupptagit Runebergska uttryck och vändningar, ändrade man första versens första rad till: «Jesus Kristus, han allena». I v. 3 lät man kvarstå: «Han på korset, han allena». Oförändrad fick äfven sista versens första rad förblifva, medan man åter ändrade nämnda vers' sista rad till: «Jesus Kristus, han allena». I denna gestalt har psalmen tyvärr fått ingå i nya psalmboken. Men hvad förmådde kommittén att i 1879 års förslag vidtaga de nämnda ändringarna? I psalmbokskommitténs protokoller säges härom: «Emedan det utan tvifvel komme att förefalla mången stötande, att i den första af passionspsalmerna Jesu namn icke förekommer nämndt*, ansågs det nödvändigt att begynna den sålunda: Jesus Kristus, han allena». Den granskare, som först hade upptäckt det förmenta felet, satt nu äfven i kommittén. Och domprosten i Göteborg P. Wieselgren, den bekante auktoriteten på psalmdiktningens område, hade äfven i den utförliga granskning af psalmboksförslaget han lät ingå i Helsingfors Dagblad** anmärkt mot den ursprungliga affattningen. Alltnog: man vidtog förändringen. Men det skall svårligen kunna förnekas, att psalmen därigenom blef icke så litet försämrad.***

Lämnande andra ändringar å sido, vill jag endast fästa uppmärksamheten på v. 4, som tyckes hafva förorsakat psalmbokskommittén

* Där förekommer dock i v. 3 uttrycket Guds lamm och i v. 5 ordet Kristus!

** Årgången 1876 n:o 257 o. 260.

*** Såsom bekant har man under långa tider i Sverige sökt åstadkomma en ny psalmbok. I det förslag som utkom 1896 ingå äfven flere af Runebergs psalmer, bland andra denna. Den svenska kommittén har vid upptagandet af psalmer från vår psalmbok på sina ställen gjort egna ändringar, men på nu berörda ställen har den Runebergska affattningen fått stå orörd.

mesta bekymmer och villrådighet. Den hade i Runebergs förslag följande lydelse:

Solen, som från fästet lyser
Öfver ond som öfver god,
Blott en ringa droppe hyser
Af hans djupa kärleksflod;
Månen, som från himlens hus
Ger åt själfva natten ljus,
Månd' en skugga endast vara
Af hans kärlekseld den klara.

Om denna vers yttrade en granskare: «Huru kan det väl falla någon in att jämföra Jesus Kristus med liflösa ting, såsom solen och månen, eller ställa deras *kärlek* i bredd med hans? Det är nämligen här icke en liknelse blott, utan en verklig jämförelse». För min del kan jag icke heller neka, att det ligger någonting berättigadt i denna anmärkning. De använda naturbilderna äro här icke egnade att göra framställningen mera lefvande och åskådlig; fastmera nödgas tanken stanna för att söka utgrunda sammanhanget mellan bilderna och det som med dem skall afbildas. Naturligtvis finnes ett sådant sammanhang, men man kommer till detsamma först på en omväg, och därför kunna bilderna icke anses vara fullt träffande, icke sådana att de ögonblickligen ställa förhållandena i ett klarare ljus. I 1868 års förslag var versen helt och hållet omdiktad, och denna omdiktade vers infördes sedan i 1879 års förslag och därifrån i nya psalmboken. Den lyder:

Fadershjärtat, hur det ömma
Må för eget kött och blod,
Kan ej ens en droppe gömma
Af hans rika kärleksflod.
Kärleken i moders barm,
Fast så brinnande och varm,
Månd' en skugga endast vara
Af hans kärlekseld, den klara.

Såsom synes hafva naturtingen, sol och måne, här ersatts med lefvande varelser, fader och moder, medan man för öfrigt, så mycket som möjligt,

sökt fasthålla versens grundtankar samt betjäna sig af samma uttryck. Men kan då denna vers anses vara lyckad? Eller ligger icke här en viss öfverdrift i bilden, som ger åt versens hela innebörd någonting osant? Så stor den gudomliga kärleken än är, — hvilken kärlek tydligast framträdt i Kristus, — så är dock faderskärleken på jorden en afbild af densamma, ja ett utflöde från den eviga kärlekens källa. Därför är det icke berättigadt att säga, det faderskärleken icke kan rymma *ens en droppe* af Jesu rika kärleksflod. Men i allmänhet tyckes man på religiöst håll icke vara så särdeles rädd för dylika öfverdrifter. För min del skulle jag föredraga den Runebergska versen, framför denna.* Men måhända Stenbäck funnit den bästa lösningen i detta fall, då han utelämnat hela versen. Att psalmen därigenom skulle förlorat i enhet eller styrka torde icke med fog kunna påstås.

* * *

Då jag nu öfvergår till de uteslutna Runebergska originalen, skall jag vid redogörelsen för dem, något mera än hittills skett, äfven beröra de uttalanden de förnämsta granskarene gjort, då självfallet dessa uttalanden i många fall haft sin inverkan på dessa psalmers slutliga öde. Antalet af sådana uteslutna psalmer utgör nio.

Under rubriken Trettondagspsalmen ingår n:o 146 «O Jesu Krist, att nalkas dig». Roos ansåg psalmen vacker och hade intet särskildt att anmärka om den; han antydde blott, att grundsatsen, att söka bevara den gamla psalmbokens anda, syntes vara förgäten. Men tilllika framställde han en af honom själf författad psalm. Moberg fällde endast omdömet: «en ganska vacker psalm». v. Essen och Kihlman erkände äfven, att psalmen var vacker, men framhöllo, att den var föga lämplig till trettondagspsalm. Dock ville de icke ha psalmen utesluten, utan förlagd på lämpligare ställe, t. ex. bland julpsalmerna. Emellertid har den utelämnats från och med 1868 års förslag, och dess plats har intagits af ofvannämnda psalm af Roos. Det kan icke nekas, att psalmen, betraktad i sin helhet, är behäftad med ett i ögonen fal-

* Enligt Strömborgs anteckningshäfte skulle Runeberg om ändringen af denna vers hafva menat, att fader och moder äro trängre begrepp; att han ej skulle begagnat sig af dessa liknelser, ehuru också de äro bra. Hvem vet, yttrade han, kanske solen hyser mera kärlek än allt på jorden; den visar sin kärlek genom att sprida ljus och värme.

lande fel. Med hänsyn till sitt innehåll är denna psalm sådan, att den kunde placeras på flere olika ställen i psalmboken eller under flere särskilda rubriker; men just i följd häraf passar den icke rätt väl på något ställe eller under någon bestämd rubrik. Med andra ord: psalmen är till sin anläggning för sväfvande. Den rör sig visserligen hela tiden kring Jesus-barnet i krubban, men så att samtidigt anteciperas det utgjutna hjärtblodet, törnekronan, korset m. m. Och ingenting särskildt finnes i psalmen, som motiverade dess anknytning till trettondagen, hvars text, såsom bekant, handlar om de vise männens från Österlandet tillbedjan af Jesus-barnet eller den sökande hedendomens representanter finnande den nyfödde judakonungen. Möjligen kan v. 2 anses vara influerad af denna text; den lyder:

> Med himmelsk ro, med salig fröjd,
> Vi oss i dag påminna
> Hur, Konung, du af himlars höjd,
> På jorden röjd,
> Låt som ett barn dig finna.

Men denna vers kan fullt lika väl sammanställas med t. ex. herdarnes tillbedjan. Jag har icke kunnat värja mig för tanken, att, om Runeberg placerat denna psalm på något lämpligare ställe t. ex. bland julpsalmerna, den då skulle finnas upptagen i vår nya psalmbok. Men den passar verkligen icke bland trettondagspsalmerna; här lyckades man erhålla en annan god psalm, och så blef den Runebergska psalmen undanskjuten, utan att den genom ett tillräckligt markeradt innehåll förmådde tillkämpa sig en bestämd plats på något annat ställe.

Beträffande n:o 148 tyckas meningarna hafva varit mest eniga, att den ej hade sin plats i psalmboken. Roos yttrade om den: «ett vackert fantasistycke, men ingen kyrkopsalm». Moberg menade den vara «något besynnerlig». Äfven v. Essen och Kihlman yrkade af flere skäl dess uteslutande. Den återfinnes icke heller i något enda förslag. Psalmen, som hör till dem, hvilka behandla Kristi pina och död, begynner med följande vers:

> Hvad skall mitt offer blifva,
> O Jesu kär, åt dig,
> Hvad kan jag återgifva

För hvad du gifvit mig?
Gods, lif jag gärna bjuda vill,
Ja, hjärtat ur mig rifva
Och lägga det därtill.

I de följande verserna fantiserar skalden öfver de tre gengåfvorna och deras erbjudande, men kommer själffallet till det resultat, att de icke duga, hvarför han utbrister i v. 5: «Så, hvad jag har att skänka, Det är platt intet värdt.» Men då griper han tag i Jesu död och säger: «Din död den bär jag fram». Att här tanken eller fantasin i sitt sträfvande att fortgå på den beträdda vägen kommit in på en afväg synes mig ligga för öppen dag. Människan kan icke bära Jesu död fram för honom *i samma mening* som hon gifver sitt gods, sitt lif, sitt hjärta. Det får ej heller nekas, att en viss otydlighet eller någonting svåfvande vidlåder psalmen. Först och främst synes, — såsom saken här framställes, — som om det alldeles ej vore någon skillnad emellan att gifva lifvet och gifva hjärtat. Och vidare har man svårt att förstå, hvad skalden menar, då han i sista versen säger: «Det offer jag dig reder Är lif igenom dig». Alltnog, dikten är, trots den innerlighet och värme, som genomandas den, af antydda skäl icke lämplig såsom psalm, hvarför dess uteslutande varit fullt motiveradt.*

Runebergs enda uppståndelsepsalm, n:o 167 «Ho vill mer för döden bäfva», har uteslutits från alla de olika förslagen och från nya psalmboken. Men granskarene hade mot den att anmärka intet,

* När man läser denna Runebergska psalm, erinrar man sig Hieronymus' jultankar, som finnas bevarade i en gammal sägen. Den lärde munken ser inför sig Jesusbarnet och utbrister: Hvarför skälfver du så, lilla barn? Ack, hvarmed skall jag återgälda dig hvad du gjort för mig? Vill du hafva guld och silfver, penningar och husrum? Barnet svarar: Gif detta åt de fattiga; jag eger allt och begär intet annat af dig, än att du måtte gifva äran åt Gud i höjden. Hieronymus säger: Gärna, käre Jesus, men jag måste dock äfven gifva dig själf något, annars sörjer jag mig till döds. Barnet svarar: Nåväl, kom då, eftersom du är så gifmild, kom med ditt onda samvete, din synd och fördömelse. Och hvad skall du göra med dem? utropar munken. Dem skall jag taga på mina skuldror och bära. Då brister Hieronymus i gråt och säger: Jag tänkte, att du ville hafva någonting godt och nu begär du det som är ondt. Tag då hvad som är mitt och gif mig hvad som är ditt, så blir jag förhjälpt till det eviga lifvet. — Har kanske denna legend föresväfvat Runeberg, då han diktade sin psalm? Att det finnes ett visst släkttycke, hvad tankegång och stämning beträffar, skall icke kunna bestridas. Redan v. Essen och Kihlman hafva vid granskning af psalmen erinrat om den gamla sägnen.

som vore af den beskaffenhet, att detsamma skulle motiverat en strykning. Visserligen hör psalmen icke till Runebergs bästa, men den hade dock försvarat sin plats i vår nya psalmbok. Den ger på ett ganska kraftigt sätt uttryck åt uppståndelsetron, och anslående är särskildt tanken, att ett bortdöende från synden alltmera lär oss förstå Jesu uppståndelse, hvilken tanke utvecklas i de två sista verserna. Önskligt hade dock varit, att de något starka uttrycken i v. 2: «Visst försöktes dödens tänder, Hur de kunde bita bäst», i någon mån förmildrats. Jag vet dock icke, om detta uttryck egentligen stött någon af de sakförståndige.

En af Runebergs pingstpsalmer har äfven blifvit utelämnad. Kritiken dels yrkade på en grundlig omarbetning, dels på utmönstrande. Jag tror man icke heller är berättigad klaga öfver utelämnandet af nu åsyftade psalm n:o 178 «Vi lofve dig, du helge And». I elfva verser besjungas här Andens välgärningar mot människan, men det hela är hållet i en alltför allmän ton, så att det för pingstdagens idé specifikt utmärkande icke kommer till sin rätt. Psalmen innehåller nog äfven många vackra verser, men det är mera Guds allmänna omvårdnad om människan som i dem prisas. T. ex. v. 9:

Ej finns så gömdt ett rum på jord,
Att ej din godhet där är spord,
Så öfvergifven ingen är,
Att du ej vård om honom bär.

Bland Runebergs vackraste psalmer finnas två, hvilka hänföra sig till församlingens gudstjänst, nämligen n:o 223 «Hur ljuft det är att komma» och 226 «Hell Herrans tempel, där hans folk». Ingendera af dessa återfinnes emellertid i nya psalmboken. Moberg talade vid granskningen af dem om «poetisk grannlåt» och brist på djup. Det låter också icke förneka sig, att en del granskare, åtminstone till en början, hade ganska svårt att förlika sig med Runebergs poetiskt sköna form. Det är nästan, som om de skulle ansett, att det grundliga och djupa, det äkta kristliga nödvändigt fordrade en i någon mån oskön omklädnad för att dokumentera sin äkta halt. Och när Runebergs psalmer icke utmärkte sig genom denna egenskap, betraktades de såsom

ytliga, matt reflekterande, saknande en verklig kärna o. s. v. Det bör dock framhållas, att detta betraktelsesätt vid det slutliga afgörandet icke blef det bestämmande. Och det synes, som om särskildt v. Essen och Kihlman i detta afseende utöfvat en hälsosam inverkan, ty de förstodo att uppskatta den sköna formens betydelse. Det var icke heller anmärkningar af ofvan antydda slag, som åstadkommo de nämnda psalmernas uteslutande; här gällde det psalmernas innehåll, beträffande hvilket vissa anmärkningar med stort eftertryck framställdes af de sistnämnde granskarene. I båda dessa psalmer ger Runeberg uttryck åt den höga uppskattning han har af församlingens gudstjänst, gudstjänsten i kyrkan. Och han prisar denna gudstjänst och den välsignelse den medför åt dem, som deltaga i den. Men granskarene menade, att den vackra skildring Runeberg lämnat endast passar in på den ideala församlingens gudstjänst, som sker «i anda och sanning», icke på gudstjänsterna i våra kyrkor. Det ligger därför en dold osanning, framhöllo de, till grund för dessa i och för sig så vackra psalmer, hvilken gör dem oanvändbara åtminstone i deras ursprungliga gestalt. Dessa anmärkningar gjorde en mäktig verkan. Redan Stenbäck uteslöt n:o 223 och förmildrade några uttryck och vändningar i n:o 226. Förslaget af år 1868 uteslöt båda psalmerna. Men härvid gjorde sig detta förslag skyldigt till en viss inkonsekvens. Det bibehöll med smärre förändringar n:o 231, «O Gud, det är en hjärtans tröst», en psalm som från gamla psalmboken införts i Runebergska förslaget, och om hvilken i grunden samma anmärkningar kunna göras som om de två Runebergska originalen. De nämnda granskarene hade äfven yrkat på denna psalms ändring i antydd riktning. Men det var måhända Schaumans teologiska auktoritet som den gången räddade den gamla mycket använda psalmen från mera omfattande förändringar. Åtminstone tog Schauman den varmt i försvar i sin artikel i Sanningsvittnet årgången 1869, i hvilken artikel han äfven delvis polemiserade mot v. Essens och Kihlmans uttalade åsikter beträffande nu berörda slag af psalmer. Redan i förslaget af år 1879 hade man låtit n:o 231 undergå större förändringar just i syfte att tillgodogöra sig de mot densamma gjorda anmärkningarna, medan de två Runebergska originalen fortfarande voro utelämnade. Och såsom det var i 1879 års förslag, så blef det äfven i nya psalmboken. För min del

vågar jag betvifla, att bibehållandet af n:o 223 och 226 skulle varit till skada för vår nuvarande psalmbok. Redan tidigare har blifvit antydt, att man beträffande begreppens återgifvande icke får ställa samma anspråk på en psalm som på ett dogmatiskt arbete. Men framför allt anser jag, att, om man, utan att särskildt starkt understryka enskilda uttryck, läser de nämnda psalmerna i deras helhet, totalintrycket blir sådant, att det icke kommer i strid med sanningen. Dessutom hade ju intet hindrat att i de nämnda psalmerna förmildra några uttryck, såsom man gjort med så många andra af Runebergs originaler. Ideell är väl uppfattningen, det kan ej nekas; men denna idealitet har nog äfven i våra församlingar i allmänhet *någon* motsvarighet inom en mindre grupp eller hos enskilda, om också icke hos den stora massan. Och ville man för öfrigt konsekvent förkasta idealitets-principen beträffande våra psalmer, så är fara för handen, att icke många skulle blifva beståndande. Där läggas ju ständigt och jämt uttalanden, böner och bekännelser på de sjungandes läppar, hvilka, för att allt skall vara sanning, förutsätta mycket, som i verkligheten icke står att finna kanske hos flertalet. Alltnog: jag tror att dessa två psalmer tryggt kunnat bibehållas. Och då härtill kommer, att Runeberg själf skattade dem högt* och en af hans sista önskningar var, att de skulle komma att ingå i nya psalmboken — hvilken omständighet självfallet ensamt för sig icke kunnat utgöra motiv — då hade de så mycket hellre bort bibehållas. Den gåfva Runeberg gifvit den finska kyrkan i härlig sång var dock så stor, att hans uttalade önskan bort tilläggas *någon* betydelse. Men nu var det kanske formella skäl, som sist och slutligen fällde utslaget. Med djupt sårad självkänsla yttrade Runeberg, enligt Strömborgs anteckningshäfte, med anledning af att n:o 223 blifvit utesluten: «Det vore bra att få allt tillbaka som jag gjort och läsa in det. Då skulle de fått se huru långt de kommit».

N:o 236 «Till strids, o kristen, rusta dig» intager ett något egendomligt rum bland Runebergska originala psalmer. Den utgör en kraftig uppfordran till kamp «mot satan och hans skara». Med undantag af Moberg, som i psalmen spårade något af «en egenrättfärdig

---

* Man erinre sig, att i 1857 års förslag just n:o 223 af Runeberg blifvit vald till den psalm, hvilken där införts i facsimile med hans namnteckning.

anda», blef den ganska väl emottagen af kritiken. Den finnes äfven bibehållen i samtliga psalmboksförslag, till och med i det af år 1879. Men i psalmboksutskottet vid 1886 års kyrkomöte voro meningarna delade beträffande denna psalm; då hörde emellertid Moberg till dem, som yrkade på dess bibehållande. Men pluraliteten ville hafva den utesluten och föreslog detta för kyrkomötet. Ännu vid det afgörande sammanträdet på kyrkomötet höjdes röster till försvar för denna psalm; men då de enskilda förslagen sedan icke kommo under omröstning, utan denna endast hänförde sig till utskottets hufvudklämmar, blef resultatet, att psalmen i och med antagandet af utskottsbetänkandet uteslöts. Man kan sålunda tryggt säga, att denna psalms uteslutande «hängde på ett hår». Att den skulle försvarat sin plats vid sidan af många andra psalmer i psalmboken vill jag icke förneka, om den också icke, såsom Runebergsk psalm betraktad, intager något mera framstående rum.

I högre grad hade n:o 296 «Ho är den som dristar säga» förtjänat att bevaras i vår psalmbok. Granskarenes mening om denna psalm voro delade. För Moberg syntes den «mycket matt och intetsägande;» han förordade en förkortad bearbetning af den gamla psalmen, som utgjordes af litanian i 20 verser. Roos sade icke ett ord om den Runebergska psalmen, men yrkade äfven på litanians återupptagande. v. Essen och Kihlman beklagade icke litanians utelämnande och karaktäriserade Runebergs psalm såsom ett «godt original». Emellertid utelämnade redan Stenbäck denna psalm och införde i dess ställe en af honom bearbetad psalm af Wallin. Men de följande psalmboksförslagen vände åter till litanian; och i nya psalmboken ingår den med 18 verser, medan Runebergs vackra psalm saknas. Måhända hade psalmen fått ett annat öde, ifall den icke ställts under rubriken: Bönepsalmer, och där undanträngt den så nödvändig ansedda litanian. Psalmen hade äfven bättre passat under rubriken: Emot högfärd, för hvilken synd den så allvarligt varnar, jämte det den på lämpligt sätt slutar med en bön om ödmjukhet:

Ödmjukt sinne gif oss, Herre,
Redlig håg och vilja god,
Så mot större som mot smärre

Frimod, saktmod, tålamod!
Dig allt lof må vi hembära,
Dig allena vare ära.

Af hvad i det föregående blifvit anfördt torde nogsamt hafva framgått, hurusom granskarene beträffande en och annan psalm eller delar däraf stundom hyst ganska motsatta åsikter. Särskildt betecknande framträder detta i n:o 328 «Ej finns en glädje på jorden vid». Psalmen framställer varmt och vackert den rena äktenskapliga kärlekens sällhet. Denna kärlek, säger skalden,' är ett återsken af Kristi kärlek, och Gud låter en rik välsignelse flöda ur det förbund, som hvilar på densamma. Men det ligger en inkonsekvens i psalmen, då i slutet af v. 3 ifrågavarande kärlek kallas «en syndig brand» inför Gud. Moberg uttalade beträffande psalmen sin förkastelsedom: den har «föga värde;» den innehåller ett beprisande af «kärleken emellan makar utan någon verklig andakt eller gudsfruktan», men från denna stränga dom undantog han slutet af v. 3. v. Essen och Kihlman gåfvo icke så ringa erkännande åt psalmen i dess helhet, men påpekade den nämnda inkonsekvensen; de yrkade därför på, att slutet af v. 3 skulle ändras. Psalmen återfinnes hvarken i Stenbäcks förslag eller i det af år 1868. Men i 1879 års förslag dyker den åter fram i bihanget. Den är där intagen oförändrad från Runebergska psalmboksförslaget med undantag af slutet i v. 3, som ändrats i antydt syfte. Så önsklig en förändring på detta ställe än måste anses hafva varit, så synes den nu vidtagna icke hafva utfallit rätt väl. På psalmboksutskottets förslag uteslöts denna psalm af 1886 års kyrkomöte, i följd hvaraf den icke ingår i vår nuvarande psalmbok. Den skulle dock där väl hafva försvarat sin plats, särskildt om man lyckats utfinna en god ändring af de sista versraderna.

Att de nio uteslutna psalmerna varit af ganska olika värde, torde äfven med tillräcklig tydlighet hafva framgått af hvad som nu beträffande dem blifvit anfördt.

* * *

Det skall aldrig med fog kunna påstås, att man icke egt rätt att fritt begagna sig af det Runebergska psalmboksförslaget och således äfven af Runebergs egna psalmer, egt rätt att utesluta och bearbeta. Men när man i så hög grad ändrat en psalm, som man gjort t. ex. med 161 (41), att man af åtta verser bibehållit fyra och ytterligare tillagt två af annan hand samt slutligen bearbetat hela detta material, då kan med skäl ifrågasättas, om en dylik psalm, såsom fallet är i vår nya psalmbok, bör bära ensamt Runebergs namn. Det var äfven häremot skalden riktade sin protest 1871, ehuru af densamma icke framgår i hvilket omfång han ville tillåta ändringar, för att fortfarande erkänna en psalm såsom sin. Att han öfver hufvud var missnöjd med de vidtagna ändringarna framgår nog tydligt ur protesten; och i grunden var det väl detta missnöje, som gett upphof till densamma.

Det är självfallet ytterst vanskligt att uttala sig om huru psalmboksfrågan skulle utvecklat sig, ifall Runeberg förunnats hälsa och krafter att ännu någon tid deltaga i detsamma. Men troligt är, att vår nuvarande psalmbok då vore något annorlunda. De många delvis berättigade anmärkningar, som inkommit mot 1857 års förslag, hade väl förmått skalden att vidtaga en grundlig revision; och ett af honom själf revideradt förslag hade icke allenast *i och för sig* varit af mycket stor betydelse, utan äfven manat hvarje granskare till större försiktighet med hänsyn till yrkande på förändringar. Häraf blef nu emellertid intet, och med kommittén inträdde en ny uppfattning, ett nytt sätt att sjunga, en i någon mån ny anda. Den återgång i enskilda punkter till det Runebergska förslaget, som under de senare åren af psalmboksarbetet oförtydbart framträdde, vittnar emellertid mer än mycket annat om det höga och bestående värde, som utmärkte det första förslaget. Och hade det slutliga afgörandet af psalmboksfrågan uppskjutits ännu något år, så hade sannolikt återgången till det Runebergska förslaget blifvit ytterligare något mera omfattande; — därest icke någon omkastning i den religiöst-kyrkliga uppfattningen framträdt, hvartill tecken ingalunda saknades.

1857 års förslag kunde icke godkännas sådant det var; därom torde uppfattningen numera vara ganska allmän. Först och främst hade behofvet af flere psalmer allt tydligare framträdt, hvarför psalmernas antal måste ökas. Och äfven en del af de Runebergska psalmerna

voro sådana, att de icke, åtminstone utan vidare, kunde upptagas i den nya psalmboken. Revisionsarbetet utfördes i vissa afseenden med stor skicklighet, såsom var att vänta icke minst af Z. Topelius. Psalmerna fingo en mera kyrklig prägel, såvida detta framträder uti användandet af häfdvunna och allmänt bekanta kyrkliga uttryck och talesätt. Ett och annat, som ansågs för mycket påminna om världslig poesi och där det specifikt religiösa icke i tillräcklig grad ansågs framträda, ströks eller omdiktades. Dogmatiska oegentligheter undanskaffades. Svårfattliga och något ovanliga uttryck förenklades och gjordes mera alldagliga. Allt detta blef, åtminstone delvis, en verklig vinst för vår psalmbok. Men i vissa stycken gick man påtagligen för långt. Man besinnade kanske icke, att de i det kyrkliga språkbruket ofta använda uttrycken, just emedan de så flitigt äro i bruk, lättare få karaktären af fraser, än andra goda och originella uttryck, hvilka sakna denna kyrklighetens yttre stämpel. Och då man sökte gifva åt psalmerna en enklare och mera populär form, lyckades man stundom icke bättre än att man utvattnade Runebergs högstämda och kraftiga ord och uttryck, utan att därför det afsedda syftemålet i någon nämnvärd mån blef vunnet.* Ty det är verkligen icke så alldeles lätt att med bestämdhet afgöra, hvad menigeman uppfattar, hvad icke. Och det bör icke anses såsom utan vidare afgjordt, att Topelius bättre förstod att bedöma denna sak än Runeberg och Stenbäck, — lika litet som man torde våga påståendet, att den förstnämndes lyriska diktning vore mera lättfattlig än motsvarande diktart hos Runeberg, ja äfven hos Stenbäck. Men det är å andra sidan sant hvad C. G. Estlander så träffande säger om språket i Runebergs psalmer, att det har en märkvärdig kraft att tränga in med tankar och känslor i ens håg och befästa dem där.

Korteligen: vår nuvarande svenska psalmbok har icke så litet vunnit på det revisionsarbete, som följt på framträdandet af 1857 års förslag. Men den skulle hafva vunnit än mera, om man förfarit med något större varsamhet och på sina ställen trognare anslutit sig till den Runebergska formen.

---

* Runeberg, den forne jägaren, karaktäriserade en gång skillnaden mellan vissa af sina psalmer och kommitténs förändrade såsom skillnaden mellan en laddad bössa och en utskjuten sådan. Enligt Strömborgs anteckningshäfte.

III.

Runebergs egna psalmer utgöra till antalet 66, af hvilka i samlade arbeten dock ingå endast 62. Af förstnämnda antal räknar Strömborg 57 såsom originaler samt de öfriga 9 såsom bearbetningar och fria öfversättningar.

Om man betänker, under hvilka förhållanden dessa psalmer diktades, så framgår redan däraf, att de icke alla kunna vara af samma värde. Arbetet var skalden utifrån pålagdt, och det gällde att fullborda detsamma inom en bestämd tid. Han fick icke afvakta den lämpliga stunden, då inspirationen med makt gjorde sig gällande, utan han måste begagna sig af, så att säga, hvarje ledig minut för att inom behörig tid fullborda verket. Att med lätt hand bearbeta goda äldre psalmer kunde väl ännu gå för sig; men att dikta nya måste hafva erbjudit långt större svårigheter. Och hade Runeberg haft rättighet att fritt välja sina ämnen, så skulle detta säkerligen i ej obetydlig mån underlättat hans möda, men denna förmån var honom ej heller förunnad. När en psalm måste strykas från gamla psalmboken, gällde det att skaffa en ny i dess ställe; och fann man icke en sådan på annat håll, som med fördel kunde bearbetas för ändamålet, måste en ny diktas. Men ämnet var icke mera fritt; den nya psalmen måste passa in på den gamla psalmens plats eller behandla samma ämne inom samma yttre omfång. Sålunda påträffar man äfven af Runeberg psalmer under de flesta af den gamla psalmbokens hufvudrubriker. Men det är icke tänkbart, att han diktat alla dessa psalmer, hvilka tillhöra de mest olika områden af den kristna religionens gebit, med samma hänförelse, med samma inspiration. Dock bör man väl äfven antaga, att han icke så sällan mäktigt anslagits af något särskildt ämne och då föredragit att själf skapa ett mästerverk, framför att från annat håll söka fylla luckan.

Ibland Runebergs psalmer finnas därför många, hvilka stå så högt, att de vid en jämförelse med hvarandra icke kunna ordnas efter sitt värde; de återgifva alla på sitt sätt något af den himmelska glansen; de äro de äkta pärlorna i Runebergs religiösa diktning. Men bland

hans psalmer finnas äfven sådana med mattare glans, psalmer som icke kunna hänföras till dem af första ordningen.

Man kan i alla fall icke nog beundra den hängifvenhet, med hvilken skalden utförde detta verk, en hängifvenhet som vore oförklarlig, därest de religiösa spörsmålen icke för honom varit af en så dominerande betydelse och därest han icke i sitt inre känt sällheten af att få stränga sin härliga lyra till Hans pris, som gifvit honom densamma. Han plägade ju äfven stundom med tanken på sina psalmer prisa «sin stora lycka att hafva fått lyfta en flik af vår Herres mantel».

De egenskaper, som utmärkte Runebergs diktning öfver hufvud, framträda äfven i oförminskad glans i de bästa af hans psalmer. Kristendomens höga sanningar likasom de djupaste rörelser i människohjärtat finna här ett fulltonigt uttryck i ett språk, som är lika enkelt och klart som varmt och kraftfullt. Ett och annat ålderdomligt uttryck, en och annan barnslig och naiv vändning utöfvar ingen störande inverkan, utan är fastmer egnad att förläna psalmen ett drag af folkelighet, af vördnadsvärd oskuld. Och de många bilderna, hämtade från naturens mångskiftande och rika värld, äro icke blott att förlikna vid härliga smycken på de eviga sanningarnas sköna klädebonad, utan de göra dessa sanningar än mera åskådliga och lefvande för människohjärtat.

Kändt är, att Runeberg i sin diktning icke plägade upprepa sig själf. Det händer dock stundom vid läsningen af psalmerna, att man erinrar sig någon vers eller strof från hans världsliga diktning; eller ock möter man i olika psalmer uttryck och vändningar, som mer eller mindre påminna om hvarandra. Sålunda kan det ju icke nekas, att det finnes en viss likhet mellan den världsliga och andliga fosterlandskärlekens höga visa, mellan «Vårt land» och «Bevara, Gud, vårt fosterland». Men är icke detta i själfva verket någonting fullt motiveradt på grund af ämnets beskaffenhet och syftemålet med de två dikterna? Äfven en enskild vers i en morgonpsalm (n:o 352) leder tanken på «Vårt land». Psalmens ord: «Ty bodde vi i solens hus Och idel strålar såge», påminna icke så litet om orden: «Och fördes vi att bo i glans Bland guldmoln i det blå». I den vackra lyriska dikten «Bondgossen» talas om molnet, som far förbi «till vindens tidsfördrif». Samma uttryck användes i en psalm (n:o 269) om jordelifvet, det kallas: «En rök till vindars tidsfördrif». Och i en annan psalm (n:o 161) säges det

om det nya lifvet, att det «ej är skuggors tidsfördrif». I psalm n:o 178 säges om Guds Ande (när vi trampas i stoftet för sanningens skull): «Då blir du i vår barm en eld, Som genombryter våld och väld». Och i psalm 199 användes samma uttryck, när det är fråga om den verkan ordets predikan framkallat i hjärtat: «Guds helga Ande var däri, Att som en eld det kunde bli». Vore nu dessa uttryck alldagliga och vanliga, skulle ingen märka dem; men det originella och kärnfulla i dem gör, att de genast ådraga sig uppmärksamhet hvarhelst de än möta en.

De, hvilka skrifvit om Runebergs religiösa uppfattning, hafva i allmänhet icke grundat sin framställning på hans psalmer, det förnämsta han i religiös väg producerat. Tvifvelsutan erhålles äfven det bästa material i antydt afseende från annat håll, medan man beträffande åtminstone en del af psalmerna med ett visst berättigande kan påstå, att Runeberg i dem mera framställde den allmänna kyrkliga uppfattningen, än att han i dem skulle gifvit uttryck åt den för honom särskildt egendomliga.

Men var då Runebergs religiösa uppfattning afvikande från kyrkans? Jag vågar tro, att så icke var fallet. Den kyrkliga uppfattningen på Runebergs tid var för visso icke så trång, att den ej kunde rymma inom sig olika skiftningar. Emot pietismen, som ju äfven tillhörde kyrkan, intog visserligen Runeberg en afvisande ställning, men därmed icke mot den kyrkliga åskådningen öfver hufvud. Med den för honom egendomliga förmågan att hos hvarje företeelse intuitivt uppspåra det väsentliga — en förmåga som endast tillhör de stora andarna — hade han äfven i kristendomen, världshistoriens viktigaste företeelse, fått sikte på det väsentliga, hvilket han med hela sitt hjärta omfattade, medan det öfriga mera på sidan liggande icke var för honom af samma betydelse, icke ådrog sig hans särskilda intresse. Och det gafs säkerligen trossatser, hvilka han icke kände sig böjd att så starkt understryka, som var vanligt t. ex. vid den populära förkunnelsen, men icke förnekade han därmed giltigheten af dem. Emot pietismens uppfattning med dess mörkare färgskiftning ställde han en sådan af ljusare valör, en uppfattning full af frid och harmoni. Men hade den förra rum inom den kyrkliga ramen, så hade den senare detta icke mindre.

Vore det riktigt, hvad nu blifvit antydt, skulle äfven Runebergs ställning till psalmboksarbetet blifva lättare att förstå. För min del

har jag svårt att tänka mig, att Runeberg diktat psalmer, hvilkas innehåll stode i strid med den religiösa uppfattning, han själf hyste, samt att han ännu därtill haft en sådan tillfredsställelse af sitt fullbordade verk, som han faktiskt hade. Men å andra sidan är det klart, att icke alla kyrkliga läror och åskådningar haft för honom samma intresse, icke synts honom lika betydelsefulla. I följd häraf blefvo äfven vissa psalmer något matta och osäkra, de fingo öfver sig ett drag af tillfällighetsdikt, medan andra psalmer, burna af en sann och äkta inspiration, framstodo såsom religiösa sånger af första rangen. Och i detta senare slag af sånger har för visso äfven den specifikt Runebergska lifsåskådningen, hans religiösa uppfattning, funnit sitt vackraste uttryck.

* * *

Då Runeberg begynte n:o 57, som utgör en fri bearbetning af den 46:te psalmen i Psaltaren med orden: «Gud är vår starkhet och vårt stöd, Ljuft är att Gud åkalla», gaf han därmed uttryck åt en af de känslor, som djupast besjälade honom vid hans religiösa diktning. Det var för honom en hjärtats fröjd, en glädje af högre slag att få sjunga Guds lof, att få åkalla honom och trygga sig till honom under lifvets alla växlingar.

Vissheten om Guds allestädesnärvaro och hans kärleksfulla ledning, denna barnsliga förtröstan till den starke och gode Guden, går som en stilla men mäktig underström genom hela Runebergs religiösa diktning. Att han lyckades så väl i sin bearbetning af den 139:de psalmen i Psaltaren: «Herre, du utransakar mig och känner mig», var icke att undra öfver, då hans egen uppfattning öfverensstämde med sångarens från gamla förbundets dagar. Det förtjänar äfven att lägga märke till, hvilken trohet mot originalet Runeberg lade i dagen allt från det han begynte sin psalm (n:o 103) med orden: «Du, Herre, utransakar mig, Mig dina ögon följa«, ända till och med den näst sista versen, hvarvid dock med fin takt allt sådant utelämnades, som i någon mån kunde tänkas störa intrycket eller icke öfverensstämma med den kristna uppfattningen. Och sedan han, följande psalmisten i spåren, i sju verser besjungit Guds allvetenhet och allestädesnärvaro samt, allt i öfverensstämmelse med den gamla sångaren, bedt Gud bepröfva honom och låta

honom veta, om han vandrade på orätt väg, afslutade han psalmen med följande vers, som icke hade sin motsvarighet i Psaltaren, men som så väl stämde med det föregående:

Så vill jag prisa dina råd,
Så länge lifvet varar,
Och tala om din makt och nåd,
Dem städs du sammanparar;
Berömma vill jag, Gud, ditt namn
För jordens släkter alla,
Att de ock måga i din famn
Med god förtröstan falla,
Dig lofva och åkalla.

Det var om denna psalm de två i det föregående ofta nämnde granskarene yttrade: «Ett mästerverk, vid hvars genomläsande hjärtat darrar af glädje».

Medvetandet om Guds hjälp och bistånd hade icke kunnat finna ett skönare och sannare uttryck än det, som möter en i Runebergs resepsalm (n:o 335). I de tre första verserna framställes människolifvet som en vandring mot evighetens port, som är grafven. Mot det målet skyndar vandringsmannen oafbrutet. Därefter fortsatte sångaren:

Dock hvar jag är och hvart jag far,
Så vet jag att min Gud jag har
Beständigt lika nära;
Han följer mig på all min stig,
Han är en fader ock för mig,
Hvad kan mig då förfära?

Så bottenlöst är intet haf,
Att ej hans hand i djupets graf
Kan mig sitt bistånd räcka;
Så bränd ej någon öken är,
Att ej hans godhet växer där
Och kan mig vederkvecka.

Sedan skalden ytterligare i tvenne verser gifvit uttryck åt sin visshet om Guds hjälp och bistånd, slutade han psalmen med en innerlig bön, att Gud måtte styra vandringen så, att den ledde upp till hans himmel.

Icke minst i morgon- och aftonpsalmerna erhöll detta tillitsfulla barnaförhållande till Gud sitt uttryck. Gud är sångarens glädje och hopp, när morgonen randas; i Guds hand lämnar han sig, när natten inbryter. Enkelt och barnsligt sjunger han (n:o 348):

Jag vet och är där viss uppå,
Att ingen ofärd skall mig nå,
Om han ej gifver lof därtill
Och mig af kärlek pröfva vill.

Och när sångaren i en annan psalm (n:o 363) vid nattens inbrott bedt Gud om förlåtelse för allt hvad han brutit under den förgångna dagen och öfverlämnat sig i Guds omvårdnad, lyktade han sin bön med orden:

O Gud, min bön jag slutar
Och mot din nåd mig lutar;
Ej finnes ro i världen
Som på den hufvudgården.

Ligger icke häri en rörande enkelhet och skönhet af det slag, som aldrig kan diktas, utan att en motsvarande känsla, lika djup som varm, finnes inneboende i hjärtat?

Att Runeberg, med sitt för naturen öppna öga, öfverallt skulle skönja spåren af Gud, var gifvet. I hans religiösa uppfattning spelade, såsom bekant, Guds immanens en mycket viktig roll. Det lif som genomströmmar världen, som skapar rikedom och fägring, det är allt ett utflöde från och en uppenbarelse af den lefvande Guden. Därför kunde äfven ett betraktande af naturen höja människoanden upp till den Evige. I Guds omvårdnad om allt skapadt fann skalden stöd för sin fasta tro på Guds omvårdnad om människan. Dock hade Gud än tydligare och klarare uppenbarat sig i sitt ord. Hvad människan icke kunde läsa fram ur naturens bok, ty där hvilade dock en slöja öfver framställningen i densamma, det blef klart för henne, då hon fördjupade sig i ordet.

I den 19:de psalmen i Psaltaren: «Himlarna förtälja Guds ära och fästet förkunnar hans händers verk» besjunges Guds uppenbarelse i naturen och i ordet. I en psalm eller hymn af utomordentlig skönhet (n:o 37) återgaf Runeberg den gammaltestamentliga sången. «Om författaren till denna psalm icke skulle skrifvit mer än denna, så skulle dock den ensam tillförsäkra honom en plats i hymnologins panteon», yttrade de två samgranskarne om densamma.

Himlars rymd sin konung ärar,
Himlars härar
Prisa den, dem väsen gett;
Fästet skaparns namn förkunnar,
Stjärnemunnar
Sjunga utan hvila det.

Och så fortsatte sångaren att i de följande verserna med icke mindre högstämda ord skildra huru allt skapadt prisar på sitt sätt Guds härlighet. Vers 6 bildar öfvergången till psalmens andra del:

Vill du lifvets visdom finna,
Vill du vinna
För ditt hjärta frid och tröst,
Lyft mot Herran i det höga
Upp ditt öga,
Se hans verk och hör hans röst.

I denna del lofprisas sedan Herrans lagar, som icke rubbas, hans vittnesbörd, som icke svika, och hans klara och uppenbara bud, allt med denna subjektiva tillämpning, som öfvergångsversen hade infört. Därpå följer en bön för «oss, de svaga», ett «Fräls oss, Herre, och förlåt!» Men då psalmen framför allt är en lofsång till den himmelske konungens ära, erhöll sista versen följande lydelse:

Ära vare Gud i höjden,
Friden, fröjden,
Saligheten vare hans!
Han skall oket sönderkrossa,
Oss förlossa,
Som om ingen synd mer fanns.

Stenbäck har någonstädes talat om denna psalm såsom vacker och praktfull, men ock iskall. I sakens natur ligger, att den känsla, som här uttrycker sig, icke företrädesvis är hjärtats värme. Människan ställes inför den oändligt upphöjde, inför det gudomliga majestätet. Det hon då i främsta rummet erfar är beundran och tillbedjan, jämte det hon känner sin egen ringhet och svaghet. När jag blickar upp mot den omätliga stjärnehimmelen, så värmes jag icke egentligen däraf,

men jag gripes af beundran och vördnad. Och det ligger förvisso något af stjärnehimmelens strålande glans öfver denna Runebergs psalm.

Den egendomliga anknytning mellan företeelserna i naturen och människohjärtat, som så ofta återkommer i den Runebergska psalmdiktningen, — ja äfven i hans världsliga diktning — framträder icke minst i den vackra sommarpsalmen (n:o 314). När skalden sjunger:

Nu vakna upp på höjd, i dal,
Löf, gräs och örter utan tal;
Hvar fläck blir grön, hvar tufva rik
Af växter, en ej annan lik,

då fläktar det af sommar emot en. Men från sommaren i naturen riktades hans tanke till en sommar af högre slag: den i människohjärtat, och han utbrast:

Ack, fattig blommar dock vår jord,
Hur härlig än dess prakt är spord,
Mot mänskans själ i tro och hopp,
När lifvets sol för den gått opp.

Sedan han därefter bedt, att Gud med sin blida sol måtte framkalla denna sommar, slutade han psalmen med den enande och sammanfattande versen, karaktäristisk för hans harmoniska sinne:

Då först är rätt din sommar här,
När ute sol och blomstring är,
Och i vårt hjärta lyser klart
Den sol, som icke skapad vardt.

Runebergs blick sökte och fann så mycken skönhet i världen, och det var hans glädje att till Guds ära besjunga denna skönhet. Därmed förnekade han dock icke att genom människans synd ett element af söndring, af förstörelse inkommit. I psalmen om jordens fruktbarhet (n:o 312) sjöng han:

Hur skön är än ej jorden
Fast syndens dom hon bär,
Igenom mänskan vorden
Förtappad som hon är.

För oss ännu hon blommar,
Fast ren och skär ej mer;
Höst, vinter, vår och sommar
Sitt goda hon oss ger.

Men om Runeberg alltså icke heller förnekade de härjande krafternas tillvaro i världen, så förmådde de dock icke göra hans öga skumt för skönheten och för det goda. Och han fasthöll särskildt vid försoningen, genom hvilken principiellt en återställelse af det ursprungliga förhållandet egt rum. Den som med ordets ljus och försoningens tro i sitt hjärta betraktade företeelserna, den måste finna, menade han, att jorden dock var något annat än «en jämmerdal», i hvilken gestalt «de fromma» så ofta skåda henne. Därför slutade han den nu berörda psalmen med följande verser:

Gör jorden till din boning,
O Gud, som först hon var,
Låt gälla den försoning
Din Son oss vunnit har;

Då skall hon bättre blomma
Och bättre frukter ge,
Då skall ock här den fromma
Ej mer blott jämmer se.

Ligger icke i dessa verser ungefär följande tanke: Ju mera kristendomen, som i djupaste mening är försoningens religion, får makt i världen eller vinner seger i människornas hjärtan, desto skönare och härligare blir äfven jorden och desto mera lära sig de fromma att älska äfven denna skönhet såsom en uppenbarelse af Gud, all skönhets eviga källa.*

Guds uppenbarelse i naturen behöfde kompletteras genom Guds uppenbarelse i ordet. Hvilken stor betydelse Runeberg tillerkände det uppenbarade ordet framgår af n:o 225, en psalm, där inspirationen är så varm och lefvande, att granskare med rätta kunnat säga: «kanske det skönaste och bästa af förslagets originaler». Det är likasom skalden velat samla jordens alla dyrbarheter för att därmed jämföra det gudomliga ordet och genom att visa dess företräde framhålla dess evighetsvärde.

En dyr klenod, en klar och ren,
Oss unnats här att ega,
Den pärlor, guld och ädelsten
På långt när ej uppväga,
En skatt, den yppersta på jord,
Få vi vår egen kalla;
Den skatten är Guds helga ord,
Som hörer till oss alla.

* Man jämföre härmed särskildt Runebergs uppsats: Till författaren af «Svar till den gamle trädgårdsmästaren».

Det som skiljer ordet, — «ordet af Guds egen mun» — från alla jordens skatter är, att det icke förtäres af rost och mal, utan är städse lika nytt och fast, huru än tiderna växla. Det sluter inom sig kraft och frid, och ingen mänsklig visdom kan jämföras med detsamma. Det erbjuder människan en osviklig grund att bygga på, ett stöd, som aldrig sviktar, en hamn, dit stormarna icke nå. I det gudomliga ordet kan människoanden twå sig ren och skär likasom vattenfågeln i fjärdens klara bölja. En enklare och varmare sång till det gudomliga ordets ära skall man knappast finna än denna psalm, hvars grundtankar härmed blifvit antydda och hvars sista vers så väl ansluter sig till dess första. Den lyder:

> Välsignadt vare, Gud, ditt namn,
> Och utan ände prisadt,
> Att du till säker tröst och hamn
> Oss alla vägen visat!
> Hvem är nu fattig, hvem är rik,
> När ej ditt ord oss fattas?
> Den ena har, den andra lik,
> Ju det som mest må skattas.

Med Runebergs höga uppskattning af det gudomliga ordet sammanhängde hans vördnad för och kärlek till församlingens gudstjänst, där ordet förkunnas. Då man beskyllde honom för att i denna punkt alltför mycket idealisera, var det i viss mån berättigadt, men sakförhållandet sammanhängde tvifvelsutan med hans förmåga att i allt taga fasta på det väsentliga, på själfva idén och abstrahera från tillfälligheterna. För öfrigt hör till hvilodagen och gudstjänsten så mycket, som tilltalar ett poetiskt sinne. De alldagliga sysslorna och omsorgerna lämnas då å sido, och människorna samlas kring ett stort gemensamt intresse, samlas

> Dit, där de ljusa murar stå
> Med fridens helga kors uppå,
> Dit, där den gyllne tegen är,
> Som evighetens skördar bär,

såsom Runeberg redan sjöng i sin vackra lyriska dikt «Söndagsskörden». Öfver sabbatsdagen hvilar en stämning af stillhet och frid, och detta

icke minst då en talrik menighet andäktigt lyssnar till ordets förkunnelse, hvilket hos oss i allmänhet är fallet, där «ordets tolk» på rätt sätt fullgör sin uppgift. Då Runebergs vackra psalm om församlingens gudstjänst (n:o 223) icke ansågs värdig att intagas i vår psalmbok, må den här återgifvas i sin helhet och utan vidare reflexioner:

Hur ljuft det är att komma
Till Herrans tempelgård,
Där trogna själar blomma
Som liljor i hans vård!

Man ser de skära kalkar
För Gud där öppna stå,
Och himmelsk dagg dem svalkar,
Att lif och kraft de få.

Hur kärt, i Andens enhet
Att dem tillsammans se,
I trohet och i renhet,
Åt Herran offer ge.

När de Guds lof upphöja
På denna fridens ort,
Hvem vill då ute dröja
Och stanna vid dess port?

Träd in att se och smaka
Hur ljuflig Herren är,
Att bedja och att vaka
Med hans utvalda där!

Därute lefver flärden,
Så glädjelös och tom,
Ack, ringa fröjd ger världen
Emot Guds helgedom.

Ej vill jag vandra fjärran
Till mörker bort från dag;
Mitt ljus det är af Herran,
Min sol uppsöker jag.

Inför hans anlet klara
Vill i hans hus jag bo,
Där är mig godt att vara
Där har mitt hjärta ro.

Att Jesu Kristi person och den genom honom åvägabragta försoningen utgjorde det centrala i Runebergs religiösa uppfattning låter icke förneka sig. Äfven har han diktat flere psalmer som hänföra sig härtill, om också icke alla äro af första ordningen. Men till denna ordning hör utan gensägelse den härliga långfredagspsalmen (n:o 147): «Han på korset, han allena Är min fröjd och salighet», om hvilken i det föregående redan så mycket blifvit ordadt. Runeberg hade verkligen icke behöft skrifva mer än denna enda psalm för att i öppen dag skulle legat, hvad Jesu person och hans försoningsdöd för honom betydde. Men Jesus har icke blott af kärlek dött för människorna, utan han har äfven uppstått från de döda och därigenom infört ett nytt

och oförgängligt lif i denna förgängliga värld. I den uteslutna påskpsalmen n:o 167 sjöng Runeberg härom bland annat:

> Detta är vår påskaglädje:
> Jesus lefver, fast han dött,
> Till hans död från vår vi vädje,
> I hans lif vårt lif är födt;
> Jesu, hjälp oss hvarje stund
> Dö från synd och värld i grund,
> Då först få vi rätt förfara,
> Hur' du månd' uppstånden vara.

Så optimistisk Runebergs religiösa uppfattning än var, förnekade han icke syndens verklighet och dess makt öfver människohjärtat. Endast Guds Ande kunde rena hjärtat, endast han kunde förläna kraft till det goda, i Kristus allena fanns lif och salighet. Det var tankar, som ofta återkommit i hans psalmer och hvilka omöjligt kunnat hafva varit främmande för eller stått i strid med hans religiösa uppfattning öfver hufvud, om han också tillförene, kanske just i följd af vissa ensidigheter och öfverdrifter hos pietismen, känt sig manad att mera betona andra sidor i den kristna världsåskådningen. Dogmatiska petitesser stämde för öfrigt icke med Runebergs skaplynne. Han såg sakerna i stort, han sökte i allt det väsentliga.

Ett lif i kristendomens anda måste vara ett lif i kärlek: men ett lif i kärlek förutsätter att själfviskhetens makt är bruten. Denna etikens grundsanning har funnit ett skönt och sant uttryck särskildt i sista versen af Runebergs psalm om nästan (n:o 209):

> Sannfärdigt är Guds dyra ord,
> Att kärlek är det bästa;
> I allt, i himmel och på jord,
> Gör kärleken det mesta;
> Men ensam går,
> Och utan spår
> Och utan vän
> Försvinner den,
> Sig själf blott har till nästa.

Många andra af de kristliga dygderna framställas direkte eller indirekte i psalmerna, såsom barmhärtighet och hjälpsamhet, ödmjukhet

och tålamod, rättfärdighet och kärlek till fäderneslandet. Å andra sidan varnas för ett hårdt och obarmhärtigt hjärta, för ett bortslösande af Herrens gåfvor, för dryckenskap, okyskhet och ett åt världen och dess förgängliga väsende hänvändt sinne.

Med sin öppna blick för verklighetens företeelser kunde Runeberg icke underskatta, än mindre förneka så väldiga företeelser som förgängelsen och döden. Och det är att märka, att icke få af hans psalmer hänföra sig till dessa företeelser samt att inspirationen i dem i allmänhet är full och rik. När Runeberg sjöng (n:o 269):

> I dag gror plantan fager opp,
> I morgon bär hon vissnad knopp;
> I dag förnimmes glädjens röst,
> I morgon suckas utan tröst;
> I dag syns mänskan frisk och röd,
> I morgon är hon blek och död,

så framställde han därmed intet annat än hvad som hör till hvarje människas lifserfarenhet. Men det var i synnerhet i hans vackra «beredelsepsalmer till döden» nu berörda moment framträdde. I dessa psalmer visade sig äfven hans underbara förmåga att sätta sig in i en situation, — här i tankar och känslor hos en människa, som står vid randen af grafven. Psalmerna n:ris 379 och 381 hafva en mera allmän karaktär, medan n:o 382 särskildt hänför sig till en människa, som i detta jordelif varit hemsökt af mycket lidande och många vedermödor.

Då en människa vid lifvets slut kastar en blick på den tillryggalagda vägen, ter sig för visso mycket för henne i en annan dager än när hon lefver midt inne i detta lif och låter sig föras fram af den brusande strömmen. Guds ord säger, att människan bär evigheten i sin barm, hvarmed sammanhänger att grundstämningen i människohjärtat är längtan, en längtan efter någonting oförgängligt, någonting evigt bestående. Och när skulle väl denna känsla kraftigare göra sig gällande än då, när människan befinner sig vid evighetens port. Men i de Runebergska psalmerna (n:ris 379 och 381) framställes icke jordelifvet såsom idel synd och mörker, om det också bär på sig någonting af främlingsskap och bundenhet. Äfven den döende erkänner med

tacksamhet det goda jordelifvet skänkt, men all dess härlighet försvinner dock i jämförelse med den anade och efterlängtade härligheten. Så sjöng skalden i den förra af de nämnda psalmerna:

Visst kan ock här man skåda få
Af dag en vänlig strimma,
Visst kläds vårt fångahus också
I blomster mången timma;
Men denna fägring, detta ljus,
De vore i min Faders hus
Som idel död och dimma.

Ej hugnar vansklig prakt min syn,
Hur skär den än sig målar;
När solen lyser klar i skyn,
Och jorden gläds och prålar,
Då tänker jag: hur lefs det nu
Uti min Faders boning ljuf,
Uti hans anlets strålar?

Varm och blid är den blick den döende egnar det jordelif, som snart är lyktadt, medan hjärtat brinner af längtan efter det lif, där skönheten och glädjen icke äro underkastade vansklighetens lag, som råder på jorden.

Denna motsättning mellan förgängligheten af allt, som jordelifvet har att bjuda på, «kraft, fägring, fröjd och frid», och evighetens bestående goda framställdes särskildt i den senare af de nämnda psalmerna, där i synnerhet förra delen utmärker sig genom stor skönhet. Sedan skalden målat förgängelsens olika yttringar, utbrast han i v. 5:

Och här på sorgestranden
Vill man på glädje tro,
Med vandringsstaf i handen
Sig sätta ned till ro,
Af skuggor taga stöd,
Och bygga hus i sanden,
Och tinga år af död.

Starkare hade icke kunnat framhållas det fåvitska i att bygga sitt hopp på hvad jorden har att bjuda. Men skalden stannade icke vid tanken på jordelifvets förgänglighet. Jesus hade visat honom en fast grund att bygga på; han hade lärt honom att grunda hoppet på ett osvikligt löfte. Därför kunde han sluta sin sång med ord, i hvilka stadig tro och innerlig längtan slutit förbund:

Hos dig, o Jesu, finner
Jag glädje utan sorg,
I dig, när allt försvinner,

Har jag min säkra borg.
Så komme snart den dag,
Då tron sin seger vinner;
På Jesum hoppas jag.

Till jordens vansklighet — ett uttryck som ofta användes af Runeberg — hör äfven saknaden af en bestående frid. Friden är hemma i himmelen. Där utgör den jämte kärleken innebörden af änglarnas lofsång kring Guds tron. Då friden framträder på jorden, har den sänkt sig dit från ofvan. Den kommer som ett mildt sommarregn och hämtar med sig lif och lust och kraft, lycka och tröst. Där frid finnes, där finnes äfven fröjd. Men då skalden framkastade sin obesvarade fråga (n:o 311):

Frid på jorden, skall den komma,
Innan jordens dag är all?
När slår stunden, då den fromma
Utan strid här lefva skall?

så tänkte han på den frid, som af intet grumlas, den oförgängliga frid, efter hvilken hvarje människohjärta längtar.

Det är till det himmelska Jerusalem den odödliga anden längtar, likasom de vid Babels älfvar fångna israeliterna längtade till sitt fädernesland och till Herrens helgedom. Gripande var sången från fångenskapens dagar, från dagar, då nöd och förtryck öfvergingo judafolket. Stark var den fosterlandskärlek, nu förbytt i sorg öfver ödeläggelsen, som i den funnit sitt uttryck. Under troget fasthållande af det gammaltestamentliga originalet, gaf Runeberg en sådan affattning åt sången, att hvarje människa under tunga tider i densamma, om ock på bildligt sätt, kan finna ett uttryck för sina djupaste känslor. Bort ifrån jordens nöd och förtryck, sorg och lidande riktade skalden blicken uppåt (n:o 102):

Till dig, mitt hem af frid och ljus,
Min konungs borg, min faders hus,
Jag längta vill och fara;
Där får jag spela utan band,
Där sjunga i min frihets land,
Där kan jag glader vara.

Så har Runeberg med sina psalmer tagit fasta på många af kristendomens djupa sanningar och i fulltonig sång gett uttryck åt tankar och känslor, hvilka röra sig hos en kristen menighet. Tillika har han i dessa psalmer, särskildt i de bästa af dem, sjungit ut sin egen innersta lifsuppfattning, sin kristna världsåskådning.

* * *

Hög var Runebergs uppfattning af poesin. I sin på latin affattade akademiska afhandling om koren i tragedin af år 1833 betecknade han densamma som ett genljud af den lofsång naturen egnar sin Skapare. Med en sådan uppfattning kunde Runeberg aldrig nedlåta sig att besjunga det låga och förkastliga, osedligheten och gudsförnekelsen. Åt den trognaste verklighetsskildring gaf han ett drag af idealitet; åt den enklaste lyriska dikt kunde han förläna en högre syftning, en religiös stämning. I naturens bok förmådde han såsom få skönja den Eviges teckenspråk, och bakom människolifvets skiftande företeelser uppspårade han den Allvises kärleksfulla ledning. Denna Försynens ledning af jordens barn tecknade han i stort på sitt oförlikneliga sätt i den fornnordiska dikten Kung Fjalar, hvilken dikt han själf betraktade såsom «ett litet epos, hvari gudarnes storhet och nåd utgör ämnet». Och i Kungarne på Salamis, där skildringen hänför sig till den forngrekiska hjältevärlden, framställde han i Leontes' härliga gestalt bilden af mannen, som offrar allt för det rättas eviga ideal.

Men de religiösa frågorna, särskildt de kristligt religiösa, gjordes icke så sällan på ett ännu mer omedelbart sätt till föremål för Runebergs diktning. I den gamla trädgårdsmästarens bref och det genmäle åt motståndaren, som därpå följde, sökte han i diktens varma och skära dräkt, om ock i obunden form, klargöra några af kristendomens viktigaste sanningar. Samma frågor berörde han äfven i sina legender, bland hvilka de med egna motiv icke äro de minst sköna.

Runebergs poesi var genomträngd af religionen; hans religion bar på sig den äkta poesins stämpel. Därför ligger i all hans diktning någonting upplyftande och uppbyggande, något som pekar hän öfver stoftet och gruset mot det eviga, mot den verklighet som icke är vanskligheten underkastad. Och denna verklighet fanns för honom i

föreningen med Kristus. I en af sina många djuptänkta reflexioner yttrade han: «Människan lefver i verklighet blott så mycket som hon lefver sig in i Kristus. Allt öfrigt hos henne är hemfallet mörkret och döden. Men Kristus lefver icke blott i himmelen, utan äfven på jorden. Han lefver i höghet och ringhet, i allvar och lek, i vetande som i tro, i vishet som i enfald, blott ej i det ensidiga, platta, trångbröstade, sataniska».

Hvem kunde vara mera egnad än denne skald af Guds nåde att dikta sånger till Skaparns lof?

Runebergs insats i den svenska psalmdiktningen i Finland är större än någon annans, som lefvat i detta land. Med mästarhand lade han genom psalmboksförslaget af år 1857 grunden till revisionsarbetet. I förhållande till detta grundläggningsarbete var fortsättningen jämförelsevis lätt. Ett och annat af hvad han frambragte såväl i rättelse af gamla psalmer som i nya original blef visserligen förkastadt. Men *det mesta och det bästa* blef dock uppbevaradt kommande släkten till sann båtnad och ovansklig glädje.

Man kunde tänka sig möjligheten af att Runebergs världsliga diktning icke förmådde tränga fram till hvarje hydda, till hvarje hjärta i vårt land. Men man kan svårligen tänka sig detta beträffande hans psalmer, sedan många af dem i öfversättning äfven blifvit upptagna i vår finska psalmbok. Och sålunda har han genom denna sin diktning blifvit *allas* skald, äfven de ringes, de i världens ögon mest vanlottades och förbiseddes.

Den finska kyrkan må i ödmjukhet tacka Gud för den gåfva i helig sång hon genom Johan Ludvig Runeberg fått emottaga som en skänk från ofvan.

RÄTTELSER OCH TRYCKFEL.

Pagina 60, noten, femte raden nerifrån, står: Arwidsson *bör vara:* Arfwidsson
» 62, elfte raden nerifrån, står: endast i några *bör vara:* nästan endast i några
» 150, sextonde raden uppifrån, står: 1902, *bör vara:* 1901,
» 151, trettonde raden nerifrån, står: 66 mm *bör vara:* 60 mm
» 157, flerstädes, och första planschen emellan p. 160 och 161 står: E. J. Lind *bör vara:* E. J. Lindh.
» 160, femtonde raden nerifrån, står: *autotypi* bör vara: *fototypi*
» 180, efter rad 7 nerifrån tillägges: *Autotypi* i Svenska litteratursällskapets festskrift 1904.
» 182, rad 16 nerifrån skall flyttas fem rader högre upp.
» 188, rad 16 nerifrån, tillägges: På baksidan årtalet 1885.